

שבוע פרשת שמות

(31 December 2023 - 06 January 2024)

י"ט - כ"ה טבת תשפ"ד

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש



יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ
 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתָּ דָגְגָךְ וְתִירְשָׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
 עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאִכְלֹתָ וְשִׂבַּעְתָּ: הַשְׁמִירוֹ לָכֶם
 פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וְעֲצַר אֶת הַשְּׁמַיִם
 וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם
 מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם: וְשִׁמְתֶם
 אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
 לְאֹזַת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם
 אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדָבָר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
 בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתְבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ,
 וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לְתַת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל
 הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם
 לְדַרְתָּם, וְנָתַנוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
 לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם
 אֹתָם, וְלֹא תִהְיוּ אֲחֵרֵי לְבַבְכֶם וְאֲחֵרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
 אִתְּם זָנִים אֲחֵרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל
 מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לְהִיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
 יי אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לזמנן קודם התפילה:

הַרְיֵנוּ מִקְבֵּל עָלֵינוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאֶהְבֵּת לְרַעַךְ בְּמוֹד:
 מַעֲוָה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי
 שְׁמַתְחֵל לִימֵי הַחֹדֶשׁ.
 יְהִי רִצּוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
 אֶךְ צְדִיקִים יִדְרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי
 בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

כְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתַי, וְצִוְּנוּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

כְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתַי, וְצִוְּנוּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
 כְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל
 הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. כְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן
 הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

כְּרוּךְ שֵׁם מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאֶהְבֵּת אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל
 מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
 הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ: וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָן וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
 בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
 לְאֹזַת עַל יְדֶיךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתְבְתֶּם עַל
 מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעְנוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
 אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאֶהְבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו היו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שיר המעלות אליך נשאתי את
עיני הישבי בשמים: ב הנה כעיני
עבדים אל יד אדוניהם כעיני
שפחה אל יד גברתה בן עינינו אל
יי אלהינו עד שיחננו: ג חננו יי חננו
כי רב שבענו בוז: ד רבת שבעה לה
נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי
יונים:

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שיר המעלות לדוד שמחתי באמרים לי בית יי גלך:
ב עמדות היו רגלינו בשערך ירושלים: ג ירושלים
הבנויה בעיר שחברה לה יחדו: ד ששם עלו שבטים
שבטייה עדות לישראל להדות לשם יי: ה כי שמה
ישבו כסאות למשפט כסאות, לבית דוד: ו שאלו
שלום ירושלים ישליו אהבך: ז יהי שלום בחילך
שלוח בארמנותך: ח למען אחי ורעי אדברה נא
שלום בך: ט למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך:



אגרות קודש

ב"ה, ג' טבת, ה'תשט"ו
ברוקלין, נ.י.

הווי"ח אי"א נו"מ עוסק בצ"צ וכו' דר. י. בורג שי

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו מאחרי עלותו לאה"ק ת"ו בצירוף ב' החוברות של השבועון "מחנים". ות"ח על שימת לבבו, שזה מחזקני בתקוה אשר תהיינה לשיחתנו תוצאות ממשיות בעיניים השונים עליהם דברנו, וכפי שאמרתי לכו' טרם הפרדנו פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, אשר כששנים מישראל נפגשים יחד, הרי נוסף על התועלת שלכל אחד מהנפגשים יש להשתדל שתצמח מזה טובה גם לשלישי ומה טוב לרבים.

דרך אגב ב"מחנים" של שבוע די"ט כסלו נדפסה רשימה ממה שנדבר כאן בהתועדות, וחבל אשר יש שם עירוב עיניים ואי-דיוק בהעתקה ובסדר הדברים במדה גדולה.

בידעי התענינותו בתורת החסידות בכלל ובתורת חסידות חב"ד בפרט, הנני מסגיר פה חוברת י"ט כסלו שהו"ל זה מכבר, חוברת שנכתבה בשעתה בשפה המדוברת, מאמע-לשון, ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר ונעתקה אח"כ ללה"ק.

בודאי לא ימנע הטוב מלהודיעני אודות תוצאות הטובות מפגישתנו ותודה למפרע.

בכבוד וברכה.

תוכן עניינים



מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 214..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
 214..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
 218..... תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 223..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 224..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 225..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 227..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 228..... ספר המאמרים - תרפ"ט
 229..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
 231..... רשימת המאסר
 234..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 39..... ילקוט לוי יצחק על התורה
 41..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
 174..... נביאים וכתובים.
 182..... עין יעקב - מסכת ברכות.
 235..... נקודה משיחת קודש מעובדת.
 236..... חומש לקריאה בציבור.
 245..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש.
 246..... לוח זמנים.
 247..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה,
 שבת פרשת שמות, כ"ה טבת, מבה"ח שבט, ה'תשל"ג..... 5

התוועדיות

- שיחת ש"פ שמות, כ"ה טבת, מבה"ח שבט, ה'תשל"ג..... 12

לקוטי שיחות

- פרשת שמות - כ"ד טבת, כרך טז, ה..... 27
 פרשת שמות, כרך נא, א..... 32

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 43..... חומש יומי - פרשת שמות.
 71..... לוח לתהלים היומי.
 72..... תניא יומי.
 83..... לוח 'היום יום'.

רמב"ם

- 86..... הלכה יומית לעיון ברמב"ם.
 90..... שלושה פרקים ליום.
 150..... פרק אחד ליום.
 171..... ספר המצוות.

לימוד מוחולק לפי ימים

- 176..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת כתובות
 184..... גמרא עם ביאור - מסכת בבא קמא
 214..... שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'.

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
 שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בתורה, בפסוק הפותח את פרשת השבוע:

2 וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה, אֶת יַעֲקֹב אִישׁ
3 וּבֵיתוֹ בְּאוֹיָ1. וַיְדוּעַ הַדְּיוּק הַשְּׂאֵלָה (שָׁל אֲדַמּוּרִי הֶזְקֵן בְּעַל
4 הַהִילוּלָא² שְׂיֹם הַסְתַּלְקוּתוֹ הוּא כַכֵּ"ד בַּטַּב, בַּשֶּׁנֶת תַּקַּע"ג) בְּתוֹרָה
5 אֹרִי³, דְּבִפְרָשֶׁת וַיַּגֵּשׁ⁴ נְאֻמְר

בס"ד. ש"פ שמות, כ"ה טבת, מבה"ח שבט, ה'תשל"ג

(הנחה בלתי מוגה)

1 וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה, אֶת
2 יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בְּאוֹיָ1. וַיְדוּעַ הַדְּיוּק
3 (שָׁל בְּעַל הַהִילוּלָא²) בְּתוֹרָה אֹרִי³, דְּבִפְרָשֶׁת
4 וַיַּגֵּשׁ⁴ נְאֻמְר גַּם בֶּן וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
5 הַבָּאִים מִצְרֵימָה יַעֲקֹב וּבְנָיו, וְצָרִיף לְהַבִּין לָמָּה
6 הוּכְפַל בְּתוֹרָה עֲנִין בּוֹאֵם מִצְרֵימָה. גַּם לְהַבִּין
7 הַשְּׂיֵנוּיִים מֵהֵתֵם לְהֵכָא (עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ). וְהֵינְנוּ,
8 דְּאִף עַל פִּי שְׁבַכְלָלוֹת הוּכְפַל כָּאן אוֹתוֹ הַעֲנִין
9 שְׂכַכְר נְאֻמְר בְּפִרְשַׁת וַיַּגֵּשׁ, שְׁהָרִי בְּגִלוּי
10 וּבְפִשְׁטוֹת הַכְּתוּבִים (אִין מְקַרָא יוֹצֵא מִדִּי
11 פְּשׁוּטוֹ⁵) הָרִי זֶה עֲנִין אֶחָד עִם מָה שְׂנַאָמְר
12 בְּפִרְשַׁת וַיַּגֵּשׁ, מְכַל מְקוֹם, מֵהַשְּׂיֵנוּיִים מֵהֵתֵם
13 לְהֵכָא מוּבָן שְׂבַכְרָטִיּוֹת הָרִי הֵם חֲלוּקִים בְּעֲנִינֵם,
14 שְׁהָרִי אֶפִּילוּ מִתִּיבָה אַחַת לוּמְדִים כְּמָה עֲנִינִים
15 בְּהִלְכָה, וְכֵאן יִשְׁנֵם כְּמָה שְׂיֵנוּיִים מִמָּה שְׂנַאָמְר
16 בְּפִרְשַׁת וַיַּגֵּשׁ.

11 בּוֹאֵם מִצְרֵימָה וּנְכַתֵּב פְּעֻמִּים, גַּם
12 לַעֲלֹל בְּפִרְשַׁת וַיַּגֵּשׁ וְגַם כָּאן בְּפִרְשַׁת
13 שְׂמוֹת.?
14 גַּם צָרִיף לְהַבִּין דְּבַר נוּסָף
15 הַשְּׂיֵנוּיִים מֵהֵתֵם לְהֵכָא מִשֵּׁם,
16 הֵינְנוּ פִרְשַׁת וַיַּגֵּשׁ, לְכֵאן, פִּרְשַׁת שְׂמוֹת
17 (עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ שֶׁל הַמְאָמְר
18 ב'תורה אור').
19 וְהֵינְנוּ, וּמִשְׁמַעוֹת הַדְּיוּקִים הִלְלוּ הִיא
20 דְּאִף עַל פִּי שְׁבַכְלָלוֹת כְּאוּפֵן
21 כְּלִי הוּכְפַל כָּאן בְּפִרְשַׁת שְׂמוֹת
22 אוֹתוֹ הַעֲנִין שְׂכַכְר נְאֻמְר
23 בְּפִרְשַׁת וַיַּגֵּשׁ, שְׁהָרִי בְּגִלוּי
24 וּבְפִשְׁטוֹת הַכְּתוּבִים (ולפשטות
25 הכתובים יש חשיבות מיוחדת כי כלל
26 הוא אִין מְקַרָא יוֹצֵא מִדִּי
27 פְּשׁוּטוֹ⁵ כְּדַבְרֵי הַגִּמְרָא) הָרִי זֶה
28 עֲנִין אֶחָד עִם מָה שְׂנַאָמְר
29 בְּפִרְשַׁת וַיַּגֵּשׁ, מְכַל מְקוֹם,
30 לַמְרוֹת שְׂבַכְלָלוֹת, וּלְפִי פִשְׁטוֹת
31 הַדְּבָרִים, תּוֹכֵן הַפְּסוּקִים הִלְלוּ בְּפִרְשַׁת
32 וַיַּגֵּשׁ וּבְפִרְשַׁת שְׂמוֹת שׁוּוּה, בְּכֵל זֹאת
33 מֵהַשְּׂיֵנוּיִים מֵהֵתֵם לְהֵכָא מִשֵּׁם
34 לְכֵאן מוּבָן שְׂבַכְרָטִיּוֹת הָרִי הֵם
35 חֲלוּקִים בְּעֲנִינֵם, שְׁהָרִי אֶפִּילוּ
36 מִתִּיבָה מְמִילָה אַחַת לוּמְדִים

37 כְּמָה עֲנִינִים בְּהִלְכָה, וְכֵאן בְּפִרְשַׁת שְׂמוֹת יִשְׁנֵם כְּמָה שְׂיֵנוּיִים
38 מִמָּה שְׂנַאָמְר בְּפִרְשַׁת וַיַּגֵּשׁ.
39 (ב) וּמִמְשִׁיף אֲדַמּוּרִי הֶזְקֵן בְּתוֹרָה אֹרִי, וְהַעֲנִין, דְּהִנְהָ כְּתִיב⁶
40 כְּדַבְרֵי בְנֵי יַעֲקֹב אֶל הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל בֵּית יוֹסֵף, בְּפִרְשַׁת מְקַץ, יִרְדַּ יְרְדְנוֹ
41 לַמְצִרִים 'בְּתַחֲלָה לְשַׁבֵּר (לַקְנוֹת) אוֹכְל'
42 כּוּ', וְכַפֵּל הַלְשׁוֹן יִרְדַּ יְרְדְנוֹ מַלְמַד
43 שׁוֹ יְרִידָה אַחַר יְרִידָה. וְהַעֲנִין
44 כְּזֶה, לְפִי פְּנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים, שְׂגָלוֹת
45 מְצָרִים שְׁהִיא הִירִידָה בַּה מְדוּכָר
46 בְּכַתוּב זֶה כּוֹלֶלֶת גַּם אֶת
47 הַגְּלוּיּוֹת שְׂלֵאֲחֵרִי זֶה וְלַכֵּן נֹאמְר
48 יִרְדַּ יְרְדְנוֹ כִּי מְלַבֵּד הִירִידָה לַמְצִרִים
49 נִרְמֹזִת כָּאן גַּם הִירִידָה הַגְּלוּיּוֹת הַבְּאוֹת,
50 דְּנוּסָף לְכָף שְׂמַצְרִים הוּא
51 מְלִשׁוֹן מְצָרִים וּגְבוּלִים, גִּרְרִים
52 וְהַגְּבוּלוֹת, הָרִי זֶה 'מְצָרִים' גַּם
53 מְלִשׁוֹן צָרָה וְעַקְתָּא (צַרָה)
54 בְּאַרְמִית), כְּמוֹ שְׂנַאָמְר⁷ כְּדַבְרֵי
55 הַקְּדוּשׁ בְּרִיךְ הוּא לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ
56 בְּבִרְיַת בֵּין הַבְּתָרִים שְׂבִנֵי יִשְׂרָאֵל הִיוּ
57 בְּאַרְץ לֹא לָהֶם וְעַנּוֹ אוֹתָם גּוֹ'
58 [וְעַד כִּי כָךְ הִירִידָה לַמְצָרִים קְשׁוּרָה
59 לְצַרָה וְעִינוּי שְׂבַנּוּגַע לְהַתְחַלֵּת
60 גְלוּיּוֹת מְצָרִים, אָמְרוּ רַז"ל⁸
61 רָאוּי הָיָה יַעֲקֹב אָבִינוּ לִירְדַּ
62 לְמְצָרִים בְּשְׂלֵשְׁלָאוֹת שָׁל
63 בְּרַזַל (כְּדָרְךָ כָּל הַגּוּלִים,
64 שְׁהָרִי עַל פִּי גְזַרְתַּ גְלוּיּוֹת יְרְדַּ

17 (ב) וּמִמְשִׁיף בְּתוֹרָה אֹרִי, וְהַעֲנִין, דְּהִנְהָ כְּתִיב⁶ יִרְדַּ יְרְדְנוֹ כּוּ', וְרִידָה אַחַר
18 יְרִידָה. וְהַעֲנִין כְּזֶה, שְׂגָלוֹת מְצָרִים כּוֹלֶלֶת גַּם אֶת הַגְּלוּיּוֹת
19 שְׂלֵאֲחֵרִי זֶה, דְּנוּסָף לְכָף שְׂמַצְרִים הוּא מְלִשׁוֹן מְצָרִים וּגְבוּלִים, הָרִי זֶה גַּם
20 מְלִשׁוֹן צָרָה וְעַקְתָּא, כְּמוֹ שְׂנַאָמְר⁷ וְעַנּוֹ אוֹתָם גּוֹ' [וְעַד שְׂבַנּוּגַע לְהַתְחַלֵּת גְלוּיּוֹת
21 מְצָרִים, אָמְרוּ רַז"ל⁸ רָאוּי הָיָה יַעֲקֹב אָבִינוּ לִירְדַּ לְמְצָרִים בְּשְׂלֵשְׁלָאוֹת שָׁל
22 בְּרַזַל (כְּדָרְךָ כָּל הַגּוּלִים, שְׁהָרִי עַל פִּי גְזַרְתַּ גְלוּיּוֹת יְרְדַּ לְשָׁם, וּבְלִשׁוֹן בְּעַל

(1) פרשתנו א, א. 2) אדמו"ר הזקן – נסתלק במוצ"ש ק"ג דשמות כ"ג אור לכ"ד טבת תקע"ג (השייכות דכ"ד טבת לפ' שמות – ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 33 ואילך). 3) ריש פרשתנו (מט, א.). 4) מו, ח. 5) שבת סג, א. וש"נ. 6) מקץ מג, כ. 7) לך לך טו, יג. 8) שבת פט, ב (ובפרשי"י).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לְשֵׁם, וּבְלִשׁוֹן פֶּעַל הַהֲגָדָה⁹ של פסח: שיעקב אבינו ירד למצרים
2 לא מרצונו החופשי אלא אָנוּס על פי הַדְּבָר, אֲלֵא שְׁזָכוּתוֹ של
3 יעקב אבינו גְּרָמָה לוֹ שירד בדרך כבוד וללא יסורים]. וְזָהוּ עֵינֵן זֶה
4 שגלות מצרים הוא צרה ועינוי הוא הַטַּעַם שְׁגָלוֹת מִצְרַיִם הִיא שְׂרָשׁ
5 לְכָל הַגְּלוּיּוֹת, כְּמֵאֲמַר
6 רַז"ל¹⁰ במדרש פֶּל הַמְּלִכִּיּוֹת
7 נִקְרָאוּ עַל שֵׁם מִצְרַיִם, עַל
8 שֵׁם שְׁהֵם הַמְּלִכִּיּוֹת מִצְרִיּוֹת
9 גורמות צרות לְיִשְׂרָאֵל. וּבְכַלְלוֹת
10 הַרְיֵי זֶה הַעֲנָן דְּשַׁעְבּוּד שֶׁל בְּנֵי
11 יִשְׂרָאֵל בִּידֵי מְלִכִּיּוֹת.
12 וּמִזָּה מֵהָאֲמֹר לְעֵיל שְׁגָלוֹת מִצְרַיִם
13 הִיא שׁוֹרֵשׁ לְכָל הַגְּלוּיּוֹת מוּבָּן שְׁגָם
14 גְּאוּלַּת מִצְרַיִם כּוֹלְלַת אֶת כָּל
15 הַגְּאוּלוֹת, כְּפִי שְׁמִמְשִׁיךְ
16 בַּתּוֹרָה אֹרֵר בְּמֵאֲמַר הַנּוֹכַח, שְׁגָם
17 בְּיַצִּיָּא וּגְאוּלָּה מִמְצְרַיִם כִּשֵׁם
18 שְׁבוּרִידָה לְמִצְרַיִם נֵאֱמַר יִרְדְּנָה,
19 שְׁתֵּי יִרְדוֹת, כִּךְ גַּם בְּיַצִּיָּא וּבִגְאוּלָּה
20 מִמְצְרַיִם כְּתִיב¹¹ שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
21 הַבְּטִיחַ לְיַעֲקֹב אֲבִינוּ וְאֵנְכִי אֶעֱלֶךְ
22 גַּם עֲלֶיךָ, הֵינְנוּ שְׁתֵּי עֲלוּיּוֹת,
23 שְׁהוּא עֲלוּיֵי אַחֵר עֲלוּיֵי עֲלִיָּה
24 (יַצִּיָּא וּגְאוּלָּה) אַחַת, וְאַחֵר מִכֵּן
25 עֲלִיָּה נּוֹסֶפֶת גַּם בִּיחֹס לְעִלְיָה
26 הַרְאֵנוּהָ, וּבְאֲמַת לְמַעֲשֵׂה
27 בְּיַצִּיָּאת מִצְרַיִם עֲצֻמָּה לֹא
28 נִתְעַלּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַק פֶּעַם
29 אַחַת, כְּמוֹ שְׁכַתּוּב¹² בַּהֲבַחַח
30 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְגַבֵּי
31 הַיַּצִּיָּא מִמְצְרַיִם אֶעֱלֶה אֶתְכֶם
32 מֵעֲנֵי מִצְרַיִם גּוֹ', וְהַכְּתוּב מִזְכִּיר
33 רַק בִּיטוּי אֶחָד שֶׁל עֲלִיָּה, וְאֵם כֵּן הֵיכֵן
34 נִתְקַיְּמָה הַהֲבַחַח שֶׁל שְׁתֵּי עֲלוּיּוֹת,
35 אֲפִי כִּי עֲלִיָּה זֶה הַשְּׁנִיָּה הִיא
36 רוּמָזָת עַל גְּאוּלָּה הַעֲתִידָה
37 לְהִיּוֹת בְּמַהְרָה בְּיַמֵּינוּ אֲמֵן
38 וְכֵאֲמֹר, גְּאוּלַּת מִצְרַיִם הִיא גַּם הַשּׁוֹרֵשׁ
39 לְגְּאוּלוֹת אַחֲרֶיהָ, עַד לְגְּאוּלָּה
40 הַעֲתִידָה.
41 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, שְׁעֲנָנֵן זֶה שְׁגְאוּלַּת מִצְרַיִם הִיא הַשּׁוֹרֵשׁ מְרוּמָז גַּם

42 בְּמָה שְׁכַתּוּב בְּפִרְשָׁתָנוּ¹³ פִּרְשַׁת שְׁמוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵקִים אֵל מֹשֶׁה
43 אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה, שֶׁעַל כְּתוּב זֶה אֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ זְכוּרֵנוֹם לְבִרְכָה בְּגֵמְרָא,
44 שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבַטֵּחַ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה עִמָּם יַחַד עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
45 בְּצָרָה זֹאת שֶׁל הַשְּׁעָבוּד בְּמִצְרַיִם, אֲשֶׁר אֶהְיֶה עִמָּם בִּיחָד גַּם
46 בְּשַׁעְבּוּד שְׂאָר מְלִכִּיּוֹת¹⁴
47 בְּגְלוּיּוֹת שִׁיחֵי אַחֲרֵי גְלוֹת מִצְרַיִם.
48 וְאִפֵּי עַל פִּי שְׁעַל זֶה עַל דְּבַרִּי
49 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא 'אֵהִיָּה אֲשֶׁר אֵהִיָּה'
50 אֲמָר מֹשֶׁה לְפָנָי הַקֶּבֶ"ה, מָה
51 אֲנִי מְזַכֵּיר לָהֶם עַכְשָׁיו כִּשְׁהֵם
52 בְּצָרָה שֶׁל גְלוֹת מִצְרַיִם צָרָה
53 אַחֲרָת, דְּיָם בְּצָרָה זֶה,
54 וְהַקֶּבֶ"ה עֲנֶה לוֹ יִפְה אֲמַרְתָּ,
55 כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה
56 שְׁלַחְנֵי אֲלֵיכֶם (פֶּעַם אַחַת)¹⁴
57 וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַסִּכֵּם לְמֹשֶׁה רַבִּינוּ
58 שֶׁאֵינִי לֹא יִזְכִּיר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּשַׁעֲה זֶה
59 שְׁגָם בְּעִתֵּד יִהְיוּ צְרוֹת אַחֲרוֹת, וְאֵם כֵּן
60 לְכֹאֲרוֹה יֵשׁ לְלַמּוֹד מִכֵּן שֶׁאֵין קֶשֶׁר
61 הַדּוּק כָּל כֵּךְ בֵּין גְלוֹת מִצְרַיִם לְגְלוּיּוֹת
62 הַבָּאוֹת, לֹא־מִיּוֹתוֹ שֶׁל דְּבַר, גְלוֹת מִצְרַיִם
63 כֵּן קְשׁוּרָה לְגְלוּיּוֹת הַבָּאוֹת וּגְאוּלוֹת
64 מִצְרַיִם קְשׁוּרָה לְגְאוּלוֹת הַבָּאוֹת, כִּי
65 הַרְיֵי בְּוֹדָאֵי יָדַע הַקֶּבֶ"ה
66 מְלַכְתְּחִילָה סְבָרָא זֶה שֶׁל מֹשֶׁה
67 רַבִּינוּ שֶׁלֹּא לְהִזְכִּיר כַּעַתָּה, בְּעַת גְלוֹת
68 מִצְרַיִם, צָרָה אַחֲרָת, וְאִפֵּי עַל פִּי כֵּן
69 אֲמָר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְכַתְּחִילָה
70 אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה, לְרַמֵּז עַל
71 הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה שְׁכַלּוּלָה
72 בְּגְאוּלוֹת מִצְרַיִם, אֲלֵא שְׁבַגְלוּי
73 הִיָּה בְּזָה בְּאוֹתָה שַׁעֲה רַק גְּאוּלוֹת
74 מִצְרַיִם, וְלִכְּנֵן אֲמָר לוֹ¹³ הַקְּדוֹשׁ
75 בְּרוּךְ הוּא לְמַשֵּׁה רַבִּינוּ כֹּה תֹאמַר
76 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלַחְנֵי
77 אֲלֵיכֶם (פֶּעַם אַחַת) וְלֹא לֹמַר
78 לָהֶם 'אֵהִיָּה אֲשֶׁר אֵהִיָּה (פֶּעַמִּים), הֵינְנוּ
79 מְבַלִּי לְהִזְכִּיר כַּעַתָּה אֶת שְׁאֵר הַגְּלוּיּוֹת
80 וְהַגְּאוּלוֹת מִשְׁאֵר הַגְּלוּיּוֹת, אֲבָל
81 לֹא־מִיּוֹתוֹ שֶׁל דְּבַר, גְלוֹת מִצְרַיִם הִיא שׁוֹרֵשׁ לְגְלוּיּוֹת הַבָּאוֹת וּגְאוּלוֹת מִצְרַיִם הִיא
82 שׁוֹרֵשׁ לְגְאוּלוֹת הַבָּאוֹת.

9) פִּסְקָא וִירַד מִצְרַיִמָּה. (10) ב"ר פט"ז, ד. (11) ויגש מו, ד. (12) פִּרְשָׁתָנוּ ג, יז. (13) שם, יד. (14) בְּרִכּוֹת ט, ב – הוֹבָא בְּפִרְשׁ"י עה"פ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (ג) וְזֶהוּ גַם מֵה שְׁנֵימָר¹⁵ בנבואת מיכה, הקדוש ברוך הוא מבטיח
 2 לבני ישראל כימי צאתך מארץ מצרים ארְאֵנוּ נִפְלְאוֹת גַם
 3 בגאולה העתידה, שִׁישׁ בְּזֶה שְׁנֵי פִירוּשִׁים, הָאֶחָד, שְׁמַקִּישׁ
 4 מדמה ומשווה הַכְּתוּב עֲנִין גְּאוּלָּה הָאֶחָד הָעֵתִידָה לבוא
 5 לְגְאוּלַּת מִצְרַיִם³, הֵינִינוּ,
 6 שְׁגְאוּלַּת מִצְרַיִם הִיא רַק (ג) וְזֶהוּ גַם מֵה שְׁנֵימָר¹⁵ כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ
 7 מִצְרַיִם אֲרָאֵנוּ נִפְלְאוֹת, שִׁישׁ בְּזֶה שְׁנֵי
 8 ומגאולת מצרים אפשר ללמוד על
 9 הגאולה העתידה, וְהַשְּׁנִי,
 10 שֶׁבְּגְאוּלַּת מִצְרַיִם נִכְלָלַת כְּכֹר
 11 גַם גְּאוּלָּה הָעֵתִידָה וְהַנִּפְלְאוֹת
 12 שייראו ויתגלו לעתיד לבוא הם בעצם
 13 חלק ממה שהיה ביציאת מצרים,
 14 כְּמֻבָּרֵן מִמֶּה שְׁכָתוּב בְּזֶהר¹⁶
 15 בפירוש פסוק זה כִּימֵי צֵאתְךָ גו',
 16 כִּיּוֹם מִכְּעֵי לִיָּהּ, דְּהָא בְּחַד זִימְנָא
 17 זִימְנָא נִפְקוּ, כלומר, הפסוק היה
 18 צריך לומר 'כיום צאתך' ולא 'כימי
 19 צאתך' שהרי יציאת מצרים היתה בזמן
 20 אחד, ביום אחד וְכֵן בְּזִכְרִית
 21 גְּאוּלַּת מִצְרַיִם כְּתִיב¹⁷ בחורה
 22 לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ
 23 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, 'יום' לשון יחיד,
 24 וְאִם כֵּן לְמָה נֶאֱמַר כֵּן בַּפְּסוּק
 25 'כימי צאתך מארץ מצרים' כִּימֵי
 26 לְשׁוֹן רַבִּים, אֵךְ הֵעֲנִינוּ
 27 הוּא¹⁸, דְּהִנֵּה כל משך הזמן, כל
 28 הימים הרבים, מְזִמֵן יִצְיֵאת
 29 מִצְרַיִם עַד גְּאוּלָּה הָעֵתִידָה
 30 לְבֹא בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ אֲמֵן
 31 (שְׁעַל זֶה עַל הַגְּאוּלָּה הָעֵתִידָה
 32 נֶאֱמַר אֲרָאֵנוּ נִפְלְאוֹת) הֵם
 33 יְמֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, כִּי
 34 אמנם היציאה ממצרים בפועל היתה
 35 ביום אחד, אבל התוכן והענין של
 36 יציאת מצרים הולך ונמשך כל הזמן
 37 וְלִכֵּן אֲמַר הַכְּתוּב 'כימי צאתך
 38 מארץ מצרים' כִּימֵי לְשׁוֹן רַבִּים.
 39 וְהֵינִינוּ, שְׁכָפְאֵשׁר תִּהְיֶה גְּאוּלָּה
 40 הָעֵתִידָה, אֲזִי תִהְיֶה
 41 הַשְּׁלִימוֹת דִּיצֵיאת מִצְרַיִם

נמשכת כל הימים מזמן היציאה ממצרים ועד הגאולה העתידה.
 ועל דרך מה שכתוב¹⁹ בחורה אֵלָה מְסַעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
 יֵצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, מְסַעֵי לְשׁוֹן רַבִּים, וְלִכְאוּרָה, הָרִי הַמְּסַע
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא רַק יֵצִיאָה וְנִסְיַעָה הָרֵאשׁוֹנָה²⁰ וכל
 המסעות הבאים אחר כך אינם מסעות
 ממצרים עצמה אלא מהמקומות
 הבאים בסדר המסעות, ואם כן למה
 נאמר 'מסעיו...' מארץ מצרים, אֵךְ
 הֵעֲנִינוּ הוּא דְּכָל זְמַן שְׁלֹא
 הִגִּיעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִסְעָה
 הָאֶחָד שֶׁהוּא מְרַחֵב
 הָאֲמִיתִי מְרַחֵב בְּעַצֵּם, שאין בו שום
 'מיצור', עֲדִיין לֹא נִשְׁלַם הֵעֲנִינוּ
 דִּיצֵיאת מִצְרַיִם ולכן כל המסעות,
 גם אלה שאינם יציאה משטח מצרים
 עצמה, נקראים מסעות מארץ מצרים
 וזו הסיבה שנאמר 'מסעיו' לשון רבים.
 וְכֵן הוּא גַם בְּעֲנִין הַמְּסַעֵת
 הַפְּנִימִית שֶׁל הַכְּתוּב כִּימֵי צֵאתְךָ
 גו', שְׁכָל הַיָּמִים כִּימֵי גְּאוּלָּה
 הָרֵאשׁוֹנָה מְגֻלוֹת מִצְרַיִם עַד
 הַגְּאוּלָּה הָעֵתִידָה כּוֹלֵם הֵם
 יְמֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כִּי,
 כמבואר לעיל, יציאת מצרים היא
 השורש לכל הגאולות גם לגאולה
 העתידה, והשלימות של יציאת מצרים
 תהיה בגאולה העתידה. וְיִמְזָה מוּבָרֵן
 שְׁגְאוּלַּת מִצְרַיִם כְּלוּלָה
 בְּגְאוּלָּה הָעֵתִידָה כִּי הַקֶּשֶׁר שֶׁל
 גאולת מצרים לגאולה העתידה הוא
 כזה שמצד אחד הגאולה העתידה כל
 כך נעלית ומושלמת שהיא כוללת גם
 גאולת מצרים, וְלֹאִידָךְ גִּיסָא, מצד
 שני, שְׁמִיד בִּיצֵיאת מִצְרַיִם
 הִיתָה כְּלוּלָה כְּכֹר הַגְּאוּלָּה
 הָעֵתִידָה, כִּי, כאמור, הגאולה
 ממצרים היא השורש לגאולה העתידה
 וְעַד כִּי כֵן הַגְּאוּלָּה הָעֵתִידָה הִיא
 חלק מגאולת מצרים וקשורה בה
 שְׁאֵלְמָלָא חֲטָאוּ יִשְׂרָאֵל
 בַּהֲמִשְׁךְ הַזֶּמֶן, לאחר היציאה ממצרים, הִיָּה מִשָּׁה מְכַנְּסִים לְאֶרֶץ

(15) מיכה ז, טו. (16) ח"ג קעו, א. (17) פ' ראה טז, ג. (18) ראה ד"ה כימי צאתך תש"ח (סה"מ תש"ח ע' 159 ואילך). (19) ר"פ מסעי. (20) לקו"ת מסעי פח, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **יִשְׂרָאֵל**²¹, וְאֵזו אילו הכניסה לארץ ישראל היתה על ידי משה רבנו
- 2 הִיְתָה הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלִימָה שְׁאִין אַחֲרֶיהָ גְלוּת²² כי מתוך יציאת
- 3 מצרים היו עוברים לגאולה העתידה שכלולה בה. וְנִמְצְאָ, שְׁגְאוּלָּת
- 4 מְצָרִים וְגְאוּלָּה הָעֵתִידָה כְּלוּלִים זֶה בְּזֶה, הֵינּוּ שְׂגֵם גְאוּלָּת
- 5 מצרים כלולה בגאולה העתידה וגם
- 6 הגאולה העתידה כלולה ביציאת
- 7 מצרים. וְעַל דֶּרֶךְ עֲנִין
- 8 הַתְּפִלּוּת הַמְּצוּת זו בו, שְׁלֹכֵן
- 9 בגלל השייכות והקשר של כל מצוה
- 10 למצוות האחרות כך שכל המצוות
- 11 כלולות זו בזו כִּי כָּל הַעוֹסֵק בְּמִצְוָה
- 12 אחת פְּטוּר מִן הַמְּצוּוֹת²³ האחרת
- 13 שבאה לידו תוך כדי עיסוקו במצוה
- 14 אחרת, כדברי המשנה "שלוחי מצוה
- 15 (ופירש רש"י: "הולכי בדרך מצוה כגון
- 16 ללמוד תורה ולהקביל פני רבו ולפדות
- 17 שבויים)" פטורין מן הסוכה, ואמרו
- 18 בגמרא שמקור הדין הוא "דתנו רבנן,
- 19 בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה
- 20 (רש"י: "שאינו חייב בקריאת שמע"),
- 21 ואין בכך הפסד מִפְּנֵי שְׁעַל יְדֵי
- 22 זֶה שְׁעוֹסֵק בְּמִצְוָה אחת מִמִּשְׁיָךְ
- 23 גַּם הַמְּשַׁכָּה של האור האלוקי
- 24 שְׁעַל יְדֵי הַמְּצוּוֹה הָאַחֲרָת
- 25 כו'²⁴, וכמבואר במאמר אדמו"ר
- 26 הרש"ב: "בענין התורה.. והוא מבחינת
- 27 מקיף דחכמה שכולל כל המצוות בבחינת התכללות יחד ועושה התכללות
- 28 בהמצוות גם כן שבמצוה אחת יש המצוות האחרות גם כן, וראיה לזה ממה
- 29 שאמרו כל העוסק במצוה פטור מן המצוה והעוסק במצוות הכנסת כלה פטור
- 30 מקריאת שמע שהוא מדאורייתא, וְכָל הַחִילּוּק הַהַבְדֵּל בֵּין הַמְּצוּוֹת
- 31 הוּא רַק מֵהוּ הָעֵינִיק וּמֵהוּ הַטְּפֵל איוו מצוה היא, באותה שעה,
- 32 העיקר ואיוו היא הטפל. וְכֵן הוּא בְּעֵנִין גְּאוּלָּת מְצָרִים וְגְאוּלָּה
- 33 הָעֵתִידָה, שְׂהֵם כְּלוּלִים זֶה מִזֶּה, כְּמִבּוּאֵר לְעֵיל, וְכָל הַחִילּוּק
- 34 בֵּין שְׁנֵי הַעֵינִים הוּא מֵהוּ הָעֵינִיק וּמֵהוּ הַטְּפֵל, וְכְּמִבּוּאֵר הָעֵנִין
- 35 בְּסוּף פֶּרֶק קִמָּא פֶּרֶק רַאשׁוֹן דְּבִרְכּוֹת²⁵ (זה לשון הגמרא שם: "תניא,
- 36 אמר להם בן זומא לחכמים, וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח והלא
- 37 כבר נאמר 'הנה ימים באים נאום ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את
- 38 בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית
- 39 ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם', אמרו לו לא שתעקר
- 40 יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא שבווד מלכות עיקר ויציאת מצרים טפל
- לו, כיוצא בו אתה אומר 'לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך' 41
- לא שיעקר יעקב ממקומו אלא ישראל עיקר ויעקב טפל לו...". 42
- (ד) וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מֵה שְׂכַתְבַּת בְּתוֹרָה אוֹר²⁶ לאדמו"ר 43
- הזקן בְּעֵנִין שְׁתֵּי הִירִידוֹת של בני ישראל למצרים הנרמזות בכתוב 'ירד 44
- ירדנו' הַנְּזַכְרוֹת לְעֵיל, שְׁיִרִידָה 45
- הָרֵאשׁוֹנָה שְׂכַתְבַּרְשֵׁת וַיִּגְשׁ 46
- היא בְּכַחֲנִית אוֹתִיּוֹת 47
- הַמְּחֻשְׁבָּה, וִירִידָה הַשְּׁנֵיָה 48
- שְׂכַתְבַּרְשֵׁת שְׁמוֹת הַיָּהּ בְּכַחֲנִית 49
- אוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר, וְזֶה לְשׁוֹן (חלק 50
- מתוך) הַבִּיאוּר בְּתוֹרָה אוֹר שֵׁם: "וְהֵנָּה 51
- כְּתִיב יִרַד יִרְדֵנוּ (מצרימה) כו' יִרִידָה 52
- אחר יִרִידָה וְכֵן בִּיציאת מצרים וגאולה 53
- כְּתִיב וְאֵנִי אֵעֲלֶךְ גַּם עֲלָה כו' עֲלָה 54
- נְעֲלָה כו' עֵילוּי אַחַר עֵילוּי. וְלִבְאֵר כֹּל 55
- זֶה בְּעֵנִין מְצָרִים דְּקְדוּשָׁה וִירִידָת בְּנֵי 56
- יִשְׂרָאֵל וְיַעֲקֹב לְשֵׁם יֵשׁ לְהַקְדִּים מִשֵּׁל 57
- אֶחָד, וְהוּא כִּי הֵנָּה אוֹתִיּוֹת הַמְּחֻשְׁבָּה 58
- וְהַדְּבָר שְׁנֵיהֶם מִמְּקוֹר א' נובעים הוא 59
- אוֹר הַשֵּׁכֶל כִּי הַמְדוּת חֲסֵד דִּין וְרַחֲמִים 60
- נִמְשָׁכִים מִן הַשֵּׁכֶל וְהַמְּחֻשְׁבָּה נִמְשַׁכֵּת 61
- מִן הַמְדוּת... וּמִשְׁתַּלְשֵׁל וְיוֹרֵד מִטָּה 62
- מִטָּה לְחַיּוֹת אוֹתִיּוֹת הַרְבוּר וְעַם כֹּל זֶה 63
- עוֹדֵם קְשׁוּרִים וּמִיּוֹחֲדִים בְּאוֹר הַשֵּׁכֶל 64
- הַמְּאִיר וּמִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם שְׁהֵי מִחֻשְׁבָּתוֹ 65
- שֶׁל אָדָם הוּא לְפִי עֵרֶךְ שְׁכּוֹל וְכֵן 66
- מְדַבְּרוֹ שֶׁל אָדָם נוֹדַע חֲכָמָתוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ דּוֹגְמָת מִשֵּׁל זֶה יוֹבֵן לְעַמְלָה... דְּהַנָּה 67
- כְּתִיב מֵה רְבוּ מַעֲשֵׂיךְ ה' כּוֹלֵם בְּחֲכָמָה עֲשִׂית הָרִי שֶׁהַתְּהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת הוּא 68
- עַל יְדֵי בְּחִינַת חֲכָמָה. וְהוּרִי כְּתִיב בְּדָבָר ה' שְׁמִים נַעֲשׂוּ שֶׁהַתְּהוּוֹת הוּא עַל 69
- יְדֵי בְּחִינַת דְּבוּר. אֲלֵא הֵינּוּ שֶׁנִּשְׁתַּלְשֵׁלָה חֲכָמָתוֹ יִתְבָּרַךְ חֲכִים וְלֹא בְּחֲכָמָה 70
- יִדְעָא בְּדָבָר ה' הֵן עֲשֵׂרָה מֵאֲמֵרוֹת יְהִי אוֹר יְהִי רְקִיעַ תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ בְּחִינַת 71
- עֲלָמִין דְּאֶתְגַּלְיִין. וְכֵן בְּבְחִינַת עֲלָמִין סְתִימִין דְּלֹא אֶתְגַּלְיִין שְׁהוּא בְּחִינַת 72
- מִחֻשְׁבָּתוֹ יִתְבָּרַךְ כְּכִיכּוֹל יֵשׁ גַּם כֵּן בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת וּמֵאֲמֵרוֹת יְהִי אוֹר כו'... 73
- וְהַמְּשַׁכָּה הַנִּמְשַׁכֵּת מִבְּחִינַת חֲכָמָה זֶהוּ בְּחִינַת יַעֲקֹב וְהַתְּלַבְּשׁוֹתוֹ בְּמִחֻשְׁבָּה 74
- וְדְבוּר שֶׁהֵן בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַמְּגַבְּלִים זֶהוּ עֵנִין ב' בְּחִי' הִירִידוֹת לְמִצְרַיִם 75
- דְּקְדוּשָׁה יִרִידָה אַחַר יִרִידָה מִמִּחֻשְׁבָּה לְדְבוּר... וְזֶהוּ עֵנִין יִרִידָה הַא' שְׂכַתְבַּרְשֵׁת 76
- וַיִּגְשׁ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבְּאִים מְצָרִימָה יַעֲקֹב וּבְנָיו שְׁהִיא יִרִידָה בְּבְחִינַת 77
- מִצְר וְגַבּוּל לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּבְחִי' עֲלָמִין סְתִימִין...". וְכֵן הוּא בְּעֵלְיוֹת 78
- דִּיציאת מְצָרִים, שְׂהֵם שְׁתֵּי הָעֵלְיוֹת דִּיבּוּר וּמְחֻשְׁבָּה, 79
- דְּלְכָאוּרָה הָרִי זֶה הַבִּיאוּר בְּתוֹרָה אוֹר' שְׁתֵּי הִירִידוֹת הֵן בְּעוֹלָם 80

(21) ראה נדרים כב, ב. שמו"ר רפ"ב. ועוד. (22) מכילתא בשלח טו, א. ועוד. (23) סוכה כה, סע"א. סוטה מד, ב. (24) סה"מ תרנ"ה ע' לו. המשך תרס"ו ס"ע סח [ע' צב]. ד"ה לפרכה המשרה ה'ש"ת (סה"מ קונטרסים ח"ב תלה, ב). וראה צפע"ג כללי התורה ומצוות ערך עוסק במצוה כו', (25) יב, ב. (26) פרשתנו נ, א ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הריבור ובעולם המחשבה, וכך גם שתי העליות, **סותר למה שִמְבָאָר**
 2 **ב'תורה אור' לְפָנֵי זֶה, שְשִׁמְתִי הָעֲלִיּוֹת הֵם גְאוּלַת מְצָרִים**
 3 **וּגְאוּלַת הָעֲתִידָה, וְכֵאן לִפִי הַבִּיאור שִמְדוּבָר בְעוֹלָם הַרִיבּוּר וּבְעוֹלָם**
 4 **הַמַחֲשֶבָה שְשִׁמְתִי הָעֲלִיּוֹת הֵם בִּיצִיאַת מְצָרִים גּוּפָא עֲצֻמָה.**
 5 **וְיִוּבֵן יִישׁוּב הַסְתִירָה הוּו עַל פִי**
 6 **הָאִמּוּר לְעִיל שֶהֲגְאוּלַת**
 7 **הָעֲתִידָה הִיְתָה כְלוּלָה כְכָר**
 8 **בְהַעֲלֵם בְּגְאוּלַת מְצָרִים, וְלִכְנָן,**
 9 **בְכְלָלוֹת בְּאוּפֵן כְלָלִי הִיּוּ כְכָר**
 10 **בְּגְאוּלַת מְצָרִים גּוּפָא עֲצֻמָה**
 11 **שְשִׁמְתִי הָעֲלִיּוֹת דְמַחֲשֶבָה**
 12 **וְדִיבּוּר, אֲמָנָם בְּפִרְטִיּוֹת יוֹתֵר,**
 13 **הִנֵּה גְאוּלַת מְצָרִים הִיא עֲלִיה**
 14 **בְכַחֲנִית הַדִּיבּוּר, וּגְאוּלַת**
 15 **הָעֲתִידָה הִיא עֲלִיה בְכַחֲנִית**
 16 **הַמַחֲשֶבָה, כְּמִבּוּאָר בְּלִקּוּטֵי**
 17 **תוֹרָה²⁷ בְּעֵנֵן הַהִפְרָשׁ בֵּין**
 18 **גְאוּלַת מְצָרִים לְגְאוּלַת**
 19 **הָעֲתִידָה, שֶבְּגְאוּלַת הָעֲתִידָה**
 20 **נֶאֱמָר²⁸ כְּנִבּוּאֵת יִשְעִיה וְהִנִּיף**
 21 **הַקְדוּשׁ בְרוּךְ הוּו יָדוּ כְכִיכּוֹל עַל**
 22 **הַנֶּהָר, נֶהָר פְּרַת²⁹, דְקָאֵי**
 23 **מִמְכוּוֹן עַל בְּחִינַת הַבִּינָה,**
 24 **שֶהִיא סְפִירַת הַבִּינָה בְּחִינַת**
 25 **מַחֲשֶבָה הַנְעֻלְמַת שְלִמְעֵלָה**
 26 **מִהַדִּיבּוּר הַגּוּלִי, וּבְכַחֲנִיה זֶה**
 27 **בְּחִינַת הַבִּינָה תְהִיָה לְעִתִיד לְבוּא**
 28 **הַבְּקִיעָה, הִיְיָנו שְתַתְגַּלָה בּו**
 29 **בְנֵהָר שְעֵנִינוּ בִינָה בְּחִינָה**
 30 **שְלִמְעֵלָה מִהַבִּינָה, וְלִכְנָן**
 31 **נֶאֱמָר²⁸ בְּהַמְשַךְ הַכְּתוּב וְהִנִּיף יָדו**
 32 **עַל הַנֶּהָר וְהִקְהוּ לְשִבְעָה**
 33 **נְחָלִים, שֶהוּו עֵנֵן שְבַע**
 34 **תְחִתּוֹנוֹת שְבַע הַסְפִירוֹת הַתְחַתּוֹנוֹת, הַמִּידוֹת (חֶסֶד, גְבוּרָה, תְּפָאֵרַת, נְצַח,**
 35 **הוֹד, יְסוּד, מְלָכוּת) דְאֲצִילוֹת כְּפִי שְהֵן מְאִירוֹת בְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת שְבִהֵם**
 36 **נִמְשָךְ מִבְּחִינַת שְבַע תְחִתּוֹנוֹת דְעִתִיק בְּחִינַת 'עֲתִיק יוֹמִין' (הַעוֹמֵק**
 37 **וְהַפְנִימִיּוֹת שֶל בְּחִינַת 'כְּתֵר עֲלִיוֹן' שְלִמְעֵלָה מִהַסְפִירוֹת דְאֲצִילוֹת), מָה שְאֵינִן**
 38 **כֵּן בְּגְאוּלַת מְצָרִים הִיָה קְרִיעַת יָם סוּף, בְּחִינַת מְלָכוּת**
 39 **דְאֲצִילוֹת, שֶהִיא בְּחִינַת דִּיבּוּר הָעֲלִיוֹן, וְהַמְלָכוּת (הַנְקִירָאֵת בִּפְתַח**
 40 **אֱלֹהֵי מְלָכוּת-פֶּה) הִיא עֵנֵן הַדִּיבּוּר (כְּנִרְמוּ בְכְתוּב בְּקַהֲלַת 'בְּאִשֶׁר דְבַר מֶלֶךְ**
 41 **שֶלְטוֹן, שֶהַמֶּלֶךְ שוֹלֵט בְּאַמְצַעוֹת הַדִּיבּוּר) שֶהַדִּיבּוּר סְפִירַת הַמְלָכוּת,**

42 **הַסְפִירָה הָאֲחֵרוֹנָה וְהַסְפִירוֹת מְעַשֵׂר הַסְפִירוֹת הוּו סוּפָא דְכָל דְרָגִין סוּף**
 43 **כֹּל הַדְּרָגוֹת, וְלִכְנָן כִּיּוֹן בִּיצִיאַת הַמְצָרִים הִיְתָה 'קְרִיעָה' שֶל סְפִירַת הַמְלָכוּת**
 44 **נִקְרַע הַיָם לְשָׁנִים עֶשֶׂר גְזָרִים³⁰, כְּפִירוּשׁ רִש"י עַל הַכְּתוּב בְּתֵהִלִים**
 45 **"לְגוֹר יָם סוּף גְזָרִים", וְ"ב קְרִיעִים לִ"ב שְבַטִים" שֶהוּו עֵנֵן הַמַחֲשֶבָה**
 46 **מְשָׁנִים עֶשֶׂר גְבוּלֵי אֶלְכָסוֹן**
 47 **דְזָעִיר אֲנַפִּין דְאֲצִילוֹת³¹**
 48 **הַמְצִיאוֹת שֶל הַעוֹלְמוֹת וְהַנְבְרָאִים**
 49 **מִורְכַבַת מִ"ב גְבוּלֵי אֶלְכָסוֹן". כְּלוּמֵר,**
 50 **הַמְצִיאוֹת הַמְגוֹדֵרַת בְּשַׁטַח וּמְקוֹם**
 51 **מְסוּיִים וּמוֹגַבֵּל, מִורְכַבַת מִשַׁטַח**
 52 **הַכִּיּוּנוֹם וְהַקְצוּוֹת, מַעֲלָה וּמַטָּה וְאַרְבַּע**
 53 **הַרוּחוֹת מִזְרַח-מֵעַרֵב-צְפוֹן-דְרוֹם,**
 54 **וּמְסַפֵּר מְקוֹמוֹת הַמְפַגֵּשׁ – הוּוּוּוֹת –**
 55 **שְבִין ה'קְצוּוֹת" הַשְּׁנוּתוֹת הוּו שְׁנַיִם**
 56 **עֶשֶׂר, וּבְפְנִימִיּוֹת הַעֵנֵן הֵם שֶשׁ הַמְדוֹת**
 57 **הַעֲלִיוֹנוֹת שֶמְצַד הַהַתְכַלְלוֹת**
 58 **וְהַהַתְכַבְרוֹת בִּינֵיהֵן הֵן כְּלוּלוֹת מִשְׁתִּים**
 59 **עֶשֶׂרָה בְּחִינּוֹת (כְּמִבּוּאֵר ב'תוֹרָה אור':**
 60 **"לְהִיּוֹת גִּילּוֹי זֶה [שֶל בְּחִינַת הַדַּעַת]**
 61 **נִמְשָךְ וְנִשְׁתַּלְשַׁל בְּבִרְיָא-יְצִירָה-עֵשִׂיה**
 62 **שְשֶׁם מוֹשְׁרֻשׁוֹת נְפִשוֹת כֹּלֵל יִשְׂרָאֵל**
 63 **הוּו ע"י בְּחִינַת וּמְדִרְגַת הַשְּׁבַטִים כִּי**
 64 **שְבַט הוּו לְשׁוֹן הַמַּשְׁכָּה כְּמוּ כוֹכַב**
 65 **דְּשִׁבְטֵי וְגַם לְשׁוֹן שְבַט וְעַנֵּן מִן הָאֵילָן**
 66 **הַגְּדוּל שֶהֵם בְּבִחִינַת מְרַכְבָּה לְעִלְמָא**
 67 **דְאַתְגְלִיא בְּבִחִינַת (הֵיִם) [בְּבִית הַמִּקְדָּשׁ**
 68 **שְבַנָּה שְלִמָה הַמְלָךְ]) עוֹמֵד עַל י"ב בְּקַר**
 69 **הֵם בְּחִינַת י"ב שְבַטִים כְּנֶגֶד אַרְבַּע חִיּוֹת**
 70 **הַמְרַכְבָּה פְּנֵי אָדָם כו' וְכֹל אֶחָד**
 71 **[מְהָאַרְבַּע חִיּוֹת] כְּלוּל מְגו' אַבוֹת הָרִי**
 72 **י"ב וּמִשְׁךְ נִמְשָךְ הַשְּׁפַעַת וְהַמַּשְׁכַּת**
 73 **גִּילּוֹי אֶלְקוּתוֹ יְתַבָּרַךְ כְּכֹלֵל הַנְּפִשׁוֹת שֶל**
 74 **יִשְׂרָאֵל".**
 75 **וְעַל כְּלָלוֹת הַהַבְדֵּל בֵּין קְרִיעַת יָם סוּף בִּיצִיאַת מְצָרִים לְבִקְעַת הַנֶּהָר לְעִתִיד**
 76 **לְבוּא, מְבוּאֵר ב'לִקּוּטֵי תוֹרָה' שֶׁם:**
 77 **וְעֵנֵן קְרִיעַת יָם סוּף הִיְיָנו שְמַאֲתַכְסִיא נַעֲשֶׂה אֲתַגְלִיא דְהִיְיָנו שְלֵא יִסְתִיר**
 78 **הַדְּבוּר עֲלִיוֹן עַל הָאוֹרוֹת עֲלִיוֹנִים הַמְלוּבְשִׁים בּו שֶהֵם הַשְׁכֵּל וְהַמְדוּת עַל דֶּרֶךְ**
 79 **מִשֶׁל שֶהֵם עֶשֶׂר סְפִירוֹת דְאֲצִילוֹת כִּי אֵם שִׁתְגַּלָּה מִמֶּשׁ לְנִשְׁמוֹת דְּבִירָא גַם**
 80 **כֵּן כְּמוּ שְהוּו הַגִּילּוֹי בְּאֲצִילוֹת. וְלִהִיּוֹת שְעֵנֵן קְרִיעַת יָם סוּף הוּו הַתְּכַבְרוֹת**
 81 **הַבְּרִיאָה עִם הָאֲצִילוֹת מִמֶּשׁ בְּלִי פְרַסָּא וּמְסַךְ הַמְפַסִּיק כו', לִכְנָן נִקְרַע הַיָם לִ"ב**
 82 **קְרִיעִים כִּי הִנָּה הַשְּׁבַטִים הֵם בְּבִרְיָא וְשֶׁם הֵם י"ב בְּחִינּוֹת כְּכֹלֵל... וְהִנָּה הַגֵּם**

(27) ד"ה והניף (צו טז, ד ואילך). (28) ישע"י יא, טו. (29) פרש"י עה"פ. (30) ראה רש"י עה"פ תהלים קלו, יג. פרקי דר"א פמ"ב. מכילתא בשלח יד, טז. (31) חסר קצת (המו"ל).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

41 שאין אנו יכולים לראות האותות ולא מפני שאין אותות ח"ו רק שאין אנו
 42 יכולים לראות האותות" **וְהַיְיִנוּ, שְׁלֹשָׁה הַמְצִיאֹת דְּאוֹתוֹתֵינוּ,**
 43 **אֵלָא שְׂלָא רְאִינוּ כו'** כי הגלות היא זמן של העלם והסתר.
 44 **וְהַעֲנִין בְּעִבּוּדָהּ,** ענין זה שהמציאות קיימת אבל היא נסתרת, כפי שהוא
 45 בא לידי ביטוי בעבודת ה' **שְׁיִשׁ**
 46 **אֶצְלוֹ** אצל האדם העובד את ה'
 47 **עֲנִין הַאֲמוּנָה** בקדוש ברוך הוא
 48 **בְּשְׁלִימוֹת, שְׁמֵאֲמִין שְׁהִישׁ**
 49 מציאות העולמות והנבראים **אֵינוֹ**
 50 **עוֹשֶׂה אֶת עֲצָמוֹ, אֵלָא וְאֵתָהּ**
 51 הקדוש ברוך הוא **מְחִיָּה אֶת**
 52 **כְּלָם³⁶, אֵל תִּקְרִי מְחִיָּה אֵלָא**
 53 **מְהוָּה³⁷** בכל רגע מחדש, **וּבְאֹפֶן**
 54 **שְׁמֻחֵדֶשׁ** הקדוש ברוך הוא את כל
 55 הבריאה **בְּטוֹבוֹ בְּכָל יוֹם**
 56 **תְּמִיד³⁸, וְלֹא רַק בְּכָל יוֹם,**
 57 **אֵלָא בְּכָל רֵגַע מִמֶּשׁ הָרִי הוּא**
 58 **מְחַדֵּשׁ מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית,**
 59 **וְלוֹלִי זֹאת לולא זאת** שהקדוש
 60 ברוך מהווה את הבריאה בכל רגע
 61 מחדש **אֵין לְנִבְרָאִים קִיּוֹם**
 62 **כָּלֵל, כְּמִבּוֹאֵר הָעֲנִין בְּתַנְיָא³⁹**
 63 **ב'שער היחוד והאמונה',** וזה לשונו:
 64 "הנה כתיב לעולם ה' דברך נצב
 65 בשמים, ופירש הבעל שם טוב זכורנו
 66 לברכה, כי דברך שאמרת יהי רקיע
 67 בתוך המים וגו', תיבות ואותיות אלו
 68 הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע
 69 השמים ומלוכשות בתוך כל הרקיעים
 70 לעולם להחיותם, כדכתיב ודבר אלהינו
 71 יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים לעד
 72 כו'. כי אילו היו האותיות מסתלקות
 73 כרגע חס ושלום, וחוזרות למקורן, היו כל השמים אין ואפס ממש והיו כלא
 74 היו כלל, וכמו קודם מאמר יהי רקיע כו' ממש. וכן בכל הברואים שבכל
 75 העולמות עליונים ותחתונים. ואפילו ארץ הלזו הגשמית ובחינת דומם ממש
 76 אילו היו מסתלקות ממנה כרגע חס־ושלום האותיות מעשרה מאמרות שבהן
 77 נבראת הארץ בששת ימי בראשית, היתה חוזרת לאין ואפס ממש כמו לפני
 78 ששת ימי בראשית ממש", **אָבָל כָּל זֶה** החיות האלויות שממנה היא
 79 ההתהוות שלו והקיום שלו **אֵינוֹ מְאִיר בּוֹ בִישׁ הַנְּבֵרָא, אֵלָא הוּא**
 80 נמצא **בְּהַעֲלָם, שְׁזָהוּ עֲנִין הַגְּלוּת** שנמשלה לעיבור שהוא משל

1 שהשבתים עצמן הם בבריאה, מכל־מקום שרשן ומקורן י"ב גבולי אלכסון
 2 דו"א דאצילות. ולכן קריעת ים סוף שהוא חיבור ועליית הבריאה באצילות
 3 הרי זה התחברות ועליית הי"ב שבתים דבריאה ב"ב גבולי אלכסון דו"א
 4 דאצילות... ולכן נקרע הים ל"ב גזרים שכל שבת ושבת במסילתו יכוין כל
 5 חר לפום שיעורא דיליה... כמו שכדי
 6 להיות קבלת התורה בהיום לעשותם
 7 היה צריך להיות תחלה קריעת ים סוף
 8 כך כדי להיות התגלות פנימיות התורה
 9 לעתיד לבוא צריך להיות והנפך ידו על
 10 הנהר. והוא נהר פרת דכתיב ביה והנהר
 11 הרביעי הוא פרת.... בחינת נהר היוצא
 12 מעדן והוא בחינת בינה שהיא בחינת
 13 מחשבה שלמעלה מהדבור ועל כן
 14 נקרא נהר שהמחשבה אינה נחה
 15 ושוקטת ונמשכת תמיד... מה שאין כן
 16 הים נקרא מקוה המים דקו וקיימו
 17 והוא בחינת הדבור כו' וזהו ונהר יוצא
 18 מעדן שיוצא ונמשך תמיד מבחינת
 19 עדן".
 20 **ה) וְזָהוּ הָעֲנִין** והתוכן הפנימי של
 21 הכתוב **וְאֵלָה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**
 22 **הַבָּאִים מִצְרֵימָה, שְׁקֵאֵי**
 23 **מִמְכוּוִן עַל כְּלוֹת יְרִידַת**
 24 **הַגְּלוּת** שהיא **בְּאֹפֶן שֶׁל יְרִידָה**
 25 **אַחַר יְרִידָה, שְׁהַפְּנוּנָה** המטרה
 26 והתכלית **בְּזָה** בירידה הכפולה היא
 27 **בְּשִׁבִיל הַעֲלִיָּה שֶׁל הַגְּאוּלָּה**
 28 שתהיה עליה כפולה **בְּעִילוי אַחַר**
 29 **עִילוי,** כפי שממשיך ומפרט.
 30 **וְהַעֲנִין בְּזָה, כְּמִבּוֹאֵר בְּתוֹרָה**
 31 **אוֹר** לאדמו"ר הזקן **פְּרִשְׁת**
 32 **וְאָרָא³² וּבִשְׁעַר הָאֲמוּנָה³³**
 33 לאדמו"ר האמצעי **שְׁעֲנִין הַגְּלוּת נִמְשָׁל לְעִיבוֹר, דְּהִנֵּה אָמְרוּ**
 34 **רַז"ל³⁴** בגמרא **לְמָה הִנְלֵד דוּמָה בְּמַעֲי אָמוֹ, לְפָנֵקֶס** (ופירש
 35 רש"י: "לוחץ שכותבין בהן הגלחים") **מְקוֹפֵל רֵאשׁוּ בֵּין בְּרַכְיוֹ כו'**
 36 **וְאוֹכֵל מִמָּה שְׂאֵמוֹ אוֹכֵלַת כו', וְהַיְיִנוּ, שְׁיִשׁ לְהַעֲבֹר כָּל**
 37 **חֵיתוּף צוֹרַת הָאֲבָרִים, אֵלָא שְׂרֵאשׁוּ מְקוֹפֵל וּמוֹנָה בֵּין**
 38 **בְּרַכְיוֹ, שְׂאֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ כְּלוֹם כו' אינו עושה שום פעולה באבריו.**
 39 **וְכֵן הוּא בְּעֲנִין הַגְּלוּת, דְּאוֹתוֹתֵינוּ לֹא רְאִינוּ³⁵,** כלשון הכתוב
 40 בתהילים וכמבואר בתורה אור (מגילת אסתר) "בגלות הזה אותותינו לא ראינו

(32) נה, א. הובא בביאורי הזהר להצ"צ (ח"א) בשלח ע' רכא ואילך. וראה תו"ח וראא צה, ב [סו, א] ואילך. (33) פס"ג ואילך. (34) נדה ל, ב. (35) תהלים עד, ט. (36) נחמ"י ט, ו. (37) ראה פרדס שער ו (שער סדר עמידתן) פ"ח. ראשית חכמה שער הקדושה ספ"ו. תניא שעהיה"א פ"ב (עז, ב). (38) בברכות ק"ש. (39) שעהיה"א פ"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 להעלם, כמבואר לעיל. אַמְנָם בְּזִמְן הַגְּאוּלָּה יִהְיֶה עֲנִין הַלֵּידָה
 2 והגילוי, וְכִמּוֹ שְׁפֹתוֹב⁴⁰ כִּי
 3 חָלָה גַם לַיְלָה צִיּוֹן אֶת בְּנֵיהָ, 1 בְּזִמְן הַגְּאוּלָּה יִהְיֶה עֲנִין הַלֵּידָה, וְכִמּוֹ שְׁפֹתוֹב⁴⁰
 4 ופירש במצודת דוד: "רצה לומר, כי 2 כִּי חָלָה גַם לַיְלָה צִיּוֹן אֶת בְּנֵיהָ, וְהֵינּוּ שְׁפָל
 5 זה הפלא נעשה בציון כי חלה מכל 3 הַפְּחֹת יִהְיוּ עוֹמְדִים בְּגִלּוֹי כו'⁴¹.

(40 ישעי' טו, ח. 41) חסר הסיוע (המור"ל).

המשך ביאור למט' בנא קמא ליום שני עמ' 1

1 חבירו והזיק בידיו, שלכן קראו הכתוב 'מבעיר'. וכיון שנוזקי אש
 2 דינם כדוין אדם המזיק בעצמו, כשם שאם הזיק בעצמו חייב לשלם
 3 לניזק מלבד נזק גם צער, ריפוי, שבת ובושת, כך גם חייב לשלם לו
 4 אם הזקק באישו. אך אילו היה חייב על אש כדוין ממון המזיק, לא
 5 היה משלם אלא נזק בלבד, כשם שאם נגח שורו אדם, אין בעל
 6 השור משלם אלא את מה שפחתו דמיו של הניזק:
 7 הגמרא מביאה מאורע שהיה אצל דוד המלך השייך לדיני נזקי
 8 אש: נאמר בפסוק (שמואל ב' כג טו) אודות מה שאירע בעת
 9 מלחמת דוד עם פלשתים, וְיִתְאַוּהוּ דוֹד וְיֵאמְרוּ מִי יִשְׁקֵנִי מִיָּם מִבּוֹר
 10 בֵּית לָחֶם אֲשֶׁר בְּשָׁעַר, ופירוש הפסוק הוא שהסתפק בהלכה ושאל
 11 מי ילך לברר אצל הסנהדרין היושבים בשער בית לחם. ונאמר
 12 בפסוק שלאחריו (שם כג טז) וַיִּבְקְעוּ שְׁלֹשֶׁת הַגִּבּוֹרִים בְּמַחְנֵה
 13 פְּלִשְׁתִּים וַיִּשְׁאֲבוּ מִיָּם מִבּוֹר בֵּית לָחֶם אֲשֶׁר בְּשָׁעַר [וגו'] וַיִּשְׂאוּ וַיֵּבְאוּ
 14 אֶל דָּוִד וְלֹא אָבָה לְשִׁתּוֹתָם וַיִּסַּף אֹתָם לַיהוָה, ופירוש פסוק זה
 15 הוא שגיבורי דוד הלכו לברר שאלה זו, אך דוד מאן לקבל את
 16 דבריהם. הגמרא מבארת במה הסתפק ולמה מאן לקבל את
 17 דבריהם. מבררת הגמרא: מַאי קָא מִיבְעִיָא לֵיהּ - מהי אותה הלכה
 18 שנסתפק בה. מביאה הגמרא שלוש דעות מהי הלכה זו: דעה
 19 ראשונה, אִמְרוּ רַבָּא, אִמְרוּ רַב נַחֲמָן, מָמון כָּאֵשׁ קָמִיבְעִיָא לֵיהּ -
 20 נסתפק בדוין שורף דבר טמון של חבירו, אם חייב עליו, אִי הַלְכָה
 21 כְּרַבִּי יְהוּדָה הַמַּחֲיִיב עַל טְמוֹן בֹּאשׁ, אִי - או שמא הלכה כְּרַבָּנָן
 22 הפוטרם בזה, ונוקק לשאלה זו מפני ששרפו אנשיו גדיש של
 23 ישראל שהיו טמונים בתוכם כלים, ונסתפק אם חייבים לשלם גם
 24 על הכלים הטמונים, וּפְשָׁטוּ לֵיהּ הַסְנַהֲדְרִין שֶׁנִּשְׁאָלוּ בִּזְהַר עַל יְדֵי
 25 הַגִּבּוֹרִים, מַאי דְפָשְׁטוּ לֵיהּ, ואיננו יודעים מה פשטו. דעה שניה,
 26 רַב הוֹנָא אָמַר, בְּשִׂאלָה אַחֶרֶת נִסְתַּפֵּק, שנאמר באותם פסוקים
 27 (דברי הימים א' יא יג) וְהַפְּלִשְׁתִּים נֶאֱסָפוּ שָׁם לְמַלְחָמָה וַתְּהִי
 28 חֲלָקֶת הַשְּׂדֵה מְלֵאָה שְׁעוּרִים, ויש ללמוד מזה שבשדות ששם
 29 נלחם דוד עם פלשתים גְּדִישִׁים דְּשְׁעוּרִים דְּיִשְׂרָאֵל הָיוּ - היו שם,
 30 דְּהוּוּ מִטְּמֵרֵי פְּלִשְׁתִּים כְּהוּ - שנחבאו בהם פלשתים, ורצה לשרוף
 31 את אותם גדישים שבהם הפלשתים, וְקָא מִיבְעִיָא לֵיהּ - ונסתפק
 32 מהו הדין אם מותר לְהַצִּיל עֲצָמוֹ בְּכֶן שׂוּיָק אֶת מָמוֹן חֲבִירוֹ, שהיה
 33 הגדישים של ישראל היו, וְשָׁלְחוּ לֵיהּ הַסְנַהֲדְרִין בִּידֵי הַגִּבּוֹרִים
 34 ששאלום עבורו, אֲכַן אִסּוּר לְאִדָּם לְהַצִּיל עֲצָמוֹ בְּאִיבּוֹד מָמוֹן
 35 חֲבִירוֹ, אֲבָל אִתָּהּ מְלָךְ אִתָּהּ, וְלִמְלָךְ מוֹתֵר לְהִיּוֹת פּוֹרֵץ גְּדֵרוֹת
 36 הַשְּׂדוֹת כְּבִדֵי לַעֲשׂוֹת לוֹ וְלִנְשׂוֹי דְרָךְ לִלְבֹּד, וְאִין מוֹחִין כְּבִדֵי
 37 בְעֵשׂוֹתָ זֹאת, שדרך המלך אין שיעור לרובו, ויכול להרחיבנה
 38 על חשבון שדות אחרים ללא הגבלה. ולכן מותר לך לשורפם.
 39 דעה שלישית, וְרַבְּנָן, וְאִיתֵימָא (- ויש אומרים) רַבָּה כִּרְ מַרְ, אִמְרוּ

לבאר, שגְּדִישִׁים דְּשְׁעוּרִין דְּיִשְׂרָאֵל הָיוּ - היו שם וכמו כן היו גְּדִישִׁין
 דְּעַדְשִׁים דְּפְלִשְׁתִּים, וְקָא מִיבְעִיָא לֵיהּ - ונסתפק דוד מהו - האם
 מותר ליטול גְּדִישִׁין שֶׁל שְׁעוּרִין דְּיִשְׂרָאֵל וְלִיתָן אוֹתָם לְפָנֵי כְּהֻנָּתוֹ
 שתאכלם, עַל מְנַת שְׁלֵמָה תַּחְתָּם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּטְלוּ אֶת גְּדִישֵׁי
 שְׁעוּרֵי גְּדִישִׁין שֶׁל עַדְשִׁים דְּפְלִשְׁתִּים. שָׁלְחוּ לֵיהּ הַסְנַהֲדְרִין, נֹאמַר
 (יחזקאל לג טו) 'חֲבַל יִשִּׁיב רִשְׁעֵי גֹזְלֵי שְׁלֹמֹה, וְהַכּוֹנֵה שֹׂאף עַל פִּי
 שְׁנוּלָה מִשְׁלֹמֹה, כִּבֵּל זֹאת רִשְׁעֵי הוּא, וְלִכֵּן אֵין לְכָל אָדָם לַעֲשׂוֹת כֵּן,
 אֲבָל אִתָּהּ מְלָךְ אִתָּהּ, וְמְלָךְ פּוֹרֵץ לַעֲשׂוֹת לוֹ דְרָךְ וְאִין מוֹחִין כְּבִדֵי,
 וְכֵן כֵּאֵן אַתָּה יִכּוֹל לְהַפְּקִיעַ אֶת תְּבוּאֹתֶיךָ לִיתָן אוֹתָהּ לְפָנֵי הַבְּהֵמָה.
 הגמרא מבררת את פירוש הפסוקים לדעות אלו. שואלת הגמרא:
 49 בְּשִׂלְמָא - אמנם מובן לְמָאן דְּאָמַר - לפי הביאור השלישי שדוד
 50 רצה לְאִחְלוּפֵי - להחליף עֲדִישִׁים וְשְׁעוּרִים זֶה בְּזֶה, הֵינּוּ - שזהו מה
 51 דְּכִתְבִּיב חַד קְרָא - בפסוק אחר, בספר שמואל (ב' כג יא) וַתְּהִי שָׁם
 52 חֲלָקֶת הַשְּׂדֵה מְלֵאָה עַדְשִׁים, וְכִתְבִּיב חַד קְרָא - בפסוק אחר, בספר
 53 דְּבִרֵי הַיִּמִּים (א' יא יג), וַתְּהִי חֲלָקֶת הַשְּׂדֵה מְלֵאָה שְׁעוּרִים, ואיך
 54 יתקיימו שני הכתובים, אלא שהיו גם אלו וגם אלו ורצה להחליפם
 55 זֶה בְּזֶה. אֵלָּא לְמָאן דְּאָמַר - לפי הביאור השני שרצה דוד לְמַקְלֵי -
 56 לשרוף את אותה תבואה שנחבאו בה פלשתים, מַאי אִיבְעִיָא לֵיהּ -
 57 לְהֵנִי תְּרֵי קְרָא - מהי צריכותם ומשמעותם של שני פסוקים אלו
 58 בְּמַעֲשֵׂה זֶה. מֵיִשְׁבַּת הַגְּמָרָא: אִמְרוּ לָךְ - יכול הוא בעל שיטה זו
 59 לומר וליישב, דְּהוּוּ נְפִי - שהיו גם גְּדִישִׁים דְּעַדְשִׁים דְּיִשְׂרָאֵל דְּהוּוּ
 60 מִיִּצְמִירוֹ כְּהוּ - שנחבאו בהם פְּלִשְׁתִּים, מִלְּבַד אוֹתָם גְּדִישֵׁי שְׁעוּרִים
 61 שנחבאו בהם, ומתקיימים שני הפסוקים, ששאל דוד על שני
 62 הגדישים אם מותר לשורפם. שואלת הגמרא: בְּשִׂלְמָא לְמָאן דְּאָמַר
 63 - לפי הביאור השני שדוד חָפֵץ לְמַקְלֵי - לשרוף את התבואה, הֵינּוּ
 64 דְּכִתְבִּיב - לכן נאמר שם (שמואל ב' כג יא-יב) וַתְּהִי שָׁם חֲלָקֶת
 65 הַשְּׂדֵה מְלֵאָה עַדְשִׁים וְגו' וַתְּיַצֵּב כְּתוּבָה חֲלָקֶת וַיִּצְיָלְהוּ, שלא נתן
 66 להם לשורפה שאסור להציל עצמו בממון חבירו, אֵלָּא לְמָאן דְּאָמַר
 67 - לפי הביאור השלישי שרצה דוד לְאִחְלוּפֵי - להחליפה בתבואה
 68 אַחֶרֶת, מַאי וַיִּצְיָלְהוּ, הרי לא התכוונו לאבדה. מֵיִשְׁבַּת הַגְּמָרָא:
 69 דְּלֹא שָׂבֵק לֵיהּ לְאִחְלוּפֵי - שלא נתן להם להחליף זו בזו, מפני
 70 הנאמר 'חֲבַל יִשִּׁיב רִשְׁעֵי גֹזְלֵי יִשְׁלֹם', שואלת הגמרא: בְּשִׂלְמָא
 71 הֵנִי תְּרֵי - אמנם מובן לפי שני הביאורים, הן לביאור השני שחָפֵץ
 72 לשרוף את תבואות העדשים והשעורים והן לביאור השלישי
 73 שרצה להחליף את השעורים בעדשים, הֵינּוּ דְּכִתְבִּיב תְּרֵי קְרָא -
 74 לכן נאמרו שני הפסוקים, האחד בדברי הימים, שהיתה שם שדה
 75 מלאה שעורים, והאחר בספר שמואל, שהיתה שם שדה מלאה
 76 שעורים, ששאלו על שריפת שתי השדות לשיטה האחת, ולשיטה
 77 האחרת שרצה להחליף זו בזו,

התוועדות

בס"ד. שיחת ש"פ שמות, כ"ה טבת, מבה"ח שבט, ה'תשל"ג.

בלתי מוגה

- 1 כ"ק אדמו"ר שליט"א קידש על היין.
- 2 א. התוועדות זו היא בקשר לכך שיום הש"ק זה הוא שבת מברכים החדש, שיש בו שני ענינים:
- 3 הענין הכללי דשבת מברכים החדש, שהוא בשוה בכל השבתות שבהם מברכים את החדשים, והענין
- 4 הפרטי דשבת מברכים חודש זה, שבזה חלוק משאר השבתות שבהם מברכים את החדשים – כמו
- 5 בחדשי השנה, שישנו ענין כללי שבו משתווים כל החדשים, וישנו ענין פרטי בכל חודש שבו חלוק
- 6 הוא משאר י"א (ובשנת העיבור, כבשנה זו – י"ב) חדשי השנה.
- 7 וכמו בענין המצוות, שישנו ענין כללי שהוא בשוה בכל המצוות, שעל ידם מקיימים רצון ה', וישנו
- 8 ענין פרטי בכל מצוה שבו היא חלוקה משאר המצוות (מהמצוות שנתפרשו בתורה, עד למצוות שהם
- 9 רק מנהג ישראל, אלא ש"מנהג ישראל תורה הוא"¹).
- 10 וע"פ תורת הבעש"ט הידועה² שמכל ענין שיהודי שומע או רואה עליו ללמוד הוראה בעבודת ה',
- 11 והיינו לפי שכל ענין שבעולם צריך להיות מנוצל לעבודת ה', כיון שכל עניני העולם "לא נבראו אלא
- 12 לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוני"³ – צריכה להיות הוראה ו"בכך" גם מהענין דשבת מברכים
- 13 החדש, הן מהענין הכללי שבו והן מהענין הפרטי שבו.
- 14 ובפרטיות יותר:
- 15 ידועה תורת רבינו הזקן⁴ שצריכים לחיות עם הזמן, וכפי שנתפרש אח"כ שהכוונה היא לפרשת
- 16 השבוע.
- 17 ולכאורה אינו מובן: מדוע אמר תחילה שצריך לחיות עם הזמן, ואח"כ נתפרשה הכוונה לפרשת
- 18 השבוע – הרי ה' יכול לומר מלכתחילה שצריך לחיות עם פרשת השבוע? ומזה מובן, שצריך גם לחיות
- 19 עם הזמן, היינו, לחיות עם המאורעות שקורים בעולם במשך ימי השבוע, עי"ז שלמדים מהם הוראה –
- 20 שהרי בריאת העולם היתה באופן ד"בראשית", "בשביל התורה שנקראת ראשית"⁵, ולכן צריך לקשר כל
- 21 ענין שבעולם עם התורה, וללמוד ממנו הוראה בעבודת ה'.
- 22 ומזה מובן בנוגע לעניננו, שנוסף על ההוראה הכללית משבת מברכים החדש, וההוראה הפרטית
- 23 משבת מברכים חודש זה, יש גם הוראה משבת מברכים חודש זה כפי שהוא בזמן המיוחד של שנה זו
- 24 – כי, אע"פ ששבת מברכים חודש זה ישנו בכל שנה, הרי בכל שנה יש ענין מיוחד שבה היא חלוקה
- 25 משאר השנים, וכפי שמבאר אדמו"ר האמצעי בעטרת ראש⁶, שבתחילה היו כל הענינים נסקרים בסקירה
- 26 אחת (ועד שבזה נכללו כל הני' אלפים יובלות⁷), כך, שכל פרט ורגע בזמן ה' כלול לפני"ז, ואח"כ היתה
- 27 ההתחלקות לכל הזמנים, עד כפי שכל פרט ופרט נמשך בפועל, ומזה מובן, שבכל שנה יש ענין מיוחד
- 28 בשבת מברכים חודש זה שבו הוא חלוק משאר השנים.

(4) סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך (נעתק ב"היום יום" ב חשון).

(5) ר"פ בראשית ובפרש"י ורמב"ן. ובכ"מ.

(6) שער ר"ה פ"ד ואילך.

(7) ראה ספר התמונה, הקדמה לתמונה ג. בחיי וש"ך עה"ת

ר"פ בהר. תו"א תצוה פא, ג. לקו"ת קרה נב, ג ואילך. ובכ"מ.

(1) ראה תוד"ה נפסל – מנחות כ, ב. מהרי"ל – הובא ברמ"א

יוד" סשע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע אדה"ז

אור"ח סוסק"פ. סתל"ב ס"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד ס"ז. ועוד.

(2) ראה כש"ט בהוספות סרכ"ג ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום

יום" ט אייר).

(3) משנה וברייתא קידושין בסופה.

ב. ביאור כללות הענין דשבת מברכים החודש:

1

שבת מברכים החודש קשור עם מולד הלבנה בראש חודש (שלכן "נכון לידע המולד קודם שמברכין החודש"⁸), והיינו, שלאחרי משך זמן שבו לא נמצאת הלבנה [כלומר: אין הכוונה שלא קיימת מציאותה, שהרי הלבנה קיימת תמיד, אלא הכוונה היא בנוגע לענין הגילוי, שקודם המולד הלבנה היא בהעלם⁹], אזי נעשה מולד הלבנה מחדש [שמתחדשת מציאותה לגבי האדם שרואה אותה]. ובהמשך לזה צריך להיות הענין של קידוש לבנה – לעשות ממנה קודש.

6

והענין בזה:

7

לכאורה אינו מובן: מהו הפלא שבמולד הלבנה, שלכן עושים קידוש לבנה, ועד שאומרים בנוגע לבנ"י "שהם עתידים להתחדש כמותה"¹⁰ – בה בשעה שגם לפנ"ז קיימת הלבנה בכל המציאות והכמות שלה!?

10

אך הענין הוא⁹ – שבעת המולד מתחילה הלבנה להאיר בעולם, והרי זהו כל תכליתה של הלבנה, כמ"ש¹¹ "והיו למאורות גו' ויתן אותם אלקים ברקיע השמים להאיר על הארץ", השמש – להאיר ביום, והירח והכוכבים – להאיר בלילה.

12

כלומר: אין הכוונה כפי שנראה בפשטות שהעיקר הוא בריאת מציאות הלבנה כשלעצמה, ומזה בא אח"כ המסובב שהיא גם מאירה על הארץ, אלא אדרבה: כל תכלית מציאות הלבנה היא "להאיר על הארץ", ולולי זאת, חסרה כל מציאותה, כיון ש"סוף מעשה במחשבה תחילה"¹², ומלכתחילה היתה בריאת הלבנה בכדי "להאיר על הארץ".

16

ולכן, בבוא מולד הלבנה עושים ענין שלם ("א גאנצן טומל") מזה שהלבנה מתחילה להאיר, כי, אילו הלבנה לא היתה מאירה, ה' נחסר עיקר כוונת בריאתה, וכשבטל העיקר בטל גם הטפל, ובמילא ה' נחסר במציאות הלבנה עצמה.

20

ג. וההוראה מזה:

21

כאשר יהודי יוצא לעולם ורואה איזה ענין שיהי', אזי עבודתו היא שתיכף ומיד יוציא מזה הוראה בעבודת הקודש.

23

וכמו בנוגע למולד הלבנה – שאין זה באופן שלפנ"ז לא היתה קיימת מציאותה של הלבנה, ובעת המולד נעשית מציאותה של הלבנה, שהרי מציאות הלבנה היתה גם לפנ"ז, אלא שהיתה בהעלם, ובעת המולד מתגלית מציאותה, ועד"ז בעבודת האדם בצאתו לעולם – שעבודתו אינה לחדש מציאות חדשה בעולם, כי אם גלגות את האלקות שיש בעולם בהעלם.

26

כלומר: גם לפני עבודתו יש אלקות בעולם,

28

ובפרט ע"פ תורת הבעש"ט (שהובאה בהתחלת שער היחוד והאמונה) שבכל דבר שבעולם ישנו כח הפועל בנפעל – דבר ה' שמהוה אותו תמיד,

30

ולמעלה מזה – כמ"ש הרמב"ם בהתחלת ספרו ש"כל הנמצאים .. לא נמצאו אלא מאמתת המצאו" (לא רק מ"המצאו" סתם, אלא "מאמתת המצאו" – מצד העצמות), שזוהי דרגא נעלית ביותר, כמוכן ממ"ש¹³ "ארא גו' ושמי הוי' לא נודעתי להם", ופי' רש"י "לא נכרתי להם במדת אמיתית שלי", שענין זה נתגלה במ"ת דוקא,

34

(11) בראשית א, טר"ז.

(12) פיוט "לכה דודי".

(13) ר"פ וארא.

(8) סידור אדה"ז לפני ברכת החודש.

(9) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ב ע' 266 ואילך.

וש"נ.

(10) נוסח סדר קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).

- 1 וענין זה ישנו כבר מהתחלת הבריאה – שהרי מציאותה היא "מאמתת המצאו"; אלא שעבודתו של
 2 יהודי היא – לפעול שענין זה יהי' בגילוי בעולם, והיינו, שאע"פ שענין זה ישנו כבר בעולם, צריך יהודי
 3 לגלות זאת, וזהו עיקר ותכלית עבודתו למטה.
- 4 וכאשר יהודי טוען: לשם מה צריך הוא לפעול בעולם? ! מי שהוא חכם – מבין בשכלו שאין דבר
 5 עושה את עצמו, אלא כל דבר שבעולם נברא ע"י הקב"ה, ומי שהוא שוטה ואינו מאמין בהקב"ה – הרי
 6 "בשופטני לא עסקינן"¹⁴, אבל האמת היא שמציאות העולם קשורה עם אלקות, ועד לאופן ש"מחדש
 7 בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", כמבואר בשער היחוד והאמונה אופן התהוות וחידוש הבריאה,
 8 כך, שהכל הוא אלקות, ומה יש ביכלתו לפעול עוד בזה?! – הנה על זה באה ההוראה ממולד הלבנה,
 9 שכל תכלית העבודה היא – לא לפעול שמציאות העולם תהי' אלקות, כיון שענין זה ישנו כבר מקודם
 10 לכן, אלא לגלות את האלקות שיש בעולם.
- 11 ולכן: כאשר באים ליהודי ואומרים לו שצריך להתחיל להרעיש ("שטורעמען") בנוגע לקיום המצוות,
 12 כמו הנחת תפילין (ש"הוקשה כל התורה כולה לתפילין"¹⁵), ציצית, קריאת שמע, תפלת מנחה (עוד
 13 היום), ואמירת ברכה לפני ולאחרי האכילה, וכיו"ב, והוא שואל: לשם מה צריכים זאת, הרי בלאה"כ
 14 יש אלקות בעולם? – אומרים לו, שכל תכלית העבודה היא לגלות את האלקות שבעולם.
- 15 ועד"ז בנוגע לאדם העובד: מבלי הבט על כך שישנם אצלו כל הענינים בשלימות, ולכאורה מה צריך
 16 לעשות עוד – הנה לא די בכך שכל הענינים ישנם אצלו בהעלם, אלא עליו לגלות אותם. וכידוע המשל¹⁶
 17 מבן המלך ששולחים אותו למרחקים כדי להביא את כל כשרונותיו וכחותיו הפנימיים מן ההעלם אל
 18 הגילוי (שענין זה אינו יכול להיות בהיותו בבית אביו המלך), ודוגמתו בנמשל, בנוגע לכללות תכלית
 19 ירידת הנשמה בגוף.
- 20 וזוהי ההוראה מכללות הענין דשבת מברכים החודש, שקשור בעיקר עם מולד הלבנה – שכשם
 21 שהחידוש שבמולד הלבנה הוא בתכליתה של הלבנה שתתגלה ותאיר, כך גם עבודתו של יהודי היא
 22 לגלות את כל הכחות שיש בו, ולגלות את האלקות שבעולם.
- 23 ד. ועפ"ז יש לבאר מאמר רז"ל¹⁷ "עשה מצוה אחת . . הכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות"
 24 – דלכאורה איך יתכן שע"י פעולה אחת יכריע את כל העולם?! – כי, כל העולם הוא טפל לגבי פעולה
 25 זו, שבשבילה נברא, וכשנעשית פעולה זו, אזי נשלמת התכלית של העולם כולו.
- 26 וכידוע הפתגם של ר' מרדכי הצדיק (שהי' מהצדיקים הנסתרים, ואח"כ הנגלים) בשם הבעש"ט¹⁸,
 27 שנשמה יורדת לעולם למשך שבעים-שמונים שנה כדי לעשות פעם אחת טובה ליהודי – דלכאורה, כיון
 28 ש"ברשיעי לא עסקינן"¹⁹, הרי מובן, שמלבד פעולה זו, עושה עוד ענינים שצריך לעשותם, ומהו הפירוש
 29 שבשביל פעולה זו ירדה נשמתו לעולם?! – אך הענין הוא, שכדאי כל הענינים שעושה במשך כל ימי
 30 חייו, ובלבד שיביאו לכך שיעשה טובה ליהודי.
- 31 ה. וכאשר יהודי מתבונן בכך שכל הענינים שקורים בעולם אינם אלא אמצעי לכך שיוכל למלא את
 32 הכוונה העליונה, אזי לא יתפעל מכל הקשיים שפוגש בדרכו, כיון שכולם כלא חשיב לגבי הכוונה
 33 העליונה.
- 34 ובפרט כשעומדים ביום השבת, עליו נאמר²⁰ "וקראת לשבת עונג" – אזי ישנה נתינת כח שכל הענינים
 35 יהיו נפעלים באופן של תענוג כו'.

18 ראה כש"ט בהוספות סר"ט. וש"נ (נעתק ב"היום יום" ה
 אייר).

19 ראה יומא ו, א. וש"נ.

20 ישע"י נח, יג.

14 ראה ב"ק פה, א. ב"מ מ, א. ב"ב ז, א. ועוד.

15 קידושין לה, א. וש"נ.

16 ראה המשך תרס"ו ס"ע שפ [ע' תקא] ואילך. וראה גם

תורת מנחם – התוועדויות חס"ז ע' 272 הערה 58. וש"נ.

17 שם מ, ריש ע"ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד.

1 ועד שבאים למעמד ומצב ד"ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה"21, כמ"ש ביעקב, וכמבואר במסכת
2 שבת22 ש"נחלת יעקב אביך"23 היא "נחלה בלי מצרים".

3 * * *

4 ו. נוסף על האמור לעיל אודות הוראה מכללות הענין דמולד הלבנה, ישנו גם הענין שצריכים לחיות
5 עם הזמן – ללמוד הוראה מהמאורעות שקורים בעולם בזמן זה (כנ"ל ס"א), וכיון שלאחרונה נתעורר
6 הרעש ("אָ גאַנצער שטורעם") בנוגע לשייכות של בני אדם עם הלבנה24, יש ללמוד בזה הוראה בעבודה,
7 וגם הוראה זו צריכה להיות "מרעישת" ("אָ שטורעם'דיקע").
8 ולהעיר, שבענין הנסיעה ללבנה יש כמה פרטים שיכולים ללמוד מהם הוראה בעבודה, אבל עתה
9 נתעכב רק על אחד מהם25:

10 עבור הנסיעה ללבנה השתמשו בסכום כסף גדול ביותר – 500 מליון דולר, בה בשעה שבסכום זה
11 היו יכולים לעשות כו"כ ענינים חשובים עבור כו"כ דורות, ואעפ"כ, השקיעו זאת בנסיעה ללבנה למשך
12 ימים ספורים בלבד.

13 ומזה יכולים ללמוד הוראה בנוגע לצינוי "לא תהא יושב ושוקל מצוותי של תורה", אלא לקיימן
14 באופן ש"קלה שבקלות כו' וחמורה שבחמורות כו' שוין"26, כדלקמן.

15 ז. ובהקדמה:

16 לכאורה אינו מובן: כיון ש"לא תהא יושב ושוקל", א"כ, איך שוקלים ואומרים שיש "קלה שבקלות"
17 ו"חמורה שבחמורות"?!

18 אך הענין הוא – שיש אמנם קלות וחמורות, ואעפ"כ, צריך לקיימם באופן ש"אל תהא יושב ושוקל",
19 והיינו, שגם מצוה חמורה צריך לקיים באותה "קלות" כמו מצוה קלה, וגם מצוה קלה צריך לקיים באותו
20 "חומר" (שימת לב, חיות ומס"נ) כמו מצוה חמורה.

21 אך עדיין נשאלת השאלה: מדוע צריכים אמנם לקיים את ה"קלות" כמו את ה"חמורות" – הרי הם
22 שני ענינים שונים: "קלות" ו"חמורות"?!

23 והביאור בזה יכולים ללמוד מענין הנסיעה ללבנה:

24 בשביל הנסיעה ללבנה הי' צורך בשני סוגי ענינים – חמורות וקלות: "חמורות" – הם החלקים
25 העדינים שכדי לייצאם זקוקים לחכמים גדולים שלמדו במשך ריבוי זמן כדי לרכוש בקיאות בענינים
26 אלו, כולל גם ענינים שהמציאו רק בשנים האחרונות, ומובן שכל זה דורש ריבוי כסף; ו"קלות" – הם
27 הענינים הפשוטים לגמרי, שעבורם אין צורך באומנות מיוחדת, ואין צורך בחכמים גדולים, כיון שיודעים
28 אותם כבר ריבוי שנים, ולכן אינם דורשים ריבוי כסף וזמן.

29 ושני הסוגים דרושים לצורך הנסיעה ללבנה: כשם שהי' צורך בענינים שהם בבחינת "חמורות",
30 ובלעדם לא היו יכולים לנסוע – כך גם ללא הענינים הפשוטים לגמרי לא היו יכולים לנסוע.

31 וכפי שראו לאחרונה, שכאשר עמדו כבר לנסוע ללבנה, התעכבה הנסיעה למשך זמן, בגלל שהי' חסר
32 דבר הכי פשוט – בורג קטן שלא הי' מחובר!

33 והגע עצמך: מדובר אודות בורג קטן, ולא שהבורג הי' חסר; הבורג הי' קיים בכל תקפו, והחסרון

(25) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ו ע' 292 ואילך.
וש"נ.

(26) תנחומא עקב ב. דב"ר פ"ו, ב. ירושלמי פאה פ"א ה"א.
ועוד.

(21) ויצא כח, יד.

(22) קיח, סע"א.

(23) ישע"י שם, יד.

(24) בחודש טבת שנה זו נחתו בני-אדם על הירח (המור"2).

- 1 הי' רק בכך שבורג זה לא מילא את תפקידו לחבר שני דברים נפרדים, ואעפ"כ, בגלל שהי' חסר דבר
2 קל ביותר, שאינו דורש חכם גדול, התעכבה כל הנסיעה!
- 3 ומזה רואים שבנוגע לנסיעה אין נפק"מ בין "קלות" ל"חמורות", כך, שגם ה"חמורות" זקוקים
4 ל"קלות", וגם כשמדובר אודות פרט הכי קטן, הרי זה מעכב את כל ענין הנסיעה, שאינו יכול לבוא לידי
5 פועל ללא פרט קטן זה.
- 6 ומזה למדים הוראה בעבודה – ש"לא תהא יושב ושוקל כו": אע"פ שישנה אמנם המציאות של
7 "קלות" ו"חמורות", יש מצוות שנתפרשו בתורה, ויש ענינים שהם רק מנהג ולא מצוה, ולכן, אם רוצה
8 לברך על זה, אומרים לו שאסור לברך, ואם יברך תהי' הברכה לבטלה²⁷, ובמקום של מצוה, אפילו מצוה
9 קלה, נדחה המנהג²⁸ – אעפ"כ, כשיהודי מקיים מנהג ישראל, ש"תורה הוא"¹, צריך לעשות זאת באותה
10 חיות כמו שמקיים מצוה מן התורה.
- 11 ח. ויש להוסיף בזה:
- 12 החילוקים שישנם בין ה"קלות" ל"חמורות" הם גם בנוגע לאנשים שמתעסקים בהם – כבמשל הנסיעה
13 ללבנה, שהחלקים העדינים כו' צריכים להעשות ע"י חכמים גדולים דוקא, משא"כ הענינים הפשוטים,
14 כמו בורג קטן, הנה החכם הגדול צריך אמנם לוודא שלא חסר הבורג הקטן, אבל הוא בעצמו אינו
15 מתעסק בכך, כי אם בחלקים העדינים כו', ואם החכם הגדול יתעסק ביצור הבורג הקטן, אזי עושה
16 בפירוש דבר שלא נדרש ממנו!
- 17 וכידוע²⁹ גם המשל, שמי שעוסק בנקיבת מרגליות, אסור לו לעסוק במלאכת אפיית הפת, ועאכו"כ
18 לא בחרישה וזריעה – שבשביל זה אין צורך בחכמה, להיותם ענינים הקשורים עם עשי' בידים בלבד.
- 19 ועד"ז בלימוד התורה – שכאשר מי ששייך ללמוד בעיון יתמסר ללימוד למיגרס, הרי הוא עובר על
20 ביטול תורה³⁰. ואף שבנוגע לאמירת הברכה נוגע רק הענין של אמירת דברי תורה³¹, מ"מ, לגבי מי
21 שיכול ללמוד בעיון, נחשב הלימוד למיגרס לביטול תורה; וביחד עם זה, עליו להבטיח את קיומן של
22 הקלות כדבעי למהוי.
- 23 ואע"פ שאלו שצריכים להתעסק עם הענינים החשובים אין להם להתעסק עם הענינים הפשוטים, הנה
24 לגבי מילוי והשלמת הכוונה שוים כולם, כיון שבשביל שלימות הכוונה יש צורך הן בקלות והן בחמורות.
25 ואם בענינים גשמיים, שבהם חכמות היא העיקר, הנה לגבי מילוי הכוונה כולם בשוה – בענינים
26 רוחניים, שבהם האיכות היא העיקר, בודאי שלגבי מילוי הכוונה כולם בשוה.
- 27 וזהו גם מ"ש בכתר שם טוב בתחלתו, ב"צוואה מהבעש"ט": "להיות תמים בעבודתו ית' עבודה תמה
28 .. הן רב הן מעט כו"³² – כיון שלגבי שלימות הענינים אין נפק"מ בין קלות לחמורות, שהרי יש צורך
29 בשניהם.
- 30 ט. וכאשר עוסקים בעניני התומ"צ בשלימות, אזי ממלאים ומשלימים את הכוונה ד"ושכנתי
31 בתוכם"³³ בעולם למטה.
- 32 ועי"ז זוכים לקבל מלמעלה את כל הענינים, ובאופן ש"באור פני מלך חיים"³⁴, כך, שלא יחסר מאומה
33 בבני חיי ומזוני, ובכולם רויחי.

(30) ראה תורת מנחם – התוועדויות ח"ע ע' 296. וש"נ.

(31) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב הי"ב. וש"נ.

(32) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חכ"ז ע' 32 ואילך.
ע' 61 ואילך. ע' 91 ואילך.

(33) תרומה כה, ח.

(34) משלי טז, טו.

(27) ראה אנציקלופד"י תלמודית (כרך ד) ערך ברכת המצוות
(ס"ע תקכו). וש"נ.

(28) ראה תשובות הרא"ש כלל נה ס"י. פר"ח אר"ח סקט"ו.
סתצ"ו. ובארוכה – שם סתס"ח. ועוד.

(29) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' שמ (נעתק ב"היום
יום" כה ניסן). וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חמ"ד ע' 250.
וש"נ.

* * *

1

י. בהמשך להאמור לעיל (ס"א) שנוסף על הענין הכללי שבכל שבתות מברכים החודש, ישנו ענין פרטי בשבת מברכים חודש זה שבו חלוק הוא משאר שבתות מברכים החודש שבכל השנה – הנה הענין המיוחד בשבת מברכים חודש שבט, ובפרט אצל חסידי חב"ד, הוא, שהעשירי בחודש שבט הוא יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר³⁵.

5

וענין זה מודגש במיוחד בנוגע לשבת מברכים החודש – כיון שכל התקנה לערוך התוועדות בשבת מברכים החודש נקבעה ע"י בעל ההילולא דעשירי בשבט³⁶.

7

ועוד ענין מיוחד בנוגע לשבת מברכים חודש שבט בשנה זו – שערב שבת חל בכ"ד טבת, יום ההילולא של רבינו הזקן.

9

יא. המשך השיחה אודות עניני התורה שכתבו קרוב לזמן הסתלקותם: בנוגע לרבינו הזקן: אגרת הקודש סימן כ', והרשימה "נפש השפלה כו"³⁷, ובנוגע לאדמו"ר מהוריי"צ: המאמר ד"ה באתי לגני³⁸ – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס³⁹ בלקו"ש חט"ז ע' 41 ואילך.

12

יב. וכאן רואים ענין נפלא:

13

מדובר אודות רבינו הזקן, שהי' נשמה חדשה (כמבואר בשיחות רבותינו נשיאינו⁴⁰), ואצלו גופא – בהיותו במעמד ומצב של גלות בתוך גלות [שהוצרך לברוח ולהטלטל בכמה טלטולים כו', ומצבו הגשמי הי' קשה, מצד גודל הקור כו', והיו לו יסורים נוראים, ועד שהקיא המרה כו'⁴¹], והרי "גלות מכפרת"⁴², ומי שאינו זקוק לכפרה, הנה ע"י הגלות נמשכים לו ענינים נעלים ביותר בקדושה גופא; ועד לגודל העילוי שהי' אצלו בשעת הסתלקותו, כמ"ש הרבנים בני המחבר בהקדמתם לשו"ע שהיו ענינים נפלאים ביותר בעת הסתלקותו בדעה צלולה וכו'.

18

ואעפ"כ, מבלי הבט על גודל העילויים הנ"ל, כתב אז אודות העילוי שנעשה ע"י העבודה עם "נפש השפלה", שאי אפשר לגשת אלי' עם מדת האמת⁴³, אלא עם מדת החסד; ודוקא עי"ז נשלמת הכוונה העליונה לעשות לו ית' דירה בתחתונים, ועד ל"גן" שהוא מקום של תענוג.

22

וכיון שסיפרו לנו זאת – צריכים אנו ללמוד מזה הוראה בעבודת ה':

23

כאשר פוגשים יהודי שנמצא במעמד ומצב של "נפש השפלה", אין לחשוב שבגלל זה אין לו שייכות אליו, ואין לו מה להתעסק עמו – אלא צריך לידע שמצד מדת החסד צריך להתעסק גם עמו.

25

ועי"ז שיפעל עליו, אזי יתפוס לאח"ז שבעיקר עליו לתקן את עצמו. – מלכתחילה לא הי' חושב להתעסק עם עצמו ("טאָן מיט זיך"), בחשבו שנמצא במעמד ומצב הראוי, שהרי "על כל פשעים תכסה אהבה"⁴⁴; ולכן צריך לעסוק תחילה עם הזולת, ואז יבוא לידי הכרה שמה שרואה אצל הזולת, הרי זה

28

(42) ברכות נו, סע"א. וש"נ. וראה מכות יא, ב ותוד"ה מידי. (43) בענין זה נתבאר גם שהפעולה היא באופן שמרמים ("מינארט אויס") את נפש הבהמית – עי"ז שהתחלה היא באופן ד"שלא לשמה", במחשבה, שכך ישאר ("מיט דעם וועט מען בלייבן")... אבל האמת היא, שמיד לאח"ז נעשה הענין ד"מתוך שלא לשמה בא לשמה" (פסחים נ, ב. וש"נ), וכהפירוש בזה, ש"מתוך שלא לשמה כו" הוא ע"ד הלשון "מבין דבר מתוך דבר" (חגיגה יד, א), היינו, שכל דבר יש לו "תוך", וה"תוך" של ה"שלא לשמה" הוא – שע"ז באים ל"לשמה" (ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 50 ואילך).

(44) משלי יו"ד, יב.

(35) ראה גם שיחת ש"פ וארא, מבה"ח שבט דאשתקד סי"ב (תורת מנחם – התוועדויות חט"ז ריש ע' 87). וש"נ.

(36) ראה אג"ק שלו ח"ד ע' תכג (נעתק ב"היום יום" כו כסלו). ועוד.

(37) ראה גם שיחת מוצאי ש"פ שמות, כ"ג אור לכ"ד טבת תשכ"ג ס"ד ואילך (תורת מנחם – התוועדויות חל"ו ע' 17 ואילך). וש"נ.

(38) סה"מ תשי" ע' 111 ואילך.

(39) בשילוב שיחת ש"פ שמות תשל"ו.

(40) סה"ש תשי" ריש ע' 22. וש"נ.

(41) ראה אג"ק אדהאמ"צ ע' מז. וראה גם תורת מנחם –

התוועדויות ח"ג ס"ע 185 ואילך.

1 כמו שמביט ב"מראה" (כתורת הבעש"ט הידועה⁴⁵ שראיית הרע אצל הזולת אינה אלא השתקפות הרע
2 (שבו), ועי"ז יתקן את עצמו.

3 וזהו סדר העבודה – שתחילה צריך לעסוק עם הזולת, וגם כשנדמה לו שפלוני נמצא במעמד ומצב
4 ד"נפש השפלה", אומרים לו: "אל תבט אל מראהו"⁴⁶, אלא להתעסק גם עמו. וכפתגם הבעש"ט⁴⁷ שצריך
5 לאהוב כל אחד מישראל, אפילו מי שנמצא בפנה נדחת כו', ולכן, בכל מקום שפוגשים יהודי צריך
6 להתעסק עמו (כפי שנהג הבעש"ט עצמו שהי' נוסע מעיר לעיר, גם למקומות רחוקים, כדי לפעול על
7 יהודים כו'⁴⁸); וההתעסקות עם הזולת תפעל גם בנוגע לעצמו – שהרי אפילו "צדיק גמור עובד ה' ביראה
8 ואהבה בתענוגים" הרי הוא עדיין "דבר בפני עצמו ירא ה' ואוהבו"⁴⁹, "יש מי שאוהב"⁵⁰, כך, שעבודתו
9 אינה עדיין "עבודה תמה", כיון ש"יש" אינו "תמים"; ולכן, הפעולה עם הזולת תועיל גם בנוגע לעבודתו
10 עם עצמו.

11 יג. ובהמשך להאמור לעיל יש עוד ענין ערב ("א' געשמאָקער ענין") – אף שאין כאן המקום להאריך
12 בזה, כי אם בהזדמנות אחרת – בנוגע לשני ספריו של רבינו הזקן שנדפסו בחייו: הלכות תלמוד תורה
13 וספר התניא (תחילה ה' ת"ת ואח"כ ספר התניא)⁵¹.

14 שני הספרים מתחילים באותו ענין: ה' ת"ת – "אע"פ שהקטן פטור מכל המצות וגם אביו אינו חייב
15 לחנכו במצות מן התורה אלא מד"ס", וספר התניא – "משביעין אותו תהי צדיק"⁵², שקאי על תינוק
16 שנולד.

17 ולכאורה יפלא⁵³ מדוע לא התחיל רבינו הזקן ה' ת"ת ש"תלמוד תורה מ"ע מן התורה על האב ללמד
18 את בנו הקטן תורה .. שנאמר⁵⁴ ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם, ומאימתי .. משיתחיל לדבר כו";
19 ובמקום זה התחיל בזה ש"הקטן פטור מכל המצות וגם אביו אינו חייב לחנכו במצות מן התורה אלא
20 מד"ס" ?!

21 ובכל אופן, רואים כאן שרבינו הזקן מדייק להתחיל בנוגע לקטן דוקא, כיון שגם בקטנותו יש לו
22 כבר את כל הענינים כו'. ויתירה מזה בנוגע לספר התניא – שהרי בהל' ת"ת מדובר לכל-הפחות אודות
23 קטן שמתחיל לדבר, בגיל שנתיים לערך⁵⁵, ואילו בתניא מתחיל בנוגע לקטן בשעה שנולד, או אפילו
24 קודם שנולד.

25 והענין בזה – שתיכף ומיד כשהתינוק נולד נותנים לו את כל התורה כולה, כולל גם פנימיות התורה.
26 ואע"פ שעדיין אינו שייך להבנה והשגה, הרי הנשמה שומעת כו' (כידוע הענין בזה⁵⁶), ולא כפי שהנשמה
27 היא למעלה, אלא כפי שכבר מלוכשת בגוף למטה, שלכן, הענין ד"משביעין אותו" הוא בסוף העיבור
28 דוקא, ולא לפני⁵⁷, כאשר כל הענינים הם בהעלם כו', כיון שנמצא במעמד ומצב ש"ראשו מונח לו בין
29 ברכיו וכו"⁵⁸ (היינו שענין השכל הוא רק עד כמה ששייך למדות⁵⁷), וכמבואר בתו"א⁵⁸ שלכן נמשל
30 הגלות לעיבור.

31 [ואע"פ שבעת העיבור "מלמדין אותו כל התורה כולה"⁵² – הרי לימוד זה הוא רק לנשמה, ואז אין
32 לנשמה שייכות עם הגוף, שמצד עצמו אינו שייך לכל ענינים אלו; ואילו הענין ד"משביעין אותו" הוא

(45) ראה כש"ט בהוספות סקע"ה-רו. וש"נ.
(46) שמואל-א טו, ז.
(47) ראה כש"ט שם סקל"ג. וש"נ (נעתק ב"היום יום" טו כסלו. וראה גם שם ג אד"א).
(48) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ס"ע תג (נעתק ב"היום יום" ג כסלו).
(49) תניא פל"ה (מד, סע"א ואילך).
(50) תו"א ויקהל (בהוספות) קיד, ד. ובכ"מ.
(51) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ז ע' 54. וש"נ.
(52) נדה ל, ב.
(53) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חמ"ד ע' 91 ואילך. וש"נ.
(54) עקב יא, יט.
(55) ראה רד"ק וירא כא, ח. סה"מ תקס"ח ח"א ע' תפח. ועוד.
(56) ראה כש"ט בהוספות סק"א-ב. וש"נ. וראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' של (נעתק ב"היום יום" כד אד"א).
(57) ראה תו"ח בשלח שנט, ב [רמו, ג]. סה"מ תרל"ב ח"א ע' רכב. ועוד.
(58) ר"פ וארא.

1 בסוף העיבור, שאז יש כבר שייכות לנשמה עם הגוף ופועלת עליו כו', ועד שלאח"ז נעשית ההולדה,
2 ולאח"ז ברית המילה (גם באשה ש"כמאן דמהילא דמיא"59)].

3 וזהו מה שמדגיש רבינו הזקן – שתיכף ומיד כשהתינוק נולד, שרק זה עתה נתוודע למציאות האור
4 (שלא ידע מזה עד עתה), נותנים לו כבר את כל הענינים, ובאופן שנמשך אצלו באופן פנימי.

5 יד. וההוראה מזה:

6 כאשר יוצאים לעולם ופוגשים יהודי שאינו יודע מאומה, צריך לידע שמבלי הבט על מעמדו ומצבו
7 עתה, כמו שזה עתה נולד, הנה לכל לראש צריכים לתת ולהשפיע לו כל הענינים, ועד לאופן ד"משביעין"
8 מלשון שובע⁶⁰, כמ"ש⁶¹ "ואכלת ושבעת", היינו, שיהי' אצלו ענין של שובע בנוגע לכל כחותיו, והיינו,
9 שצריך ליתן לו לא רק ענינים המוכרחים – "חסרון", אלא גם ענינים של תענוג – "להחיות בהם נפש
10 כל חי"⁶².

11 ובסגנון האמור לעיל – שגם ב"נפש השפלה", ובשקר העולם, פועלים הענין ד"באתי לגני"⁶³.

12 * * *

13 טו. מאמר (כעין שיחה) ד"ה ואלה שמות בני ישראל וגו'.

14 * * *

15 טז. בנוגע ללימוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, כרגיל, הנה הסדר לאחרונה שמתעכבים
16 על דבר תמוה בפרשה שלא רואים שרש"י יתעכב על זה, ובהכרח לומר – או שהדבר פשוט כ"כ עד
17 שרש"י לא צריך לבארו, או שרש"י הבהיר זאת כבר לפניו, ולכן לא צריך לחזור ולבאר הדבר, כיון
18 שבפירוש רש"י כל תיבה מדוייקת כו', לא חסר ולא יתיר.

19 ובכ"ן⁶⁴: בפרשת השבוע מסופר שלאחרי שהקב"ה שלח את משה לילך לפרעה ולומר לו לשלח את
20 בני"י ממצרים – "ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו"⁶⁵, "למשה, לפי שלא מל את אליעזר בנו
21 (לשמונה ימים), ועל שנתרשל נענש עונש מיתה"⁶⁶.

22 ולכאורה אין הדבר מובן כלל: הרי הקב"ה שלח את משה לומר לפרעה (בשליחותו של מקום) "שלח
23 את בני (בני בכורי ישראל) ויעבדני"⁶⁷, ואם הקב"ה ימיתו, לא תוכל להתקיים שליחותו של הקב"ה?!
24 לכאורה אפשר לתרץ ע"פ פירוש רש"י בפי' וישלח, בנוגע לתפלת יעקב "הצילני נא מיד אחי מיד
25 עשו וגו' ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את זרעך כחול הים וגו'"⁶⁸ – דלכאורה אינו מובן: מדוע
26 הוצרך יעקב להתפלל להקב"ה שיצילנו מיד עשו, הרי הקב"ה כבר הבטיח לו לשמרו כו' – "אני ירא
27 שמא משהבטחתי נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו"⁶⁹. ועד"ז י"ל בנדר"ד, שבגלל שלא מל
28 את אליעזר, קלקל והפריע לקיום השליחות של הקב"ה.

29 אבל באמת אי אפשר לומר כן, כי, החשש "שמא משהבטחתי נתלכלכתי בחטא ויגרום לי כו'", שייך
30 רק בנוגע להבטחה על ענין פרטי שנוגע ליעקב או למשפחתו, אבל כשמדובר אודות השליחות להורות
31 לפרעה להוציא את בני"י ממצרים, אי אפשר לומר שהנהגת משה בענין פרטי (שלא מל את אליעזר)

"שאינן בפרש"י כי' במש"נ ויבקש המיתו, ואיך יקיים הנאמר ב' פסוקים לפניו: ואמרת אל פרעה? (המו"ק)."

(65) פרשתנו ד, כד.

(66) פרש"י עה"פ.

(67) שם, כבי"ג.

(68) לב, יב"ג.

(69) פרש"י שם, יא.

(59) ע"ז כו, א.

(60) ראה תניא עם לקוט פירושים מרבתינו נשיאינו בתחלתו

(ע' ט ואילך). וש"נ.

(61) ואתחנן ו, יא. עקב ח, יו"ד. יא, טו.

(62) ראה טור ושו"ע אדה"ז אר"ח סר"ז ס"ב.

(63) חסר הסיום (המו"ק).

(64) לחביבותא דמילתא – מועתק בזה מ"ש כ"ק אדמו"ר

שליט"א אודות פירוש רש"י שיתבאר בהתוועדות דיום הש"ק:

1 תקלקל ותפריע למילוי השליחות של הקב"ה שנוגעת לשישים ריבוא מישראל, כך, שנשאר השאלה איך
2 יתכן ש"ויבקש המיתו", בה בשעה שצריך לקיים את השליחות של הקב"ה.

3 וכיון שזהו דבר המוקשה אצל בן חמש למקרא, מוכרח רש"י להבהיר זאת, ודוקא בפשטות הכתובים.
4 יז. גם צריך להבין: מהי ההוראה שיכולים ללמוד מהענין ד"ויהי בדרך גו' ויבקש המיתו"?
5 ובהקדמה:

6 כיון שבדברו אל פרעה הי' משה בן שמונים שנה (כפי שילמד הבן חמש למקרא תיכף⁷⁰), הרי בסיפור
7 דפרשתנו הי' משה בן ע"ט שנה לערך. ומובן, שעד אז בודאי אירעו אצלו כמה ענינים (וכיון שמדובר
8 אודות משה רבינו – היו בודאי ענינים) חשובים. וא"כ, שואל הבן חמש למקרא, היתכן שבפסוק מסופר
9 קצת מאד אודות אותה תקופה!?

10 ועל זה מסביר לו המלמד: ה"חומש" – אינו ספר של סיפור דברי הימים, דברי ימי צדיקים, אלא
11 "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב"⁷¹, כך, שכל ענין שהתורה מספרת אודותיו הוא כדי ללמוד
12 ממנו הוראה, ולכן לא נזכרו בתורה כל הענינים שאירעו בינתיים, כיון שאינם נוגעים ללימוד הוראה
13 כו'.

14 וכיון שכן, שואל הבן חמש למקרא, מהי ההוראה שיכולים ללמוד מזה ש"ויבקש המיתו"?!
15 ובפרט ע"פ מה שמצינו ש"עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו, שנאמר (בפ'
16 נח⁷²) מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה"⁷³, ועאכו"כ בנוגע למשה רבינו שבודאי אין
17 לספר עליו ענין בלתי-רצוי, ובהכרח לומר שיש הוראה שלמדים מענין זה.
18 וכפי שיתבאר לקמן.

19 יח. ומצד קוצר הזמן, יש להמשיך מיד עם הערות על הזהר דפרשת השבוע:
20 בהערה הראשונה⁷⁴ מתעכב על מאמר הזהר⁷⁵ בנוגע לבית המקדש: "בית ה'⁷⁶ דאיהו בית המקדש
21 כגון עזרות ולשכות ובית האולם והדביר וכו'", ומבאר: "קחשיב ד' דברים. עזרות לשכות אולם דביר,
22 לנגד ד' אותיות שם הוי'⁷⁷, והיינו בית הוי', והיינו שהד' דברים הללו שבבית המקדש הם כלי קיבול
23 לד' אותיות דשם הוי'" (ואע"פ שבביהמ"ק היו עוד פרטים – הרי גם בשם הוי' יש עוד פרטים, אלא
24 שבכללות נחלק לד' אותיות, ועד"ז ביהמ"ק, שיש בו ריבוי פרטים, אבל בכללות נחלק לד' פרטים).

25 וכאן רואים איך שכל ענין בפנימיות התורה (תורת החסידות) קשור עם נגלה תורה, כך, שמענינים
26 בנגלה יכולים להבין ענינים בנסתר, ומענינים בנסתר יכולים להבין ענינים בנגלה, ורק צריך להיות "הפך
27 בה והפך בה", ואז רואים "דכולא בה"⁷⁸, שזוהי "תורה אחת"⁷⁹, ובנדוד⁸⁰, שהענין המובא בזהר כאן
28 בנוגע ל"דביר" (המחיצה המפסקת בין קדש הקדשים לאולם), קשור עם ענין שלם המבואר במסכת
29 יומא⁸⁰ בנוגע ל"אמה טרקסין", וכפי שיתבאר לקמן.

30 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן קנקן משקה עבור המלוה מלכה של "חדרי תורה אור"⁸¹, ונתן את המזונות
31 עבור ה"פגישה"].

* * *

הנוקבא (מלכות) .. ולשכות כנגד זעיר (ז"א), ואולם ודביר –
או"א".

(78) אבות פ"ה מכ"א.

(79) לשון הכתוב – בא יב, מט. ועוד.

(80) נב, א.

(81) ראה גם שיחת ש"פ וארא, מבה"ח שבט דאשתקד בסופה

(תורת מנחם – התוועדויות חס"ז ע' 96). וש"נ.

(70) וארא ז, ז.

(71) ברכה לג, ד.

(72) ז, ח.

(73) פסחים ג, א. וראה ב"ב קנג, א.

(74) לקוטי לוי"צ לזח"ב ע' ה.

(75) ח"ב ד, א.

(76) מלכים א ט, א.

(77) וענינים בספירות – כמ"ש במקדש מלך: "עזרות הן בסוד

1 יט. הביאור בשיטת הזהר בענין ה"דביר" (אמה טרקסין), ש"איסתפקא להו לרבנן בקדושת"י אי
2 כלפנים (קדושת קדה"ק) אי כלחוץ" (קדושת היכל)⁸², ע"פ משמעות דברי אאמו"ר שהדביר הוא נגד
3 אות יו"ד דשם הוי' –

4 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חל"ו ע' 140 ואילך.

5 כ. הביאור במ"ש בפרשת השבוע "ויבקש המיתו", אף שמשה הוצרך למלא את שליחותו של הקב"ה
6 – מובן ע"פ מ"ש רש"י ש"ויבקש המיתו" קאי (לא על הקב"ה אלא) על המלאך⁸³:

7 מלאך – לא יודע "קונצן"... הוא צריך למלא את תפקידו, וכל שאר הענינים הצדדיים אינם ה"חשבון"
8 שלו; בשעה שצריך ליתן שכר, נותן שכר, ובשעה שצריך ליתן עונש, נותן עונש. ואין לו לעשות חשבון
9 שאם ימיתנו, לא תוכל להתקיים שליחותו של הקב"ה; עליו למלא את חובתו, ולא לדאוג לענינים אחרים.

10 אבל עדיין אינו מובן: הרי מלאך אינו עושה דברים מעצמו, אלא רק ממלא את שליחותו של הקב"ה
11 (ללא חשבונות בנוגע לענינים אחרים), וכיון שהמלאך ביקש המיתו, הרי מובן שהי' זה בשליחותו וע"פ
12 רצונו של הקב"ה, וא"כ, הדרא קושיא לדוכתה: היתכן שהקב"ה רצה להרוג את משה, בה בשעה שרצה
13 שמשה ילך לפרעה?!

14 אך ענין זה הבהיר רש"י כבר בפ' וירא:

15 בנוגע לדברי המלאכים ללוט "מהר המלט שמה כי לא אוכל לעשות דבר עד בואך שמה"⁸⁴, מפרש
16 רש"י: "זה עונשן של מלאכים על שאמרו⁸⁵ כי משחיתים אנחנו, ותלו הדבר בעצמן, לפיכך לא זז משם
17 עד שהזקקו לומר שאין הדבר ברשותך".

18 ולכאורה אינו מובן: מדוע אומר רש"י שהמלאכים נענשו בגלל ש"תלו הדבר בעצמן" – הרי יש כאן
19 עוולה גדולה יותר מענין של גאווה סתם, כיון שזה דבר שקר, וע"פ נגלה, גדול יותר העונש על שקר
20 מאשר העונש על גאווה?!

21 והביאור בזה – שאכן לא אמרו דבר שקר, דכיון שמלאך הוא שליח של הקב"ה, ובאופן שבטל
22 בתכלית אל השליחות, כך, שאין לו ענינים אחרים מלבד השליחות, הרי זה נעשה ענין שלו, ולכן היו
23 המלאכים יכולים לומר "כי משחיתים אנחנו"⁸⁶.

24 והטעם שנענשו על זה – בגלל שע"פ דבריהם הי' יכול לוט לדמות שהם באים בכח עצמם, ולא
25 בכחו של הקב"ה, כיון שלא פירשו באמרום "כי משחיתים אנחנו" שאין זה בכח עצמם, אלא בכח של
26 הקב"ה שישנו בהם.

27 ונמצא, שכאשר מלאכים אומרים "משחיתים אנחנו", הרי זה ענין אמיתי, והיינו, שבאמיתית הענין
28 מתייחסת הפעולה (לא להקב"ה, אלא) למלאך. ועד"ז בנדוד, שכאשר נאמר על המלאך "ויבקש המיתו"
29 (את משה), הרי זה ענין אמיתי, והיינו, שענין זה עושה (לא הקב"ה, כביכול, אלא) המלאך, כיון
30 שהפעולה מתייחסת אליו.

31 כא. ומכאן למדים הוראה בנוגע להנהגת בני⁸⁷ – עד כמה צריך להזהר ולשלול ענין של חילול
32 השם, וכמדובר כמ"פ שבענין של קידוש השם והפכו לא נוגע מה שנעשה בחדרי חדרים, ומה שחושב
33 לעצמו שהוא יודע את האמת וכו', אלא העיקר הוא – איך נראה ומתפרש הדבר לכל אלו שעומדים
34 מסביב, ובפרט כשמדובר אודות ענין שנעשה בפני כו"כ מישראל ונתפרסם בפירסום הכי גדול במרחבי
35 העולם.

(85) שם, יג.

(86) ראה תניא אגה"ק סכ"ה (קמא, סע"א). ובכ"מ.

(87) הבא לקמן – ראשי-פרקים בלבד (המור"ק).

(82) שם נא, ב ואילך.

(83) בכמה דפוסים הגירסא: ויבקש המיתו – (ויבקש) המלאך

(המיתו) למשה.

(84) יט, כב.

- 1 ובנוגע לעניננו – ההיתר של האח והאחות באופן של היפך קידוש השם⁸⁸;
- 2 למרות שהכל יודעים שישנו פס"ד לאיסור ע"י שני בתי-דינים (שביניהם הי' גם הרב הראשי השני)
- 3 – החליט פלוני על דעת עצמו לפרסם פס"ד להתיר, והוסיף לעשות זאת באופן הפכי מהמקובל אצל
- 4 רבנים ש'דברי חכמים בנחת נשמעים"⁸⁹ – לפרסם זאת במעמד של עשרות עיתונאים, וביניהם גם כאלו
- 5 שאינם שומרים תומ"צ, כדי שהם יפרסמו ויחזקו את הפס"ד, שזהו דבר שלא הי' כמוהו בישראל!
- 6 ולא עוד אלא שהזדרזו לחטוף ולהעמיד להם חופה וקידושין תיכף ומיד – אף שלאמיתו של דבר לא
- 7 הועיל בזה מאומה, שהרי הדין הוא שקידושין תופסין בחייבי לאוין⁹⁰, כך, שגם ממזר ודאי, שיש עליו
- 8 הלאו ד"לא יבוא ממזר בקהל ה'"⁹¹, קידושיו קידושין, וצריכה גט, ובלי גט אסורה להנשא לשוק.
- 9 וכל זה – נוסף על התמיהה בנוגע לפס"ד עצמו, שא' העדים העיקריים שעדותו מהוה היסוד לכל
- 10 ההיתר – נוגע בדבר, ומה גם שהפס"ד לבטל את הגיור של "אבי" האח והאחות, לאחרי שחי והתנהג
- 11 כיהודי במשך עשרות שנים, הוא בסתירה לפס"ד שהכיר בגיור בזק של אשה, שבו ביום שקיבלה עלי'
- 12 עול מצוות (לפי דבריו), היתה נשואה לכהן שאסור בגיורת!... ובכלל הרי זה היפך שיטתו שצריך
- 13 להתנהג באחזה וקירוב ולא לרחק את אלו שבאים לאה"ק, ואילו כאן הוא זורק יהודי שומר תומ"צ
- 14 ומכריז שהוא לא יהודי וקידושיו אינם קידושין!
- 15 אלא מאי, הכל יודעים שהפס"ד להיתר הוא רק בגלל שהממשלה החליטה שכך צ"ל הפס"ד, ובשביל
- 16 זה ערכו "עסק חבילה" ובחרו אותו לרב הראשי (לאחרי שהדיחו את הרב הראשי הקודם), בגלל
- 17 שסומכים עליו שכיון ש"יודע ללמוד", בודאי יוכל למצוא ראיות כו' ולערוך פס"ד בהתאם לרצונם (וזהו
- 18 הטעם שההיתר נתפרסם רק עכשיו, אע"פ שה"קונטרס" בנוגע להיתר הי' מוכן כבר לפני זמן רב), כך,
- 19 שהבחירה בו לרב הראשי לא היתה התמודדות בין שני רבנים, אלא בין רב לממשלה!
- 20 [וכידוע גם מה שאירע בעת הבחירות לרב הראשי, שא' שמכריז שיש לו "סמיכה" לרבנות, הציע
- 21 לתת לרב הראשי הקודם 150.000 לירות עבור הכולל שלו, כדי שלא יגיש מועמדות לרב ראשי. וכאן
- 22 יש לציין את התוקף של יותר מ-50 רבנים באה"ק, שלא נכנעו ללחץ ולאיומים של הממשלה שנותנת
- 23 את משכורתם כו', והצביעו בעד הרב הראשי הקודם].
- 24 וכיון שכן, הרי זה ענין שנוגע לא רק למאורע הפרטי של האח והאחות, אלא כך יכול לקרות גם
- 25 בנוגע לענינים נוספים מתרי"ג מצוות התורה, באם ימצאו כאלו שלא ינחו וינסו להתיר גם אותם כו'.
- 26 – זוהי מלחמה כנגד תורת אמת, "ה' אלקים אמת"⁹², ועד ל"שמעצ" ישראל גו' ה' אחד!"
- 27 ואם יש צורך בראי' נוספת עד כמה מושלל הפס"ד הנ"ל – הרי מודגש יותר כשרואים מי הם
- 28 התומכים בדבר:
- 29 אלו שמרוצים ושמחים מהפס"ד – אינם שומרי תומ"צ, מעולם לא למדו בישיבה, ואומרים בפירוש
- 30 שבחייהם הפרטיים אינם זקוקים לרב שיפסוק להם דינים, ולא יניחו לנשותיהם ובנותיהם לשאול דין
- 31 אצל רב; הרפורמים והקונסרבטיבים הם אלו שתומכים ומכריזים שזהו פס"ד ראוי! וככל שהם רחוקים
- 32 יותר מתומ"צ, גדולה יותר ההתפעלות שלהם מהפס"ד!
- 33 ולעומת זאת, אלו שהם שומרי תומ"צ, ונוגע להם עניני יהדות – אינם סומכים על הפסקי-דינים
- 34 וההיתרים שלו, בידעם שזהו היפך התורה.

(88) ראה גם תורת מנחם – התועודיות חע"א ע' 19 ואילך.

ס"ד.

(91) תצא כג, ג.

(92) ירמי' יו"ד, יו"ד.

(93) ואתחנן ו, ד.

(89) קהלת ט, יז. וראה רמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ה.

(90) ראה רמב"ם הל' אישות פ"ד הי"ד. טושו"ע אה"ע סמ"ד

1 כב. ענין זה בא בהמשך לענינים שלפנ"ז, אלא שיש כאלו שחושבים שענין אחד משכיח את הענין
 2 הקודם – "צרות אחרונות משכחות את הראשונות"⁹⁴ – וכמו בנוגע לענין של טלוויזי' בשבת, והענין
 3 של ניתוחי מתים, ועד לענין של מיהו יהודי, שכל ענין השכיח והשתיק את הרעש על הענין הקודם,
 4 וכך חושבים שהענין של האח והאחות ישכיח את הענין של מיהו יהודי; ועד שמישהו כתב לי לאחרונה,
 5 שבענין של מיהו יהודי, עכשיו הכל בסדר!
 6 אבל האמת היא ששום דבר לא משתכח; המצב נשאר כמקודם, והולך ונמשך בכל תוקף ועוז,
 7 ומתדרדר מדחי אל דחי – הן הענין של ניתוחי מתים, ועאכו"כ הענין של טלוויזי' בשבת, שעכשיו המצב
 8 הוא שמאן דכר שמי' לעורר בכלל שאלה על זה...
 9 וכן הענין של מיהו יהודי, שאף פעם לא הי' המצב גרוע כ"כ כמו עכשיו, שבשבועות האחרונים
 10 עברו דרך וינה אלפי משפחות מעורבות מהמדינות שמאחורי מסך הברזל, ועלו לאה"ק ונרשמו בתור
 11 יהודים, ללא גיור כלל וכלל (אפילו לא ע"י ב"ד של ג' הדיוטות כפי שהי' בגיורי וינה), באופן שנעשה
 12 טשטוש ותוהו ובוהו, שלא יודעים מי הם והיכן הם נמצאים – שזהו בניגוד אפילו לחוק כפי שצ"ל
 13 לדעתם, ואעפ"כ, אין פוצה פה ומצפצף!
 14 כג. לכל לראש – אשמים בכך אותם 3-4 הנציגים הדתיים, שטוענים שהם מגינים בממשלה על דת
 15 ישראל, ובפועל, הנה לא זו בלבד שלא פועלים לתיקון החוק, אלא אדרבה: הם אלו שמכריזים שחוק
 16 זה הוא "הישג דתי"
 17 כל הצרות באים מאותו אחד שטוען שיש לו "סמיכה" לרבנות, ויש לו גם קשר לחוגי החסידים,
 18 שבשעתו, הכשיל יהודים באיסור חמור שיש עליו עונש הכי חמור⁹⁵ (מהעונשים שנימנו בסוף "על
 19 חטא"), עי"ז שהתיר הפלגת אניות ישראליות בשבת,
 20 – שזהו איסור גמור ע"פ הגמרא, הרמב"ם והשו"ע כו', ואילו ה"היתר" הו"ע של "עם-הארצות" לא
 21 רק בהלכה, אלא גם בדיעת אופן פעולת המכונות של האני', כפי שאמור לדעת כל מי שהתחיל ללמוד
 22 "מכונאות" ב"היי-סקול", שאי אפשר לעשות זאת ללא חילול שבת⁹⁶ –
 23 ואח"כ עמד בראש הענין של גיורי וינה, ועוד זאת, שהכריח יהודי נוסף לקבל פניהם של העולים
 24 החדשים שמגיעים לא"י בעיצומו של יום השבת, וכאשר יהודי הנ"ל שאל אותו: היתכן, הרי אתה אדם
 25 דתי, ואיך אתה דורש ממני ללכת לקבל פניהם דוקא ביום השבת, ומה איכפת לך אם אקבל את פניהם
 26 במוצאי שבת?! בשלמא כשצריכים ללוותם כדי לצאת מהמדינה ההיא ביום השבת, אזי אין ברירה, כיון
 27 שיתכן שאם יתעכבו, יבטלו להם את היתר היציאה; אבל לאחרי שכבר יצאו משם, מהו ההכרח לקבל
 28 את פניהם ביום השבת דוקא?! – השיב לו, אם רצונך בתפקיד זה, מוכרח אתה לעבוד ביום השבת!
 29 ולפלא שהנציגים דתיים הנ"ל לא מבחינים בכך שכתוצאה מהנהגתם באופן כזה (להסכים ולאשר כל
 30 דבר שהממשלה מחליטה), הם מאבדים את כל המעמד והערך שהי' אמור להיות להם בתוך הממשלה
 31 (למרות היותם מיעוט שבמיעוט), ועד שמשאירים בידם רק את התפקיד לומר מה שמצווים להם...
 32 וכפי שהתפרסם לאחרונה בעיתונים⁹⁷ "פרוטוקול" משיבת הממשלה, ע"ד סכום של מליון לירות
 33 שניתן לרב הראשי הנ"ל (באמרם שאין זה "שוחד" עבור נתינת היתר...) – לא כנהוג כרגיל שכסף לרב
 34 ניתן באמצעות משרד הדתות, אלא באופן ישיר ע"י הממשלה, וזאת, במעמד שר הדתות, שישב ושתק
 35 על זה שעקפו את סמכותו (בידעו את המענה ששייכו לו...), ורק שאל על יתר הכספים, אם הוא ימשיך
 36 לחלק אותם... או שהרב הראשי יקח ממנו את כל השליטה על משרד הדתות, ואח"כ יקח גם את השליטה

94) ברכות יג, א. (97) כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר בבת-שחוק: פעם היו
 מביאים על כל דבר ראי' משו"ע כו', ואילו היום צריכים להביא
 95) ראה סנהדרין פ"ט מ"ג.
 96) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ט ס"ע 19. וש"נ.
 ראי' ממה שהתפרסם בעיתונים!...

1 על משרד הפנים (לאחרי שיזרוק גם את שר הפנים), ויהפוך לבעה"ב על כל המפלגה! ... כך, שאותם
2 דתיים שעזרו לו להתמנות לרב הראשי, הם אלו שיסבלו צרות צרורות ממנו!

3 ועד"ז מובן גם היחס של הממשלה לרב הראשי, שלמרות שהם אומרים שבחרו בו רק בגלל שיודע
4 ללמוד וכו', הרי בסתר לבם יודעים את האמת, שזהו רק כדי שיוכלו לנצל אותו למטרותיהם, ובמילא
5 מובן איזה מעמד וערך יש לו בעיניהם.

6 כד. וכאמור כמ"פ שהקולר תלוי בצווארם של אלו שרואים כל מה שנעשה ואעפ"כ עומדים מהצד
7 ושותקים!

8 וביניהם – ישנו גם מי שבדרך כלל מביע דעתו בנוגע לכל ענין, וכמו בנוגע למלחמה בוויצעטנאם,
9 או בנוגע למאורעות בבית-הלבן כמו מות הנשיא טרומאן, מינוי ניקסון לנשיא, או כשיו"ל ספר שהוא
10 "רב מכר" וכו' – בעינים אלו מביע דעתו בפני קהל מרעיתו (גם בר"ה ויוהכ"פ), ואילו בנוגע למיהו
11 יהודי – הוא שותק!

12 האם הם חושבים שבשתיקתם יפעלו משהו, בה בשעה שבפועל נעשה המצב גרוע יותר!
13 ובכל אופן, עליהם לדעת ש"אם החרש תחרישי בעת הזאת – ריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום
14 אחר"⁹⁸, וברור הדבר שמי שמאמין בהשגחה פרטית אין לו מה לפחד, כיון ש"נצח ישראל לא ישקר"⁹⁹,
15 וסוכ"ס תנצח האמת – "אמת מארץ תצמח"¹⁰⁰; אבל "את ובית אביך וגו'"⁹⁸; איך יסתכלו על כל אלו
16 שבמקום להלחם עבור תורה והלכה, עמדו מן הצד ושתקו?! ...

17 כה. ונקודת הדברים שיש לפרסם מכל האמור לעיל – בנוגע לפועל:
18 כיון שבשבוע שעבר נערכה כאן (בברוקלין ניו יורק) אסיפה של אגודת הרבנים, במעמד אדמו"רים,
19 ראשי ישיבות ורבנים וכו', ונתקבלו החלטות וכו' – יש לאמץ ולחזק את ידם, וכל אחד צריך להשתדל
20 לפרסם זאת בכל מקום שידו מגעת.

21 ובודאי ימשיכו לילך בדרך זו, ביחד עם הרבנים באה"ק, לעמוד בתוקף מבלי להתפעל מכל הלחצים
22 שמפעילים עליהם כו', וגם אני הק' בתוכם...

23 כ"ק אדמו"ר שליט"א סיים בברכה, שאה"ק תהפוך להיות "ארץ טובה ורחבה"¹⁰¹ באמת, ועד ל"נחלה
24 בלי מצרים".

25 *

26 כו. בנוגע לביאור בפירושו רש"י – עדיין נשארה השאלה: מה יהי' עם דבר השליחות שרצה הקב"ה
27 למסור לפרעה?!

28 ובכן, הבהרת ענין זה מרומזת בהמשך דברי רש"י "תניא אמר רבי יוסי וכו'", שמזכיר את שמו של
29 בעל המאמר, אף שאין דרכו של רש"י להזכיר שמו של בעל המאמר, מלבד כאשר הדבר נוגע לעצם
30 פירושו:

31 שמו של רבי יוסי נזכר בפירושו רש"י לפנ"ז על הפסוק¹⁰² "ויחר אף ה' במשה": "ר' יהושע בן קרחה
32 אומר, כל חרון אף שבתורה נאמר בו רושם, וזה לא נאמר בו רושם, ולא מצינו שבא עונש ע"י אותו
33 חרון. אמר לו רבי יוסי, אף בזו נאמר בו רושם. הלא אהרן אחיך הלוי¹⁰², שהי' עתיד להיות לוי ולא כהן,
34 והכהונה הייתי אומר לצאת ממך, מעתה לא יהי' כן, אלא הוא יהי' כהן ואתה הלוי, שנאמר¹⁰³ ומשה
35 איש האלקים בניו יקראו על שבט הלוי".

101) שמות ג, ח.

102) פרשתנו ד, יד.

103) דברי הימים א כג, יד.

98) אסתר ד, יד.

99) שמואל א טו, כט.

100) תהלים פה, יב.

1 ומכאן רואים את שיטת רבי יוסי – שאף שהכהונה היתה צריכה להנתן למשה, יכול להיות ענין
 2 מסויים שבגללו נשתנה הדבר, שאהרן יהי' כהן, ולא משה.

3 ומזה מובן גם בנדו"ד, שאף שבתחילה ניתנה שליחות זו למשה, יכול להיות שבגלל ענין מסויים
 4 תלקח שליחות זו ממשה ותנתן לאהרן, כך, שבכל מקרה היתה מתקיימת שליחותו של הקב"ה לפרעה,
 5 אלא שהיתה נעשית (לא ע"י משה, אלא) ע"י אהרן.

6 כז. אמנם, עפ"ז נשאלת השאלה לאיך גיסא:
 7 כיון שבכל מקרה היתה מתקיימת שליחותו של הקב"ה – הרי אפשר לומר ש"ויבקש המיתו" קאי
 8 על הקב"ה (ולא יוקשה מזה שמשה הוצרך לילך בשליחותו של הקב"ה, כיון שהשליחות תוכל להתקיים
 9 ע"י אהרן), וא"כ, מהו הכרחו של רש"י לפרש ש"ויבקש המיתו" קאי (לא על הקב"ה, אלא) על המלאך?
 10 אך ענין זה הבהיר כבר רש"י בפ' וירא:

11 בפרשת העקידה¹⁰⁴ פירש רש"י שאברהם אמר להקב"ה: "אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע¹⁰⁵,
 12 וחזרת ואמרת קח נא את בנך¹⁰⁶, עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער¹⁰⁴, אמר לו הקב"ה, לא
 13 אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה¹⁰⁷, כשאמרתי לך קח, מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטהו,
 14 אלא העלהו, אסקתי' אחתי'".

15 ועד"ז מובן גם בנוגע לענינו:
 16 כיון שהקב"ה בעצמו אמר למשה "לכה ואשלחך אל פרעה"¹⁰⁸, לא יכול הקב"ה להרוג את משה (אף
 17 שהשליחות עצמה יכולה להתקיים ע"י אחר), כיון ש"מוצא שפתי לא אשנה".

18 ולכן מוכרח רש"י לפרש ש"ויבקש המיתו" קאי על המלאך, שכיון שאינו יודע מהענין ד"מוצא שפתי
 19 לא אשנה", יכול לבקש המיתו.
 20 כח. ומכאן למדים מוסר השכל:

21 יכול מישהו לבוא ולטעון, שהוא עומד במדריגה גבוהה של צדיק, עד לדרגת הצדקות של משה
 22 רבינו,
 23 – שהרי רק בנוגע לנבואה נאמר¹⁰⁹ "ולא קם נביא . . כמשה", אבל בנוגע לצדקות, יכולים להגיע
 24 למדריגת משה רבינו –
 25 ולכן, כשצריך לעשות איזה ענין, אינו צריך לעשותו בזריזות גדולה דוקא; הוא יעשה זאת בין כך,
 26 ומה כבר יחסר אם לא ייעשה הדבר בזריזות גדולה.

27 ועל זה אומרים לו: "אל תאמין בעצמך"¹¹⁰; ההתחלה יכולה להיות מדבר קטן ("א קלייניקייט") –
 28 העדר הזריזות בלבד, אבל כתוצאה מזה יכול לבוא אח"כ ענין שהוא היפך החיים, כבנדו"ד, שלפי שלא
 29 הזדרז למול את אליעזר, נענש עונש מיתה.

30 אך יש גם הוראה לאיך גיסא: אפילו מי שנכשל בדבר, אין לו לחשוב שכבר אבוד, אלא גם אותו
 31 יכולים להציל – כפי שאירע אצל משה, שאף שנכשל בדבר, ועד ש"הי' המלאך נעשה כמין נחש ובולעו
 32 מראשו ועד ירכיו וחוזר ובולעו מרגליו ועד אותו מקום"⁶⁶, אעפ"כ, באה צפורה והצילה אותו כו'.

33 וכאן רואים את גודל מעלתן של נשי ובנות ישראל בהצלת בני" – כפי שמודגש הן בהתחלת הפרשה
 34 בנוגע ל"מילדות העבריות" שפרה ופועה¹¹¹, והן בנוגע לצפורה.

108) פרשתנו ג, יו"ד.

109) ברכה לד, יו"ד.

110) אבות פ"ב מ"ד.

111) א, טו.

104) כב, יב.

105) שם כא, יב.

106) שם, ב.

107) לשון הכתוב – תהלים פט, לה.

1 זוהי כללות ההוראה שלמדים מהפרשה הנ"ל – הן עד כמה נוגע וחשוב אפילו דבר קטן (כמו העדר
 2 הזריזות), והן שגם אם נכשל בדבר יכולים תמיד לתקן¹¹².
 3 ועד שבאים לענין הגאולה – ד' לשונות של גאולה: והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי, ועד
 4 "והבאתי"¹¹³, כביאת משיח צדקנו, ובקרוב ממש.
 5 [אחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ואני אבטח בך".]

(112) חסר קצת (המור"ו).

(113) וארא ו, רח.

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום שני עמ' א

17 מכת בכורות, וְאִתָּם לֹא תֵצֵאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֶּקֶר, והלא
 18 זהו עונש רק על המצרים, אלא בֵּינָן שְׁנֵינִי רְשׁוּת לְמִשְׁחִית לְהַפְרֵעַ
 19 אֵינִי מִבְּחִין בֵּין צִדִּיקִים לְרָשָׁעִים, ולכך הוזהרו ישראל להכנס
 20 לבתיהם שיש בו דם קרבן פסח על המשקוף כדי שלא יפרעו מהם.
 21 וְלֹא עוֹד, אֵלָּא מֵצִינוּ שְׁמֵתְחִלִּים לְהַפְרֵעַ מִן הַצִּדִּיקִים תְּחִלָּה, שְׁנֵאמְרָא
 22 (יחזקאל כא ח) וְהִכְרַתִּי מִמֶּךָ צִדִּיק וְרָשָׁע, והוזכר הצדיק קודם
 23 לרשע לומר שממנו נפרעים תחילה. הגמרא מביאה משא ומתן
 24 בביאור קדימת הצדיקים לפרענות: בְּכִי – בכה רב יוסף ואמר,
 25 כֹּלֵי הָאֵי נִמְי – גם הצדיקים לֵאמֹן ולהבל דומין, כלומר אף שהם
 26 צדיקים קודמים לפרענות, וכי אין הם חשובים כלל לפני הקדוש
 27 ברוך הוא. אֲמַר לִיה אֲבִי, מה שהם קודמים לפרענות מִיבֹתָא
 28 הוּא לְנַפְיָהוּ – טובה היא עבורם, דְּכִתִּיב (ישעיה נז א) 'כִּי מִפְּנֵי
 29 הָרַעָה נֶאֱסַף הַצִּדִּיק, כדי שלא יראה ברעה, ונמצא שטוב הוא
 30 להם להסתלק קודם הרעה והפרענות.
 31 עֵינֵי נוֹסֵף הַנְּלֻמַּד מֵהַפְּסוּק הַאֲמוּר בְּמִכַּת בְּכוֹרוֹת: אֲמַר רַב, יְהוּדָה,
 32 אֲמַר רַב,

1 בתיבת 'קמה' שחייב על התבואה, ותיבת 'שדה' מיותרת ללמוד
 2 הימנה שחייב גם על השדה עצמה, בליחכה נירו וסכסכה אבניו.
 3 ונתבאר גם למה כתבה התורה שדה.
 4 הגמרא דורשת את הפסוק בדברי אגדה: אֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר
 5 נְחֻמִּי, אֲמַר רַבִּי יוֹנָתָן, אֵין פּוֹרְעָנוֹת – גזירה רעה בָּאָה לְעוֹלָם, אֵלָּא
 6 בְּזִמְנֵי שְׁהַרְשָׁעִים בְּעוֹלָם, וְאֵינָה מִתְחַלֵּת לְהַפְרֵעַ אֵלָּא מִן הַצִּדִּיקִים
 7 תְּחִלָּה, שְׁנֵאמְרָא (שמות כב ה) 'כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצָאָה קִצִּים, ויש לפרש
 8 את הפסוק בדרך רמז, שְׁאִמְתִּי אֵשׁ דְּהֵינּוּ פּוֹרְעָנוֹת, יוֹצֵאָה וּבֹאָה
 9 לְעוֹלָם, בְּזִמְנֵי שְׁקוֹצִים שֶׁהֵם הַרְשָׁעִים, מְצוּיִן לָהּ, דְּהֵינּוּ בּוֹמֵן שִׁישׁ
 10 רְשָׁעִים בְּעוֹלָם, וְאֵינָה מִתְחַלֵּת לְהַפְרֵעַ אֵלָּא מִן הַצִּדִּיקִים תְּחִלָּה,
 11 שְׁנֵאמְרָא (שם) 'וְנֹאכַל גְּדִישׁ' שֶׁהֵם הַצִּדִּיקִים, וְכִיּוֹן שׁוֹאֲכֵל גְּדִישׁ לֹא
 12 נֵאמַר בַּפּוּק, אֵלָּא נֵאמַר 'וְנֹאכַל גְּדִישׁ', מִשְׁמַע שְׁנֵאֲכַל גְּדִישׁ כְּבָר
 13 קוֹדֵם לְקוֹצִים, הֵינּוּ שֶׁהָאֵשׁ יוֹצֵאת כְּשִׁישׁ רְשָׁעִים וְאוֹכֵלֵת אוֹתָם,
 14 אולם כשהיא אוכלתם כבר נאכל הגדיש, שכבר נפרעו
 15 מהצדיקים:
 16 עוֹד בְּעֵינֵי זֶה: תַּאֲנִי (ו-שנה) רַב יוֹסֵף, מֵאֵי דְכִתִּיב (שמות יב כב) בּוֹזֵן

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום רביעי עמ' ב

7 מבארת את הקושיא באופן אחר: אֲמַרִי – ביארו בני הישיבה את
 8 הקושיא, אֲנִי שֶׁהִקְשִׁינוּ קוּשִׁיא זֶה, בְּבַעֲלֵי חַיִּים קְאָמְרִינֵן, וּבֵהֶם בְּלַבַּד
 9 הִקְשִׁינוּ. וְכֵן הִיא הַקּוּשִׁיא, אֵימָא – אומר שבבבלי חיים רק דְּכָר
 10 שְׁנֵבְלָתוֹ מְטַמֵּא בְּמַנְעַ וּבְמִשְׂא, אֵין – אכן חייבים עליו כפל, אבל
 11 דְּכָר מִבְּעֵלֵי הַחַיִּים שְׂאִין נְבָלָתוֹ מְטַמֵּא בְּמַנְעַ וּבְמִשְׂא לֹא חַיִּיבִים
 12 עֲלָיו כֶּפֶל,

1 מטמאת את האדם בנגיעה וטלטול, אף כֵּן דְּכָר שְׁנֵבְלָתוֹ מְטַמֵּא
 2 בְּמַנְעַ וּבְמִשְׂא יִשְׁנוּ בְּתַשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, אֲכָל עוֹפּוֹת שְׂאִין נִבְלָתָם
 3 מְטַמֵּאת בְּמַגַּע וּבְמִשְׂא לֹא יְהִיו חַיִּיבִים עֲלֵיהֶם כֶּפֶל. אך הגמרא
 4 תמדה על קושייתה: וְמִי מְצִית אֲמַרְתָּ הֵכִי – וכי יכול אתה לומר
 5 שֵׁאִין מְפּוֹרֵשׁ בִּפְרֵט אֵלָּא דְּכָר שֶׁנִּבְלָתוֹ מְטַמֵּאת בְּמַגַּע וּבְמִשְׂא, וְהָא
 6 'שְׁלֵמָה' כְּתִיב שֵׁם, וְהִיא אֵינָה מְטַמֵּאת בְּמַגַּע וּבְמִשְׂא. הגמרא

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום חמישי עמ' ב

10 בְּיָדוֹ הַגִּנְבָה מְשׁוּר עַד תְּמוֹר עַד שֶׁהַ חַיִּים שְׁנִים יִשְׁלֵם, וְקִשָּׁה, יֵאמַר
 11 הַכְּתוּב 'שׂוֹד וְגִנְיָה' בְּלַבַּד וְהַבֵּל בְּכֹלֵל – ואנו נלמד לרבות כל דבר
 12 בכלל ופרט וכלל. מתרצת הברייתא, אֵילוּ הִיא נֵאמַר קָה, הֵייתִי
 13 אוֹמֵר, קָה – כשם שְׁתַּפְּרָשׁ הַמְּפּוֹרֵשׁ בַּפּוּסוּק קָרֵב לְגַבִּי מְזַבְּתָהּ, אֵף כֵּן
 14 הַמְּתַרְבֵּה מִהַכֵּלל אֵינוֹ אֵלָּא דְּכָר הַקָּרֵב לְגַבִּי מְזַבְּתָהּ. לְפִיכֵךְ נֵאמַר
 15 'שֶׁה' לְלַמַּד עַל כָּל דְּכָר, שֶׁכֵּן אֵילוּ לֹא כְּתוּבָה הַתּוֹרָה 'שֶׁה' מִהַ יֵשׁ
 16 לָף לְהִבְיָא – מה היית מרבה מהכלל, הוּא אוֹמַר שֶׁה שְׁהוּא קָרֵב לְגַבִּי
 17 הַמְּזוּבָה וְלֹא נֵאמַר בַּפּוּסוּק,

1 שבא לידו החפץ באיסור, שחייב כפל. אי אפשר לומר כן, לפי
 2 שְׂדִי לְכָא מִן תְּדִין לְהִיֹּת בְּנֵדוּן – דבר הנלמד בקל וחומר מדבר
 3 אחר, דִּיו שִׁיחָה דִּינוֹ כְּהַלְמָד, ואין להטיל עליו דינים שאינם
 4 נוהגים בו. ומכיון שכן, מַה לְהֵלֵן – כשם שהטוען טענת גב אינו
 5 חייב כפל אלא בְּשִׁבְעוּעָה, אֵף כָּאֵן – בגגב לא נדע חיוב כפל בו אלא
 6 בְּשִׁבְעוּעָה.
 7 משיבה הגמרא, נִפְקָא לִיה – הוא לומד חיוב כפל בגגב מִדְּתַנָּא דְּכִי
 8 חוֹקְקָה – מהברייתא ששנה תנא מבית מדרשו של חוקיה. דְּתַנָּא דְּכִי
 9 חוֹקְקָה, בְּעֵינֵי חֵיב כֶּפֶל בְּגַגֵּב נֵאמַר (שמות כב ג) 'אִם הִמָּצָא תִמְצָא

לְקוּטֵי שִׁיחוֹת

פְּרֶשֶׁת שְׁמוֹת - כ"ד טבת

כַּךְ מִזֵּן, שִׁיחָה ה

מתורגם ללשון הקודש

של צדיקים, וכדומה.

וכך מובן גם ממאמרו של בעל ההילולא, אדמו"ר הזקן, ש"צריך לחיות עם הזמן" – עם פרשת השבוע⁶. ובענינו: אמנם, הסתלקות אדמו"ר הזקן היתה "אור לכ"ד טבת", שחל ביום ראשון של פרשת וארא⁷, אבל מכך שה"צמח-צדק" לא הסתפק בציון הזמן "אור לכ"ד טבת", ואף לא הסתפק בתוספת היום שבשבוע⁸ – "מוצאי שבת קודש"⁹, אלא מוסיף ומציין שהיה זה "במוצאי שבת קודש דשמונת"¹⁰, ואף יותר מכך: הוא אף מוסיף ששבת קודש פרשת שמות היתה "כ"ג (טבת)" – מובן, שההסתלקות קשורה גם, ובעיקר¹¹, לפרשת שמונת¹².

א.

יש קשר בין ההסתלקות אדמו"ר הזקן לבין פרשת שמות על ההסתלקות של אדמו"ר הזקן כותב אדמו"ר ה"צמח-צדק"¹, לאחר שכותב בקצרה² אודות הטלטולים שעבר אדמו"ר הזקן – בברחו מן ה"צרפתים" – עד להגיעו לכפר פיענא "ערב שבת וישלח תקע"ג", ש"במוצאי שבת-קודש דשמות כ"ג אור לכ"ד טבת כחצות שעה י"א נשבה ארון הקודש מאור ישראל משיח ה'³...". ידוע⁴, שכל מועדי השנה קשורים לתוכן הפרשה הנקראת בתורה בסמוך להם, ויש לומר שכך הדבר גם לגבי ימי צדיקים⁵, וממילא גם ימי הולדת וימי ההילולא

וכדפי"ש: "שיכנס למנוחה מיד": אבל עבור "צאן מרעיתו" של נשיא ישראל – הרי אדרבה: מכיון ש"בעת פטירת צדיקי עליון כו" הוא "עת רצון המתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלמ"ט" ש"מאיר חסד ה' מעולם עד עולם על יראיו ופועל ישועות בקרב הארץ כו" (אגה"ק סי' כח. וראה שם סי' זך וביאורו) – לכן דוקא במוצאי שבת, כשמתחילה העבודה דימות החול ("בקרבי הארץ"), זקוקים ביותר להשפעה וגילוי זה. ולכן נשיאי ישראל, שבעיקר חושבים לא ע"ד עליות שלהם כ"א דואגים על מצבם על בני"ש *** ובפרט במוצאי שבת, שזקוקים לבשמים (מפני עזיבת הנשמה יתרה***)) ולאמירת אל תירא עבדי יעקב (לקו"ת בלק עב, ב), וגם בעת ההסתלקותם לא יעזבו צאן מרעיתם – ניהא להם יותר*** שה"מוצאי שבת" של צאן מרעיתם יהי בתכלית העילוי – מאשר העילוי שלהם ("שיכנס למנוחה מיד") – בע"ש. ולכן ל"ק מזה דגם בכתובות מדובר (גם) ברי" הנשיא. (9) וכלשון "הקדמת הרבנים בני המחבר" לשו"ע אדה"ז: "במוצאי ש"ק כ"ד טבת וכו'". (10) ועד"ז במכתב אדמו"ר האמצעי (דלעיל הערה 2). (11) שהרי "וארא" אין מוזכר. (12) נוסף לזה דשבת שייכת גם לשבוע הבא כי מיני' מתברכין כול' יומי (זח"ב סג, ב. פח, א).

(1) נדפס במענה לשון (ווילנא, תער"ב. הוצאת קה"ת, תשי"ו. תשכ"ז) בתחילתו. פסקי דינים להצ"צ בסופו (קה"ת תשל"ב – קג, א [תמכ, א]). (2) בארוכה – במכתב כ"ק אדמו"ר האמצעי (נדפס בבית רבי ח"א פכ"ב. ס' התולדות אדה"ז [קה"ת, תשכ"ז. תשל"ו] ע' רסד). (3) ראה בארוכה שיחת כ"ד טבת תשל"ב, דיש לומר שג' לשונות אלו – "ארון הקדש מאור ישראל משיח ה'" – הן כנגד ג' הספירות חב"ד [בניה (ארון הקדש), חכמה (מאור ישראל), (כתר) דעת (משיח ה')] – עיי"ש בארוכה] – שהיא (גילוי תורת חסידות חב"ד) "פעולתו אשר עבד בה" * ו"מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו" של בעל ההילולא, ש"מתעלה בעילוי אחר עילוי" בעת ההסתלקות (אגה"ק סי' זך וביאורו). (4) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב. (5) להעיר ממש"נ (תהלים לז, יח): יודע ה' ימי תמימים גו'. וראה ב"ר ר"פ ח"ש. לקו"ד ח"א לה, א. (6) ספר השיחות ה'תש"ב ע' 29-30. (7) וראה בארוכה לקו"ש ח"ו שיחה לכ"ד טבת השייכות של ההילולא דאדה"ז לפ' וארא. (8) וי"ל טעם ההוספה** – ובהקדים תמי': הרי, לכאורה, ה"ז הדגשה לגריעותא – ע"פ מרז"ל (כתובות קג, ב) "מת בע"ש סימן יפה לו במו"ש סימן רע לו?" אך הדייק בזה הוא – "בע"ש סימן יפה לו",

(*') ל' אגה"ק שם – ע"פ יחזקאל כט, כ – מההפטורה דפ' וארא פ' השבוע דיום ההילולא. כדלקמן בפנים (וראה בהערה 7) – נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"א ע' 51-50: ע' 52 ואילך. (**') ולהעיר, שגם בנוגע להסתלקות כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע ל" כ"ק מרז"ח אדמו"ר הוא "במוצאי ש"ק ויקרא אור ליום א' שני בניטן תר"ף בשעה כו" (חנך נענר ע' 16). וג"כ לא מוזכר פ' שלאחר' – צו. (***) להעיר מתורה השביעית (מו' התורות שאמר מורנו הבעש"ט ש"פ כי תבוא, ח"י אלול, תרנ"ב בג"ע – כפי ששמען כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע – נעתיק בהוספות כותר שם טוב סי' ג (ע"פ שיחת כ"ק מרז"ח אדמו"ר שמע"צ תרצ"ז): "... אתם נשיאי ישראל וואס איר לייגט אוועק אייער תורה ועבודה בשביל טובת הרבים וכו'". (****) תר"י במשנה רפ"ח דברכות. שר"ע אדה"ז ר"ס רצו. (*****) אבל קביעות הומו (ע"ש, או מוצ"ש וכיו"ב) הוא ע"פ מרז"ל (שבת ל, סע"א) טוב יום כו'. אין מלכות נוגעת בחברתה כו'

1 ובמיוחד, כאשר הזמן המדויק של ההסתלקות היה,
2 כדברי ה"צמח-צדק", "כחצות שעה י"א", והרי לגבי
3 מספר דינים וענינים קשורות, כידוע¹³, השעות של מוצאי
4 שבת קודש שלפני חצות הלילה ליום השבת, הרי זה
5 הוכחה נוספת לקשר שבין ההסתלקות לבין פרשת שמות
6 דוקא.

ב.

הקשר - גלות ויסורים

9 תוכנה של פרשת שמות הוא גלות ושעבוד מצרים¹⁴.
10 בפרשיות שלפני פרשת שמות - "ויגש" ו"יחי" - מדובר
11 על התקופה שלפני שעבוד מצרים, למרות שכבר ירדו
12 למצרים¹⁵, כמאמר חז"ל¹⁶ "כל זמן שהיה אחד מהם
13 קיים... לא שעבדו המצרים בישראל". מצד שני, בפרשיות
14 שלאחר פרשת שמות - "וארא" ו"בא" - מדובר אמנם
15 גם-כן על תקופת השעבוד של בני ישראל במצרים, אך
16 בכל זאת מתגלים כבר בפרשת וארא הסימנים לתחילת
17 הגאולה: האותות והמופתים שהראה הקדוש-ברוך-הוא,
18 והמכות אשר הביא על המצרים. גם השעבוד עצמו היה
19 אז קל יותר, ואף יותר מכך: חז"ל אומרים¹⁷, ש"בראש
20 השנה¹⁸ בטלה עבודה מאבותינו במצרים". ועל-אחת-
21 כמה-וכמה בפרשת בא, שבה מסופר כבר על הגאולה
22 בפועל.
23 לעומת זאת בפרשת שמות, מתבסס תוכן הפרשה כולה
24 על פרטים בקושי השעבוד וחומרתו, עד למסופר בסוף
25 הפרשה, שפרעה גזר "לא תאספון לתת... תכבד העבודה
26 על האנשים"¹⁹, עד אשר אפילו משה רבינו טען כלפי
27 הקדוש-ברוך-הוא: "מאז באתי אל פרעה... הרע לעם
28 הזה"²⁰.
29 בכך אפשר לבאר את הקשר שבין הסתלקות אדמו"ר
30 הזקן לבין פרשת שמות: כאמור, היתה הסתלקות אדמו"ר

31 הזקן בעת שהותו בגלות, כלשון ה"צמח-צדק" -
32 כש"ברחו מצרפתים והיה מטולטל עד ביאתן לפיענא...",
33 וכפי שמפורטים כל פרטי הטלטולים והיסורים במכתבו
34 של אדמו"ר האמצעי²¹.

ג.

יש קשר בין ההסתלקות לבין יתרון העבודה בגלות

37 ידועים דברי בעל ההילולא אודות הענין של הילולא
38 והסתלקות, שאז עולים למעלה "כל מעשיו ותורתו
39 ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו"²², וכל זה "מתגלה ומאיר
40 בבחינת גילוי מלמעלה למטה בעת פטירתו"²³.

41 כיון שכל מאורע הוא בהשגחה פרטית, ובמיוחד
42 מאורע שקשור לצדיק ונשיא הדור, מובן, שעובדת
43 הסתלקותו של אדמו"ר הזקן בגלות מוכיחה על קשר
44 וזהות פנימית בין "מעשיו ותורתו ועבודתו" של בעל
45 ההילולא (אשר "עולה" ו"מתגלה ומאיר" בעת
46 ההסתלקות) לבין היתרון של עבודה דוקא בזמן הגלות,
47 ומכך "משתלשל" גם בגשמיות - שהסתלקותו היתה
48 בגלות כפשוטה.

49 ויש לומר, שזהו הטעם גם לכך שחג הגאולה של י"ט
50 כסלו האחרון, אשר חגג אדמו"ר הזקן בחייו, היה במקום
51 הגלות שבו הסתלק, כי כאמור, "ביאתן לפיענא" היתה
52 ב"ערב שבת וישלח", שחל לפני י"ט כסלו²⁴.

53 שהרי י"ט כסלו, "ראש השנה לחסידות"²⁵, הוא
54 הנקודה המרכזית של "מעשיו ותורתו ועבודתו" של בעל
55 ההילולא²⁶ - שלכך יש קשר עם יתרון העבודה בזמן
56 הגלות, כדלעיל - ולפיכך יום י"ט כסלו האחרון שלו,
57 שהוא הדרגה הנעלה ביותר של יום זה בחייו בעולם הזה
58 (שהרי "בכל שנה ושנה יורד ומאיר... אור חדש ומחודש
59 שלא היה מאיר עדיין מעולם"²⁷) היה בגלות. ויותר מכך

(13) ראה שעה"ל לשו"ע או"ח סי' ש (בשם האריז"ל).

(14) להעיר מצוואת הריב"ש סי' קכד.

(15) וראה תו"א ר"פ שמות. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 438 ואילך.

(16) שמו"ר פ"א, ח. פרש"י וארא ו, טז.

(17) ר"ה יא, רע"א.

(18) היינו מעת שהתחילה מכת ננים (פ' וארא ח, יב ואילך) -
עפמ"ש בבחיי בא י, ה (הובא בסדר הדורות ב"א תמ"ז). או (עכ"פ) מעת
שהתחילה מכת ערוב (וארא שם, יז ואילך) - ע"פ הדיעה דמכת דם בניסן
(ראה סה"ד שם). ולפמ"ש בשמו"ר (פ"ה, יט) ד"עשה (משה במדין) שטש
חדשים - הרי ר"ה ה' בעת מכת דם - ראה מהרז"ו (ורש"ש) לשמו"ר
שם. ואכ"מ.

(19) ה, ד.ט.

(20) שם, כג.

(21) דלעיל הערה 2.

(22) אגה"ק סי' זך (בביאור).

(23) שם סי' כח. וראה גם סי' זך שם. סידור שער הל"ג בעומר (דש, ב"ג).

(24) וצ"ע ברשימות כ"ק מו"ח אדמו"ר (נעתקו בס' התולדות -
אדה"ו ע' רסג) דבאו לכפר פיענא "ביום הששי ח' טבת" (ואולי הוא
טעות המעתיק). אבל גם עפ"ז ה' בגלותו ממקומו - ליאדי.

(25) אגה"ק של כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע - נדפסה במבוא
לקונטרס ומעין ע' 17.

(26) ובפרט עפ"י הידוע (תורת שלום ס"ע 112 ואילך) דעיקר הענין
דיפוצו מעינותיך חוצה הותחל לאחיר הגאולה די"ט כסלו.

(27) אגה"ק סי' יד.

32 הגלויים – הם חשו את האלקות על-ידי הכחות הפנימיים
 33 והגלויים של שכל ומדות, וכיון שזוהי עבודה שלפי טעם
 34 ודעת ורגש, אין מורגש בזה כוחה של דרגת ה"יחידה"³¹.

35 דוקא בזמן הגלות, כאשר האור האלקי נסתר –
 36 "אותותינו לא ראינו... ולא אתנו יודע עד מה"³² – ויש
 37 העלמות והסתרים והנסיגות בעבודה של תורה ומצוות –
 38 דוקא אז, כאשר חסרה השפעת הכחות הגלויים של
 39 הנשמה, מתעורר כוח ה"יחידה" שבנפש, להתגבר על
 40 הקשיים והנסיגות דוקא מצד עצם ההתקשרות של היהודי
 41 עם הקדוש-ברוך-הוא³³.

42 זה היה הענין של גלות מצרים (וגלות בכלל), שדוקא
 43 על-ידי כך באה לידי ביטוי ההתקשרות העצמיתית – של
 44 היהודי עם הקדוש-ברוך-הוא. וזו היתה ההכנה למתן
 45 תורה³⁴, שמטרתו להחזיר אלקות לתוך דברים גשמיים
 46 שהם "תחתונים", שעל-ידי תורה ומצוות הם ייפכו
 47 לדירה לו יתברך, כי דוקא בכך מתבטאת הנצמיות של
 48 התורה³⁵.

ו.

שם – עצם האדם, ללא גילוי

49
 50 ההסבר שלעיל לגבי מעלת העבודה בזמן הגלות –
 51 שלמרות שאין האור האלקי מאיר בגלוי, דוקא אז מתגלה
 52 עצם הנשמה – רמוז בענין של "שמות":
 53 בקשר שבין שם לבין האדם הנושא אותו, יש שני
 54 קצוות³⁶: מצד אחד רואים, שבעל השם כשלעצמו אינו
 55 משתמש בשמו כלל, משתמשים בו רק כאמצעי לקריאה
 56 לאדם על-ידי זולתו. כלומר, השם הוא, לכאורה, רק דבר
 57 חיצוני לאדם. ולפיכך אי-אפשר להתרשם מן השם לגבי
 58 מהות האדם הנקרא בשם זה – והראיה: יש אנשים רבים
 59 בעלי שם זהה בעוד אשר במהותם הם יכולים להיות
 60 הפוכים זה מזה מן הקצה אל הקצה כי השם אינו משקף
 61 את מהות בעליו, שלא כאור המשקף את המאור,
 62 וממציאות האור ניתן ללמוד לגבי המאור.

1 – באותו מקום גלות שבו היתה הסתלקותו, כי אז מצויים
 2 כל "מעשיו ותורתו ועבודתו" בשיא השלמות, כדלעיל.

ד.

"שמות", לכאורה, ההיפך משעבוד

3 הדברים יובנו לאחר הסבר הענין הנ"ל, שתוכן פרשת
 4 שמות הוא – גלות ושעבוד מצרים:
 5 כבר דובר פעמים רבות²⁸, ששם הפרשה מבטא את
 6 תוכן הפרשה כולה, ובענינו, אין מובן: המילה "שמות"
 7 כוללת, לכאורה, את ההיפך מענין גלות מצרים, כי:
 8 (א) חז"ל אומרים (כאמור), ש"כל זמן שהיה אחד מהם
 9 קיים מאותן שירדו למצרים לא שעבדו המצרים בישראל"
 10 – ויוצא אפוא, שהענין של "שמות בני ישראל הבאים
 11 מצרימה" כלל לא איפשר את ענין השעבוד.
 12 (ב) גם ההדגשה המיוחדת של המילה שמות עצמה,
 13 שהקדוש-ברוך-הוא מנאם שוב "בשמותן", היא – כדברי
 14 רש"י – כדי "להודיע חבתן", שזהו ההיפך מן הגלות
 15 ומקושי השעבוד של ישראל, שעליהם מסופר בפרשה.
 16 (ג) השמות הללו הם, כמאמר חז"ל²⁹ – "על-שם גאולת
 17 ישראל נזכרו כאן!"

ה.

בזמן הגלות העבודה היא מעצם הנשמה

18 וביאור הענין: ידוע³⁰, שמעלת העבודה בזמן הגלות
 19 היא, שדוקא אז מתגלה כוח מסירות-הנפש של היהודי,
 20 הנובע מדרגת "יחידה" שבנפש, עצם הנשמה. כי כוחה
 21 של ה"יחידה" שבנפש, עצם הנשמה, מתבטא דוקא
 22 במקום ובמצב שחסרה תפיסת ותחושת האלקות על-ידי
 23 הכחות הגלויים שבנשמה, ואז ההתקשרות לאלקות איננה
 24 כל-כל באמצעות הכחות הגלויים, אלא מצד עצמיותו של
 25 היהודי.
 26 לכן בזמן שבית-המקדש היה קיים ואלקות האירה
 27 בגלוי, התבצעה גם עבודת ישראל בעיקר על-ידי הכחות

מתגלה פרשה העצמי – ראה תו"א ר"פ וישב. תו"ח שם. אוה"ת שם
 (רגנ, ב ואלך). ובכ"מ.
 34 ראה ד"ה אני ישנה שם (בתחילתו): ומצד זה הכח (דמסנ"פ
 שמצד יחידה) שיש בנש"י נותן להם התומצ"צ .. ובכח זה עמדו ישראל
 נאמנים להוי"ג בגלות מצרים וכו'.
 35 ראה קונטרס ענינה של תורת החסידות סי"ט.
 36 בהבא לקמן – ראה ד"ה אתה אחד (ועתידין צדיקים) תש"ב. מן
 המיצר תש"ט פי"א. זה היום היש"ת פ"ב. ובכ"מ.

28 ראה לקו"ש ח"ה (המתורגם) ע' 58 ואילך ובהנסמן שם.
 29 שמו"ר פ"א, ה.
 30 ראה בארוכה סה"מ אידיש בתחילתו. ד"ה אני ישנה תש"ט.
 ובכ"מ.
 31 ראה סה"מ שם. ד"ה קול דודי תש"ט פ"ב. אני ישנה שם פי"ד.
 ובכ"מ.
 32 תהלים עד, ט.
 33 ועד"ז הוא בכללות ירדת הנשמה למטה שהיא "בחי' גלות
 ממש" (תניא פל"ז – מת, א) שדוקא ע"י עבודתה בגלות הגוף ונה"ב

28 כלומר, כשם שהוסבר לפני־כן לגבי האדם, שהתגלות
29 ה"יחידה", עצם הנשמה, היא דוקא כאשר הכוחות
30 הגלויים הם במצב של העלם והסתר, כך גם לגבי דרגת
31 היחידה שבתורה, היא מתגלה דוקא כאשר היא צריכה
32 להשפיע על הדרגות התחתונות של הנפש הבהמית ועל
33 חלק האדם בעולם, כפתגמו של בעל ההילולא⁴⁰: "כל
34 ענין החסידות לשנות טבעיות מדותיו".

35 זוהי הנקודה המשותפת שבין "מעשיו ותורתו
36 ועבודתו" של בעל ההילולא לבין מעלת העבודה בזמן
37 הגלות: בשניהם מתגלה דרגת "יחידה" דוקא במקום שאין
38 בו גילוי אור⁴¹.

ה.

הנ"ל נרמז בשם "שניאור זלמן"

39 ידוע⁴², שדרגת בעל ההילולא ועבודתו רמוזה בשמו
40 – שניאור זלמן⁴³: שניאור – מלשון "שני אור", וזלמן –
41 אותיות "לזמן". שני השמות ביחד מבטאים את הקשר
42 שבין "שני אור" לבין "זמן".

43 ההסבר לכך הוא: ב"שני אור" הכוונה, כפי שאמר
44 הבעל-שם-טוב⁴⁴ על אדמו"ר הזקן, שהוא יאיר את העולם
45 בשני האורות – אור תורת הנגלה ואור תורת הנסתר.
46 והמשמעות של "שניאור" במילה אחת היא, שאצל
47 אדמו"ר הזקן היה חיבור מושלם בין הנגלה לנסתר עד
48 לאיחודם ממש.

49 הכוח לכך נבע מכך שגילה את עצם מהות התורה,
50 "יחידה" שבתורה. הנעלית ממגבלות של העלם וגילוי,
51 ולפיכך בכוחה לחבר את שני האורות של הנגלה והנסתר
52 של התורה⁴⁵.

1 אבל מצד שני, ידוע, ששמו של האדם קשור לעצמיות
2 האדם, הנעלית מן הכחות הגלויים שלו – וההוכחה לכך
3 היא: כאשר קוראים לאדם בשמו הוא נענה "בכל
4 עצמותו". ויותר מכך: כאשר אדם מתעלף – כאשר חיות
5 הנפש היא במצב של התעלמות ואי-גילוי בגוף – הוא
6 מתעורר על-ידי קריאה בשמו, שזוהי הוכחה, שהשם קשור
7 ונוגע לעצם חיות הנפש, ולכן בכוחו להחזיר את החיות
8 לכחות הגוף. בכך יש מעלה ב"שם" על-פני "אור", כי
9 אמנם אפשר מן האור להכיר את המאור, אך האור אינו
10 "ממשיך" את עצם המאור.

11 כלומר, עצם האדם מתבטא דוקא כאשר אין הקשר
12 לאדם גלוי, כפי שהוסבר קודם לגבי יתרון העבודה בזמן
13 הגלות, שעצם היהודי מתגלה דוקא בהעלם והסתר שבזמן
14 הגלות.

ז.

חסידות חב"ד ופרשת שמות – גילוי "יחידה"

15 לפי כל האמור לעיל מובן הקשר שבין "מעשיו ותורתו
16 ועבודתו" של בעל ההילולא לבין פרשת שמות³⁷, הענין
17 של גלות.

18 ידוע³⁸, שכשם שדרגת "יחידה" קיימת בנפש האדם,
19 כך היא קיימת גם בתורה – תורת החסידות, ועיקר הגילוי
20 של בחינת "יחידה" של התורה הוא בחסידות חב"ד – כפי
21 שבעל ההילולא גילה ו"הלביש" את תורת החסידות
22 בהבנה ובהשגה כדי שאפשר יהיה להשפיע גם על הנפש
23 הבהמית ועל חלקו של האדם בעולם, עד להפיכת
24 מציאותו מן הקצה אל הקצה – כי דוקא בכך מתבטאת
25 העצמיות של פנימיות התורה³⁹.

תורת החסידות סי"ח. סו"ס כ. וראה שוה"ג להערה 78 שם. וראה ד"ה פדה בשלום שם בסופו: וכוונה העצמית שהטבע ממש יהי' אלקות והענינים שלמטה יהיו כלים לאלקות דזה בא ע"י רבנו בהתלבשות בהשגה דוקא כו'.

(40) לקו"ד ח"א נז, א"ב. וראה אגה"ק דכ"ק אדמו"ר נ"ע (דלעיל הערה 25): להמשיך בחי' עומק ופנימיות תורת ה' .. מבחי' פנימיות ועצמות אוא"ס ב"ה .. לגרש מאתנו כל מדה רעה ומגונה מהמדות הטבעיות כו' – נתבאר בשיחת ש"פ וישב תשכ"א.

(41) להעיר מתורת שלום ע' 168: המקום שבחר לו למושב .. פנה שממה .. ולא ידעו ממצאיות אור כלל כו'.

(42) ראה בארוכה לקו"ש ח"ו [המתורגם] ע' 37 ובהערות שם. וש"נ (43) בהבא לקמן – ראה לקו"ש שם ע' 35, וע' 40 ואילך (ובהנמסן שם). לקוטי לוי"צ – אגרות-קודש ע' ריח ואילך.

(44) לקו"ד ח"א פג, א.

(45) ראה לקוטי לוי"צ שם (ע' רכג) ד"גילוי אור החסידות הוא בחי'

(37) ולהעיר מלקו"ש ח"ו ע' 257 ביאור השייכות של הילולא דאדה"ז לחודש טבת (ירח שנהגה גוף מן הגוף), עיי"ש. וראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 415.

(38) ראה קונטרס הנ"ל ס"ו ובהערה 43 שם.

(39) כי ע"י התלבשות של תורת החסידות בהשגה נמשך עצם פנימיות התורה (ד"ה פדה בשלום תרפ"ה, בשם אביו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע – י"ט כסלו עטר"ה).

והיינו, דנוסף על המבואר לקמן (ס"ח ובהערה 45) שהכח לחבר נסתר ונגלה – שנסתר תורה גופא יהי' מושג בנגלה – הוא מצד עצם התורה,

הנה מכיון שהייתה והשפלה למטה יותר נמשך מכה עליון יותר (ראה תורת שלום ע' 115 – לענין התלבשות אור החסידות בשכל), ואדרבה – נעוץ תחלתן בסופן דוקא, הרי מובן, שאמיתית גילוי וביטוי של עצם פנימיות התורה הוא דוקא כשנמשכת בבחי' תחתונה ביותר, עד להפיכת טבע נפש הבהמית, ככפנים. וראה בארוכה קונטרס ענינה של

18 ואפשר לומר, שזוהי פעולתו של בעל ההילולא על-ידי
 19 תורת חסידות חב"ד, שעצם פנימיות התורה, הנעלית
 20 מהשתלשלות ומטעם ודעת, ויכולה להתקבל, לכאורה, רק
 21 על-ידי קבלה ואמונה, תתגלה גם-כן בנגלה ובהשגה
 22 בכחות השכליים שבנפש האדם - חכמה, בינה, דעת,
 23 ועל-ידי כך תשפיע גם על מדותיו, ותעורר בו אהבה
 24 ויראה.

25 וזה רמוז בכך שההסתלקות היתה במוצאי שבת קודש
 26 אור ליום ראשון של פרשת וארא⁵³ (אך "וארא" עדיין
 27 אינה גלויה), שאז כבר מתחילים לדבר אודות הגילוי של
 28 "אני (הו') - דרגת עצמות אין-סוף"⁵⁴, שעד אז לא באה
 29 לידי גילוי - "לא נכרתי להם במדת אמיתית שלי"⁵⁵.
 30 והמילה "וארא" עצמה היא הרי מלשון ראייה⁵⁶ וגילוי,
 31 כלומר, הדרגה שמעל להשתלשלות ירדה לכדי ראייה
 32 וגילוי באופן פנימי.

(משיחת ומאמר ש"פ שמות תשכ"ו)

1 ואת זאת הוא הוריד "והמשיך" "לזמן", הקשור עם
 2 ה"עולם"⁴⁶ מלשון העלם⁴⁷. כלומר, גם בעולם התחתון
 3 יאיר "שני-אור" - האיחוד של שני האורות⁴⁸ - ודוקא אז
 4 מתגלה דרגת ה"יחידה" שבתורה, כאמור, שדרגה זו
 5 מתגלית דוקא בדרגות נמוכות ביותר, במקום שאיננו כלי
 6 המאפשר "גילויים"⁴⁹.

ט.

8 **התכלית - גילוי דרגת ה"יחידה" גם בכחות האדם**
 9 כאמור פעמים רבות⁵⁰, המטרה היא שגם הענינים
 10 שמעל ל"השתלשלות" ומעל לכוחות האדם, יתגלו,
 11 ובפנימיות, גם בכחות האדם, לא רק באופן נסתר כבזמן
 12 הגלות.
 13 אמנם, יש מעלה בעבודה שבזמן הגלות, שאז מתעוררת
 14 ומתגלה ה"יחידה" שבנפש, כדלעיל, אך תכלית הגלות היא
 15 הגאולה שלאחריה⁵¹ (ובאמצעותה⁵²). כלומר, שגילוי דרגת
 16 ה"יחידה" שבזמן הגלות יאיר גם בכחות הפנימיים של
 17 האדם, שגם הם יהיו חדרים על-ידי עצם הנפש.

51 ולהעיר מהמסופר במכ' אדהאמ"צ (דלעיל הערה 2) ד"ב"ט נסלו
 שמענו שהי' מפלה גדולה להשונא כו".
 52 להעיר מב' הפי' בנולה על ראשה - גלות, גאולה (ראה ויק"ר
 ספ"ב. לקו"ת בהעלותך לה, א"ג. אוה"ת לשם ע' חגג ואילך).
 53 ראה גם לקמן ע' 58.
 54 ראה תו"א וארא (נ, א. ג). אוה"ת שם (ע' קכו. קלב. קמד
 ואילך).
 55 פרש"י ר"פ וארא.
 56 ראה זהר ר"פ וארא (כג, א).

יותר גבוה מקבלה (נסתר)* ונגלה שלכן בכחה לחבר ב' הבחי' גם יחד
 שהנסתר והרוז גופא יהי' מושג בנגלה". וראה קונטרס הנ"ל הערה 40.
 46 ראה שער היחוד והאמונה פ"ז (פב, א).
 47 לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.
 48 ראה לקוטי לוי"צ שם.
 49 כי אף שהכח לחבר נסתר ונגלה הוא מצד עצם התורה כנ"ל -
 מ"מ, אמיתית גילוי וביטוי דיחידה (עצם פנימיות התורה) הוא כשנמשכת
 בכחי' תחתונה ביותר, כנ"ל הערה 39.
 50 ראה לקו"ש (המתורגם) ח"ט ע' 77 ובהנסמן שם. ובכ"מ.

(* בלקוטי לוי"צ שם (ע' רכד). שגילוי חסידות גבוה יותר "מגילוי פנימיות התורה, בחי' טעמי תורה, ישקני מנשיקות פיהו שיתגלו ע"י מ"צ בב"א" - וכוונתו בזה
 ובהקדם פשוט שתורתו של משיח תהי' נגלה, קבלה (נסתר). וחסידות וכמו שמצינו ברשב"י: נגלה (ולהעיר משבת לג, טע"ב. אגה"ק סכ"ו קמג, א). נסתר (זהר ותיקונים
 כו) ואחוד שיהם (ראה והחריט תר"א ע' נב ואילך ולהעיר שגם ברשב"י - ענין המערה הי' ע"י הסתר א' מישראל - שבת שם. וראה לקוטי"צ שם) ליחודי סגולה
 ובהצנע לכת (אגה"ק שם קמב, ב) - וכולם (וגם נגלה וחסידות) באופן נעלה מאשר נתנה (שה"ו לימוד ע"ד ראי' - עיי' ש' האמונה פ"ס). וראה לקו"ש חס"ו ע' 199
 הערה 56 ובשו"ג לשם.

המשך ביאור למס' בנא קמא ליום ראשון עמ' ב

12 אַמֶּר רִישׁ לְקִישׁ מִשְׁמִייה דְּהַקְּקָה, מַה שִּׁשְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה שֶׁהַשּׁוֹלַח אֵשׁ
 13 בִּיד חֲרָשׁ שׁוֹטֵה וּקְטָן שִׁפְטוֹר הַמִּשְׁלַח, לֹא שָׁנוּ - לֹא דִבְרוּ אֶלְיָא
 14 שְׁמִימָר לֹו נְחָלַת - גַּחְלִים, שֶׁאֵין לָהֶם קִיּוּם כִּלְל בְּלֹא לִיבּוּי, וְלִיבּוּי
 15 הַחֲרָשׁ אִו הַשּׁוֹטֵה אִו הַקְּטָן, אֶבֶּל אִם מָסַר לֹו שְׁלֵהֶבֶת - לַהֲבַת אֵשׁ
 16 בּוֹעֵרַת שֶׁהִיא מְלוּבָה כְּבֵר, חֲיִיב הַמִּשְׁלַח, מֵאִי מְעַמָּא - מֵהוּ הַטַּעַם
 17 לְדַבֵּר, מִשׁוּם שֶׁמְעַשְׂיוֹ שֶׁל הַמִּשְׁלַח קָא גָּרְמוּ לֹו - הֵם גִּרְמוּ זֹאת.
 18 וְרַבִּי יוֹחֲנָן אָמַר, אֶפְּיֵלוּ מָסַר לֹו שְׁלֵהֶבֶת שֶׁהִיא מְלוּבָה כְּבֵר, גַּם כֵּן
 19 מְטוֹר, מֵאִי מְעַמָּא - מֵהוּ הַטַּעַם לְדַבֵּר, מִשׁוּם שֶׁצָּבְתָא דְּחֲרָשׁ -
 20 אַחֲזִיתוּ שֶׁל הַחֲרָשׁ שֶׁנִּשְׁלַח הוֹלֵךְ לְהַזִּיק עִמָּה הִיא שְׁגָרְקָה לֹו
 21 לְהַזִּיק, וְלֹא מְחִיב - וְאִינוּ מְתַחִיב עַד שְׁיִמְסוֹר לֹו גְּוֹוָא - עֲצִים
 22 יִבְשִׁים

1 אַמֶּר הִכִּיָּא אֶת הַעֲצִים וְאַחֵר כֵּךְ בֹּא אַמֶּר וְהִכִּיָּא אֶת הָאוּר, הָאֲחָרוֹן
 2 שְׁהוּא הַמְּכִיָּא אֶת הָאוּר חֲיִיב. כֵּל זֶה הוּא בַּמָּקוֹם שֶׁהָרוּחַ מִצּוּיָה
 3 לְלִבּוֹת וְלִהְבֵּיעַ אֶת הַעֲצִים, אֲךָ אִם אֵין רוּחַ מִצּוּיָה, וְהָאֵשׁ הִיָּתָה
 4 דּוֹעֲבַת, וְכֹא אַמֶּר וְלִיבָה - הַבְּעִירָה עַל יְדֵי שֶׁהִשִּׁיב עֲלֶיהָ רוּחַ,
 5 שֶׁנִּהְיָה פְטוֹרִים וְהַמְּלַכָּה חֲיִיב, שֶׁעַל יְדֵי לִיבּוּי נַעֲשֵׂתָה הָאֵשׁ
 6 לְמִזְיקָה. וְאִם גַּם בְּלִיבּוּי לֹא הִיָּה כְּכִידִי לְהַבְּעִיר אֶת הָאֵשׁ, אֲלֵא
 7 לְיִבְתָּה הָרוּחַ שֶׁאִינָה מִצּוּיָה, פּוֹלֵן שְׁטוֹרִין לְפִי שֶׁלֹּא הִיָּה לָהֶם
 8 לְהַעֲלוֹת עַל דַּעְתָּם שֶׁתְּבֹא רוּחַ שֶׁאִינָה מִצּוּיָה.

גמרא

9 שנינו במשנה שהשולח אש ביד חרש שוטה וקטן, והזיקה, פטור.
 10 הגמרא מביאה דעות שונות אימתי נאמר פטור זה:

לקוטי שיחות

פרשת שמות

כך כא, שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

20 מפרטת ממי יצאו הכהונה והלויה, אלא מפרטת מי הם
21 האנשים הכלולים בכהונה ולויה ומלכות – "בתי כהונה
22 ולויה אהרן ומשה, ומאן דאמר בתי מלכות – תוד נמי
23 ממרים קאתי".

24 אך למרות זאת מציין רש"י בסיום פירושו "כדאיתא
25 במסכת סוטה", ואינו אומר "כדאיתא בספרי?".

ב.

המילדות – אשה ובתה או כלה וחמותה

26 את הענין הראשון ניתן להסביר בפשטות לפי דברי
27 המפרשים¹⁰ על המחלוקת שבין רב לשמואל בגמרא,
28 בהסבירם שהיא כרוכה במחלוקת הקודמת שבין רב
29 לשמואל באותו מקום בגמרא¹¹, לגבי השאלה מי היו
30 המילדות: חד אמר אשה ובתה, וחד אמר כלה וחמותה.
31 מאן דאמר אשה ובתה – יוכבד ומרים, ומאן דאמר כלה
32 וחמותה – יוכבד ואלישבע. לפי הדעה "כלה וחמותה",
33 הרי בתי הכהונה הם מאלישבע אשתו של אהרן, ובתי
34 הלויה הם מיוכבד. ואילו לפי הדעה "אשה ובתה" כוללים
35 ה"בתים" גם בתי מלכות – בתי כהונה ולויה מיוכבד, ובתי
36 מלכות ממרים¹².

37 כיון שרש"י סובר, כפי שכבר פירש לפני כן,
38 שהמילדות – שפרה ופועה – הן יוכבד ומרים¹³, יוצא,

א.

"ויעש להם בתים"

1 על הפסוק¹ "ויהי כי יראו המילדות את האלקים ויעש
2 להם בתים", נאמר בגמרא במסכת סוטה²: "רב ושמואל³
3 – חד אמר: בתי כהונה ולויה, וחד אמר: בתי מלכות. מאן
4 דאמר בתי כהונה ולויה – אהרן ומשה, ומאן דאמר בתי
5 מלכות – דוד נמי ממרים קאתי (=גם דוד יצא ממרים)".
6 ב"ספרי"⁴ נאמר: "בתים אלו איני יודע מה הם.
7 כשהוא אומר⁵ "מקצה עשרים שנה אשר בנה שלמה את
8 שני הבתים, את בית ה'" זו כהונה, "ואת בית המלך", זו
9 המלכות. וזתה יוכבד לכהונה ומרים למלכות".

10 לפי זה יש להבין את דברי רש"י בפרשתנו⁶, אשר
11 בצטטו את המילים "ויעש להם בתים", הוא מפרש: "בתי
12 כהונה ולויה ומלכות שקרויין בתים, ויבן⁷ את בית ה' ואת
13 בית המלך, כהונה ולויה מיוכבד ומלכות ממרים, כדאיתא
14 במסכת סוטה"⁸.

15 מצד אחד אומר רש"י: (א) הן כהונה והן מלכות כנאמר
16 בספרי, ולא כנאמר בגמרא, ששם חלוקת הדעות. (ב) את
17 הפסוק "את בית ה' ואת בית המלך" המובא בספרי, ואינו
18 מובא בגמרא. (ג) רש"י אומר "כהונה (ולויה) מיוכבד
19 ומלכות ממרים" כנאמר בספרי⁹, ולא כדברי הגמרא שאינה

– ולא כבספרי שנאמר רק כהונה*. ובפשטות – זה שבספרי לא כתב גם לוי, כי אי"ז זכות וענין מיוחד של יוכבד. כ"א דכל שבט לוי (כמו שהקשה בחדא"ג לסוטה שם, ויפ"ת (השלם) לשמו"ר שם. וראה מה שתירצו). ובנוגע לפרש"י – ראה לקמן הערה 16.
10 ראה חדא"ג סוטה שם. הרי"ף לע"י שם. וראה יפ"ת (השלם) לשמו"ר שם.

11 ובשמו"ר שם, יג. ושם: רב אמר כו' רבי שמואל בר נחמן כו'.
12 ביפ"ת (שם) פי' כן בכונת המדרש, אבל לא כגמ'. וכתב: אבל בסוטה גרסי' ומי"ד בתי מלכות דוד נמי ממרים קאתי, משמע דאוקי בתי מלכות במרים ויוכבד וקאמר דלאו דוקא מיוכבד דיצא מלך דהיינו משה כדכתיב ויהי בישורון מלך אלא דוד נמי דהוי מלך ממרים קאתי.
13 פרשתנו א, טו. ועד"ז הוא בספרי בהעלותך שם בלי שום חולק.

1 פרשתנו א, כא.
2 יא, ב. ועד"ז בשמו"ר פ"א, יז.
3 בשמו"ר שם: רב ולוי. וכ"ה לגירסא אחת בסוטה שם – ראה ע"י שם.
4 בהעלותך יו"ד, כט.
5 מ"א ט, יו"ד.
6 עה"פ.
7 בהוצאת ברלינער: כמו שכתוב ויבן (ובכת"י ערפורט: כגון ויבן).
8 ובא' מכת"י רש"י (שתח"י) "שנא".
9 כ"ה ברוב הדפוסים ובכת"י. בדפוס שני הלשון: ויעש להם בתים בתי כהונה ולוי' מיוכבד ומלכות ממרים כדאיתא במס' סוטה. וליתא הרא"י מהכתוב. ועד"ז הוא בכמה כת"י שתח"י.
10 (להונתו) ו'לו'. (כהונה) ולוי' מיוכבד, כגמ'.

(* ועד"ז הוא בתיב"ע עה"פ כאן; בית מלכותא ובית כהונתא רבתא. אבל בתיב"ת: ביתא דלויא וביתא דכהונתא רבתא.)

20 בדומה לכך ישנם ביטויים כאלו גם לגבי בתי מלכות
 21 – "יעשה ה' לאדני בית נאמן"²¹, ("בית המלך האזינו"²²),
 22 "שמעו נא בית דוד"²³, "ובית דוד כאלקים"²⁴, אשר בכל
 23 המקומות הללו אין המשמעות של המילה "בית" בית
 24 גשמי, אלא הכוונה היא לבית משפחת המלך, ואם כך
 25 מדוע אין רש"י מצטט פסוקים אלו, שבהם משמעות
 26 המילה "בית" אינה כפשוטה, אלא הכוונה היא למשפחות
 27 כהונה או למשפחות מלכות.

28 ג) בפירוש רש"י שלפנינו נאמר "ויבן את בית ה' ואת
 29 בית המלך". אך לשון הפסוק אינה כך, שהרי בפסוק נאמר,
 30 כדלעיל, "אשר בנה שלמה את שני הבתים, את בית ה' ואת
 31 בית המלך".

ד.

"הבתים" באופן סתמי

32 ההסבר לכך הוא: ההוכחה שמביא רש"י מן הפסוק
 33 "את בית ה' ואת בית המלך", אינה לכך שהמילה "בית"
 34 מביעה משמעות של בית כהונה ולויה במונח של משפחות
 35 כהונה ולויה וכדומה, כפי שמופיע בפסוקים "בית אהרן
 36 .. בית הלוי ברכו את ה'... – בכך אין כלל חידוש, שהרי
 37 רש"י כבר פירש לפני כן²⁵ ש"בית" כולל גם את "עבדיו
 38 ובני ביתו", ולא רק "בית ממש", כפי שמוצאים²⁶ בתורה
 39 מספר פעמים.

1 שה"בתים" הם בתי כהונה ולויה ובתי מלכות.

2 אך עדיין תמוהים¹⁴ הדיוקים האחרים שהובאו לעיל,
 3 ובעיקר הדגשתו "כדאיתא במסכת סוטה"¹⁵, למרות שהוא
 4 מוסיף את ההוכחה מן הפסוק המובא בספרי, וכן הוא
 5 אומר, כנאמר בספרי, שהכהונה היא מיוכבד, ולא כלשון
 6 הגמרא "בתי כהונה ולויה – אהרן ומשה"¹⁶.

ג.

את בית ה' ואת בית המלך

7 כן יש להבין את ההוכחה שמביא רש"י מן הפסוק
 8 "את בית ה' ואת בית המלך"¹⁷:

9 א) הרי רש"י מפרש שהמשמעות של "בתים" בפסוק
 10 "ויעש להם בתים" אינה בנין כפשוטו, אלא "בתי כהונה..."
 11 – בית במשמעות של משפחה, של כהונה לוייה ומלכות.
 12 והרי הפסוק שמביא רש"י מוכיח את ההיפך, והוא סותר
 13 זאת, לכאורה, כי "בית ה' .. בית המלך" הם בתים
 14 כפשוטם¹⁸.

15 ב) יותר מכך: ישנם פסוקים אחרים שבהם המשמעות
 16 של המילה "בית" היא "בית" כהונה ולויה – "בית אהרן
 17 ברכו את ה', בית הלוי ברכו את ה'"¹⁹, ששם אין הכוונה
 18 לבית גשמי, אלא לבית במונח של משפחה – משפחת
 19 הכהונה ומשפחת הלוייה²⁰.

אבל – כ"ו היפך פשוטו של דברים לומר שזכתה יוכבד לכהן אחד וכל
 הכהנים היו בלא"כ!
 ואף שלאחר נולד קודם לותחינה – כהונתו זכה בה לאח"ו.
 ויתרה מזה מצינו בפנחס (להדיעה שנתכהן לאחר שהרג לומרי –
 זבחים קא, א. הובא בפרש"י פנחס כה, ג). ובכיוון הפכי – הפסד – בפרש"י
 ויחי מט, ג.
 17) וראה לעיל הערה 8, שבדפוס שני וכמה כתי"ר רש"י ליתא הרא"י
 מהכתוב.
 18) כמו שהקשה ביפ"ת לשמו"ר שם.
 19) תהלים קלה, יט-כ
 20) וכמו שהביא ברבינו בחיי כאן (ועל דרך המדרש) יפ"ת שם. פי'
 מהרז"ו שם, יג. ועוד.
 21) ש"א כה, כח. ובתרגום ורש"י שם.
 22) הושע ה, א. פסוק זה (וכן הכתובים שלאח"ז) הובא ביפ"ת שם, כי
 (חלק מ)הנבואה היא לבנימין וליהווא ג"כ (מלכי בית דוד) ולא רק
 לאפרים.
 23) ישעי' ז, יג.
 24) זכרי' יב, ח.
 25) ויגש מה, ב.
 26) ריש פרשתנו. וכן לפני"ך לך יב, יז ובפרש"י.

14) ולהעיר, שלהגירסא בע"י סוטה שם שמתחיל: חד אמר בתי מלכות
 (ורק אח"כ) וחד אמר בתי כהונה ולוי' – דוחק לפרש פי' הנ"ל במ"ד זה.
 15) להעיר, שבא' מכת"י רש"י (שתח"י) ליתא בפרש"י "כדאי' במס'
 סוטה". וכ"מ בחידושי ופירושי מהרי"ק.
 16) ולכאורה י"ל כי לרש"י לא פסיקא לי' מילתא למי הכוונה בכהונה
 ולוי' (וכן בתי כהונה ולוי') – אם כהונה – לאהרן, ולוי' – למשה. או
 שבשניהם הכוונה למשה, ותלוי בב' הדיעות שהביא רש"י (פרשתנו ד, יד)
 אם החרון אף עשה רושם.
 או י"ל דלרש"י קאי רק על משה, שהרי אהרן נולד לפני ש"ותחינה את
 הילדים", והכתוב כאן מדגיש "ותחינה גו' וייטב גו' ויעש" שהעשי' – שכר
 של ותחינה (ולהעיר שעשי' פירושה גם הוי' חדשה – ע"ד לך יב, ה
 ובפרש"י), והכוונה בכהונה ולוי' היא מה שבתחלה ה' משה כהן ואח"כ
 פסקה ממנו כהונה ונעשה לוי (כפשוטו הלשון בפרש"י שמות שם. וראה
 פרש"י תצוה כט, כד. אמור כא, כב), או שפסקה רק מורעו של משה,
 וכהכתוב (דה"א כג, יד) שהביא רש"י שם "בניו יקראו על שבת הלוי'
 (כהדיעה בזבחים קב, א)*. ואעפ"כ קוראו בתי כהונה ולוי', כי בזכות זה
 של יוכבד ה' אצל משה הענין דכהונה, אלא שגרם החרון אף כו' ונעשה
 (או זרעו) בית לוי. אבל בכ"ז זכות הוא לגבי ישראל,
 ועפ"ז אולי י"ל דגם בספרי – זכתה יוכבד לכהונה הכוונה למשה,
 שהרי "ותחינה" ה' אחר לידת אהרן, ולכן לא כתב בתי כהונה, כי לא ה'י
 בית כ"א אחד!

* ראה בכ"ז לקו"ט חז"ב ע' 28 ואילך.

ה.

המשמעות הפשוטה של "בתים"

21 אך יש להבין, מדוע הכרוז להסביר בפשוטו של מקרא
22 שהכוונה היא דוקא לשלשה סוגי בתים אלו – בתי כהונה
23 לוויה ומלכות. והרי, ניתן להסביר, לכאורה, שהכוונה היא
24 לבתים רגילים, כמשמעות המילה "בתים" בכל מקום³¹,
25 וכדברי חלק ממפרשי התורה.

26 א) שהקדוש־ברוך־הוא הקים להם בתים כדי להגן
27 עליהם ולהצילם מפני פרעה³².

28 ב) שפירוש המילה "בתים" כאן היא בנים, משפחות³³,
29 וזה היה שכון של המילדות של "ותחינה את הילדים":
30 על סיוען בלידת ילדים יהודיים ובהקמת משפחות
31 יהודיות, שלמו להן מדה כנגד מדה בבנים ובהקמת
32 משפחותיהן שלהן³⁴.

33 שני פירושים אלו מתאימים יותר, לכאורה, לפשוטו של
34 מקרא, כי: א) המילה "בתים" מובנת לפי זה כפשוטה – או
35 בתים גשמיים³⁵, או במובן של משפחות, כפי שמוצאים
36 במקומות רבים בתורה – ולא דוקא כרמז ל"בתי כהונה ולוויה
37 ומלכות", אשר צריך ללמדו מספר מלכים.

38 ב) לכאורה, מתאימים פירושים אלו יותר לנאמר

1 אלא, ההוכחה שרוצה רש"י להביא מפסוק זה, היא
2 לכך, שכאשר מופיעה המילה "בתים" באופן סתמי, ללא
3 פירוט על אלו בתים מדובר²⁷, ייתכן שהכוונה היא לבתי
4 כהונה ולוויה ומלכות, כפי שממשיך רש"י ואומר, שקרויין
5 בתים – בפסוק שהוא מביא כהוכחה – "הבתים את בית
6 ה' ואת בית המלך".

7 ויש לומר שהגירסא בדברי רש"י צריכה להיות כך²⁸
8 – "הבתים" במקום "ויבן". המילה "ויבן" המופיעה
9 במהדורות רש"י שלפנינו היא טעותו של המעתיק²⁹.

10 הביטוי "בתים" ("את שני הבתים") המופיעה באופן
11 סתמי, ואשר הפסוק מוסיף אותה שם³⁰, מבואר בפסוק מיד
12 אחר כך, שהכוונה היא ל"בית ה' ואת בית המלך". ולכן
13 מובן שמשמעות המילה "בתים" המופיעה בפסוק באופן
14 סתמי, היא גם בתי כהונה ולוויה ומלכות.

15 ומשום כך אין העובדה ששם הכוונה היא לבתים
16 כפשוטם – בית ה', בית המלך – סותרת את פירוש רש"י
17 כאן, כי רש"י רוצה רק להדגיש שמשמעות המילה "בתים"
18 באופן סתמי היא בתים של כהונה ולוויה ומלכות, כאשר
19 ייתכן שמדובר בבתים כפשוטם, או בבתים במובן של
20 משפחה.

27) להעיר מהתחלת הלשון בספרי שם: בתים אלו איני יודע מה הם כשהוא אומר כד'.

28) ועפ"ז בטלה הקושיא – "ויבן" שבפרש"י הרי אינו בקרא, כנ"ל.
29) שבא מזה שהי' כתוב לאחרי "שקרויין בתים" "הבתים את בית ה' ואת בית המלך", ותיבת "הבתים" הייתה כתובה (כרגיל בכת"י בכמה תיבות) בקיצור "הב", והוקשה להמעתיק לפענחו "הבתים" – שאז ל' רש"י "בתים הבתים" – כ"א (כרגיל בכת"י שכו"כ אותיות דומות ביותר זל"ז) ו' (במקום – ה') ב' (במקום הקן – המורה על קיצור התיבה). בהוצאת ברלינר מעיר (ע"ד עצמו) שצ"ל "אשר בנה" במקום "ויבן" וכמו שהוא בכתוב ושמועתק בספרי שם. אבל – איך יבוא טעות כזו. ועוד – עפ"ז צ"ל שחסרה בפרש"י תיבת "גור" אחרי "בנה" (ובספרי מובא כל הפסוק) או שקיצר רש"י לשון הכתוב. ועוד (ואולי – העיקר): בכתוב שמובא לראי' מפורש הלשון שעליו מביאים הראי' "בתים", ומפורש פירושו (שהוא פרש"י כאן – הזקוק לראי' זו) בית ה', בית המלך – ודוקא תיבה זו (הבתים) לא יביא רש"י! ונוסף על המטטה זו – יעתיק מתחלת הכתוב "אשר בנה" – שאינן מוסיפות כאן כלום, ואדרבא – כאן כתוב "ויעש" (ופירושו – הקמת משפחה) ולא "בנה" – בנין גשמי! (30) דלכאורה מיותר.

31) אבל אין להקשות למה לא פ"י כהפירוש בתים כפשוטו, אלא

ש"ויעש" קאי על פרעה שעשה להם בתים אצל עבדיו כדי שיראו אם הולכות אצל העבריות (בעה"ת עה"פ. וראה רשב"ם ועוד), או שתיקן בתים למצריים להיות שכנים לישראל כו"כ* (מדרש לקח טוב. פענח רזא. ריב"א. וכיו"ב – ראה פ"י הב' בחזקוני. פ"י טור הארוך. אברבנאל בפ"י הג'. ועוד),

כי בפשטות קאי "ויעש" על הנאמר לפני' בקרא "אלקים", ולא על פרעה. וכדומה גם מזה שבהכתוב לאח"ז מוסיף ומפרט "ויעז פרעה". ולפי' הב' גם תיבת "להם" לא קאי על המילדות כ"א על המצרים (או על בתי ישראל) – ראה בכ"ז רבינו בחיי כאן, באר מים חיים לפרש"י. (32) ראה פ"י הקצר לראב"ע כאן: ויאמר הגאון כי עשה להם בתים שהסתירם שם ולא נמצאו. וראה מדרש הגדול כאן. ספר השרשים לרד"ק שורש בית "שהסתירם מפרעה שלא הרע להם כדרך שנאמר בירמי' וברוך יוסתרים ה'" (ירמי' לו, כו).

(33) ראה ראב"ע פרשתנו פסוק כ. פ"י הקצר שם. רד"ק שם. חזקוני בפ"י הא'. טור הארוך בפ"י הא'. אברבנאל בפ"י הא' (אלא שלפי פירושו לא קאי על המילדות העבריות).

(34) ראב"ע בפ"י הקצר שם. וראה רלב"ג כאן – הובא בשוה"ג להערה

38

(35) ראה לקמן הערה 37.

* וזהו שמפורש לעם ופסחתי עליכם מדגל ה' מביתו של ישראל לביתו של מצרי שרוי שרויים זה בתוך זה. ולהעיר מפרש"י בא (יב, יג). ופסחתי מדגל ה' מבתי ישראל לבתי מצרים שרוי שרויים זה בתוך זה.

ז.
השכר - צדדי בלבד?

וכדי להדגיש את היתרון והמעלה של פירוש זה, מציין
רש"י ואומר "כדאיאת במסכת סוטה". בכך אין כוונתו רק
לציין את המקור, אלא אף לתרץ -

שהרי, לכאורה: לפי הפירושים של המפרשים האחרים,
כפי שהובאו לעיל, הרי השכר של "ויעש להם בתים" שייך
לענין גופו. לפי הפירוש הראשון - כדי להצילן מפרעה,
ובודאי לפי הפירוש השני, שהמשמעות של "בתים" היא
לבניהן ולמשפחותיהן - מדה כנגד מדה, כדלעיל.

אבל לפי פירוש רש"י, שהשכר הוא "בתי כהונה ולויה
ומלכות" יוצא, שניתן להם כאן שכר "צדדי", שאינו דומה
למעשה אשר עשו, "ותחיינה את הילדים"?

ה.

מדה כנגד מידה

לכן מדגיש רש"י ואומר "כדאיאת במסכת סוטה",
ששם מופיע ענין זה בהמשך לדברי המשנה⁴¹ ולסוגיית
הגמרא "במדה שאדם מודד בה מודדין לו", והענינים של
מדה כנגד מדה המוזכרים במשנה ובגמרא כוללים גם
עניני שכר ועונש שהם כנגד ובאותה "מדה" של כל פרט
במעשה האדם.

ועל-ידי כך מובן היתרון של הפירוש "בתי כהונה
ולויה ומלכות": כאן אין מודגש גודל השכר בלבד, אלא
בעיקר מודגש העובדה שהשכר ניתן מדה כנגד מדה בכל
הפרטים - כנגד פרטי מעשיהן של המילדות:

בפעולתן "ותחיינה את הילדים" סיעו המילדות לא
רק בהקמת משפחות יהודיות, אלא על-ידי כך הוקם רוב,
או כל דור יוצאי מצרים, שממנו יצא עם ישראל כולו עד
סוף כל הדורות.

1 "ויעש להם בתים" בלשון עבר, שכבר אז הוא עשה להן
2 את הבתים³⁶. ואילו לפי פירוש רש"י הוקמו הבתים - של
3 כהונה ולויה - בתקופה מאוחרת יותר. ומלכות דוד
4 הוקמה דורות רבים לאחר מכן.

ו.

"וייטב" - טובה מיוחדת

5 ההסבר לכך הוא: רש"י שולל פירושים אלו בכך שהוא
6 אומר את פירושו בסמיכות ובהמשך לפסוק הקודם
7 ולפירושו "וייטב אלקים למילדות, מהו הטובה, ויעש להם
8 בתים", והוא מצטט גם את המילים "ויעש להם". בכך, לא
9 זו בלבד שהוא בא לפרש מהי הכוונה ב"וייטב", כיון
10 שהדברים נאמרים בפסוק הבא - ולא בסמיכות ל"וייטב",
11 אלא כוונתו היא גם להסביר את ההכרח שבפירושו ל"ויעש
12 להם בתים".

13 אם כוונת התורה היתה לומר, שהקדוש-ברוך-הוא
14 בנה להם בנינים כדי להגן עליהן ולהצילן, הרי (א)
15 צריך היה להופיע הביטוי "ויבן להם בתים"³⁷,
16 וכדומה. (ב) אז לא היה מתאים לכאן הביטוי "וייטב",
17 שאין כוונתו רק למניעת נזק, ושליטת דבר רע, אלא
18 הכוונה לתוספת של טובה.

19 ובדומה לכך - אם כוונת התורה היתה לכך שהם ילדו
20 בנים והקימו משפחות, מהו החידוש והטובה דוקא להן³⁸?
21 והרי כך היה אצל כל היהודים, שאף לפני "ותחיינה את
22 הילדים" נאמר³⁹ "ובני ישראל פרו... במאד מאד"!

23 לפיכך מסביר רש"י שבמילה "בתים" הכוונה היא
24 לטובה מיוחדת - "בתי כהונה ולויה ומלכות". הן לא
25 הקימו סתם משפחות ככל משפחות ישראל, אלא מהן
26 יצאו בתים ב"יתר שאת ויתר עד" - בתי כהונה ולויה
27 ומלכות⁴⁰.

שלהם אלא שיצאו מהם משפחות גדולות וחשובות (וכן פי' בבאר יצחק
בראב"ט)*.

אבל בחזקוני (וכן בטור הארוך) שהביא כתוב הנ"ל ועוד כתובים
"והקימותי את בניך אחריו גו' והכניתי את ממלכתו", מפרש בתחלת
פירושו: בתים אלו בניו שבניו של אדם נקראו בית. ומסיים: אף כאן נתן
להם בנים והולך ומפרש כיצד.

(39) שמות א, ז.

(40) ראה פרש"י ויחי מט, ג.

(41) ח, ב ואילך. ושם ט, ב במשנה "וכן לענין הטובה מרים המתנה
כו".

(36) והיינו באותו הזמן לפני יציאתם ממצרים, אבל אין הכוונה לפני
לידת משה שהרי "לא היו למרים אלא ה' שנים" (שמו"ר פ"א, יג בתחלתו.
וראה מפרשים שם).

(37) אבל לפי פי' הרד"ק ומדרש הגדול (הנ"ל הערה 32) משמע שאין
הכוונה לבתים כפשוטו, כ"א לענין ההגנה וההצלה. וראה פי' הרד"ק
בירמי' שם. וראה פענח רזא כאן. ולפי"ז אין מקום ל"ויבן". אבל בפי'
הראב"ע שם מהגאון משמע קצת שהכוונה לבתים כפשוטו.

(38) בטור הארוך שפרו ורבו מאוד, עד שהיו אומרים אלו בני שפרה
ופועה. אבל בפשוט"מ לא מצינו שליוכבד ומרים היו כ"כ הרבה בנים.
מהכתוב שהביא הראב"ע שם משמע קצת שכוונתו לא רק לבנים

(*) וע"ד שפי' הרלב"ג: שיצאו מהם מלכים ומנהיגים כמעט כי בית יעשה לך ה' וזה היה הגמול הראוי להם על מה שהיו עושות מעניין החיותם את הילדים כו'.

26 ברוך-הוא, העמיד ממנה משה, שכתוב בו כי טוב הוא,
 27 ונתנה התורה על-ידו שנקראת לקח טוב, ונקראת על שמו
 28 שנאמר זכרו תורת משה עבדי, ומרים - יצא ממנה
 29 בצלאל⁴⁶, שהיה מלא חכמה, דכתיב⁴⁷ ואמלא אותו רוח
 30 אלקים, ועשה ארון⁴⁸ לתורה...⁴⁹.

31 וגם לפי פשוטו של מקרא מתאים שכר זה יותר ל"ויהי
 32 כי יראו המיילדות את האלקים", כי ענינה של התורה הוא
 33 "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה'
 34 אלקינו"⁵⁰.

35 וזהו שכר נעלה ביותר, שעלידי משה בנה נתן
 36 הקדוש-ברוך-הוא את התורה לישראל.

37 ולפי זה אין צורך להסביר שהמילים "וייטב אלקים
 38 למילדות" מוסבות על הנאמר בסוף הפסוק הבא⁵¹, כפי
 39 שמסביר רש"י, אלא השכר הוא על הנאמר בתחילת פסוק
 40 זה⁵² "כי יראו המיילדות את האלקים"⁵³.

41 וזה מתורץ באמצעות דברי רש"י "כדאיתא במסכת
 42 סוטה".

י.

השכר על המעשה בפועל

43 במשנה ובסוגית הגמרא במסכת סוטה מוסבר הענין של
 44 מדה כנגד מדה לגבי מעשיו של האדם בפועל⁵⁴, ולא לגבי
 45 כוונותיו והרגשותו של האדם. ענין זה מודגש בפשוטו של
 46 מקרא, כפי שכבר ציין רש"י לפני כן בפירושו על התורה⁵⁵
 47 ענין של מדה כנגד מדה לגבי מעשה בפועל - "הם חטאו
 48 ברבה רעת האדם, ולקו בתהום רבה".

49 ולכן, מובן לפי פשוטו של מקרא, שהשכר וההטבה כאן
 50 אינם כל כך על כוונתן ומחשבתן "יראו את האלקים"⁵⁶,

1 ולפיכך, ניתן להן שכר באופן של מדה כנגד מדה
 2 במפורש - לא זו בלבד שלהן היו בנים ומשפחות⁴², או
 3 שלהן היו ילדים כהנים לויים ומלכים, אלא שמהן הוקמו
 4 "בתי כהונה ולויה ומלכות", הבתים המיוחדים, "יתר שאת
 5 ויתר עז" שבישראל, עד סוף⁴³ כל הדורות⁴⁴.

6 ולעומת זאת בספרי, למרות שגם שם נאמר "זכתה
 7 יוכבד לכהונה ומרים למלכות...", בכל זאת מופיע שם
 8 ענין זה א) כהוכחה לכך ש"כל המקרב עצמו, מן השמים
 9 מקרבין אותו" - ולא כמדה כנגד מדה באופן מפורט
 10 בדיוק, אלא כפעולה כללית של קירוב אל הקדוש-ברוך-
 11 הוא, שקיימת בכל המעשים הטובים, כפי שמובא שם
 12 בספרי שמוצאים זאת בכמה מקומות ("על שקירבה את
 13 עצמה כך קירבה המקום"). (ב) לא כענין כללי של "בית
 14 ישראל" - כל עם ישראל.

15 ולכן אין נאמר שם "בתי כהונה ומלכות", כי שם אין
 16 מדובר על בתים בישראל שניתנו להן כשכר על כך
 17 שבאמצעותן הוקם כל בית ישראל.

ט.

"וייטב" - שכר על "כי יראו..."

18 ויש לומר, שבאמצעות דברי רש"י "כדאיתא במסכת
 19 סוטה" מתורצת שאלה נוספת בפירושו:
 20 תחילת הפסוק היא "ויהי כי יראו המיילדות את
 21 האלקים". ואם כך, צריך היה לומר, שהשכר "ויעש להם
 22 בתים" ניתן על אשר "יראו את האלקים".

23 אך את השכר על כך אנו מוצאים במדרש⁴⁵ באופן
 24 שונה לחלוטין: "וייטב אלקים... חדא הוא דכתיב... מהו
 25 שכר היראה? - תורה, לפי שיראה יוכבד מפני הקדוש-

(42) ככראב"ע הנ"ל בפי' הקצר.

(43) ועפ"ז מובנת השייכות ל"בתים" - ראה גר"א כאן בפרש"י.

(44) וי"ל שלכן משנה רש"י וכותב "כהונה ולוי" מיוכבד ומלכות ממרים", ולא כבגמ' "כהונה ולוי" אהרן ומשה ומ"ד בתי מלכות דוד נמי ממרים קאתי". כי עיקר החיוב והדגשה בהשכר הוא לא לזה שהי' להם בנים במעלות מיוחדות כו', כ"א שמהם יצא ענין הכהונה כו' - "בתי כהונה ולוי ומלכות".

(45) שמו"ר פ"א, טז. וש"נ.

(46) כמפורש בכתוב (תשא לא, ב. ויקהל לה, ל) בצלאל בן אורי בן חור, ובפרש"י (בשלח יז, יו"ד. משפטים כד, יד. ויקהל שם) חור בנה של מרים ה'.

(47) תשא לא, ג.

(48) ראה פרש"י ויקהל, לו, א.

(49) ולהעיר ממשפטים שם השייכות דחור (בנה של מרים) לתורה.

(50) ואתחנן ו, כד.

(51) כמו שהקשו ברבותינו בעה"ת כאן פסוק כ.

(52) אבל במדרש שם לא קאי בכתוב זה אלא בכתוב שלפנ"ו וייטב אלקים ולמד מהל' וייטב (שתורה ומשה נק' טוב). וראה יפ"ת (השלם) שם. (53) ואף שבתושב"כ (בפשש"מ*) לא מצינו שתורה נק' בית - הו"ל לרש"י לתרץ מדוע אי"ז נזכר (בביטוי אחר) בפרשתנו כהשכר.

(54) ראה חדא"ג מהרש"א סנהדרין צ, א (ד"ה מנין).

(55) נח ז, יא. וראה פרש"י יתרו יח, יא. נשא ה, כד. שלח יד, לו.

(56) ואולי י"ל דגם לפרש"י יש שייכות דבתי כהונה ולוי ומלכות גם ל(הפרט ב) התחלת הכתוב "ויהי כי יראו המיילדות את האלקים", ע"פ לשון הכתוב שהביא רש"י ממלכים "את בית ה'", כי היחוד וההבדלה ד(בתי) כהונה ולוי' הוא מה ש"הבדיל ה' את שבט לוי לשאת את ארון ברית ה'".

(*) משא"כ ברו"ל - ראה פסחים (19, א) אני חזמה זו תורה, וראה לקו"ת ואתחנן י, א. יהל אור לתהלים ע" 494. המשך מים רבים תול"ו פרק ר ואל"ף. ועוד.

30 ש"לא המדרש עיקר אלא המעשה"⁶⁰. בהם מודגש
31 המעשה בפועל, שבו יש חשיבות בכל מעשה לא רק לצד
32 השווה בכל המעשים הטובים, אלא בתוכן המסויים של
33 כל מעשה בפרט, כפי שעשו במעשה זה.
34 לכן חשוב לציין כאן את השכר של "בתי כהונה ולויה
35 ומלכות", ולקשר זאת גם לפסוק "את בית ה' ואת בית
36 המלך", בתים גשמיים כפשוטם, כי המעלה והחידוש
37 העיקרי של המילדות היה הקמת והחייאת - ותחינה -
38 בתים בישראל, כפי שהוסבר לעיל בהרחבה.

יב.

נחת לאם היהודיה

39 מפירוש רש"י זה נלמדת הוראה נפלאה:
40 אמנם, לכאורה, הענין שהתורה ניתנה על ידי משה
41 אינו מהווה שכר של מדה כנגד מדה ליוכבד ולמרים, אך
42 בכל זאת זהו השכר הגדול ביותר שאפשר לקבל.
43 ומודגש כאן, שיש שכר שהוא אף גדול מכך, וגורם
44 נחת לאם היהודיה - בתי כהונה לוייה ומלכות.
45 לא העובדה שיש לה בן שהוא למדן גדול, בקי, חריף
46 וכדומה, אלא יכולתה להקים בתים בישראל, בתי כהונה
47 לוייה ומלכות, ילדים יהודיים, וילדי-ילדים, תלמידים⁶¹
48 ותלמידי תלמידים. לסייע בבניית בתים ומשפחות
49 יהודיות, באמצעות השפעתה על כל אחד מילדי ישראל
50 לנהוג בכהונה לוייה ומלכות.
51 ומשמעותם הרוחנית היא: אמנם, באופן כללי, הן
52 הכהנים הן הלויים תפקידם "להבדל לעמוד לפני ה'
53 לשרתו ולעבודו..."⁶² "זרע לוי כולו מובדל לעבודת
54 המקדש"⁶³, הרי בכל זאת - ההבדלה העיקרית היא אצל
55 הכהנים, המבצעים את עבודת הקרבנות והקטרת בבית
56 המקדש, כפי שהדבר מתבטא בכך, שאסור לכהן
57 להיטימא⁶⁴, ולצאת לחוץ לארץ וכדומה⁶⁵, דברים שאינם
58 אסורים על הלוי.

1 אלא בעיקר על מעשיהן בפועל, בהיותן מיילדות - שפרה,
2 שמשפרת את הולד, ופועה, שפועה ומדברת והוגה לולד,
3 ועל כך ש"ותחינה את הילדים" - שסייעו להקים בתים
4 בישראל, עד כדי הקמת "כל בית ישראל". והשכר על כך
5 אינו רק הענין שיוכבד ילדה בן אשר על ידו ניתנה התורה,
6 וכן מעלתו של בצלאל, כי זה אינו "בית", כי אין לכך
7 המשך אצל זרעו וזרעו זרעו, שהרי "ומסרה ליהושע",
8 אלא השכר הוא "בתי כהונה ולויה ומלכות".

יא.

כל חלק בתורה - בהתאם למהותו

9 כאן אנו רואים כיצד כל עניני התורה מדוייקים
10 לחלוטין. שלמרות שענין זה, מה היה השכר שזכו בו
11 יוכבד ומרים, הוא ענין של אגדה ודרוש, בכל זאת רואים
12 בו את ההבדל בין המקורות שלעיל - כפי שהענין מופיע
13 בפירוש רש"י ובגמרא, וכפי שהוא מופיע במדרש או
14 בספרי - שההבדל ביניהם מותאם לכללים של כל חלק
15 בתורה, שבו מופיע ענין זה.
16 במדרש, חלק הדרש והאגדה שבתורה, שעליו נאמר
17 "מושכין לבו של אדם כאגדה"⁵⁷, מדות שבלב, והוא מביא
18 לידי יראת שמים⁵⁸ - הדגש העיקרי הוא על אשר "יראו
19 המילדות את האלקים", ולכן מודגש שם השכר "מהו שכר
20 היראה? - תורה...".
21 לעומת זאת בספרי, שזה חלק שעיקרו הלכות, הקשור
22 למעשה - הרי השכר הוא ענין של מעשה, כהונה ומלכות,
23 כנגד מעשיהן של המילדות. אך הדגש על המעשה איננו
24 לגבי פרט מסויים במעשה המסויים והפרטי, אלא בענין
25 הזהה למעשים אחרים - שהאדם מקרב את עצמו אל ה',
26 ושומע בקול ה'.
27 ואילו פירוש רש"י, פשוטו של מקרא, הקשור למעשה
28 ממש, וכן הפירושים על פסוקים אלו בגמרא, אשר חלקם
29 הם בדרך הפשט, כפי שהוסבר מספר פעמים⁵⁹ מדגישים

(60) אבות פ"א מ"ז.

(61) שקרוים בנים (פרש"י ואתחנן ו, ז) ופשיטא - בני ביתו.

(62) רמב"ם סוף הל' שמיטה ויובל.

(63) רמב"ם הל' כלי המקדש רפ"ג. וראה הנסמן לעיל בשוה"ג להערה

56.

(64) ר"פ אמור.

(65) רמב"ם הל' אבל פ"ג הי"ג. טושו"ע יו"ד סו"ס שסט.

לעמוד לפני ה' לשרתו גו" (עקב י, ח), העבודה ושירות בבית ה'*. והרי בית אלקים הוא ענין הפועל יראה מה', וכמ"ש לפני"ז (ויצא כח, יז). ועד"ז י"ל לגבי ענין המלוכה שמעורר ליר"ש. ולהעיר מהושע ג, ה ובפרש"י שם. וראה סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך.

(57) שבת פז, א. ועד"ז חגיגה יד, א. יומא עה, א.

(58) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב, וש"נ.

(59) וראה לקו"ש (המתורגמן) ח"כ ע' 79 בסופו.

(*) וראה במדבר א. נ ואילך ובפרש"י ג. ו ואילך. בהעלותך ת. ו ואילך קרח יח. א ואילך. וראה לשון הרמב"ם רפ"ג ורפ"ד דהל' כלי המקדש.

14 קשור במדה מסוימת למקדש ולקדושה.
 15 אך התכלית היא להביא את מלכותו וממשלתו של
 16 הקדוש-ברוך-הוא אל כל העולם כולו – בתי מלכות.
 17 זוהי הנחת האמיתית שיש לאם היהודיה, כאשר היא
 18 מקימה בתים ודורות של ילדים יהודיים המתנהגים באופן
 19 של "כהונה לוייה ומלכות",
 20 ואז יוצאים כל צבאות ה' מהגלות הזו האחרונה – כפי
 21 שהיה במצרים, ש"יצאו כל צבאות ה' (שהוקמו עלי-ידי
 22 המילדות העבריות) מארץ מצרים"⁶⁹, ובראשם – משה
 23 (בישורון מלך⁷⁰) אהרן (הכהן) ושבתם (שבט לוי)
 24 ו"יוצאים ביד רמה"⁷¹.
 (משיחות ש"פ שמות, ש"פ וארא, תש"ל)

1 ובעבודת ה' אצל כל אחד ואחד מישראל⁶⁶, הרי
 2 הכהונה היא הפרישות והניתוק מעניני העולם הגשמי –
 3 דביקות והתחברות לאלקות⁶⁷.
 4 לוי יוצא לחוץ לארץ ונכנס אפילו לבית הקברות.
 5 כלומר, תפקידו הוא ב"כל מעשיך ודרכיך" – להשפיע
 6 ולהפוך אפילו יהודי הנמצא מחוץ לירושלים ומחוץ לארץ
 7 ישראל, בחוץ לארץ, ועד ליהודי הנמצא בדרגה של בית
 8 הקברות, להיפך מהחיים ו"ל, והלוי מחיה אות, עד אשר
 9 גם הוא – יהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים⁶²,
 10 בדיוק ככהנים וכלויים.
 11 אך הלוי קשור לכהנים – "וילוו עליך וישרתוך"⁶⁸,
 12 בעבודת המקדש ובמקום קדוש. וממילא מובן שהשפעתם
 13 בעולם אינה רבה כל כך – המקום שאליו מגיעים הלויים

(68) קרח יח, ב.

(69) בא יב, מא.

(70) ברכה לג, ה. וכפי' רז"ל הובא ברמב"ן שם וכו' בראב"ע שם.

(71) בשלח יד, ח. – בריש גלי (ת"א) בגבורה גבוהה ומפורסמת (פרש"י).

(66) ראה גם לקו"ש ח"י"ח [המתורגם] ע' 210-11. ח"י"ט [המתורגם] ע'

342, ושי"נ.

(67) כמדרגש ככה"ג (השלימות דמדרי' כהונה) "ויהי ביתו בירושלים ואינו זו משם" (רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ה ה"ז). ויתירה מזו מן המקדש לא יצא (אמרו בא, יב. וראה רמב"ם שם. הלי' ביאת מקדש פ"א ה"י).

22 תָּאָר – בברייתא אחת שנינו, שכל זה אָסוּר משום פסול של אתנן
 23 זונה וְלֹא תֵבִיא אֶתְנָן זֹנָה וְגו' בֵּית ה' אֶלְהֵיךָ' (דברים כג יט),
 24 משום שאף לאחר השינוי שנעשה באתנן, נותר עליו שם אתנן
 25 זונה, וְתָנִי תָּאָר – ובברייתא אחת שנינו, שמוֹתָר האתנן שהשתנה,
 26 משום שאינו דומה לאתנן שקיבלה, והרי זה נחשב שמה שקיבלה
 27 אינו בעולם, ומה שבידה בא ממקום אחר, וְאָמַר רַב יוֹסֵף, תָּנִי
 28 גִּרְיִין דְּמֵאֶסְפִּירָק – חכם ששמו גוריון שהיה דר באספורק שנה
 29 ברייתא, וגירסתו היא, בֵּית שְׁמַאי הֵם הַאֲזִקְרִין וּבֵית הֶלֶל הֵם
 30 הַמְתִּירִין. ונמצא שלדעת בית שמאי דבר שנשתנה אינו נחשב
 31 כאחר, ולכן הגגב אינו קונה את הגניבה, והברייתא שממנה הקשה
 32 רבי חנינא לרבי אילעא היא כדעת בית שמאי.
 33 מבררת הגמרא: מַאי מַעְמָא דְּבֵית שְׁמַאי, ומבארת: דְּבֵית שְׁמַאי
 34 האוסר אתנן זונה (דברים כג יט) 'פי תועבת ה' גַּם שְׁנִינְהֵם' ואתנן
 35 זונה ומחיר כלבו, והלשון גַּם שמשמע ריבוי בא לְרִבּוֹת שְׁנִינְהֵם,
 36 שאף אם נשתנה גוף האתנן, הרי זה תועבת ה'. וּבֵית הֶלֶל הַסּוֹבְרִים
 37 שאתנן שנשתנה מותר, דרשו את המילה 'שנייהם' כאילו נחלקה
 38 לשתיים, 'שני' ו'יהם', וְהֵם' משמע שאינם אסורים אלא כמות שהיו
 39 וְלֹא שְׁנִינְהֵם, שאם נשתנו מותרים. שואלת הגמרא: וּבֵית שְׁמַאי
 40 שאסרו אתנן שנשתנה, מַה הֵם מִמַּעֲטִים מ'הֵם'. ומשיבה: לְדַעְתֵּם,
 41 הָהוּא – מיעוט זה, לְמַעַט

1 מקום וְנִקְנִינְהוּ – יקנהו הגגב בְּשִׁנּוּי הַשֵּׁם, שכן שמו נשתנה מטלה
 2 לאיל. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּא, שִׁנּוּי זֶה אֵינוֹ נִחְשָׁב שִׁנּוּי הַשֵּׁם,
 3 שכן שוֹר בְּן יוֹמוֹ – ביום שנולד, הרי הוא כבר קרוי שוֹר, וכן אֵיל
 4 בְּן יוֹמוֹ כבר קרוי אֵיל, ואין כאן שינוי שם. מוכיח רבא ששוֹר בְּן
 5 יוֹמוֹ קרוי שוֹר, דְּבֵיתֵיב (ויקרא כב כז) 'שוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ עֵז כִּי יוֹלְדוּ',
 6 ומשמע שמשנולד כבר קרוי שוֹר, ולא נשתנה שמו כשהגדיל, וכן
 7 אֵיל בְּן יוֹמוֹ קרוי אֵיל, דְּבֵיתֵיב כשהזכיר יעקב ללבן שעבדו ביושר,
 8 (בראשית לא לח) 'וְאֵילֵי צֹאנֶךָ לֹא אֶכְלֹתִי', והיתכן שאמר יעקב
 9 שְׁאֵילִים גדולים הוא דְּלֹא אֶכְלֹתִי, אך בְּכֶשֶׁם – טלאים קטנים אֶכְלֹתִי,
 10 אֵילֵי לֹא שְׁמַע מִינָהּ – ודאי שמכאן משמע שְׁאֵיל בְּן יוֹמוֹ קרוי אֵיל,
 11 ואמר יעקב שלא אכל מצאן לבן כלל.
 12 מִכָּל מְקוֹם קָשְׁיָא הַבְרִייתָא לְרַבִּי אֵילְעָא, שלדבריו השינוי טלה
 13 ונעשה איל' פוטר מד' וה', ובברייתא שנינו שחייב ד' וה'. מתרצת
 14 הגמרא: אָמַר רַב שְׁשֵׁת, הָא מִנִּי – הַבְרִייתָא בִּשְׁטַת בֵּית שְׁמַאי הִיא,
 15 דְּאָמְרֵי שִׁנּוּי בְּמִקְוֵמוֹ עֹמְדַת וְלֹא קָנִי – דבר שנשתנה אינו נחשב
 16 כאילו נסתלק, ונמצא לפנינו דבר אחר, אלא הוא עדיין קיים
 17 כמקודם אף שנשתנה, ולכך כשגגב טלה ונעשה איל, לא יצא
 18 מרשות בעליו, והגגב חייב אם טבח ומכר, דְּתִנְיָא בַּבְרִייתוֹת שוֹר
 19 דַּעַת בֵּית שְׁמַאי, נָתַן לָהּ הַבּוֹעַל לְזוֹנָה בְּאֶתְנָנָהּ – באתנן שלה
 20 חִיטִּין, וְשָׂאֵן – וטחנה אותן וניפתה את הקמה עד שנעשה סוּלָת,
 21 או שנתן לה ויתים, וְשָׂאֵן שְׂמֹן, או שנתן עֲנָבִים וְשָׂאֵן יַיִן, אִדִּי תָנִי

ילקוט לוי יצחק על התורה

ד' ראשין הוא כמו הד' מוחין שבהג' חללי גלגלתא המבואר בזוה"ק פרשת ואתחנן דף רס"ב ע"ש. ועיין בפע"ח שער התפילין ובסידור אדמו"ר ז"ל זיע"א³ שער התפילין ע"ש. והש' של ד' ראשין לנגד הד' מוחין הם גבוהים⁴ מהג' חללי

עצמם הם בחי' הכלי שלהם דוגמת גשם המוח באדם כו'. והחללים המה בחי' ג' חללי גולגלתא דז"א הם בחי' כלים החיצונים להיות המוחין דז"א מונחים בהם כו'.

והענין הזה יוכן בתפילין דמארי עלמא שהן בחי' מוחין דז"א שמדבר כאן במאמר זה שהוא דוגמת התפילין שלנו שהוא ג"כ בג' מדריגות הנ"ל אורות וכלים פנימי' וכלים חיצונים. דהנה בחינת האורות הוא בחי' אור החכמה המאיר באותיות דפ' קדש כידוע דפ' קדש והיה כי יביאך הן בחינת חו"ב שבתפילין ופ' שמע והיה אם שמוע הן בחי' חו"ג ואור הבינה מאירה באותיות דפ' והיה כי יביאך שהרי באותיות הללו מלוכבש וגנוז אורו' דחו"ב ממש. עי"ש.

וראה אמרי בינה שער התפילין סעיף קלה – קנו, ב [קה"ת ה'תשס"ט]. שיחות קודש ה'תשל"ד ט"ו שבט סעיף ד' (ח"א, עמוד 354).

1, ג ואילך.

4) ראה סידור עם דא"ח ז, א וז"ל: בחי' מוח הדעת שבו"א הוא הכולל חו"ג, וידוע דפ' קדש והי' כי יביאך הן חו"ב ופ' שמע והי' אם שמוע הן חו"ג מפני שהדעת הוא המחלק להחו"ג ונעשים ד' מוחין.

ואמנם בתחילה אין בז"א רק ג' מוחין חב"ד, וסיבת ההתחלקות מן הדעת לחו"ג הוא בא מנח"י קוצי דשערי שנמשך מנח"י מ"ס דא"א ומכה באחורי מוח הדעת דז"א לב' מוחין חו"ג כו'. והוא מ"ש כאן [זהר פ' ואתחנן דף רסב, א] דמשירותא וממשיכותא דמ"ס כו' אשתכחו ד' מוחי בההוא ז"א כו' וד"ל.

ולהבין ביאור הדברים, הנה עד"מ באדם התחתון שאנו רואין בחוש שכל השפעות שכל שמשפיע האדם לזולתו ימצא בה תוספות דברים פרטים יותר מה שלא הי' נמצא בהיות עדיין השפעה זו במוח המשפיע כי היתה כלולה בקוצר הדברים בלתי פירוד ופיזור לחלקים רבים. והנה אנו רואין בחוש שיש אדם שיוכל להשפיע שכל וסברא לזולתו הקטן ממנו להלביש השכל בכמה לבושים שונים כמו משלים והידות עד שיסביר לו אור אותו השכל על בוריו. ויש אדם שלא יוכל להשפיע אותו השכל שהוא משיג אע"פ שמשגו בו טוב על בוריו אך להלביש הדברים לזולתו לא יוכל, ולאמר לו הדברים כמו שהוא במוחו לא יבין המקבל וכו'.

והטעם הוא ידוע שזה תלוי בעומק המושג שבאותו השכל שמי שיש לו עומק גדול בהשגה זו יוכל להוריד ולהשפיל בחלקים רבים אותו השכל כמו בלבושים דמשלים וכיוצא, ומי שאין לו עומק כלל בהשגת שכל זה אלא רק שמשגו כמו שהוא לא נתפס אצלו רק בדברים

טז - והיה לאות על ידכה ולטומפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים

קיג

בתפילין של ראש, האות ש' של ג' ראשין כנגד ג' חללי גלגלתא, והאות ש' עם ד' ראשין כנגד הד' מוחין – חכמה ובינה וחסד וגבורה שבדעת, ומרומז באותיות ותיבת – "צלם" וביאורו

הש' של ג' ראשין הוא כמו הג' חללי גלגלתא², והש' של

1) ראה אור התורה לך לך עה, א וז"ל: ועמ"ש בסידור שער התפילין (לקמן הערה 4) ע"פ מאמר הזח"ג ואתחנן דרס"ב גבי וממשיכותא דמוחא עילאה סתימאה דעתיקא קדישא דאתמשיך בההוא ז"א אשתכחו ד' מוחי. היינו שמתחלה נמשך בו ג' מוחין חב"ד וזהו שיי"ן של ג' ראשים. אח"כ ע"י אור ממו"ס שנמשך בו מתחלק הדעת לב' מוחין חו"ג ונעשה ד' מוחין וזהו שיי"ן של ד' ראשין. נמצא אף שבתחלה הדעת כלול בו חו"ג יחד אכן זה שיתחלק לב' בחי' חו"ג ממש זהו דוקא ע"י אור ממו"ס. והיינו עד"מ כשצריך להשפיע שכל לזולתו צריך לחלקו לחלקים כמ"ש באנה"ק סי' ט"ו בענין שהקים שבו טוחנין מן לצדיקים. ולכן יש אדם שאעפ"י שמבין השכל בפ"ע לא יוכל להשפיע לזולתו כי לא יוכל לחלקו לחלקים ולהלבישו במשלים כ"א לומר לו כמו שהוא וזה לא יבין המקבל. ויש אדם ששכלו גדול יותר אזי יוכל להשפיע לזולתו ולחלקו לחלקים ועמ"ש מזה בלק"ת בביאור ע"פ אלה מסעי [צ, ג], בענין שנה"י חדשים נמשכים מהכתר כי ע"י המגביהי לשבת עי"ז המשפילי לראות. וכך עד"ז שאעפ"י שהדעת כולל חו"ג עכ"ז לא בא עדיין השפעת בחי' חו"ג. אבל זה שיתחלק לחו"ג ממש וכו', לזה צריך לבא הכח ממקום עליון יותר היינו ממו"ס כנ"ל. עי"ש.

2) ראה סידור עם דא"ח ו, ג וז"ל: פ"י ג' חללים עד"מ באדם התחתון הנה ידוע דיש בראשו ג' חללים ממש ובתוך כל חלל וחלל יש מוח גשמי המונח בתוך החלל כדבר המונח בקופסא. והנה המוח עצמו אעפ"י שהוא בחי' גשמי מ"מ הוא כלי לאור השכל השורה עליו בתמידות כמו שיאיר אור הראי' בכלי העין אבל החלל שבו מונח המוח אינו גם בחי' כלי כלל לאור השכל אלא שהוא בחי' היכול לבלבד להיות המוח מונח בו ואינו שייך כלל למהות השכל אבל מ"מ יש תועלת מהחלל בזה שהמוח מונח בו שיוכל האור לשכון בכלי המוח (וה"ז כמו שמונה אור השכל בכלי תוך כלי והחלל הוא הכלי החיצון שמקיף לכלי הפנימי כו').

והענין הוא דבחינות אורות להמוחין דז"א עצמם שנמשכי' לו מאו"א הם עד"מ כמו בחי' אור השכל שבמוח שהוא בחי' רוחניו' והמוחין

גלגלתא מדהש' של ג' ראשינ'.

והד' הוא מה שהאיר לו ה'מ' דצלם.

לקוטי לוי יצחק, הערות לוהר בראשית עמוד קמ
ראה תורת מנחם – תפארת לוי יצחק בראשית ט' נא

והמניח התפילין של ראש הוא כמו בחי' ז"א הוא כמו
הצ' דצלם בחי' פנימי, והג' הוא מה שהאיר לו ה'ל' דצלם.

הם בחי' נפש וחיות אל הז"א והוא דמות פרוצוף זך ורוחני מאד שלם
בי"ס והוא מתפשט בתוך הכלים של ז"א בתוך גופו להחיותו והוא בחי'
צלם א' שיש בו ג' בחי' כנגד ג' אותיות צלם. ל' מ' מקיפים, וצ' הוא
אור פנימי. ופ' שהוא פ' הוא בחי' צ', היינו ט"ס דז"א חב"ד חג"ת נה"י
כל אחד כלול מעשר עולה צ'. וכמ"ש במ"ח מסכת הגדלות ז"א פ"ג.
ולמ"ד הוא מקיף היינו ג' מוחין חב"ד דאצי"א אשר כל א' כלול מעשר
עולה למ"ד אשר הוא בחי' מקיף לכללות הא"פ דט"ס דז"א שהיא בחי'
צ' ועמ"ש בבאור ע"פ ועשית ציץ גבי קדש למ"ד מלמטה. והמ"ם
הוא בחי' כתר מקיף הכללי כולל כל ה' בחי' חב"ד (ע' בכונת ברכת
כהנים ובקידוש דשבת). והוא בחי' מקיף למקיף, שהמקיף הראשון
שהוא בחי' ל' יוכל להתלבש לפעמים ליכנס בתוך הא"פ והכלים
משא"כ המ' שהוא בחי' מקיף למקיף כו', והנה כמ"כ בנשמת האדם
בחי' צ' דצלם היינו בחי' אלקות שבתוך הנשמה (וע' בע"ח שמ"א פ"ג)
ולמ"ד בחי' מקיף שהוא חב"ד וכמ"ש חכמת אדם תאיר פניו עד"מ
שצהבו פניו מהשכלת שכל חדש שהשכל החדש נמשך מבחי' משכיל
שהוא הארת המקיף והוא ענין יאר ה' פניו תרין תפוחין כו', והמ"ם הוא
מא"א כו' ע"ש.

כהויתן ע"כ הגם שמבין לעצמו היטב אבל מפני שנתפס אצלו השכל
בקיצור הדברים בלתי ימצא בו חלקים רבים כלל אלא רק הדברים כמו
שהן ע"כ לא יוכל להוריד ולהלביש הדברים לזולתו בחלקים רבים
וצירופים שונים וכו'.

נמצא מובן לפי'ז שסבת הריבוי של התחלקות בדבר שפע השכל
בא רק מצד עומק המושג שהוא בא מבחי' כח המוליד כל ההשכלות
מלבד זה השכל שמשפיע וכו' והוא הנקרא משכיל והיינו כל מי שהוא
חכם ביותר בעמקות השכל יוכל להשפיע גם לתנוק קטן וכל מי שאינו
חכם בעומק ההשכלות לא יוכל להשפיע ולחלק השפע לחלקים רבים
מפני שנתפס אצלו בקוצר דהיינו בבחי' התכללות ולא דרך פרטות כו'
וד"ל. ע"ש.

ראה גם תורת מנחם – תפארת לוי יצחק בראשית סימן נא.

(5) ראה לקוטי שיחות חלק ט' עמוד 11 הערה 57. ספר הערכים –
חב"ד, מע' אותיות אל"ף – אטב"ח, ע' תט.

(6) ראה לקוטי תורה פ' תצא לו, סע"ג וז"ל: הנה כתיב ויברא אלקים את
האדם בצלמו בצלם אלקים וגו'. ומבואר בע"ח ענין צ' דצלם ולמ"ד
דצלם מ"ם דצלם. ובמבוא שערים שער ה' ח"א פ"ג כ' המוחין דז"א

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום שלישי עמ' א

10 רבי יוחנן, 'שולית' היא אמת המים שמהלכת שָׁלָל לְאִנְשֵׁיהָ –
11 לצדדיה, דהיינו שמשקים ממנה את השדות שמצידיה. מבארת
12 הגמרא: מאן דְאָמַר – שמואל שאמר ששולית המפסקת לפאה
13 היא מקום שְׁמֵי גְשָׁמִים שוֹלְלִין ומתקבצים שָׁם, כָּל שֶׁנֶּן שְׁלֹדַעְתוּ
14 אֲמַת הַמַּיִם מִפִּסְקַת לפאה, וְמֵאֵן דְאָמַר – ורבי יוחנן שאמר
15 ששולית המפסקת היא אֲמַת הַמַּיִם, זהו דווקא באמת המים
16 שהוא מקום חשוב בפני עצמו, אֲבָל מְקוֹם שְׁמֵי גְשָׁמִים שוֹלְלִין
17 ומתקבצים שָׁם לֹא מִפְּסָקֵי לפאה, כיון דְאֵינֶם חֲשׂוּבִים בפני עצמם,
18 אלא הִנְהוּ

1 שמפסיקה לענין נזקי האש: הֵנֵן הַתָּם – שנינו במסכת פאה (פ"ב
2 מ"א). לגבי דין נתינת פאה, שיש לתת פאה לעניים מכל שדה
3 ושדה בנפרד, וְאֵלּוּ מִפְּסָקֵין לְפָאָה להחשיב שדה אחת כשתיים
4 ולהצריך פאה מכל חלק בנפרד, תִּנְחַל וְהַשְׁלֹלִית, וְדָרְךָ הַיְחִיד
5 הרחבה ארבע אמות, וְדָרְךָ הַרְבֵּים הרחבה שש עשרה אמה, שאם
6 הם עוברים באמצע השדה היא נחשבת כשתי שדות, ויש לתת
7 פאה מכאן ומכאן בנפרד. מבארת הגמרא: מאי 'שולית', ומביאה
8 מחלוקת בדבר. אָמַר רב יוחנן, אָמַר שְׁמוּאֵל, שולית היא מְקוֹם
9 שְׁמֵי גְשָׁמִים שוֹלְלִין – מתקבצים ונאספים שָׁם. רב יחי' אָמַר בשם

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום שישי עמ' ב

14 מבררת את כוונת הברייתא, מאי לא כָּף הִיָּה. אָמַר אַבְיִי, אם גנב
15 אינו חייב כפל אלא בשבועה, לֹא לְכַתּוּב רְחֻמָּנָא שְׁנִינִים יִשְׁלַם בְּגַנְבּוֹ,
16 לִיתִי – ונלמד אותו כָּל וְחֻמְרָא מִפּוֹעֵן מִפְּעֵן גְּנֵב. ומה פוֹעֵן מִפְּעֵן
17 גְּנֵב, דְּכִתְּוִיתָא אֲתָא לִידֵיהּ – שהחפץ הופקד אצלו ובא לידו
18 בחיור, אָמַר קְרָא לִישְׁלָם תְּרִי – חייבתו התורה לשלם כפל אם
19 ימצא שהוא גנבו. גְּנֵב עֲצָמוֹ, דְכַאִסְוִרָא אֲתָא לִידֵיהּ – שגנב את
20 החפץ מבית הבעלים ובא לידו באיסור, וכי לא כָּל שֶׁנֶּן שהוא חייב
21 לשלם כפל. אֵלּא 'שנינים יִשְׁלַם' דְכַתְּבַת רְחֻמָּנָא בְּגַנְבּוֹ עֲצָמוֹ לְמָה לִי,
22 על כרחך כדי ללמדך דְאִפִּילוּ שְׁלֹא בְשִׁבְעָה חייב הגנב כפל.
23 הגמרא מקשה על הלימודים שנאמרו לעיל מהפסוק 'אם הִמְצָא
24 תִּמְצָא בְיָדוֹ הַגֵּנֵב; וְהָאִי אִם הִמְצָא לְהִבִּי הוּא דְאֲתָא – וכי לכך
25 הוא נאמר, הָא מִיִּפְעֵי לִיהּ לְכַדְתֵּינָא – הרי הוא נצרך למה ששינינו
26 בברייתא, אם היה נאמר בפסוק 'ידו בלבד', 'אם בידו הגנבה',

1 עד חמור עד שֶׁהַ חַיִּים לְמָה לִי – מדוע נאמרו. מתרצת הגמרא:
2 פרטים אלו נאמרו כְּדִתֵּינָא רְבִי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל. דְתֵינָא רְבִי רַבִּי
3 יִשְׁמַעֵאל, כָּל פְּרִשָׁה שְׁנֵאמְרָה כבר וְנִשְׁנִית שׁוּב, לֹא נִשְׁנִית אֵלּא
4 לְדָרְךָ אֶחָד שְׁתַּחֲדִישׁ בָּהּ, ומשום אותו דבר נשנית כל הפרשה עם
5 פרטיה. אף כּאֵן, נשנתה הפרשה כדי ללמד שהמודה בקנס פטור,
6 ומשום כך נכפול גם כל הפרטים.
7 שואלת הגמרא: וְאִמָּא גְּנֵב עֲצָמוֹ בְשִׁבְעָה – ואומר, שגם גנב לא
8 יתחייב כפל אלא אם כן נשבע תחילה לשקר. משיבה הגמרא: לֹא
9 סְלָקָא דְעֵתָה – לא עולה על דעתך כך, דְתֵינָא, רְבִי יַעֲקֹב אִמְרַי,
10 'שנינים יִשְׁלַם' האמור בגנב, אפילו שְׁלֹא בְשִׁבְעָה – שלא נשבע
11 תחילה, הוא חייב לשלם. מבררת הברייתא, אֲתָה אִמְרַי שְׁלֹא
12 בְשִׁבְעָה, אִי אֵינִי – שמה אינו חייב אֵלּא בְשִׁבְעָה. משיבה הברייתא,
13 אֲמַרְתָּ לֹא כָּף הִיָּה – מוכרח אתה לומר שאין לפרש כן. הגמרא

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

בְּעֵבֶדָה, שִׁישְׁנָם כָּאלוֹ הַטּוֹעֲנִים כִּי אֵין הַדּוֹר רְאוּי לְבִיאַת הַמְּשִׁיחַ, יֵשׁ לְרֹאוֹת סִמְנֵי מִבְּהֶק לְכֹה שְׁאֵנו עוֹמְדִים עַל סֵף הַגְּאֻלָּה. כְּאֲשֶׁר הַמְצַב הוּא כְּזֶה שְׁאֵין הַדַּעַת וְהַשְׂכָּל רוֹאֶה שׁוֹם מְקוֹם אֵיךְ תְּבוֹא הַגְּאֻלָּה - הֵרִי "הַסַּח הַדַּעַת" הַזֶּה אוֹת הוּא לְגֻאֻלָּה הַקְּרוּבָה.

(ליקוטי שיחות ח"י ע' 171. מתוך "לקראת שבת")

"עֲקֵבְתָא דְּמְשִׁיחָא"

הַתָּאֵר "עֲקֵבְתָא דְּמְשִׁיחָא" מוֹרָה עַל שְׁנֵי עֲנִינִים הַפְּכִיִּים (לְכַאוּרָה):

מִצַּד אֶחָד - הֵרִי זֶה "עֲקֵב" בְּלִבְד, לְמַטָּה מִהֶרָאֵשׁ וּלְמַטָּה מֵהַלֵּב וְכָל שְׁאֵר חֻלְקֵי הַגּוֹף, עַד לְבַחֲינָה הַכִּי תַחַתּוֹנָה שְׁבָרָגֵל, וּבְלִשׁוֹן הַיְדוּעַ: "אֲכַשׁוּר דְּרָא" (בְּתַמִּיָּה); וְלֵאמֹר - בְּדוֹר זֶה דְּוָקָא תְּבוֹא הַגְּאֻלָּה, וְעַד שְׁזַמְנָן זֶה עֲצָמוּ נִקְרָא כְּכֹר "עֲקֵבְתָא דְּמְשִׁיחָא" - מִפְּנֵי שְׂכָבֵר מְרַגִּישִׁים וְשׁוֹמְעִים אֶת פְּעַמֵי עֲקֵבֵי הַמְּשִׁיחַ!...

וְיֵשׁ לוֹמֵר שֶׁהָא בְּהָא תְּלִיא: מִכִּיּוֹן שְׁדוֹר זֶה הוּא הַ"עֲקֵב", הַדּוֹר הָאֶחָדוֹן שְׂבָא לְאַחֲרֵי וּבְהַמְשָׁךְ לְכָל הַדּוֹרוֹת שְׁלִפְנָיו - יֵשׁ לוֹ כָּל הַכַּחוֹת שֶׁל הַדּוֹרוֹת הַקּוֹדְמִים, בְּדַגְמַת נֶגֶס הַעוֹמֵד עַל גְּבֵי הַעֲנֵק, וְלִכְּוֹן דְּוָקָא דוֹר זֶה זֹכֵר לְגֻאֻלָּה, וּבְאִפְסוֹ שְׂכָבֵר שׁוֹמְעִים אֶת עֲקֵבְתָא דְּמְשִׁיחָא.

(שבת פרשת בא ה'תשד"מ: התוועדות תשד"מ ח"ב ע' 7-816. מתוך "לקראת

שבת")

דוֹר הַשְּׂבִיעִי מִקְבִּיל לְשִׁמְטָה - שְׁבֵת לְה'

...לְאַחֲרֵי עֲבוּדָתָם שֶׁל רְבוּתֵינוּ נְשִׂאֵינוּ בְּהַפְצַת הַמְּעִינּוֹת חוּצָה בְּמִשְׁךְ שֶׁשֶׁה דוֹרוֹת, "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר כְּרִמָּךְ", בְּעַדוֹר וְנִכּוּשׁ "אֵילָנָא דְּחַיִּי" דְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת, כְּדִי שִׁתֵּן אֶת פְּרִיו (פְּרוֹת וּפְרֵי פְרוֹת עַד סוֹף הָעוֹלָם), "עַד כִּי יָבֵא שִׁילָה" - הֵרִי, בְּדוֹרְנוּ זֶה, דוֹר הַשְּׂבִיעִי, "כָּל הַשְּׂבִיעִין חֲבִיבִין" (בְּדַגְמַת שְׁנַת הַשְּׂמִטָּה, "בְּדוֹרוֹת שְׂבִיעִית חֲבִיב . . . בְּשָׁנִים שְׂבִיעִי חֲבִיב"), לֹא נוֹתֵר אֶלָּא לְהוֹרִיד וּלְהַבִּיא אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַנִּצְחִי, "מִקְדָּשׁ אֲדָנִי-י כּוֹנֵנוּ יְדִיד", בְּגֻאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה (שְׁאֵין אַחֲרֶיהָ גְלוּת) עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צְדִיקָנוּ (שְׂבִיאתוֹ תְּלוּיָהּ בְּהַפְצַת הַמְּעִינּוֹת חוּצָה, כְּדִבְרֵי מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ לְבַעַל שֵׁם טוֹב).

(ספר השיחות תשמ"ז ח"א ע' 223. מתוך "לקראת שבת")

כְּשֶׁהַצְּדִיקִים יַחְזְרוּ בְּתִשׁוּבָה

"מְשִׁיחַ אֲתָא לְאַתְבָּא צְדִיקָא בְּתִיבְתָא" [=מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ יָשִׁיב אֶת הַצְּדִיקִים בְּתִשׁוּבָה].

פְּרוּשׁ הַדְּבָר: עֲנֵן הַתִּשׁוּבָה הוּא שְׁאָדָם מִתְנַתֵּק מִמְּצַבּוֹ הַקּוֹדֵם (וְהַדְּבָרִים מְדַגְּשִׁים גַּם בְּלִשׁוֹן הַרַמְבַּ"ם שֶׁהַבַּעַל תִּשׁוּבָה "מְשַׁנֶּה אֶת שְׁמוֹ, כְּלוֹמֵר שְׁלֹא אֲנִי אוֹתוֹ הֵאֵישׁ שֶׁעָשָׂה הַמְּעִשִׂים הַקּוֹדְמִים הֵלֵא טוֹבִים").

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה לְעֵתִיד לְבוֹא מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ יִגְלֶה אֶת גְּלוּי הַאֲלָקוֹת הַנַּעֲלָה בְּיוֹתֵר (גְּלוּי 'עֲצָמוֹת וּמַהוּת אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא'), וְלִגְבֵי גְלוּי זֶה גַּם הַצְּדִיקִים הַגְּדוֹלִים יִצְטָרְכוּ לְצִאת מִהַמְּעַמָּד וּמְצַבּוֹ הַקּוֹדֵם וּמִדְּרַגְתָּם הַקּוֹדְמָת, וְזוֹהִי מִשְׁמַעוֹת הַ'תִּשׁוּבָה' וְהַהֲתַנַּתְקוֹת מִמִּדְּרַגְתָּם הַקּוֹדְמָת כְּדִי שְׂיִיכְלוּ לְקַבֵּל אֶת הַגְּלוּי הַחֲדָשׁ.

(ע"פ מאמר ד"ה הניף ידו תשי"א. מתוך "לקראת שבת")

לְעֵתִיד - תְּלַמִּידִים שְׂתוּכֵן כְּבָרוֹן

אֵיתָא בְּגִמְרָא (בְּרִכּוֹת כח, א) שְׂבִאוֹתוֹ הַיּוֹם שְׂרַבִּי אֲלֵי עֶזְרָא בֶן עֶזְרִיָּה נַעֲשָׂה נְשִׂיא, סִלְקוּהוּ לְשׁוּמֵר הַפְּתַח וְנִתְנָה לְהֵם רְשׁוּת לְתַלְמִידִים לְפָנֵם, שֶׁהִיָּה רַבֵּן גְּמִלְיָאֵל מְכַרִּזוּ וְאוֹמֵר כָּל תַּלְמִיד שְׁאֵין תּוֹכוֹ כְּבָרוֹ לֹא יִכְנַס לְבֵית הַמְּדַרְשׁ, הַהוּא יוֹמָא אֲתוֹסְפוּ כְּמָה סַפְסְלֵי (אַרְבַּע מֵאוֹת אוֹ שֶׁבַע מֵאוֹת).

אֲצֵל רַבֵּן גְּמִלְיָאֵל הִיָּה סֹדֵר הַהֲנַהֲגָה מְעִין דְּלְעֵתִיד לְבוֹא, כְּשֶׁ"וְיָאֵת רוּחַ הַטְּמֵאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרְצִי", "לֹא יִכְנַס לְבֵית הַמְּדַרְשׁ", "תַּלְמִיד שְׁאֵין תּוֹכוֹ כְּבָרוֹ".

כִּי מִצַּד דְּרַגַּת הַקְּדוּשָׁה דְּלְעֵתִיד לְבוֹא אֵין מְקוֹם לְעַנְיָן שֶׁל הַפֶּךְ (עַל דֶּרֶךְ הַנְּהַגַת בֵּית שְׁמַאי מְלִשׁוֹן "הַשֵּׁם אֲרַחוּתִיו").

(ע"פ שיחת ש"פ שמות תשנ"ב. מתוך "לקראת שבת")

סִמְנֵי מִבְּהֶק

אָמוּנָתָנוּ בְּבִיאַת הַמְּשִׁיחַ הִיא אָמוּנָה שְׁלֵמָה, שְׁלֵמָעֵלָה מִטַּעַם וְדַעַת; לְמֵרוֹת שֶׁהַדַּעַת וְהַשְׂכָּל אֵינָם מְבִינִים כִּיצַד הַגְּאֻלָּה אֶפְשָׁרִית.

זֶהוּ שְׁאֲמָרוּ (סְנֵהֲדָרִין צז, א), שְׁאֵין בֶּן-דָּוִד בָּא אֶלָּא בְּהַסַּח הַדַּעַת; כְּלוֹמֵר: מִתּוֹךְ אָמוּנָה שֶׁהִיא מַעַל לְטַעַם וְדַעַת.

מַעֲלַת דִּוְרָנוּ גִזְרַמַּת לְעִבּוּדָה מִתּוֹךְ שְׁמִיחָה

יְדוּעַ הַמְּשָׁל מִנְּסָה הָעוֹמֵד עַל גְּבֵי הָעֵנֶק, שְׁלֵמֵרוֹת הַיּוֹתוֹ נִנְסָה, הִנֵּה מֵאַחַר שֶׁהָעֵנֶק מְעַמִּידוֹ עַל כְּתָפוֹ, מְסַגֵּל הוּא לְרֵאוֹת לְמִרְחֹק.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מוֹכֵן בְּנוֹגֵעַ לְנִמְשָׁל, שְׁדוּרָנוּ זֶה הוּא בְּדַגְמַת הַנְּסָה הָעוֹמֵד עַל כְּתָפֵי הָעֵנֶק - לְאַחֲרֵי כָּלֵלוֹת הָעִבּוּדָה בְּדוֹרוֹת שְׁלִפְנֵינוּ.

וְהִנֵּה, מֵאַחַר שִׁיזְדַּעִים אֶת הַמַּעֲלָה דְדוּרָנוּ זֶה - וְכִידוּעַ פִּתְגָם כְּבוֹד־קִדְשֵׁת מוֹרִי־וְחַמִּי אֲדַמוּ"ר, שְׁכֶשֶׁם שֶׁצָּרִיךְ לִידַע חֲסֻרוֹנוֹת עֲצָמוֹ, כְּדֵי לְתַקְּנֵם, כִּי צָרִיךְ לִידַע מַעֲלוֹת עֲצָמוֹ, כְּדֵי לְנַצֵּלֵם כְּדָבָרֵי - מוֹכֵן, שְׁכָלֵלוֹת הָעִבּוּדָה נַעֲשִׂית מִתּוֹךְ שְׁמִיחָה וְטוֹב לְכַב.

(התועדויות תשמ"ב ח"ג ע' 1521. מתוך "לקראת שבת")

נִנְסָה עַל גְּבֵי הָעֵנֶק

יְדוּעַ הַמְּשָׁל שֶׁל גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל הַמוֹבָא בְּסַפְרֵי הַמוֹסָר - מִנְּסָה הָעוֹמֵד עַל גְּבֵי הָעֵנֶק, שְׁלֵמֵרוֹת הַיּוֹתוֹ "נִנְסָה", הִנֵּה בְּעַמְדוֹ עַל גְּבֵי הָעֵנֶק, הָרִי הוּא מְסַגֵּל לְרֵאוֹת לְמִרְחֹק רַב יוֹתֵר מֵאַשֶּׁר הִ"עֵנֶק".

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנִמְשָׁל: הַדּוֹרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים הֵם בְּדַגְמַת הִ"עֵנֶק", "רֵאשׁוֹנִים כְּמִלְאָכִים", וְאַלּוֹ דוּרָנוּ זֶה הוּא בְּדַגְמַת הִ"נְנָסָה" בְּלִבָּד. אָבֵל אֵף עַל פִּי כֵן מֵאַחַר שְׁכָלֵלוֹת הָעִבּוּדָה דְדוּרָנוּ ("נִנְסָה") בָּאָה לְאַחֲרֵי הָעִבּוּדָה דְדוֹרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים (עַל גְּבֵי הִ"עֵנֶק"). הָרִי דוֹקָא עַל יְדֵי הָעִבּוּדָה דְדוּרָנוּ זֶה זוֹכִים לְגִאֲלָה הָעֲתִידָה, וְעַל זֶה אָמְרוּ חַז"ל "אִין הַמְּלָאכָה נִקְרָאת אֶלָּא עַל שֵׁם גּוֹמְרָה".

(תורת מנחם - התועדויות תשמ"ג ח"ג ע' 1290)

אגרות קודש

ב"ה, א' טבת, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מט"ו כסלו, ובודאי בינתיים קיבל מכתבי השני, ומ"ש שרואה את מכתבי הראשון כעין קפידא מרובה. הנה כבר כתבתי כ"פ שאינני רואה תועלת בקפידא וכו', אלא שהלב כואב לראות איך שאין מנצלים ההצלחה למעלה מן הטבע שמשפיעים מלמעלה, ואדרבה, והי"ה בנדון דידן אשר גם את"ל שצדק בטענותיו במאה אחוז הרי כבר כתבתי דטובי חטא וזיגוד מיינגד, שיש לו טענות לפב"פ ומזה סובלים בתי הספר...

ואין רצוני להתעכב עוה"פ על פרט ופרט ופרטי פרטים, ולדכוותי תספיק נקודה כללית הנ"ל אשר יביט על הענין כענין שלו והנוגע לו ולב"ב בחדש וברחמים, ובמילא ימצא סברות ותיקונים ביותר וביותר, וכידוע פתגם כ"ק אדמו"ר מוהר"ש בלימוד סוגיא דאמה העברית בש"ס והסברות העמוקות בזה של התנאים אמוראים ראשונים ואחרונים, שאמה העברית פועלת בהתאם לסברות אלו אף שאינה בשכלה בערך כלל וכלל להנ"ל, ואמר שהדבר פשוט, שכשהענין נוגע באמת, הרי גם אמה עברית תשכיל סברת אחרון וראשון ולמעלה מעלה...

המחכה לבשו"ט בכל הנ"ל וכן בתוכן מכתבי הקודם.

חומש יומי

פרשת שמות

~ יום ראשון י"ט טבת ~

א (א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִמָּה
אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:
א וְאֵלֶּיךָ יִשְׂרָאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּעָלוּ לְמִצְרַיִם
עִם יַעֲקֹב גִּבּוֹר וְאֶנְשׁ בֵּיתָה עָלוּ:
א וְאֵלֶּיךָ יִשְׂרָאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּעָלוּ לְמִצְרַיִם
עִם יַעֲקֹב גִּבּוֹר וְאֶנְשׁ בֵּיתָה עָלוּ:

כט"ו וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • אָף-עַל-פִּי שְׁמִנְאֵן
בְּחִיָּהֶן בְּשִׁמוֹתָן, חֲזוּר וּמְנַאֵן בְּמִיתָתָן, לְהוֹדִיעַ חֲבַתָּן
שְׁנִמְשָׁלוּ לְכּוֹכְבִּים, שְׁמוֹצִיאֵן וּמְכַנִּיטֵן בְּמִסְפָּר
וּבְשִׁמוֹתָם, שְׁנִמְאָמֵר (ישעיהו מ): "הַמוֹצִיא בְּמִסְפָּר צָבָאם
לְכָלֶם בְּשֵׁם יִקְרָא" (שמות רבה) •

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּכָל יְהוּדֵי, קְנִימוֹת שְׁתֵּי הַבְּחִינּוֹת גַּם יַחַד: "מִסְפָּר" וּקְרִיאַת
"שֵׁם". מִסְפָּר רומז לְנִקְבַּת הַפְּקֻדוֹת שֶׁהִיא שְׁנֵה אֶצֶל כָּל
בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל. קְרִיאַת שֵׁם רומזת לְסִגְוֵלָה וְלִיתְרוֹן הַמִּינְחָדִים כָּל
יְהוּדֵי.
לְכַן הַתְּבַטָּאָה חֲבַתוֹ שֶׁל הַקָּב"ה לְיִשְׂרָאֵל בְּשְׁנֵי דְבָרִים אֵלוֹ,
כְּדֵי לְהוֹדִיעַ גְּדֹל חֲבַתָּם, הֵן מִצַּד נְקוּדַת הַפְּקֻדוֹת הַמְּשֻׁתָּפֶת
לְכָלֶם, וְהֵן מִצַּד מַעֲלַת הַמִּינְחָדָת שֶׁל כָּל יְהוּדֵי וְיְהוּדֵי כְּפָרְט.
וְעַל-דִּרְגָּה מַה שְׁנִמְאָמֵר "מוֹנֵה מִסְפָּר לְכּוֹכְבִּים לְכָלֶם שְׁמוֹת יִקְרָא".
(לקוטי-שיחות כרך ו, עמ' 7 - מתוך 'התקשרות')

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל... שְׁבַעִים נֶפֶשׁ (א, א-ה)
שְׁקוּלִים הֵן יִשְׂרָאֵל כְּצָבָא הַשְּׂמַיִם. נִמְאָמֵר כָּאֵן "שְׁמוֹת" וְנִמְאָמֵר
בְּכּוֹכְבִּים "שְׁמוֹת", שְׁנִמְאָמֵר "מוֹנֵה מִסְפָּר לְכּוֹכְבִּים לְכָלֶם שְׁמוֹת
יִקְרָא". אָף הַקָּב"ה, כְּשִׁדְּדוּ יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם מְנַה מִסְפָּרָם כְּמַה
הָיוּ (מדרש רבה).
מִסְפָּר, מַעְצָם טִיבוֹ, מְבַלֵּית אֶת הַמְּכַנְיָה-הַמְּשַׁתֵּף שֶׁל הַדְּבָרִים
הַנְּמַנִּים, וּמְשַׁטֵּשׂ אֶת הַהִבְדְּלִים הַקְּנִימִים בִּינֵיהֶם. לְעַמַּת זֹאת,
קְרִיאַת שֵׁם, מְשַׁקֶּפֶת אֶת הַמִּינְחָד וְהַשּׁוֹנֵה שֵׁשׁ בְּכָל פָּרְט וּפְרָט
בְּבְנֵי עַצְמוֹ.

ב רְאוּבֵן שְׁמַעוֹן לְוִי וַיהוּדָה:

ג יששכר זבולן ובנימן:

ד דן ונפתלי גרד ואשר:

ה ויהי כל-נפש יצאי ירד-יעקב שבעים נפש ויוסף
היה במצרים:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר
א (א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת [בְּנֵי יִשְׂרָאֵל]
הַבָּאִים. וְהָלֹא כְּבָרוּ בָּאוּ קוֹדֵם לְכַן,
אֲלֹא קוֹדֵם שְׁמַת יוֹסֵף לֹא נָתַן [עֲלֵיהֶם
מִסִּים]. מְשַׁמַּת נָתַן עֲלֵיהֶם וְנַעֲשֶׂה
כְּאִילוֹ בּוֹ בְּיּוֹם בָּאוּ (שְׁמ״ר א ד): תוֹרַה ב
(ה) וַיְהִי כָּל נֶפֶשׁ וּגּוֹי. פִּירוּשׁ, עִם
יוֹסֵף שֶׁהָיָה בְּמִצְרַיִם הָיוּ שְׁבַעִים, וְאֵז
לֹא יִצְטָרֵף לְמִנּוֹת יוֹכְבֵד שְׁנוֹלָדָה בֵּין
הַחֲזוּמוֹת. מִהַר"ר שְׁלֵמָה בֶּן פְּרַחֲוֹן
ז"ל. לְכַף מְנַאֵן עַכְשָׁיו אָף עַל פִּי
שְׁמִנְאֵן בְּחִיָּהֶן, לְפִי שֶׁהִיָּה רּוֹצֵה
לוֹמַר אַחֵר בֶּן וַיְרַבּוּ וַיַּעֲצִמוּ, לְהוֹדִיעַ
לָךְ (שְׂאֵרְבַעִים) [שְׁשַׁבְּעִים] נֶפֶשׁ לְכָד
עַצְמוֹ וְרַבּוּ עַד שֶׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף
רְגָלִי: תוֹרַה ו

הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועמד בצדקו.

כ"י ויוסף היה במצרים. והלא הוא ובניו היו בכלל שבטים, ומה בא למדנו, וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים? אלא להודיע צדקתו של יוסף:

וימית יוסף וכל אחיו וכל דרדא ההוא:

(ו) וימית יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא:

ז ובני ישראל נפישו ואתגלדו וסגיאו ותיקפו לתדא לתדא ואתמליאת ארעא מנהון:

(ז) ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם: פ

כ"י וישרצו. שהיו יולדות ששה בכרס אחד.

ח וקם מלכא חדתא על מצרים דלא מקים גזרת יוסף:

(ח) ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף:

כ"י ויקם מלך חדש. רב ושמואל, חד אמר: חדש ממש, וחד אמר: שנתחדשו גזרותיו (סו"ט א). אשר לא ידע. עשה עצמו כאלו לא ידע (כך גרס ר"ם).

ט ואמר לעמה הא עמא בני ישראל סגן ותקיפין מננא:

(ט) ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו:

י הכי נתחכם להון דלמא יסגון ויהי ארי יערעננא קרב ויתוספון אף אנון על סנאנא ויגיוחון בנא קרב ויסקוין מן ארעא:

(י) הבה נתחכמה לו פני ירבה והיה כיתקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שנאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ:

(והם לא הבינו שעל כל העולם אינו מביא, אבל הוא מביא על אמה אחת, ברש"י ישן). ועלה מן הארץ. על פרחנו. ורבותינו דרשו: כאדם שפקלל עצמו ותולה קללתו באחרים, והרי הוא כאלו כתב: ועלינו מן הארץ והם יירשוהו.

כ"י הבה נתחכמה לו. כל "הבה", לשון הקנה והזמנה לדבר הוא, פלומר: הזמינו עצמכם לכך. נתחכמה לו. לעם. נתחכמה מה לעשות לו (שמות רבה). ורבותינו דרשו: נתחכם למושיען של ישראל, לדונם במים, שפבר נשבע שלא יביא מבול לעולם,

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

יהודה בן לוי, משל למי שרגם איקונין של מלך, גטלוהו והתירוהו, למחר רגם את המלך עצמו, כך פרעה, בתחילה אמר אשר לא ידע את יוסף, ולבסוף אמר (להלן ה ט) לא ידעתי את ה' (שמור"ר א ח): תורה ט (י) הבה נתחכמה לו. הבה בגימטריא שנים עשר, נתחכמה לשנים עשר שבטים. ופירש רש"י, נתחכם למושיען של ישראל וכו', והם טעו, כי לא נשבע אלא שלא

לכך נאמר ויעצמו במאד מאד. ולכך כתיבי כל הגי' לישני יתירי: תורה ח (ח) ויקם מלך. הוא פרעה הראשון, אמרו לו בא ונדרוג על אומה זו, אמר להם [עד] עתה אנו חיינ משלהם היאך נדרוג עליהם, ולא שמע אליהם, הורידוהו מפסאו שלשה חדשים, בין שראך כף אמר להם אשמע לכם, לכך כתיב ויקם (ראה שמור"ר א ח): אשר לא ידע את יוסף. אמר רבי

(ז) ובני ישראל וגו'. מלמד שהיו יולדות ששה בכרס אחד. ורמזו, מדכתיב שש לישני פריה ורביה, פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד (שמור"ר א ח). דבר אחר, כי פרו וישרצו עולה בגימטריא 'ששה בכרס אחד' פחות שנים, והכי נמי במאד מאד משלימות החשבון. דבר אחר, פרו, שהן עושין פירות. וישרצו, כשרצים ששה בכרס. ואם תאמר שמתים, לכך נאמר וירבו. ואם תאמר חלשים היו,

י"א וַיִּשְׂמוּ עָלָיו שְׂרֵי מַסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיִּבְנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעָה אֶת־פֶּתָם וְאֶת־רַעְמָסִס:

הַזֶּה, גִּזְבֵּר הַמִּמְנָה עַל הָאוֹצְרוֹת (שמות רבה). אֶת פֶּתָם וְאֶת רַעְמָסִס • שְׁלֵא הָיוּ רְאוּיֹת מִתְחַלְּה לְכָף, וְעֲשָׂאוּם חֲזָקוֹת וּבִצּוֹרוֹת לְאוֹצֵר.

י"ב וַיִּבְנֵהוּ יַעֲנֹו אֹתוֹ בֶּן יִרְבֵּה וְכֵן יִפְרִיץ וַיִּקְצֹוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

י"ג וַיִּבְנֵהוּ יַעֲנֹו אֹתוֹ בֶּן יִרְבֵּה וְכֵן יִפְרִיץ וַיִּקְצֹוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

י"ד וַיִּבְנֵהוּ יַעֲנֹו אֹתוֹ בֶּן יִרְבֵּה וְכֵן יִפְרִיץ וַיִּקְצֹוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

י"ה וַיִּבְנֵהוּ יַעֲנֹו אֹתוֹ בֶּן יִרְבֵּה וְכֵן יִפְרִיץ וַיִּקְצֹוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

י"ז וַיִּבְנֵהוּ יַעֲנֹו אֹתוֹ בֶּן יִרְבֵּה וְכֵן יִפְרִיץ וַיִּקְצֹוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

בְּיַמֵּי שׁוֹפְטִים, לְכָל אֵלֶּה מִשְׁמַע שֶׁהָיָה תַּפְּלִי. וְהָיָה דְּכַתִּיב בְּאִיּוֹב (ל י"א) כִּי יִתְּרִי פֶתַח וַיַּעֲנֵנִי, וּבְמִסְכְּנוֹת כְּתִיב יִתְּרוֹ, וּמִפְּרֹשׁ דִּהְכִי קָאָמַר, יִתְּרוֹ נָמִי הָיָה בְּאוֹתוֹ עֲצָה וְהוּא פֶתַח הַדְּבָר וְאוֹתִי הֶעֱנָה. וְקָשְׁיָא דִּהָא (ד) אֲמַרִּין דִּיתְּרוֹ בְּרַח וְאִיּוֹב לֹא בְּרַח אֲלָא שְׂתַק. וְיֵשׁ לומר שֶׁהָיָה יִתְּרוֹ גְּדוֹל הַדּוֹר בְּאוֹתָהּ שֶׁעָזָה וְהָיָה בְּיָדוֹ לְמַחוֹת וְלֹא לְבָרוּחַ, וּלְכָף מְאֹשִׁימוֹ אִיּוֹב: תורה י"א

דִּהְכִּיא וַיַּעַן בְּלָעַם הַקּוֹסֵס וְכוּ' (ראה ילקוט רמז קס"ו), (ועל כן) [ויעוד] הקשה רבי מנחם מהא דאמרין בזבחים פ"ק פ"ת חטאת (קט"ו), בשעה שנתן הקדוש-ברוך-הוא תורה לישראל נתקבצו כל האומות אצל בלעם ואמרו מה קול ההמון ששמענו, שמא הקדוש-ברוך-הוא רוצה להביא מבויל כדאיתא התם, ואפילו אם תמצא לומר שלא היה פי אם בן עשרים כששואליו ממנו עצה ובסוף ארבעים נהרג, אלמא בן ששים היה בשמת. ויש ספרים שכתוב בהן ונקבצו בלן אצל קמואל. והאי פירושא לא נהירא לי, דהתם משמע דקמואל אבי ארם (בראשית כב כא) היינו בלעם, אם בן תפל היה במיתתו. וגם נמצא בבראשית רבה (נ"ד) קמואל אבי ארם הוא לבן הארמי, הוא פושן רשעתים, הוא בלעם, ולמה נקרא קמואל שקם על אומתו של אל. וכן נמי אמרין בחלק (סנהדרין ק"ה) הוא בלעם הוא בעור, ולמה נקרא בעור שבא על בעירו, הוא לבן הוא פושן רשעתים, ולמה נקרא שמו פושן רשעתים שעשה שתי רשעיות, אחת בימי יעקב ואחת

יביא מים על האומות, אכל שלא יבואו האומות במים לא נשבע. ואמרו חז"ל (סוטה י"א) שלשה היו באותה עצה, בלעם ואיוב ויתרו, בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נדון ביסורים, יתרו שברח זכו בניו לישיב בלשכת הגזית. ובלעם דהיה בעצה הדבה נתחכמה קשה מהא דאמרין בפ"ק חלק (סנהדרין ק"ה) בר תלתין ותלת שנין היה בלעם חגיגא פדקטל יתיה פנתס ליסטיא, משום דכתוב (תהלים נ"ד) אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם, ואם היה בעצה זו נמצא היה בן מאה וארבעים כשנפל במלחמת מדין, שהרי לכל הפחות היה בן עשרים כשיעץ, ותחשוב שמונים של משה, ולסוף ארבעים שהלכו במדבר היתה מלחמת מדין פדכתיב (במדבר לא א) אחר תאסף, הרי שהיה בן מאה וארבעים שנה. לכך פירש רבי מנחם מדאנ"י שלשה היו באותה עצה דלכה איעצף (במדבר כ"ד), כדאמרין אמר ליה לבלק אלהיהם של אלו שונא זמה הוא כדאיתא בחלק (סנהדרין ק"ו):

פֶתָם. פִּי תַהוֹם בּוֹלַע הַבְּגִין (סוטה י"א): רַעְמָסִס. רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן מִתְמוֹסֵס וּמִתְמוֹטֵט (סוטה י"א). וְקָשְׁיָא לִי דְכַתְּב בְּפָרָךְ, בְּפָה רַף (שם ע"ב). [אֲלָא] בְּתַחֲלִילָה אָמַר לָהֶם פָּרְעָה לְכָל אֲתוּד מִכֶּם אֲנִי נוֹתֵן מִכֶּם לְבִנְיָה שְׂעִישָׂה, וּבָאוּ בְּלֵן וְדַחְקוּ עֲצָמוֹן מִפְּנֵי חִימוּד הַשֶּׁכֶר וְעָשׂוּ יוֹתֵר מִדְּאִי, וְכִינֵן שְׂרָאָה פָּרְעָה כִּף אָמַר לָהֶם הַשְׁלִימוּ חֲקַכְכֶּם לְלִבּוֹן פְּאֶשֶׁר בְּהִיּוֹת שְׂכָר נִתֵּן לְכֶם (מדרש אגדה): תורה י"ב

והקשה הרב משה, כי בדברי הימים דמשה תמצא כתוב בפירוש העצה

יג וַיַּעֲבְדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ: (יג)

י"ט פָּרֶךְ • בַּעֲבוּדָה קָשָׁה הַמְּפַרְכֶת אֶת הַגּוֹף וּמְשַׁבְּרֵתוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

יש למלאכה זו גם תועלת – היא קלי ראוי להמשכת ברכת ה'.

ומכלל הן, אתה שומע לאו. באשר אדם ששקוע ראשו ורבו במלאכתו – אינו רואה בה קצבה (כי הוא שקוע בה כל-כּוּל, וכל עתותיו מקדשות לה). ואף אינו רואה ממנה את התועלת הראויה (כי אינה קלי מתאים לברכת ה').

(ליקוטי־שיחות כרך ג עמ' 848 - מתוך 'התקשרות')

ויַעֲבִידוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ (א, יג) הרמב"ם (הלכות עבדים פ"א) מגדיר "עבודת פָּרֶךְ" – עבודה שהיא גטולת קצבה ותועלת.

גם כיום רבים 'משועבדים' בעסק פרנסתם, בבחינת 'עבודת פָּרֶךְ'. על-פי תורה, אין לו לאדם להיות שקוע ראשו ורבו בעסקיו, ואסור שהעסק ימנע ממנו להתפלל בצבור ולקבוע עתים לתורה. מלאכה כזו היא בעלת קצבה, באשר רק שעות מסוימות מקדשות לה, ורק מדה מסוימת של תשומת-לב. אז

יד וַיִּמְרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבוּדָה קָשָׁה בְּחַמְלָה וּבְלִבָּנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֶת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָּהֶם בְּפָרֶךְ:

י"ד) וַיִּמְרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבוּדָה קָשָׁה בְּחַמְלָה וּבְלִבָּנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֶת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָּהֶם בְּפָרֶךְ:

~ נקודות משיחות קודש ~

בעקפין לשעבוד גשמי, "עבודה קשה" כמשמעותה. אם בני־ישראל לא היו נכנעים ללחץ הרוחני, לא היו משתעבדים גם בגשמיות.

תופעה זו חוזרת ונשנית במשך כל הגליות של עמנו.

(ליקוטי־שיחות כרך ב עמ' 487 - מתוך 'התקשרות')

ויִמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבוּדָה קָשָׁה (א, יד) "ויִמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם" – המצרים גרדו תחלה לחייהם הרוחניים של ישראל (שרק עליהם אפשר להחיל את ההגדרה "חיים") והערימו קשיים בכל הנוגע לשמירת התורה והמצוות. "בעבודה קשה" – באשר העם נכנע ללחץ הרוחני, גם הדבר

טו וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְחֵיטָא הַיְהוּדִיָּתָא דְשׁוּם חַדָּא שְׁפָרָה וְשׁוּם תְּנִיטָא פּוּעָה:

טו) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְחֵיטָא הַיְהוּדִיָּתָא שְׁ שׁ הָאֲחַת שְׁפָרָה וְשׁ הַשְּׁנִית פּוּעָה:

שפועה ומדברת והוגה לולד, כדרך הנשים המפסות תינוק הבוכה (שם). פועה • לשון צעקה, כמו: (ישעיה מב) פיולדה אפעה.

י"ט) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְחֵיטָא הַיְהוּדִיָּתָא שְׁ שׁ הָאֲחַת שְׁפָרָה וְשׁ הַשְּׁנִית פּוּעָה • הוא לשון מולידות, אלא שיש לשון קל, ויש לשון כבד, כמו שובר ומשבר, דובר ומדבר, כף מוליד ומילד. שפרה • זו יוכבד, על שם שמשפרת את הולד. פועה • זו מרים, על שם

דעת זקנים מבעלי התוספות - עז והדר

ולא היתה מילדת אלא פועה לילד, ולכך אמרו חז"ל (שם) פועה זו מרים. מהרב משה פהן. דבר אחר, שפועה לילד בכטן וקוראה לו צא והוא יוצא (שם): תורה טו

אשה ובתה, יוכבד ומרים. וחד אמר פלה ונתמותה, יוכבד ואלישבע (סוטה יא). דבר אחר, למילדת חסר וא"ו, למד שלא היתה כ"אם מילדת אחת והיינו יוכבד, אבל מרים נערה היתה

י"ד) וַיִּמְרְרוּ. ובאותו פרק נולדה מרים, ועל שם כך נקראה מרים (שמד"ר כו א): בחומר. בתחילה, ובכל עבודה, בסוף (סוטה יא): תורה טו (טו) למילדת. רב ושמואל, חד אמר

טו ואמר בד תהוין מולדן ית יהודיתא ותחזון על מתברא אם בר הוא תקטלן יתה ואם ברמא היא ותקממה :

(מז) וַיֹּאמֶר בְּיַלְדֶּכֶן אֶת־הָעֲבָרִיּוֹת וַרְאִיתֶן עַל־הָאֲבָנִים אִם־בֵּן הוּא וְהַמֵּתָן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הוּא וְחָיָה :

אָמְנוֹת יוֹצֵר כְּלֵי חַרֶס. אִם בֶּן הוּא וְגו' . לֹא הָיָה מִקְפִּיד אֲלָא עַל הַזְּכָרִים, שְׁאֲמְרוּ לוֹ אֶצְטַגְנִינִי שְׁעִיתִד לְהוֹלֵד בֶּן הַמוֹשִׁיעַ אוֹתָם. וְחָיָה . וְחָיָה :

כש"י < בְּיַלְדֶּכֶן • כְּמוֹ בְּהוֹלִידֶכֶן. עַל הָאֲבָנִים • מוֹשֵׁב הָאִשָּׁה הַיּוֹלֵדָת, וּבְמָקוֹם אַחַר קוֹרְאוֹ מִשְׁבֵּר, וְכַמוֹהוּ: (ירמיה ט"ז) "עוֹשֶׂה מְלֹאכָה עַל הָאֲבָנִים". מוֹשֵׁב כְּלֵי

י וַיְדַחֵלֵא חִתָּא מִן קָדָם יי וְלֹא עֲבָדָא כְּמָא דְמַלְיֵל עִמָּהֵן מְלָכָא דְמַצְרַיִם וְקָמָא ית בְּנֵיָא :

(יז) וַתִּירָאֵן הַמֵּיֹלְדוֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵן מִלֶּךְ מִצְרַיִם וְתַחֲיִין אֶת־הַיְלָדִים :

ב "וַתֹּאמְרֵנָה אִישׁ מִצְרַיִ", לְשׁוֹן עֶבֶר, כְּמוֹ "וַיֹּאמְרוּ" לְזָכָרִים. "וַתְּדַבְּרֵנָה בְּפִיכֶם", לְשׁוֹן דְּבַרְתֶּן, כְּמוֹ "וַתְּדַבְּרוּ" לְזָכָרִים. וְכֵן (יחזקאל י"ז) "וַתַּחֲלִלְנָה אוֹתִי אֶל עַמִּי", לְשׁוֹן עֶבֶר חֲלַלְתֶּן, כְּמוֹ "וַתַּחֲלִלוּ" לְזָכָרִים.

כש"י < וְתַחֲיִין אֶת הַיְלָדִים • מְסַפְּקוֹת לָהֶם מִים וּמְזוֹן (סוטה ש"ס). תְּרַגְּמוּ הָרִאשׁוֹן "וְקָמָא", וְהַשֵּׁנִי "וְקָמְתוּן", לְפִי שְׁלִשׁוֹן עֲבָרִית לְנִקְבוֹת רְבוּת, תִּיבָה זוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, מִשְׁמֶשֶׁת לְשׁוֹן פְּעֻלָּה וּלְשׁוֹן פְּעֻלָּתָם, כְּגוֹן: (שמות



~ יום שני כ' טבת ~

יח ויקרא מלכא דמצרים לחיתא ואמר להן מה דין עבדתינן ית פתגמא הדין וקמיתין ית בְּנֵיָא :

(יח) וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמֵּיֹלְדוֹת וַיֹּאמֶר לָהֶן מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וְתַחֲיִין אֶת־הַיְלָדִים :

יט ואמרא חיתא לפרעה ארי לא כנשיא מצריתא יהודיתא ארי חפימן אנון עד לא עלת לותהן חיתא וילידן :

(יט) וַתֹּאמְרוּן הַמֵּיֹלְדוֹת אֶל־פְּרַעֲהַ כִּי לֹא כַּנְּשִׁים הַמִּצְרִיּוֹת הָעֲבָרִיּוֹת כִּי־חַיּוֹת הֵנָּה בְּטָרָם תָּבוֹא אֲלֵהֶן הַמֵּיֹלְדוֹת וַיִּלְדוּ :

"בכור שורו", "אצלה שלוחה", ומי שלא נכתב בו, הרי הפתוב פוללן, "ויברך אותם". ועוד כתיב: (שם ט"ז) "מה אמך לביאה".

כש"י < כִּי חַיּוֹת הֵנָּה • בְּקִיאוֹת כְּמֵיֹלְדוֹת. תְּרַגְּמוּ מֵיֹלְדוֹת "חִיתָא". וְרַבּוּתֵינוּ דָּרָשׁוּ: (שם ושמות רבה) הָרִי הֵן מְשׁוֹלוֹת לְחַיּוֹת הַשָּׂדֶה, שְׁאִינֶן צְרִיכוֹת מֵיֹלְדוֹת. וְהִיכֵן מְשׁוֹלוֹת לְחַיּוֹת? – "גוֹר אַרְיָה", "זָאב יִטְרָף",

כ ואוטיב יי לחיתא וסגי עמא ותקיפו לחדא :

(כ) וַיִּיטֹב אֱלֹהִים לַמֵּיֹלְדוֹת וַיַּרְבּ הָעָם וַיַּעֲצְמוּ מְאֹד :

קמץ קטן (או בסגול שהוא פתח קטן), כגון: "וייטב אלהים למילדות", "ויברך בבת יהודה" (איכה ב) — הרבה תאניה. וכן: "ויגל את השארית" (דברי הימים ב לו)

כש"י < וַיִּיטֹב • הֵטִיב לָהֶן, וְזֶה חֲלוּק בְּתִיבָה שְׂסוּדָה ב' אוֹתוֹת, וְנִתֵּן לָהּ ו'ו' יו"ד בְּרִאשָׁה, כְּשֶׁהִיא בָּאָה לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן וּפְעֻלָּה, הוּא נִקּוּד הַיּו"ד בְּצִיר"י שֶׁהוּא

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

וּכְשֶׁרָאָה כִּי רַבּוּ הָעָם וַיַּעֲצְמוּ מְאֹד חָזַר וַאֲמַר בֵּן הַמֵּיֹלְדוֹת דּוּבְרוֹת, כִּי כְרוּר לִי כִּי חִיָּה אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם אִינֶן מְסַפְּקוֹת עִם רַב כְּנָה: תורה כא

וַיִּיטֹב אֱלֹהִים לַמֵּיֹלְדוֹת מִמָּה שְׁוִירָב הָעָם וַיַּעֲצְמוּ. כִּי לְפִי שְׁאֲמְרוּ הַמֵּיֹלְדוֹת לְפְרַעֲהַ כִּי חַיּוֹת הֵנָּה וְאִינֶן צְרִיכוֹת אוֹתָנָה, הָיָה אוֹמֵר פְּרַעֲהַ שְׁקַנְיּוֹת הֵן,

(כ) וַיִּיטֹב אֱלֹהִים. פִּירֵשׁ רַש"י, מַהוּ הַטּוֹכָה וַיַּעַשׂ לָהֶם בְּתַיִם. וְלֹא נִרְאָה, כִּי יֵשׁ פְּסוּק מְפָסִיק. וְלָכֵן נִרְאָה לוֹמֵר דְּקָאֵי אֲאוּתוֹ פְּסוּק עֲצָמוֹ, וְהַפִּירוּשׁ

יְהוּדָה - הַגְּלָה יְהוּדָה, "וַיִּפֶן פָּה וְכָה" - פָּנָה לְכָאן וּלְכָאן. וְאֵל תְּשִׁיבֵנִי: וַיִּלֶּךְ, וַיֵּשֶׁב, וַיֵּרָד, וַיֵּצֵא, לְפִי שְׂאֵינָן מִגִּזְרֵתָן שֶׁל אֱלֹהִים, שֶׁהָרִי הַיּוֹד יִסּוּד בְּהֵן: יָרַד, יֵצֵא, יֵשֶׁב, יֵלֶךְ - יוֹד אוֹת שְׁלִישִׁית בּוֹ. וַיֵּיטֹב אֱלֹהִים לְמִילְדַת • מַהוּ הַטּוֹבָה?.

דְּנִבּוֹזְרָאָדָן, הַגְּלָה אֶת הַשְּׂאֵרִית. "וַיִּפֶן זָנָב אֶל זָנָב" (שופטים טו) - הַפָּנָה הַזְּנֻבוֹת זו לזו, כֹּל אֱלֹהֵי לְשׁוֹן הַפְּעִיל אֶת אֲחֵרִים. וְכִשְׁהוּא מְדַבֵּר בְּלְשׁוֹן וַיִּפְעַל, הוּא נִקְוֵד הַיּוֹד בְּחֵיר"ק, כְּגוֹן: (וּקְרָא) "וַיֵּיטֹב בְּעֵינָיו" - לְשׁוֹן הַטּוֹב, וְכֵן: "וַיֵּרֵב הָעָם" - נִתְרַבָּה הָעָם. "וַיִּגְלַל

(כא) וַיְהִי כִּי־יִרְאוּ הַמִּילֵדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בְּתַיִם:
כא וַיְהִי כִּד דְּחִילָא חִיתָא מִן קָדָם יְיָ וַעֲבַד לָהוֹן בְּתַיִן:

כְּהֵנָה וּלְוִיָּה מֵיוֹכְבֵּד, וּמַלְכוּת מִמְרָגִים, כְּדֹאִיתָא בְּמַסְכַּת סוּטָה (סו).

כַּיִּי • וַיַּעַשׂ לָהֶם בְּתַיִם • בְּתֵי כְּהֵנָה וּלְוִיָּה וּמַלְכוּת שְׁקֵרוּיָיִן בְּתַיִם: "וַיִּבֶן אֶת בֵּית ה' וְאֶת בֵּית הַמִּלְךְ",

כַּב וּפְקִיד פְּרַעָה לְכָל עַמָּה לְמִימְרָא כָּל כְּרָא דִּיתְלִיד לִיהוּדָאי בְּנֵהוּרָא תְּרַמְנָה וְכָל בְּרַתָּא תְּקַמְוִין:

(כב) וַיֵּצֵאוּ פְּרַעָה לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבָּן הַיְלֹוֹד הַיְאֹרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ וְכָל־הַבַּת תַּחֲיִין: פ

לְלָקוֹת בְּמַיִם. לְפִיכֶךָ גִּזַּר אוֹתוֹ הַיּוֹם אֲף עַל הַמַּצְרִיִּים, שְׂנֵאָמַר: "כָּל הַבָּן הַיְלֹוֹד", וְלֹא נֶאֱמַר הַיְלֹוֹד לְעִבְרִים, וְהֵם לֹא הָיוּ יוֹדְעִים שְׁסוּפוּ לְלָקוֹת עַל מִי מְרִיבָה.

כַּיִּי • לְכָל עַמּוֹ • אֲף עֲלֵיהֶם גִּזַּר. יוֹם שְׁנוֹלַד מִשָּׁה, אָמְרוּ לוֹ אֲצִטְגְּנִינִיו: הַיּוֹם נוֹלַד הַמוֹשִׁיעַ, וְאִין אָנוּ יוֹדְעִים אִם מִמַּצְרַיִם אִם מִיִּשְׂרָאֵל, וְרוֹאִין אָנוּ שְׁסוּפוּ

~ נקודות משיחות קודש ~

גזרת היאור הרוחנית

יחד עם גזרת הבנים - המנות בפעל. במדה מסוימת "קשה מיתה ורוחנית יותר ממיתה גשמית"!
גזרה זו גם מרמזת בגזרת השלכת הילודים לִיאור. הנלווים שמש עברו המצרים עבודה זרה, והם השתמשו בו כְּרִי: א. הממת גופם של בני ישראל (הבנים). ב. הממת נשמתם (הבנות) - גלות מצרים הרוחנית.

כָּל־הַבָּן הַיְלֹוֹד הַיְאֹרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ וְכָל־הַבַּת תַּחֲיִין: (א, כב) גזרת פְּרַעָה הִיָּתָה רַק עַל הַבָּנִים, וְלֹא עַל הַבָּנוֹת. לְפִי זֶה אֵינּוּ מוֹכֵן: מְדוּעַ הַתּוֹרָה כּוֹתֶבֶת "וְכָל הַבַּת תַּחֲיִין" בְּפִסּוּק שְׂמֵדָבֵר עַל הַגְּזֵרָה, וְהָרִי מִכָּף מִשְׁמַע שֶׁיִּשְׁכַּח הַבַּת תַּחֲיִין" הוּא גַם חֵלֶק מִהַגְּזֵרָה!
הַבְּאִוֵּר כְּזֶה: כּוֹנֵנוֹ שֶׁל פְּרַעָה בְּ"תַחֲיִין" שֶׁל הַבָּנוֹת הֵיא לְחַנּוּךְ אֶת חֲיֵיהֶן לְפִי אֲרַח חַיִּים שֶׁל הַמַּצְרִים, וּבְכֶךָ לְהַמִּית אֶת נַשְׁמָתוֹ. לְכֵן הִיָּתָה זֶה גְזֵרָה כַּהַ חֲמוּרָה, עַד שֶׁהֵיא נִכְלָלָה בְּפִסּוּק

(ע"פ לקו"ש ח"א עמ' 111 - מתוך 'לקראת שבת')

ב (א) וַיִּלֶּךְ אִישׁ מִבֵּית לְוִי וַיִּקַּח אֶת־בַּת־לְוִי:
א וַאֲזַל גְּבֵרָא מִדְּבֵית לְוִי וַנְּסִיב יָת בַּת לְוִי:

הֵיא נִהְפְּכָה לְהִיּוֹת נַעֲרָה, וּבַת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הִיָּתָה, שְׁנוֹלַדָּה בְּבוֹאָה לְמַצְרַיִם בֵּין הַחֳמוֹת, וּמֵאֲתַיִם וַעֲשֹׂר שָׁנִים נִשְׁתַּהוּ שָׁם, וּכְשִׁיצָאוּ, הִיָּה מִשָּׁה בֶן שְׁמוֹנִים שָׁנָה. אִם־כֵּן, כְּשֶׁנִּתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ הִיָּתָה בַת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים, וְקוֹרָא אוֹתָהּ בַת לְוִי.

כַּיִּי • וַיִּקַּח אֶת בַּת לְוִי • פְּרוּשׁ הִיָּה מִמֶּנָּה מִפְּנֵי גְזֵרַת פְּרַעָה, (וְחִזְרוּ וּלְקַחְהָ. וְזֶהוּ "וַיִּלֶּךְ", שֶׁהֵלֶךְ בְּעַצַּת בַּתוֹ, שְׂאֵמְרָה לוֹ: גְזֵרְתָךְ קָשָׁה מִשָּׁל פְּרַעָה: אִם פְּרַעָה גִזַּר עַל הַזְּכָרִים, וְאֵתָה גַם בֶּן עַל הַנְּקֻבוֹת. בְּרַש"י יֵשֶׁן) וְהַחֲזִירָה, וַעֲשֵׂה בָּהּ לְקוֹחִין שְׁנַיִם. וְאֲף

(ב) וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי־טוֹב הוּא וַתַּצְפְּנָהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים:
ב וְעֵדִיאָת אֲתָתָא וַיִּלִּידַת בְּרַ וְחַזַּת יָתָה אַרְי טַב הוּא וְאֲטַמְרָתָה תֵּלְתָא יָרְחִין:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כא) וַיְהִי כִי יָרָאוּ הַמִּילֵדֹת. פִּירוּשׁ, כְּרִי שִׁירָאוּ אִם הוֹלְכוֹת אֲצֵל כְּשֶׁרָאָה פְּרַעָה שֶׁלֹּא הָיוּ מְקַיִּימִין הַעֲבָרִיּוֹת: תּוֹרָה כַּב מְצוּתוֹ, וַיַּעַשׂ לָהֶם בְּתַיִם אֲצֵל עֲבָדָיו. (ב) וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא. לְפִי שְׁנוֹלַד לְשִׁשָּׁה חֲדָשִׁים כְּדִפְרִישׁ רַש"י, כְּסִבּוּרָה הֵיא שְׁהוּא גַּפְל, וְהַצִּיצָה בְּצַפְנָנִיו אִם גָּמְרוּ שְׁהוּא סִמָּן לְבָן

כ"ט. כי טוב הוא • כְּשֶׁנֹּולַד, נִתְמַלֵּא הַבֵּית כְּלוּ אוֹרָה (סוטה שם) •

ג וְלֹא יִכְלֶה עוֹד הַצְּפִינוּ וְתִקְחֶלּוּ תִּבְתַּ גַּמָּא
תְּבוּתָה דְּגוּמָא וְחִפְתָּה בְּחִמְרָא וּבְזוּפְתָא
וְשׁוּיָאָת בַּה יָת רְבִיָּא וְשׁוּיָתָה בְּנִצְרָא עַל
בְּיָרְיָ נְהָרָא :

(ג) וְלֹא יִכְלֶה עוֹד הַצְּפִינוּ וְתִקְחֶלּוּ תִּבְתַּ גַּמָּא
וְתִחְמְרָה בְּחִמְרָא וּבְזוּפְתָא וְתִשֵּׁם בַּה אֶת־הַיֶּלֶד וְתִשֵּׁם
בְּסוּף עַל־שֵׁפֶת הַיָּאָר :

קָשָׁה • בְּחִמְרָא וּבְזוּפְתָא • זָפֶת מִבְּחוּץ וְטִיט מִבְּפָנִים,
כְּדִי שְׁלֵא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רִיחַ רַע שֶׁל זָפֶת. וְתִשֵּׁם
בְּסוּף • הוּא לְשׁוֹן אַגַּם, רוּשִׁי"ל בְּלַע"ז, וְדוּמָה לוֹ:
(ישעיה יט) "קָנְהָ וְסוּף קָמְלוּ".

כ"ט. וְלֹא יִכְלֶה עוֹד הַצְּפִינוּ • שָׁמְנוּ לָהּ הַמְצָרִים
מִיּוֹם שֶׁהִחְזִירָהּ. וְהִיא יִלְדְתוּ לְשֵׁשׁה חֲדָשִׁים וְיוֹם
אֶחָד, שֶׁהִי יִלְדֶת לְשִׁבְעָה יוֹלְדֶת לְמִקְטָעִין, וְהֵם בְּדָקוּ
אֲחֶרֶיָהּ לְסוּף תִּשְׁעָה. גַּמָּא • גָּמִי בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה,
וּבְלַע"ז יוֹנֵק"י, וְדָבָר רַף הוּא וְעוֹמֵד בְּפָנֵי רַף וּבְפָנֵי

ד וְתִתְצַב אַחֲתוֹ מִרְחֵק לְדַעָה מַה־יַּעֲשֶׂה לוֹ:
וְתִעֲבֹד לָהּ :

(ד) וְתִתְצַב אַחֲתוֹ מִרְחֵק לְדַעָה מַה־יַּעֲשֶׂה לוֹ:

ה וְנִחְמַת בַּת פְּרַעֲוָה לְמַסְחֵי עַל נְהָרָא
וְעוֹלִימְתָהּ מֵהַלְכֵן עַל בְּיָרְיָ נְהָרָא וְזוֹת יָת
תְּבוּתָא בְּגוּ יַצְרָא וְאוֹשְׁטָת יָת אַמְתָּה
וְנִסְבְּתָה :

(ה) וְתִרְדַּ בַּת־פְּרַעֲוָה לְרַחֵץ עַל־הַיָּאָר וְנַעֲרֹתֶיהָ
הַלְכֶת עַל־יַד הַיָּאָר וְתִרָא אֶת־הַתְּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף
וְתִשְׁלַח אֶת־אַמְתָּהּ וְתִקְחֶהָ :

לְפִי שְׁמַחוּ בַּה. וְהַכְּתוּב מְסִיעֵן, כִּי לְמָה לָנוּ לְכַתֵּב
"וְנַעֲרֹתֶיהָ הוֹלְכוֹת"? אֶת אַמְתָּה • אֶת שְׁפָחְתָּה.
וְרַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ לְשׁוֹן "יָד", אַבְּל לְפִי דְקָדוּק לְשׁוֹן־
הַקָּדָשׁ הִיָּה לוֹ לְהַנְקֵד אַמְתָּה, מ"ם דְּגוּשָׁה, וְהֵם
דְרָשׁוּ "אֶת אַמְתָּה", אֶת יָדָהּ, וְנִשְׁתַּרְבְּבָה אַמְתָּה
אַמוֹת הַרְבֵּה (סוטה שם) •

כ"ט. לְרַחֵץ עַל הַיָּאָר • סָרס הַמְקָרָא וּפְרָשָׁהוּ: "וְתִרְדַּ
בַּת פְּרַעֲוָה עַל הַיָּאָר, לְרַחֵץ בּוֹ". עַל יַד הַיָּאָר • אַצֵּל
הַיָּאָר, כְּמוֹ: (שמואל ב יד) "רְאוּ חִלְקַת יוֹאָב עַל דְּדִי",
וְהוּא לְשׁוֹן "יָד" מִמַּשׁ שֶׁיָּד הָאָדָם סְמוּכָה לוֹ.
וְרַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ: (סוטה שם) "הוֹלְכוֹת", לְשׁוֹן מִתָּה, כְּמוֹ:
(בראשית כה) "הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת", הוֹלְכוֹת לְמוֹת,

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

קוֹל שְׁחַל (איוב ד ט), אָף עַל פִּי
שִׁתְחַמְרָה לֹא שִׁיף גְבִי זָפֶת נָקַט לָהּ
אֲגַב חִמְרָא, בְּדָנְקַט (שם) נִתְעוּ גְבִי שְׁאָגָה
קוֹל אָף עַל גַּב דְּלֵא שִׁיף בִּיהַ,
מִשׁוּם דְּשִׁיף מִיָּהָ גְבִי שִׁי כְּפִירִים
(שם): תורה ד
(ה) וְתִשְׁלַח אֶת אַמְתָּה. בְּסוּטָה (כ"ב)
פְּלִיגֵי רַבִּי יְהוֹדָה וְרַבִּי נַחֲמִיָּה, חַד
אָמַר שְׁפָחְתָּה, וְחַד אָמַר (אמְתָּה)
[יָדָה]. וּפְרִיָּהּ, וְלִמָּאן דְּאָמַר שְׁפָחְתָּה
[הָא] קְאָמַר שְׁבָא גְבִירָאָל וְחִבְטָן
בְּקָרְקַע, וּמִשְׁנֵי דְשִׁיָּר לָהּ תְּדָא,
דְּלֵאוּ אוֹרְחָא דְבַת מְלָכָא לְמִיקָם
לְחוּדָה. וְלִמָּאן דְּאָמַר אַמְתָּה הִיָּה לוֹ
לְכַתוּב יָדָהּ, קָא מִשְׁמַע לָן
שְׁנִשְׁתַּרְבְּבָה אַמְתָּה עַד שְׁשִׁים אַמוֹת,
וְכַן אַתָּה מוֹצֵא בְּשִׁנֵּי רְשָׁעִים שְׁבַרְתָּ
(תהלים ג ט), אַל תִּיקְרֵי שְׁבַרְתָּ אֲלֵא

אֲחֶרֶיָהּ, וְהִיא הִיָּתָה מְעוּבָרַת שְׁלִשָּׁה
חֲדָשִׁים קוֹדָם הַלְקוּחִים שְׁנַיִים, וְלִכְךָ
הִטְמִינָתוֹ שְׁלִשָּׁה חֲדָשִׁים:
תִּבְתַּ גַּמָּא. לְפִי שֶׁהוּא דוּמָה לְסוּף
שְׁעַל שְׁפֶת הַיָּאָר, וְלֹא נִפִּירוּ בּוֹ
הַאֵיבִים. בְּסוּטָה (כ"ב) מְסִיק מְכָאן
לְצַדִּיקִים שְׁמֻמֹּנִים חִיבֵי עֲלֵיהֶם יוֹתֵר
מִגּוּפָם, וְכָל כֶּף לְמָהּ, לְפִי שְׁאִין
פּוֹשְׁטִים יָדָן בְּגוּזָל:
וְתִחְמְרָה בְּחִמְרָא. מִבְּחוּץ, כְּדִי שְׁלֵא
נִפִּירוּ, כִּי הַרְבֵּה פְּעָמִים הִגְמִי וְהַסּוּף
אֲשֶׁר בְּשִׁפְתַּת הַיָּאָר מְלוֹכְלִכִין הֵן קֶצֶת
מִן הַטִּיט, אַבְּל אִם הִיָּה זָפֶת מִבְּחוּץ
הִיָּה רוֹאִין הַשְּׁחַרְוּרִית מִבְּחוּץ וּמִפִּירִים
בַּה מִיָּד. אָמַנְם פִּירִשׁ רִשִׁי אִיפְכָא,
הַחִמְרָא מִבְּפָנִים וְהַזָּפֶת מִבְּחוּץ. וְרַבִּי
אֲבָרְהָם בֶּן עֲזָרָא פִּירִשׁ, וְתִחְמְרָה
בְּחִמְרָא וּבְזוּפְתָא עַל דְּרַף שְׁאָגַת אַרְיָה

קְנִימָא, מִיָּד וְתִרָא אוֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא,
שְׁהִיּוּ בּוֹ סִמְנֵי בֶן קְנִימָא, וְלִכְךָ
וְתִצְפְּנָהוּ. דְּכָר אַחֵר, כִּי טוֹב הוּא, יָפָה
הִיָּה, כְּמוֹ וְנִשְׁבַּע לְחֵם וְנִהְיָה טוֹבִים
(ירמיה מד יז), פִּירוּשׁ פִּיָּים: תורה ג
(ג) וְלֹא יִכְלֶה עוֹד. פִּירִשׁ רִשִׁי,
שָׁמְנוּ לָהּ הַמְצָרִים מִיּוֹם שֶׁהִחְזִירָהּ,
וְהִיא יִלְדְתוּ לְשֵׁשׁה חֲדָשִׁים וְיוֹם אֶחָד,
וְהֵם בְּדָקוּ אֲחֶרֶיָהּ לְסוּף תִּשְׁעָה
חֲדָשִׁים. וְקָשָׁה מִקָּא דְאָמְרִינָן בְּסוּטָה
(כ"ב) דְּמָנוּ לָהּ מְצָרִים מִיּוֹמָא דְאֶהְדְרָהּ,
וְאִיְהִי (הִיא) [הַנּוֹת] מְעַבְרָא בִּיהַ
תְּלַת[א] [ירחא] [יָרִיחַ] מְעִיקְרָא,
מְכַלְל שְׁנֹולַד לְתִשְׁעָה חֲדָשִׁים. וְגַשׁ
לוֹמַר דּוּדָאִי לְשֵׁשׁה חֲדָשִׁים נוֹלַד,
וְלִמְצָרָאִי גָמִי (הִי) [הִיָּה] יְדוּעַ יוֹלְדֶת
לְשִׁבְעָה יוֹלְדֶת לְמִקְוֹטְעִים, וּמָנוּ
שְׁנַתְעַבְרָה מִיּוֹם שֶׁהִחְזִירָהּ וּמִיָּד בְּדָקוּ

(ו) וַתִּפְתַּח וַתֵּרְאֶהוּ אֶת־הַיֶּלֶד וְהִנֵּה־נֶעַר בֶּכֶה וַיִּפְתַּח וַיִּחַן יָת רַבֵּיָא וְהָא עוֹלָמָא בְּכִי וְחֶסֶת עֲלוּהִי וְאַמְרַת מִבְּנֵי יְהוּדָאֵי הוּא דִּין: וַתַּחְמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִי־לִדֵי הָעֶבְרִים זֶה:

כ"ט - וַתִּפְתַּח וַתֵּרְאֶהוּ • אֶת מִי רָאָתָהּ? - הַיֶּלֶד, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: שָׂרָאָתָה עִמּוֹ שְׂכִינָה (שמות רבה. סוטה 48). • וְהִנֵּה נֶעַר בּוֹכֶה • קוֹלוֹ כְּנֶעַר.

(ז) וַתֹּאמֶר אַחֲתוֹ אֶל־בַּת־פְּרַעֲהַּ הַאֵלֶּף וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מִיִּנְקַת מֶן הָעֶבְרִית וְתִינַק לְךָ אֶת־הַיֶּלֶד:

כ"ט - מֶן הָעֶבְרִית • מְלַמֵּד שֶׁחֲזִירְתּוֹ עַל מִצְרַיִת הֶרְבֵּה לִינַק, וְלֹא יִנַּק, לְפִי שֶׁהִיָּה עֲתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׂכִינָה (שמות רבה. סוטה 48).

(ח) וַתֹּאמֶר־לָהּ בַת־פְּרַעֲהַּ לָכִי וְתִלְךְ הָעֵלְמָה וַתִּקְרָא אֶת־אִם הַיֶּלֶד:

כ"ט - וְתִלְךְ הָעֵלְמָה • הִלְכָה בְּזִרְיוֹת וְעֵלְמוֹת, כְּעֵלָם.

(ט) וַתֹּאמֶר לָהּ בַת־פְּרַעֲהַּ הִילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהִינַקְהוּ לִי וְאֲנִי אֶתֶּן אֶת־שְׂכָרְךָ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וַתִּנְקֶהוּ:

כ"ט - הִילִיכִי • נִתְנַבְּאָה וְלֹא יָדְעָה מַה נִּתְנַבְּאָה: הִי שְׂלִיכִי (שמות רבה. סוטה 48).

(י) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבֹאֶהוּ לְבַת־פְּרַעֲהַּ וַיְהִי־לָהּ לְבָן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם מִשִּׁיתָהוּ:

כ"ט - מִשִּׁיתָהוּ • כְּתַרְגּוּמוֹ: שִׁחֲלָתָה - וְהוּא לְשׁוֹן הוֹצֵאָה בְּלִשׁוֹן אַרְמִי כְּמִשְׁחַל בְּנִיתָא מִחֲלָבָא. וּבְלִשׁוֹן עֶבְרִי "מִשִּׁיתָהוּ", לְשׁוֹן הַסִּירוּתִיו, כְּמוֹ: (יהושע א) "לֹא יָמוּשׁ", "לֹא מָשׁוּ", כִּף חִבְרוֹ מִנְחָם. וְאֲנִי אוֹמֵר שְׂאִינוֹ מִמַּחְבְּרַת מִשׁ וְיָמוּשׁ, אֶלָּא מִגְזֵרַת מֹשֶׁה, וְלִשׁוֹן הוֹצֵאָה הוּא, וְכֵן: (שמואל ב כב) "יִמְשְׁנֵי מַמִּים רַבִּים", שְׂאֵלוֹ הִיָּה מִמַּחְבְּרַת מִשׁ, לֹא יִתְכַּן לִזְמַר מִשִּׁיתָהוּ,

אֶלָּא הַמִּישׁוּתִיהוּ, כַּאֲשֶׁר יֹאמֵר מִן קָם - הַקִּימֹתִי, וּמִן שָׁב - הַשִּׁיבוֹתִי, וּמִן בָּא - הַבִּיאוֹתִי, אוֹ מִשִּׁיתָהוּ, כְּמוֹ: (זכריה א) "וּמִשִּׁיתִי אֶת עֶזְרָתִי הָאֶרֶץ". אֲבָל מִשִּׁיתִי אֵינוֹ אֶלָּא מִגְזֵרַת תִּיבָה שֶׁפִּעַל שְׂלָה מִיֶּסֶד בְּה"א בְּסוֹף הַתִּיבָה, כְּגוֹן: מֹשֶׁה, בְּנֵה, עֲשֵׂה, צוּה, פָּנֵה, כְּשִׁיבָא לִזְמַר בְּהֵם פְּעִלְתִי, תְּבֵא הַיּוֹד בְּמִקוֹם ה"א, כְּמוֹ: עֲשִׂיתִי, בְּנִיתִי, פְּנִיתִי, צוּיתִי.



דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

שְׂרַבְבָתָה. וְרָמְזוּ לְדַבֵּר בִּי מִן הַמַּיִם מִשִּׁיתָהוּ, הִנֵּה יְכוֹל לִזְמַר כִּי מַמִּים מִשִּׁיתִיו, הָרִי גוֹ'ן ד'מין, וְה"א ד'הַמַּיִם', וְה"א ד'מִשִּׁיתָהוּ' יִתְרִים הֵם הָרִי שְׂשִׁים. וְכֵן בְּשִׁנֵי רְשָׁעִים יְכוֹל לְכַתּוֹב שֶׁן רְשָׁע שְׂבָרְתָהּ, יוֹדִי שְׂרַבְבָתָהּ. וְרָמְזוּ לְדַבֵּר בִּי מִן הַמַּיִם הֵם, שְׂעוּלִים בֵּין כָּלֶם שְׂשִׁים: תוֹרָה וְה"א ד'מִשִּׁיתָהוּ' אִם תֹּאמֵר, וְה"א מִצְרַית הִיָּתָה וְהִיאָךְ קָרָאָה בְּלִשׁוֹן עֶבְרִי. וְיֵשׁ לִזְמַר שֶׁהִיא קָרָאָה בְּלִשׁוֹן מִצְרִי שֶׁם שְׂמִשְׁמַעוֹתָהּ מִשָּׁה,

וְהַתּוֹרָה קָרָאָה מֹשֶׁה בְּלִשׁוֹן עֶבְרִי. דְּבָר אַחֵר, שֶׁלְמַדָּה לְשׁוֹן עֶבְרִי מִשְׂבָּאוֹ הָעֶבְרִיִּים לְמִצְרַיִם, וְכֵן מִצְרַיִם שְׂקָרָא פְרַעֲהַ שֶׁם יוֹסֵף צָפְנַת פְּעֻנַת (בראשית מא מה): תוֹרָה יֵא

~ יום שלישי כ"א טבת ~

יא ויהי ביום הזה ביום מציאת האנוח וירא משה וינפק לנות אחריו ויחזא בפלחנהו ויחזא גבר מצרי מחי לגבר יהודי מאחוריו:

(יא) ויהי בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל-אֲחִיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרַיִם מִפֶּה אִישׁ-עִבְרִי מֵאֲחִיו:

למלאכתם. מפה איש עברי. מלקהו ורודהו, ובעלה של שלומית בת דברי הנה, ונתן עיניו בה, ובלילה העמידו והוציאו מביתו, והוא חזר ונכנס לבית ובא על אשתו – כסבורה שהוא בעלה, וחזר האיש לביתו והרגיש בדבר, וכשראה אותו מצרי שהרגיש בדבר, הנה מפהו ורודהו כל היום.

כ"א וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה • וְהָלָא כָּכֵר כְּתִיב "וַיִּגְדַּל הַיְלָד"? אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן רַבִּי אֱלֶעָזָר: הֲרָא שׂוֹן לְקוֹמָה, וְהַשְּׂנִי לְגִדְלָה, שְׂמֵנָהוּ פָרְעָה עַל בֵּיתוֹ. וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם • (בראשית רבה) נָתַן עֵינָיו וְלָבּוֹ לְהִיּוֹת מִצַּר עֲלֵיהֶם. אִישׁ מִצְרַיִם • (שמות רבה) נוֹגֵשׁ הָיָה, מִמֵּנָה עַל שׂוֹטְרֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה מִעֲמִידָם מ'קָרוֹת הַגְּבֻרִי

יב ואתפניו לכא וילכא ויחזא ארי לית גברא ומחא ית מצראא וטמרה בחלא:

(יב) וַיִּפֶן כַּה וְכַה וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּדַּ אֶת-הַמִּצְרַיִם וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחֹל:

ולפי פשוטו – כמשמעו. וירא כי אין איש. שאין איש עתיד לצאת ממנו שיגיד.

כ"א וַיִּפֶן כַּה וְכַה • רָאָה מָה עָשָׂה לוֹ בַּבַּיִת, וְמָה עָשָׂה לוֹ בַּשָּׂדֶה. וְלִפִּי פְשׁוּטוֹ – כְּמִשְׁמַעוֹ. וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ • שְׂאִין אִישׁ עֲתִיד לְצֵאת מִמֶּנּוּ שְׂיִתְגַּדֵּר.

יג וינפק ביום מציאת האנוח וירא תרין גברין יהודאין וצן ואמר לחבא למא את מחי לחברך:

(יג) וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשְּׂנִי וְהֵנָּה שְׁנַיִם אַנְשִׁים עִבְרִים נָצִים וַיֵּאמֶר לְרִשָּׁע לָמָּה תִּבֶּה רַעְךָ:

שלא הפהו, נקרא רשע בהרמת יד. רעך. רשע כמותך.

כ"א שְׁנַיִם אַנְשִׁים עִבְרִים • דָּתָן וְאֵבִירָם הֵם, שֶׁהוֹתִירוּ מִן הַמֶּן. נָצִים • מְרִיבִים. לָמָּה תִּבֶּה • אַף-עַל-פִּי

~ נקודות משיחות קודש ~

הפאה היא הטא בין אדם למקום

(תניא פכ"ג – כח, ב) וכיוצא בזה. לכן, אם תמורת השמוש ביד להטיב לזולת היא מנצלת למטרה הפכית, יש בזה חטא כלפי המקום. וכיון שכן, עצם הגבהת היד כדי להכות את חברו (אפילו שעדיין לא הפהו בפעל) כבר משמשת למטרה הנוגדת את תכלית פגנת הבריאה של הקב"ה, ולכן החטא כלפי הקב"ה מתחיל כבר בהגבהתה.

ויאמר לרשע למה תבה רעך: (ב, יג) ופרש רש"י: "למה תבה – אף-על-פי שלא הפהו, נקרא רשע בהרמת יד." יש להבין, מדוע נקרא רשע "אף-על-פי שלא הפהו"? ההסבר: תכלית בריאתו של האדם היא "לשמש את קונו" (משנה ובריייתא סוף קידושין). מובן, שלכל אבר ואבר שבאדם יש את התכלית שלשמה נברא. ידו של האדם נוצרה לנתינה. למשל, "יד המחלקת צדקה"

(ע"פ לקו"ש חל"א עמ' 5 - מותר 'לקראת שבת')

יד ואמר מן שניך לגבר רב ודין עלנא הלקמטלי את אמר פמא דקטלתא ית מצראא ודחיל משה ואמר בקושטא אתידע פתגמא:

(יד) וַיֵּאמֶר מִי שְׂמוֹךְ לְאִישׁ שׂוֹר וְשֹׁפֵט עֲלֵינוּ הַלְהַרְגֵנוּ אֵתָּה אֵמַר כַּאֲשֶׁר הֲרַגְתָּ אֶת-הַמִּצְרַיִם וַיֵּרָא מֹשֶׁה וַיֵּאמֶר אָכֵן נוֹדַע תְּדַבֵּר:

ראויין להגאל. אכן נודע הדבר. כמשמעו. ומדרשו: נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו: מה חטאו ישאל מכל שבעים אמות להיות נרדים בעבודת פרה, אבל רואה אני שהם ראויים לקף.

מי שמך לאיש. והרי עודך נער. הלהרגני אתה אמר. מכאן אנו למדים שהרגו בשם המפרש. ויירא משה. כפשוטו. ומדרשו: דאג לו על שראה בישאל רשעים דלטורין, אמר: מעתה שמה אינם

טו וישמע פרעה ית פתגמא הדין ובעא למקטל ית משה וערק משה מן קדם פרעה ויחייב בארעא דמדון ויחייב על בירא:

(טו) וישמע פרעה את־הדבר הזה ויבקש להרג את־משה ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ־מדון וישב על־הבאר:

פרעה: (וישב בארץ מדון. נתעכב שם, כמו וישב יעקב). וישב על הבאר. למד מיעקב שנגדוג לו ודוגו על הבאר.

מי שמע פרעה. הם הלשינו עליו. ויבקש להרג את משה. מסרו לקוסטנר להרגו ולא שלטה בו החרב - הוא שאמר משה: ויצילני מחרב

טז וירבא דמדון שבע בנן ואמא ודלא ומלאה ית רהטא לאשקאה ענא דאביהן:

(טז) ולכהן מדון שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את־הרהטים להשקות צאן אביהן:

אך הרהטים. את הרהטים. את ברכות מרוצות המים העשויות בארץ.

רב שבהן, ופרש לו מעבודת כוכבים ונדוהו מאצלם. את הרהטים. את ברכות מרוצות המים העשויות בארץ.

יז ואתו רעיא וטרדונון וקם משה ופרקונון ואשקי ית ענהן:

(יז) ויבאו הרעים ויגרשום ויקם משה וישען וישק את־צאנם:

יח ואמא לנת רעואל אביהן ואמר מה דין אוחיתין למיתי יומא דין:

(יח) ותבאנה אל־רעואל אביהן ויאמר מדוע מהרתן בא היום:

יט ואמרא גברא מצרעה שזכנא מיד רעיא ואף מדלא דלא לנא ואשקי ית ענא:

(יט) ותאמרן איש מצרי הצילנו מיד הרעים וגם־דלה דלה לנו וישק את־הצאן:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(טו) ויבקש להרג. מסרו לסרדיוט להרוג ולא שלטה בו החרב, ואמרו חז"ל (הביר ב ט) שנעשה צנארו כעמוד של שיש. ורמו לדבר, שלא הנה לו לכתוב אלא ויברח, הרי וישב 'משה' יתרון, והן בגימטריא 'אבן שיש'. מהה"ר משה. ועוד אמרו במדרש (ראה שמור א א), שבא גבריאל והפך פני הסרדיוט בפניו של משה, ונטל הסייף מידו והרגו תחת משה, וכסבורים הן שנהרג משה וברח. דבר אחר, שהעלו משה לבימה להרגו,

ועשה יחברך את פרעה אלם, ולסגנים חרשים ולספקלטורין עורים, וברח משה, וזהו שאמר הכתוב (לחלן ד ט) מי שם פה לאדם, כשאמר פרעה להרוג משה מי עשאו אלם שלא נתאמן בציווי, ולסגנים חרשים שלא שמעו הציווי, ולספקלטור עור, ומי עשאך פקח לברוח מפניהם. וקבלו יתרו בביתו, מכאן אתה למד שכל מי שמקבל עליו לעשות מצוה אין אותה מצוה פוסקת ממנו, שהרי יתרו קיבל בביתו משה שברח מפני השונא

הצילו, וממנו יצא שקבל שונא שברח מפני גואל להרגו, ואי זה, זה סיסרא אל אהל יעל מפני ברק, ונהרג שם (שמור א ט) : תורה טו (יז) ויקם משה וישען. מלמד שהרועים נטלום ושפכום למים מפני הנידוי של יתרו, שנדוהו מפני שפפר בעבודה זרה (שמור א ט). ולשון וישען משמע פן, כדאמר (תהלים ט ט) הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש וגו', והדא הוא דכתיב וגם דלה דלה, [אחת] לנו ואחת לצאן: תורה יח

~ נקודות משיחות קודש ~

לאחר מאתים ועשר שנה שהיו בני ישראל במצרים, נגאלו על ידי משה. דבר זה נרמז במחצית השנייה של תבת מצרי: ר"י - בגימטריא 210. וזהו "איש מצרי הצילנו". (ליקוטי לוייצחק לוורר, חלק א עמ' א - מתוך 'התקשרות')

איש מצרי הצילנו (ב, יט) משה, מושיעם של ישראל, נולד בשנה המאה ושלושים לירידת יעקב ובניו למצרים (פי יקבד אמו, שנולדה בין החומות, היתה בת ק"ל בלדתו). דבר זה נרמז במחצית הראשונה של תבת 'מצרי': מ"צ - בגימטריא 130.

כאמר לבנתה ואן הוא למה דנן שבקתיך
 ת גברא קרן לה ויכול לחמא:

(כ) וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֵיהֶוּ וְאִיו לְמָה זֶה עֹבְדֶתְךָ אֶת־הָאִישׁ
 קְרָאָן לוֹ וַיֹּאכֵל לֶחֶם:

שמא ישא אחת מכם, כמה דאת אמר: "פי אם הלחם
 אשר הוא אוכל".

כש"ל למה זה עובדתך. הפיר בו שהוא מורעו של
 יעקב - שהמים עולים לקראתו. ויאכל לחם.

כא וצבי משה למיטב עם גברא ויהב ת
 צפנה בריתה למשה:

(כא) וַיֹּאֵל מֹשֶׁה לְשֵׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צִפְרָה
 בתו למשה:

"הואלתי לדבר". ומדרשו: לשון אלה, נשבע לו
 שלא יזונו ממדקן כ"אם ברשותו.

כש"ל ויאאל. בתרגומו (ספרים אחרים: כמשמעו),
 ודומה לו: (שופטים יט) "הואל נא ולין", ו"לו הואלנו".

כב וילידת בר וקרא ית שמה גרשם ארי
 אמר דיר הויתו פארע נוקראה:

(כב) וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גְרִשָׁם כִּי אָמַר גַּר
 הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נְכַרִּיהָ: פ

כג והנה ביוםיא סגיאיא האנון ומית מלכא
 דמצרים ואתנחו בני ישראל מן פלהנא
 דהנה קשי עליהון וזעיקו ופליקת קבלתהון
 לגדם יי מן פלהנא:

(כג) וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם
 וַיֵּאנְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבָדָה וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל שׁוֹעַתָּם
 אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבָדָה:

נסמכו פרשיות הללו. ברש"י ישן. וימת מלך
 מצרים. (שמות רבה) נצטרע והיה שוחט תינוקות ישראל
 ורוחץ בדמים.

כש"ל ויהי בימים הרבים ההם. שהיה משה גר
 במדקן, וימת מלך מצרים והצרכו ישראל לתשועה,
 ומשה היה רועה וגו', ובאת תשועה על ידו, ולקף

כד ושמיצ גדם יי ת קבלתהון ודכיר יי ת
 קימה דעם אברהם דעם יצחק ודעם יעקב:

(כד) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים
 אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב:

כש"ל נאקתם. צעקתם, וכן: (איוב כד) "מעיר מתים ונאקו". את בריתו את אברהם. עם אברהם.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

הקדוש ברוך הוא יתברך שמו זכר
 את בריתו, כל הדברים האלה גרמו
 שנשאלת משה: תורה כד

שאין לדבר סוף, לקף ויאנחו. דבר
 אחר, וימת מלך מצרים ויאנחו, מאחר
 שמת המלך יכול משה לשוב
 למצרים, וגם בני ישראל נאנחו, וגם

(כג) וימת מלך מצרים. כל זמן
 שאותו מלך קיים היו מצפין מתי
 ימות שמה תתבטל הגזירה, וכשמת
 ולא נתבטלה, אמרו מעתה ידענו

וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹהִים: ׀ כה וְגַלְיָ קָדַם יְיָ שֶׁעֲבוּדָא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַר
 בְּמִימְרָה לְמַפְרָקְהוּן יְיָ:
 כ"י- ׀ וַיַּדַּע אֱלֹהִים • נָתַן עֲלֵיהֶם לֵב וְלֹא הֶעֱלִים עֵינָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיַּצְעֲקָה וַיַּעֲקָה זו תביא ל'וַיַּדַּע אֱלֹהִים', וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יִשְׁלַח לָנוּ גּוֹאֵל-צָדֵק בְּקִרְוֵא.

(משיחות שבת-קודש פרשת שמות תשמ"ג)

יציאת מצרים באה לאחר שבני-ישראל יָעֲקוּ וּבִקְשׁוּ לְהַגְאֵל . . . בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל צָרִיכִים לְצַעֲוֹק אֶל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל אֲרִיכוֹת הַגְּלוּת, וְלִהְתַּחַנֵּן לִפְנֵיו שְׂוִיצִיאָם מִן הַגְּלוּת, בְּאִמְרָם שֶׁבָּרַךְ סִמְיוֹ אֶת עֲבוּדָתָם, וּמִפִּיָּו שֶׁנֶּן, מִדּוּעַ מְעַכְבִּים אוֹתָם בְּגִלוּת?



~ יום רביעי כ"ב טבת ~

א וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֵי יָת עָנָא דִּיתְרוֹ תְּמוּזָהי רַבָּא דְּמִדְּוֹן וּדְבַר יָת עָנָא לְכַתֵּר שְׁפַר רַעֲיָא לְמַדְבְּרָא וְאָתָא לְטוּרָא דְּאֵתְגַלִּי עֲלוּהי וְקָרָא דִּינִי לְחֹרֵב:

ג (א) וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֵה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ הַתְּנֹו כְּתָן מִדְּוִן וַיִּנְהַג אֶת־הַצֹּאן אַחֲרַי הַמִּדְבָּר וַיָּבֵא אֶל־יְהוָה הַאֱלֹהִים חֲרָבָה:

כ"י- ׀ אַחֲרַי הַמִּדְבָּר • לְהַתְרַחֵק מִן הַגְּזֹל שְׁלֹא יִרְעוּ בַּשְּׂדוֹת אַחֲרֵיָם. אֶל הַר הַאֱלֹהִים • עַל שֵׁם הָעֵתִיד.

~ נקודות משיחות קודש ~

אין לומר אפילו על גדי אֶחָד!

הַקֶּבֶ"ה . . . וְאָמַר מַה קוֹל גְּדוֹל הַיָּה שְׁאֵנִי שׁוֹמֵעַ כְּגִדִּים וְיִטְלֵאִים, עֲמַד מֹשֶׁה רַבְּנוּ לִפְנֵי הַקֶּבֶ"ה, וְאָמַר: רַבּוּנוּ שֶׁל עוֹלָם . . . קִטְגֵי עֲמָדָה. וְנִמְצָא דְגִדִּים קָאִי עַל "קִטְגֵי עֲמָדָה" אֵלוּ תִינּוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּין.

וְעַל זֶה הִיא הַהוֹרָאָה אֵלֵינוּ: כְּמוֹ שֶׁמֹּשֶׁה רַבְּנוּ, רוֹעֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לֹא וְתַר אֶפִּילוֹ עַל גְּדֵי אֶחָד, וְעָשָׂה כֹּל שְׂבִיכְלָתוֹ לְהַחְזִיר הַגְּדֵי לְעֵדֶר הַצֹּאן, כֵּן גַּם בְּנוֹגֵעַ אֵלֵינוּ, שְׂאִסּוֹר לְוֹתֵר עַל אֶף יָלֵד יְהוּדִי, וְאִם רוֹאִים "גְּדֵי" שְׂבוּרָח מִן הָעֵדֶר, צָרִיכִים לַעֲשׂוֹת כֹּל מַה שְׂבִיכְלָת וּבְמִסִּירוֹת־נַפְשׁ כְּדֵי לְהַחְזִיר אֶת הַיָּלֵד לְ"צֹאן קִדְשִׁים".

(על-פי התוועדות יום ב' דהג השבועות תשמ"ב)

עַל הַפְּסוּק בְּפָרְשַׁתְנוּ "וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֵה" (ג, א) אֵיתָא ב'שְׂמוֹת רַבָּה' (פְּרָשָׁה ב, ב) "מֹשֶׁה לֹא בְּחֵנוּ הַקֶּבֶ"ה אֶלָּא בְּצֹאן, אִמְרוּ רַבּוּתֵינוּ כְּשֶׁהָיָה מֹשֶׁה רַבְּנוּ עֲלִי־הַשְּׁלוֹם רֹעֵה צֹאנוּ שֶׁל יִתְרוֹ בְּמִדְבָּר, בְּרַח מִמֶּנּוּ גְדֵי, וְרַח אַחֲרָיו עַד שְׁהִיגַע לְחִסִּית, כִּינֵן שְׁהִיגַע לְחִסִּית נִדְרָמְנָה לוֹ בְּרַכָּה שֶׁל מַיִם, וְעֲמַד הַגְּדֵי לְשִׂתוֹת, כִּינֵן שְׁהִיגַע מֹשֶׁה אֶצְלוֹ, אָמַר אֲנִי לֹא הֵייתִי יוֹדַע שְׂרַח הֵייתִי מִפְּנֵי צָמָא, עִנְיָ אִתָּה. הִרְכִּיבוֹ עַל כַּתְּפוֹ, וְהָיָה מְהַלְךְ. אָמַר הַקֶּבֶ"ה יֵשׁ לָךְ רַחֲמִים לְנַהֵג צֹאנוּ שֶׁל בְּשַׁר־וָדָם, כֵּךְ חִיֵּד אִתָּה תַרְעָה צֹאנֵי יִשְׂרָאֵל".

וַיֵּשׁ לְבָאֵר הַהוֹרָאָה מִזֶּה בְּעֲבוּרַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

דְּהִנְהָ אֵיתָא ב'אַסְתֵּר רַבָּה' (פְּרָשָׁה ט, ד) "נִתְגַלְגְּלוּ רַחֲמָיו שֶׁל

ב וְאֵתְגַלִּי מִלְּאָכָא דִּינִי לַה בְּשִׁלְהוּבִית אֶשְׁתָּא מַגּוּ אֶסְנָא וְחִזָּא וְהָא אֶסְנָא בְּעַר בְּאֶשְׁתָּא וְאֶסְנָא לִיתוּהִי מִתְאַכִּיל:

ב) וַיֵּרָא מִלְּאָךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסֵּנֶה בְּעַר בְּאֵשׁ וְהַסֵּנֶה אֵינְנוּ אֶכְלִ:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

הַסֵּנֶה לַעֲשׂוֹת צְלָמִים לְעֲבוּדָה
 וְרָחָה: תוֹרָה ג

מִיַּד נְאֻסָּף, וַיָּבֵא אֶל הַר הַאֱלֹהִים
 וּגְוִי: תוֹרָה ב
 (ב) מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה. לְפִי שְׂאֵי אֶפְשָׁר מִן

(א) וַיִּנְהַג אֶת הַצֹּאן וּגְוִי. בְּשַׁרְו
 שְׂתֵהָא צֹאנוּ כְּלָה בְּמִדְבָּר וְאַחֲרַי כֵּךְ
 נְאֻסָּף עִמָּהֶם, שְׂאִחֲרֵי שְׂכְּלוֹ מִתִּי מִדְבָּר

שיעור יומי ליום רביעי כ"ב טבת ושנים מקרא ואחד תרגום - ג - פרשת שמות
 כ"י • בַּלְבַּת אֵשׁ • בְּשִׁלְהֶכֶת אֵשׁ, לְבוֹ שֶׁל אֵשׁ, כְּמוֹ: | לַבְתָּךְ". מִתּוֹךְ הַסֵּנָה • וְלֹא אֵילָן אַחַר, מִשּׁוּם "עֲמֹ
 "לֵב הַשָּׁמַיִם", (שמואל ב יח) "בִּלְבַב הָאֱלֹהִים". וְאֵל תִּתְמָה | אֲנֹכִי בְּצָרָה". אֶפֶל • נֶאֱכַל, כְּמוֹ "לֹא עֶבֶד בָּהּ",
 עַל הַתִּי"ו, שֵׁשׁ לָנוּ כִּיּוֹצֵא בּוֹ: (יחזקאל טו) "מִה אֲמַלְהָ

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֶה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמְּרִאָה | הַגִּדְל הַזֶּה מִדּוֹעַ לֹא־יִבְעַר הַסֵּנָה:
 כ"י • אֶסְרֶה־נָּא • אֶסּוּרָה מִכָּאן לְהִתְקַרֵּב שָׁם.

(ד) וַיֵּרָא יְהוָה כִּי סָר לְרֵאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים | מִתּוֹךְ הַסֵּנָה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הַגִּנִּי:
 ד וַיִּחַזַּא יְיָ אֲרִי אֶתְפָּנִי לְמַחְזִי וְקָרָא לֵה יְיָ | מִגּוֹ אֶסְנָא וַאֲמַר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַאֲמַר הָא
 אָנָּא:

(ה) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי־תִקְרַב הֵלֶם שֶׁל־נַעֲלִיךְ מַעַל רִגְלֶיךָ | כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמַּת־קִדְשׁ
 הוּא:

כ"י • שֶׁל • שִׁלְף וְהוֹצֵא, כְּמוֹ: (דברים טו) "וַיִּנְשַׁל הַבְּרִזָּל", (שם כח) "כִּי יִשַׁל זִיתְךָ". אֲדַמַּת קִדְשׁ הוּא • הַמָּקוֹם.

(ו) וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי | יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרָא מִהַבַּיִת
 אֶל־הָאֱלֹהִים:

(ז) וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאֵה רְאִיתִי אֶת־עַנְנִי עִמִּי אֲשֶׁר | בְּמִצְרַיִם וְאֶת־צִעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נַגְשָׁיו כִּי יִדְעֵתִי
 אֶת־מִכְאָבִיו:

כ"י • כִּי יִדְעֵתִי אֶת מִכְאָבִיו • כְּמוֹ "וַיִּדַע אֱלֹהִים", כְּלוּמַר, כִּי שָׁמַעְתִּי לֵב לְהִתְבּוֹנֵן וְלִדְעַת אֶת מִכְאָבִיו,
 וְלֹא הֶעֱלַמְתִּי עֵינַי וְלֹא אֶאֱטֵם אֶת אָזְנִי מִצִּעֲעֻקְתָּם.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר
 תַּעֲמֹד, אָמַר לוֹ תִּבְרַךְ אֵל תִּקְרַב | הַלּוֹם, לֹא לְכַהֲנָה דְכָתִיב בֵּיה (ויקרא
 ט ז) קָרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ, וְלֹא לְמַלְכוּת | דְכָתִיב בֵּיה (שמואל ב' יח) הֵלֶם גִּבִּי דָוִד
 (בכר נה ז): תּוֹרַה ה |
 (ח) שֶׁל. לְקַף הוֹצֵרָךְ לּוֹמַר מַעַל | רִגְלֶיךָ, מִשּׁוּם שֵׁשׁ נַעַל שֶׁהוּא עַל
 הַיָּד וּבִלְעִזְזוֹ גַּם־ט, וְהוּא נַעַל שְׁנַתָּן | בּוֹעֵז לְגוֹאֵל דְכָתִיב (רות ד ז) אִישׁ נַעַלֹ
 (ג) מִדּוֹעַ לֹא יִבְעַר הַסֵּנָה. פִּירוּשׁ | מִדּוֹעַ אֵינוֹ מִתְבַּעַר מִן הָעוֹלָם, מִלְשׁוֹן
 בְּעִרְתִּי הַקִּדְשׁ מִן הַבַּיִת (דברים כו ט). | וּמִפִּי מוֹרֵי ז' ל שָׁמַעְתִּי, בְּתַמְנִיָּה,
 כְּלוּמַר מִדּוֹעַ אֵינְנוֹ אֶפֶל, וְכִי לֹא יִבְעַר | הַסֵּנָה, בְּתַמְנִיָּה: תּוֹרַה ד
 (ד-ה) וַיֹּאמֶר הַגִּנִּי. אָמַר תִּבְרַךְךָ, | אַתָּה עֲנִיתָ הַגִּנִּי כְּמוֹ אַבְרָהָם זָקֵןךָ,
 וְכָתִיב (משלי כח) בְּמָקוֹם גְּדֹלִים אֵל

ח ואתגליתי לשוכותיהן מידא דמצראי
ולאסקותיהן מן ארעא ההיא לארעא טבא
ופתיא לארעא עבדא חלב ודבש לאתר
כנענעי וחתאי ואמוראי ופרזאי ותרזאי
ויבוסאי:

(ח) וְאֵרָד לְהַצִּילֹוּ מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן־הָאָרֶץ
הַהוּא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל־אֶרֶץ זֹבַת חֶלֶב
וְדָבָשׁ אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי
וְהַיְבוּסִי:

ט ויכעזן הא קבילת בני ישראל עלת קדמי
ואף גלי קדמי נת דחקא די מצראי דחקין
להון:

(ט) וְעַתָּה הִנֵּה צִעַקְתָּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֵה אֵלֵי וְגַם־
רְאִיתִי אֶת־הַלֶּחֶץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם:

י ויכעזן איתא ואשליחך אל פרעה והוצא את עמי
ית עמי בני ישראל ממצרים:

(י) וְעַתָּה לָכֵה וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל־פְּרֹעֹה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

כ"ט - ועתה לכה ואשלחך וגו'. ואם תאמר מה תועיל? "והוצא את עמי", יועילו דכריך ותוציאם משם.

יא ויאמר משה קדם יי מן אנא ארי אזיל
לות פרעה וארי אפיק ית בני ישראל
ממצרים:

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אֲנֹכִי כִּי אֵלֶיךָ
אֶל־פְּרֹעֹה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

מה זכו ישראל שתעשה להם גס, ואוציאם
ממצרים?

כ"ט - מי אנכי. מה אני חשוב לדבר עם המלכים.
וכי אוציא את בני ישראל. ואף אם חשוב אני,

יב ויאמר ארי יהי מימרי בסעדה ודין לך
אתא ארי אנא שלחתיך באפקותיך ית עמא
ממצרים תפלהון קדם יי על טורא הדין:

(יב) וַיֹּאמֶר בְּיַאֲהִיָּה עֲמֹךָ וְזֶה־לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי
שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן
אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הַהָר הַזֶּה:

ההר הזה לסוף שלשה חדשים שיצאו ממצרים. דבר
אחר: "כי אהיה עמך, וזה" שתצליח בשליחותך,
"לך האות" על הבטחה אחרת שאני מבטיחך,
שכשתוציאם ממצרים, תעבדון אותי על ההר הזה,
שתקבלו התורה עליו, והיא הזכות העומדת לישראל.
ודוגמת לשון זה מצינו: "וזה לך האות אכול
השנה ספיח וגו'", מפלת סנחריב תהיה לך לאות
על הבטחה אחרת - שארצכם תרבה מפרות, ואני
אברך הספיחים.

כ"ט - ויאמר כי אהיה עמך. השיבו על ראשון,
ראשון, ועל אחרון, אחרון: שאמרת "מי אנכי כי
אלך אל פרעה", לא שלך היא, כ"אם משלי: "כי
אהיה עמך, וזה" המראה אשר ראית בסנה, "לך
האות כי אנכי שלחתיך" ותצליח בשליחותי וכדאי
אני להציל, כאשר ראית הסנה עושה שליחותי ואיננו
אפל, כך תלך בשליחותי ואינך נזוק. וששאלת: מה
זכות יש לישראל שיצאו ממצרים? - דבר גדול יש
לי על הוצאה זו, שהרי עתידים לקבל התורה על

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אהיה עמך באותו שליחות, וזה לך
האות שאהיה עמך, כי אנכי
שלחתיך, ומאחר שאנכי שלחתיך
יש לך לדע שלא אעזובך בשליחותי
מלעזור לך. מהר"ר דוד ששמע
מהר"ר יוסף קרא: תורה יג

שליחותי. דבר אחר, וזה לך האות
מוסב על מה שאמר משה מי אנכי
כי אלך, כלומר איני כדאי לדבר אל
המלכות, ואף אם אני כדאי לזה וכי
ממצרים כדאי אני להוציא את
ישראל, ואמר לו: תברך כי אהיה
עמך, לא על ידך כי אם על ידי, כי

(יב) וזה לך האות. כלומר, זה יהיה
האות מה שיעבדון את האלהים על
ההר הזה בצאתם ממצרים, ואז
אודיע לכל שאני שלחתיך, כדכתיב
במתן תורה (להלן יט ט) ויאמר ה' אל
משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן
בעבור ישמע העם, וידעו כי אתה

יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֱלֹהִים הֲיֵה אֲנִי לְנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לַהוֹן אֱלֹהֵי דָאֲבִהֲתִכּוֹן שְׁלַחְנִי לְנֹתְכּוֹן וְנִמְרֹן לִי מַה שְּׁמָה מַה אֲלִיכֶם וַאֲמַרְוּ לִי מַה־שְּׁמוֹ מַה אֲמַר אֱלֹהִים:

~ נקודות משיחות קודש ~

הקב"ה נמצא אתנו בצרת הגלות

הנהגה של מעלה) גנים לבניו של מקום לסבול כ"כ עד עתה, ויתעלם בכיכול מצרתם?
ועל זה ענה לו הקב"ה "אֵהִיָּה אֲשֶׁר אֵהִיָּה" דפרשו כלשון רש"י "אֵהִיָּה עִמָּם בְּצָרָה זֹאת, אֲשֶׁר אֵהִיָּה עִמָּם בְּשִׁעְבוֹד שְׂאֵר מַלְכֵי־וְת", וכלשון הפתוח (ישעי' סג, ט) "בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר", שגם בזמן הגלות אין הקב"ה מניח ח"ו את בני ישראל, אלא גם לו "צר" בכיכול, ונמצא אתם בצרת גלותם.
וזה שהגיתם להם הקב"ה לסבל עד עכשו אינו משום שלא היה אתם ח"ו, כ"אם מפני ש"וזה שמי לעלם - חסר וי"ו . . העלימהו שלא יקרא בכתבו" (פרשתנו ג, טו וברש"י), ששמו של הקב"ה היה אז בהעלם ובהסתור ובאפן של רחמים נסתרים, אבל ודאי שגם אז פעלו רחמיו.

(ע"פ לקו"ש כרך כו עמ' 19 ואילך - מותר לקראת שבת)

ואמר לי מה-שמו מה אמר אלהים: (ג, יג)
כבר תמהו מפרשים (רשב"ם, רמב"ן, ספורנו ועוד), וכי לא ידע משה שמו של הקב"ה עד הנה? ובארו באופנים שונים.
ויש לבאר זה באפן אחר, דחושש הנה משה שבאשר יבוא לבני ישראל וימסר להם את דברי הקב"ה "רֵאָה רְאִיתִי אֶת עֲנֵי עַמִּי גוֹ' צַעֲקָתָם שְׁמַעְתִּי גוֹ' וְאָרַד לְהַצִּילוֹ גוֹ'" (פרשתנו ג, ז ואילך) תקשה לבני ישראל קשיא עצומה:
הרי בני ישראל סבלו במאד עד עתה, עבדו בעבודה קשה - עבודת פרך, ופרעה גזר "כֹּל הַבֶּן הַיְלֹוֹד הִיאֹוֹרָה תִּשְׁלִיכוּהוּ" (פרשתנו א, כב), ועד ש"הנה שוחט תינוקות של בית רבן ורוחץ בַּדָּמָם" (רש"י פרשתנו ב, כג), ואם בן יקשה להם, "מה שמו", שגם "אלקי אבותיכם" שמע את נאקתם, ונוגעים לו צרותיהם של ישראל, איזה "שם" משמותיו של הקב"ה (המורה על

יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֵהִיָּה אֲשֶׁר אֵהִיָּה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵהִיָּה שְׁלַחְנִי אֲלִיכֶם:

לא מחשבתו מחשבת השם: תברך, שמאז כן היתה דעתו באמרו: תברך: "אֵהִיָּה אֲשֶׁר אֵהִיָּה", למשה לבדו הגיד, ולא שיגיד לישראל, וזהו: יפה אמרת, שגם דעתי מתחלה כן היתה, שלא תגיד לבני ישראל כדברים האלה, אלא: "כה תאמר לבני ישראל" אֵהִיָּה פעם אחת, וכן משמע במסכת ברכות, (דוק).

כ"ט אֵהִיָּה אֲשֶׁר אֵהִיָּה • "אֵהִיָּה" עִמָּם בְּצָרָה זֹאת, "אֲשֶׁר אֵהִיָּה" עִמָּם בְּשִׁעְבוֹד שְׂאֵר מַלְכֵי־וְת (ברכות ט).
אמר לפניו: "רבנו של עולם, מה אני מזכיר להם צרה אחרת? דים בצרה זו". אמר לו: "יפה אמרת: 'כה תאמר וגו'" (שמות רבה). (לא שהשפיל, חלילה, משה בותר, אלא שלא הבין דברי השם: תברך, כי

טו) וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֲלִיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זְכָרִי לְדֹר דָּר:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר
לעולם ועד, ואשר אֵהִיָּה פירוש של אֵהִיָּה. וְהַדָּר אָמַר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ־הוּא, שְׁמָא יִסְבוֹר מֹשֶׁה שְׁשְׁמִי אֵהִיָּה אֲשֶׁר אֵהִיָּה, וְלִכְךָ חֲזַר וַאֲמַר כֹּה תֹאמַר. (יד-טו) וַיֹּאמֶר וגו' אֵהִיָּה. קשה, כל בני ישראל למה לי. ויש לומר (זה קרא לו) [דַּהֲכִי קָאָמַר] הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ־הוּא לְמֹשֶׁה, אֵהִיָּה שְׁמִי לְפִי שְׁאֵהִיָּה

<p>ה' שְׁמִי לְעֵלָם • חֶסֶד וְיִיׁוּ, לֹמַר: הַעֲלִימְהוּ שְׁלֹא יִקְרָא כְּכַתְּבוּ (שמות רבה) • וְזֶה זְכָרִי • לְמַדּוּ הַיָּאֵף</p>	<p>נִקְרָא, וְכֵן דָּוָד הוּא אוֹמֵר: "ה' שְׁמֶךָ לְעוֹלָם, ה' זְכָרְךָ לְדוֹר וָדוֹר".</p>
--	---



~ יום חמישי כ"ג טבת ~

טו אֵייל וְתַכְנוּשׁ יֵת סְבִי יִשְׂרָאֵל וְתִימֵר לְהוּן יִי אֱלֹהָ דְבַהֲתֵכּוֹן אֲתַגְלִי לִי אֱלֹהָ דְאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לְמִימֵר מְדַבֵּר דְכִיּוֹנָא יִתְכּוֹן וְיֵת דְאַתְעַבֵּד לְכוּן בְּמַצְרַיִם:

(טו) לָךְ וְאַסְפֹּתְךָ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתְּ אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נֹרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פְּקֹד פְּקֹדֹתַי אֶתְכֶם וְאֶת־הַעֲשׂוֹי לְכֶם בְּמַצְרַיִם:

כ"ג אֵת זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל • מִיְחָדִים לִישִׁיבָה. וְאִם תֹּאמַר "זְקֵנִים" סֵתֵם, הַיָּאֵף אֶפְשָׁר לוֹ לְאַסֵּף זְקֵנִים שְׁל שְׁשִׁים רְבּוּא ?.

יז וְאַמְרִית אֲסִיק יִתְכּוֹן מִשְׁעֲבוּד מַצְרָאֵי לְאַרְעֵי כְּנַעֲנָאֵי וְחַתָּאֵי וְאַמּוֹרָאֵי וּפְרָזָאֵי וְחוּזָאֵי וִיבוּסָאֵי לְאַרְעָא עַבְדָּא חֵלֵב וְדָבֵשׁ:

(יז) וְאָמַר אֵלֶּהָ אֶתְכֶם מֵעַנֵי מַצְרַיִם אֶל־אַרְצֵי הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִי וְהַחִזִּי וְהַיְבוּסִי אֶל־אַרְצֵי זָבַת חֵלֵב וְדָבֵשׁ:

יח וַיִּקְבְּלוּן לְמִימְרֵךְ וְתִיתִי אֶת וְסְבִי יִשְׂרָאֵל לְזוֹת מַלְכָּא דְמַצְרַיִם וְתִימְרוּן לֵה יִי אֱלֹהָ דִיהוּדָאֵי אֲתַקְרִי עֲלֵנָא וְקַעֲן גִּזִּיל קַעֲן מִהַלָּף תִּלְתָּא יוֹמִין בְּמַדְבָּרָא וְנִדְבַח קָדָם יִי אֱלֹהֵנָא:

(יח) וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ וּבָאתְךָ אֶתְּהָ וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ מַצְרַיִם וְאָמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה גִלְכֶה־נָּא דְרַךְ שְׁלֹשֶׁת יוֹמִים בְּמַדְבָּר וְנִזְבַּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

טז "פְּקֹד פְּקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם": (אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים • יו"ד תְּרַה, רְמֹז לְעֶשֶׂר מִכּוֹת, בְּרִשׁ"י יֶשׁוּן). נִקְרָה עָלֵינוּ • לְשׁוֹן מִקְרָה, וְכֵן: (בְּרַאשִׁית כג) "וַיִּקְרָא אֱלֹהִים", וְאַנְכִי אִקְרָה כֹּה" – אֵהָא נִקְרָה מֵאֲתוּ הָלָם.

כ"ג וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ • מֵאַלְיָהֶם, מִכִּיּוֹן שֶׁתֹּאמַר לְהֶם לְשׁוֹן זֶה, יִשְׁמְעוּ לְקוֹלְךָ, שֶׁכָּבֵר סִימָן זֶה מְסוּר בִּינְדָם מִיַּעֲקֹב וּמִיֹּסֵף, שֶׁבְּלִשׁוֹן זֶה הֵם נִגְאָלִים: יַעֲקֹב אָמַר: "וְאֱלֹהִים פְּקֹד פְּקֹד אֶתְכֶם", יוֹסֵף אָמַר לְהֶם: (בְּרַאשִׁית

יט וַיִּקְדַּמֵי גְלִי אַרְי לֹא יִשְׁבּוּק יִתְכּוֹן מַלְכָּא דְמַצְרַיִם לְמִיזַל וְלֹא מִן קָדָם דְחִילָה תְּקִיף:

(יט) וְאַנְי יִדְעִיתִי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִלְּךָ לְהִלָּךְ וְלֹא בִיד חֲזָקָה:

— וְכֵלְזָן לְשׁוֹן 'נְתִינָה' הֵם. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים "וְלֹא בְיַד חֲזָקָה", וְלֹא בְשִׁבִיל שְׂיָדוּ חֲזָקָה, כִּי מֵאֲז אֲשַׁלַּח אֶת יָדִי וְהַפִּיתִי אֶת מַצְרַיִם וְגו', וּמְתַרְגְּמִינָן אוֹתוֹ: וְלֹא מִן קָדָם דְחִילָה תְּקִיף. מִשְׁמֹו שְׁל רַבִּי יַעֲקֹב בְּרַבִּי מִנְחֵם, נֹאמֵר לִי.

כ"ג אֵת יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מַצְרַיִם לְהִלָּךְ • אִם אִין אֲנִי מַרְאֶה לוֹ יָדִי חֲזָקָה, כְּלוּמַר, כֹּל עוֹד שְׂאִין אֲנִי מוֹדִיעוֹ יָדִי חֲזָקָה, "לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם לְהִלָּךְ". לֹא יִתֵּן • [כְּתַרְגּוּמוֹ] לֹא יִשְׁבּוּק, כְּמוֹ: (בְּרַאשִׁית כ) "עַל כֵּן לֹא נִתְתִּיף", (שם לא) "וְלֹא נִתְּנוּ אֱלֹהִים לְהִרְעֵ עַמְדִי"

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

דְּפָקֵד יִפְקֹד • וְלִמָּאֵי (דְּפִירֵשׁ רִשׁ"י) [דְּפִירֵשׁתִּין] בְּפִרְשֵׁת וַיְחִי (בְּרַאשִׁית מז ז) נִיחָא: תוֹרָה יֵט

וּמִיֹּסֵף שֶׁבְּלִשׁוֹן זֶה דְּפָקֵד יִפְקֹד (בְּרַאשִׁית נ כד) יְהִיֹו נִגְאָלִין. וְיֵשׁ מְקַשִּׁים שְׁלֹא מְצִינּוּ שְׂאֵמֵר יַעֲקֹב לְשׁוֹן זֶה

כַּוְּאֶשְׁלַח פּוֹן ית מַחַת גְּבֻרָתִי וְאֶמְחִי ית
מִצְרָאֵי כָּל פְּרֻשְׁתֵּי דֵי אַעֲבַד בְּיַהוּדָא
וּבְתַר כֵּן יִשְׁלַח יתְכוּן:

**(ב) וְשַׁלַּחְתִּי אֶת־יָדַי וְהִפִּיתִי אֶת־מִצְרַיִם כָּל־
נַפְלְאֹתַי אֲשֶׁר אַעֲשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח
אֶתְכֶם:**

כא וְאֶתְּן ית עֲמָא הַדִּין לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי
מִצְרָאֵי וַיְהִי אַרְי תְּהִיבֵן לֹא תְהִיבֵן רִיקָנִין:

**(כא) וְנָתַתִּי אֶת־חַן הַעַם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְהָיָה
כִּי תִלְכוּן לֹא תִלְכוּ רִיקָם:**

כב וְתִשְׁאַל אֶתְּמָא מִשְׁבַּכְתָּהּ וּמְקַרִּיבַת בֵּיתָהּ
מִיָּנִין דְּכַסְפָּה וּמִיָּנִין דְּדָהָב וּלְבוּשֵׁי וּתְשׁוּבֵן
עַל בְּנִיכּוּן וְעַל בְּנִתִּיכּוּן וּתְרוּקְנֵן ית
מִצְרַיִם:

**(כב) וְשַׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ כָּל־כֶּסֶף
וּכְלֵי זָהָב וּשְׁמַלְתֵּי וּשְׂמֹתֵם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם
וּנְצַלְתֶּם אֶת־מִצְרַיִם:**

נְפַעְלָנוּ, וְכַל נו"ן שְׁהִיא בְּתִיבָה לְפָרְקִים וְנוֹפְלַת
מִמֶּנָּה, כְּנו"ן שֶׁל נוּגֵף, נוּשָׂא, נוֹתֵן, נוֹשֵׁף, כְּשֶׁהִיא
מְדַבֵּרַת לְשׁוֹן 'וּפַעְלָתֵם', תִּנְקַד בְּשׁוֹן"א בְּחֻטָּף, כְּגוֹן:
(בְּרַאשִׁית מִה) "וּנְשָׂאתֶם אֶת אֲבִיכֶם", (בְּמִדְבָר לֵב) "וְנִתְּתֶם
לָהֶם אֶת אֶרֶץ הַגִּלְעָד", (בְּרַאשִׁית יז) "וְנִמְלַתֶם אֶת בֶּשֶׂר
עַרְלַתְכֶם". לְכֵן אֲנִי אוֹמֵר שְׂזֹאת הַנְּקוּדָה בְּחִיר"ק מִן
הַיְסוּד הַיָּא, וַיְסוּד שֶׁם דְּבָר - נְצוּל, וְהוּא מִן הַלְשׁוֹנוֹת
הַכְּבֻדִים, כְּמוֹ: דְּבוּר, כְּפוּר, לְמוּד, כְּשִׂידְבָר בְּלִשׁוֹן
'וּפַעְלָתֵם' יִנְקַד בְּחִיר"ק, כְּמוֹ: (בְּמִדְבָר ט) "וְדַבַּרְתֶּם אֶל
הַסֵּלַע", (יִחְזַקְאֵל מִה) "וְכִפַּרְתֶּם אֶת הַבַּיִת", (דְּבָרִים יא)
"וְלִמְדַתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם".

כ"ג - וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ • מֵאוֹתָהּ שְׁהִיא גְּרָה אֶתְּהּ בְּבֵיתָהּ.
וּנְצַלְתֶּם • כְּתַרְגוּמוֹ: וּתְרוּקְנֵן, וְכֵן (שְׁמוֹת ב') "וְיִנְצְלוּ
אֶת מִצְרַיִם", (שֵׁם לֵב) "וְיִתְנַצְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עַדְיֵם",
וְהַנּוּן בּוּ יְסוּד. וּמִנְחָם חִבְרוּ בְּמַחְבְּרַת צָד"י עִם
(בְּרַאשִׁית לא) "וַיִּצַּל אֱלֹהִים אֶת מִקְנֵה אֲבִיכֶם", "אֲשֶׁר
הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאֲבִינֵנוּ", וְלֹא יֵאֲמְנוּ דְּבָרֵינוּ, כִּי אִם לֹא
הָיְתָה הַנּוּן יְסוּד וְהִיא נְקוּדָה בְּחִיר"ק, לֹא תִהְיֶה
מִשְׁמַשְׁתׁ בְּלִשׁוֹן 'וּפַעְלָתֵם', אֲלֵא בְּלִשׁוֹן 'וּנְפַעְלָתֵם',
כְּמוֹ: (דְּבָרִים כח) "וְנִסַּחְתֶּם מִן הָאֲדָמָה", (וַיְקָרָא כח) "וְנִתְּתֶם
בְּיַד אוֹיֵב", (שֵׁם) "וְנִגְנַפְתֶּם לְפָנַי אוֹיֵבֵיכֶם", (יִחְזַקְאֵל כב)
"וְנִתְּתֶם בְּתוֹכָהּ", (יִרְמִיָּה ז) "וְאִמְרַתֶּם נְצַלְנוּ", לְשׁוֹן

א וְאֶתִּיב מִשָּׁה וְאָמַר וְהָא לֹא יְהִמְנוּ לִי
וְלֹא יִקְבְּלוּן מִנֵּי אַרְי יִמְרוּן לֹא אֶתְגַּלִּי לָךְ
יְי:

**ד (א) וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא
יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֱלֹהֶיךָ יְהוָה:**

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~

סְבוּר שְׁמַצַּד קָשִׁי הַגְּלוּת וְאֶרִיכוּת הַשְּׁעוּבָה הַפֶּךְ הַגְּלוּת לְדָבָר
רְגִיל אֲצֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְגַם כְּשִׁימְעוּ אֶת בְּשׁוֹרַת הַגְּאֻלָּה יִתְקַשּׁוּ
לְקַלֵּט אוֹתָהּ וּלְהַרְגִישׁ שְׂאֵבֵן הַגִּיעֵי זְמַן גְּאֻלְתֶּם.
(סְפַר הַשִּׁיחוֹת תַּנְשׁ"א כֹּךְ א עמ' 246)

וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי (ד, א) יֵשׁ לְשַׁאֲל, הָרִי ה'ִ
אָמַר לְמֹשֶׁה שְׂאֵם יֹאמֵר "פְּקוּד פְּקֻדָּתִי" יִשְׁמְעוּ אֵלָיו, כִּי סִימֵן
מְסוּר בְּנֶדֶם שֶׁבְּלִשׁוֹן זֶה יְהִי נְגָאֵלִים (רש"י לְעִיל ג, יח), וּמִדְּוַע
חֲשַׁשׁ שְׂבָנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁמְעוּ אֵלָיו. וְגַם לֹמַר, שֶׁהוּא הִנֵּה

**(ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹוֵי יְהוָה מִה־זֶה בִּידְךָ וַיֹּאמֶר מִמָּה:
כַּוְּאֶמַר לֵה יְי מַה דִּין בִּידְךָ וְאָמַר חוּטְרָא:
שְׁלַפְנִיד אָבֵן הַיָּא. אָמַר לוֹ: הֵן. אָמַר לוֹ: הִרְיֵנִי
עוֹשֶׂה אוֹתָהּ עֵץ.**

כ"ד - מִזֶּה בִּידְךָ • לְכָף נִקְטַב תִּיבָה אַחַת, לְדָרֵשׁ:
מִזֶּה שְׁבָנִיד אֶתְּהּ חֲקֵב לְלִקוֹת, שְׁחֻשְׁדָּת בְּכַשְׂרִים.
וּפְשׁוּטוֹ, כְּאָדָם שְׂאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: מוֹדָה אֶתְּהּ שְׁוֹ

דַּעַת זְקִנִים מְכַעֲלֵי הַתּוֹסְפוֹת - עוֹז וְהַדֵּר

(כב) וְשַׁאֲלָה. פִּירוּשׁ הָאֵי שְׁאֵלָה נְתִיבָה, כְּמוֹ שְׁאֵל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה וְגו' (תְּהִלִּים ב ח), כִּי כְּשִׁיחֲזָקוּ מִצְרַיִם לְמַהֵר לְשַׁלְּחֵם, שְׁאֵלוּ
לָהֶם שְׁתַּנְּנוּ לָהֶם כָּסֶף וְכֵלֵי זָהָב קוּדֵם שְׁיִלְכוּ, וְהֵם יִתְּנוּ בְּרִצּוֹן מִפְּנֵי שְׁיִתְּרָאוּ מִן הַמַּכּוֹת: תּוֹרָה א

(ג) וַיֹּאמֶר הַשְּׁלִיכֵהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אֶרְצָה וַיְהִי לְנַחֵשׁ וַיִּנֶּם מֹשֶׁה מִפְּנֵיו:

ג וַיֹּאמֶר רַמְיָהוּ לְאַרְעָא וּרְמַיָהוּ לְאַרְעָא וַהֲוֵה לְחַוֵּי וְעַרְק מֹשֶׁה מִן קַדְמוּהֵי:

כ"ג - וַיְהִי לְנַחֵשׁ • רָמַז לּוֹ שֶׁסֵּפֶר לְשׁוֹן-הָרַע עַל יִשְׂרָאֵל (בְּאֶמְרוֹ: "לֹא יֶאֱמִינוּ לִי"), וְתַפְשׁ אֶמְנוּתוֹ שֶׁל נַחֵשׁ.

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וַאֲחֻז בְּזַנְבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֹק בּוֹ וַיְהִי לְמַטֵּה בְּכַפּוֹ:

ד וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אוֹשִׁיט יָדְךָ וְאַחֲזֵד בְּזַנְבֵה וְאוֹשִׁיט יָדֵה וְאַחֲזֵק בֵּה וַהֲוֵה לְחוּטְרָא בִידֵה:

כ"ג - וַיַּחֲזֹק בּוֹ • לְשׁוֹן אַחֲזִיזָה הוּא, וְהִרְבֵּה יֵשׁ בְּמִקְרָא: (בְּרֵאשִׁית ט') "וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ", (דְּבָרִים כח) | "וַהֲחִזִּיקָה בְּמַבְשֵׁיו", (שְׁמוּאֵל א יז) "וַהֲחִזִּיקְתִּי בְּזַנְבוֹ", כֹּל לְשׁוֹן חֲזוּק הַדְּבֻק לְבִי"ת, לְשׁוֹן אַחֲזִיזָה הוּא.

(ה) לְמַעַן יֵאֱמִינוּ בִּי-נִרְאָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב:

ה בְּדִיל דִּיהֲמַנּוּן אַרִי אַתְגְּלִי לָךְ יְיָ אֱלֹהָ דְאַבְרָהָמָהוֹן אֱלֹהָ דְאַבְרָהָם אֱלֹהָ דְיִצְחָק וְאֱלֹהָ דְיַעֲקֹב:

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא עוֹד הִבְאֵנָא יָדְךָ בְּחִיקוֹךָ וַיִּבֹא יָדוֹ בְּחִיקוֹ וַיּוֹצֵאָהּ וַהֲנֵה יָדוֹ מִצַּרְעַת פְּשָׁלֵג:

ו וַיֹּאמֶר יְיָ לֵה עוֹד אַעִיל כְּעַן יָדְךָ כְּעַטְפָךְ וְאַעִיל יָדֵה כְּעַטְפָה וְאַפְקֵה וְהָא יָדֵה חוּרָא כְּתִלְגָא:

כ"ג - מִצַּרְעַת פְּשָׁלֵג • דְרָךְ צַרְעַת לְהִיּוֹת לְבִנָּה: "וְאִם בְּהֵרַת לְבִנָּה הִיא", אַף בָּאוֹת זֶה רָמַז לּוֹ שֶׁלְשׁוֹן הָרַע

סְפֵר, בְּאֶמְרוֹ: "לֹא יֶאֱמִינוּ לִי". לְפִיכָךְ הִלְקֵהוּ בְּצַרְעַת, כְּמוֹ שֶׁלְקַתָּה מְרִים עַל לְשׁוֹן הָרַע.

(ז) וַיֹּאמֶר הַשֵּׁב יָדְךָ אֶל-חִיקוֹךָ וַיִּשֶׁב יָדוֹ אֶל-חִיקוֹ וַיּוֹצֵאָהּ מִחִיקוֹ וַהֲנֵה-שָׁבָה בְּבִשְׂרוֹ:

ז וַיֹּאמֶר אַתִּיב יָדְךָ לְעַטְפָךְ וְאַתִּיב יָדֵה לְעַטְפָה וְאַפְקֵה מִעַטְפָה וְהָא תַבַּת הַנּוֹת כְּבִשְׂרָה:

כ"ג - וַיּוֹצֵאָהּ מִחִיקוֹ וַהֲנֵה שָׁבָה וְגו' • מִכָּאן שֶׁמִּדָּה טוֹבָה מִמְהֵרַת לְבֹא מִמֵּדַת פְּרַעְנוּת, שֶׁהָרִי בְּרֵאשׁוֹנָה לֹא נֶאֱמַר: "מִחִיקוֹ" (שְׁמוֹת רַבָּה).

(ח) וַהֲיָה אִם-לֹא יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקַל הָאֵת הָרֵאשׁוֹן וַהֲאֱמִינוּ לְקַל הָאֵת הָאַחֲרוֹן:

ח וַיְהִי אִם לֹא יְהִמַנּוּן לָךְ וְלֹא יִקְבְּלוּן לְקַל אַתָּא קַדְמוּאָה וַיְהִמַנּוּן וַיִּקְבְּלוּן לְקַל אַתָּא בְּתַרְאָה:

כ"ג - וַהֲאֱמִינוּ לְקַל הָאֵת הָאַחֲרוֹן • מִשְׁתַּאמֵר לָהֶם: בְּשִׁבְלֵכֶם לְקִיתִי עַל שֶׁסֵּפֶרְתִּי עֲלֵיכֶם לְשׁוֹן הָרַע, יֶאֱמִינוּ לָךְ. שֶׁכִּבֵּר לְמַדּוֹ בְּכָךְ, שֶׁהִמְזַדְּוִיגִין לְהַרַע לָהֶם. לּוֹקִים בְּנִגְעִים, כְּגוֹן: פְּרַעָה וְאַבְימֶלֶךְ בְּשִׁבְלֵי שָׂרָה.

(ט) וַהֲיָה אִם-לֹא יֵאֱמִינוּ גַם לְשָׁנֵי הָאֵתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקַלְךָ וְלִקְחַתָּ מִמִּימֵי הַיָּאֵר וְשִׁפְכַתָּ הַיִּבְשָׁה וַהֲיָה הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן-הַיָּאֵר וַהֲיָה לְדָם בַּיַּבֵּשֶׁת:

ט וַיְהִי אִם לֹא יְהִמַנּוּן אַף לְתַרְוִין אַתִּמָּא הָאֵלִין וְלֹא יִקְבְּלוּן מִנְךָ וְתַסַּב מִמִּינָא דִּבְנֵהרָא וְתַשׁוּד לִיבְשָׁתָא וַיְהוֹן מִיָּא דִּי תַסַּב מִן נִהרָא וַיְהוֹן לְדָמָא בַּיַּבֵּשֶׁתָּא:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ג) וַיְהִי לְנַחֵשׁ. מִפְּנֵי מַה הָרָאָה לּוֹ יְתִרְךָ נַחֵשׁ יוֹתֵר מִדְּכִבֵּר אַחֵר, אֲלֹא מַה נַחֵשׁ נוֹשֵׁף וּמְמִית, כִּף פְּרַעָה וְעִבְדֵי נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין אֵת יִשְׂרָאֵל. וְיִמָּה שָׁבַב מֹשֶׁה, רָמַז שֶׁיְהִי פְרַעָה וְעִבְדֵי יִבְשִׁין כְּעַן. וְהִיָּד שֶׁהִיָּתָה מְצוּרַת, שֶׁכִּף פְּרַעָה וְעִבְדֵי טְמֵאִין וּמְטֵמֵאִין אֵת יִשְׂרָאֵל. וַהֲנֵה שָׁבָה לְמִי שֶׁיִּשְׁתַּחֲוֶה וְרָמַז שֶׁיִּשְׁתַּחֲוֶה יִשְׂרָאֵל מִטוֹמְאָת מְצֻרִים (פְּרָקִי דְרֵיא פְלוֹ'): תוֹרַת ד (ז) וַיֹּאמֶר הַשֵּׁב. לְפִי שֶׁדְרָךְ נִגְעִים לְבֹא לִידֵי הַסֵּגֶר: תוֹרַת ח

נראה בעיני, אלו נאמר: והיו המים אשר תקח מן היאר לדם ביבשת, שומע אני שבידו הם נהפכים לדם, ואז כשיקרו לארץ יהיו בהותן, אבל עכשו מלמדנו שלא יהיו דם עד שיהיו ביבשת.

כ"ג וְלָקַחְתָּ מִמַּיְמֵי הַיָּאֵר • רָמַז לָהֶם שְׂבַמְכָה רֵאשׁוֹנָה נִפְרַע מֵאֱלֹהֹתֶם (פרוש: כְּשֶׁהֲקִדוּשׁ-בְרוּךְ-הוּא נִפְרַע מִן הָאֱמוּנוֹת, נִפְרַע מֵאֱלֹהֹתֶם תְּחִלָּה, שֶׁהֵיוּ עוֹבְדִים לְגִילּוּס הַמְּחִיָּה אוֹתָם, וְהִפְכָם לְדָם. בְּרַשׁ"י יֵשׁוּ). וְהֵיוּ הַמַּיִם וְגו' • "וְהֵיוּ" "וְהֵיוּ" שְׁתֵּי פְעָמִים.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קְדָם יְיָ בְּבַעַו יְיָ לֹא גִבֹר דְּמַלּוּל אֲנִי אֶף מִתְּמַלֵּי אֶף מִדְּקַמּוּהֵי אֶף מִעֵדֶן דְּמַלְלָתָא עִם עֲבָדֶיךָ אֲרִי יְקִיר מִמְּלָל עֲצִמִיק לִישׁוֹן אֲנִי:

(י) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִי גַם מִתְּמוּל גַּם מִשְׁלֹשׁם גַּם מֵאֵז דְּבָרְךָ אֶל־עֲבָדֶיךָ כִּי כְבֹד־פָּה וְכִבְד־לְשׁוֹן אֲנִי:

אֲהַרְן אַחִיר, שֶׁהִיָּה גְדוֹל הִימְנוֹ וְנָבִיא הִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (הֲלֵא אֲהַרְן אַחִיד הַלְוִי וְגו'. וְעוֹד נֶאֱמַר לְעֲלֵי הַכֹּהֵן) (שְׂמוּאֵל א ב) "הַנְּגַלָּה נְגַלִּיתִי אֶל בֵּית אַבִּיךָ בְּהִיוֹתְם בְּמִצְרַיִם", הוּא אֲהַרְן. וְכֵן: (יחזקאל כ) "וְאֹדַע לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְגו'", "וַיֹּאמֶר אֱלִיהֶם אִישׁ שְׂקוּצֵי עֵינָיו הִשְׁלִיכוּ". וְאוֹתָהּ נְבוּאָה, לְאֲהַרְן נֶאֱמָרָה. כְּבֹד־פֶּה • כְּבֹדוֹת אֲנִי מְדַבֵּר. וְכַלְשׁוֹן לְעַ"ז בַּלְבָּ"ו.

כ"ג גַּם מִתְּמוּל וְגו' • לְמַדְנוּ שֶׁכָּל שְׂבַעַה יָמִים הִיָּה הַקְּדוּשׁ-בְרוּךְ-הוּא מִפְתָּה אֶת מֹשֶׁה בְּסִנָּה לִילֶךְ בְּשִׁלְיָחוֹתוֹ: "מִתְּמוּל", "שְׁלֹשׁם", "מֵאֵז דְּבָרְךָ" – הָרִי שְׁלֹשָׁה, וְשְׁלֹשָׁה צַמְיָן, רְבוּיָן הֵם, הָרִי שְׁשָׁה, וְהוּא הִנֵּה עוֹמֵד בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי כְּשֶׁאָמַר לוֹ זֹאת עוֹד: "שְׁלַח נָא בְּיַד תְּשֻׁלַּח", עַד שֶׁתָּרַח בּוֹ וְקָבַל עָלָיו (שְׂמוֹת רַבָּה). וְכָל זֶה, שְׁלֹא הִנֵּה רוּצָה לְטַל גְּדֻלָּה עַל

יֵא וַיֹּאמֶר יְיָ לֵה מִן שְׁוֵי פּוּמָא לְאַנְשָׁא אוֹ מִן שְׁוֵי אֱלִמָּא אוֹ חֲרֻשָׁא אוֹ פִּקְחָא אוֹ עוֹיָדָא הֲלֵא אֲנִי יְיָ:

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שָׁם פֶּה לְאָדָם אוֹ מִי־יָשׁוּם אֵלֶם אוֹ חֲרָשׁ אוֹ פִּקֵּחַ אוֹ עוֹר הֲלֵא אֲנִי יְהוָה:

עֲלִיד? (שְׂבַת קַמ) וְלֹאסְפִקְלוֹטוֹרִין הַהוֹרְגִים, מִי עֲשָׂאָם עוֹרִים, שְׁלֹא רָאוּ כְּשֶׁבְרַחַת מִן הַבִּימָה וְנִמְלַטְתָּ? הֲלֵא אֲנִי • שְׁשָׁמֵי ה', עֲשִׂיתִי כָּל זֹאת.

כ"ג מִי שָׁם פֶּה וְגו' • מִי לְמַדְךָ לְדַבֵּר כְּשֶׁהִיָּת דְּדוֹן לְפָנָי פְּרַעַה עַל הַמִּצְרַיִם? אוֹ מִי יָשׁוּם אֵלֶם • (נַחֲשׁוּמָא) מִי עֲשָׂה פְּרַעַה אֵלֶם, שְׁלֹא נִתְאַמֵּץ בְּמִצְוֹת הַרְיָגְתְּךָ, וְאֵת מְשֻׁרְתָיו חֲרָשִׁים, שְׁלֹא שְׂמַעוּ בְּצוּוֹתָו

יִבְכְּעֵן אֲזִיל וּמִימְרֵי יְהָ עִם פּוּמָךְ וְאַלְפִּנְךָ דִּי תְּמַלִּיל:

(יב) וְעַתָּה לָךְ וְאַנְכִי אֵתְּהָ עִם־פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תִּדְבַּר:

יֵא וַיֹּאמֶר כְּבַעַו יְיָ שְׁלַח כְּעַן כִּבְדִּי מִן דְּכֻשָׁר דְּתִשְׁלַח:

(יג) וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְּיַד־תְּשֻׁלַּח:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

כְּלוֹמַר מַה לָּךְ לְהִנְפִיר שְׂאֵתָה כְּבֹד פֶּה, מִי שָׁם פֶּה לְאָדָם הֲלֵא אֲנִי ה', וְאֲנִי עֲשִׂיתִי גַם פֶּה שְׁלֹךְ, אִם כֵּן יוֹדַע אֲנִי שְׂאֵתָה כְּבֹד פֶּה וּבְכִידֵי לְתַקְנָה: תוֹרָה יב
(יג) שְׁלַח נָא בְּיַד תְּשֻׁלַּח. כְּלוֹמַר, אִם אֵתָה חֲפֵץ בְּשִׁלְיָחוֹתֵי, שְׁלַח נָא כְּתָב שְׂאוּלֶיךָ בְּיַדִּי, כִּי שִׁיחֵה לִי לְפָה וְלְמַלְיָן, כִּי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִי: תוֹרָה יד

הַבְּרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרַשִׁית ב ב) וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׂמוֹת, שָׁם לֹא נֶאֱמַר אֱלֹא שְׂמוֹת, מִלְּמַד שֶׁקְּרָא לָהֶם שְׂמוֹת בְּשַׁבְּעִים לְשׁוֹן, וְגַם נִתְּתִי לוֹ פֶּה כְּשֶׁאֲמַרְתִּי לוֹ (שֵׁם ג יא) הֲמֵן הֵעֵץ וְגו', וַיֹּאמֶר לִי (שֵׁם פִּסְוִק יב) הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נִתְּתָה עִמָּדִי, כִּלְשׁוֹן לָךְ שְׂאֵתָה כָּא לְגֵאוּל בְּנֵי. דְּבַר אַחֵר, מִי שָׁם פֶּה, כְּלוֹמַר פֶּה חֲדָשָׁה אֲנִי בּוֹרֵא, כִּלְשׁוֹן שְׂאֵנִי מִתְּתֵן שְׁלֹךְ שְׂאֵינָה צְרִיכָה אֱלֵא תִּיקוֹן מַעַט. מַה"ר יוֹסֵף. וְרַבֵּי עוֹבְדִיָּה פִּירֵשׁ,

(ט) וְהֵיוּ לְדָם. רָמַז שִׁישְׁפָּךְ דְּמֵן שֵׁל מִצְרַיִם בְּכַוֻּנוֹת וְעַל הַיָּם: תוֹרָה י
(יֵא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' בִּי אֲדֹנָי. אֵתָה מַעְמִיד אוֹתִי עַל אֲנָשִׁים שִׁיּוֹדְעִים שְׂבַעִים לְשׁוֹן עוֹמְדִים לְפָנָי פְּרַעַה, וְאִם אֶחָד מֵהֶם מְדַבֵּר לִי בְּלִשׁוֹנוֹ וְאִנִּי יוֹדַע לְהַשִּׁיב, וְכִי אֵינִן צוֹחֲקִין עָלַי וְאוֹמְרִים שְׁלִיחַ שֵׁל מִי אֵתָה שְׂאֵינִי יוֹדַע לְשִׁמּוֹעַ וְלַהֲבִין כָּל הַלְשׁוֹנוֹת. אָמַר לוֹ יְהִבְרַךְ, מִי שָׁם פֶּה לְאָדָם הֲרֵאשׁוֹן לְקָרָא שְׂמוֹת לְכָל

כ"ד - בַּיּוֹם תִּשְׁלַח • בַּיּוֹם מִי שִׁלַּח רִגְלִי לְשַׁלַּח, וְהָיָה אֲהָרֹן. דָּבַר אַחֵר: בַּיּוֹם אַחֵר שִׁתְּרַצֶּה לְשַׁלַּח, שְׂאִיָן

סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלים לעתיד - יש לה שולוחים הרבה.

(י) וַיִּחַר-אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְרֵן אָחִיךָ הַלּוֹי יִדְעָתִי כִּי-דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה-הוּא יֵצֵא לְקִרְאָתְךָ וּרְאֵךָ וְשָׁמַח בְּלִבּוֹ:

יד ותקוף ריגזא דני במשה ואמר הלא אהרן אחיך לואי גלי קדמי ארי מללא ימלל הוא ואף הא הוא נפק לקדמותך ויחזנד ויחדי בלבה:

כ"ד - אֶף • (ובחים קב) רבי יהושע בן קרחה אומר: כָּל חֲרוֹן-אֵף שֶׁבַתְּוֹרָה נֶאֱמַר בּוֹ רָשָׁם, וְזֶה לֹא נֶאֱמַר בּוֹ רָשָׁם, וְלֹא מִצִּינּוֹ שֶׁבֵּא עֲנֵשׁ עַל-יְדֵי אוֹתוֹ חֲרוֹן. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי: אֵף בְּזוֹ נֶאֱמַר בּוֹ רָשָׁם: "הֲלֹא אֶהְרֵן אָחִיךָ הַלּוֹי", שֶׁהִיָּה עֲתִיד לִהְיוֹת לּוֹי וְלֹא כֹהֵן, וְהַכֹּהֵן הֵייתִי אוֹמֵר לְצֵאת מִמֶּךָ, מֵעַתָּה לֹא יִהְיֶה

כן, אלא הוא יהיה כהן ואתה לוי, שנאמר: (דברי הימים א כג) "ומשה איש האלהים, בניו יקראו על שכט הלוי". הנה הוא יצא לקראתך • כשחלף למצרים. וראך ושמח בלבו • לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדלה, ומשם זכה אהרן לעדי החשן הנתון על הלב.

(טו) וַדַּבַּרְתָּ אֵלָיו וְשָׁמַתְּ אֶת-הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם-פִּיךָ וְעִם-פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תִּעְשֶׂוּן:

טו ויתמלל עמה ותשוי ית פתגמיא בפומיה ומימרי יהי עם פומך ועם פומיה ואליך יתכון ית די מעבדון:

(טז) וַדַּבַּר-הוּא לְךָ אֶל-הָעָם וְהָיָה הוּא יְהִי-לְךָ לְפֶה וְאַתָּה תְהִי־לּוֹ לְאֱלֹהִים:

טז וימלל הוא לה לעמא ויהי הוא יהי לה למתרגמן ואת תהי לה לרב:

כ"ד - וַדַּבֵּר הוּא לְךָ • כְּשִׁבַּלְךָ יְדַבֵּר אֶל הָעָם. וְזֶה יוֹכִיחַ עַל כָּל 'לְךָ' וְ'לִי' וְ'לוֹ' וְ'לְכֶם' וְ'לָהֶם' הַסְּמוּכִים

לדבור, שכלם לשון 'על' הם. יהיה לה לפה • למליץ, לפי שאתה כבד פה. לאלהים • לרב ולשר.

(יז) וְאַתָּה-הַמַּטֵּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תִּעְשֶׂה-בּוֹ אֶת-הָאֵתוֹת: פ

יז וית הטרא הדין תסב בידך דמעבד בה ית אמיא:

~ יום שישי כ"ד טבת ~

(יח) וַיִּלְךָ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב וְאֶל-יָתֵר חָתָנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלֶיךָ זָא וְאֲשׁוּבָה אֶל-אֲחִי אֲשֶׁר-בְּמִצְרַיִם וְאַרְאֶה הַעוֹדִם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לְךָ לְשָׁלוֹם:

יח ואזל משה ותב לות יתר חמוהי ואמר לה אזיל פען ואיתוב לות אחי די במצרים ואחזי העד פען קמין ואמר יתרו למשה אזיל לשלם:

כ"ד - וַיָּשָׁב אֶל יָתֵר חָתָנוֹ • לְטַל רְשׁוּת, שֶׁהָרִי נִשְׁבַּע לוֹ (שְׁלֹא יִזּוּז מִמֶּךָ כִּי-אִם בְּרִשׁוּתוֹ. מְכִילְתָּא). וְשִׁבְעָה שְׁמוֹת הָיוּ לוֹ: רַעוּאֵל, יָתֵר, יִתְרוֹ, קִינִי וְכוּ'.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(יז) וְרָאךָ וְשָׁמַח בְּלִבּוֹ. לְפִי שֶׁהִיָּה מֹשֶׁה אוֹמֵר, מָה אָנִי בָּא בְּחַתוּמוֹ שֶׁל אֶהְרֵן [שְׂמַתְנַבָּא בְּמִצְרַיִם, שְׂנֵאָמַר (שמואל א' ב כז) הַנְּגִלָה נְגִילַתִּי וְגו', אָמַר לוֹ יְהִבְרַךְ לְמָה אַתָּה מִזְכִּיר, אֶהְרֵן אֵינּוּ מִיֵּצֵר אֶלָּא שְׂמַח, הֲדָא הוּא

דכתוב (פסוק כז) ויאמר ה' אל אהרן לה לקראת משה, כדי שידע שאתה שמח (שמואל ג טז): תורה טו

יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר לְךָ שָׁב מִצְרַיִם כִּי-מֵתוּ כָּל-הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים אֶת-נַפְשְׁךָ:

כ"ט) כי מתו כל האנשים • מי הם? דתן ואבירם. חיים היו, אלא שיָרְדוּ מנכסיהם, והעניי חֲשׂוּב כַּמֵּת

• (גדלים טז)

כ וידבר משה ית אתה וית בנחיה וארכבנו על חמור ותב לארעא דמצרים ונסיב משה ית חוטרא דאתעכידו בה נסין מן קדם יי בידה:

כ) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת-אֲשֶׁתוֹ וְאֶת-בָּנָיו וַיֵּרָכְבּוּ עַל-הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אֶרְצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת-מִטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ:

י"א) על החמור • חמור המיחד. הוא החמור שחבש אבניהם לעקדת יצחק, והוא שעתיד מלך המשוח להגלות עליו, שנאמר: (זכריה ט) "עני ורוכב על חמור".

~ נקודות משיחות קודש ~

לגאל את ישראל. שכן, רק מי שיש בו מדה זו, ראוי וכשר להיות שליח ה' ולהיות פלי להשראת מלכותו של הקב"ה. לכן מביא תבת "עני", היינו "ענותן" (רש"י זכריה ט).

עני ורוכב על חמור (רש"י ד, כ) יש לדיק, מדוע מצטיק מן הכתוב גם תבת "עני". ויש לומר, דהנה משה לא רצה לטול גדלה לעצמו, ואמר "מי אנכי, מה אני חשוב", וכדי להשיב על כך, הזמין לו הקב"ה חמורו של מלך המשיח. כלומר: טענה זו מורה שיש בו ענוה ובטול, ודוקא משום כך בחר בו ה'

(לקטי שיחות כרך לא עמ' 15)

כא ואמר יי למשה במהבך למתוב למצרים חזי כל מופתיא דשויית בידך ומעבדנון קדם פרעה ואנא אתקיף ית לבה ולא ישלח ית עמא:

כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּלִכְתָּךְ לָשׁוּב מִצְרַיִם רְאֵה כָּל-הַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר-שַׁמְתִּי בְיָדְךָ וְעִשִׂיתָם לִפְנֵי פְרַעֲה וְאֲנִי אַחֲזֶק אֶת-לְבָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת-הָעָם:

לו, ולא מצינו שעשאם לפניו. אלא מופתים שאני עתיד לשום בידך במצרים, כמו: (שמות ז) "כי ידבר אליכם פרעה וגו'". ואל תתמה על אשר פתיב "אשר שמתתי", שכן משמעו, כשתידבר עמו, כבר שמתים בידך.

כ"ט) בלכתך לשוב מצרימה וגו' • דע, שעל-מנת כן תלך, שתהא גבור בשליחותי לעשות כל מופתי לפני פרעה ולא תירא ממנו. אשר שמתתי בידך • לא על שלשה אותות האמורות למעלה, שהרי לא לפני פרעה צוה לעשותם, אלא לפני ישראל, שיאמינו

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

ובניהם לאחר מפאן נולדו. יש לומר דאילו עתידין להוליד לא תנה קרי להון מתים. עוד יש לומר, דצריך לומר שיָרְדוּ מנכסיהם ואין בידם כח להרע לשום אדם, שאילו אתה אומר עשירים היו ומתו קרי להו משום שאר דברים, אפתי הנה לו לירא שמא יהיו נותנין ממון כדי להרגו, אלא ודאי ירדו מנכסיהם. וכן נמי מתו בגמטריא 'ירדו מנכסיהם' חסר אחת. מה"ר משה ו'ל: תורה כ

ההם תנקר וגו'. ובלא בנים לא היו, דכתיב (שם פסוק כו) ויבניהם וינשיהם וטפם. ואי קשיא, אפתי דילמא איכא חד מהני, והני קראי לאחר מתן תורה הוא, דכתיב (להלן כ טו) וְכָל הָעָם וְגו' שְׁהִמּוּמִין נִתְרַפְּאוּ בְּסִינִי (במדבר י א). ויש לומר, דאי הוו קודם מתן תורה אפילו אם נתרפאו חזרו למומן במעשה העגל, והני קראי לאחר אותו מעשה כתיב. ואם תאמר, אפתי אימא שלא היו להם בנים, והא דכתיב

יט) כי מתו כל האנשים. אמרינן במסכת עבודה זרה (ה) מאן נינהו אנשים, דתן ואבירם. ומיהו חיים היו, אלא שיָרְדוּ מנכסיהם, והעניי חֲשׂוּב כַּמֵּת. ואם תאמר מצורעים היו או סומים, דאמרינן (שם) ארבעה חשובין כמת, סומא ומצורע ועני ומי שאין לו בנים. יש לומר דודאי מצורעים לא היו, דלא מצינו שהיו משולחין מן המחנה. וסומין נמי לא היו, שנאמר (במדבר טו טז) העניי האנשים

(כב) וְאָמַרְתָּ אֶל־פְּרַעֲזָה בַּהּ אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכֹרִי וְיִשְׂרָאֵל:
 כב וְאָמַרְתָּ לְוַת פְּרַעֲזָה בְּדִבְרֵי אָמַר יְיָ בְּרִי בְּכֹרִי יִשְׂרָאֵל:

כ"ב וְאָמַרְתָּ אֶל פְּרַעֲזָה • כְּשֶׁתִּשְׁמַע שֶׁלְּבוּ חֲזַק וּיִמָּאֵן לְשַׁלַּח, אָמַר לוֹ כֵּן. בְּנִי בְּכֹרִי • לְשׁוֹן גְּדֻלָּה, כְּמוֹ: (תהלים פט) "אף אני בכור אֶתְנַהוּ", זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמְדַרְשׁוֹ:

כָּאֵן חָתַם הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עַל מְכִירַת הַבְּכוֹרָה שְׁלַקָּח יַעֲקֹב מֵעֶשָׂו.

(כג) וְאָמַר אֱלֹהֵי שְׁלַח אֶת־בְּנִי וַיַּעֲבֹדֵנִי וְתִמְאֵן לְשַׁלְּחֹו הִנֵּה אֲנִכִי הִרְגָּ אֶת־בְּנִי בְּכֹרֵךְ:
 כג וְאָמַרְתָּ לָּךְ שְׁלַח יְיָ בְּרִי וַיַּפְלַח קְדָמִי וְאִם סָרִיב אֶתְּ לְשַׁלְּחֹוּתָהּ הִיא אֲנִי קָטִיל יְיָ בְּכֹרֵךְ בּוֹכְרֵךְ:

כ"ג וְאָמַר אֱלֹהֵי • בְּשִׁלְיַחוֹתָו שֶׁל מְקוֹם. שְׁלַח אֶת בְּנִי וְגו'. הִנֵּה אֲנִכִי הִרְגָּ וְגו' • הִיא מִכָּה אֶתְרוּנָהּ, וּבַהּ הִתְרַהוּ תַחֲלָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קָשָׁה. וְזֶה הוּא שְׁנֵאָמַר בְּאִיּוֹב: (איוב לו) "הֵן אֵל יִשְׁגִּיב בְּכַחוֹ", לְפִיכֵךְ: "מִי כְּמַהוּ מוֹרָה". בְּשֶׁר־וָדָם הַמְּבַקֵּשׁ לְהַנְקֵם מִחֲבֵרוֹ

מֵעֲלִים אֶת דְּבָרָיו, שְׁלֵא יִבְקֵשׁ הַצָּלָה, אֲכַל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא יִשְׁגִּיב בְּכַחוֹ וְאִין יִכְלַת לְהַמְלִיט מִיָּדוֹ, כִּי־אִם בְּשׁוּבוֹ אֵלָיו, לְפִיכֵךְ הוּא מוֹרָהוּ וּמִתְרָה בּוֹ לְשׁוּב.

(כד) וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה וַיִּבְקֵשׁ הַמִּיתוֹ:
 כד וַיְהִי בְּאֶרְצָה כְּבֵית מִבְּתָא וַעֲרַע בַּהּ מִלְּאָכָא רַבִּי וַבְּעָא לְמִקְטֵלָה:

כ"ד וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן • מִשֶּׁה. וַיִּבְקֵשׁ הַמִּיתוֹ • לְמִשֶּׁה, לְפִי שְׁלֵא מִל אֶת אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ, וְעַל שֶׁנִּתְרַשַׁל נַעֲנֵשׁ עֲנֵשׁ מִיתָה. תִּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי: חֶסֶד־וְשְׁלוֹם, לֹא נִתְרַשַׁל, אֲלֵא אָמַר: אֲמוּל וְאֶצֶא לְדֶרֶךְ – סִבְנָה הִיא לְתִינוּק עַד שְׁלִשָּׁה יָמִים, אֲמוּל וְאֶשְׁקֶה שְׁלִשָּׁה

יָמִים – הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא צוֹנֵן: "לָּךְ שׁוֹב מִצְרַיִם", וּמִפְּנֵי מַה נַּעֲנֵשׁ מִיתָה? לְפִי שֶׁנִּתְעַסַּק בְּמִלּוֹן תַּחֲלָה (במסכת נדרים דף לא). וְהִיא הַמְּלִאָךְ נַעֲשֶׂה כְּמִין נָחַשׁ וּבֹלְעוֹ מֵרֵאשִׁו עַד יָרְכִיו, וְחֹזֵר וּבֹלְעוֹ מֵרַגְלָיו עַד אוֹתוֹ מְקוֹם. הַבִּינָה צְפוּרָה שֶׁבְּשִׁבִיל הַמִּילָה הוּא.

(כה) וַתִּקַּח צִפְרָה לָרִי וַתִּכְרַת אֶת־עַרְלַת בְּנֵהּ וַתִּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן־דָּמִים אַתָּה לִּי:
 כה וַיִּנְסִיבַת צִפּוּרָה טַנְיָא וַיְגַזַּרַת יְיָ עַרְלַת בְּרִיהּ וַקְרִיבַת לְקַדְמוּזַי וְאָמַרְתָּ אֲרִי בְּדָמָא דְמַהֲלַתָּא הַדִּין אֲתִיבַת חֲתָנָא לְנָא:

כ"ה וַתִּגַּע לְרַגְלָיו • הַשְּׁלִיכְתוּ לְפָנֵי רַגְלָיו שֶׁל מִשֶּׁה. וַתֹּאמֶר • עַל בְּנָהּ. כִּי חֲתַן דָּמִים אַתָּה לִי • אַתָּה

הַיִּיתָ גּוֹרֵם לְהִיּוֹת הַחֲתָן שְׁלִי נִרְצַח עֲלֶיךָ – הוֹרַג אִישִׁי אַתָּה לִי.

(כו) וַיִּרְף מִמֶּנּוּ אִזּוֹ אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לְמוֹלַת: פ
 כו וַיִּרְף מִמֶּנּוּ אִזּוֹ אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לְמוֹלַת: פ

כ"ו וַיִּרְף • הַמְּלִאָךְ מִמֶּנּוּ. אִזּוֹ • הַבִּינָה שֶׁעַל הַמִּילָה כֹּא לְהַרְגוֹ. אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לְמוֹלַת • חֲתַנִּי הִיא

נִרְצַח עַל דְּבַר הַמִּילָה. (שְׁנָה רַש"י בְּלִשׁוֹנוֹ: לְעֵיל כְּתַב "אַתָּה הַיִּיתָ גּוֹרֵם", דְּקָשָׁה לְרַש"י מַה זֶה: "אִזּוֹ

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

בְּמִקּוֹם שֶׁלֵּן לְאַחַר שִׁפְעָה בּוֹ אֶתְרֵן וְאָמַר לוֹ עַל הַרְאִשׁוֹנִים אָנוּ מִצְטַעְרִים וְאַתָּה כֹּא לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם, אִף עַל פִּי שֶׁשָּׂבַט לֹוִי לֹא הָיוּ מְשׁוּעָבְדִים, מְכַל־מְקוֹם לֹא הָיָה רוּצָה שִׁיבֹאוּ בְּמִקּוֹם שִׁירָאוּ יִשְׂרָאֵל בְּצָרָה, וְחֲזָרָה מִשֶּׁם צְפוּרָה וּבְנִיָּה, וְאִם כֵּן כִּיּוֹן שֶׁהָיָה בְּדַעְתָּם לְחֹזֵר הָיָה יְכוֹל לְמוּלוֹ קוֹדֵם שִׁיתַּעֲסַק בְּמִלּוֹן, וְתַהֲיָה צְפוּרָה מִמִּתְנַת שֵׁם עַד שִׁיתַּרְפָּא הַנַּעַר מִמִּלְתּוֹ, וְלִכְךָ נַעֲנֵשׁ: תוֹרָה כה

(כה-כו) אִזּוֹ אָמְרָה. מַהוּ אִזּוֹ אָמְרָה, מִתַּחֲלָה כְּשֶׁרָאָתָה הַמְּלִאָךְ בּוֹלְעוֹ עַד הַמִּילָה, לֹא הָיְתָה יוֹדַעַת אִם בְּשִׁבִיל אִיחּוּר מִילַת בְּנוֹ, אִם בְּשִׁבִיל מִילַת עֲצָמוֹ, שֶׁהָיָה כֹּא עֲלֶיהָ וְאִינָה הוֹגְגַת לוֹ, וּמְכַל־מְקוֹם כְּרָתָה עַרְלַת בְּנָהּ וַתִּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן דָּמִים,

כָּאֵן הוֹדָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל מְכִירַת הַבְּכוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל (ב"ר סג ט): תוֹרָה כג

(כד) וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן. פִּירַשׁ רַש"י, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְעַסַּק בְּמִלּוֹן תַּחֲלָה. מִשְׁמַע מִתּוֹךְ פִּירוּשׁוֹ שֶׁהִנָּה לוֹ לְמוּלוֹ קוֹדֵם שִׁיתַּעֲסַק בְּמִלּוֹן תַּחֲלָה. וְתִמְיָה, שֶׁהָיָה לְמִתְרַתּוֹ צְרִיף לְצֵאת וְיִסְתַּכֵּן הַגִּלְד. וַיֵּשׁ לּוֹמֵר, שְׁאוֹתוֹ וְלָד הִנָּה

שיעור יומי לשבת קודש כ"ה טבת ושנים מקרא ואחד תרגום - ה - פרשת שמות סה

דְּמַיִם, וְדוֹק. בֶּן נְרָאָה לִי. לְמוֹלֵת. עַל דְּבַר הַמוֹלוֹת.
שֵׁם דְּבַר הוּא, וְהַלֵּמֶ"ד מְשַׁמֶּשֶׁת בְּלִשׁוֹן 'עַל', כְּמוֹ:
(שמות יד) "וְאָמַר פְּרָעָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל". וְאוּנְקְלוֹס תְּרַגְּם:
"דְּמַיִם", עַל דָּם הַמִּילָה.

אָמְרָה חֲתָן דְּמַיִם", וְהֵלֵא גַם לְעֵיל אָמְרָה "חֲתָן
דְּמַיִם"? אֵלֵא מִתְחִלָּה סְבָרָה דְּזָה וְזָה גוֹרָם, חֲטָא
הַמִּילָה וְחֲטָא אַחֵר. אַחֵר כִּף, כְּשִׁרְאָתָהּ: "וַיִּרְף"
לְגַמְרֵי, אִזּוּ הַבִּינָה דְעַל דְּבַר הַמִּילָה לְכַד בָּא, וּבְזָה
מִתְרַץ גַּם-בֶּן שְׁנוּי הַלִּשׁוֹן בְּתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס בְּחֲתָן

כִּזְוָאֵמַר יְיָ לְאַהֲרֹן אֲזִיל לְקַדְמוֹת מֹשֶׁה
לְמַדְבְּרָא וְאִזֵּל וְעָרְעָה בְּטוֹרָא דְאַתְגְּלִי
עַלְוֵיהּ יִקְרָא דְיָ וְיִשְׁקֵל לָהּ:

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרֹאת מֹשֶׁה
הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁקְלוּ:

כח וַחֲוֵי מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן ית כָּל פְּתָגְמָיָא דְיָ
דִּי שְׁלַחָה וְיַת כָּל אֲתִיָּא דִּי פְקָדָה:

(כח) וַיִּגַּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל-דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר
שָׁלַח וְאֵת כָּל-הָאֲתֹת אֲשֶׁר צִוְּהוּ:

כט וְאִזֵּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּכְנָשׁוּ ית כָּל סְבִי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל:

(כט) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאסְפוּ אֶת-כָּל-זִקְנֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל:

ל ומליל אַהֲרֹן ית כָּל פְּתָגְמָיָא דִּי מְלִיל יְיָ
עִם מֹשֶׁה וְעַבְד אֲתִיָּא לְעִינֵי עָמָא:

(ל) וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר-דִּבֶּר יְהוָה
אֶל-מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֲתֹת לְעֵינֵי הָעָם:

לא וְהִימָן עָמָא וְשִׁמְעוּ אַרְי דְּכִיר יְיָ ית בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאַרְי גְּלִי קְדֻמוֹהֵי ית שְׁעִבּוּדְהוֹן
וּכְרַעוּ וּסְגִידוּ:

(לא) וַיֵּאמְרוּ הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי-פָקַד יְהוָה אֶת-בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת-עֵינֵים וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

~ שבת קודש כ"ה טבת ~

א וְבִתְר בֶּן עֵלֹי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְאָמְרוּ לְפְרָעָה
כְּדָנָן אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח ית עַמִּי
וַיַּחְגִּיז קְדָמִי כְּמַדְבְּרָא:

ה (א) וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל-פְּרָעָה
כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת-עַמִּי וַיַּחְגִּז
לִי בַמִּדְבָּר:

(בח). וּבְסִינַי נִפְרַע לָהֶם: "וַנִּגְשׁ מֹשֶׁה לְכַדוֹ וְהֵם לֹא
יִגְשׁוּ" — הַחֲזִירִים לְאַחֲזִירֵיהֶם.

כט וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְגו' • אֲכַל הַזִּקְנִים
נִשְׁמְטוּ אֶחָד אֶחָד מֵאַחַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, עַד שֶׁנִּשְׁמְטוּ
כָּלֶם, קָדָם שֶׁהִגִּיעוּ לְפִלְטִין, לְפִי שִׁירָאוֹ לְלָכֶת (שמות

כ וְאָמַר פְּרָעָה שְׂמָא דְיָ לֹא אַתְגְּלִי לִי דִּי
אֲקַבֵּל לְמַמְרָה לְשַׁלְּחָא ית יִשְׂרָאֵל לֹא
אַתְגְּלִי לִי שְׂמָא דְיָ וְאָף ית יִשְׂרָאֵל לֹא
אֲשַׁלַּח:

(ב) וַיֹּאמֶר פְּרָעָה מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֲשַׁמְעַ בְּקִלּוֹ לְשַׁלַּח
אֶת-יִשְׂרָאֵל לֹא יֵדְעֹתִי אֶת-יְהוָה וְגַם אֶת-יִשְׂרָאֵל
לֹא אֲשַׁלַּח:

דעת זקנים מבועלי התוספות - עוז והדר

שְׂמָא בְּשִׁבְלֵי אַתְהּ נִעְנֵשׁ, וַיִּרְף מִמֶּנּוּ, אִזּוּ אָמְרָה חֲתָן דְּמַיִם לְמוֹלֵת, יוֹדַעַת אֲנִי עַתָּה כְּבִירוֹר שְׂאִתָּה אֵינְךָ נִעְנֵשׁ כִּי-אִם
בְּשִׁבְלֵי אֵיחֹר מִיֵּלֶת בְּנֶךְ. מַה"ר אֱלִיהוּ בֶּהֱן ו"ל: תורה כו

(ג) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעֲבָרִים נִקְרָא עָלֵינוּ נַלְכָה נָא
 דְרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחַהּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ
 כְּשֶׁכָּסֹה יְיָ אֱלֹהֵינוּ דַּלְמָא יַעְרַעְנָנָא בַּמוֹתָא אוֹ
 גַּוְאָמְרוּ אֱלֹהָא דִיהוּדָאֵי אַתְּגְלֵי עֲלֵנָא גְזֵיל
 כַּעֲזָן מַהֲלַךְ תְּלִיתָא יוֹמִין בַּמִּדְבָּרָא וְנִזְבַּחַהּ
 קְדָם יְיָ אֱלֹהֵינוּ דַּלְמָא יַעְרַעְנָנָא בַּמוֹתָא אוֹ
 בַּקָּטוֹל:

כ"ט- פֶּן יִפְגַּעְנֵנוּ • פֶּן יִפְגַּעְךָ" הֵיוּ צְרִיכִים לומר לו, אֵלֶּא שְׁחַלְקוּ כְּבוֹד לַמַּלְכוּת. "פְּגִיעָה" זו, לְשׁוֹן מַקְרָה מְנָת הוּא.

(ד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מִלֶּךְ מִצְרַיִם לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
 תִּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמִּעֲשֵׂיו לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם:

כ"ט- תִּפְרִיעוּ אֶת הָעָם מִמִּעֲשֵׂיו • תִּבְדִּילוּ וּתְרַחֲקוּ אוֹתָם מִמֶּלֶאכְתֶּם, שִׁשְׁמוּעִין לְכֶם וּסְבוּרִים לְנוּחַ מִן הַמֶּלְאכָה. וְכֵן (משלי ד') "פָּרַעְהוּ - אַל תַּעֲבֹר בוֹ", רַחֲקֵהוּ. וְכֵן: (שם א') "וּתְפָרְעוּ כָל־עַצְתִּי", (שמות לב) "כִּי פְרוּעַ הוּא", נִרְחַק וְנִתְעָב. לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם • לְכוּ לְמַלְאכְתְּכֶם שְׂיֵשׁ לְכֶם לַעֲשׂוֹת בְּכַתִּיבְכֶם, אַבְּל מְלֹאכְתַּ שְׁעֵבֹד מִצְרַיִם לֹא הָיְתָה עַל שְׂבִטוֹ שֶׁל לוֹי, וְתַדַּע לָךְ, שְׁהָרִי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יוֹצְאִים וְכֹאִים שְׁלֹא בְּרִשׁוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אני את נפשי הצלתי" - טענת פרעה!

מצה זו, ובכ"מ).
 ומנה הוראה בעבודת האדם:
 היה אפשר לאדם לחשוב, מה אכפת לי שישנם יהודים שבמקום לעבוד את הבורא יתברך, עובדים את פרעה הרשע ואינם מקומים תורה ומצוות וחמנא-ליצילן, הרי "אני את נפשי הצלתי", עוסק הנני בלמוד התורה ביגיעה עצומה, ומה לי לעסק בקרוב עוד אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחַיֵּי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.
 ועל זה באה ההוראה שסבא זו כבר העלה "פרעה מלך מצרים", אף מלך מלכי המלכים הקב"ה הורה למשה ואהרן לבלתי שמע אליו, אלא לעשות כל שביקלתם לגאל את בני ישראל ממצרים, להציל אותם מעבודת פרעה, ולקרבם לעבודת ה'.

על הפסוק "ויאמר אליהם מלך מצרים . . לכו לסבלותיכם" (ה, ד) פרש רש"י "לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בכתיבתם, אבל מלאכת שעבוד מצרים לא הייתה על שביטו של לוי".
 ומבאר הרמב"ן דמפיון ש"מנהג בכל עם להיות להם חכמים מורי תורתם, לכן הניח להם פרעה שביט לוי שהיו חכמיהם וזקניהם".
 ועל-פירוש נמצא, שכשאמר פרעה "לכו לסבלותיכם" ולמלאכתם שהיה להם בבית, התכוון לומר שמוטב להם לעסוק בעצמם בלמוד התורה, ואין להם לנסות להוציא את בני ישראל ממצרים.
 אך זו הייתה דעתו של פרעה. ומנגד, משה ואהרן לא שמעו אליו, אלא המשיכו בפעולותיהם להוציא את בני ישראל מארץ מצרים, ואם היו מתמהמהים עוד רגע אחד, היו חס-ושלום נשארים במצרים עד עכשיו (סידור הארז"ל הגדה של פסח, פירוש

(על-פי 'לקוטי שיחות' חלק טו עמוד 92 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ג) דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. פִּשְׁט דִּקְרָא, גַּלְךָ בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחַהּ וגו', וְאִם תֵּאמֶר וְזָבַחוּ הָנֶחָ, פֶּן יִפְגַּעְנֵנוּ, כְּלוֹמַר הֵן נִזְבַּח אֶת תּוֹעֵבַת מִצְרַיִם וגו' (להלן ח

כ"ט: תורה ד
 (ד) לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם. פִּירַשׁ רַש"י שִׁשְׁבַט לוֹי לֹא נִשְׁתַּעֲבָד. וְכֵן אִיתָמֶר בַּמִּדְרָשׁ (ראה שמורר ה טו). כִּי מִתְחִילָה כְּשָׁבָא לְהוֹן בַּפְּרָךְ, בְּפַה רַךְ, כַּדְרָשִׁינוּ לְעִיל (א יא), אָמְרוּ שְׂבִט לוֹי עֲתִידִין אֲנִי

לעבוד עבודת משא של הקדוש ברוך הוא, חלילה שלא נעבוד שום עבודה לרשע זה בשום שָׂכַר שִׁיתָן לָנוּ, וְעַנּוּ הַלּוֹיִים וְאָמְרוּ כִּלְמַסּוֹ שְׂאִינִם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת לְבָנִים, וּמֵאוֹתוֹ יוֹם וְהִלְאָה לֹא הֵיךְ לוֹ פִּתְחוֹן פֶּה לְשֹׁאֵל לְהֵם שׁוֹם דְּבַר עֲבוֹדָה. וְכֹאשֶׁר גָּדַל מֹשֶׁה וְרָאָה בְּסִבְלוֹתָם שֶׁהֵיוּ מְשׁוּעָבְדִים כָּל שְׂבִעַת יָמֵי הַשְּׂבִיעַ בְּלֹא שׁוֹם מְנוּחָה, בָּא לוֹ אֵל פְּרַעְה, אָמַר וְכֵי יֵשׁ אוֹמָה שִׁיכּוּלָה

לעבוד בלי שום מנוחה בעולם, אילו היה גוהין יום אחד בשבוע דע פי מלאכתך הייתה נבחרת ונעשית יפה, אמר לו יפה אמרת, אמור להם שיבחרו להם יום אחד למנוחה, ונעשה להם גס וביחרו להם יום שבת. והיינו דאמר להם משה בשמירת שבת (להלן טו כט) ראוי פי ה' נתן לכם השבת וגו', כי מיום היומתם במצרים נתן לכם לבחור השבת לנחת בו (ראה שמורר א כח): תורה ה

(ה) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ הַיְרֻבִים עִתָּה עִם הָאָרֶץ וְהַשְּׂבֵתֶם אֹתָם מִסְּבִלְתָּם:

כ"ה - הן רבים עתה עם הארץ. שהעבודה מטלת עליהם, ואתם משביתים אותם מסבילתם, הפסד גדול הוא זה.

(ו) וַיֵּצֵאוּ פְּרַעֲהַ בַיּוֹם הַהוּא אֶת־הַנְּגִשִׁים בָּעַם וְאֶת־שֹׁטְרָיו לֵאמֹר:

כ"ה - הנגשים • מצריים היו, והשוטרים היו ישראלים. הנוגש, ממנה על כמה שוטרים. והשוטר, ממנה לרדות בעושי המלאכה.

(ז) לֹא תֵאֱסְפוּן לָתֵת תְּבֹן לָעַם לְלַבֵּן הַלְבָנִים בַּתְּמוּל שְׁלֹשָׁם הֵם יִלְכוּ וְקִשְׁשׁוּ לָהֶם תְּבֹן:

כ"ה - תבן • אשטובל"א, היו גובלין אותו עם הטיט. לבנים • טיורול"ש בלע"ז, שעושים מטיט ומיבשין אותן בחמה, ויש ששורפין אותן בכבשן. בתמול

(ח) וְאֶת־מִתְּפַנֵּת הַלְבָנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוּל שְׁלֹשָׁם תְּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִים הֵם עַל־כֵּן הֵם צְעֻקִים לֵאמֹר גַּלְכָּה נִזְבַּחַה לְאֱלֹהֵינוּ:

כ"ה - ואת מתפנת הלבנים • סכום חשבון הלבנים שהיה כל אחד עושה ליום, כשהיה התבן נתן להם, אותו סכום תשימו עליהם גם עתה, למען תכבד העבודה עליהם. כי נרפים • מן העבודה הם, לכך לפם פונה אל הבטלה וצועקים לאמר: גלכה וגו'.

(ט) תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ־בָהּ וְאֵל־יִשְׁעוּ בְּדַבְרֵי־שָׁקֶר:

כ"ה - ואל ישעו בדברי שקר • ואל יגו וידברו תמיד בדברי רוח, "לאמר: גלכה נזבחה", ודומה לו: "ואשעה בחקיך תמיד". "למשל ולשגינה", מתרגמין "ולשועין". "ויספר", "ואשתעי". ואי אפשר לומר "ישעו" לשון "וישע ה' אל הכל וגו' ואל קין ואל מנחתו לא שעה", ולפרש "אל ישעו",

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר (ט) ואל ישעו. פירש רש"י ואל דפירש רש"י גבי וישע אל הכל (שם) והוא כמו ואל ישעו, לא רצה לומר דישעיה (ז ח), שגם הוא מתפרש אל שחרי הוא מתפרש כמו ויפן. והא מן ישעו דפסוק זה, אלא אל ואל פננו: תורה י

אף פֶּאֶן: "אל ישעו בדברי שקר", אל יהיו נדְּבָרִים
בְּדַבְרֵי שְׂוֹא וְהִבְאִי.

שְׂמוֹשׁ בֵּי"ת, כְּגוֹן: (יחזקאל לג) "הַנְּדַבְרִים בְּךָ", (במדבר יב)
וְיַתְדָבֵר מְרִים וְאֶהְרֵן בְּמִשָּׁה", (זכריה ד) "הַמְּלֶאכֶּה הַדָּבֵר
בִּי", (דברים יא) "לְדַבֵּר בָּם", (תהלים קיט) "וְאֲדַבְרָה כְּעַד־תֵּיד",

יִוַּנְקֶוּ שְׁלוֹטוֹנֵי עֲמָא וְסִרְכּוּהֵי וְאֶמְרוּ
לְעֲמָא לְמִימְרֵי כְּדִנְן אֶמְרֵי פְרַעֲה לִית אֲנָא
זֶהב לְכוֹן תְּכַנְּא:

(י) וַיִּצְאוּ נְגִשֵׁי הָעָם וְשֹׁטְרֵי וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר
כֹּה אָמַר פְּרַעֲה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תְּבוֹן:

יֵא אַתּוֹן אֲזִילוּ סִיבוּ לְכוֹן תְּכַנְּא מְאֵתֵר
דִּתְשַׁקְחוֹן אֲרִי לֹא יִתְמַנַּע מִפְּלִחְנִיכוֹן
מְדַעִם:

(יא) אַתֶּם לָכוּ קָחוּ לָכֶם תְּבוֹן מֵאֲשֶׁר תִּמְצְאוּ בִּי
אֵין נִגְרַע מֵעַבְדְּתְכֶם דְּבַר:

שְׁהֵייתֶם עוֹשִׂים לְיוֹם, בְּהִיּוֹת הַתְּבוֹן נֹתֵן לָכֶם מְזֻמָּן
מְבִית הַמְּלֶאכֶּה.

כִּי־אֶתֶם לָכוּ קָחוּ לָכֶם תְּבוֹן • וְצִרִיכִים אַתֶּם לִילָךְ
בְּזְרִיזוּת. בִּי אֵין נִגְרַע • דְּבַר, מִפְּל סָכוּם לְבָנִים

יִבְוֹאֲתַבְדֵּר עֲמָא בְּכָל אַרְעָא דְּמַצְרַיִם
לְגַבְכָּא גִילֵי לְהַתְּכַנְּא:

(יב) וַיִּפְצַץ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְקַשְׁשׁ קֶשׁ לְתַבּוֹן:

הוּא וְצִרִיף לְקוֹשְׁשׁוֹ, קְרוּי קֶשׁ בְּשַׁאֲר
מְקוֹמוֹת.

כִּי־אֶתֶם לְקַשְׁשׁ קֶשׁ לְתַבּוֹן • לְאַסְף אֲסִיפָה, לְלַקֵּט לְקֵט
לְצִרְף תְּבוֹן הַטִּיט. קֶשׁ • לְשׁוֹן לְקוּט, עַל שֵׁם שְׁדָבֵר

יֵא וְשְׁלוֹטוֹנֵי דְּחִקִּין לְמִימְרֵי אִשְׁלִימוּ
עוֹבְדֵיכוֹן פְּתַגְּם יוֹם בְּיוֹמָה כְּמָא דְּהוּיִתוֹן
עֲבָדִין פִּד אֶתְהִיב לְכוֹן תְּכַנְּא:

(יג) וְהַנְּגִשִׁים אֲצִים לֵאמֹר כָּלוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבִרְיוֹם
בְּיוֹמוֹ פֶּאֶשֶׁר בְּהִיּוֹת הַתְּבוֹן:

כִּי־אֶתֶם אֲצִים • דוֹחֲקִים. דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ • חֲשׁבוֹן שֶׁל כָּל יוֹם כָּלוּ בְּיוֹמוֹ, כְּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בְּהִיּוֹת הַתְּבוֹן מוֹכֵן!.

יֵד וְלָקוּ סִרְכֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי מְנִיאוּ עֲלֵיהוֹן
שְׁלוֹטוֹנֵי פְרַעֲה לְמִימְרֵי מָא דִּין לֹא אֲשַׁלְּמִתּוֹן
גְּזֵרְתְּכוֹן לְמִרְמֵי (לְבַנִּין) כְּמֵאֲתַמְלֵי
וּמְדַקְמוּהֵי אֶף תְּמַלִּי אֶף יוֹמָא דִּין:

(יד) וַיִּכּוּ שׁוֹטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂמוּ עֲלֵהֶם נְגִשֵׁי
פְרַעֲה לֵאמֹר מִדּוּעַ לֹא כָלִיתֶם חֲקֶכֶם לְלִבְּן בְּתַמּוֹל
שְׁלִשָׁם גַּם־תַּמּוֹל גַּם־הַיּוֹם:

הָעָם וְשׁוֹטְרֵי. וַיִּכּוּ שׁוֹטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • אֲשֶׁר שָׂמוּ
נְגִשֵׁי פְרַעֲה אֹתָם לְשׁוֹטְרִים עֲלֵיהֶם: "לֵאמֹר מִדּוּעַ
וְגו'". לְמָה "וַיִּכּוּ"? שֶׁהִיוּ אוֹמְרִים לָהֶם: "מִדּוּעַ לֹא
כָלִיתֶם גַּם תַּמּוֹל, גַּם הַיּוֹם", חֲקֵי הַקְּצוּב עֲלֵיכֶם לְלִבְּן
כְּתַמּוֹל הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁהוּא יוֹם שֶׁלְּפָנֵי אֶתְמוֹל? וְהוּא
הִזָּה בְּהִיּוֹת הַתְּבוֹן נֹתֵן לָהֶם. וַיִּכּוּ • לְשׁוֹן וַיִּפְעֵלוּ,
הִכּוּ מִיד אַחֲרֵים. הַנּוֹגְשִׁים הַכּוּסִים.

כִּי־אֶתֶם וַיִּכּוּ שׁוֹטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • הַשׁוֹטְרִים, יִשְׂרָאֵלִים
הָיוּ, וְחִסִּים עַל חִבְרֵיהֶם מְלֻדְחָקָם, וְכִשְׁהִיוּ מִשְׁלִימִין
הַלְּבָנִים לְנוֹגְשִׁים, שֶׁהֵם מִצְרַיִים, וְהִזָּה חִסֵּר מִן
הַסָּכוּם, הָיוּ מְלַקִּין אוֹתָם עַל שֶׁלֹּא דָחְקוּ אֶת עוֹשֵׂי
הַמְּלֶאכֶה. לְפִיכֵף זָכוּ אוֹתָן שׁוֹטְרִים לְהִיּוֹת סְנֵהֲדָרִין,
וְנֶאֱצַל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עַל מִשָּׁה וְהוֹשֵׁם עֲלֵיהֶם,
שְׁנֶאֱמַר: "אֲסַפְּהָ לִּי שְׁבָעִים אִישׁ מִזְּקַנֵּי יִשְׂרָאֵל",
מֵאוֹתָן שִׁידְעַת הַטּוֹבָה שֶׁעָשׂוּ בְּמִצְרַיִם כִּי הֵם זְקַנֵּי

טו וַאֲתוּ סִרְכֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַצָּחוּ (קָדָם)
לְפְרַעֲה לְמִימְרֵי לְמָא תַעֲבַד כְּדִין לְעַבְדֵּיךָ:

(טו) וַיִּבְאוּ שׁוֹטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ אֶל־פְּרַעֲה
לֵאמֹר לְמָה תַעֲשֶׂה כֹּה לְעַבְדֶּיךָ:

טז תְּכַנְּא לֹא מְתִיב לְעַבְדֵּיךָ וְלְבַנֵּי אֶמְרִין
לְנָא עֲבִידוּ וְהָא עַבְדֵּיךָ לָקוּ וְחִטָּן עֲלֵיהוֹן
עֲמָךְ:

(טז) תְּבוֹן אֵין נֹתֵן לְעַבְדֶּיךָ וְלְבָנִים אֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ
וְהִנֵּה עַבְדֶּיךָ מִכִּים וְחִטָּאת עֲמָךְ:

שיעור יומי לשבת קודש כ"ה טבת ושנים מקרא ואחד תרגום - ה - פרשת שמות סט
 הוּא, וְכֵן פְּרוּשׁוֹ: וְדָבָר זֶה מְבִיא חֲטָאת עַל עַמְּךָ, כְּאִלּוּ כְּתוּב "וְחֲטָאת לְעַמְּךָ", כְּמוֹ: (רות א) "כְּבִאֲנָה בֵּית לָחֶם", שֶׁהוּא כְּמוֹ לְבֵית לָחֶם, וְכֵן הִרְבֵּה.

(י) וַיֹּאמֶר נְרָפִים אַתֶּם נְרָפִים עַל־כֵּן אַתֶּם אֲמֹרִים
 נִלְכַּתְּ נֹבְחָה לִיהוָה:
 יוֹאֲמֵר בְּטֹלְנִי אַתּוֹן בְּטֹלְנִי עַל כֵּן אַתּוֹן
 אֲמַרִין גְּזִיל נְדַבַּח קָדֶם יי:

(יח) וְעַתָּה לָכוּ עִבְדוּ וְתָבוֹן לֹא־יִנָּתֶן לָכֶם וְתָבוֹן
 לְבָנִים תִּתְּנוּ:
 יח וְכַעַן אֲזִילוּ פְּלִחוּ וְתִבְנֶא לֹא יִתְיַהֵב לָכוֹן
 וְסָכוּם לְבָנֵי תִתְּנוּן:

כ"י וְתָבוֹן לְבָנִים • חֲשׁבוֹן הַלְבָנִים, וְכֵן: (מלכים ב יב) "אֵת הַכֶּסֶף הַמֵּתְכֵן", הַמְּנוּי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּעַנְיָן: "וַיִּצְוּרוּ
 וַיִּמְנוּ אֵת הַכֶּסֶף".

(יט) וַיִּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶתֶם בָּרַע לְאֹמְרוֹ
 לֹא־תִגְרַעוּ מִלְּבַנְיֹכֶם דְּבִרְיוֹם בְּיוֹמוֹ:
 יט וַחֲזוּ סְרָכֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל יִתְהוֹן בְּכִישׁ
 לְמִיָּקָר לֹא תִמְנָעוּן מִלְּבַנְיֹכֶם פְּתָגָם יוֹם
 בְּיוֹמָה:

כ"ג וַיִּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל • אֵת חֲבָרֵיהֶם הַנִּגְרָדִים
 עַל יָדָם. בָּרַע • רָאוּ אוֹתָם בָּרַעַה וְצָרָה הַמוֹצֵאת
 (כ) וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מִשֶּׁה וְאֶת־אֶהֱרֹן נֹצְצִים לְקִרְאָתָם
 בְּצִאתָם מֵאֵת פְּרַעֲהַ:
 כג וַיִּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל • אֵת חֲבָרֵיהֶם הַנִּגְרָדִים
 עַל יָדָם. בָּרַע • רָאוּ אוֹתָם בָּרַעַה וְצָרָה הַמוֹצֵאת

(כ) וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מִשֶּׁה וְאֶת־אֶהֱרֹן נֹצְצִים לְקִרְאָתָם
 בְּצִאתָם מֵאֵת פְּרַעֲהַ:
 כג וַיִּפְגְּעוּ • אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל, "אֵת מִשֶּׁה וְאֵת אֶהֱרֹן וגו'". וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּ: כָּל "נֹצְצִים" וְ"נֹצְצִים", דָּתָן
 וְאָבִירָם הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: "יִצְאוּ נֹצְצִים".

(כא) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים יִרְא יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֲשֶׁר
 הִבְאִשְׁתֶּם אֶת־רִיחֵנוּ בְּעֵינֵי פְרַעֲהַ וּבְעֵינֵי עִבְדֵינוּ
 לְתַת־חַרֵּב בְּיָדָם לְהַרְגֵנוּ:
 כא וַאֲמָרוּ לְהוֹן תִּגְלִי יי עֲלֵיכֹן וְיִתְפָּרַע דִּי
 אֲבָאִשְׁתּוֹן תְּ רִיחֵנָא בְּעֵינֵי פְרַעֲהַ וּבְעֵינֵי
 עִבְדֵיהוּ לְמַתְּן חֲרָבָא בִּידֵיהוֹן לְקַשְׁלוֹתְנָא:

(כב) וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי לָמָּה הִרְעַתָּה
 לְעַם הַזֶּה לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי:
 כב וְתָב מֹשֶׁה קָדֶם יי וַאֲמַר יי לְמָא
 אֲבָאִשְׁתָּא לְעַמָּא דְרִדִין וּלְמָא דְנָן שְׁלַחְתָּנִי:

כ"ד וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְעַם הַזֶּה • וְאִם תֹּאמַר: מָה אֲכַפֵּת לָךְ? – קוֹבֵל אֲנִי עַל שְׁשֻׁלְחַתִּי (שמות רבה).

~ נקודות משיחות קודש ~

לְמָה הִרְעַתָּה לְעַם הַזֶּה (ה, כב)
 מֹשֶׁה רַבְּנוּ לֹא בָּא בְּטָרוּנָא כְּלָפֵי שְׂמִיָּא חֲסִי־וְשָׁלוֹם, בְּאוֹמְרוֹ
 "לְמָה הִרְעַתָּה", אֲלָא בְּקַשׁ לְהַבִּין אֵת סִבַּת הַדְּבָר.
 כִּי דְרָגָתוֹ וּבְחִינָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הִיא – חֲכָמָה. וּמִפְּיֹן שֶׁהַכָּבִיד
 בָּחַר בּוֹ לְהִיט מוֹשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הִסִּיק כִּי הִגְאֹלָה צָרִיכָה
 לְהִיט בְּצַדִּיקָה שְׁכֵלִית וְהִגְיוֹנִית. מִשּׁוּם כֵּן הִיטָה שְׁאֵלְתוֹ "לְמָה
 הִרְעַתָּה" חֵלֶק מִמְּלוּי שְׁלִיחוֹתוֹ – הוּא בְּקַשׁ לְהַבִּין אֵת סֵדֵר
 וְתַהֲלִיךְ הִגְאֹלָה בְּשִׁכְל וְהִגְיוֹן.
 אֲמַר לוֹ הַכָּבִיד: "הֵאֱבֹת לֹא הִרְחַרוּ אֲחֵרֵי, וְאַתָּה אֲמַרְתָּ לְמָה
 הִרְעַתָּה". גַּם בְּשִׁכְל וּבְחֲכָמָה צָרִיךְ לְהִיט מִרְגָּשׁ הַבְּטוּל וְהָאֲמוּנָה
 הַפְּשׁוּטָה שְׁלִמְעֵלָה מִן הַשִּׁכְל, וְלֹא תְּמִיד יֵשׁ מְקוֹם לְשִׁאֲלוֹת
 וְחֲקִירוֹת.
 (לקוטי שיחות כרך ו, עמ' 39 - מתוך 'התקשרות')

כג ומעֲדָן עֲלִית לֹת פְּרַעַה לְמַלְאָא בְּשִׁמְךָ
אֲבָאשׁ לְעַמָּא הַדִּין וְשׁוֹבָא לֹא שׁוֹבְתָא יְת
עֲמִךָ :

(כג) וּמֵאִזּוּ בָאתִי אֶל־פְּרַעַה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הֲרַע לְעַם
הַזֶּה וְהִצַּל לְא־הַצַּלְתָּ אֶת־עַמְּךָ:

כ"ג- הרע • לשון הפעיל הוא, הרבה רעה עליהם. ותרגומו: אבאש.

א וְאָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כַּעַן תַּחֲזִי דְאֶעֱבֹד לְפָרַעַה
אֲרִי בִידָא תְּקִיפָא וְשִׁלְחֵנִן וּבִידָא תְּקִיפָא
תְּרַכְנֵנִן מֵאַרְעָה: ס ס ס

ו (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲתָה תֵרְאֶה אֲשֶׁר
אֶעֱשֶׂה לְפְרַעַה כִּי בִיד חֲזָקָה יִשְׁלַחֶם וּבִיד חֲזָקָה
יִגְרָשֶׂם מֵאַרְצוֹ: ססס

כ"ו- עתה תראה וגו' • (סנהדרין קיא) הרהרת על מדותי,
לא כאברהם שאמרתי לו: (בראשית כא) "כי ביצחק יקרא
לך זרע", ואתר-כף אמרתי לו: העלהו לעולה, ולא
הרהר אחר מדותי, לפיכך: "עתה תראה", העשוי
לפרעה תראה, ולא העשוי למלכי שבצה אמות.

כְּשֶׁאֲבִיֵּאִם לְאַרְץ. כִּי בִיד חֲזָקָה יִשְׁלַחֶם • מִפְּנֵי
דְּיִי הַחֲזָקָה שֶׁתַּחֲזֹק עָלָיו יִשְׁלַחֶם. וּבִיד חֲזָקָה
יִגְרָשֶׂם מֵאַרְצוֹ • עַל פְּרָחֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל יִגְרָשֶׂם, וְלֹא
סִפְּקוֹ לְעֲשׂוֹת לָהֶם צָדָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַתַּחֲזֹק
מִצְרַיִם עַל הָעַם לְמַהֵר לְשַׁלְּחֵם וְגו'":

קכ"ד פסוקים, ויק"ח סימן. מעד"י סימן: חסלת פרשת שמות

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמא - רמד

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(א) עֲתָה תֵרְאֶה. פִּירֵשׁ רַש"י שְׁאָמַר
לו הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא, לְאַבְרָהָם נִסִּיתִי
וְלֹא הִרְהִיר אַחֲרָי וְאַתָּה הִרְהַרְתָּ מִיָּד.
וְאָף עַל פִּי שְׁאַבְרָהָם אָמַר (בְּרֵאשִׁית טו ח)
בְּמֵה אֲדַע, אֵינן זֶה הִרְהוּר, אֶלְא אָמַר
אַבְרָהָם לְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּאִיזָה
זְכוּת אֲדַע כִּי אִירֵשׁ הָאָרֶץ, וְאָמַר לוֹ
תְּחַבֵּרְךָ (שם פסוק ט) קָחָה לִי עֲגֻלָּה
מִשְׁלֶשֶׁת, כְּלוֹמַר עַל יְדֵי זְכוּת
הַקְּרָבָנוֹת תוֹרֵשׁ הָאָרֶץ: חסלת
פְּרַשְׁת שְׁמוֹת

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום ראשון עמ' א

1 ולא מנעת ממני הוצאת דמי מיילדת במעשיך, ולכן אין לך
2 לנכותם משלומיך.
3 הגמרא מביאה מעשה בענייני סוגייתנו: רב פפא ורב הונא בריה
4 דרב יהושע עבד עובדא - עשו מעשה בנותיה - כדעתו דרב נחמן
5 שגם בנוקי גופו שמים את הנזק בששים, שבא לידם אדם שהזיק
6 את חברו ושמו את נזקו בששים, ולא כרבא שסבר שאין זה אלא
7 בנוקי ממונו. נוסח אחר במעשה זה: לישנא אחרינא - לשון אחרת,
8 רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע שמו דקלא - דקל שהזיק אב

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום רביעי עמ' א

1 דמי - אינו משלם. שואלת הגמרא: אָמַר לִיה רב אדא, אִי יְהִיב דְּמֵי
2 - אם הוא משלם על מה שנטל, חֲמִסָן קְרִית לִיה - האם אתה קורוהו
3 חמסן, וְהִירִי הָאָמַר רב הונא, אם תלויה על עץ, כלומר הכריחוהו,
4 למכור חפץ שלו, וְזִבְזִין - ומחמת כן מכר את החפץ, זְבִינִיה וְזִבְנִי -
5 מכירתו מכירה, שכיון שקיבל דמיו יש לתלות שהתרצה בסופו
6 של דבר למוכרו, ואף כאן אין זה חמס כיון שמחמת הדמים נתרצה

לוח תהלים

יום ראשון, י"ט טבת < מפרק צ עד פרק צו

יום שני, כ' טבת < מפרק צז עד פרק קג

יום שלישי, כ"א טבת < מפרק קד עד סוף פרק קה

יום רביעי, כ"ב טבת < מפרק קו עד סוף פרק קז

יום חמישי, כ"ג טבת < מפרק קח עד סוף פרק קיב

יום שישי, כ"ד טבת < מפרק קיג עד סוף פרק קיח

שבת קודש, כ"ה טבת < פרק כ. פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון י"ט טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 32, פרק יב והבינוני... עד עמ' 32, אחד כל ימיו.

דיבורים אסורים – "לבוש הדיבור" ובשאר רמ"ח אברים, – בשאר מאתים ארבעים ושמונה אברי האדם, לעשות בהם את מה שאסור – "לבוש המעשה", להחטיאם ולטמאם חס-ושלום, – ועל-ידי-זה להיקרא "רשע", רק שלשה

לבושי נפש האלהית הם לבדם מתלפשים

בגוף, – מצד אחד הוא מדגיש, שלבושי הנפש הבהמית לא ישלטו אף פעם על הגוף, ומצד שני – שלבושי הנפש האלקית ישלטו תמיד בגוף, שיהם – לבושי הנפש האלקית, הם: מחשבה דבור ומעשה של תרנגול מצות התורה, – הנפש

האלקית רק היא שולטת במוח, בפה ובשאר אברי האדם, ומשתמשת בהם לצורך עניניה היא בלבד, ולא עבר עברה מימיו, – הערת כ"ק רבינו: "הקושיא ידועה", כלומר, מה שרבנו הזקן אומר כאן, ש"בינוני" הוא מי שלא עבר עבירה מימיו, ידועה הקושיא על כך: הרי יתכן הדבר שיהודי ייכשל חלילה בעבירה ויחזור בתשובה כראוי, ובעבודתו, אחרי התשובה, יעמיד את עצמו במדרגת ה"בינוני"? (שכן, אחרי 'תשובה', הרי יכול האדם להגיע אפילו למדרגת "צדיק", ובודאי שהוא יכול להגיע למדרגת "בינוני") "ולפענ"ד – ממשיך כ"ק רבינו בהערתו – הפי' – שבינוני הוא שמצבו (כעת) הוא כזה שמושלת עשיית עבירה בעבר או בעתיד (אף שאז נסיונות ומלחמת היצר באופן שונה משל עתה, כי בלא"כ – הוא עכ"פ רשע בכה, ואין זה בינוני בתכלית, ועיין תניא פ"ל). הרבי מתרץ את הקושיא כך: מה שרבנו הזקן אומר "ולא עבר עבירה מימיו" אין הכוונה כפשוטו של מלים, ש"בינוני" לא חטא כלל במשך ימי חייו: "בינוני" נקרא מי שבמצבו הפנימי-רגשי הנוכחי מן הנמנע אצלו להיכשל בעבירה, גם בעבר וגם בעתיד; כ"בינוני" לא היה חוטא, וממילא – הוא לא חטא. כלומר: לפי מצבו הנוכחי לא היה חוטא גם בניסיונות הקשים יותר ובמהלך המאבק עם היצר הרע, שהיו לו כשנכשל בעבירה. מה-שאי-כן אם מדרגתו מונעת את השייכות לחטא רק במצבו הנוכחי, ולא במצבו בעבר – הוא נקרא "רשע" בכוח: באופן פוטנציאלי ביכולתו, במצב אחר, לעבור עבירה – זאת אומרת שהוא עדיין אינו

פרק יב. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן ש"צדיק" הוא מי שהטוב של נפשו האלקית גובר על הרע של נפשו הבהמית, עד כדי גירושו של הרע. "רשע" הוא מי שהרע של נפשו הבהמית גובר על הטוב של נפשו האלקית ומביא את האדם לחטוא במעשה, בדיבור, במחשבה.

בפרק י"ב יסביר רבנו הזקן את מדרגת ה"בינוני", מדרגה שבין "צדיק" ל"רשע" – שזהו מי שבהנהגתו המעשית, במחשבה, דיבור ומעשה, ידה של הנפש האלקית, ביחס לנפש הבהמית, היא על העליונה, ואין היא נותנת לנפש הבהמית לשלוט אף לא על חלק

מן הגוף, ואפילו לא לרגע קט, על-ידי הרהור במחשבה לא טובה, בדיבור לא טוב, ובודאי שלא בעשיית משהו רע בפועל. לבושי הנפש האלקית ב"בינוני", הם בלבד, יש להם השליטה על גופו של האדם, בכל הקשור למחשבה, דיבור ומעשה – לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים מצוות במעשה, ואילו כשמדובר ביחס ל"עצם" הנפש האלקית ול"עצם" הנפש הבהמית, ביחס לכוחות השכל והמדות שלהן – אין לנפש האלקית עליונות על הנפש הבהמית. כלומר, הנפש הבהמית שלו, עדיין יש בכוחה, להתאוות לעניני העולם, אלא שהנפש האלקית בולמת אותה ואינה נותנת לתאוות אלו לבוא לידי ביצוע מעשי.

והבינוני, הוא שלעולם אין הרע – של נפשו הבהמית, גובר כל-כך לכבש את ה"עיר קמנה" – הגוף שנקרא "עיר קטנה", שעל השליטה עליו מתנהלת המלחמה בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, להתלבש בגוף להחטיאו; – אין הרע של הנפש הבהמית מתגבר בו אף פעם, להביאו לידי חטא ממש. דהינו, שלשה לבושי נפש הבהמית, שיהם מחשבה דבור ומעשה שמצד תקלפה – מחשבות שאסור לחשוב אותן, דיבורים שאסור לדבר בהם ומעשים שאסור לעשותם, שכפי שכבר הוסבר, יונקים את חיותם מהקליפה ו"סטרא אחרא" – שלשה לבושים אלה של הנפש הבהמית, הם אצלו במצב שאין גוברים בו על נפש האלהית להתלבש בגוף במח – שהמוח יהרהר כמה שאסור – "לבוש המחשבה" של הנפש הבהמית, ובכח – לדבר

"רשע" אפלו שעה אחת ורנע אחד כל ימיו. - כפי שכבר הוסבר, שהשם "רשע" מותאם לאדם שעובר עבירה במחשבה, בדיבור או במעשה. ואילו ה"בינוני" שמבחינת מדריגתו הנוכחית, מן הנמנע שיעבור עבירה, הרי שאף פעם לא חל עליו השם "רשע". ברם, מדוע, אפוא, הוא נקרא "בינוני" בלבד, ולא "צדיק"?

"בינוני" במלוא מובן המלה - וראה על כך להלן בפרק ל. מה שלמדנו ש"בינוני" הוא מי שלא עבר עבירה מימיו, הרי כך הדבר גם ביחס לעתיד: ולא יעבר לעולם, - אין הכוונה שבעתיד אינו עלול לעבור עבירה, כי הרי יש לו "בחירה", אלא, כאמור, מצבו הנוכחי הוא כזה, שמן הנמנע שתהיה לו שייכות לחטא, באיזה זמן שהוא. ולא נקרא עליו שם

~ יום שני כ' טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 32, אך מהות ועצמות.. עד עמ' 32, עוה" ותענוגיו.

להעמיק דעתו בגדלת אינסוף פרודג-הוא, - הוא מתעמק במחשבתו בענין ממנו הוא מבין ומרגיש גדלותו של הקב"ה, ולעורר - על-ידי התבוננות, את האהבה ברשפי אש בחלל הימני שבלבו, - כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, שעל-ידי

אך מהות ועצמות נפש האלהית, שהן עשר בחינותיה - מה ששלשה כוחות השכל וטבע המדות נקראים "עצם" הנפש האלקית, זה רק בהשוואה ללבושי המחשבה, דיבור ומעשה, המשמשים כמשרתים וכלי-ביצוע של הנפש האלקית,

ליקוטי אמרים

התבוננות והתעמקות המחשבה בגדולת הקב"ה, מתעוררת בלבו אהבה אליו, לדבקה בו בקיום התורה ומצוותיה מאהבה, - אהבתו להקב"ה מעוררת אותו לקיים תורה ומצוות, כי על-ידי-זה הוא ממלא את שאיפתו ומתאחד עם הקב"ה, שזהו - לעורר ולהניע את האהבה

אך מהות ועצמות נפש האלהית שהן עשר בחינותיה לא להן לברן המלוכה והממשלה בעיר קטנה כי אם בעתים מזומנים כמו בשעת קריאת שמע ותפלה שהיא שעת מוחין גדולת למעלה וגם למטה היא שעת הכושר לכל אדם שאז מקשר חב"ד שלו לה' להעמיק דעתו בגדולת א"ם ב"ה ולעורר את האהבה כרשפי אש בחלל הימני שבלבו לדבקה בו בקיום התורה ומצוותיה מאהבה שזהו ענין המבואר בקריאת שמע דאורייתא וברכותיה שלפניה ולאחריה שהן מדרבנן הן הכנה לקיום הק"ש כמו"ש במו"א ואז הרע שבחלל

לא להן לברן המלוכה והממשלה ב"עיר קטנה", - שכן, כפי שסיביר להלן, יש גם לכוחות הנפש הבהמית שליטה מסויימת על הגוף, בכך שהם מעוררים בלבו תאוה הגורמת להעלאת הרהורים במוחו, בייאם בעתים מזומנים, - יש לכוחות הנפש האלקית השליטה המוחלטת על הגוף, ואין

להקב"ה על-ידי התבוננות בגדולת ה', ובאהבה זו לקיים תורה ומצוות, הוא ענין המבואר בקריאת שמע דאורייתא, - שהיא מצוה מן התורה, וברכותיה שלפניה ולאחריה שהן מדרבנן - הן הכנה לקיום הקריאת שמע, - הן ברכות שתיקנו חכמינו ז"ל כהכנה לקיום תוכנה של קריאת שמע, כמו שנתפאר במקום אחר; ואז - בשעת התפלה, כשה"בינוני" נמצא באהבת הלב-שלהבת לה, הרע שבחלל

אז לכוחות הנפש הבהמית כל השפעה עליו, כמו בשעת קריאת שמע ותפלה, שהיא שעת מוחין גדולת למעלה, - בעולמות העליונים. כלומר: באותה שעה מאירה בעולמות הרוחניים העליונים, התגלות אלקית עליונה יותר, וגם למטה - בעולם-הזה, היא שעת הכשר לבל אדם, - למדריגה נעלית יותר, שאז - בשעת קריאת שמע ותפלה, מקישר - ה"בינוני" את כוחות חכמה-בינה-דעת שלו לה,

1. במצוות בכלל ובברכותיהן, הרי - המצוה עצמה היא מן התורה, והברכה עליה - מדרבנן. משמעות הדבר היא: על-ידי כל מצוה, נמשכת מלמעלה קדושה אלקית בנפשו של יהודי. כדי שיהודי יהיה כלי לקליטת קדושה אלקית זו בשעת עשייתו מצוה - תיקנו חכמים לברך על המצוה, וברכה זו מרוממת אותו ומכשירה אותו לקלוט את קדושת המצוה. אך, בכל מצוה רואים אנו בבהירות שייכותה של הברכה לאותה מצוה, והמצוה נזכרת באותה ברכה, כמו בברכת התפילין: "להניח תפילין", בברכת הציצית: "על מצות ציצית", או "להתעטף בציצית"; מובנת הרי, משמעותן של הברכות, ושייכותן והכנתן למצוות. ואילו, ביחס לברכות שלפני קריאת שמע - צריכים להבין: לשם מה תיקנו אותן החכמים (הרי אין הן ברכות על מצות קריאת שמע, כמו שהדבר בכל המצוות המעשיות)? לכאורה, אין להן כל שייכות לקריאת שמע! אלא - עיקר ענינה של קריאת שמע הוא לעורר בתוכו את ה"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך", וכדי להגיע להתעוררות זו, נדרשת הכנה להתעמק בענינים המעוררים אהבה להקב"ה - ולשם כך תיקנו ברכות קריאת שמע, בהן מוזכרת בהרחבה גדולתו של הקב"ה, איך המלאכים הנעלים ביותר - בטלים בתכלית להקב"ה, ואיך הקב"ה מובדל מהם לגמרי - בברכה הראשונה; ובברכה השנייה - על גודל אהבת הקב"ה לישראל, ועל מדת קירבתו אליהם, וכדומה. בכל זה יש משום הכנה

לעניני העולם וכדומה – כל האמור, מדובר בזמן של התעלות מיוחדת, בשעת התפלה, אבל אחר התפלה, בהסתלקות המחין דגדלות אינסוף ברוך הוא – ההתגלות האלקית המיוחדת המאירה בשעת התפלה, אינה

מאירה יותר, הרי הרע חוזר ונעזר בחלל השמאלי, ומתאווה תאוה לתאוות עולם הנה ותענוגיו. –

הסיבה לכך היא, שהרע שבלב ה"בינוני", הוא בעצם בכל תקפו גם

אחרי התפלה, כפי שיסביר להלן, ולכן הוא יכול להתאוות תאוה.

השמאלי – שבלב, מיקומה הראשי של הנפש הבהמית, כפוף וכבול לטוב המתפשט בחלל הימני – שבלב, מיקומה הראשי של הנפש האלקית. "טוב" זה, אהבתו זו לה, נובעים מחכמה בינה דעת שפמח המקשרים

נגדלת אינסוף ברוך

הוא; – מהתבוננותו

בגדולת ה' בכל שלושת הכוחות, חכמה, בינה

ודעת, מתעוררת ומתפשטת מה"חלל"

הימני שבלב, אהבה להשי"ת, וזה משפיע

שהרע של הנפש הבהמית יהיה בטל, בשעת מעשה, לטוב

של הנפש האלקית, וממילא אין מקום שתהיה לו אז תאוה

ליקוטי אמרים

השמאלי כפוף וכבול לטוב המתפשט בחלל הימני מחב"ד שבמוח המקושרים בגדולת א"ס ב"ה. אבל אחר התפלה בהסתלקות המוחין דגדלות א"ס ב"ה הרי הרע חוזר ונעזר בחלל השמאלי ומתאוה תאוה לתאוות עוה"ז ותענוגיו.

~ יום שלישי כ"א טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 32, רק מפני שלא לו... עד עמ' יז, מצות התורה כנ"ל.

פינחס] בתולדתו וטבע יצירתו, שפך נוצר האדם בתולדתו, שכל אדם יכול ברצונו שפמחו – הרצון שבמוחו המניע את האדם, מבין שעליו להתאפק ולמשל ברוח תאוותו שבלבו, שלא למלאת משאלות לבו

במעשה דבור ומחשבה, – גם כשישנה

תאוה בלבו של אדם, אלא מפני שהוא מבין במוחו שאין לו למלא את תאוותו – נוצר בו הרצון להתאפק

מכך – יש ברצון זה שבמוחו הכוח לשלוט על

הלב, ולא למלא אחרי תאוות לבו. ויתירה מזו:

ולחסיח דעתו לגמרי מתאוות לבו אל החפץ לגמרי, – ביכלתו לנתק

את ההרהור בתאוה ולהטותו לדבר שהוא ההיפך מהתאוה, וזאת גם כשהטעם להימנעותו מהתאוה אינו נובע מקדושה, אלא מפני שהשכל האנושי מבין שאסור לו לנהות אחרי תאוות לבו זו, גם אז יש בכוח השכל להימנע מהתאוה ולהטות את

ההרהור בענין הפכי מהתאוה. ובפרט אל צד תקדושה, –

במיוחד יש בכוחו לעשות זאת, כשיהודי צריך להטות את עצמו מתאוות – לקדושה; כשהנימוק לכך הוא שאסור לו לעבור

את ההרהור בתאוה ולהטותו לדבר שהוא ההיפך מהתאוה, וזאת גם כשהטעם להימנעותו מהתאוה אינו נובע מקדושה, אלא מפני שהשכל האנושי מבין שאסור לו לנהות אחרי תאוות לבו זו, גם אז יש בכוח השכל להימנע מהתאוה ולהטות את ההרהור בענין הפכי מהתאוה. ובפרט אל צד תקדושה, – במיוחד יש בכוחו לעשות זאת, כשיהודי צריך להטות את עצמו מתאוות – לקדושה; כשהנימוק לכך הוא שאסור לו לעבור

רק מפני שלא לו לברו – ל"רע" של הנפש הבהמית, משפט המלוכה והממשלה בעיר – כי, ל"טוב" של הנפש האלקית שבמוחו יש גם כן מה לומר, אינו יכול להוציא תאוותו מכח אל הפעל, להתלבש באברי הגוף במעשה דבור ומחשבה

ממש, – "מחשבה ממש"

– היינו: להעמיק מחשבתו בתענוגיו

עולם הנה, איך למלאת תאוות לבו, – זוהי המשמעות של "מחשבה

ממש" – להעמיק מחשבתו בכך. ואילו

מחשבות הנפולות ברעיונו בדרך ממילא,

בגלל שישנה בלבו תאוה לאותו דבר, אין אלו

"מחשבה ממש".

מחשבות חולפות אלו, אין ביכולת האדם, שעדיין קיימת תאוה בלבו, למנוע. ברם, על "מחשבה ממש" – ההתעמקות באותן

מחשבות – ביכלתו להשתלט, כפי שיסביר להלן. כיצד, אכן, יתכן הדבר, שלמרות שקיימת תאוה בלבו, הוא יכול להשתלט

על עצמו, שתאוותו זו לא תבוצע בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה? – על כך אומר ה"תניא": ב' המח

שליט על הלב [כמו שכתוב ב'רעיא מהימנא' פרשת

נכונה, שיוכל יהודי להגיע לתוכן קריאת שמע, להאבה להקב"ה, כפי שהדבר מוסבר בהרחבה בחסידות (ראה תניא פרק מט). 2. זהו

ח"ג רכד, א.

וּשְׁלִיטָה וּמְשָׁלָה עַל הַחֲשָׁד, שְׁמַעַט אֹר גְּשָׁמֵי דוּחָה הַרְבֵּה מִן הַחֲשָׁד, – וכיצד נדחה החושך? – שְׁנִדְחָה מִמֶּנּוּ מֵאֲלֵיו וּמִמִּילָא, – אין על האור להילחם עם החושך, כִּי נִדְחָה מִמִּילָא סְכָלוֹת הַרְבֵּה שֶׁל הַקְּלִפָּה וּסְמִיָּא אַחְרָא שְׁבַחְלָל הַשְּׂמֵאלִי –

ליקוטי אמרים

הקליפה וה"סטרא אחרא" של הנפש הבהמית שמקומה ב"חלל" השמאלי שבלב. [כְּמֵאֲמַר רַז"ל:] – אין אדם עובר עבירה "אֵלֶּא" אִם-כֵּן נִכְנָס בּוֹ רוּחַ שְׂטוּת" וכו',] – רבותינו ז"ל קוראים הרי לתאוות הנפש הבהמית בשם "שטות" – ומאחר שזהו "סכלות" ו"שטות" – זה

נדחה מאליו וממילא, מִפְּנֵי הַחֲכָמָה שְׁבַנְפֵּשׁ הַאֱלֹהִית שְׁבַמְתָּ, אֲשֶׁר רְצוּנָה – של הנפש האלקית, הוא הרי: לְמַשֵּׁל לְבָדָה בְּעִיר, – ב"עיר קטנה" היא הגוף, וּלְהַתְּלַבֵּשׁ בְּשֵׁלֶשֶׁה לְבוּשֵׁי הַנְּזָפְרִים לְעִיל, כְּכֹל הַגּוּף כֹּלּוֹ בְּנִזְבָּר לְעִיל, שֶׁהֵם – שלשה לבושי הנפש האלקית, הֵם: מַחְשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה שֶׁל תְּרִי"ג מְצוֹת הַתּוֹרָה, בְּנִזְבָּר לְעִיל. – בפרק ד. רצונה זה של הנפש האלקית שבמות, שלבושיה בלבד ילבישו את הגוף – שולט בתאוה הנובעת מהנפש הבהמית, שתשוקת הלב לא תמומש בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה. ברם, אם כך הוא הדבר, שלנפש האלקית שלו יש "יתרון" על הנפש הבהמית, והיא השולטת בכל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו של האדם, כלומר, בכל גופו מבחינה מעשית – מדוע, איפוא, אין הוא נקרא "צדיק"? –

עבירה וצריך להשקיע את רעיונותיו בענינים של קדושה, בתורה וביראת שמים – אז יש ליהודי כוחות מיוחדים לבצע את הדבר. כְּדַכְתִּיב: "וְרֵאִיתִי שֵׁשׁ יִתְרוֹן לְחֻקֵּיהֶם מִן הַסְּכָלוֹת, כִּי יִתְרוֹן הָאֹר מִן הַחֲשָׁד"; פְּרוּשׁ, – כשמביאים משל להסברת דבר, הרי זה מפני שהנמשל הוא

כדכתיב וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך פי' כמו שהאור יש לו יתרון ושליטה וממשלה על החושך שמעט אור גשמי דוחה הרבה מן החשך שנדחה ממנו מאליו וממילא כך נדחה ממילא סכלות הרבה של הקליפה וס"א שבחלל השמאלי [כְּמֵאֲמַר רַז"ל אלא אם כן נכנס בו רוח שטות וכו'] מפני החכמה שבנפש האלהית שבמות אשר רצונה למשול לבדה בעיר ולהתלבש בשלשה לבושיה הנ"ל בכל הגוף כולו כנ"ל שהם מחשבה דבור ומעשה תרי"ג מצות התורה כנ"ל

תוכנה הפנימי יותר של החכמה הרומזת ל"קדושה" (כמו שהיציר-טוב נקרא "ילד מסכן והסם") וסכלות רומזת ל"קליפה" (כפי שהיציר-רע נקרא "מלך זקן וכסיל"), – מובן היטב שקדושה שווה וטובה יותר מאשר, להבדיל, קליפה. מה, איפוא, מלמד אותנו המשל? אלא, המשל אינו בא רק לומר לנו שזה יותר טוב, המשל בא להורות לנו גם את הצורה, כיצד ובאיוו דרך מתבטאת עדיפותה של הקדושה: כשם ש"יתרון" האור על החושך, מתבטא בכך שמעט מן האור "דוחה" הרבה מן החושך, ולא בדרך של מלחמה, אלא הדחיה באה בדרך ממילא, משמכניס קצת אור למקום, נעלם החושך מעצמו – כך גם ב"יתרון" ה"חכמה" של הקדושה על ה"סכלות" של הקליפה, שמעט מן הקדושה דוחה, בדרך ממילא, הרבה מן הקליפה – וכך מוסבר הדבר להלן: כְּמוֹ שֶׁהָאֹר יֵשׁ לוֹ יִתְרוֹן

~ יום רביעי כ"ב טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' יז, ואעפ"כ אינו נקרא... עד עמ' 34, ועיון תפלה כו'.

כלומר; במחשבה, דיבור ומעשה בלבד, חזקה יותר הנפש האלקית מהנפש הבהמית, וְלֹא בְּמַהוּתָהּ וְעֲצָמוּתָהּ – של הנפש האלקית, עַל מַהוּתָהּ וְעֲצָמוּתָהּ שֶׁל הַקְּלִפָּה – והנפש הבהמית, כִּי מַהוּתָהּ וְעֲצָמוּתָהּ שֶׁל

ליקוטי אמרים

ואעפ"כ אינו נקרא צדיק כלל מפני שיתרון הזה אשר לאור נפש האלהית על החושך וסכלות של הקליפה הנדחה ממילא אינו אלא בשלשה לבושי' הנ"ל ולא במהותה ועצמותה על מהותה ועצמותה של

וְאֵת-עַל-פִּי-בֶן אֵינוֹ נִקְרָא "צָדִיק" כֻּלָּל, – אלא הוא נקרא "בינוני", מִפְּנֵי שִׁיתְרוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר לְאֹר נִפְשׁ הַאֱלֹהִית עַל הַחֲשָׁד וּסְכָלוֹת שֶׁל הַקְּלִפָּה הַנִּדְחָה מִמִּילָא – אֵינוֹ אֵלֶּא בְּשֵׁלֶשֶׁה לְבוּשֵׁי הַנְּזָפְרִים לְעִיל, –

3. קהלת ב, יג. 4. קהלת ד, יג. 5. סוטה ג, א. 6. פרק ד. 7. פרק ט.

לעשותם, אלא שאין לעשותם לשם תאוה כִּי־אם לשם שמים, ואילו הוא מתאוה להם בגלל התענוג שבהם, בֵּין בְּאִסּוּר חֲסִידֵי־שְׁלוֹם, – גם בדברים שהם אסורים מן התורה, כְּאִלוּ לֹא הִתְפַּלֵּל כָּלֵל. אֵלֹא שְׂבָדְכֵר אִסּוּר אֵינּוּ עוֹלָה בְּדַעְתּוֹ לַעֲשׂוֹת הָאִסּוּר בְּפִעֵל

מִמֶּשׁ חֲסִידֵי־שְׁלוֹם, – לכך אין ל"בינוני" שייכות כלל. אֵלֹא הִרְהוּרֵי עֲבָרָה תְּקֻשִׁים מְעַבְרָה – כפי שהוסבר בפרק הקודם, יְכוּלִים לַפְעֵל לַעֲלוֹת לְמַחוּ וּלְכַלְכֵּל מתורה וְעִבּוּדָה, וְכִמְאֹמֵר רַ"ל: "ג' עֲבֻרוֹת אֵין אָדָם נִצּוֹל מֵהֶן כָּכֵל יוֹם, – שכן, קשה מאד להינצל מלעבור עליהם, והם: הִרְהוּר עֲבָרָה וְעִיוֹן תְּפִלָּה כּו"י. – הרי ש"הרהורי עבירה"

הם מהדברים שקשה ביותר להינצל מהם, וכשחכמינו זכרונם לברכה משתמשים בתואר "אדם" סתם, זה רומז על ה"בינוני". הרי שה"בינוני" אינו ניצול מהרהורי עבירה,

נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמִּהְקַלְפָּה שְׂבַחֲלָל הַשָּׁמַאֲלִי – עצם מציאותה של הנפש הבהמית, לֹא נִדְחָה כָּלֵל מִמְקוֹמוֹ בְּבִינוּנֵי אַחֵר הַתְּפִלָּה, שְׂאִין – אז, רִשְׁפֵי אֵשׁ אֶהְבֵּת ה' בְּהַתְּנַלּוֹת לְבוֹ בְּחֻלָּל הַיְמָנִי, – כמו שהדבר בשעת תפלתו, כאמור לעיל, שאהבת ה'

אצלו אז היא בהתגלות, הוא מרגיש בלבו את האהבה, בִּרְאִים תּוֹבוֹ – החלק הפנימי שבלבו, רְצוּף "אֶהְבָּה מִסִּתְרָת", – ואילו בגלוי אין הוא מרגיש את האהבה, שְׁהוּא אֶהְבָּה הַמְּבַעֵית שְׂפָנֶשׁ הָאֱלֹהִית, שְׂיִתְפָּאֵר לְקַמּוֹן. – בפרק י"ח, שבכל יהודי ישנה אהבה מסותרת לקב"ה. וְאֵין – אחרי תפלתו, כשהאהבה אינה בהתגלות בלבו, יְכוּל לְהוֹיֵת סְכָלוֹת הַכִּסִּיל הָרַע – שמהקליפה שבלבו לא נדחה כלל ממקומו בבינוני אחר התפלה שאין רשפי אש אהבת ה' בהתגלות לבו בחלל הימני כי אם תוכו רצוף אהבה מסותרת שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלהית כמ"ש לקמן ואזי יכול להיות סכלות הכסיל הרע בהתגלו' לבו בחלל השמאלי להתאות תאוה לכל ענייני גשמיות עוה"ו בין בהיתר בין באיסור ח"ו כאלו לא התפלל כלל אלא שבדבר איסור אינו עולה בדעתו לעשות האיסור בפועל ממש ח"ו אלא הרהורי עבירה הקשים מעבירה יכולים לפעול לעלות למוחו ולבלבלו מתורה ועבודה וכמארו"ל ג' עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום הרהור עבירה ועיון תפלה כו'

של הנפש הבהמית, בְּהַתְּנַלּוֹת לְבוֹ בְּחֻלָּל הַשָּׁמַאֲלִי, לְהַתְּאוֹת תְּאוּהָ לְכָל עֵינֵי נִשְׁמֵי־עוֹלָם הָהָא, בֵּין בְּהִתֵּר – גם בדברים שמותר

ליקוטי אמרים

הקליפה כי מהותה ועצמותה של נפש הבהמית שמהקליפה שבלבו לא נדחה כלל ממקומו בבינוני אחר התפלה שאין רשפי אש אהבת ה' בהתגלות לבו בחלל הימני כי אם תוכו רצוף אהבה מסותרת שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלהית כמ"ש לקמן ואזי יכול להיות סכלות הכסיל הרע בהתגלו' לבו בחלל השמאלי להתאות תאוה לכל ענייני גשמיות עוה"ו בין בהיתר בין באיסור ח"ו כאלו לא התפלל כלל אלא שבדבר איסור אינו עולה בדעתו לעשות האיסור בפועל ממש ח"ו אלא הרהורי עבירה הקשים מעבירה יכולים לפעול לעלות למוחו ולבלבלו מתורה ועבודה וכמארו"ל ג' עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום הרהור עבירה ועיון תפלה כו'

~ יום חמישי כ"ג טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 34, רק שלוח מועיל... עד עמ' 34, מיוסף עם אחיו:

בְּאִבְרֵי הַגּוֹף. וְאִפְלוּ כְּמֹחַ לְכַדּוֹ, לְהִתְרַחַר בְּרַע, אֵין לוֹ שְׁלִיטָה וּמְשֻׁלָּה לְהִתְרַחַר חֲסִידֵי־שְׁלוֹם בְּרִצּוֹנוֹ שְׂבַמְחוּ, – מה שעולים בו הרהורים רעים, אין זה מפני שהוא רוצה לחשוב

בהם, כִּי־אם מפני שבלו נוהה עדיין אחרי תענוגי העולם, נופלות ממילא במוחו מחשבות-תאוה אלה, שלא ברצונו, שְׂיִקְבֵּל בְּרִצּוֹן חֲסִיד וְשְׁלוֹם הִרְהוּר זֶה הָרַע הָעוֹלָה מֵאֵלָיו מַחֲלֵב לְמַח בְּנִזְכָּר לְעִיל, – הרי, שגם על המוח בלבד, אין שליטה ל"רע" של

רק שְׁלֹחַ מוֹעִיל תְּרִשִׁימוּ בְּמֻחִין, – הרושם הניכר שנשאר בו גם אחרי התפילה, מהתעמקות מחשבתו בגדולת ה' בשעת התפילה, וְיִרְאָת ה' וְאֶהְבֵּתוּ הַמְּסִתְרֵת בְּחֻלָּל הַיְמָנִי, –

שבלבו, הן עזרות לו, לְהִתְנַבֵּר וְלִשְׁלַט עַל הָרַע הַזֶּה – של הנפש הבהמית, הַמִּתְאוּהָ תְּאוּהָ, שְׁלֹא לְהוֹיֵת לוֹ שְׁלִיטָה וּמְשֻׁלָּה בְּ"עִיר" – שלא תהיה לרע שליטה וממשלה בנוף, לְהוֹצִיא תְּאוּתוֹ מִכַּח אֵל הַפְּעֵל – בפועל ממש. לְהַתְּלַבֵּשׁ

ליקוטי אמרים

רק שלוח מועיל הרשימו במוחין ויראת ה' ואהבתו המסותרת בחלל הימני להתנבך ולשלוט על הרע הזה המתאוה תאוה שלא להיות לו שליטה וממשלה בעיר להוציא תאוה מכח אל הפועל להתלבש באברי הגוף ואפי' במוח לבדו להרהר ברע אין לו שליטה וממשלה להרהר ח"ו ברצונו שבמוחו שיקבל ברצון ח"ו הרהור זה הרע העולה מאליו מהלב למוח בנזכר לעיל, – הרי, שגם על המוח בלבד, אין שליטה ל"רע" של

8. כבא בתרא קסד, ב. 9. פרק ט, בתחלתו.

– שיש בלבו כלפי הזולת – יתיחס אליו במדת החסד, וְחִבָּה יִתְּרָה מוֹדַעַת לוֹ – להראות לו אהבה מיוחדת, עד לְסַבֵּל מִמֶּנּוּ עַד קִצָּה הָאֲחֵרוֹן, וְלֹא לְכַעַם חֲסִינְשָׁלוֹם, – על מי שהוא סובל ממנו, וְגַם שְׂלֵא לְשָׁלֵם לוֹ בְּפַעְלוֹ חֲסִינְשָׁלוֹם, – גם לא לעשות זאת

שלא מתוך כעס, אֲלֵא אֲדַרְבָּה לְגַמַּל לְחֹבִיבִים – כנגדו, מוֹבוֹת, כְּמוֹ שְׂקִיתוֹב בְּזִהְרָה¹⁰, לְלַמֵּד מִיֹּסֵף עִם אָחִיו: – שבמקום היסורים שגרמו לו – שילם להם בטובות. הרי, שגם בדברים ש"בין אדם לחבירו", אין ה"בינוני" נותן לרע שבלבו לבוא לידי ביטוי במחשבה, בדיבור ובדאי שלא במעשה.

מפרק זה מובן, שבכל הקשור למעשה ולפועל, יש לנפש האלקית

ב"בינוני" השליטה המלאה על הגוף – לפועל אין הוא עושה, אינו מדבר ואינו חושב במה שאסור, כִּי־אִם מְקִיִּים מְצוּוֹת ומדבר ומהרהר בתורה. ואילו ב"עצם" שלו, כלומר, בכוחות השכל והמדות של הנפש, יש לרע של הנפש הבהמית מעמד די חזק, וביכולתו להעלות תאוות בלבו. בקשר למה שלמדנו, ששעת התפילה היא עת רצון לכל יהודי להתעלות – כדאי להוסיף מה שהרבי מוהרי"צ נ"ע מליובאוויטש אמר באחת משיחותיו: – בשעה שיהודי לומד תורה – הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה, כתלמיד לפני רבו. כשם שתלמיד לומד חכמה מרבו, כך הוא לומד מהקב"ה חכמה שהיא תורה; ובשעה שיהודי מתפלל – הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה, כבן לפני אביו.

הנפש הבהמית, אֲלֵא מִיֵּד פְּעֻלָּתוֹ לְשָׁם, – משעולה ההרהור במוחו, דוֹחָהוּ בְּשֵׁתֵי יָדָיִם, – הוא דוחה את ההרהור במלוא כוחו ואינו נותן לו מקום כלל במוחו, וּמְסִיחַ דַּעְתּוֹ מִיֵּד שְׁנוֹכֵר שֶׁהוּא הִרְהוּר רַע, וְאִינוּ מְקַבְּלוֹ בְּרָצוֹן אֶפְלוּ

לְהִרְהוּר בּוֹ בְּרָצוֹן, – לא רק שאינו עולה בדעתו לרצות לבצע מחשבה רעה זו, אלא גם הרצון להרהר בכך – אינו שייך ב"בינוני", וְכָל שֶׁבֶן לְהַעֲלוֹתוֹ עַל הַדַּעַת לַעֲשׂוֹתוֹ חֲסִינְשָׁלוֹם, או אֶפְלוּ לְדַבֵּר בּוֹ, – לכך בודאי שלא שייך ה"בינוני", כִּי הַמְּהַרְהַר – הרהורי עבירה, בְּרָצוֹן נִקְרָא רָשָׁע בְּאֻתָּהּ שְׁעָה, – ואילו, והבינוני אינו רָשָׁע אֶפְלוּ שְׁעָה אַחַת לְעוֹלָם. – הרי, שמן ההכרח לומר שלא

שייך שירצה לחשוב בהרהורי עבירה. עד כאן דובר, שאין הוא נותן לרע שבלבו להגיע לאיזה ביטוי שהוא ביחס לדברים שהם מן הסוג של "בין אדם למקום", בין אדם להקב"ה, וְכֵן – כך הדבר, בְּדַבְרִים שְׂבִיִּין אֲדָם לְחִבְרוֹ, – אין הוא נותן שמדה רעה שבלבו, ביחס ליהודי שני, תבוא לידי ביטוי מוחשי במחשבה, או בדיבור, וודאי שלא במעשה, אלא מִיֵּד שְׁעוּלָה לוֹ מִחֶלֶב לִמַּח אִיוֹ מִיֵּנָא וְשִׁנְאָה חֲסִינְשָׁלוֹם, – לזולת, או אִיוֹ קִנְאָה או פֵּעַם או קְפִידָא וְדוּמְיָהּ – אינו מְקַבְּלוֹ בְּלָל בְּמוֹחוֹ וּבְרָצוֹנוֹ. – שירצה להרהר בהן, וְאֲדַרְבָּה, הַמַּח שְׁלֵיט וּמוֹשֵׁל בְּרוּחַ שְׁבִלְבוֹ לַעֲשׂוֹת הַהֶפֶךְ מִמַּשׁ, – ממה שדורש הרגש שבלבו: לְהִתְנַהֵג עִם חֲבֵרוֹ בְּמִדַּת חֶסֶד, – וזאת בניגוד לרגש השנאה או הכעס – הנובע ממדת ה"גבורה"

ליקוטי אמרים

דוחהו בשתי ידים ומסיח דעתו מיד שנוכר שהוא הרהור רע ואינו מקבלו ברצון אפי' להרהר בו ברצון וכ"ש להעלותו על הדעת לעשותו ח"ו או אפי' לדבר בו כי המהרהר ברצון נק' רשע באותה שעה והבינוני אינו רשע אפי' שעה אחת לעולם. וכן בדברים שבין אדם לחבירו מיד שעולה לו מהלב למוח איזו טינא ושנאה ח"ו או איזו קנאה או כעס או קפידא ודומיהן אינו מקבלן כלל במוחו וברצונו ואדרבה המוח שליט ומושל ברוח שבלבו לעשות ההפך ממש להתנהג עם חבירו במדת חסד וחובה יתרה מודעת לו לסבול ממנו עד קצה האחרון ולא לכעוס ח"ו וגם שלא לשלם לו כפעלו ח"ו אלא אדרבה לגמול לחייבים טובות כמ"ש בזהר ללמוד מיוסף עם אחיו:

~ יום שישי כ"ד טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' י"ח, פרק יג. ובוה יובן... עד עמ' י"ח, מן החושך בנ"ל.

פֶּרֶק יג. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שביחס ל"בינוני", גם אם יתכן שתעזור תאוה בלבו – משמשת הנפש האלקית ככוח בולם, שהתאוה לא תמומש במעשה, בדיבור או במחשבה. שלשה

ליקוטי אמרים

וְבוֹה יוֹבֵן לְשׁוֹן מְאֹמֵר רַו"ל: "בינונים – זה וְזֶה שׁוֹפְטֵן" [פרוש, פרק יג ובוה יובן לשון מאמרו]ל בינונים זה וזה

10. ח"א רא, א. 1. ברכות סא, ב.

ב"בינוני": תיצר הרע אומר דעתו פחלל השמאלי שבלב, - הוא מעורר תאוה בלב, בכך מתבטאת השמעת "דעתו" כיצד על הגוף להתנהג, ומחלל עולה למח לחרהר בו, - עליה זו מהלב למוח באה בדרך ממילא. שכן, כשמתעוררת תאוה בלב, מתהווים ממילא

הרהורים במוח, ומיד - עם עליית הרהורים במוח, חולק עליו השופט השני שהוא הנפש האלהית שבמח, המתפשט פחלל הימני שבלב, מקום משכן תיצר טוב, - בחלל הימני שבלב, מתגלה היצירה הטובה, המדות של הנפש האלקית. היצירה הטובה נאבק עם היצירה הרעה, שלא לתת מקום למימושה של התאוה, "דעתו" של היצירה הטובה היא, שכל הכוחות והאיברים של הגוף, צריכים להיות מנוצלים בענינים של קדושה בלבד. וחלכה בדברי

המכריע, הוא הקדוש-ברוך-הוא העוזרו לתיצר טוב, - שיהיה בכוחו להתגבר על היצירה הרעה, כמאמר ר"ל: "אלמלא הקדוש-ברוך-הוא עוזרו - ליצירה הטובה, אין יכול לו". - ליצירה הרעה המתגבר באדם מדי יום. והעצה, - שהקב"ה עוזר ליצירה הטובה, הוא: היא התארה שמאיר אור ה' על נפש האלהית, להיות לה יתרון ושליטה על סכלות הכסיל ויצר הרע, ברתרון האור מן החשך, כנזכר לעיל. - בפרק י"ב, שכשם שקצת מן האור דוחה הרבה מן החושך, והחושך נסוג ממילא מהאור ונעלם, כך נדחה הרבה מה"סכלות" ומהחושך של היצירה הרעה, לעומת מעט מאור הקדושה המאיר מהנפש האלקית - בכך מתבטאת עזרתו של הקב"ה ליצירה הטובה.⁴

יצר טוב ויצר הרע], - היצירה הטובה והיצירה הרעה משמשים שניהם כשופטים, ומשמיעים דעתם ב"בינוני". והגמרא מביאה ראייה לכך: דכתיב: "פי יעמד לימין אביון להושיע משופטי נפשו", - "שופטי" לשון רבים, שני שופטים

באדם, היצירה הטובה והיצירה הרעה. על-כל-פנים, ביחס ל"בינונים" משתמשים חכמינו ז"ל בביטוי "זה וזה שופטן" - ולא אמרו "זה וזה מושלים" חסד-שלום, - שכן, אם נפרש כפירוש הפשוט, ש"בינוני" הוא מי שיש בו מחצית מצוות ומחצית עבירות, הרי ששניהם, גם היצירה הטובה וגם היצירה הרעה, מושלים בגופו של ה"בינוני" - ואז היה על חכמינו ז"ל להשתמש בביטוי "מושלים", כי כדי לעבור עבירה, על היצירה הרעה לשלוט ולמשול בגוף. ברם, לפי מה שהוסבר על מהותו של ה"בינוני", אי

אפשר לומר "מושלים" - כפי שיוסבר להלן: פי כשיש איוו שליטה וממשלה ליצר הרע ב"עיר קמנה", - הגוף, שעל השליטה עליו מתנהל המאבק בין היצירה הטובה ליצירה הרעה, אפלו לפי שעה קלה - ובאיזה זמן שהוא, נכשל האדם בעבירה במעשה, בדיבור או במחשבה, נקרא רשע באותה שעה. - והרי מדובר כאן ב"בינוני" ולא ב"רשע", אלא תיצר הרע אינו רק על-דרך-משל כמו שופט ודן האומר דעתו במשפט, - ולא שיש לו שליטה על הגוף, ואף-על-פי-כן יכול להיות שלא יהיה פסק הלכה בך למעשה, - כדעתו של שופט זה, מפני שיש עוד שופט ודן החולק עליו, וצריך להכריע ביניהם, וחלכה בדברי המכריע. בך - אותו דבר במאבק המתנהל בין היצירה הטובה לבין היצירה הרעה

ליקוטי אמרים

שופטן [פי' יצר טוב ויצר הרע]

דכתיב כי יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו ולא אמרו זה וזה מושלים ח"ו כי כשיש איוו שליטה וממשלה ליצר הרע בעיר קמנה אפי' לפי שעה קלה נקרא רשע באותה שעה אלא היצירה אינו רק עד"מ כמו שופט ודיין האומר דעתו כמשפט ואעפ"כ יכול להיות שלא יהיה פסק הלכה כך למעשה מפני שיש עוד שופט ודיין החולק עליו וצריך להכריע ביניהם והלכה כדברי המכריע כך היצירה"ר אומר דעתו בחלל השמאלי שבלב ומחלל עולה למוח להרהר בו ומיד חולק עליו השופט השני שהוא הנפש האלהית שבמוח המתפשט בחלל הימני שבלב מקום משכן היצר טוב והלכה כדברי המכריע הוא הקב"ה העוזרו להיצר טוב כמאמר ר"ל אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו והעוזר היא ההארה שמאיר אור ה' על נפש האלהית להיות לה יתרון ושליטה על סכלות הכסיל ויצירה"ר כיתרון האור מן החושך כנ"ל.



2. תהלים קט, לא. 3. קדושין ל, ב. 4. למרות שבפרק הקודם ("ב) אמר רבנו הזקן, שבטבע האדם מתולדתו, שה"מוח שליט על הלב", שכלו שולט ומושל בתאוה שבלבו - מדוע, איפוא, הוא אומר כאן, שצריך האדם לעזרה מיוחדת מהקב"ה לשם כך? מתרץ כ"כ אדמו"ר שליט"א בהערה: "זה טעם על נצחון היצ"ט: (א) נגד הרהורו שבמוח; (ב) שבחלל הימני שבלב על חלל השמאלי (אם שלא יתבונן במוח), משא"כ כפי"ב דקאי לאחר שהתפלל, דאף שנסתלקו "מוחין דגדלות" - הרשימו במוחין שנשארה - שוללת אפשרות אמירת דעת היצירה"ר במוח, ועד"ז לקמן (ע"ב) מפני ההגיון תמידי לשמה".

~ שבת קודש כ"ה טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' י"ח, אך מאחר שהרע... עד עמ' 38, החיות כנגד כולן

לבינוני, ולא להאמין להעולם שאומרים שהרע שבו נתבטל לגבי הטוב, שזו מדרגת צדיק, – ב"צדיק" בלבד נתבטל ה"רע" עצמו והפך ל"טוב", ואילו הוא, שלאור מעשיו – שאינו עובר עבירה איזו שהיא – חושב ה"עולם" שגם בו אין כבר "רע" הגורם לעבירות – אל לו לקבל דיעה זו, כי הרע שבו עדיין לא בטל, אלא יהיה בעיניו כאלו מהותו ועצמותו של הרע הוא בתקפו ובגבורתו בחלל השמאלי בתולדתו, ולא חלף והלך ממנו – ה"רע", מאומה, ואדרבה נתחזק יותר בהמשך הזמן, שנשתמש בו – ב"רע" שמ"חלל" השמאלי, הרבה פאכילה ושתיה ושאר עניני עולם הזה. – השימוש המתמיד בנפש הבהמית לעניני העולם-הזה, מחזק את כוחה יותר מאשר הוא בטבע מתולדתו, כפי

שאנו מוצאים דבר זה בטבעו של כל חוש, שהוא מתחזק ומתחדד על-ידי השימוש בו. הרי למדנו, שרבנו הזקן מפרש את מאמר הגמרא: "היה בעיניך כרשע" – הכוונה שיחזיק את עצמו ל"בינוני". ואף מי שמעמדו במדרגה עליונה – טוב ונחוץ לו להחזיק את עצמו ל"בינוני", כי אם יחזיק את עצמו ל"צדיק" ויחשוב שה"רע" שלו כבר בטל ל"טוב" – יפסיק את מלחמתו עם הנפש הבהמית, ובאם עדיין אין הוא "צדיק" הוא עלול ליפול ממדרגתו לדרגה שלמטה מ"בינוני". עד עתה למדנו אודות "בינוני" בעל עסק, שעוסק גם במסחר או במלאכה ואינו יושב כל היום על התורה ועל העבודה. להלן נלמד אודות "בינוני" – "יושב אוהל", שנתון תמיד כולו בעסק התורה: ואף מי שבתורת ה' חפצו ויהנה בה יומם וליילה לשמה – אין זו הוכחה כלל שגדחה הרע ממקומו, אלא יכול להיות שמהותו ועצמותו – של הרע, הוא בתקפו ובגבורתו במקומו בחלל השמאלי, – שבלב, רק שלבושיו, שהם מחשבה דבור ומעשה של נפש

דבריו הבאים, מתרץ רבנו הזקן, את אשר הקשה בתחילת הפרק הראשון, על מה שהגמרא אומרת "ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע" – הרי המשנה במסכת אבות אומרת: "ואל תהי רשע בפני עצמך"? וגם: אם יהיה בעיניו כרשע, ירע לבבו ויהיה עצב ולא יוכל לעבוד ה' בשמחה ובטוב לבב? – מסביר רבנו הזקן להלן: חכמינו ז"ל דייקו בלשונם ואמרו "כרשע", לא שיחשוב עצמו "רשע", אלא "כרשע", שיחשוב עצמו למי שבדברים מסויימים הוא דומה לרשע, והכוונה היא ל"בינוני". שכן, גם ב"בינוני" ה"רע" שבנפשו עדיין בתקפו, ויתכן שתשרור בו תאוה בלב, כמו שזה אצל "רשע". אך מאחר שהרע השמאלי בבינוני הוא בתקפו בתולדתו, להתאוות תאוה לכל תענוגי עולם הזה, ולא נתבטל במעוט לגבי הטוב, – של הנפש האלקית, כמו שהדבר ב"צדיק", ולא נדחה ממקומו כלל, רק שאין לו – ל"רע", שליטה וממשלה להתפשט באברי הגוף, לעשות, לדבר או לחשוב דברים רעים. הרבי מעיר: "גם בזה – במניעת התפשטות הרע – לא נשתנה מתולדתו, והרע בתוקפו, כי העדר ההתפשטות אינו מפני הטוב שבאדם, כ"אם: מפני הקדושה ברוך-הוא העומד לימין אביון ועוזר ומאיר לנפש האלקית – שתוכל לעמוד נגד הנפש הבהמית, ולכן, אין לנפש הבהמית שליטה על אברי הגוף. אבל ה"רע" עצמו של הנפש הבהמית – הוא בתקפו בתולדתו. לכן נקרא – ה"בינוני", "כרשע", – כמו רשע, במאמר רז"ל: "אפלו כל העולם בלו אומרים לך צדיק אתה, הנה בעיניך כרשע", ולא רשע ממש, – שכן, המשנה הרי אומרת במפורש: "ואל תהי רשע בפני עצמך", וגם, כאמור, באם יהיה רשע בעיניו, לא יוכל לעבוד את השי"ת בשמחה, אלא שיחזיק עצמו

ליקוטי אמרים

אך מאחר שהרע שבחלל השמאלי בבינוני הוא בתקפו בתולדתו להתאוות תאוה לכל תענוגי עוה"ז ולא נתבטל במיעוט לגבי הטוב ולא נדחה ממקומו כלל רק שאין לו שליטה וממשלה להתפשט באברי הגוף מפני הקב"ה העומד לימין אביון ועוזר ומאיר לנפש האלקית לכן נקרא כרשע כמארו"ל אפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע ולא רשע ממש אלא שיחזיק עצמו לבינוני ולא להאמין להעולם שאומרים שהרע שבו נתבטל לגבי הטוב שזו מדרגת צדיק אלא יהיה בעיניו כאלו מהותו ועצמותו של הרע הוא בתקפו ובגבורתו בחלל השמאלי בתולדתו ולא חלף והלך ממנו מאומה ואדרבה נתחזק יותר בהמשך הזמן שנשתמש בו הרבה באכילה ושתיה ושאר עניני עוה"ז ואף מי שבתורת ה' חפצו ויהנה בה יומם וליילה לשמה אין זו הוכחה כלל שגדחה הרע ממקומו אלא יכול להיות שמהותו ועצמותו הוא בתקפו ובגבורתו במקומו בחלל השמאלי רק שלבושיו שהם מחשבה דבור ומעשה של נפש

5. אבות ב, יג.

זה נופל, וכשזה קם בו"ה, - הרי, שלנפש האלקית ב"בינוני" יש שליטה בלבד - וגם זאת באופן זמני בלבד - על הנפש הבהמית. שִׁנְפֵשׁ הָאֱלֹהִית מְתַאֲמָצַת וּמְתַגַּבְרַת על נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, בְּמִקּוֹר הַגְּבוּרוֹת שֶׁהִיא בִּינָה, - כפי שמוכח בתורת הקבלה,

ספירת ה"בינה" היא מקור ה"גבורות". כך גם ביחס לנפש, שהמקור לגבורת הנפש האלקית, הוא כוח ה"בינה", בו הוא מבין את גדולתו של הקב"ה, לְהַתְּבַוֵּן בְּגִדְלַת ה' אֵינְסוּף בְּרוּךְ הוּא, וְלַהּוֹלִיד אֶהְבֶּה עֲזָה לַה' כְּרִשְׁפֵי אֵשׁ בְּחָלָל הַיְמִינִי שְׂבָלְבוּ, וְאִי - כשהנפש האלקית מבטאת את עצמה באהבה גלויה וחזקה כזו להקב"ה, אֶתְכַפֵּי אֶסְמְרָא אַחְרָא שְׂבַחְלָל הַשְּׂמָאֵלִי. - ה"סטרא אחרא" שבחלל השמאלי שבלב, נכפפת ונשלטת על-ידי הנפש האלקית, אֶבֶל - ה"רע", לא נִתְכַּפַּל לְגַמְרֵי בְּיַנּוּנִי, אֶלָּא בְּצַדִּיק, - ב"צדיק" בלבד בטל

הרע של הנפש הבהמית כליל ל"טוב" של הנפש האלקית, שְׂנַאֲמַר בּוֹ: - ב"צדיק", וְלִבִּי חָלָלִי בְּקַרְבִּי, - מקומו של היצר-הרע בלבו של ה"צדיק" - ריק, וְהוּא - ה"צדיק", מוֹאֵם בְּרַע וְשׁוֹנְאוֹ בְּתַכְלִית הַשְּׂנְאָה וְהַמְּאֹס, - כך הדבר ב"צדיק גמור", או שְׂלֵא בְּתַכְלִית הַשְּׂנְאָה, - כך הדבר ב"צדיק שאינו גמור", בְּנִזְכָּר לְעֵיל. - בפרק י. כל האמור הוא ביחס ל"צדיק", ואילו ב"בינוני", אֶבֶל בְּיַנּוּנִי הוּא - ה"רע" של נפשו הבהמית, דְּרָד־מִשָּׁל בְּאָדָם שִׁישָׁן, שְׂיֻבּוֹל לְחֹזֵר וְלִיעוּר מִשְׂנַתּוֹ, - בשעת שינתו אין כוחותיו של האדם פועלים, אבל הוא עלול כל רגע להתעורר משינתו וכוחותיו נעשים ערים ופעילים, כִּי הֵרַע בְּיַנּוּנִי הוּא כִּישָׁן בְּחָלָל הַשְּׂמָאֵלִי - שבלב, ואינו משפיע גם לא על התעוררות תאוה בלב - וזהו בְּשַׁעַת קְרִיאַת־שְׁמַע וְתַפְּלָה, שְׂבָבוּ בּוֹעֵר

הַבְּהֵמִית, אֵינָן מְתַלְבָּשִׁים בְּמַח וְהַפָּה וְהַיָּדַיִם וְשֵׁאֵר אַבְרֵי הַגּוּף, - לחשוב, לדבר ולעשות את מה שאסור, מִפְּנֵי ה' שִׁנְתָן שְׁלִיטָה וּמְשָׁלָה לְמַח עַל חֵלֶב. וְלִבָּן, נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמַח מוֹשְׁלַת בְּ"עֵיר קַמְנָה", אַבְרֵי הַגּוּף בְּלֶב, שִׁיהִיו לְבוּשׁ וּמְרַכְּבָה לְשִׁלְשָׁה לְבוּשֵׁיהָ -

ליקוטי אמרים

הבהמית אינן מתלבשים במוח והפה והידיים ושאר אברי הגוף מפני ה' שנתן שליטה וממשלה למוח על הלב ולכן נפש האלהית שבמוח מושלת בעיר קמנה אברי הגוף כולם שיהיו לבוש ומרכבה לשלש' לבושיה שיתלכשו בהם שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה אבל מהותה ועצמותה של נפש האלהית אין לה שליטה וממשלה על מהותה ועצמותה של נפש הבהמית בבינוני כי אם בשעה שאהבת ה' הוא בהתגלות לבו בעתים מזומנים כמו בשעת התפלה וכיוצא בה ואף גם זאת הפעם אינה רק שליטה וממשלה לבד כדכתיב ולאום מלאום יאמץ כשזה קם זה נופל וכשזה קם בו' שנפש האלהית מתאמצת ומתגברת על נפש הבהמית במקור הגבורות שהיא בינה להתבונן בגדולת ה' א"ס ב"ה ולהוליד אהבה עזה לה' כרשפי אש בחלל הימני שבלבו ואז אתכפוי ס"א שבחלל השמאלי אבל לא נתבטל לגמרי בבינוני אלא בצדיק שנאמר בו ולכי חלל בקרבי והוא מואם ברע ושונאו בתכלית השנאה והמיואום או שלא בתכלית השנאה כנ"ל. אבל בבינוני הוא ד"מ כאדם שישן שיכול לחזור וליעור משנתו כך הרע בבינוני הוא כישן בחלל השמאלי בשעת ק"ש ותפלה שלבו בווער באהבת ה' שִׁיְהִיו לְבוּשׁ וּמְרַכְּבָה לְשִׁלְשָׁה לְבוּשֵׁיהָ - שאברי הגוף יהיו לבושים בשלושת לבושי הנפש האלקית ויהיו בטלים להם כ"מרכבה" לגבי ה"רוכב" עליה, שִׁיתְלַכְּשׁוּ בָהֶם, - באברי הגוף, שְׁהֵם מְחַשְׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה שֶׁל תְּרִי"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה. - הרי, שבכל הקשור למחשבה ולדיבור בתורה, ולעשיית מצוות - שולטת הנפש האלקית - בעזרתו של הקב"ה - על הגוף, ובידה העליונות על הנפש הבהמית. אֶבֶל מְהוּתָהּ וְעֲצֻמּוֹתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית - אֵין לָהּ שְׁלִיטָה וּמְשָׁלָה עַל מְהוּתָהּ וְעֲצֻמּוֹתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית בְּיַנּוּנִי, כִּי־אֵם בְּשַׁעַת שֶׁאֶהְבֶּת ה' הוּא

בְּהַתְּגַלּוּת לְבוֹ בְּעֵתִים מְזֻמְנִים, - בלבד, בְּמֹו בְּשַׁעַת הַתַּפְּלָה וְכִיוּצָא בָּהּ. - שאז, כפי שזכר בפרק הקודם, נתון ה"בינוני" באהבת להב' שלהבת להקב"ה, דבר המשפיע על ה"רע" של הנפש הבהמית, שיהיה בטל ל"טוב" של הנפש האלקית. וְאֵף גַּם זֹאת הַפְּעֵם, - גם בזמן הנקוב, כשהנפש האלקית מתגברת על הנפש הבהמית, אֵינָה רַק שְׁלִיטָה וּמְשָׁלָה לְבָד, - הנפש האלקית שולטת על הנפש הבהמית, אבל אין היא משפיעה על עצם מהותה של הנפש הבהמית, שהיא עצמה נתבטל לגמרי בפני הנפש האלקית, בְּדַבְּתֵיבֵי: "וְלֵאמֹם מְלֵאָם יַאֲמִינִי" - פסוק זה נאמר על יעקב ועשו, וב"עבודה" הדבר רומז על המאבק שבין הנפש האלקית לנפש הבהמית - הרי זה "יאמץ" בלבד, ש"יעקב" מתחזק בלבד לעומת "עשו", וכמו שחכמינו ז"ל מגדירים זאת: "בְּשַׁעַת קָם

6. בראשית כה, כג. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שיכול להיות זה קם (השני) אף שלפני זה ה' נופל (וזה מוסיף בתיבות אלו)".
 8. תהלים קט, כב. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כן משמע (קצת) בפ"א: חלל .. שאין לו יצה"ר (הוספת הביאור אח"כ שהרגו - הוא למיעוטי מדרי) נעלית יותר דאברהם שהפכו ליצה"ר - כדאיאת בירוש' ספ"ט דברכות - ואז אין לבו חלל בקרבו - למעליותא).
 אבל ברש"י ברכות ופשוטות הירוש' - מענין - מת. בפרש"י תהלים - ב' הפי".

"בינוני המתפלל כל היום", שכל היום הוא נתון באותו מצב כמו בשעת התפלה. על-כל-פנים, הרי הוסבר ביחס למדריגתו הכללית של "בינוני", שגם בשעת תפלתו, שאז מתגלה אהבתו להשי"ת, אין זה כ"אם התגברות הנפש האלקית על הנפש הבהמית, ולכן יתכן הדבר שאחרי התפלה תתעורר שוב הנפש הבהמית, ומכיון שכך – אין זו העבודה האמיתית לגבי מדרגת ה"צדיקים" – שכן, "אמת" היא מדרגה של תמידות ואי-השתנות, ורבנו הזקן מסביר להלן, שלמרות זאת, נחשבת אהבתם של ה"בינונים" בתור "בינונים" לאמיתית, לעבודה תמידית. וְהִנֵּה, מֵדַת אֱהָבָה זֹאת, הָאִמּוּרָה בְּפִינוּנִים, בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה עַל-יְדֵי הַתְּגַבְרוּת – הַזְמִינִית שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית כּוֹ, – עַל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, הִנֵּה לְגַבֵּי מְדֻרְגַת הַצְּדִיקִים עֹבְרֵי ה' בְּאֵמֶת

לְאֵמֶתוֹ – אֵין בְּחִינַת אֱהָבָה זֹאת – ב"בינונים", נְקִרְאָתָם בְּשֵׁם "עֲבוּדַת אֵמֶת" כֻּלָּל, מֵאַחַר שְׁחֻלְפֶת וְעֹבֵרֶת אַחַר הַתְּפִלָּה, וּכְתִיב: "שֵׁפֶת אֵמֶת תִּבּוֹן לַעֲדָה, וְעַד אֲרִיגְעָה לְשׁוֹן שְׁקֵר". – הַתּוֹאֵר "אֵמֶת" חָל רַק עַל דְּבַר שֵׁשׁ בּוֹ קִיּוֹם תְּמִידִי, וְאֵילוֹ כְּשִׁקְיוֹמוֹ שֶׁל הַדְּבַר הוּא זְמַנִּי בְּלַבַּד – אֵין זֶה מְצִיאוֹת אֵמִיתִית. כֵּךְ גַּם בְּעִינֵינוּ, מֵאַחַר שֶׁ"בִּינוּנִי" מֵרַגִּישׁ וְחַשׁ בְּאֵהָבָה זֶה בְּשַׁעַת תְּפִלְתוֹ בְּלַבַּד, וְאַחֲרֵי הַתְּפִלָּה אֵין אֵהָבָה זֶה בְּהַתְּגַלּוֹת בְּלַבּוֹ – הֵרִי שֶׁעֲבוּדָתוֹ שֶׁל ה"בינוני" אֵינָה בְּמֵדַת הָאֵמֶת הָאֵמִיתִית שֶׁל "צְדִיקִים"; וְאַף-עַל-פִּי-כֵן, לְגַבֵּי מְדֻרְגַת הַבִּינוּנִים – נְקִרְאָתָם "עֲבוּדַת תְּמֵה" בְּאֵמֶת לְאֵמֶתוֹ שְׁלֵהֶם, – שֶׁל ה"בינונים", אִישׁ אִישׁ כְּפִי מְדֻרְגָתוֹ בְּמְדֻרְגַת הַבִּינוּנִים, – כְּפִי שֶׁלְמַדְנוּ שְׁקִימּוֹת דְּרוּגוֹת שְׁנוֹת ב"בינונים". וְהֵרִינִי קוֹרְא בְּאֵהָבָתָם שֶׁבְּתְּפִלָּתָם נִם בֵּן – "שֵׁפֶת אֵמֶת תִּבּוֹן לַעֲדָה", – אֵהָבָתָם שֶׁל ה"בינונים" הֵיא אֵמִיתִית וְתְּמִידִית לְמֵרוֹת שֶׁהֵיא בְּאֵה לְיָדֵי בִיטוּי בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה בְּלַבַּד. שֵׁכֵן, הוֹאִיל וּבְכַה נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְחֹזֵר וְלַעֲוֹרֵר בְּחִינַת אֱהָבָה זֶה לְעוֹלָם, – מְחַדֵּשׁ, בְּהַתְּגַבְרוּתָהּ – שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה מְדִי יוֹם בְּיוֹם, עַל-יְדֵי הַכְּנָה הָרְאוּיָה לְכָל נֶפֶשׁ כְּפִי עֲרֶכְהָ וּמְדֻרְגָתָהּ. – שֵׁכֵן,

בְּאֵהָבַת ה', – וְזֶה מְשַׁפֵּיעַ שֶׁהֵרַע שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, יֵהִי כְּאֵילוֹ נִתּוֹן בְּשִׁינָה. בְּרַם, וְאַחֲרֵי-כֵן – אַחֲרֵי הַתְּפִלָּה, יָבֹל – ה"רַע", לְהֵיוֹת חֹזֵר וְנִיעוֹר. – כֵּאֵן מֵתְחִיל רַבְּנוּ הַזְּקֵן לְהַסְבִּיר, שְׁקִימַת דְּרָגָה עֲלִיונָה יוֹתֵר ב"בינוני" – כִּשְׁהוּא נִתּוֹן

ליקוטי אמרים

ואח"כ יכול להיות חוזר וניעור. ולכן היה רבה מחזיק עצמו כבינוני אף דלא פסיק פומיה מגירסא ובתורת ה' חפצו יומם ולילה בחפיצה וחשיקה ותשוקה ונפש שוקקה לה' באהבה רבה כבשעת ק"ש ותפלה ונדמה בעיניו כבינוני המתפלל כל היום וכמאמר רז"ל הלוואי שיתפלל אדם כל היום כולו: והנה מדת אהבה זו האמורה כבינונים בשעת התפלה ע"י התגברות הנפש האלהית כו' הנה לגבי מדרגת הצדיקים עובדי ה' באמת לאמיתו אין בחי' אהבה זו נקראת בשם עבודת אמת כלל מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה וכתוב שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר ואעפ"כ לגבי מדרגת הבינונים נקראת עבודה תמה באמת לאמיתו שלהם איש איש כפי מדרגתו במדרגת הבינונים והריני קורא באהבתם שבתפלתם ג"כ שפת אמת תכון לעד הוואיל ובכה נפשם האלהית לחזור ולעורר בחי' אהבה זו לעולם בהתגברותה בשעת התפלה מדי יום ביום ע"י הכנה הראויה לכל נפש כפי ערכה ומדרגת' כי הנה מדת אמת היא מדתו של יעקב

כיצד החזיק רבה את עצמו ל"בינוני", מאחר שהוא הרי היה "צדיק" וידע היטב שאין בלבו כלל תאוה לרע? אלא, כפי שיוסבר להלן, שקיימת מדרגה נוספת ב"בינוני" שלא עולה בלבו אף פעם תאוה לרע – יובן לנו הדבר היטב. וְלִכְּן הִיָּה רְבָה מְחֻזֵּק עֲצָמוֹ בְּבִינוּנֵי, אֵף דְּלֹא פְּסִיק פּוּמִיָּה מְגִרְסָא, – אֵף שֶׁלֹּא פִּסַּק פִּיו מִלִּמּוּד תּוֹרָה, וּבְתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה, בְּחֶפְצִיָּה וְחֶשִׁיקָה וְתִשׁוּקָה וְנִפְשׁ שׁוֹקְקָה לַה' בְּאֵהָבָה רְבָה כְּבִשְׁעַת קְרִיאַת-שְׁמַע וְתְּפִלָּה, – וְכִפִּי שֶׁהוֹסְבֵר כְּבוֹר, מְעוֹרֵר אֵז ה"בינוני" בְּתוֹכוֹ אֵהָבָה לַהֲשִׁי"ת, עַד שֶׁאֵינוֹ מֵרַגִּישׁ ב"רַע" בְּחִלּל הַשְּׂמַאֲלִי שֶׁבְּלַבּוֹ. רַבָּה – שֶׁכֵּל הַיּוֹם בְּעֵרָה בּוֹ אֵהָבָה לַהֲשִׁי"ת, וְלֹא הִיתָה לוֹ אֵף פֶּעַם כֹּל שִׁיכּוֹת לְתַאוּוֹת הָעוֹלָם – יִכּוֹל הִיָּה לְחֻשׁוֹב, בְּגַלּל כֵּךְ, אֵת עֲצָמוֹ ל"בינוני", מִשׁוֹם וְנִדְרָמָה בְּעֵינָיו – שֶׁל רַבָּה, בְּכִינוּנֵי הַמֵּתְפַלֵּל כָּל הַיּוֹם, – שֶׁנִּתּוֹן כֹּל הַיּוֹם בְּאוֹתָהּ מְדֻרְגָה כְּמוֹ בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה – אֵהָבָה הֵיא בְּהַתְּגַלּוֹת אֲצִלוֹ כֹּל הַיּוֹם, וּמִמִּילָא ה"רַע" שֶׁבוֹ הוּא תְּמִיד כְּאֵילוֹ נִתּוֹן בְּשִׁינָה, וְאֵין הוּא שִׁיךְ אֵף פֶּעַם לְתַאוּה אֵיזוֹ שֶׁהֵיא, וּכְמֵאֵמֶר רַז"ל: "תְּלֹוֹאֵי שִׁתְּפַלֵּל אָדָם כָּל הַיּוֹם בְּלוֹ": – מִמִּילָא יִכּוֹל הִיָּה כְּבוֹר רַבָּה לְחֻשׁוֹב אֵת עֲצָמוֹ ל"בינוני" – מְדֻרְגָה כְּזוֹ ב"בינוני" הַנְּקִרְאָתָה

10. ברכות כא, א. 11. משלי יב, יט.

לָהּ שְׁעוֹר לְמַעַלָּה עַד רוּם הַמַּעַלּוֹת, וְכָל מַעַלּוֹת
וּמְדַרְגּוֹת שְׁלֹמָה הֵם כְּאִין לְגַבֵּי מַעַלּוֹת וּמְדַרְגּוֹת
שְׁלֹמָה מִהֵן – ולמרות זאת, שהמדרגות שלמה הן כאין
לגבי המדרגות שלמעלה – קיימת גם בהן מדת האמת, מאחר

שהיא חודרת דרך כל
המדרגות – הרי שכל
מדרגה ומדת האמת
שלה. רבנו הזקן מביא
להלן מקור למה שנאמר
כאן, שהמדרגה
התחתונה היא "כאין"
לגבי המדרגה העליונה:
[פִּדְיוֹ לְיִדְעֵיהֶן, –
תורת הקבלה, שְׁפָחִינָת
רֵאשׁ וּמַחִין שֶׁל
מְדַרְגּוֹת תַּחְתּוֹנוֹת, הֵן
לְמַטָּה מִפְּחִינָת עֲקָבִים וְרַגְלֵי
וּכְמֵאמֹר רַז"ל לֵי: "רַגְלֵי חַיִּיּוֹת כְּנֶגֶד כְּלֵי"] – הרי,
שמדת האמת, נמדדת בכל מדרגה, בהתאם למצבה ומקומה
בסולם הדרגות. מובן, אם כך, שעבודת ה"בינונים" היא
עבודה אמיתית, בהתאם למדרגה שלהם, אף שלגבי מדרגת
ה"צדיקים" אין היא נקראת 'עבודת אמת'.

בהקשר למה שלמדנו בפרק זה, אודות המלחמה של
היצר-הטוב והיצר-הרע ב"בינוני", ראוי להוסיף, מה שאמר
כ"ק רבינו (בהתוועדות אחרון של פסח בשנת תשכ"א): שתי
דיעות בדברי הנביא בקשר לימות המשיח "וגר זאב עם
כבש": דיעה אחת (הרמב"ם וכו') סוברת שהדברים הם רק
משל על עמי העולם, ולהבדיל – בני ישראל. דיעה שניה
(הראב"ד, הרמב"ן וכו') סוברת שהדברים הם כפשוטם,
השלוש ישרור בין החיות, כי הטבע שלהן – ישתנה לגמרי.
תורת החסידות סוברת כדיעה השניה, והרבי הסביר את
הדברים כך: כשם שישירור אז השלוש בין אלה שהם עיקרה
ותכליתה של הבריאה – האדם, ובמיוחד בין אלה שנקראים
"אדם אתם – אתם קרויים אדם", בני ישראל הנקראים
"אדם". הרי על-ידי השלוש שישירור בבני ישראל בין הנפש
האלקית לבין הנפש הבהמית, מאחר שיקויים אז "ואת רוח
הטומאה אעביר מן הארץ" – ישפיע הדבר גם על שאר חלקי
הבריאה, שגם בהם ישירור השלוש, עד שגם החיות תחינה
בשלוש אחת עם השניה.

נפש שהיא במדרגה עליונה יותר, אינה זקוקה להכנה גדולה
כל כך כדי לעורר בה אהבה להשי"ת, ואילו מדרגה נמוכה
יותר בנפש, זקוקה להכנה רבה יותר. על כל פנים – לאחרי
הכנה מתאימה יכול הוא תמיד לעורר בתוכו, בשעת תפילתו,
אהבה להשי"ת. הרי,

שהאהבה היא תמידית גם
אצלו, שכן היא נמצאת
בו תמיד, אם בצורה
מעשית-פעילה, או באופן
פוטנציאלי, שתמיד יש לו
היכולת להביא אהבה זו
לביטוי גלוי (וכאמור)
לעיל – "להתפלל כל
היום כולו", ה"בינוני"
יכול, שתהיה לו לפחות
בכוה, האהבה והמדרגה

ליקוטי אמרים

הַנְּקֵרָא בְּרִיחַ הַתִּיכוּן הַמְּבֵרִיחַ מִן הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה מֵרוּם
הַמַּעַלּוֹת וּמְדַרְגּוֹת עַד סוּף כָּל דְּרָגִין וּבְכָל מַעַלָּה וּמְדַרְגָּה
מְבֵרִיחַ תּוֹךְ נְקוּדָה הַאֲמִצְעִית שֶׁהִיא נְקוּדַת וּבְחִי' מֵדַת
אֲמֵת שְׁלָהּ וּמֵדַת אֲמֵת הִיא נַחֲלָה בְּלֵי מִצְרִים וְאִין לָהּ
שִׁיעוֹר לְמַעַלָּה עַד רוּם הַמַּעַלּוֹת וְכָל מַעַלּוֹת וּמְדַרְגּוֹת
שְׁלֹמָה הֵם כְּאִין לְגַבֵּי מַעַלּוֹת וּמְדַרְגּוֹת שְׁלֹמָה מִהֵן
[כִּידוּעַ לֵ"ח שְׁבַחֵי' רֵאשׁ וּמוֹחִין שֶׁל מְדַרְגּוֹת תַּחְתּוֹנוֹת
הֵן לְמַטָּה מִבְּחִי' עֲקָבִים וְרַגְלֵי מְדַרְגּוֹת עֲלִיוֹנוֹת מִהֵן
וּכְמֵאמֹר רַז"ל רַגְלֵי חַיִּיּוֹת כְּנֶגֶד כְּלֵי]:

של תפלה, במשך כל היום). ובלשונו הקדוש של כ"ק רבינו
בהערה: "בפועל או בכח באופן שיכול להביאה בפועל תמיד
(וכנ"ל להתפלל כל היום כולו)". ברם, עדיין טעון הדבר
הסבר: כיצד יתכן שלגבי מדרגת ה"צדיקים" אינה נחשבת
עבודה זו ל"אמת", ואילו לגבי "בינונים" אכן נחשבת אותה
עבודה ל"אמת"? לכאורה: אם זו "אמת" – עליה להיות כך
בכל המדרגות! – הדברים יוסברו להלן ב"תניא", שמדת
ה"אמת" קיימת בכל מדרגה, היא מבטאת את מהותה
העצמית של כל מדרגה, וממילא ה"אמת" היא בהתאם
לאותה מדרגה. כך הדבר בכל המדרגות של העולמות
למעלה, מהעליונה ביותר עד לתחתונה ביותר. ומאחר שאין
למדרגות התחתונות יותר כל ערך, וכאילו אינן קיימות, לגבי
המדרגות העליונות – כיצד, איפוא, יכולות אותן מדרגות
תחתונות להיקרא "אמת" בהשוואה למדרגות העליונות? –
אך ההסבר הוא: כל מדרגה יש לה נקודת האמת שלה, לפי
הערך שלה. כִּי הִנֵּה, מֵדַת אֲמֵת הִיא מֵדַתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, –
כמו שכתוב⁴²: "תתן אמת ליעקב", הַנְּקֵרָא: "פְּרִיֵת הַתִּיכוּן
הַמְּבֵרִיחַ מִן הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה" – כלומר ברוחניות: מֵרוּם
הַמַּעַלּוֹת וּמְדַרְגּוֹת עַד סוּף כָּל דְּרָגִין, – עד סוף כל
המדרגות, וְכָל מַעַלָּה וּמְדַרְגָּה מְבֵרִיחַ תּוֹךְ נְקֵדָה
הַאֲמִצְעִית, – של אותה מדרגה, שֶׁהִיא נְקֵדַת וּבְחִינָת
מֵדַת אֲמֵת שְׁלָהּ. – והוכחה שכל מדרגה יש לה, מדת
האמת שלה: וּמֵדַת אֲמֵת הִיא "נַחֲלָה בְּלֵי מִצְרִים", וְאִין

12. מיכה ז, כ. 13. חגיגה יג, א.

לוח היום יום ...

יום ראשון	יום ראשון	יט טבת	ה'תש"ג
יום ראשון	שיעורים. חומש: שמות, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: צ"ו. תניא: פרק יב. והבינוני . . . 32 כל ימיו.	יט טבת	ה'תש"ג
	ב"י חסידי חב"ד איז מקובל מדור דור, דעם אלטען רבי'ס א תקנה, אז אלע טאָג זאָל מען לערנען א פרשה חומש מיט פירש"י פון דער וואָך סדרה. אזוי האָבען זיך אויך נוהג געווען די רביים נשיאי חסידי חב"ד.	תרגום	
	אָל חסידי חב"ד מקבלת מדור דור תקנתו של אדמו"ר הזקן, שְׁכַל יום ילמדו פְּרֻשָּׁה חֲמוֹשׁ עִם פְּרוֹשׁ רִשׁ"י מִפְּרֻשַׁת הַשְּׁבוּעַ. כִּךְ גַּם נִהְגּוּ הָאֲדַמוּ"רים נְשִׂאֵי חֲסִידֵי חב"ד.		

יום שני	יום שני	כ טבת	ה'תש"ג
יום שני	שיעורים. חומש: שמות, שני עם פירש"י. תהלים: צו"קג. תניא: אך מהות . . . 32 ותענוגיו.	כ טבת	ה'תש"ג
	דער מיטעלער רבי האָט געענטפּרעט איינעם אויף א יחידות: אז איינער רעדט מיט דעם אנדערען בעניני עבודה און זיי לערנען צוזאמען, איז דאָס צוויי נפש האלקית אויף איין נפש הטבעית.	תרגום	
	אָדמו"ר האַמְצְעֵי עֵנָה לְאַחַד בְּיַחֲדוּת: כַּאֲשֶׁר אַחַד מְשׁוּחָח עִם זולתו בְּעֵינֵי עֲבוֹדַת ה', וְלוֹמְדִים יחד – הָרִי זֶה שְׁתֵּי 'נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית' נִגְדַּ 'נֶפֶשׁ הַטְּבַעִית' אַחַת.		

יום שלישי	יום שלישי	כא טבת	ה'תש"ג
יום שלישי	שיעורים. חומש: שמות, שלישי עם פירש"י. תהלים: קד"קה. תניא: רק מפני . . . יז התורה כנ"ל.	כא טבת	ה'תש"ג
	(כ"ק אדמו"ר שליט"א פגע בנושא דליים מלאים מים. ויאמר:) אז מ'באגעגענט וואסער זאָגט דער בעש"ט: אז מ'באגעגענט וואסער זאָל מען זאָגען, אז דער בעל שם זאָגט, אַז דאָס איז א סימן ברכה.	תרגום	
	(כבוד קְנֻשַׁת אָדמו"ר שְׁלִיט"א [=אָדמו"ר מְהוֹרֵי"צ נְשִׁמְתוֹ-עֲדָן] פֶּגַשׁ נוֹשֵׂא דְלִיִּים מְלֵאִים מַיִם. וַיֹּאמֶר:) כְּשִׁפּוּגִשִׁים מִיָּם אוֹמֵר הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב: כְּשִׁפּוּגִשִׁים מִיָּם שִׁיאֲמָרוּ שֶׁהַבַּעַל-שֵׁם אוֹמֵר שֶׁזֶהוּ סִמָּן בְּרָכָה.		

יום רביעי

יום רביעי

כב טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, רביעי עם פירש"י.
 תהלים: קורן.
 תנאי: ואעפ"כ . . . 34 תפלה כו'.

הכרזת אאמו"ר באחת ההתועדות: אָט אזוי ווי הנחת תפילין בכל יום איז א מצוה דאורייתא אויף יעדען אידען, אָהן א חילוק צי א גדול בתורה, צי א איש פשוט, אזוי איז א חוב גמור אויף יעדען אידען צו טראַכטען יעדען טאָג א האלבע שעה וועגען דעם חנוך פון קינדער, און טאָן אלץ, וואָס עס איז בכוחו צו טאָן און יתר מכפי כחו, זעהן פועל זיין ביי די קינדער, אַז זיי זאָלען געהן אין דעם דרך וואָס מען איז זיי מדריך.

תרגום

הַכְרֹזַת אֲדֹנָי אֲבֵי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרְש"ב] בְּאַחַת הַהִתְוַעְדוּיּוֹת: בְּדִיוֹק כְּשֶׁם שֶׁהִנַּחַת תְּפִלִּין בְּכָל יוֹם הִיא מִצְוָה דְאֻרִיתָא עַל כָּל יְהוּדֵי, מִבְּלֵי הַבְּדֵל אִם הוּא גְדוֹל בְּתוֹרָה, אִו אִישׁ פְּשׁוּט, כִּךְ חוֹב גָּמוֹר עַל כָּל יְהוּדֵי לְחַשֵּׁב כָּל יוֹם חֲצֵי שְׁעָה אֹדוֹת חֲנוּךְ הַיְלָדִים, וְלַעֲשׂוֹת הַכֹּל, מֵה שֶׁבְּכַחוֹ לַעֲשׂוֹת, וְיֹתֵר מִכְּפֵי כַחוֹ, לְדַאָּג לַפְּעַל עַל יְלָדָיו שֶׁיִּלְכוּ בְּדֶרֶךְ שְׁבָה מְדַרְיָכִים אוֹתָם.

יום חמישי

יום חמישי

כג טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, חמישי עם פירש"י.
 תהלים: קח-קיב.
 תנאי: רק שלזה . . . עם אחיו.

"תוֹרָה אֹר" דְּבוּר הַמַּתְחִיל "מִי שֶׁם פֶּה" סְעִיף הַמַּתְחִיל "וְהַנְּמָשֵׁל יוֹבֵן": "כִּי יֵשׁ בְּחִינַת מַעְלָה", צָרִיךְ לֵהִיּוֹת "וְכֵן יֵשׁ מַעְלָה".
 בְּאַנְחוֹת לְבַד לֹא נוֹשָׁע. הָאֲנַחָה הִיא רַק 'כַּפַּת הַמַּנְעוּל' [=יְדִית הַפְּתִיחָה] לַפְּתַח אֶת הַלֵּב וְלַפְקַח אֶת הָעֵינַיִם שֶׁלֹּא לְשַׁבֵּת בְּחִבּוּק יָדַיִם, רַק לְסַדֵּר עֲבוּדָה וּפְעִיל, אִישׁ אִישׁ בְּאִשֵּׁר יוֹכֵל לַפְּעַל וְלַעֲשׂוֹת בְּתַעֲמוּלָה לְחֻזּוֹק הַתוֹרָה הַרְבֵּצַת הַתוֹרָה וּשְׁמִירַת הַמִּצְוֹת, זֶה בְּכַתְּבוּ וְזֶה בְּנֹאמוֹ וְזֶה בְּכַסְפּוֹ.

יום ששי

יום ששי

כד טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, ששי עם פירש"י.
 תהלים: קיג-קיד.
 תנאי: יג. ובוה . . . החשך כנ"ל.

הסתלקות אדמו"ר הזקן בכפר פיענא במוצאי ש"ק פ' שמות תקע"ג. ומ"כ בעיר האדיץ.
 אאזמו"ר שאל את הצ"צ: וואָס האָט דער זיידע געוואָלט מיט דרכי החסידות, און וואָס האָט ער געוואָלט מיט חסידות. ויענהו הצ"צ: דרכי החסידות איז, אז אלע חסידים זאָלען זיין ווי איין משפחה ע"פ התורה באהבה. חסידות איז חיות. אריינטראָגען א חיות און באַלייכטען אלץ, אויך דעם לא טוב, מען זאָל וויסען פון דעם אייגענעם רע ווי ער איז, אויף מתקן זיין עס.

תרגום

הַסְתַּלְקוֹת אֲדַמוּ"ר הִזְקַן בְּכַפֵּר פִּיעֵנָא בְּמוֹצָאי שְׁבַת קִדְשׁ פְּרֻשַׁת שְׁמוֹת תַּקַּע"ג.
 וּמְנוּחָתוֹ כְּבוֹד [=קְבוּרָתוֹ] בְּעִיר הָאֲדִיץ.
 אֲדַנִּי אָבִי זְקַנִּי מוֹרֵי וְרַבִּי [מְהַר"ש] שָׁאַל אֶת הַ"צִּמְח צֶדֶק": מָה הֵיְתָה מִטְרָתוֹ
 שֶׁל הַסֵּבָא בְּדַרְכֵי הַחֲסִידוֹת, וּמָה הֵיְתָה מִטְרָתוֹ בְּחֲסִידוֹת? וַיַּעֲנֵהוּ הַ"צִּמְח צֶדֶק":
 'דַּרְכֵי הַחֲסִידוֹת' הֵן – שְׂכַל הַחֲסִידִים יְהִיו כְּמִשְׁפָּחָה אַחַת, עַל פִּי תוֹרָה, בְּאַהֲבָה.
 'חֲסִידוֹת' הִיא חֵיוֹת, לְהַכְנִיס חֵיוֹת וּלְהַאִיר אֶת הַכֹּל, גַּם אֶת הַ"לֹּא-טוֹב", שִׁיפִּירוּ
 אֶת הַרַע הָאִישִׁי כְּמוֹת שְׁהוּא, כְּדֵי לְתַקְּנוֹ.

שבת
קודש

שבת

כה טבת

ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ שִׁבְט, אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה, יוֹם הַתְּנוּעוֹת.
 הַפְּטוּרָה: הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ.

שִׁיעוּרִים. חוּמֵשׁ: שְׁמוֹת, שְׁבִיעֵי עִם פִּירֵשׁ"י.
 תְּהִלִּים: קִיט, אֲשֵׁרִי . . . מִצּוֹתֶךָ מֵאֵד.
 תְּנִיא: אֵךְ מֵאַחַר . . . כִּנְגַד כּוֹלֵן.

מְשִׁיחוֹת אֲאִמוּ"ר: יְצִיאַת מִצְרַיִם אִיז דַּעַר אַרוֹיסְגַּעְהֵן פּוֹן מִצְרַיִם וּגְבוּלִים, אֹן
 חֲסִידוֹת אִיז אוֹיף אַרוֹיסְגַּעְהֵן פּוֹן דֵי מִצְרַיִם אֹן גְבוּלִים פּוֹן וועלט. עס אִיז פֿאַראַן
 אַ הַפְּרֵשׁ: יְצִי"מ אִיז אַ עֵינִן פּוֹן שְׁבִירָה אֹן עוֹיְבָה, דַּעַרפֿאַר אִיז מַעַן אוועק פּוֹן
 מִצְרַיִם. יְצִי"מ פּוֹן חֲסִידוֹת אִיז בִּירוּר אֹן תַּקּוּן, יְצִיאָה פּוֹן מִצְרַיִם אֹן גְבוּלִים פּוֹן
 וועלט אָבער אִין וועלט. ד. ה. זִיעַנְדִּיג אִין וועלט באַדאַרפֿען זִיין אִין אַ יְצִיאָה
 פּוֹן מִצְרַיִם וּגְבוּל פּוֹן וועלט. אַרְאָפֿנַעְהֵמַעַן דַּעַם מִצְרַיִם וּגְבוּל אֹן דַּעַרְהֵרַעַן דַּעַם
 אַמַּת, אַז וועלט אַלִּיין אִיז באַמַּת גוֹט, ווִייל דָּאָס אִיז דָּאָךְ רַצוֹנוֹ יֵת, אִיז דָּאָס
 דוּרְךְ עֲבוּדָה פּוֹן חֲסִידוֹת.

תרגום

מְשִׁיחוֹת אֲדַנִּי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [מְהַר"ש]: יְצִיאַת מִצְרַיִם הִיא הַיְצִיאָה מִמִּצְרַיִם וּמִגְּבוּלוֹת; וְחֲסִידוֹת הִיא
 כְּדֵי לְצַאֵת מִהַמִּצְרַיִם וְהַמְּגֻבְלוֹת שֶׁל הָעוֹלָם.
 יִשְׁנֵנו הַבְּדִל: יְצִיאַת מִצְרַיִם הִיא בְּתוֹנְעָה שֶׁל שְׁבִירָה וְעוֹיְבָה, לְכֵן רָגְשׁוּ
 מִמִּצְרַיִם; יְצִיאַת מִצְרַיִם שֶׁל חֲסִידוֹת הִיא בִּירוּר וְתַקּוּן – יְצִיאָה מִמִּצְרַיִם וּמִגְּבוּלוֹת
 הָעוֹלָם, אֵךְ בְּתוֹךְ הָעוֹלָם. כְּלוּמַר: עִם הַהַמְּצָאוֹת בְּעוֹלָם, יֵשׁ לְהִיּוֹת בִּיְצִיאָה מִמִּצְרַיִם
 וּגְבוּל הָעוֹלָם. לְהַסִּיר אֶת הַמִּצְרַיִם וְהַגְּבוּל וּלְקַלֵּט אֶת הָאֲמַת, שֶׁהָעוֹלָם עֲצָמוֹ הוּא
 בְּאֵמַת טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁזְהוּ רַצוֹנוֹ יִתְבַּרְךְ, הָרִי זֶה [מִשְׁגַּח] עַל יְדֵי עֲבוּדַת הַחֲסִידוֹת.

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום שלישי עמ' 1

- 1 עליהם הוא המשלם, אבל כלים שאין להם מין אותם בגדיש,
 - 2 כגון ארנק, לא משלם אם נשרפו, שכיון שאין הדרך שיהיו שם,
 - 3 אינו חייב בנוקיהם. ולפיכך שנה התנא במשנתנו שמודים חכמים
 - 4 בבירה, ולא שנה שמודים חכמים בגדיש עצמו באופן שהדליק
 - 5 בשל חבריו, שהרי רק בבירה שדרך להניח שם את כל החפצים,
 - 6 מודים חכמים שחייב על הכל, אבל בגדיש אינו חייב אלא על
 - 7 מוריגין וכלי בקר.
- הגמרא מביאה ברייתא אודות פטור טמון באש: תנו רבנן
 בברייתא, הפדליק את הנדיש והיו טמונים בו כלים ודלקו, רבי
 יהודה אומר, משלם כל מה שהיה בתוכו, והקמים אומרים, אינו
 משלם אלא נדיש של חמין או נדיש של שעורין, לפי שהוא פטור
 על הכלים שהיו טמונים בגדיש, ורואין – דנים את מקום הכלים
 שבגדיש באילו הוא מלא תבואה, ומשלם כפי ערך תבואה ולא כפי
 ערך הכלים.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"ט טבת ~

מי זכאי לקנות קרקע שגול הגוי?

והנה, כתב הרמ"א (ח"מ סי' רלו ס"א, ומקורו בר"ן בשם הירושלמי גיטין פ"ה ה"ז) שאם בעת מכירת הקרקע נמנעו הבעלים ולא קנו אותה ואחר קנה אותה, ובאו הבעלים ואמרו שהיה בידם ליקח (ולכן זכאים הם לסלק את הקונה מן הקרקע), והלוקח אומר שלא היה בידם ליקח (ואבדה זכות הבעלים בקרקע) - על הבעלים להביא ראיה, דקרקע בחזקת הלוקחות.

ותמה ה'אור שמח':

הרי בנתינת הקרקע לגוי המציק אין הבעלים מקנים לו את הקרקע, וזה שכל אדם יכול לקנות את הקרקע מיד המציק ואין הבעלים יכולים להוציאה ממנו (כאשר אין ביד הבעלים לקנותה), הרי זה כיון שראו חכמים שאנשים ימנעו מלקנות את הקרקע הגזולה אם יהיו חייבים להחזירה לבעליה וקרקעות הארץ ישארו ביד הגוי המציק, ולכן תיקנו שאין הבעלים יכולים להוציאה ממנו, אבל וודאי שאין הקרקע בחזקת הקונה אלא בחזקת הבעלים!

ואכן בירושלמי (שם) לפנינו הגירסה היא: הבעלים אומרים 'היה בידנו לקנות' והקונה טוען 'לא היה בידכם' - "אמר רבי יוסי, לעולם השדה בחזקת הבעלים, שהמוציא מחבירו עליו הראיה". ודברי הרמ"א צריכים עיון.

הלכות גזלה ואבדה פרק י, הלכה ג: הגוים המציקין לישראל ומבקשין להרג אותן עד שיפדה עצמו מיד הגוי בשדהו או בביתו, ויתננה למציק ואחר כך יתנו - בשדה המציק למכור אותה הקרקע - אם יש ביד הבעלים לקח מן המציק, הן קודמין לכל אדם. ואם אין ביד הבעלים לקח, או ששחתה הקרקע ביד המציק שנים עשר חדש - כל הקודם ולקח מן המציק, וכה; ובלבד שיתן לבעלים הראשונים רביע הקרקע.

מפרש ה'תוספות יום טוב' (גיטין פ"ה מ"ו) בדעת הרמב"ם: כאשר הגוי המציק רוצה למכור את הקרקע שגול וביד הבעלים לקנות אותה, הרי הוא קודם לכל אדם. ואף אם נמנעו מלקנותה מיד המציק וקנה אותה אדם אחר, לא הופקעה זכות הבעלים ויכולים לסלק את הקונה מהקרקע ולשלם לו את הסכום ששילם למציק. אך אם בשעת המכירה לא היתה ביד הבעלים לקנותה וקנה אותה אדם אחר, אף אם אחר כך תשיג יד הבעלים לקנותה, לא יוכל לסלק את הקונה. ואם היתה הקרקע ברשות המציק שנים עשר חודש, הופקעה זכות הבעלים בקרקע, וכל הקודם וקנה זכה, אך יתן לבעלים הראשונים רביע הקרקע" (כי המציק מכר בוול כיון שאינה שלו אלא גזלה).

~ יום שני כ' טבת ~

המוצא תפילין - אז והיום

הסמ"ע (ח"מ סי' רסו סק"ל) מפרש כי על דברים אחרים אדם מקפיד אף שמצוי לקנותם, כי אדם מעדיף להשתמש בחפץ שכבר הורגל בו ורק על תפילין אין הדרך להקפיד אם ייצא ידי חובה באלו או באחרות.

והש"ך (שם סק"ט) פירש שמאחר והתפילין נועדו לקיום מצוה, המאבד מסכים שהמוצא ירכוש אותם לעצמו, כי נוח לאדם שיעשו מצוה בממונו (וזאת בצירוף הטעם שהמאבד יוכל להשיג לעצמו אחר כך תפילין אחרות שהרי הן מצויות), אך בדבר אחר אין המאבד מסכים לכך.

ונפקא מינה בין השיטות במוצא תפילין ואינו זקוק להן כעת אלא שרוצה לרוכשן עבור בנו הקטן לכשייעשה בר-מצוה: לפי הדעה הראשונה מותר שהרי המאבד אינו מקפיד עליהן, אך לפי הדעה השניה המאבד מוכן לוותר

הלכות גזלה ואבדה פרק יג, הלכה יד: מוצא תפילין - שם המיהם ומניהם עליו; שדבר מצוי הוא ביד הכל, ואין עשויין אלא למוצאו בלבד.

בהלכה הקודמת מבואר שהמוצא ספרים צריך לשמור עליהם עבור בעל האבידה ולטפל בהם. ובגמרא (ב"מ כט, ב) מבואר שאינו יכול לקנותם לעצמו כמו תפילין, משום שספרים בזמנם היו דבר נדיר ואין וודאות שבעל האבידה היה מסכים למכורם, אך תפילין ניתן להשיג ללא קושי ומסתבר שבעל האבידה מסכים שהמוצא ייקחם לעצמו ואחר כך יקבל את תמורתם וירכוש לעצמו אחרים.

והרמב"ם מוסיף על זה: "שדבר מצוי הוא ביד הכל, ואין עשוין אלא למצותם בלבד".

ונחלקו המפרשים בהבנת סיום דבריו:

שרכש תפילין מסופר מומחה וירא שמים לא יסכים להחליפין תמורת אחרות, ו"כנראה זה הדין היה רק בימיהם שהיו ההמון רובם ככולם אינם מדקדקים בזה... או אולי היו הסופרים אז בימיהם כולם צדיקים וטהורים...".

עליהן רק לצורך קיום המצוה, אך אם אין המוצא מקיים בהן מצוה אלא הן מונחות ללא שימוש, אין המאבד מסכים לכך (ראה צ"ח א"עור יח, עח).
וה'מנחת אלעזר' (ד, ט מובא בצי"א שם) כתב טעם נוסף להחמיר, כי בזמנינו אנשים מקפידים על התפילין שלהם ומי

~ יום שלישי כ"א טבת ~

בין 'הצר' ל'יד'

רשותי (וכן בחצר המשתמרת, אף ללא עמידת בעל החצר בתוכה), קנה את האבידה מדין חצר אף אם האבידה נפלה לחנות (או לחצר) לפני יאוש, כי בחצר לא שייך לומר "באיסורא אתא לידיה".

וטעם הדבר:

באבידה שבאה לידו נתחייב האדם בהשבתה, ונעשה שומר עליה עבור בעל האבידה, ומאחר שידו כיד הבעלים אינה נקנית ביאוש כי עדיין היא ברשות הבעלים. מה שאין כן באבידה שנפלה לחצרו ללא ידיעתו, לא נתחייב בהשבתה (וגם הציווי "לא תוכל להתעלם" אינו חל עליו), וברגע שהבעלים התייאשו קנתה לו חצירו.

(מחנה אפרים קנין חצר סי' ה')

הלכות גזלה ואבדה פרק טז, הלכה ד: המוצא מעות תחנות... אם מצאן על התבה... הרי הן של מוצאן. ולמה לא תקנה תחנות לבעל התנות? לפי שאינה חצר המשתמרת; ואף על פי שבעל התנות בתוכה, צריך לומר: 'תקנה לי תנותי'.

הראב"ד הביא דעת יש מי שאומר ש"אפילו אמר (בעל התנות) תקנה לי רשותי – לא קנה לו, לפי שבאה שם המציאה קודם יאוש וחצירו כידו". ואכן, כך כתב היצמוקי יוסף (כ"מ כג, ב) שכשם שאם באה לאדם אבידה קודם שנתייאשו הבעלים אינה קונה אף לאחר שהבעלים נתייאשו, הואיל ובאיסור באה לידו – כך גם חצירו אינה קונה אבידה שבאה לתוכה קודם יאוש.

אבל הרמב"ם סובר שאם אמר בעל התנות תקנה לי

~ יום רביעי כ"ב טבת ~

דמי ריפוי למבוטח

להתרפא, ואף אם לאחר מכן התברר שהתשלום לא הספיק או שהיה יותר מכפי הצורך אין גובה התשלום משתנה (כמבואר בהלכה הבאה).

ומקור הדין הוא בדברי הגמרא (ב"ק צא, א), אך הרמב"ם מחדש שאין זה מעיקר הדין אלא תקנה לטובת המזיק ולכן יכול המזיק לומר אינני חפץ בתקנה זו אלא לשלם מידי יום ביומו לפי הצורך (הל' טז).

ויש לומר שמקורו של הרמב"ם לחידוש זה הוא מהדין דלהלן (הל' יח, ומקורו בגמ' ב"ק פה, א), שאם אמר המזיק לניזק אני ארפא אותך או יש לי רופא שמרפא בחינם, אין שומעים לו, אלא מביא רופא אומן ומרפאהו בשכר, כי יכול הניזק לומר שאינו רוצה שאדם שחבל בו יטפל בריפוי, ורופא המרפא בחינם אין ריפוי יעיל. וכיון שולוא טעמים אלו יכול היה המזיק לדאוג בעצמו לריפוי הניזק ולהיפטר מתשלום מוכח שיסוד החיוב הוא לרפא את הניזק ולא חוב ממון. ומזה הסיק הרמב"ם שמעיקר הדין היה צריך לשלם עבור הריפוי בפועל

הלכות חובל ומזיק פרק ב, הלכה יד: כיצד משצרון הרפוי? אומדין בכמה ימים יתנה זה מחלי זה, וכמה הוא צריך, ונותן לו מיד. ואין מחיבין אותו לתן דבר יום ביומו; ודבר זה, תקנה היא למזיק.

האם כשהנחבל מבוטח בביטוח רפואי החובל עדיין חייב בדמי ריפוי או מאחר ויש מי שאחראי על הריפוי נפטר המזיק מלשלם?
ויש לומר:

אם הריפוי הוא חיוב ממון כשאר דיני נזיקין, משום שהפסיד לניזק את הממון שצריך להוציא עבור הריפוי מסתבר שהחיוב לא נפקע אף כשאחר דואג לריפוי אך אם החיוב הוא על הריפוי עצמו ותשלום הדמים הוא רק האמצעי, הרי כאשר הנחבל למעשה מתרפא כבר, אין צורך שהמזיק ישלם לו (ראה דברות משה ב"ק נו, ב. חשוקי חמד ב"ק ע' תעא).
ויש לפשוט את הספק מדברי הרמב"ם כאן שתשלום הריפוי נעשה לפי האומדן הראשוני כמה זקוק הנחבל כדי

ולא לפי האומדן הראשוני ואם התרפא מהר לא ישלם כפי שאמדוהו בתחילה שהרי כבר הבריא ואין לחייבו יותר, אלא שזוהי תקנה לטובת המזיק (ביאור הגר"א חו"מ סי' תכ סק"ח).

ואם כן לדעת הרמב"ם כאשר הניזק מבוטח ומתרפא על ידי אחרים, אין המזיק צריך לשלם.

~ יום חמישי כ"ג טבת ~

איסור הרמת יד על חברו

הכאה אלא הגבהת היד עצמה היא מעשה רע שבגינו נקרא רשע.

ומקור דברי הרמב"ם הוא מדיוק לשון הגמרא (שם) "המגביה ידו על חברו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע", כי במדרש (שמות רבה פ"א, כט) הלשון הוא "משעה שאדם מרים ידו להכות חברו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע", אך בגמרא לא הובאה התוספת "להכות חברו", כי מדובר בעצם הגבהת היד על חברו.

ויש להוסיף בביאור שיטת הרמב"ם:

תכלית בריאת האדם היא "לשמש את קונו" (סוף קדושין) על ידי קיום התורה והמצוות בכל אבר ואבר (כמבואר בספר חרדים חלוקת המצוות לפי אברי האדם). ועיקר תכלית בריאתה של היד הוא לנתינה והשפעה. וכאשר אדם "מגביה את ידו על חברו" ובמקום להטיב לחברו משתמש ביד כדי להכותו, הרי הוא הופך את תפקיד היד מקצה לקצה וחטא זה כלפי הקב"ה מתחיל בהגבהת היד.

(לקוטי שיעורות לא ענ"י 1 ואינד)

הלכות חובל ומזיק פרק ה, הלכות א"ב: **כָּל הַמַּכָּה אָדָם בְּשֵׁר מִיִּשְׂרָאֵל... הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה... אִפְלוּ לְהַנְבִּיחַ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ, אִסּוּר; וְכָל הַמַּנְבִּיחַ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ, אִף עַל פִּי שְׂלֵא הַפָּחוּ - הָרִי זֶה רָשָׁע.**

בגמרא (סנהדרין נח, ב) נאמר "המגביה ידו על חברו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע, שנאמר ויאמר לרשע למה תכה רעך", למה הכית לא נאמר אלא למה תכה, אע"פ שלא הכהו נקרא רשע". והרמב"ם שינה מלשון הגמרא וכתב "המגביה ידו על חברו ... הרי זה רשע". ומשמע שהמגביה יד על חברו חל עליו דין רשע (ואין זו קריאת שם בלבד). וכן כתב בהגהות מיימוניות (פ"א) בשם הרשב"א שפסול לעדות ולשבועה.

ומלשון הרמב"ם "אפילו להגביה ידו על חברו אסור", ולא ככהלכה הקודמת לגבי הכאה, "הרי זה עובר בלא תעשה", משמע שאין האיסור מדאורייתא אלא מדרבנן. וכן כתב ה"חנינך" "וחכמים ז"ל מנעו אותנו אפילו מלרמוז להכות ואמרו כל המגביה ידו על חברו להכותו נקרא רשע" ונראה שלדעת הרמב"ם הרשעות של 'מגביה ידו על חברו' אינה רק משום שפעולה זו היא התחלה של פעולת

~ יום שישי כ"ד טבת ~

פיצויים בעבור מצוה

ויש לפרש כי אלו טעמי המחלוקת שהביא הרמב"ם - האם גובה התשלום הוא כראות עיני הדיינים או סכום קבוע (עשרה זהובים):

אם התשלום הוא משום קנס הרי גובה הסכום הוא אחיד בכל המקרים, אולם אם התשלום הוא תשלומי נזיקין לפצות את הבעלים על ההפסד שנגרם לו, יש להעריך מהו גובה ההפסד כלפיו היינו בכמה היה מסכים למכור את המצווה או לשלם עליה, אבל אם התשלום הוא משום קנס, גובה הסכום קבוע בכל המקרים (אבן האזל, וראה מגיד משנה).

ו'נפקא מינה' אפשרית נוספת בשאלה זו: אם התשלום הוא פיצוי לבעל המצווה על ההפסד שנגרם לו, יכול החוטף להמציא לידיו מצוה אחרת במקומה ובכך ייפטר מהתשלום, וכן אמנם פסק רבינו תם (הובא בתוספות ב"ק צא, ב) לגבי אדם

הלכות חובל ומזיק פרק ז, הלכה ז: **יְכַן מִי שֶׁשָּׁחַט תְּיָה אוֹ עוֹף, וְכֹא אַחַר וְכִסָּה תְּדָם שְׂלֵא מִדַּעַת הַשּׁוֹחֵט - תְּיָב לְתַן לוֹ כְּמוֹ שִׁירָאוֹ תְּדִינִים. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה שְׂהוּא נוֹתֵן קָנָם קָצוּב, וְהוּא עֲשֶׂרָה זְהוּבִים.**

יש לדון האם חיוב התשלום בעבור נטילת מצוה הוא כדין תשלומי גזילה, וכשם שגזילת חפץ מחייבת בתשלום כך גם גזילת דבר בעל ערך רוחני כמצוה מחייבת בתשלום, או שמה אין זה בגדר תשלומי גזילה שהרי אין כאן הפסד ממוני אלא זהו קנס על שנהג שלא כדין.

וכתב בשו"ת הריב"ש (סי' תק) שאם נטל את המצוה בשוגג פטור מתשלום משום שאין טעם לקנוס אותו, הרי שלדעתו החיוב הוא משום קנס, כי אם זהו חיוב ממוני כתשלום על נזק, אין לחלק בין שוגג למזיד.

אולם הר"י (שם) חולק וסובר שאינו יכול להיפטר בכך אלא עליו לשלם דווקא עשרה זהובים, ונראה כי לשיטתו החיוב הוא משום קנס על כך שנהג שלא כהוגן (דבר אברהם ג, סי' כד).

שנקרא לעלות לתורה ובא אחר ועלה במקומו, שתמורת שתי הברכות שהפסיד לחברו (קודם הקריאה ולאחריה) יוכל לתת לו עוף לשחיטה וירוויח שתי ברכות (על השחיטה וכסוי הדם) במקום השתיים שהפסיד, ובזה יפטר מלשלם.

~ שבת קודש כ"ה טבת ~

מתי ההוכחה שהמכה גרמה למיתה?

אך הרמב"ם פסק כחכמים שהמכה חייב מיתה וכתב (שלא כגירסה הנ"ל) כי אדרבה, ההוכחה היא ("רגלים לדבר") שהמוכה אכן מת מחמת המכה כי בתחילה אמדוהו למיתה, ואף שאחר כך הוקל חוליו, הרי לא הבריא לגמרי (ראה כס"מ). וה'תורת חיים' (סנהדרין שם) הביא שמצינו בירושלמי (נייר פ"ט ה"ה) כדברי הרמב"ם ש'רגליים לדבר' שהמוכה מת מחמת המכה כי "שני אומדין רבים על אומד אחד", היינו, ישנו האומד הראשון שאמדוהו למיתה וכן האומד האחרון שהורעה בריאותו עד שלבסוף מת והם אומדין רבים כנגד האומד היחיד (האומד האמצעי) שהוקל החולי, ולכן מסתבר שאכן מת מחמת המכה, כפי שאמדוהו בתחילה.

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ד, הלכה ה: אָמְדוּהוּ לְמִיתָהּ, וְהָקֵל מִמֶּה שֶׁהָיָה, וְלֵאחֶר מִכָּאן הַכְּבִיד וְמֵת - הָרִי זֶה נִהְרָג; וְאִין אֹמְדִין אוֹתוֹ אִמְד שְׁנֵי כְּשֶׁהָקֵל, שְׁרָגְלִים לְדָבָר. שנינו (סנהדרין עח, א): המכה את חברו באבן או באגרופ ואמדוהו בית דין שימות מחמת המכה, ואחר כך הוקל חוליו וחזרו ואמדוהו שיחיה, אך לאחר מכן שוב הכבד חוליו עד שמת – לדעת חכמים, המכה חייב מיתה. ואילו לדעת רבי נחמיה המכה פטור ממיתה כי "רגלים לדבר" (כגירסת הגמרא שם). ומפרש רש"י: מכך שהוקל חוליו תחילה יש להוכיח ("רגלים לדבר") שלא מת מחמת מכה זו, ולכן סובר רבי נחמיה שהמכה פטור ממיתה.

אגרות קודש

ב"ה, ח' טבת, תשט"ו
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ כו' מוה"ר חיים ישראל שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בו כותב אודות שאלת הנוסחאות כי לפעמים מוכרח לירד לפני התיבה בבית הכנסת אשר מתפללים שם לא בנוסח אר"י.

והנה בענינים כמו אלו לפעמים תכופות כשאין עושים בזה שקו"ט ומתנהגים בפשיטות גייט דאך דורך גלאטיג ובשלום, ובטח לפעמים רבות גם בנדון דידי' כשלא יעשה בזה שאלות מקודם הרי גם לא ירגישו בשינוי הנוסח, ומובן ג"כ אשר לעשות מחלוקת בשביל זה אין כדאי כי יצא שכרו בהפסדו ובפרט בתפלה בצבור שע"ז נאמר פדה בשלום נפשי...

בברכה לפרנסה.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

הגאונים שם עמוד 124, המביא את דברי רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ל).

ג. העובדי פוככים המציקים לישראל¹¹ ומבקשים להרגם, עד שיפדה עצמו מיד העובד פוככים בשדהו או בביתו ויתננה למציק ואחר כך יניחנו, כשימצה המציק למכור אותה הקרקע: אם יש ביד הפעלים לקח מן המציק - הן קודמין לכל אדם; ואם אין ביד הפעלים לקח, או ששהה הקרקע ביד המציק שנים עשר חדש - כל הקודם ולקח מן המציק זכה¹². ובלבד שיתן לפעלים הראשונים רביע הקרקע או שליש המעות. מפגי שזה המציק מוכר בזול, הואיל וקרקע שאינה שלו הוא מוכר - הרי זה מוכר בפחות רביע¹³ או קרוב לו, וזה רביע של פעלים, שהרי מחמת שהיא שלהן מוכר בזול. לפיכך, הלוקח מן המציק בשלשים - נותן לפעלים עשרה¹⁴ או נותן להם רביע הקרקע¹⁵ ואחר כך יקנה הכל. ואם לא נתן - הרי רביע הקרקע פגול בידו.

11) אלו הם הסיקריקין הנזכרים במשנה (גיטין נ:), שהיו קיימים בתקופת מלחמת הרומאים ביהודה, עד לתקופת המשנה. 12) ואין הבעלים יכולים להוציאה מידו. אבל לפני י"ב חודש ויש ביד הבעלים כסף ליקח - לא זכה הלוקח בשדה והזכות ביד הבעלים להוציאו מידו ולהחזיר לו את הכסף ששילם. ראה אוצר הגאונים שם עמוד 117. 13) אם הקרקע שווה ארבעים דינר, הוא מוכרה בשלושים. על כן ייתן הקונה לבעלים עשרה דינר, שהם שליש המעות ששילם למציק, או חלק מן הקרקע בשווי עשרה דינר, שהוא רבע מן הקרקע השווה ארבעים. 14) שוודאי מחיר הקרקע - ארבעים. 15) "ויד הבעלים על העליונה, רצו בקרקע נוטלין; רצו במעות נוטלין" (בריייתא שם).

ד. היורד לתוך שדה חברו¹⁶ שלא ברשות ונטעה¹⁷: אם היתה שדה העשויה לטע¹⁸ - אומדין כמה אדם רוצה לתן בשדה זו לטעה, ונוטל מבעל השדה; ואם אינה עשויה לטע - שמין¹⁹ לו וידו על התחתונה²⁰.

16) בבא מציעא קא. אבותינו בנו בתיהם במקומות גבוהים (מטעמי ביטחון) והשדות היו בבקעה. מכאן הביטוי "היורד" לתוך השדה. 17) אילנות. 18) שיפה לאילן יותר מלזרעים. 19) מעריכים לו. 20) לפי שיכולים הבעלים לטעון, שאינם מעוניינים בנטיעות אלא בזרעים, על כן ידו של הנוטע על התחתונה, כלומר, אם השבח עולה על ההוצאה, יקבל דמי ההוצאה, ואם ההוצאה עולה על השבח, יקבל חלק מן ההוצאה בשיעור השבח כלמעלה פרק ט, הלכה ה (מגיד משנה).

~ יום ראשון י"ט טבת ~

הלכות גזלה ואבדה

פרק עשירי

1) נתבאר בו דיני גוי אנס הגוזל קרקע ומכרו לישראל וכל הנמשך לזה. וכן היורד לתוך קרקע חבירו לבנות או להשביח, בין ברשות בין שלא ברשות, וכל הנמשך אחר זה.

א. עובד פוככים בעל זרוע שאנס² נכסי ישראל ויורד לתוך שדהו, מחמת שהיה לו חוב על בעל השדה, או מחמת שיש לו נזק ביד זה הישראלי, או מחמת שהפסיד ממונו³, ואחר שתתקף⁴ לו את השדה מכה לישראל אחר - אין הפעלים יכולין להוציא מיד הלוקח⁵.

2) שלקח בכוח על דעת עצמו, ולא על ידי בית הדין. 3) ממונו של היהודי, כגון שורו, גרם נזק לגוי. כך מפרש רבינו את דברי הבריייתא שם "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות", וכך פירש רב האי גאון ראה אוצר הגאונים לגיטין עמוד 117, ומגיד משנה כאן. 4) שלקח בכוח. 5) ומקור הדברים בבריייתא הנ"ל: "אין בו משום סיקריקין" (דין סיקריקין ראה להלן הלכה ג) ורבינו מפרש, שאין בו דין סיקריקין, והקונה ממנו אפילו לפני י"ב חודש מקחו קיים. וגם אינו משלם רביע לבעלים. וכך פירש רב האי גאון שאמר: "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות אין בו משום סיקריקין, והלוקח ממנו מקחו קיים, דכי גבאו בחובו כאילו קנאו ממנו, ואן זה אונס", אוצר הגאונים שם עמוד 123. ורש"י כאן מפרש אחרת. עיין שם.

ב. כמה דברים אמורים? בשדהו הבעלים שאמת טען⁷ העובד פוככים [המוכר, או יעידו עדי ישראל שהאמת טען העובד פוככים המוכר]. וכן אם היה שם מלך או שר באותו מקום שישכול לכף את העובד פוככים שמכר לדין, ולא תבעו הבעלים את העובד פוככים - אינן יכולין להוציא מיד הלוקח מן העובד פוככים, אף על פי שאינן מודין לעובד פוככים ואף על פי שאין שם עדים שאמת טען העובד פוככים; שהרי אומר הלוקח לבעלים: אם גזלן הוא⁹ העובד פוככים, למה לא תבעתם אותו בדיניהם¹⁰?

6) שאין הבעלים יכולים להוציא מיד הלוקח. 7) ועל כן אין לגוי זה דין גולן. 8) לדין לפני המלך או השר. 9) שלקח את השדה בחזקה, ואין לו כל חוב על בעל השדה. 10) בבתי הדין של המלך או השר, שבכוחם לכוף דינם על הגוי. אלא וודאי טענת הגוי נכונה (ראה אוצר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַנְטִיעוֹת³⁵, וְכִיּוֹצֵא פְּאֵלוֹ הַדְּבָרִים שֶׁמֵּרְאִין שְׁדַעְתּוֹ נוֹטָה³⁶. לָמָּה שֶׁעָשָׂה זֶה וּבְרָצוֹנוֹ פֶּאֶ הַדְּבָר - שְׁמִין לוֹ וְיָדוּ עַל הָעֲלִיוֹנָה³⁷.

35) כגון, שעשה גדר סביבן, בבא מציעא קא. 36) שהוא מסכים. 37) כמשמעות הדברים בהלכה ז. ואין מברילים בין שדה העשויה ליטע לבין שדה שאינה עשויה ליטע.

ט. הַיּוֹרֵד לְתוֹךְ הַרְבָּתוֹ שֶׁל חֵבְרוֹ וּבְנָאָה שְׁלֵא בְרִשׁוֹת - שְׁמִין לוֹ וְיָדוּ עַל הַתַּחְתּוֹנָה³⁸. וְאִם אָמַר בְּעַל הַבְּנִין: עֲצִי וְאֶבְנִי אֲנִי נוֹטֵל³⁹: בְּבֵית - שְׁמִין לוֹ⁴⁰, בְּשָׂדֵה⁴¹ - אִין שְׁמִין לוֹ⁴², מִפְּנֵי שֶׁמִּכְחֵשׁ אֶת הַקְּרָקַע. אָמַר לוֹ בְּעַל הַקְּרָקַע: טַל מֵהַ שְׁבִיטָה⁴³ - שְׁמִין לוֹ⁴⁴.

38) כי הבעלים שאיררו חורבה ולא רצו לבנותה, על כן דינה כשדה שאינה עשויה ליטע, שיד הנוטע על התחתונה, ראה למעלה הלכה ד. 39) ואינו רוצה בתשלום לפי דין "ידו על התחתונה". זה מקביל לטענת הנוטע "הריני עוקר אילני" למעלה הלכה ה. 40) משום שעל ידי הריסת הבניין אינו גורם נזק לבעל הקרקע (גמרא שם קא:). 41) אם בנה בשדה. 42) כי הבניין גורם להכשחת הקרקע שעליו נבנה. ורש"י פירש: בשדה, כלומר בנטיעות, אבל נראה שרבינו פירש אחרת, הברל זה בין בית לשדה מפורש בגמרא שם. וראה למעלה הלכה ה. 43) כי אינו רוצה בבניין. זה מקביל לטענת בעל השדה "עקור אילנך ולך" למעלה הלכה ה. 44) מכיוון שהלה ירד לתוך חורבתו שלא ברשות. בזה אין הברל בין בבית ובין בשדה. בשניהם יכול לומר: "טול מה שבנית", וראה רי"ף לבבא מציעא שם.

י. בַּל מִי שֶׁשְׁמִין לוֹ⁴⁵, בֵּין שֶׁהֵיְתָה יָדוֹ עַל הָעֲלִיוֹנָה⁴⁶ בֵּין שֶׁהֵיְתָה יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה⁴⁷ - אִינוֹ נוֹטֵל פְּלוֹם עַד שֶׁיִּשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֶפְצִין⁴⁸ פְּמָה הוֹצִיא. וְאִם אָמַר: יָבוֹאוּ הַדְּיָנִים וְיַעֲשׂוּ שׁוֹמֵת הַהוֹצָאָה, וְהָרִי הִיא גְלוּיָה לְעִיגֵיהֶם⁴⁹, וְיִשְׁעֲרוּ הָעֲצִים וְהָאֲבָנִים וְהַסִּיד וְשִׁכַר הָאֲמִנִין בְּפָחוֹת שֶׁבִּשְׁעָרִים⁵⁰ - שְׁמִין לוֹ וְנוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה⁵¹. וְכֵן זֶה שֶׁנוֹטֵל הַשְּׁבִיט בְּלֶבֶד⁵² וְהֵיְתָה יָדוֹ עַל הָעֲלִיוֹנָה - אִין צָרִיף שְׁבוּעָה⁵³.

45) את ההוצאה לעומת השבח. 46) כגון היורד לתוך שדה חבירו ברשות ונטעה, למעלה הלכה ז. 47) כגון היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות, והשדה אינה עשויה ליטע, למעלה הלכה ד. 48) כשהוא אוחד ספר תורה או דבר קדושה אחר, כגון תפילין, כמו בשבועה מן התורה, כגון שבועת השומרים או מודה במקצת. כל שבועת נשבע ונוטל המפורשת במשנה, היא בנקיטת חפץ, ושבועה זו, שישבע כמה הוציא, מפורשת במשנה כבעל הוציא הוצאות על נכסי אשתו: "הוציא ולא אכל, יישבע כמה הוציא ויטול" (כתובות עט:). 49) ההוצאה גלויה, שהרי

ה. אָמַר לוֹ בְּעַל הַשָּׂדֵה²¹: עֵקֶר אֵילָנְךָ וְלָנֶךָ²² - שְׁמִין לוֹ²³. אָמַר הַנוֹטֵעַ: הָרִינִי עוֹקֵר אֵילָנִי²⁴ - אִין שְׁמִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמִּכְחֵשׁ אֶת הַקְּרָקַע²⁵.

21) שאינו עשוי ליטע, שעליו מדובר בסוף ההלכה הקודמת (מגיד משנה). 22) איני חפץ בשדה אילן אלא בשדה לבן (זרעים). 23) כי השדה מתאימה יותר לזרעים מלאילנות. ונדון זה נאמר גם בארץ ישראל, ואין חוששים בזה משום יישוב ארץ ישראל (ראה ראב"ד ומגיד משנה). זה מוכח מהמעשה שבא לפני רב (בבא מציעא שם). וזה נאמר בשדה שאינה עשויה ליטע בלבד, אבל לא בעשויה ליטע. 24) ואינו מסכים שידי תהיה על התחתונה. 25) שהאילנות ינקו מן השדה (שם קא: כלשון האחרון). ולפי טעם זה אין הברל בין ארץ ישראל לבין חוצה לארץ.

ו. הַתְּצַרֹת - הָרִי הֵן רְאוּיִין לְבַנֵּן וְלְהוֹסִיף בֵּינָן בְּתִים וְעֲלִיּוֹת²⁶. לְפִיכֶךָ הוֹרוּ הַגְּאוּנִים²⁷, שֶׁהַבּוֹנֵה בְּחֶצֶר חֵבְרוֹ שְׁלֵא מִדַּעְתּוֹ - הָרִי זֶה כְּנוֹטֵעַ שְׂדֵה הָעֲשׂוּיָה לְטַע, וְשְׁמִין לוֹ פְּמָה אָדָם רוֹצֵה לְתֵן בְּבִנְיָן זֶה לְבָנוֹתוֹ. וְהוּא²⁸, שֶׁיִּבְנֶה בְּנִין הַמוֹעִיל²⁹, הָרְאוּי לְאוֹתָהּ חֶצֶר כְּמִנְהַג אוֹתוֹ מְקוֹם³⁰.

26) קומה עליונה בבית. 27) ראשי הישיבות בבבל אחרי רבנן סבוראי. 28) בתנאי. 29) המביא תועלת לבעל החצר. 30) סידורי הבניין הפנימיים והחיצוניים וטיב הבניין יהיו בהתאם למקובל באותו מקום.

ז. הַיּוֹרֵד לְשָׂדֵה חֵבְרוֹ בְּרִשׁוֹת, אֶפְלוֹ נֹטֵעַ שְׂדֵה שְׂאִינָה עֲשׂוּיָה לְטַע - שְׁמִין לוֹ וְיָדוּ עַל הָעֲלִיוֹנָה: שְׂאִם הֵיְתָה הַהוֹצָאָה יָתֵר עַל הַשְּׁבִיט - נוֹטֵל הַהוֹצָאָה³¹, וְאִם הַשְּׁבִיט יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹטֵל הַשְּׁבִיט³². וּבְעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ³³ וְהַשְּׂתֵף³⁴ בְּשָׂדֵה שִׁישׁ לוֹ חֶלֶק בָּהּ - פְּיּוֹרֵד בְּרִשׁוֹת הֵן, וְשְׁמִין לָהֶם וְיָדָם עַל הָעֲלִיוֹנָה.

31) וההפסד על הבעלים. 32) כלומר, חלק השבח שנהוג היה לתת לאריסים. ראה מגיד משנה]. 33) צריך לומר: "בנכסי אשתו הקטנה" (כסף משנה בשם הרשב"א וכן כתב המגיד משנה). פירוש: יתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה ויכולה היא למאן בבעלה ולבטל הנישואין כשתגדל, הואיל ורק לאב ניתנה הזכות להשיא את בתו הקטנה. וכן כתב רבינו בפרק כג מהלכות אישות הלכה י. ומקור הדברים בכתובות פ. ואף על פי שבאשתו הגדולה ידו על התחתונה כמו שאמרו בגמרא שם וכמו שפסק רבינו שם (הלכה ט) - באשתו קטנה תקנו חכמים שתהא ידו על העליונה, מפני שחששו פן יפסיד הבעל את השדה, על ידי ניצול מופרז ללא כל השבחה, מאחר שהוא חושש תמיד שמא תמאן בו (גמרא שם). וראה להלן הלכה יב. 34) בבא בתרא מב: "שותף כיוור ברשות דמי".

ח. הַיּוֹרֵד לְשָׂדֵה חֵבְרוֹ שְׁלֵא בְּרִשׁוֹת וְנֹטֵעַ אוֹ בְּנֵה, וְאַחַר כֵּן פֶּאֶ בְּעַל הַשָּׂדֵה וְהַשְּׁלִים בְּבִנְיָן אוֹ שֶׁשְׁמַר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרָק אֶחָד עָשָׂר

1) נתבארו בו כללי מצות השבת אבידה למי חייב להחזירה ולמי שהוא פטור מלהחזירה, ובאי זה מקום תמצא. ומי הוא חייב להחזיר אבידה מחמת אי זו סיבה שתהיה, ונסתיים הפרק בדין אבידת קרקע.

א. הַשְּׁבֵת אֲבִידָה לְיִשְׂרָאֵל² - מִצְוֹת עֲשֵׂה, שְׁנֹאמַר: הַשֵּׁב תְּשִׁיבֶם. וְהִרְוֵאָה אֲבִידָת יִשְׂרָאֵל וְנִתְעַלַּם מִמֶּנָּה וְהִנִּיחָהּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֵׂה, שְׁנֹאמַר: לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אֲחִיךָ וְהִתְעַלְמָתָ מֵהֶם; וּבִטַּל מִצְוֹת עֲשֵׂה³. וְאִם הִשְׁבִּיחָהּ - קָיָם מִצְוֹת עֲשֵׂה.

2) ראה לקמן הלכה ג. 3) השב תשיבם.

ב. לָקַח אֶת הָאֲבִידָה⁴ וְלֹא הִשְׁבִּיחָהּ - בִּטַּל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל שְׁנֵי לֶאֱרוֹן: עַל 'לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם' וְעַל 'לֹא תִגְזַל'⁵. אִפְלוּ הִיא בַעַל הָאֲבִידָה רָשָׁע וְאוּכַל נְבִלָה⁷ לְתַאֲבוֹן⁸ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - מִצְוֵה לְהִשְׁבִּיחַ לּוֹ אֲבִידָתוֹ. אֲבָל אוּכַל נְבִלָה לְהַכְעִיסוֹ¹⁰ - הֲרִי הוּא אֶפְיָקוֹרוֹס¹¹; וְהָאֶפְיָקוֹרוֹסִים וְעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים וּמְחַלְלֵי שֶׁבֶת בְּפָרְהֶסְיָא - אֶסוֹר לְהַחֲזִיר לָהֶן אֲבִידָה, כְּעוֹבֵד פּוֹכְכִים.

4) מה שאין כן בהלכה הקודמת שנתעלם בלבד. 5) בשעה שנטלה לעצמו, מימרא של רבא בבא-מציעא כו: 6) עובר עבירה. 7) בשר בהמה, חיה ועוף שלא נשחטו כדין. 8) למלא תאותו. 9) זוהי דעת רבי יוחנן שאמר: "לכל אבידת אחיך", לרבות את המומר. והתלמוד מפרש שכוונתו למומר אוכל נבילות לתיאבון, כלומר עובר בקביעות על עבירה זו של אכילת נבילה מתוך תאות היצר (עבודה זרה כו:). 10) את ה'. 11) בגמרא (שם) כתוב: אוכל נבילות להכעיס, מין הוא. ובדפוס רומי ר"מ כתוב: הרי הוא מין. הצנזורה הנוצרית בימי הביניים הכניסה בלבול ועירוב מושגים במונחים "מין", "אפיקורוס", "מומר". וקשה מאוד להעמיד הדברים על מכונם.

ג. אֲבִידַת עוֹבֵד פּוֹכְכִים - מִתְּרַת, שְׁנֹאמַר: אֲבִידַת אֲחִיךָ¹². וְהִמְחִזְיָהּ - הֲרִי זֶה עוֹבֵר עֲבָרָה¹³, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחִזֵּיק יָד רָשָׁעִי עוֹלָם. וְאִם הִחֲזִירָהּ לְקַדְּשׁ אֶת הַשֵּׁם, כְּדִי שִׁיפְאָרוּ אֶת יִשְׂרָאֵל וְיִדְעוּ שֶׁהֵם בַּעֲלֵי אֲמוֹנָה¹⁴ - הֲרִי זֶה מְשַׁבַּח. וּבִמְקוֹם שֵׁשׁ חֲלוּל הַשֵּׁם¹⁵ - אֲבִידָתוֹ אֶסוֹרָה, וְחַיִּב לְהַחֲזִירָהּ¹⁶. וּבְכָל מְקוֹם¹⁷ מְכַנְיָסִין¹⁸ כְּלִיָּהֶם מִפְּנֵי הַגְּנֻבִים כְּכֹל יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם.

12) "וכן תעשה . . . לכל אבידת אחיך". "לאחיך אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר לכנעני". מימרא בשם רב, בבא-קמא קיג: 13) מימרא בשם רב, סנהדרין עו: 14) כגון רבי שמעון בן שטח, שקנו לו תלמידיו חמור ישמעאל, ומצאו אבן טובה תלויה בו, והחזירה לישמעאל, משום שרצה שיתקדש שם שמים על-ידו (ירושלמי בבא-מציעא

חמרי הבניין לעניהם. 50) במחיר הפחות ביותר, ובלבד שלא יישבע. 51) כי השבועה דרושה רק במקום שיש ספק בטענת בעל-הדין, מה שאין כן כאן. 52) כגון שהשבח יתר על ההוצאה (למעלה הלכה ז). 53) כי השבח גלוי לעין.

יא. כָּל שִׁשְׁמִין לוֹ וְנוֹטָל, שִׁטְעֵן בַּעַל הַשְּׂדֵה וְאָמַר: נִתְּמִי, וְהִיּוֹרֵד לְשָׂדֵה אוֹמַר: לֹא נִטַּלְתִּי - הִיּוֹרֵד נֶאֱמָן, וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא נִתַּן לוֹ כְּלוֹם וְנוֹטָל; שִׁהְרִי אוֹמְרִין לְבַעַל הַשְּׂדֵה: עֵדִין לֹא שָׁמוּ לָךְ, וְלֹא יָדַעְתָּ פְּמָה אִתָּה חַיִּב לָתֵן, הִיאֵךְ נִתְּמִי⁵⁴? אֲבָל אִם שָׁמוּ לוֹ וְאָמְרוּ לְבַעַל הַשְּׂדֵה: תֵּן לוֹ⁵⁵, וְאָמַר: נִתְּמִי, אָף עַל פִּי שְׁעֵדִין לֹא נִשְׁבַּע הִיּוֹרֵד⁵⁶ - הֲרִי בַעַל הַשְּׂדֵה נֶאֱמָן, וְיִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת⁵⁷ שְׁנֵטָן וְיִפְטֹר; שֶׁהַקְּרָע בְּחֻזְקַת בַּעֲלֵיהָ⁵⁸.

54) ועל כן הוא בחזקת שלא נתן. ואם טען שנתן, עליו להביא ראיה, וכל עוד שלא הביא ראיה, אנו מאמינים ליורד, ובלבד שישבע שלא נטל. 55) והסכום כבר נקבע על ידי בית-הדין (מה שכתב רבינו "תן לו" - לאו דווקא הוא, שהרי כתב בפרק ז מהלכות טוען ונטען הלכה ה, שביין אמרו "חייב אתה ליתן" וביין אמרו "צא תן" - נאמן הוא לומר אחר כך נתתי). 56) כמה הוציא, והרי דינו שאינו נוטל כלום עד שישבע (ראה הלכה הקודמת). 57) בלי נקיטת חפץ, כדין כופר בכל, שחייב שבועה שתיקנו חכמי התלמוד. 58) והיורד הוא המוציא מחבירו ועליו להביא ראיה.

יב. בַּעַל שֶׁהוֹרִיד אֲרִיסִין⁵⁹ בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ⁶⁰ וְאַחֵר כָּן גִּרְשָׁהּ⁶¹: אִם הִבְעֵל עֲצָמוֹ אֲרִיסִים⁶² - נִסְתַּלַּק בַּעַל נִסְתַּלְקוּ אֲרִיסֵיו, שֶׁלֹּא יָרְדוּ לָהּ אֲלֵא עַל דַּעַת הַבַּעַל⁶³, וְשִׁמְיָן לָהֶם וְיָדָם עַל הַתְּחַתּוֹנָה⁶⁴; וְאִם אֵין הַבַּעַל אֲרִיסִים - עַל דַּעַת הַקְּרָעֵךְ יָרְדוּ⁶⁵, וְשִׁמְיָן לָהֶם כְּאֲרִיסִים.

59) פועלים המעבדים את אדמת הבעלים ומקבלים כשכר חלק מן היבול, חצי, שלישי או רבע בהתאם למנהג המקום. 60) נכסי מלוג, שהבעל אוכל פירותיהם (מגיד משנה). 61) והאריסים תובעים שכרם מן האשה בעלת הנכסים. 62) בקיא בטיב אריסות ויודע לעבד את הקרקע. 63) ולא על דעת האשה. 64) כדין הבעל עצמו בנכסי אשתו הגדולה שדינו כיוורד שלא ברשות (ראה למעלה הלכה ז). ואפילו אם השדה זקוקה לאריסות, אין דנין כדין שדה העשויה ליטע (הלכה ד). כי לולא הם היה הבעל עצמו מעבד את השדה. 65) כי הקרקע זקוקה להם, ודינם כאילו האשה הורידה אותם [ובגמרא שם משמע, שאם הבעל בקיא בעיבוד הקרקע, אינם נוטלים אפילו הוצאה בשיעור השבח כדין יורד שלא ברשות, אלא "מה שהוציא" - הוציא ומה שאכל - אכל" כבעל עצמו. ונראה שרבינו מתכוון למקרה שלא אכל כלום, שדינו ככל יורד שלא ברשות (משנה כתובות עט.). כך פירש רבינו נסים את דברי רבינו. וראה הגהות הב"ח שם].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

31) כגון בתי כנסיות ובתי מדרשות של ישראל. (32) כי דינו כמקום שרובו ישראל (בבא-מציעא כד.). (33) דרך המלך, שרבים מצויים שם. (34) שוק. (35) מקום תפילה. (36) מקום מיוחד ללמוד בו תורה. (37) כלומר, בבתי כנסיות ובתי מדרשות הנמצאים מחוץ לעיר, ומושיבים בהם גוים לצרכי שמירה. ובלשון הגמרא "דיתבי בהו כנענים". כלומר, ישיבת קבע (שם וראה נמוקי-יוסף שם). (38) כי רוב העיר גוים. (39) והגיעה ליד המוצא לאחר יאוש. (40) על-פי הדין. (41) אבל כופים אותו. ראה רבינו חננאל לבבא-מציעא כד: והגהות מיימוניות כאן. (42) אף-על-פי שאינו מצווה מן הדין, על פי הכתוב "ועשית הישר והטוב בעיני ה'" (דברים ו, יח), שבא מיד אחר הכתוב המדבר על מצוות, עדות וחוקים "אשר צוך", וראה רמב"ן לתורה שם, וגמרא בבא-מציעא ל: לה. (43) כמעשה מר שמואל, שם כד:

ח. מוצא בעיר זו שרפה עובדי פוכבים חבית של יין - יינה אסור בהנאה⁴⁴, ונקנקה מתר⁴⁵ משום אבדה. ואם בא ישראל ונתן סימניה - מתר בשתייה⁴⁶ לזה ישראל שמצאה⁴⁷.

44) משום ספק יין נסך. (45) כדין מציאה במקום שרובו גוים (שם). (46) כי יצא מכלל ספק יין נסך. [זוה דוקא כשמצא סתומה, אבל מצא פתוחה, אסורה בשתיה, שמא ניסך אותה גוי. וכתב הרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) שסתומה אחת מספיקה, ולא הצריכו כאן חותם בתוך חותם (ראה הלכות מאכלות אסורות פי"ג ה"ח), והטעם, שאם פתח גוי את החבית לא היה סותמה]. (47) ואינו מחוייב להחזירה לבעליה, מכיון שרוב גוים, נתיאשו הבעלים (שם).

ט. עוף שקטף בפשר⁴⁸ והשליכו בפחצר אחרת, אף על פי שרב העיר ישראל - הרי זה מתר משום אבדה⁴⁹, שהרי נתיאשו הבעלים ממנו.

48) מעשה שהיה, ומסופר בגמרא שם. (49) אבל אסור משום ספק נבילה, כדין בשר שנתעלם מן העין (שם).

י. המוצא אבדה בזוטו של ים⁵⁰ ובשלוליתו של נהר⁵¹ שאינו פוסק⁵², אף על פי שיש בה סימן - הרי זו של מוצאה; שנאמר: אשר תאבד ממנו ומצאתה - מי שאבדה ממנו⁵³ ומצויה היא אצל כל אדם⁵⁴, יצאת זו⁵⁵ שאבדה ממנו ומכל אדם, שזה ודאי נתיאש ממנה.

50) כשמי הים גואים, הם נכנסים ליבשה ומכסים שטח מסיים, וכשחוזרים לנקודת השפל הם גורפים אתם כל מה שנמצא בשטח שנשטף. (51) בימות הגשמים, עוברים הנהרות על גדותיהם, וכשהמים חוזרים הם שוללים אתם כל מה שעומד בדרכם, בבא-מציעא כא: פירוש רש"י שם. (52) זרימתו, והחפץ נשטף עם הזרם, והבעלים מתייאשים. (53) המלה "ממנו" מיותרת, ולהדגשה באה. (54) כגון פרה ורועה בשדה, שכל הרואה אותה יכול ליטלה. (55) זו

פרק ב, הלכה ה). (15) כגון שמצאה במקום רוב ישראל, והגוי יחשוב שיהודי גנב ממנו (כסף-משנה). (16) בדין שלמעלה, כשמחזיר, כדי שיפארו את ישראל, לא אמר שחייב להחזיר אלא שאם החזיר מתוך כוונה זו הרי זה משובח, אבל כשיש חשש של חילול השם - חייב להחזיר. דין זה מובא בברייתא בשם ר' פנחס בן יאיר (בבא-קמא קיג:). המפורסם כמדקדק במצוות השבת אבידה בכלל (ירושלמי דמאי פרק א הלכה ג). (17) אף שאין חילול השם. (18) מן החוץ הביתה. בירושלמי גיטין פרק ה הלכה ט, הגירסא: "ומכבסין כלי גויים", אבל בעבודה זרה פרק א הלכה ג הגירסא: "ומכניסין".

ד. טעות העובד פוכבים¹⁹ - פאבדתו, ומתרת²⁰. והוא, שטעה מעצמו²¹; אבל להטעותו - אסור²².

19) היה לו עסק עם ישראל וטעה בחשבון. (20) כשאין חילול השם, כגון שלא הרגיש בטעותו (בבא-קמא קיג:). (21) ללא תחבולה של היהודי. (22) ראה למעלה הלכות גניבה פרק ז הלכה ח.

ה. פיצד²³ כגון שטעה העובד פוכבים השבון וטעה²⁴. וצריך שיאמר לו ישראל: ראה שעל השבון אני סומך²⁵, ואני יודע, אלא מה שאתה אומר אני נותן לך. כגון זה מתר²⁶. אבל אם לא אמר לו כן - אסור; שפא יתבון העובד פוכבים לברקו²⁷, ונמצא שם שמים מתחלל.

23) טעות גוי מותרת. (24) ולא שעשה ישראל חשבון והטעה. (25) דברי רב כהנא שם (כפירוש הראשון של רש"י). (26) כי אפילו יגלה הגוי שטעה, לא יבוא לידי חילול השם. (27) את הישראל אם הוא ישר.

ו. עיר שישקאלים ועובדי פוכבים דרין בה, ומחצה עובדי פוכבים ומחצה ישראל, ומצא בה אבדה - נוטל ומכריז²⁸. ואם בא ישראל ונתן סימניה²⁹ - חיב להחזירה³⁰.

28) שמא של ישראל היא (מכשירין פרק ב משנה ח). (29) סימנים מובהקים, וראה לקמן פרק יג, הלכה ג. (30) ואין אומרים שהישראל התייאש.

ז. הרי רב העיר עובדי פוכבים: אם מצא במקום מן העיר שרב המצויים שם ישראל³¹ - חיב להכריזה³²; אבל אם מצא בסרטניא³³ ופלטאיא³⁴ גדולה, בבתי כנסיות³⁵ ובבתי מדרשות³⁶ שהעובדי פוכבים מצויין שם תמיד³⁷, ובכל מקום שהרבים מצויין שם - הרי המציאה שלו³⁸, ואפלו בא ישראל ונתן סימניה; שהרי נתיאש ממנה פשנפלה³⁹, מפני שהוא אומר: עובד פוכבים מצאה. אף על פי שהיא שלו⁴⁰, הרוצה לילף⁴¹ בדרך הטוב והישר⁴² ועושה לפנים משורת הדין - מחזיר את האבדה⁴³ לישראל פשיתן את סימניה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(73) כי אין זה לפי כבודו, אף-על-פי שאינו בכלל "אין דרכו ליתול כלים אלו בידו", שנזכר בתחילת ההלכה. (74) וזהו בעיא בגמרא שם, שעלתה בתיקו. (75) מכיוון שהבעיא לא נפתרה, פסק רבינו לחומרא. (76) מכיוון שבשדה דרכו בכך, נתחייב לקחת את הכלי ולהתחיל בהשבתו, ומאחר שהתחיל במצוה, מחייבים אותו לגמור אותה אפילו בעיר, אף-על-פי שאין זה לפי כבודו, בהתאם לכלל של רבה: "הכניסה חייב בה" (גמרא שם). [הרי"ף כותב: בעיא דלא איפשטא - ולא יחזיר בעיר. ומשמע, שבשדה יטול ויכניס לעיר. וראה רא"ש פרק ב אות כ, שלר"ף היתה גירסא אחרת בגמרא. והרא"ש עצמו סובר שיש להחמיר באיסור זלזול בכבוד התורה, ולכן לא יחזיר. ומוכן שזה רק בזמן - היינו חכם - ואינה לפי כבודו", אבל "אין דרכו ליתול" מחייב להחזיר, לחומרא. וראה נמוקייסוף שם, ו'בית יוסף' חושן-משפט סימן רסג].

יד. וכן אם מצא בהמה והפישה⁷⁷ - נתחייב להטפל בה ולהחזירה אף על פי שאינה לפי כבודו; שהרי התחיל במצוה⁷⁸. החזירה וברחה⁷⁹, אפלו מאה פעמים⁸⁰ - חייב להחזיר; שנאמר: השב תשיבם. 'השב' אפלו מאה פעמים משמעו⁸¹. לעולם הוא חייב להטפל בה, עד שיחזירה לרשות בעליה⁸² למקום המשתמר⁸³; אבל אם החזירה למקום שאין משתמר, כגון גנה וחרבה, ואבדה משם - חייב באחרייתה.

(77) מימרא של רבה (שם). ועליו לגומרה. (79) 'ספרי' תצא, ומשנה בבא-מציעא ל: (80) גמרא שם לא. (81) כי זהו מקור, המראה על פעולה מתמדת, דוגמת "זכור" ו"שמור" שנאמר בשבת. וראה פירוש המשנה לרבינו. (82) שהרי כתוב "השב תשיבם לאחריך" (ספרי תצא, ותוספתא בבא-מציעא פרק ב). (83) בבא-מציעא לא. ובבא-קמא נז.

טו. החזיר את האבדה בשחרית⁸⁴ למקום שהבעלים נכנסין ויוצאין שם בשחרית - אינו חייב להטפל בה, שהרי הבעלים רואין אותה, אף על פי שהוא מקום שאינו משתמר⁸⁵. במה דברים אמורים? בדבר שאין בו רוח חיים; אבל בבעלי חיים⁸⁶ - לעולם חייב להטפל בה, עד שיכניסה לרשות הבעלים המשתמרת⁸⁷. ואינו צריך דעת בעלים⁸⁸.

(84) בבא-קמא שם, בשחרית הבעלים מצויים בבית. (85) כי האחריות על הבעלים. (86) שם. (87) מכיוון שמלומדת היא לצאת, צריכה שמירה יתירה, גמרא שם. (88) אינו צריך להודיע לבעלים, שהחזיר את האבידה. וזהו הקלה הניתנת למשיב אבידה, שלא להטריח אותו יותר מדי, מה שאין-כן בארבעת השומרים ובגנב ובגזלן, שצריכים דעת בעלים (שם).

טז. ראה בהמה שפרחה מן הדיר והחזירה למקומה - הרי זה קיים המצוה, ואינו צריך דעת הבעלים⁸⁹.

שנפלה לים, יצאה מכלל אבידות אלה. כל ההלכה הזאת מקורה בברייתא בבא-מציעא כב:

יא. המאבד ממונו לדעת - אין נזקקין לו⁶⁹. כיצד? הניח פרתו ברפת שאין לה דלת ולא קשרה והלך לו, השליך פיסו⁷⁰ ברשות הרבים והלך לו, וכל פיוצא בזה - הרי זה אבד ממונו לדעתו. ואף על פי שאסור לרואה דבר זה לטל לעצמו⁷¹ - אינו זקוק להחזיר; שנאמר: אשר תאבד⁷² - פרט למאבד לדעתו⁷³.

(56) להחזירו לו. (57) דוגמה זו חזקה מן הקודמת. שם הוא מאבד ממונו לדעת, על-ידי-זה שלא שמר על ממונו, וכאן מאבד ממונו לדעת על-ידי מעשה. (58) כי יש בעלים לממון. (59) בלי דעתו. (60) ראה בבא-מציעא כה:

יב. אבדה שאין בה שוה פרוטה⁶¹ - אינו חייב להטפל⁶² ולא להחזירה⁶³.

(61) "אשר תאבד ממנו, פרט לאבידה שאין בה שוה פרוטה", משום שאינה קרויה אבידה (ספרי תצא, ובבא-מציעא כז). (62) זה לשון הרי"ף כאן (בבא-מציעא טו). (63) אם לקחה, משום שאינה ממון, והבעלים מוותרים עליה. ראה תוספתא בבא-מציעא פרק ב הוצאת צוקרמנדל עמוד 374.

יג. מצא שק⁶⁴ או קפה⁶⁵, אם היה חכם או זקן מכבד⁶⁶ שאין דרכו לטל פלים אלו בידו⁶⁷ - אינו חייב⁶⁸ להטפל בהן. ואומד את דעתו אלו היו שלו⁶⁹: אם היה מחזירן לעצמו - פך חייב להחזיר של חברו; ואם לא היה מוחל על כבודו אפלו היה שלו⁷⁰ - פך בשל חברו אינו חייב להחזיר. היה דרכו להחזיר פלים כאלו בשדה⁷¹, ואין דרכו להחזירן בעיר⁷², ומצאן בעיר - אינו חייב להחזירן⁷³; ומצאן בשדה⁷⁴ - חייב להחזירן⁷⁵ עד שיגיעו לרשות הבעלים, ואף על פי שהרי נכנס בהן לעיר ואין דרכו בכך⁷⁶.

(64) משנה בבא-מציעא כט: (65) סל גדול. (66) אף-על-פי שאינו חכם, כמשמעות לשון המשנה (שם): "וכל דבר שאין דרכו ליתול", ומה שאמרו "זקן ואינה לפי כבודו" לדוגמה נאמר. ראה 'שיטה מקובצת' לבבא-מציעא כאן. (67) שיש בהם משום בזיון. (68) "והתעלמת, פעמים שאתה מתעלם... הא כיצד... או שהיה זקן ואינה לפי כבודו" (ספרי שם, ובבא-מציעא ל). רבינו אומר "אינו חייב", אבל אם ירצה לפנים משורת הדין יטפל בהם, כמו רבי ישמעאל ברבי יוסי (בבא-מציעא שם), וראה רבינו חננאל שם, ולקמן הלכה זו, ורא"ש בבא-מציעא פרק ב אות כא. (69) "אמר רבא, כל שבשלו מחזיר, בשל חברו נמי מחזיר" (בבא-מציעא שם). (70) זהו מובן דברי המשנה "וכל דבר שאין דרכו ליתול" (שם כט:). (71) שאין רואים אותו ואינו בוש. (72) שהוא בוש מפני מכריו (שם ל:).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ט טבת - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה צה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

89) אף-על-פי שהדיר רחוק מבית הבעלים, שהרי הבעלים עצמם הכניסוהו שם.

יז. ההולך בדרך הטוב והישיר⁹⁰ ועושה לפנים משורת הדין - מחזיר את האבדה בכל מקום, אף על פי שאינה לפי כבודו⁹¹.

ב. פגע באבדת רבו עם אבדת אביו: אם היה אביו שקול פגד רבו⁸ - של אביו קודמת⁹; ואם לאו - של רבו קודמת. והוא¹⁰, שיהיה רבו מכהק¹¹, שרב חקמתו¹² של תורה¹³ ממונו למד.

90) ראה למעלה סוף הלכה זו. 91) כמו שעשה רבי ישמעאל ברבי יוסי (בבא-מציעא ל:).

7) משנה שם. 8) בחכמה. במשנתנו כתוב: "ואם אביו חכם" (לענין פדיון שבוים). אבל במשנה בירושלמי, וגם ברי"ף הגירסא: "שקול כנגד רבו" (לענין אבידה), וגירסת רבינו כגירסא זו, אולם בפרק ה מהלכות תלמוד תורה הלכה א, כתב רבינו: "וכן אם היה אביו תלמיד-חכם, אף-על-פי שאינו שקול כנגד רבו, משיב אבידתו...". וזה סתירה למה שכתב כאן. דעת הגהות מיימוניות, שבהלכות תלמוד תורה יש טעות-סופר, והעיקר הוא הנוסח כאן. ובכסף-משנה שם כתב בשם אחד מבניו של רבינו, ששם מדובר ברבו סתם, שאינו מובהק, על כן אף-על-פי שאביו אינו שקול כנגד רבו, כיוון שהוא תלמיד-חכם הוא קודם, וכאן מדגיש רבינו: "והוא שיהיה רבו מובהק", על כן צריך שיהיה אביו שקול, ואם לאו - של רבו קודם. וראה 'שיטה מקובצת' לבבא-מציעא סוף פרק ב. 9) "שאביו הביאו לעולם הזה, ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא" (שם). 10) בתנאי. 11) לשון עולא, שם. 12) כדעת רבי יהודה, שם. 13) ולא חכמת אומות העולם.

יח. פהן שראה⁹² האבדה בבית הקברות - אינו מטמא להחזירה. שבעת שמקום מצות עשה של השב אבדה, מבטל עשה של 'קדשים יהיו' ועובר על לא תעשה של 'לא יטמא פעל בעמיו', ואין עשה דוחה⁹³ את לא תעשה ועשה⁹⁴.

92) שם ל. ומשנה שם לב. 93) שם ל. אף-על-פי שבהשבת אבידה יש גם 'לא תעשה' (לא תוכל להתעלם), אבל הכוח לדחות יש ב'עשה' בלבד (ראה רש"י שם ורי"ף). 94) אלא 'לא תעשה' בלבד.

יט. ראה את האבדה⁹⁵, ואמר לו אביו: אל תחזירנה - יחזיר, ולא יקבל ממונו⁹⁶. שאם קבל מאביו, נמצא בעת שקיים מצות עשה של 'פגד את אביו', בטל עשה של 'השב תשיבם' ועבר על 'לא תוכל להתעלם'.

ג. הניח אבדתו¹⁴ והחזיר אבדת חברו - אין לו אלא שקר הראוי לו¹⁵. כיצד? שטף נהר¹⁶ חמורו וחמורו חברו, שלו יפה מנה ושלו חברו מאתיים, הניח את שלו והציל את של חברו - אין לו אלא שקרו הראוי לו. ואם אמר לו: אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי, או שהתנה בפני בית דין¹⁷ - חייב לתן לו¹⁸ דמי שלו. ואף על פי שחמורו עלה מאליו¹⁹ - הואיל ולא נתעסק בו²⁰, זכה במה שהתנה עמו²¹.

95) שם לב. 96) בגמרא שם לב: אמרו נימוק אחר מזה שאמר רבינו כאן: "שנאמר (ויקרא יט) איש אמו ואביו תיראו וכו' אני ה' - כולכם חייבים בכבודי".

כ. הרוצה מים⁹⁷ שוטפין ובאין להשחית בגנין חברו או שדהו - חייב לגדר⁹⁸ בפניהם ולמנעם⁹⁹; שנאמר: לכל אבדת אחיך - לרבות אבדת קרקע¹⁰⁰.

97) שם לא. 98) אף-על-פי שהבנין לא יתמוטט, אלא יתקלקל בלבד. 99) אף-על-פי שהכתוב מנה מטלטלין בלבד. 100) מימרא של רבא, שם.

פרק שנים עשר

1) נתבארו בו דיני מי שאבדה ממנו אבידה ופגע באבידה אחרת וכן הדומה לזה. ונמשך לזה דין השותפים שאברו ושהצילו וכל הנמשך אחר זה.

א. מי שאבדה לו אבדה, ופגע באבדתו ואבדת חברו: אם יכול להחזיר את שתייה² - חייב להחזיר שתייה; ואם אינו יכול להחזיר אלא אחת מהן - אבדתו קודמת³. ואפלו לאבדת אביו⁴ או של רבו⁵ - שלו קודם לכל אדם⁶.

14) לפנים משורת הדין, כי מן הדין שלו קודמת, כלמעלה בהלכה א. 15) לפי הטירחה והזמן שטיפל באבידת חברו, ולא דמי אבידתו שהפסיד, מכיוון שעשה זאת מעצמו, כדי לזכות במצוה. 16) משנה בבא-קמא קטו: 17) כגון שבעל החמור לא היה במקום. ראה בבא-מציעא ל: 18) כי התנאי בפני בית-דין מזכה את המציל לקבל את מה שהתנה, אף-על-פי שבעל החמור לא היה נוכח שם. ואם התנה עמו, הריהו חייב לקיים את התנאי, ואינו יכול לטעון "משטה אני בך" (ראה שם קטו). ופירוש המשנה (לרבינו שם). 19) ולא הפסיד כלום. 20) והפקירו כדי להציל את של חברו, דינו כאבוד. 21) גמרא שם. כי רואים את החמור כאבוד, ומן השמים ריחמו עליו וניצל חמורו מטביעה.

ד. ירד להציל ולא הציל²² - אין לו אלא שקרו הראוי לו²³. ובין²⁴ אם היה עוסק במלאכה, ובטל ממלאכתו ששנה דינר, והחזיר אבדה ששנה מאה

2) ואל יאמר שלי קודמת, ויניח את של חברו. 3) משנה בבא-מציעא לג. 4) אף-על-פי שהוקש כיבוד אב ואם לכבודו של מקום (שם לב). והלכות ממרים פרק ו. 5) שחייב בכבודו וביראתו יותר משל אביו, ראה הלכות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

35) שהרי חייב הוא להציל ממון חבירו, שם קטז. 36) שם.

ז. וכן מי שפָּרַח³⁷ מִבֵּית הָאֲסוּרִים, וְהִיתָה מְעַבְרָת³⁸ לְפָנָיו, וְאָמַר לוֹ: הַעֲבִירֵנִי וְאֲנִי נֹתֵן לָךְ דִּינָר, וְהַעֲבִירוּ - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ³⁹ הָרְאוּי לוֹ. וְאִם הִיא צִיִּד⁴⁰, וְאָמַר לוֹ: בִּטֵּל מְצוּדָתָךְ וְהַעֲבִירֵנִי - נֹתֵן לוֹ כָּל מָה שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ⁴¹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

37) שם. 38) רפסודה. 39) שמצוה היא להצילו. 40) השולה דגים מן הים, שם. 41) [ואפילו אם התנה עמו יותר ממה שהפסיד, כן כתב הלחם-משנה. וקשה למצוא את ההבדל שבין זה ובין הדין שבהלכה ו. ואפשר, משום ששם לא הפסיד כלום, אבל כאן הפסיד משהו. ודוחק. אמנם סגנונו של רבינו בהלכה ו מסייע לטעם זה, שכתב: שהרי לא הפסידו כלום].

ח. שִׁירָא שֶׁהִיתָה הוֹלֶכֶת בְּמַדְבָּר⁴², וְעָמַד עָלֶיהָ גִּיס⁴³ וְטָרְפָה⁴⁴: אִם אֵינָן יְכוּלִים לְהַצִּיל מִיָּדָם, וְעָמַד אַחַד מֵהֶן וְהַצִּיל - הַצִּיל לְעַצְמוֹ⁴⁵; וְאִם יְכוּלִין⁴⁶ הֵן לְהַצִּיל מִיָּדָם, וְקָדַם אַחַד מֵהֶן וְהַצִּיל, אָף עַל פִּי שְׂאֵמֶר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל - הַצִּיל לְאִמְצָע⁴⁷.

42) שם קטז. 43) צבא. 44) ובזזה. 45) מכיון שהבעלים התייאשו, וראה משנה שם קיד. 46) כגון שהם מרובים וחזקים. 47) כל אחד מכיר את שלו ונוטל, מכיון שלא התייאש.

ט. הֵיוּ יְכוּלִין לְהַצִּיל עַל יְדֵי הַדָּחֵק⁴⁸ - כָּל הַמַּצִּיל מַצִּיל לְאִמְצָע⁴⁹; אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל - הָרִי זֶה מַצִּיל לְעַצְמוֹ. שְׂפִינָן שֶׁשְּׂמַעוּהוּ אוֹמֵר 'לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל', הָיָה לָהֶן לְדַחֵק עַצְמוֹן וְלְהַצִּיל; וְכִינּוֹן שֶׁשָּׁשְׁבוּ וְלֹא הַצִּילוּ - הָרִי נִתְיַאֲשׁוּ מִן הַכָּל.

48) דברי רב אשי, שם. 49) כי הם יכולים לטעון, אילו אמרת שתציל לעצמך היינו מוסרים נפשנו ומצילים, ר"ף שם.

י. הֵיוּ שְׁנַי שֶׁתְּפִין, וְהַצִּיל אַחַד מֵהֶן - הַצִּיל לְאִמְצָע⁵⁰. וְאִם אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל⁵¹ - הָרִי זֶה חָלַק מִחֲבָרוֹ⁵², וְהַצִּיל לְעַצְמוֹ. וְכֵן הַשֹּׁכֵר אֶת הַפּוֹעֵל⁵³ לְהַצִּיל - כָּל שֶׁנִּצְּלֵל הָרִי הוּא לְמַשְׁפּוּר⁵⁴. וְאִם אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל - הָרִי זֶה חוֹזֵר בּוֹ מִן הַשְּׂכִירוֹת⁵⁵, וְכָל שֶׁנִּצְּלֵל אַחַר שְׂאֵמֶר כֵּן הָרִי הוּא שְׂלוּ⁵⁶.

50) ושייך לשניהם יחד. אפילו כשחבירו אינו יכול להציל, אין אומרים שהתייאש, כי הוא סמך על שותפו, ועל כן לא יכול הלה לטעון שזכה מן ההפקר. 51) את חלקי. 52) ביטל את השותפות. מכיון שממונו בסכנה, זכאי הוא לחלוק שלא מדעת חבירו, ולהציל את שלו, בין שחבירו

דִּינָר - לֹא יֹאמַר לוֹ: תֵּן לִי דִינָר שֶׁהִפְסַדְתִּי, אֶלָּא נֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפּוֹעֵל בְּטֵל²⁵ שֶׁיִּבְטַל מֵאוֹתָהּ מְלָאכָה שֶׁהָיָה עוֹסֵק בָּהּ²⁶. וְאִם הִתְנָה עִם הַבְּעָלִים אוֹ בְּפָנֵי בֵּית דִּין²⁷ שֶׁיִּבְטַל מֵה שֶׁיִּפְסִיד, וְהִרְשׁוּהוּ²⁸ - הָרִי זֶה נוֹטֵל. וְאִם אֵין שָׁם בְּעָלִים וְלֹא בֵּית דִּין - שְׂלוֹ קוֹדֵם²⁹.

22) שם. 23) ולא דמי חמורו, אף-על-פי שהתנה, מכיון שלא עשה שליחותו. 24) מקביל לשטף נהר חמורו, שבהלכה ג. 25) בבא-מציעא ל: לא: 26) "כגון שהיה חייט, והניח מלאכתו והלך להשיב את האבידה ונשתתה בהשבתה כשיעור תפירת בגד ששכרו באותו יום סלע. לא יאמר לו, כבר בטלתי ממלאכתי שיעור סלע, תנה לי, אלא משעריך שכרו כעת שאין לו מה יתפור ויושב ובטל, אם יבוא אדם ויאמר לו, הנך יושב ובטל, תקח בתפירת בגד חצי סלע, או תשאר בטל כל היום, ומה שמתברר שנוטל בשעה שאין לו תפירה לתפור, הוא שנוטל מבעל האבידה" (רבינו חננאל, בבא-מציעא לא:). 27) משנה, שם ל: 28) נתנו לו הרשאה (יפוי-כח) לטפל באבידה לפי התנאי שהתנה. למעלה בהלכה ג לא נאמר "והרשוהו", מכיון שזה מובן מאליו, שהבעלים או בית-דין יסכימו לתנאי לתת לו דמי חמורו שיפה מנה, כדי להציל את של חבירו השווה מאתיים. אבל בדין זה לא ידוע כמה ייבטל, ולכן הדגיש רבינו ואמר "והרשוהו". 29) משנה וגמרא שם. מן הדין, אין הוא חייב להפסיד ממונו כדי להציל ממון חבירו.

ה. וְכֵן שְׁנַיִם³⁰ שֶׁהָיוּ בָּאִים בְּדַרְךָ, זֶה בְּחִבִּית שֶׁל יֵין וְזֶה בְּכַד שֶׁל דְּבַשׁ, וְנִסְדָּק הַכַּד שֶׁל דְּבַשׁ³¹, וְקָדַם שֶׁיִּשְׁפֹּף הַדְּבַשׁ לְאַרְץ שֶׁפָּף זֶה אֶת יֵינוֹ וְהַצִּיל אֶת הַדְּבַשׁ³² לְתוֹךְ הַחִבִּית - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ הָרְאוּי לוֹ³³. וְאִם אָמַר: אֲצִיל אֶת שְׁלָף וְאִתָּה נֹתֵן לִי דְמֵי שְׁלִי, אוֹ שֶׁהִתְנָה בְּפָנֵי בֵּית דִּין - הָרִי זֶה חָיֵב לָתֵן לוֹ. וְאִם נִשְׁפֹּף הַדְּבַשׁ לְאַרְץ - הָרִי זֶה הִפְקָר³⁴, וְכָל הַמַּצִּיל - לְעַצְמוֹ מַצִּיל.

30) משנה בבא-קמא קטז. 31) והדבש מטפף דרך הסדק. 32) שדמיו מרובים מדמי היין. 33) אף-על-פי שבמו ידיו שפך את יינו ועסק באיסוף הדבש. והטעם, ראה למעלה בפירושו להלכה ג. וראה בבא-קמא קטז. 34) שם קטז: אמרו, שרק במקרה שחישוק כרוך על הכד ומעכב את שפיכת הדבש אין הדבש הפקר, ומפרש רבינו שהחישוק מעכב לזמן מסוים את שפיכת הדבש, ומכאן יצא לו שאם כבר נשפך הרי הוא הפקר. ראה מגיד-משנה.

ו. הִיָּה זֶה בֹּא בְּכַד שֶׁל דְּבַשׁ וְזֶה בֹּא בְּקַנְגָנִים רִיקָנִים, וְנִסְדָּקָה כַּד הַדְּבַשׁ, וְאָמַר לוֹ כְּעַל הַקַּנְגָנִים: אֲנִי מַצִּיל לָךְ דְּבַשׁ זֶה בְּקַנְגָנִי עַד שֶׁתֵּתֵן לִי חֲצִי אוֹ שְׁלִישׁוֹ אוֹ כֶּף וְכֶף דִּינָרִין, וְקָבַל עָלָי בְּעַל הַדְּבַשׁ וְאָמַר לוֹ: הֵן - הָרִי זֶה שְׂחָק בּוֹ³⁵, וְאֵינּוּ נֹתֵן לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ הָרְאוּי לוֹ; שֶׁהָרִי לֹא הִפְסִידוּ כְּלוּם³⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשלשניהם מטען באותו משקל. (78) אם היה לספנים מנהג אחר, עושים כמנהגם. והדין שלמעלה מחייב כשאין נוהג קבוע. וכן יש להבין גם הלכה יא.

טו. וְשֵׁאִין⁷⁹ הַסְּפָנִים לְהַתְּנוֹת בִּיגִיחַן: כָּל מִי שֶׁתֵּאבֵד לוֹ סְפִינָה - מֵעֲמִידִים לוֹ סְפִינָה אַחֶרֶת. פֶּשַׁע בָּהּ וְאֶבְדָּהּ, אוֹ שֶׁפָּרַשׁ לְמָקוֹם שֵׁאִין הַסְּפִינֹת הוֹלְכוֹת בּוֹ בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן⁸⁰ - אֵין חֵיבִין לְהַעֲמִיד לוֹ⁸¹.

(79) שם. הלכה זו מקבילה להלכה יב. (80) אפילו היו הולכות בו בזמן אחר, כגון שהלך בתשרי סמוך ליבשה כדרכו בניסן, שהנהרות גדלים מהפשרת השלגים, ונתקלה ונשברה. (81) כי על-מנת-כן לא התנו.

יכול להציל ובין אינו יכול (גמרא שם). (53) פירושו של רבא, שם. (54) אפילו כשאין המשכיר יכול להציל, כי סתמו לבעל הבית הוא מציל. (55) והדין הוא, שפועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום (שם). (56) אם אין המשכיר יכול להציל, וזוכה השכיר מן ההפקר.

יא. שֵׁאִין⁵⁷ שֶׁחֲנַתָּה בַּמִּדְבָּר, וְעַמֵּד עָלֶיהָ גֵּיס לְטָרְפָה⁵⁸, וּפְסָקוֹ עִם הַגֵּיס מִמּוֹן וְנִתְּנוֹ לוֹ - מִחֻשְׁבִּין לְפִי מְמוֹנָם⁵⁹, וְאֵין מִחֻשְׁבִּין לְפִי נַפְשוֹת⁶⁰. וְאִם שִׁכְרוּ תַּיִר לְפָנֶיהֶם לְהוֹדִיעַם הַדֶּרֶךְ - מִחֻשְׁבִּין שִׁכְרוּ לְפִי מְמוֹן וְלְפִי נַפְשוֹת⁶¹. וְאֵל יִשְׁנֹה⁶² מִמְּנֵהָ הַחֲמָרִים.

(57) גמרא שם. (58) לבוזה. (59) לפי ערך החפצים, שכל אחד ואחד מוביל בשיירה. כי כוונת הגייס היתה לביזה. (60) כי לא היו בסכנה. (61) כי בלי התייר, המורה דרך, צפויה סכנה גם לממונם וגם לחייהם. (62) שאם נהגו לתת לתייר לפי ממון או לפי נפשות, עושים.

יב. וְשֵׁאִין⁶³ הַחֲמָרִים לְהַתְּנוֹת בִּיגִיחַן⁶⁴: כָּל מִי שֶׁתֵּאבֵד מִמֶּנּוּ חֲמֹר⁶⁵ מִבְּנֵי הַשֵּׁאִין - מֵעֲמִידִין לוֹ חֲמֹר אַחֶרֶת. וְאִם פֶּשַׁע בָּהּ הוּא וְאֶבְדָּהּ - אֵין חֵיבִין לְהַעֲמִיד לוֹ⁶⁶.

(63) שם. (64) כשכולם רוצים, והתנאי קיים אפילו בדיבור בלבד, ואין אחד מהם יכול לחזור בו. (65) כגון שתיטרף על-ידי חיות רעות. (66) כי מקרה פשיעה אינו בכלל התנאי.

יג. אֶבְדָּה חֲמֹרוֹ, וְאָמַר: תָּנוּ לִי דַמִּיהָ⁶⁷ וְאָנִי רוֹצֵה לְקַח חֲמֹר⁶⁸ וְהָרִינִי שׁוֹמֵר עִמָּכֶם⁶⁹ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ⁷⁰; אֲלָא מֵעֲמִידִין לוֹ חֲמֹר אַחֶרֶת, כִּדִּי שִׁיזְדַּרְז עִצְמוֹ וְיִשְׁמַר בְּהַמְתּוֹ⁷¹. וְאִפְלוּ הֵיטָה לוֹ בְּהֵמָה אַחֶרֶת⁷² בְּשֵׁאִין - אֵינוֹ דוֹמֵה שׁוֹמֵר אַחַת לְשׁוֹמֵר שְׁתַּיִם⁷³.

(67) במקום החמור (שם). (68) ולרש"י פירוש אחר. ראה שם. (69) מפני החיות והליסטים. (70) שאם יש לו בהמה, הוא מסייעם לשמור כהוגן. וכשאין לו בהמה, אינו מזדרז בשמירת ממון אחרים. (71) ועל-ידי-זה הוא עוזר בשמירת כל השיירה. (72) ובשבילה הוא מזדרז בשמירה כחבירו. (73) כי על שתי בהמות הוא שומר ביתר מסירות-נפש מאשר על האחת, ועל כן אם אמר תנו לי דמיה, אין שומעים לו, שם.

יד. סְפִינָה⁷⁴ שֶׁהֵיטָה מְהֻלְכֵת בַּיָּם, וְעַמֵּד עָלֶיהָ נִחְשׁוּל⁷⁵ לְטַבְעָהּ, וְהִקְלוּ מִמְּשָׁאָהּ⁷⁶ - מִחֻשְׁבִּין לְפִי מְשָׁאוּי⁷⁷, וְאֵין מִחֻשְׁבִּין לְפִי מְמוֹן. וְאֵל יִשְׁנֹה⁷⁸ מִמְּנֵהָ הַסְּפָנִים.

(74) שם. (75) גלים סוערים. (76) כדי להצילה מטיביעה, יש הכרח להשליך חלק מן המטען לים. (77) "אם השליך זה מאה ליטרין זהב, ישליך זה מאה ליטרין ברזל" (רש"י)

~ יום שני כ' טבת ~

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִי

1) נתבארו בו דיני הכרות אבידה כיצד ובאי זה מקום מכריז, ובאי זה סימן ישיבנה למי שיתן אותו. וכן נתבארו בו המוצא אבידה מה יעשה ממנה, הדברים שהוא אסור לעשותם והדברים שהוא חייב לעשותם. ומה הוא הדבר שהוא חייב בשמירתו ומה הוא הדבר שאינו חייב בשמירתו.

א. הַמוֹצֵא אֶבְדָּה שֶׁהוּא חֵיב לְהַחֲזִירָהּ² - חֵיב לְהַכְרִיז³ עָלֶיהָ וְלַהֲוִדִיעָהּ⁴ וְלוֹמַר: מִי שֶׁאֶבְדָּ לוֹ מִין פְּלוֹנִי⁵, יָבֹא וְיִתֵּן סִמְנֵי⁶ וְיִטַּל. אִפְלוּ הֵיטָה שֶׁהָ פְּרוּטָה בְּעַתַּת הַמְּצִיאָה וְהוֹזְלָה⁷ - חֵיב לְהַכְרִיז⁸ עָלֶיהָ. וְאֶבֶן גְּבוּהָה⁹ הֵיטָה חוּץ לְיִרוּשָׁלַיִם, שֶׁעָלֶיהָ הֵיטָה מְכַרְזִין.

2) על אבידה שאינו חייב להחזירה - עיין פרק יא ופרק יד וכו'. (3) משנה בבא מציעא כז: ההכרזה היא במקום פומבי, כמו בסוף הלכה זו, ועיין להלן הלכה ח"ט. (4) במקום שאי אפשר להכריז, דין שיודיע לשכניו ולמיוחדיו. ראה הלכה ט. (5) דוגמאות בהלכה ב ואל יכריז סתם "אבדה" מצאתי, כדי שלא להטריח לשווא את אלו שאבדו חפצים אחרים. הלכה זו היא כדעת רב נחמן, בבא מציעא כח: וכך פסק הר"ף. (6) המייחידים חפץ זה מיתר החפצים מאותו מין. (7) ופחות משווה פרוטה אינה מציעאה. (8) שבשעה שמצאה הייתה שווה פרוטה ונתחייב בה (בבא מציעא כז). (9) זו הנזכרת כברייטא שם כח: "אבן טוען" משום שלשם באו כל אלו שאבדו להם אבידות (בתענית יט. הגירסה "הטועין").

ב. כִּיצַד מְכַרְזִין¹⁰? אִם מְצָא מְעוֹת - מְכַרְזִין: מִי שֶׁאֶבְדָּ לוֹ מִטְבַּע¹¹. וְכֵן מְכַרְזִין: מִי שֶׁאֶבְדָּ לוֹ פְּסוֹת אוֹ בְּהֵמָה אוֹ שְׁטָרוֹת, יָבֹא וְיִתֵּן סִמְנֵי וְיִטַּל. וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ¹² מִפְּנֵי שֶׁהוֹדִיעַ מִן הָאֶבְדָּה, לְפִי שֵׁאִינוֹ מְחִזְרֵי עַד שִׁיתֵּן סִמְנֵי מִבְּהֻקִין¹³.

(10) בהלכה זו באות דוגמאות לכלל "מין פלוני" שבהלכה א. (11) אבל אינו מפרט איזו מטבע. (12) מפני הרמאי, שאם ידע את מין האבידה, כגון כסות, וידע במקרה את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְלֹא לְזֶה, אֲלֵא תְהִי מִנְחַת²⁹ עַד שְׂיֻדָּה הָאֶחָד
לְחִבְרוֹ אוֹ יַעֲשׂוּ בְּיָמֵיהֶן פְּשָׁרָה. נִתַּן הָאֶחָד אֶת
הַסִּמְנִים, וְהַשְּׁנִי הֵבִיא עֲדִים - יִתֵּן לְבַעַל הָעֲדִים³⁰.
זֶה נִתַּן סִמְנִים, וְזֶה נִתַּן סִמְנִים וְעַד אֶחָד - הָרִי
הָעֵד הָאֶחָד כְּמוֹ שְׂאִינוֹ³¹, וְיָנִיחַ.

27) וכל אחד מהם טוען, שממנו נפלה, מימרא של רבא, שם
כח. 28) אבל אם אחד נתן סימן מובהק וחבירו נתן סימן
מובהק ביותר, תינתן המציאה לחבירו. ראה הלכה ז.
29) אצל המוצא, ויעשה בהם כמו במציאה שלא נודעו
בעליה. ראה להלן הלכות ט"ז. 30) כי עדים עדיפים
מסימנים, אף-על-פי שגם סימנים מן התורה. 31) מכיוון
שכל אחד מהם טוען שאבדה ממנו, ונתן סימנים חשובים
כמו של חבירו, אין כוח בידי עד אחד להכריע (שם).

ז. מִצָּא שְׂמֻלָּה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, וְזֶה הֵבִיא עֲדֵי אַרְיָה
שְׂאָרְגוּהָ לוֹ, וְזֶה הֵבִיא עֲדִים שְׂנַפְלָה מִמֶּנּוּ - יִתֵּן
לְעֲדֵי נְפִילָה³². זֶה נִתַּן מִדַּת אֲרָפָה, וְזֶה נִתַּן מִדַּת
רְחֻבָה - יִתֵּן לְמִי שֶׁנָּתַן מִדַּת אֲרָפָה; שְׂאֲפָשֶׁר שִׁישְׁעֵר
הַרְמָאֵי מִדַּת רְחֻבָה³³ כְּשֶׁהָיָה בְּעַלְיָה מִתְּפֹסֶה בָּהּ. זֶה
נִתַּן מִדַּת אֲרָפָה וְרְחֻבָה, וְזֶה כִּנּוּן מִשְׁקָלוֹתֶיהָ - יִתֵּן
לְמִי שֶׁכִּנּוּן מִשְׁקָלָהּ³⁴. זֶה נִתַּן מִדַּת אֲרָפָה וְרְחֻבָה³⁵,
וְזֶה נִתַּן מִדַּת הָאֲמֵרִיּוֹת³⁶ שָׁבָה - יִתֵּן לְמִי שֶׁנָּתַן מִדַּת
אֲרָפָה וְרְחֻבָה³⁷.

32) אנו אומרים, שזה שארוגה לו מכרה לחבירו, שהרי
עדים מעידים שנפלה ממנו (שם). 33) שהיא קטנה, מה
שארין כן מידת אורכה שהיא גדולה וקשה יותר לשער.
34) כי מידת רוחבה אפשר לשער, כפי שאמרנו, ואפילו
מידת אורכה אפשר בקושי לשער, אבל לא משקלה של
השמלה. על כן משקל השמלה הוא סימן מובהק יותר
ממידת רוחבה ואורכה. 35) כל מידה לחוד. 36) שפות
הבגד. 37) הכלל בהלכה זו הוא, שבעל הסימנים
המובהקים יותר יקבל את האבידה.

ח. בְּרֵאשׁוֹנָה, כָּל מִי שֶׁמִּצָּא אֶבְדָּה, הֵיךְ מִכְרִיו
עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה רְגָלִים³⁸. רְגַל רֵאשׁוֹן - אוֹמֵר: רֵאשׁוֹן.
שְׁנַיִם³⁹ - אוֹמֵר: שְׁנַיִם שְׁלִישִׁי - מִכְרִיו סֹתֵם⁴⁰, כְּדִי
שְׁלֹא יִתְחַלֵּף לוֹ שְׁנַיִם בְּשְׁלִישִׁי⁴¹. וְאַחַר רְגַל הָאֶחָדוֹן
בְּשִׁבְעַת יָמִים מִכְרִיו פְּעַם רְבִיעִית; כְּדִי שְׁיִלֵּף
הַשּׂוֹמֵעַ⁴² לְבֵיתוֹ בְּשְׁלֹשָׁה יָמִים⁴³ וַיִּמְשַׁשׁ כְּלָיו⁴⁴,
וַיַּחְזֹר בְּשִׁלְשֵׁת הַיָּמִים, וַיִּמְצָא זֶה הַמִּכְרִיו מִכְרִיו
בְּשִׁבְעִיעִי⁴⁵.

38) כדעת רבי יהודה במשנה שם כח. והטעם הוא, כי
בשלושת הרגלים חייבים כל בני ישראל לעלות לירושלים,
ומי שלא עלה בראשון ובשני יעלה בשלישי. 39) המוצא
מציין שזהו הרגל השני שהוא מכריז, כדי שהמאבד ידע
שיש לו שהות עד הרגל השלישי ולא יצטרך לחזור מיד
(שם). 40) בלי לציין איזה רגל זה, וכל השומע ידע, שזהו
הרגל האחרון, ואם נמצא שאבד לו חפץ, יחזור מיד.

בעל הכסות שאבדה ומכיר בסימניה, יתן סימניה ויטלה.
חשש זה מביע רב יהודה, ומשום כך הוא סובר "אבידה"
מכריז, בבא מציא כח: 13) כגון מידת ארכה ומידת
רוחבה של הכסות, אבל סימן בעלמא, כגון צבע הבגד, אינו
מספיק, כי יש הרבה בגדים באותו צבע, וראה שם כז:
תוספות דיבור המתחיל ונא. וראה לקמן הלכה ה.

ג. כָּאֵל בְּעַל הָאֶבְדָּה וְנִתַּן סִמְנִים שְׂאִינָן מִבְּהֶקְיִין¹⁴ -
אִין מִחֲזִירִין לוֹ, עַד שְׂאִימֵר סִמְנִים מִבְּהֶקְיִין.
וְהַרְמָאֵי, אִף עַל פִּי שְׂאִמֵר סִמְנִים מִבְּהֶקְיִין - אִין
מִחֲזִירִין לוֹ, עַד שְׂבִיבֵי עֲדִים¹⁵ שְׁהִיא שְׁלוֹ. אָמְרוּ
חֲכָמִים: וְהִי עֲמֻף עַד דְּרֵשׁ אַחִיף - עַד שְׂתַחֲקֹר
אַחֲרֵי אֵם רְמָאֵי הוּא אֵם לְאוֹ¹⁶.

14) כגון אדום ולבן. 15) כי אם הוא ידוע כרמאי, יש
לחשוש שנודעו לו הסימנים המובהקים בדרך רמאות. על
כן דורשים ממנו עדים, ולא יספיק הסימן המובהק ביותר,
כגון נקב יש בצד אות פלונית בשטר. 16) "דרוש אחיך"
משמע שתדרוש את אחיך לידע אם אינו רמאי ואם תמצא
שהוא רמאי אל תחזיר לו אפילו בסימנים מובהקים.

ד. בְּרֵאשׁוֹנָה, כָּל מִי שֶׁאֶבְדָּה לוֹ אֶבְדָּה וְכָאֵל וְנִתַּן
סִמְנֵיהָ¹⁷ - מִחֲזִירִין אוֹתָהּ לוֹ, אֲלֵא אֵם בֶּן הַחֲזוֹק
רְמָאִי¹⁸. מְשֻׁרְבוֹ הַרְמָאִין, הַתְּקִינוּ בֵּית דִּין, שְׁיִהוּ
אוֹמְרִין לֵאמֹר: הֵבֵא עֲדִים שְׂאִין אֶתָּה רְמָאִי וְטַל²⁰.

17) המובהקים. 18) וממנו דרשו הבאת עדים שהאבידה
היא שלו. 19) לאדם שלא הוחזק רמאי. 20) על פי
סימנים.

ה. הַסִּמְנִים הַמִּבְּהֶקְיִין - סוֹמְכִין עֲלֵיהֶם וְדָנִין עַל
פִּיהֶם בְּכָל מְקוֹם²¹ דִּין תּוֹרָה²². וְהַמְדָּה²³ אוֹ
הַמְשָׁקֶל²⁴ אוֹ הַמְנַנְזֵן²⁵ אוֹ מְקוֹם הָאֶבְדָּה²⁶ - סִמְנֵינִן
מִבְּהֶקְיִין הֵן.

21) אפילו באיסור, כגון להחזיר גט אשה בסימנים או
להתיר עגונה על סמך סימנים שנמצאו בגוף ההרוג (שם
כז:). 22) כדעת רבא שסימנים מן התורה הם (שם כח:).
23) כגון מידת אורך ורוחב, או מידה בלח, כגון ליטר שמן.
24) ביבש. 25) כגון עשרה דגים במחרוזת (שם כג:).
26) כשמצא ברשות היחיד, כדעת רבא שם כב: שמקום הוא
סימן. וראה לקמן פרק טו הלכה י'. [ישנם שלושה סוגי
סימנים: א. מובהקים ביותר, כגון נקב בצד אות פלונית
בשטר; ב. מובהקים, כגון מידה, משקל ומניין; ג. אינם
מובהקים. ודעת רבינו, שמובהקים ביותר סומכים עליהם
בכל עניינים, סוג ב' מועיל להחזיר אבידה אבל לא
באיסורים. ומה שכתב רבינו כאן: "ההמידה או המשקל או
המניין וכו' סימנים מובהקים הם" הכוונה להחזרת אבידה,
ומה שאמר בראש הלכה זו: "הסימנים המובהקים" הכוונה
לסימנים מסוג א. כך פירש בכסף משנה].

ו. כָּאוֹ שְׁנַיִם²⁷, זֶה נִתַּן סִמְנֵי הָאֶבְדָּה, וְזֶה נִתַּן
סִמְנֵי הָאֶבְדָּה כְּמוֹ שֶׁנָּתַן הָאֶחָד²⁸ - לֹא יִתֵּן לֹא לְזֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(59 מזמן לזמן. 60) בשעה שהוא מבקר אותה יבדוק אם לא נתקלקלה. (61 כגון, עש בכסות. 62) כלומר, תשיב לו בשלימות (משנה בבא מציעא כח:). (63) אבל בגד פשתן לא ינער, כי הניעור מזיק לו (גמרא שם). כך פירשו רבינו חננאל והרי"ף. (64) מן האבק. (65) כי עלולה להיקרע. (66) האוחזים בשני ראשיה ומנערים, וממתחים אותה יותר מדי. (67) שתאווור (שם ל). (68) לכסות את המיטה. זוהי בעיני שלא נפתרה ופסק רבינו לחומרא.

יב. מְצָא כְּלִי עֵץ - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, כְּדֵי שְׂלֹא יִרְקְבוּ. כְּלֵי נְחֹשֶׁת - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּחַמְצִין⁶⁹, אֲבָל לֹא עַל יְדֵי הָאוֹר⁷⁰, מִפְּנֵי שְׁמִשְׁחִיקָן⁷¹. כְּלֵי כֶסֶף - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּצוּגָן, אֲבָל לֹא בְּחַמְצִין, מִפְּנֵי שְׁמִשְׁחִירָן. מְצָא מִגְרָפּוֹת⁷² וְקַדְדוֹת - יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּרֶךְ, אֲבָל לֹא בְּקִשָּׁה, מִפְּנֵי שְׁמִפְחִיתָן⁷³. מְצָא כְּלֵי זָהָב וְכֵלֵי זְכוּכִית וְכֶסֶת שֶׁל פֶּשֶׁתָן⁷⁴ - הֲרִי זֶה לֹא יִגַע בָּהֶן עַד שְׂיִבּוֹא אֲלֵיהֶן. וְכִדְרָךְ שְׂאֲמָרוֹ בְּאַבְדָּה, כֶּף אֲמָרוֹ בְּפִקְדוֹן שֶׁהִלְכוּ בְּעָלָיו לְמַדִּינַת הַיָּם⁷⁵.

(69) אפילו בחמים וכל שכן בצוגן. (70) לא יתן הכלי על האור (אש). (71) ומאבדים מן החומר שהאש אוכלת. (72) מין מעדר. (73) פוגמם. (74) שהניעור מזיק לה. (75) ועל כן חייב השומר לטפל בפיקדון באותה דרך שהמוצא חייב לטפל במציאה, אבל אם בעל הפיקדון נמצא באותה ארץ, הרי זה לא יגע בה.

יג. מְצָא סְפָרִים - קוֹרֵא בָהֶן⁷⁶ אַחַת לְשָׁלִישִׁים יוֹם. וְאִם אֵינּוּ יוֹדֵעַ לְקֹרֹת - גּוֹלְלֵן⁷⁷ כָּל שָׁלִישִׁים יוֹם. וְלַעוֹלָם⁷⁸ לֹא יִלְמַד בָּהֶן לְכַתְחֻלָּה⁷⁹, וְלֹא יִקְרָא פְרָשָׁה וְיִשְׁנֶנָּה⁸⁰, וְלֹא יִקְרָא פְרָשָׁה וְיִתְרַגֵּם⁸¹. וְלֹא יִפְתַּח בּוֹ יָתֵר מִשְׁלֹשָׁה דְפִינִין⁸². וְלֹא יִהְיֶה שְׁנַיִם קוֹרִינֵי בְּשֵׁנֵי עֲנִינִין, שְׂמָא יִמְשֵׁף זֶה וְיִמְשֵׁף זֶה וְיִכְבֶּלֶה הַסְּפָר; אֲבָל קוֹרִינֵי הֵן בְּעֲנִין אֶחָד⁸³. וְלֹא יִקְרָאוּ שְׁלֹשָׁה בְּסִפְרֵי אֶחָד, וְאֶפְלוּ בְּעֲנִין אֶחָד.

(76) כדי לאוורר אותם. (77) כדי שייכנס בהם אוויר. בתקופת המשנה היו הספרים עשויים בצורת מגילות. (78) אפילו אחת לשלושים יום. (79) עניין שלא למד, כי מתעכב זמן רב על מקום אחד. וזה לא לטובת הספר. (80) ויקרא פעם שנייה, גמרא שם. (81) לשפת העם. (82) עלול הספר ליפול ולהתקלקל. (83) לפי תשובת אביי (שם) שיש הבדל בין קריאה בעניין אחד ובין קריאה בשני עניינים וכפירושו של הרי"ף. אבל רש"י מפרש להיפך, שבעניין אחד אסור ובשני עניינים מותר.

יד. מְצָא תְּפִלִּין - שָׂם⁸⁴ דְּמִיָּה וּמְנִיחֵן עָלָיו⁸⁵; שֹׁדֵדָר מְצוּי הוּא בְּיַד הַכֹּהֵן⁸⁶, וְאִין עֲשׂוּיִין אֱלָא לְמַצְוֹתָן בְּלִבְדָּ⁸⁷.

(84) מעריך. (85) את התפילין. (86) ואם המאבד ירצה תפילין, יוכל לקנותם בדמים. (87) ואין לחשוש שיהיה מעוניין דווקא בתפילין שלו.

(41) אם יכריז שלישי עלול השומע בטעות להחליפו בשני (בגלל ה"שין" המשותפת), ויחשוב שיש לו שהות עד הרגל הבא, ולא יחזור מיד ויפסיד את אבידתו. (42) שלא היה בשני הרגלים הקודמים. (43) אם ביתו נמצא במרחק כזה. (44) כדי לברר אם אבד לו כלי ממין זה. (45) יותר משבעה ימים לא הטריחו חכמים את המוצא שיהיה בירושלים. ואף-על-פי ששבעת הימים מספיקים רק לאלו הגרים עד דרך שלושת ימים מירושלים ולא יותר (דעת רבא שם).

ט. מִשְׁתַּרְבֵּב⁴⁶ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הִתְקִינוּ שְׂיֵהוּ מְכַרְיִזִין בְּבִתֵי כְּנִסְיוֹת⁴⁷ וּבְבִתֵי מִדְרָשׁוֹת⁴⁸. מִשְׁרַבּוֹ הָאֲנָסִים⁴⁹ וְאֲמָרוּ: הַמְצִיָּאָה שֶׁל מְלָךְ הִיא⁵⁰, הִתְקִינוּ שְׂיֵהוּ מוֹדִיעִין לְשִׁכְנָיו וְלְמִדְעָיו⁵¹ וְדָיו.

(46) המשך הברייתא הקודמת שם. (47) שמתפללים שם ורבים מצויים שם. (48) שלומדים שם ורבים מצויים שם. (49) שלקחו בכוח את המציאה מיד המוצא. (50) כגון הפרסים (שם), ומשום כך חששו להכריז במקום פומבי. (51) והם הודיעו למכרים שלהם.

י. הַכְרִיז⁵² או הוֹדִיעַ⁵³ וְלֹא בָאוּ הַבְּעָלִים - תִּהְיֶה הַמְצִיָּאָה מְנַחַת אֲצֵלוֹ עַד שְׂיִבּוֹא אֲלֵיהֶן⁵⁴. וְכָל זְמַן שֶׁהָאֲבָדָה אֲצֵלוֹ, אִם נִגְנְבָה או אֲבָדָה - חַיֵּב בְּאֲחִירוּתָהּ; וְאִם נִאֲנָסָה⁵⁵ - פְּטוּר. שְׂשׂוּמֵר אֲבָדָה כְּשׂוּמֵר שְׂכָר הוּא⁵⁶, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמַצְוָה וְנִפְטָר מִכְּפָה מְצוֹת עֲשָׂה⁵⁷ כָּל זְמַן שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּשְׂמִירָתָהּ⁵⁸.

(52) בבית המקדש או בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. (53) למיודעיו בשעה שיש אנסים. (54) ויודע מי הוא בעל האבידה (שם ל). (55) כגון על ידי שורד מזויין, ולא היה בכוח המוצא למנוע זאת. (56) שחייב בגניבה ופטור באונס. פסק כרב יוסף בבא מציעא כט. פב. ובבא קמא נו. שהרי התלמוד אומר "דכולי עלמא אית להו דרב יוסף" (דעת הכל כדעת רב יוסף, שם פב.), וכך פסק רבינו חננאל. (57) שיש בהן חסרון כיס, כגון, נתינת פת לעני וכיוצא בה, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ועל כן דינו כשומר שכו. (58) כגון שמנער את הכסות לצרכה, אבל לא כשהיא מונחת אצלו ללא טיפול. שהרי אמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה. והכלל הוא: כל שאפשר לו לקיים שתי המצוות יחד, חייב בשתיהן, שאם לא כן, מי שתפילין בראשו וציצית בבגדו יהא פטור מכל המצוות. וראה שם תוספות דיבור המתחיל בההיא הנאה.

יא. וְצָרִיף לְבַקָּר⁵⁹ אֶת הָאֲבָדָה וּלְבַדְקָהּ⁶⁰, כְּדֵי שְׂלֹא תִפְסַד וְתֵאבַד מֵאֲלֵיהֶן⁶¹; שְׂנֶאֱמַר: וְהִשְׁבַּתוּ לוֹ - רֵאָה הַיָּאֵף תְּשִׁיבֵנוּ לוֹ⁶². פִּינֵצַד? מְצָא כְּסוֹת שֶׁל צְמָר⁶³ - מְנַעְרָה⁶⁴ אַחַת לְשָׁלִישִׁים יוֹם. וְלֹא יִנְעָרָנָה בְּמִקְלָם⁶⁵, וְלֹא בְּשֵׁנֵי בְּנֵי אָדָם⁶⁶. וְשׁוֹטְחָה עַל גְּבֵי מְטָה לְצָרְפָה⁶⁷ בְּלִבְדָּ, אֲבָל לֹא לְצָרְפָה וּלְצָרְפוֹ⁶⁸. נִזְדַּמְנוּ לוֹ אוֹרְחִים - לֹא יִשְׁטַחְנָה בְּפִנְיָהֶם וְאֶפְלוּ לְצָרְפָה - שְׂמָא תִגְנַב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְנִטְפַל בְּהֵן¹⁰⁵; אֲבָל מְעוֹת אֲבָדָה¹⁰⁶ - לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ
בְּהֵן¹⁰⁷. לְפִיכָף, אִם אֲבָדוּ בְּאֵס - פְּטוּר; שֶׁהָרִי הוּא
שׁוֹמֵר שְׂכָר, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ.

(104) דמים שקיבל תמורת האבידה. (105) הרשה רבי
טרפון להשתמש בדמים מתוך הנחה שבעל האבידה יסכים
לזה, כי יכיר טובה למוצא על טרחתו. (106) מעות שאברו
ומצאון. (107) כי לא טרח בהן (שם כט:).

יט. כָּל אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁמְטַפֵּל בְּאֲבָדָה קָדָם
שֵׁימְכַרְנָה¹⁰⁸ בְּבֵית דִּין, אִם הֵאֱכִילָהּ מְשֻׁלוֹ - נוֹטֵל
מִן הַבְּעָלִים. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁהוּא נוֹטֵל בְּלֹא שְׂבוּעָה,
מִפְּנֵי תַקּוּן הָעוֹלָם.

(108) באוכל ואינו עושה.

כ. הַמוֹצֵא מְצִיאָה - לֹא יִשְׁבַּע¹⁰⁹, מִפְּנֵי תַקּוּן
הָעוֹלָם; שְׂאֵם אֵתָה אוֹמֵר יִשְׁבַּע - יִגִּיחַ הַמְצִיאָה
וְיִלְךְ לוֹ, כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁבַּע¹¹⁰. אֶפְלוּ מְצֵא כִּיס¹¹¹,
וְטַעַן בְּעַל הַמְצִיאָה שֶׁשְׂגִי פִיסִים קְשׁוּרִים הָיוּ וְאִי
אֶפְשָׁר¹¹² שֵׁימְצֵא הָאֶחָד אֶלֶּא אִם נִמְצָא הָאֶחָד
הַקְשׁוּר עִמּוֹ - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁבַּע.

(109) אם מצא ארנק ובו עשר לירות, והמאבד טוען שהיו
בו עשרים לירות. (110) אפילו על אמת. (111) ארנק.
(112) והמאבד טוען טענת וודאי.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

1) נתבאר בו, שיש דברים שהמוצאן אינו חייב להכריז
עליהם, מפני שאין בהם סימן, ומפני שנודע שנתייאשו
הבעלים. ונתבאר בו כל פרטי הדברים שאין להם סימן. וכן
נתבאר בו כל פרטי הדברים למי מחזירים בטביעות עין,
הדברים שאין להם סימן.

א. הַשְּׂמֵלָה בְּכָלֵל כָּל אֲבֹת אַחִיד² הֵיְתָה, וְכֵן
הַשׁוֹר וְהַשֶּׁה³ וְחִמּוֹר⁴. וְלָמָּה פָּרַט הַפְּתוּב חִמּוֹר?
לְהַחְזִירוֹ בְּסִמְנֵי מְרָדַעַת⁵. אִף עַל פִּי שֶׁהִסְמִין בְּדָבָר
הַטָּפֵל⁶ לוֹ - יַחְזִיר. וְלָמָּה פָּרַט שׁוֹר וְשֶׁה⁷? לְהַחְזִיר
אֶפְלוּ גִזַּת הַשֶּׁה⁸ אוֹ גִזַּת זָבֵב⁹ שׁוֹר, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא
דָּבָר מוֹעֵט¹⁰. וְלָמָּה פָּרַט הַשְּׂמֵלָה¹¹? לְלַמֵּד מִמֶּנָּה:
מָה הַשְּׂמֵלָה מִיַּחַדֵּת שֵׁשׁ לָהּ סִמְנֵין, וְחֻזְקָתָה שֵׁשׁ
לָהּ תוֹבְעֵין¹², וְחֻזְקָה לְהַחְזִיר¹³; אִף כָּל דָּבָר שֵׁשׁ לוֹ
סִמְנֵים - הָרִי הוּא בְּחֻזְקָת שֵׁשׁ לוֹ תוֹבְעֵין, וְחֻזְקָה
לְהַחְזִיר; אֲבָל דָּבָר שֵׁשׁ לוֹ תוֹבְעֵין, אֶלֶּא נִתְיָאֵשׁוּ¹⁴
מִמֶּנּוּ הַבְּעָלִים - הָרִי הוּא שֶׁל מוֹצֵא¹⁵, אִף עַל פִּי
שֵׁשׁ בוֹ סִמְנֵים¹⁶.

(2) "וכן תעשה לכל אבידת אחיך", ראה 'ספרי' תצא רכד,
ומשנה בבא-מציעא כז. (3) דברים כב, א. (4) שם, ג.
(5) בסימני האוכף שעל החמור, אף-על-פי שאין לו סימן
בחמור עצמו (גמרא שם). (6) לולא פרט "חמור", הייתי
אומר מחזירים אוכף בסימני החמור, אבל אין מחזירים

טו. מְצֵא דָבָר שֵׁשׁ בוֹ רוּחַ חַיִּים, שֶׁהָרִי צָרִיף הוּא
לְהֵאֱכִילוֹ: אִם הָיָה דָבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל⁸⁸, כְּגוֹן פֶּרָה
וְחִמּוֹר - מְטַפֵּל בְּהֵן⁸⁹ שְׂגִים עֶשֶׂר חֲדָשׁ⁹⁰ מִיּוֹם
הַמְצִיאָה, וּמְשַׁכְּרִין וְלוֹקַח שְׂכָר וּמְאֲכִילֵן. וְאִם הָיָה
שְׂכָרָן יָתֵר עַל אֲכִילָתָן - הָרִי הֵיְתֵר לְבְּעָלִים. וְכֵן
הַתְּרַנְגּוּלִין⁹¹ - מוֹכֵר בִּיצִיָּהֶן וּמְאֲכִילֵן כָּל שְׂגִים עֶשֶׂר
חֲדָשׁ. מִכֵּן וְאֵילֶף - שֵׁם דְּמִיָּהֶן עֲלֵי⁹², וְהָרִי הֵן שֶׁלֹּ
וְשֶׁל בְּעָלִים בְּשַׁתְּפוּת⁹³, כְּדִין כָּל הַשָּׂם בְּהֵמָה
מִחֻבְרוֹ.

(88) ויכולים להאכילו את שכר מעשיו (משנה וברייתא שם
כח:). (89) ואל ימכור אותם, כמו בתפילין, מפני שהמאבד
מעוניין בבהמתו שלמדה לשמוע בקולו. (90) "לא הטריחו
רבנן באבידה יותר מדאי", שם כח. (91) התרנגולות
(ברייתא שם). (92) השומה צריכה להיות על פי בית דין,
כדלהלן הלכה טז, וראה הגהות חידושי אנשי שם על הרי"ף
בסוגייה כאן. (93) מחצה על מחצה, כשכר על הטיפול
בתרנגולות.

טז. מְצֵא עֲגָלִים וְסִיָּחִין⁹⁴: שֶׁל רְעִי⁹⁵ - מְטַפֵּל בְּהֵן
שֶׁלְשָׁה חֲדָשִׁים, וְשֶׁל בְּרִיאָה⁹⁶ - שְׁלֹשִׁים יוֹם. אֲוִזִים
וְתְרַנְגּוּלִין גְּדוּלִים⁹⁷ - מְטַפֵּל בְּהֵן שְׁלֹשִׁים יוֹם. מְצֵא
קְטָנִים⁹⁸, וְכָל דָּבָר שֶׁטַפּוּלוֹ מְרַבֵּה מִשְׂכָּרוֹ - מְטַפֵּל
בְּהֵן שֶׁלְשָׁה יָמִים⁹⁹. מִכֵּן וְאֵילֶף - מוֹכְרֵן בְּבֵית דִּין.
וְכֵן פְּרוֹת¹⁰⁰ שֶׁהִתְחִילוּ לְהַרְקִיב וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן - מוֹכְרֵן
בְּבֵית דִּין.

(94) שאוכלים ואינם עושים (ברייתא שם). (95) שרועים
במרעה ואין טיפולם מרובה. (96) שצריך להאכילם (בזמן
שאינן מרעה) ועולה בדמים מרובים. (97) שמוצאים
בעצמם את מזונם (כך פירש רבינו חננאל ושלא כרש"י
שם). (98) צריך להאכילם והטרחו וההוצאות מרובות.
(99) שמה יבואו הבעלים. יותר מג' ימים לא יטפל, כדי
למנוע הפסד מן הבעלים. (100) במפקיד פירות והתחילו
להרקיב יש מחלוקת במשנה (בבא מציעא לח:). החכמים
אומרים: לא יגע בהם, ורבן שמעון בן גמליאל אומר:
מוכרם בפני בית דין, מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים.
מכאן יוצא, שבאבידה גופה לרעת הכול ימכור בבית דין.
והטעם הוא: במפקיד אל יגע, שהרי יש בעלים שיטפלו
בהם, מה שאין כן באבידה.

יז. מָה יַעֲשֶׂה בְּדָמִים? יִתְּנֵנוּ לְמוֹצֵא¹⁰¹, וְיֵשׁ לוֹ
רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵן. לְפִיכָף, אִם נִאָּנְסוּ, כְּגוֹן
שְׂטָרְפָם גִּיס אוֹ טָבְעוּ בֵּים - חֻזְב לְשֵׁלָם. וְאִף עַל
פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ¹⁰² בְּהֵן; שֶׁכִּיּוֹן שֵׁשׁ לוֹ רְשׁוּת
לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵן - הָרִי הֵן אֶצְלוֹ כְּשֵׁאֲלָה¹⁰³.

(101) עד שיבואו הבעלים. (102) זכות השימוש מחייבת
אותו באונסין (שם). (103) ושואל חייב אף-על-פי שלא
נשתמש.

יח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָמֵי הָאֲבָדָה¹⁰⁴, הוֹאֵיל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנָפֵל, אֶף עַל פִּי שְׁפָשִׁידַע בּוֹ שְׁנָפֵל יִתְיַאֵשׁ - הָרִי זֶה אֵינוֹ יְאוּשׁ עֵתָהּ, עַד שִׁידְעוּ הַבְּעָלִים שְׁנָפֵל. אֲכָל אִם עֲדִין אֹמְרִים הַבְּעָלִים: שְׁמָא נִתְתִּיו לְפָלוּגִי, אוּ בְּמַגְדָּל²⁹ הוּא מְנַח, אוּ שְׁמָא טְעִיתִי בְּחֻשְׁבוֹן, וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלֵי הַדְּבָרִים - אֵין זֶה יְאוּשׁ.

26) כשידע המאבד שהחפץ אבד ממנו יתייאש, מכיון שאין בו סימן. אבל בשעה שמצא המוצא לא ידע עדיין בעל החפץ על מקרה האבידה, ועל כן לא התייאש, שם כא: 27) בדבר שיש בו סימן, אפילו שמעו במפורש שהמאבד התייאש לבסוף, אחרי שהגיעה האבידה ליד המוצא, לדעת הכל יאוש זה אינו קונה, מכיון שהחפץ הגיע ליד המוצא לפני יאוש, ואסור היה למוצא לקחתה לעצמו (שם). 28) כדעת אביי, ולא כרבא. ודין זה הוא אחד מן הששה דברים שנפסקה הלכה בגמרא כאביי נגד רבא, כלל נקבע בגמרא: הילכתא כוותיה דאביי ב"יעל קגם" (נוטריקון של ששת הדינים). ואפילו אם לא ברור הדבר אם נודע לבעלים שהחפץ אבד או לא, אסור למוצא לקחתו לעצמו (מגיד-משנה). 29) בארון.

ו. הַרְוָאָה חֲבֵרוֹ³⁰ שְׁנָפֵל מְמַנּוּ דִּינָר עַל הָאָרְץ וְלֹא יָדַע בִּירוֹ³¹, וְנָטַל הַדִּינָר קִדְם יְאוּשׁ³² - עוֹבֵר עַל עֲשֵׂיהָ³³ וְעַל שְׁנֵי לְאוּיָן³⁴, כְּמוֹ שְׁבָאֲרֵנוּ³⁵. וְאֶפְלוּ הַחֲזִירִי לֹא הַדִּינָר לְאַחַר שְׁנִתְיַאֵשׁ - מִתְּנָהּ הִיא זֹאוּ³⁶, וְכִבֵּר עֵבֶר עַל הָאֲסוּרִים³⁷.

30) מימרא של רבא, בבא מציעא כו: 31) ועל כן לא התייאש. 32) שלא שהה עד שימשמש המאבד בכיסו ויתייאש, ונטלו בכוונה לגזולו. 33) השב תשיבם לאחיך (דברים כב, א). 34) לא תגזול (ויקרא יט, יג), לא תוכל להתעלם (דברים כב, ג). 35) למעלה פרק יא, הלכות א-ב. 36) כי לאחר יאוש שייך הדינר למוצא, גמרא שם. 37) כי בשעה שנטל, היה הדינר קנינו של המאבד. ויש לשאול: מה בין זה לדין שבהלכה הקודמת, שאמרנו שהיאוש שבא אחרי שהמוצא נטל את האבידה אינו מקנה לו את החפץ? עמדו על זה כבר רבינו זרחיה בהשגותיו על הרי"ף, והרמב"ן שם ב"מלחמות", ושניהם אומרים, שקיים הבדל בין נוטל ומתכוון לגזול, כגון הדין שבהלכה זו, ובין נוטל אבידה סתם ובדעתו לזכות בה כדין. בנוטל על-מנת לגזולה קנה אפילו אם נתייאשו הבעלים אחרי שנטל את החפץ, מה שאין-כן בנוטל אבידה שבהלכה הקודמת. וחלוקים הם בטעמו של דבר, ראה שם.

ז. נָטַל הַדִּינָר לְפָנֵי יְאוּשׁ עַל מְנַת לְהַחֲזִירוֹ³⁸, וְלֹא אַחַר יְאוּשׁ נִתְפָּוֵן לְגִזּוֹל אוֹתוֹ - עוֹבֵר מִשׁוּם ה'שֵׁב תְּשִׁיבֵם³⁹. הַמְתִּין לָהּ⁴⁰ וְלֹא הוֹדִיעַ לְבְּעָלִים וְלֹא נָטַל הַדִּינָר עַד שִׁידְעוּ הַבְּעָלִים⁴¹ שְׁנָפֵל, שְׁהָרִי גִתִּיאֵשׁ⁴² כְּמוֹ שְׁבָאֲרֵנוּ⁴³, וְאַחַר כֵּן נָטַל הַדִּינָר מֵעַל הָאָרְץ - אֵינוֹ עוֹבֵר אֶלָּא מִשׁוּם ל'אֵל תּוֹכֵל לְהִתְעַלֵּם⁴⁴. וְכֵן כֹּל פְּיוֹצֵא בְּהָ⁴⁵.

38) גמרא שם. 39) שהרי נטל את הדינר לפני יאוש

חמור בסימני אוכף. 7) גמרא שם. 8) צמר השה שגזו, אפילו מצא את השה בלי צמר ונטענה אצלו (שם). 9) השער שבסוף הזנב יחזיר (שם). 10) ובאבידה שהיא דבר מועט, כגון פחות משווה פרוטה, אמרנו שאינו חייב לטפל בה ולא להחזירה (למעלה פרק יא הלכה יב), אבל כאן מחייבת התורה, מכיון שעיקר האבידה - השור - שוה פרוטה הוא. וראה נמוקיי-וסף לבבא מציעא דף טו (דפוס ווילנא) ותוספות שם כז. ד"ה לגיזת זנבו. 11) משנה שם. 12) בעלים התובעים אותה. 13) ככתוב "וכן תעשה לשמלתו" (דברים כב, ג). [רבינו מתחיל ב"שמלה" כלשון המשנה, ואחרי כן הוא מסדר את הלימודים כפי שהם מסודרים בגמרא שם]. 14) ראה לקמן סוף הלכה ג. 15) מכיון שנשאר החפץ ללא בעלים. 16) ומתקבל על הדעת, שהבעלים לא התייאשו, מה שאין-כן במקרה שידוע שהתייאשו הבעלים.

ב. זֶה הַפֶּלֶל בְּאֲבֵדָה: כֹּל דְּבָר שְׁאִין בּוֹ סִימָן, פִּיּוֹן שְׁאֲבָד וְיָדְעוּ בּוֹ הַבְּעָלִים שְׁאֲבָד - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת שְׁנִתְיַאֵשׁוּ בְּעֵלְיוֹ¹⁷ מְמַנּוּ. פְּגוֹן מִסְמַר אֶחָד אוּ מִחֵט אַחַת¹⁸ אוּ מִטְּבַע, שְׁהָרִי אֵינּוּ יְכוֹלִים לְתַן סִימָן לְהַחֲזִירוֹ לְהֵן. וְלִפְיֵקָה הָרִי הוּא לְזֶה שְׁמַצְאוּ¹⁹.

17) מכיון שלא יוכלו להוכיח את בעלותם על החפץ. 18) בבא מציעא כד. אם יש יותר מאחד, חייב להכריז, שהרי המספר הוא סימן. ראה לקמן פרק טז הלכה א. 19) כי הגיע לידו לאחר יאוש.

ג. וְכֹל דְּבָר שְׁיֵשׁ בּוֹ סִימָן, פְּגוֹן שְׁמֵלָה וּבְהֵמָה - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת שְׁלֹא נִתְיַאֵשׁוּ מְמַנּוּ בְּעֵלְיוֹ; שְׁהָרִי דַעְתָּן תְּלוּיָהּ לְתַן סִימָנִין שְׁיֵשׁ בּוֹ וְיַחֲזִיר לְהֵן. לְפִיֵּקָה הַמוֹצֵאוֹ חֵיב לְהַכְרִיז²⁰. אֶלָּא אִם פֶּן יָדַע שְׁנִתְיַאֵשׁוּ הַבְּעָלִים, פְּגוֹן שְׁשִׁמַּע אוֹתָם אֹמְרִים: וַיִּלְחָסְרוֹן כִּיס²¹, וְכִיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלֹו שְׁמַרְאִין שְׁנִתְיַאֵשׁוּ - הָרִי אוֹתָהּ הָאֲבֵדָה שֶׁל מוֹצְאָהּ.

20) משנה בבא מציעא כד: כז. 21) "כללא דאבידתא, כיוון דאמר ווי ליה לחסרון כיס, מייאש ליה מינה" (שם כג). בדבר שאין בו סימן אין צורך שיאמרו שמתיאשים, אלא בשעה שידעו הבעלים שאבד, הרי זה בחזקת שהתייאשו.

ד. וְכֵן אִם מוֹצֵא דְּבָר שְׁיֵשׁ בּוֹ סִימָן פִּיּוֹן וּבְהֵמָה²² וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן, אוּ בְּמָקוֹם שָׂרְבוּ עוֹבְדֵי פּוֹכְבִים²³ - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת שְׁנִתְיַאֵשׁוּ בְּעֵלְיוֹ מְמַנּוּ מִשְׁעָה שְׁנָפֵל²⁴. וְלִפְיֵקָה הָרִי הוּא שֶׁל מוֹצְאוֹ וְאֶף עַל פִּי שְׁלֹא שְׁמַעוּ הַבְּעָלִים²⁵ שְׁנִתְיַאֵשׁוּ מְמַנּוּ.

22) שם כא: כב: 23) שם כד: 24) ונודע לו שנפל, וא"כ הגיע ליד המוצא לאחר יאוש. 25) צ"ל: שהבעלים נתייאשו.

ה. יְאוּשׁ שְׁלֹא מִדַּעַת²⁶, אֶפְלוּ בְּדָבָר שְׁאִין בּוֹ סִימָן²⁷ - אֵינוֹ יְאוּשׁ²⁸. פִּיּוֹצֵד? נָפֵל מְמַנּוּ דִּינָר וְלֹא יָדַע בּוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְלֶךְ פְּלוֹנֵי הַיָּא; אֶפְלוּ אָמַר; שְׁמֵי פְּתוּב עֲלֶיהָ - לֹא אָמַר פְּלוֹם⁵⁷, וְאִינוּ חֵיב לְהַחְזִיר. שְׁאִין סִמְנֵי הַמְטַבֵּעַ סִמְן, מִפְּנֵי שְׁחֻזְקָתוֹ לְהוֹצֵאָה⁵⁸, וְאִינוּ אוֹמְרִין: שְׁלוֹ הֵיְתָה⁵⁹, וְהוֹצִיאָה מִיָּדוֹ, וְנִפְלָה מִיָּד אַחֵר. וְהוֹאִיל וְאִינוּ סִמְן שְׁפוּמְכִין עָלָיו - מְשַׁעַת נְפִילָה נְתִיאָשׁ⁶⁰, וְהָרֵי הִיא שֶׁל מוֹצֵאָה.

(55) ברייתא, שם כח: (56) ששמו טבוע במטבע. (57) שאין זה סימן. (58) סתם מטבע להוצאה עומדת. (59) ועל כן הוא יודע את הסימן. (60) אפילו במקרה שלא הוציאה ומידו נטלה.

יא. הַמוֹצֵא⁶¹ דְּבַר שְׁאִין בּוֹ סִמְן⁶² בְּצַד דְּבַר שְׁיֵשׁ בּוֹ סִמְן⁶³ - חֵיב לְהַחְזִיר⁶⁴. בָּא בְּעַל הַסִּמְן וְנִטַּל אֶת שְׁלוֹ⁶⁵, וְאָמַר שְׁוֵה בְּלִבְד נִפְל מִמֶּנּוּ - זָכָה הַמוֹצֵא בְּדַבְּרֵי שְׁאִין בּוֹ סִמְן.

(61) ברייתא, שם כה. (62) כגון פירות. (63) כגון כלי. (64) על הכל, ובעל הכלי יקבל גם את הפירות, משום שיש להניח שהפירות מתוך הכלי נפלו. וכל זה רק בפירות סגולגלים ויבשים שמטבעם להתגלגל וליפול מן הכלי. גמרא שם. וראה להלן פרק טו, הלכות יג-טו. (65) הכלי.

יב. הַמוֹצֵא כְּלֵי חֶרֶשׁ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן מִכְּלִים שְׁצוּרָתָ בְּלָן שְׁוֵה: אִם כְּלִים חֲדָשִׁים הֵם⁶⁶ - הָרֵי הֵם שְׁלוֹ. שְׁהָרֵי הֵן כְּמוֹ דִּינָר⁶⁷ מִשְׁאָר הַדִּינָרִים, שְׁאִין לוֹ סִמְן; וְאִין הַבְּעָלִים מְפִירִים אוֹתָן, שְׁהָרֵי אִינוּ יוֹדֵעַ אִם פֶּה זֶה אוֹ צְלוֹחִית⁶⁸ זוֹ שְׁלוֹ אוֹ שֶׁל אַחֵר⁶⁹. וְאִם הִיָּה כְּלִים שְׁשׁוּבְעֵתָן הָעֵינִין⁷⁰ - חֵיב לְהַחְזִיר. שְׁאִם יָבֹוא תַלְמִיד חֶכֶם⁷¹ וְיֹאמַר: אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ יָכוֹל לְתַן בְּכֵלֵי בָּזָה סִמְן, יֵשׁ לוֹ בּוֹ טְבִיעוֹת עֵינִין⁷² - חֵיב לְהִרְאוֹתוֹ לוֹ; אִם הַכִּיר⁷³ וְאָמַר⁷⁴: שְׁלֵי הוּא - מְחִיזִין⁷⁵.

(66) משנה בבא-מציעא כא. וגמרא שם כג: (67) למעלה הלכה ב. (68) כלי חרס צר וגבוה. (69) וכשם שהוא אבד, כך אחר אבד כלי בעל צורה כזו. (70) שהעין הורגלה בראיית הכלי והשימוש בו. (71) ראה לקמן הלכה יג. (72) מכיר את הכלי, לפי צורתו הכללית. (73) על-פי טביעות עין. (74) בוודאות. (75) אבל לא שבעתם העין, אין מחזירים. פסק כרבי שמעון בן אלעזר במשנתנו כפי פירוש הברייתא (שם כד.). [ותמה עליו בעל הגהות מיימוניות למה פסק כיחיד נגד רבים].

יג. בְּמָה דְּכָרִים אָמוּרִים⁷⁶? בְּתַלְמִיד וְתִיק⁷⁷, שְׁאִינוּ מְשַׁנָּה⁷⁸ בְּדַבְּרוֹ פֶּלֶל, אֶלֶּא בְּדַבְּרֵי שְׁלוֹם⁷⁹ אוֹ בְּמִסְכָּתָא אוֹ בְּמִטָּה אוֹ בְּבֵית שְׁוֵהא מְתַאַרְחָ בּוֹ. פִּיצֵר? הִיָּה עוֹסֵק בְּמִסְכָּתָא דְנִדְהָ, וְאָמַר: בְּמִקְוֹאוֹת אֲנִי שׁוֹנֵה, כְּדֵי שְׁלֹא יִשְׁאַלוּהוּ שְׁאֵלוֹת בְּעֵינֵי נִדְהָ⁸⁰; אוֹ שְׁיִשָּׁן בְּמִטָּה זוֹ, וְאָמַר: בּוֹ אֲנִי יִשָּׁן, שְׁמָא יִמְצֵא שֵׁם קָרִי; אוֹ שְׁנַתְאַרְח אֶצֶל שְׁמַעוֹן, וְאָמַר:

ונתחייב בהשבת אבידה, אבל על "לא תגזול" לא עבר, שהרי לאו זה אינו אלא בשעת נטילה, ואז התכוון להחזירו. כמו כן אינו עובר על "לא תוכל להתעלם", שהוא אזהרה לכובש את עיניו ונמנע מלהציל, אבל זה לא התעלם אלא נטלו על-מנת להחזירו. (40) לאבידה, בשעה שראה אותה. (41) כגון שמשמשו בכיסם ולא מצאו. (42) מכיון שאין במטבע סימן. (43) למעלה הלכה ב. (44) אבל משום לא תגזול, ומשום השב תשיבם - אינו עובר, שהרי נטל את הדינר אחרי שהתייאשו הבעלים. (45) כל דבר שאין בו סימן.

ח. רָאָה סֵלַע אוֹ מְטַבֵּעַ שְׁנִפֵּל, אֶפְלוּ מְשַׁלְשָׁה בְּנֵי אָדָם⁴⁶, וְאָף עַל פִּי שְׁאִין בּוֹ⁴⁷ שְׁוֵה פְּרוּטָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד⁴⁸ - חֵיב לְהַחְזִיר; שְׁמָא שְׁתַּפִּין הֵן, וּמְחַל אֶחָד מֵהֵן חֲלָקוֹ⁴⁹ לְחִבְרוֹ, וְנִמְצָאת אַבְדָתוֹ שֶׁל זֶה שְׁוֵה פְּרוּטָה.

(46) שם. כדברי רבא לפי "איכא דאמרי" (יש אומרים). לפי גרסתינו בגמרא אין כל מחלוקת בדין זה, אבל רבינו חננאל והרי"ף כנראה גירסא אחרת היתה לפניהם, ועל פיה נחלקו רב נחמן ורבא בזה, ופסקו כרבא שהוא אחרון, וגם רבינו פסק כמותם. טעמו של רב נחמן האומר "אינו חייב להחזיר", מפני שהבעלים התייאשו, מכיון שאינו יודע מי מהשנים לקח את אבידתו וכל אחד יכחיש. ורבא סובר שיש לחשוש שמא שלשתם שותפים ואינם חושדים זה בזה, ובטוח הוא שהמוצא יחזיר לו ולכן אינו מתייאש. (47) במטבע. (48) ויש מקום לומר שיזכה במציאתו "ממה" נפשך": אם אינם שותפים - הרי התייאש, ואם הם שותפים הרי אין באבידה שוה פרוטה, ונתבאר למעלה בפרק יא הלכה יב, שבפחות משה פרוטה אין מצוות השבה. (49) רבינו מדייק ואומר "אחד מהם", אבל אין חוששים ששנים או יותר מחלו. ו"נפקא-מינה" (ומזה יוצא) שאם המטבע שוה פחות מפרוטה וחצי פרוטה אינו חייב להחזיר, כי אפילו אם מחל אחד לחבירו עדיין אין האבידה שוה פרוטה.

ט. רָאָה חִבְרוֹ שְׁנִפֵּל מִמֶּנּוּ דִּינָר בְּתוֹף הַחֹל⁵⁰ אוֹ בְּתוֹף הָעֶפְרוֹ⁵¹, וְנִתְעַלַּם מִמֶּנּוּ - הָרֵי זֶה פְּנוּפֵל לַיָּם אוֹ לְנֶהַר, וְהָרֵי הוּא שֶׁל מוֹצֵאוֹ; שְׁהָרֵי נְתִיאָשׁ מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שְׁאִין בּוֹ סִמְן. וְאֶפְלוּ רָאָה אוֹתוֹ מְבִיא כְּבָרָה⁵² לְחַפְּשׁ אַחֲרָיו - בְּדַעַת רְעוּעָה⁵³ הוּא מְחַפְּשׁ, כְּדִרְךָ שְׁמַחְפְּשִׁים בְּעַפְרֵי שְׁאָר הַבְּלָשִׁין שְׁלֹא נִפְל מֵהֵן כְּלוּם, שְׁמָא יִמְצָאוּ מָה שְׁנִפֵּל לְאַחֲרֵים⁵⁴, כִּף הוּא זֶה מְחַפְּשׁ, לֹא מִפְּנֵי שְׁלֹא נְתִיאָשׁ.

(50) מימרא של רבא, שם. (51) אדמה שנשחקה והיתה לאבק דק. (52) לנפות את החול, כדי למצוא את הדינר. (53) חלשה ובלי בטוחה. (54) ולא מתוך תקוה חזקה למצוא את שלו.

י. הַמוֹצֵא⁵⁵ סֵלַע בְּשׁוּק, מְצָאוּ חִבְרוֹ וְאָמַר לוֹ: שְׁלֵי הִיא⁵⁶, וְחֲדָשָׁה הִיא, וְשֶׁל מִדְּיָנָה פְּלוֹנִית הִיא, וְשֶׁל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בבא-מציעא כה: ולדעת רבינו "כל ספק הינוח" פירושו בין שאין בו סימן ובין שיש בו סימן. וראה כסף-משנה, שהביא דעת הרשב"א והר"ן, שביש בו סימן, אפילו בספק הינוח נוטל ומכריו. (9) על דין "לא יגע בו". (10) "ואם נטל לא יחזיר" (שם). והטעם שאסור לו להחזירו לשם הוא, שמא בינתיים באו הבעלים ולא מצאו את החפץ שהניחו, ושוב לא יחזרו לשם, ועל כן חייב המוצא שנטל להכריז. וראה ירושלמי כאן ו'תוספות' ד"ה ואם נטל. (11) שהרי אין בו סימן ולא יוכל להחזירו לבעלים, ולהחזיר למקום אינו חייב, כמו שאמרנו "ואם נטל לא יחזיר", ראה כסף-משנה כאן. (12) בדבר שיש בו סימן אסור להחזירו, משום שהוא חייב להכריז. בדבר שאין בו סימן אינו חייב להחזירו, אבל אין אוסרים עליו להחזירו, מכיון שזוכה בו.

ב. וְכָל דָּבָר שֵׁישׁ בוּ סִימָן, בֵּין בְּדֶרֶךְ הַנְּחִיחָה¹³ בֵּין בְּדֶרֶךְ נְפִילָה, בֵּין בְּרֵשׁוֹת הַיְחִיד¹⁴ בֵּין בְּרֵשׁוֹת הַרְבִּים¹⁵ - חַיִּב לְהַכְרִיז. מִצֵּד דֶּרֶךְ הַנְּחִיחָה? פְּגוֹן שֶׁמֻצָּא חֲמוֹר אוּ פָּרָה רוּעִים בְּדֶרֶךְ¹⁶ פְּיֹם¹⁷, אוּ שֶׁמֻצָּא כְּלֵי מַכְסָה בְּאֶשְׁפָּה¹⁸ - הָרִי זֶה לֹא יִגַע בָּהֶן; שְׁנֵאמַר: נִדְחִים בְּדֶרֶךְ¹⁹. אֲבָל אִם מֻצָּא חֲמוֹר וְכֵלֵי הַפּוֹכִים, וּפָרָה רָצָה בֵּין הַפְּרָמִים²⁰, אוּ כְּלֵי מַגְלָה בְּאֶשְׁפָּה - הָרִי זֶה אֲבֵדָה, וְנוֹטֵל וּמְכַרְזוּ.

(13) בשעבר ונטלו, ראה הלכה א. (14) שאין רבים הולכים בה, כגון סימטה. (15) שרבים הולכים בה, כגון שוק. (16) משנה בבא-מציעא ל: (17) שדרכם בכך, אבל בלילה הריהם אבידה וחייב להכריז (גמרא שם, וראה הלכה ג). (18) משנה, שם כה: (19) ראה למעלה הערה ה. (20) שעלולה להיפצע וגם להזיק לכרם, ובוודאי בלי ידיעת הבעלים היא כאן.

ג. רָאָה חֲמוֹר אוּ פָּרָה רוּעִים בְּאֶפְרָי²¹ פְּדֶרְפִין²²; בְּלִילָה - הָרִי זֶה אֲבֵדָה²³; בְּפָנוֹת הַיּוֹם²⁴ וּבִנְשֵׁף²⁵, אִם רָאָה אוֹתָן שְׁלֹשָׁה יָמִים²⁶ זֶה אַחַר זֶה - הָרִי זֶה אֲבֵדָה, וְנוֹטֵל וּמְכַרְזוּ. רָאָה פָּרָה רָצָה בְּדֶרֶךְ: אִם פְּנִיָּה כְּלָפֵי הָעִיר²⁷ - אֵין זֶה אֲבֵדָה; כְּלָפֵי הַשָּׂדֶה²⁸ - הָרִי זֶה אֲבֵדָה.

(21) מקום מרעה. (22) כגון חמור וכליו מסודרים. (23) כי אין דרך הבעלים להוציא בהמה למרעה בלילה (שם ל:). (24) משחשיך קצת. (25) לפני עלות השחר. (26) פחות משלושה ימים אין זו אבידה, שמא במקרה הוציאו את הבהמה למרעה מוקדם יותר או השאירו אותה לאחר חשכה. אבל שלושה ימים רצופים ודאי אבידה היא (גמרא שם). (27) הריהי חוזרת לבעליה, ומשום כך אין זו אבידה (שם לא). (28) הרי בורחת מבעליה, ועל כן היא אבידה.

ד. מֻצָּאָה רוּעָה בֵּין הַפְּרָמִים - חַיִּב לְהַחְזִיר מְשׁוּם אֲבֵדָת הַקְּרָקָע²⁹. לְפִיכָף, אִם הָיוּ הַפְּרָמִים שָׁל עוֹבֵד כּוֹכְבִים - אֵינָה אֲבֵדָה, וְאֵינוֹ חַיִּב לְהַחְזִיר³⁰. וְאִם חֲשִׁישׁוֹ³¹ שֶׁמֻצָּא יְהַרְגָנָה הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים מְשִׁמְצָאָנָהּ

אֲצֵל רְאוּבֵן אֲנִי מִתְאַרְחַ, פְּדִי שְׁלֹא יִטְרִיחַ עַל זֶה שְׁנִתְאַרְחָ אֲצֵלוֹ; אוּ שֶׁהִבִּיא שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לְחֶבְרוֹ, וְהוֹסִיף וַיְגַע, פְּדִי לְחַבְבֵן זֶה לְזֶה - הָרִי זֶה מִתְרִי⁸¹. אֲבָל אִם פָּאוּ עֲדִים שֶׁשָּׁנָה בְּדַבּוּרוֹ חוּץ מִדְּבָרִים אֱלוֹ - אֵין מְחִזְרִין לָהֶן⁸² בְּטַבִּיעוֹת עֵין.

(76) שמחזירים לתלמיד-הכם על-פי טביעות עין. (77) "בעל מדות ומעלות טובות" (ערוך השלם, ערך ותיק). (78) בבא-מציעא כד. (79) יבמות סה: וראה רי"ף לבבא-מציעא כאן. (80) משום שלא נעים לו לטפל בשאלות אלה. (81) כדעת רבי אילעא משום רבי אלעזר ברבי שמעון, ולא כדעת רבי נתן שאמר מצוה לשנות, יבמות שם. וראה רי"ף לבבא-מציעא כאן שפסק כרבי נתן. (82) שמא ישקר. מטעם זה אין מחזירים לעם הארץ בטביעות עין, משום שאנו חוששים שמא ישקר.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר

(1) נתבארו בו דיני מציאת דבר שהוא נראה שהבעלים הניחוהו שם לדעת או שהוא ספק וכל התלוי בזה בשלימות. וכן נתבאר בו קצת הדברים שהם מותרים למוצאם מפני שאין בהם סימן, או מפני שהם כהפקר.

א. כָּל הַמוּצָא אֲבֵדָה, בֵּין שֵׁישׁ בָּהּ סִימָן בֵּין שְׁאֵין בָּהּ סִימָן, אִם מֻצָּאָה דֶּרֶךְ הַנְּחִיחָה² - אֲסוּר לִגַּע בָּהּ³, שֶׁמֻצָּא בְּעֵלְיָה הַנִּיחָה שְׁמֹם⁴ עַד שֶׁיִּחְזְרוּ לָהּ; וְאִם יָבֹא לְטִלְפָּה וְהָיָה דָּבָר שְׁאֵין בוּ סִימָן - הָרִי אֲבֵד מִמּוֹן חֶבְרוֹ בְּיָדוֹ⁵, שֶׁהָרִי אֵין לוֹ בָּהּ סִימָן לְהַחְזִיר בוּ; וְאִם הָיָה דָּבָר שֵׁישׁ לוֹ סִימָן - הָרִי זֶה הַטְּרִיחֵן לְדֶרֶךְ אַחֲרֶיהָ וְלָתֵת סִימָנָהּ. וְלִפְיָכָף אֲסוּר לוֹ שִׁיגַע בָּהּ עַד שֶׁיִּמְצָאָנָה דֶּרֶךְ נְפִילָה⁶. וְאִפְלוּ נִסְתַּפַּק לוֹ הַדָּבָר וְלֹא יָדַע אִם דָּבָר זֶה אֲבֵד אוּ מִנְחָה - הָרִי זֶה לֹא יִגַע בוּ⁸. וְאִם עֶבְרָה⁹ וְנוֹטֵלוֹ - אֲסוּר לוֹ לְהַחְזִירוֹ לְשֵׁם¹⁰. וְאִם הָיָה דָּבָר שְׁאֵין בוּ סִימָן - זָכָה בוֹ¹¹, וְאֵינוֹ חַיִּב לְהַחְזִירוֹ¹².

(2) ראה הלכה ב. (3) "מצא כלי באשפה, אם מכוסה לא יגע בו" (משנה בבא-מציעא כה:). ושם מדובר בכלי שיש בו סימן, שהרי נאמר שם "אם מגולה נוטל ומכריו". (4) "דאמרינן הני אינש אצנעיהו, ואי שקיל להו לית להו למרייהו סימנא בגווייהו, הלכך לשבקיניהו עד דאתי מרייהו ושקיל להו" (= שאנו אומרים: אלו - הגוזלות שנוכרו במשנה - איש הטמינם. ואם המוצא יטול אותם, אין לבעליהם סימן בהם. משום כך יעזוב אותם עד שיבואו בעליהם ויטלו אותם, גמרא שם). (5) על-ידי שנטל את האבידה לידו. (6) כגון פירות מפוזרים בשוק, או פרה רצה בין הכרמים. "או את שיו נדחים, כדרך הנדחים. מכאן אתה אומר, איזו היא אבידה . . . פרה ורצה בין הכרמים" (ספרי כ"תצא רכב). (7) כגון גוזלות מדדים מאחורי גדר ומקושרים בכנפיהם, שהם ספק אבדו בשוק והגיעו בקפיצות לגדר, ספק הניחום מאחורי הגדר, הואיל והם מקושרים. (8) "כל ספק הינוח לכתחילה לא יטול",

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

54) משנה, שם כה: (55) וודאי הניחוהו שם הבעלים. 56) למעלה הלכה א. 57) שהרי עם פינוי האשפה נתגלה הכלי, ואפשר שיקחנו אדם שאינו הגון ולא יחזירו (משנה וגמרא שם). 58) שאינה עשויה להתפנות. 59) שאבידה הם, שיש להניח שהשליכם שם עם האשפה שהוציא מן הבית, מבלי להרגיש בהם, מפני קטנותם (גמרא שם).

ח. מִצָּא פְּרוֹת מְפֻזְרִין⁶⁰: דֶּרֶךְ הַנְּחִיחָה⁶¹ - לֹא יִגַע בְּהֵן⁶²; דֶּרֶךְ נְפִילָה⁶³ - הָרִי הֵן שְׁלוֹ⁶⁴. וְכֵן אִם מִצָּא פְּרִיכוֹת קְטָנוֹת⁶⁵ שֶׁל שְׂפָלִים בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים⁶⁶, שֶׁהָרִי אֵין בְּהֵן סִמְן⁶⁷, אוֹ שֶׁמִּצָּא עֲגוּלֵי דְבָלָה⁶⁸, וְכִפְרוֹת שֶׁל נְחָתוֹם⁶⁹, וּמְחֻזּוֹת שֶׁל דְּגִים⁷⁰, וְחִיתוּכוֹת שֶׁל בְּשָׂר⁷¹, וְגוֹי צָמֵר הַפְּאוֹת מְמֻדֵּינָתָן⁷², וְאִנְיָצִי⁷³ שֶׁשְׂתָן, וְלִשׁוֹנוֹת שֶׁל אֲרָגְמָן⁷⁴ - הָרִי אֵלוֹ שְׁלוֹ⁷⁵, מִפְּנֵי שְׁאֵין בְּהֵן סִמְן⁷⁶. וְאִם יֵשׁ בְּהֵן סִמְן - נוֹטֵל וּמְכַרִּיז; שְׁסִימָן הָעֲשׂוּי לְדָרְס הָרִי הוּא סִמְן.

60) משנה בבא-מציעא כא. 61) בסדר, גמרא שם. 62) שאין זו אבידה. 63) ללא סדר, גמרא שם. 64) מכיון שאין בהם סימן - התייאשו מהם הבעלים. ראה כסף-משנה. 65) אבל גדולות חייב להכריז, ראה לקמן הלכה י'. 66) שמתגלגלות ממקום למקום על-ידי רגלי הבהמות, ואין המקום סימן. 67) אבל אם יש בהן סימן חייב להכריז, אף-על-פי שזהו "סימן העשוי להדרס" (פירוש: שאפשר שיטושטש ע"י דריסת רגלי אדם), כרוב שם כב: וכג. 68) תאנים יבשות צמודות זו לזו בצורת עיגול (משנה כא.). 69) כל ככרות הנחתומים שוות, ואין בהן סימן. 70) דגים חרוזים יחד בחוט, וכולם חרוזים כך. 71) כולן נחתכו במשקל אחד. 72) כמות שהן גוזרות לפני עיבודן בבית האומן. 73) חבילות. 74) צמר סרוק וארוז כעין לשון, וצבוע ארגמן ומצויים הם, ועל כן אין זה סימן. 75) וכל זה במצא ברשות הרבים, אבל ברשות היחיד - מקום סימן. ראה ההלכות הבאות. 76) כל זמן שלא נדרס, כדעת רבא שם כב:

ט. אֲבָל אִם מִצָּא פְּרוֹת שֶׁל פֶּעַל הַבֵּית⁷⁷, וְגוֹי צָמֵר הֶלְקוּחוֹת מִבֵּית הָאֵמָן, פְּדֵי יֵין וְכֵדֵי שְׂמָן - חֵיב לְהַכְרִיז; שֶׁפָּל אֵלוֹ⁷⁸ יֵשׁ לָהֶם סִמְנִין מִבְּהֵקִין⁷⁹. וְאִם נִפְתְּחוּ הָאוֹצְרוֹת⁸⁰ שֶׁל יֵין וְשֶׁל שְׂמָן - הָרִי אֵלוֹ שְׁלוֹ. וְאִף עַל פִּי שְׁהֵם רְשׁוּמִין⁸¹. שֶׁפָּל הַפְּדוֹת פָּךְ הָיוּ רְשׁוּמוֹת, וְנִמְצְאוּ אֵלוֹ הַפְּדִין כִּפְכְּרוֹת הַנְּחָתוֹם, שְׁיֵשׁ צוּרָה אַחַת לְכָל וּמִשְׁקָל אֶחָד⁸² לְכֵלָם.

77) משנה, שם כה. 78) בכדים הסימן הוא הרישום, פירוש: שהם מוגפים ומרוחים בטיט סביב המגופה. 79) ראה למעלה פרק יג, הלכה ג. 80) שהגיע זמן מכירת היין והשמן. והרבה אנשים מוציאים כדיהם למכירה (גמרא שם כג:). 81) "כיסוי הקנקנים כשהוא מהודק וטחוי בטיט - נקרא רשום" (רש"י ורבינו חננאל). 82) לולא זה היה המשקל סימן מובהק, ראה למעלה פרק יג, הלכה ה. י. מִצָּא פְּרִיכוֹת בְּרִשּׁוֹת הַיְחִיד: אִם דֶּרֶךְ נְפִילָה -

מִפְּנֵי שֶׁהַפְּסִידָה הַפְּרָם - הָרִי זֶה אֲבָדָה, וְנוֹטֵל וּמְכַרִּיז.

29) שאוכלת את הזמורות ומקלקלת את הכרם, אבל אבידת בהמה אין כאן, שהריה רועה בנחת ואינה נפצעת (שם). 30) כי אינו מצווה על אבידת גוי, ראה למעלה פרק יא, הלכה ג. 31) גמרא שם.

ה. מִצָּא פְּרָה בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים³², אִם עוֹמֶדֶת חוּץ לְתַחֲוֹם³³ - חֵיב לְהַחְזִיר³⁴. הֵיתָה רוּעָה בְּעֶשְׂבִּים³⁵, אוֹ שֶׁהֵיתָה בְּרִפְתָּ³⁶ שְׁאִינָה מִשְׁתַּמְרֶת³⁷ וְאִינָה מְאֻבֶּדֶת³⁸ - לֹא יִגַע בָּהּ³⁹, שְׁאֵין זֶה אֲבָדָה. מִצָּא טְלִית אוֹ קָרִים: בְּצֵד הַגְּדָר⁴⁰ - הָרִי זֶה לֹא יִגַע בָּהֶן; בְּסִרְטָא⁴¹ - הָרִי זֶה נוֹטֵל וּמְכַרִּיז⁴². וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

32) משנה בבא-מציעא לב. 33) אלפים אמה מחוץ לעיר. 34) אבל בתוך התחום אפילו ברשות הרבים, לא יגע בה. זהו כלשון אחרון של רבי יצחק בגמרא שם. כלל בידינו שהלכה כלשון אחרון. 35) ברייתא שם לא. הגירסא בגמרות שלנו היא: רועה בין הכרמים, אבל בכת"י ה' וברי"ף דפוס קושטא ובתוספתא, הגירסא היא: רועה בעשבים. 36) משנה שם לב. 37) שאינה נעולה ויכולה לצאת. 38) כגון שאין לה פתחים מכל ארבע רוחותיה (טור חושן-משפט סימן רסא), שתעורר את הבהמה לברוח משם, גמרא שם. 39) ואפילו חוץ לתחום, כרבי יצחק בלשון אחרון. ראה לחם-משנה. 40) שדרך הפועלים להניח שם כליהם (ברייתא שם לא.). 41) בכביש. 42) שאין אדם מניח כלים בכביש, ובוודאי אבידה הם.

ו. מִצָּא גוֹזְלוֹת⁴³ מְקַשְׂרִין בְּכַנְפֵיהֶן⁴⁴ וּמְדִינִין אַחַר הַגְּדָר⁴⁶ אוֹ אַחַר הַגְּפָה⁴⁷ אוֹ בְּשִׁבְלֵין שֶׁבְּשׂוֹדוֹת - הָרִי זֶה לֹא יִגַע בְּהֵן, שְׁמָא בְּעֲלִיָּהֶן הַנִּיחּוּם שָׁם⁴⁸. וְאִם נִטְלָן - הָרִי אֵלוֹ שְׁלוֹ⁴⁹. וְאִם הָיוּ קְשׁוּרִין קֶשֶׁר שֶׁהוּא סִמְן⁵⁰ - חֵיב לְהַכְרִיז⁵¹. וְכֵן אִם מִצָּאֵן קְבוּעִים בְּמִקוּמָן⁵² - חֵיב לְהַכְרִיז; שֶׁהִמְקוּם סִמְן⁵³.

43) משנה בבא-מציעא כה: 44) שהכל קושרים כך, ועל כן אין הקשר סימן (גמרא שם). 45) ומהלכים מעט מעט (רבינו חננאל). 46) של אבנים. 47) של עץ או של קנים. 48) גמרא שם. 49) שהרי אין בהם סימן, ולא יוכל להחזירם לבעליהם (ראה למעלה סוף ה"א). 50) שאין הכל קושרים כך. 51) גמרא שם. 52) ולא מדדים, כגון שקשורים בגליהם. 53) כדעת רבא, בבא-מציעא כב: כג. וכמו שמשמע מוקשיית הגמרא, ולהוי מקום סימן", שם כה:

ז. מִצָּא בְּאֶשְׁפָּה⁵⁴ כְּלֵי מִכְסָּה⁵⁵ - הָרִי זֶה לֹא יִגַע בוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ⁵⁶. וְאִם אֶשְׁפָּה שְׁאִינָה עֲשׂוּיָה לְהַתְּפוֹת הָיָא, וְנִמְלָךְ עֲלֶיהָ לְפְנוֹתָהּ, אִף עַל פִּי שְׁמִצָּאוּ מִכְסָּה - נוֹטֵל וּמְכַרִּיז⁵⁷. וְכֵן אִם הָיוּ כְּלָיִם קְטָנִים, כְּגוֹן סִמִּין וְשְׁפוּד וְכִיּוּצָא בְּהֵן, אֶפְלוּ הָיוּ מְכַסִּין בְּאֶשְׁפָּה הַקְּבוּעָה⁵⁸ - נוֹטֵל וּמְכַרִּיז⁵⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טרחתה מרובה לאסוף בשטח של שתי אמות ואינו מפקיר, אבל אם נתחשב בכמות, הרי הכמות מועטת ולא כדאי לבעלים לשוב - ומפקיר אותם. (97) השטח הוא גדול והטירחה מרובה, אבל הכמות גדולה. (98) תמרים ורימונים, שהם גדולים אין טרחתם לאספם, ומשום כך אפשר לומר שאין הבעלים מפקירים אותם, אבל אם נתחשב בשוויים, יש לומר שהבעלים לא ישובו לקחתם, משום שזולים הם. לעומתם שומשמיין חשיבותם מרובה וכדאי לשוב ולקחתם, אבל הטירחה לאסוף אותם מרובה. (99) בעיות שלא נפתרו בגמרא שם. (100) כדין מציאה שאין בה סימן ונמצאה בדרך הנחה, ראה למעלה הלכה א.

יג. המוצא צבורי פרות¹⁰¹, או פרות בכלי¹⁰², או פלי פמות שהוא¹⁰³ - חייב להכריזו. מוצא פלי ולפניו פרות¹⁰⁴ - הרי אלו שלו הפרות¹⁰⁵, והפלי נוטל ומכריז; שאני אומר: הפלי של אחד והפרות של אחר, והרי אין בו סימן. ואם מראין הדברים שהן של אדם אחד - חייב להכריזו.

(101) המספר הוא סימן (משנה בבא מציעא כד:). (102) והנותן סימן בכלי, מקבל גם את הפירות. (103) ריקן (לשון המשנה שם). (104) ברייתא, שם כה. (105) כלומר, הרי אלו הפירות שלו, וראה מה שכתב המגיד-משנה כאן.

יד. ביצד¹⁰⁶? היו אחורי הכלי¹⁰⁷ לפני הפרות - הרי אלו שלו; היו פני הכלי לפני הפרות - חוששין שמוצא מן הכלי נשפכו¹⁰⁸. ואם היו אגנים¹⁰⁹ לפני, אף על פי שפניו כלפי הפרות - הרי אלו שלו; שאלו נשפכו מן הכלי, היה נשאר מהן בתוכו מפני האגנים¹¹⁰. היו מקצת הפרות בפלי ומקצתן בארץ¹¹¹ - חייב להכריזו¹¹².

(106) אפשר לדעת אם הפירות שייכים לבעל הכלי ואם לא. (107) זה מראה שהפירות לא מן הכלי נשפכו, ומכיון שאין להם סימן, הרי הם של המוצא (גמרא שם). (108) ובעל הכלי הוא גם בעל הפירות. (109) שפה כפופה לתוך הכלי, ומונעת את הפירות מלהשפך לחוץ. (110) גמרא שם. (111) הדבר מוכיח שהפירות נשפכו מן הכלי, ברייתא שם. (112) ובעל הכלי יקבל גם את הפירות שמחוץ לכלי.

טו. המוצא קציעות¹¹³ בדרך, ואפלו בצד שדה קציעות¹¹⁴ - הרי אלו שלו¹¹⁵. וכן תאנה שהיא נוטה לדרך, ונמצאו תאנים תחתיה¹¹⁶ - מתרות משום גזילה¹¹⁷; שהתאנה וכיוצא בה עם נפילתה נמאסת¹¹⁸. ופטורות משום מעשר¹¹⁹. אבל זיתים וחרובין¹²⁰ וכיוצא בהן - אסורין.

(113) תאנים ששוטחים ליבשן (שם כא:). (114) שנראה שהקציעות שייכות לבעל השדה. (115) כי הקציעות דבר

הרי אלו שלו⁸³, ואם דרך הנחה - חייב להכריזו⁸⁴; שאף על פי שאין להם סימן - המקום סימן, (אף על פי שאינו סימן מבהק). מוצא אלמות⁸⁵, בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים - נוטל ומכריזו⁸⁶.

(83) משום שאין בהן סימן, והמקום גם כן אינו סימן, מכיון שנפלו בלי ידיעתו יש להניח שאינו יודע מקומן (גמרא שם כד.). (84) אם נוטל, שהרי לכתחילה לא יטול, ראה למעלה הלכה א. רבינו מדייק בלשונו ומבחין בין "חייב להכריז" ובין "נוטל ומכריז" בהלכה זו כמו בהלכות הקודמות. ראה "חייב להכריז" תחילת הלכה ב' ומגיד-משנה שם, ובוזה מיושבת קושיית "אור שמח" כאן. בגמרא שלנו הגירסא: "אי דרך הנחה, נוטל ומכריז", אבל בכתב יד ה', פ', "הגירסא היא "חייב להכריז", וזוהי גם גירסת רבינו. (85) כריכות גדולות. (86) מכיון שהן כבדות וגדולות, יש להניח שהוא יודע באיזה מקום נפלו, ומפני שאינן מתגלגלות ברגלי אדם ובהמה לרגל כובדן אינו מתייאש, כי המקום נחשב סימן אפילו ברשות הרבים, גמרא שם.

יא. מוצא עגול⁸⁷ ובתוכו חרש⁸⁸, פקר ובתוכו מעות, חתיכה של בשר שהוא משנה בתיבות⁸⁹, דג נשופ⁹⁰, וכן כל כיוצא באלו - הואיל ויש בהן שנוי, חייב להכריזו⁹¹; שלא עשאוהו בעליהן אלא לסימן.

(87) דבילה. (88) משנה בבא מציעא כא. (89) כגון בשר חתוך בצורת משולש (גמרא שם כג:). (90) ברייתא שם. (91) כדעת רבי יהודה החולק על רבי מאיר במשנה שם כא. הרא"ש לא גרס במשנתנו "דברי ר' מאיר", ועל כן פסק דלא כר' יהודה אלא כסתם משנה. רבינו גרס "דברי ר"מ", ור' מאיר ור' יהודה - הלכה כרבי יהודה (כסף-משנה).

יב. מוצא פרות מפזרין במקום הגרנות⁹²: אם היו כמו קב⁹³ בתוף ארבע אמות או ביתר על ארבע אמות - הרי אלו שלו, מפני שאין הבעלים מטפלים באסיפתן⁹⁴. היו מפזרין בפחות מארבע אמות - לא יגע בהן, שמו הבעלים הניחום שם⁹⁵. היו כמו חצי קב בשתי אמות⁹⁶ או קבים בשמונה אמות⁹⁷, או שהיה הקב משנים ושלשה מינין, כמו תמרים שמשמיין [ורמונים]⁹⁸ - כל אלו ספק⁹⁹. לפיכך לא יטל, ואם נוטל - אינו חייב להכריזו¹⁰⁰.

(92) לאחר שהבעלים לקחו משם את הפירות (גמרא שם כא.). (93) מדת היבש, ארבעה לוגים שהם ששית הסאה. (94) אין הדבר כדאי לו לטרוח הרבה בגלל הכמות הקטנה, והבעלים מפקירים אותם. בגמרא שלנו הגירסא: "קב בארבע אמות דנפיש טירחיהו", אבל גירסת הרי"ף היא: "קב בארבע אמות לא טרח איניש". ומשום כך יש מקום לבעיות של רב ירמיה (בגמרא שם) אם הטעם העיקרי הוא הכמות הקטנה או השטח הגדול (ראה דקדוקי סופרים). (95) וישובו לקחתם. (96) אם נתחשב בשטח, הרי אין כאן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תוך ארבעים אמה לשוכן שיוני מרובות, ותוך עשרים אמה לשוכן שיוני מועטות (גמרא שם).

חשוב הן, והבעלים בודקים אותן לפעמים קרובות, והרגישו באבדן כעבור זמן קצר, והגיעו לירי המוצא לאחר יאוש (שם). (116) בדרך. (117) אף-על-פי שהתאנים של בעל התאנה הן. (118) ובעל התאנה מפקיר אותה. (119) כדן הפקר. (120) קשים הם ואינם נמאסים, אבל אינם חשובים כקציעות, ובעליהם אינם בודקים תכופות לראות אותם, ועל כן אפשר שאינם יודעים שנפלו, והרי זה יאוש שלא מדעת והבעלים אינם מפקירים אותם, כי אינם נמאסים.

~ יום שלישי כ"א טבת ~

פֶּרֶק שְׁשֵׁה עָשָׂר

1) נתבאר בו גם כן קצת פרטים ממה שהוא של מוצאו, מחמת אי זה סיבה ונשלם ביאור זה בשלימות.

טז. תְּמָרִים שֶׁמְשִׁירֵן הַרוּחַ - מִתְרוֹת; שֶׁהַבְּעָלִים¹²¹ מְחַלּוּם¹²² לְכָל אָדָם, וְזֶהוּ חִזְקָתָן¹²³. וְאִם הָיָה שֶׁל יְתוּמִים, שְׂאִינָן בְּגֵי מַחִילָה¹²⁴ - אֲסוּרִין. וְכֵן אִם הַקָּפִיד בְּעַל הַשְּׂדֵה וְהִקְפִּי¹²⁵ מְקוֹם הָאֵילָנוֹת אוֹ תִקֵּן מְקוֹם שֶׁיִּפְלוּ בּוֹ הַנוֹבְלוֹת¹²⁶ עַד שֶׁיִּלְקָטוּם - הָרִי אֱלוֹ אֲסוּרוֹת; שֶׁהָרִי גֵלָה דַעְתוֹ שֶׁלֹא מַחֵל.

א. הַמוֹצֵא מִחֲטִים² וְצִנּוֹרוֹת³ וּמִסְמָרִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן: אִם מְצָאָם אַחַד אַחַד - הָרִי אֱלוֹ שְׁלוֹ, שְׁנַיִם שְׁנַיִם אוֹ יֵתֵר - חֵיב לְהַכְרִיז; שֶׁמִּנְגֵן סִימָן.

2) ברייתא בבא מציעא כד. (3) כעין מזלגות לטוות חוטי זהב. (4) שהרי אין בהם לא סימן ולא טביעת עין. ראה למעלה פרק יד, הלכה ב.

(121) היודעים מראש שיש שהרוח משיר תמרים מן העץ. (122) מפני שבהמות וחיות אוכלות אותם מחמת מתיקותם (בבא מציעא כב:). (123) שהבעלים מחלום. (124) שקטנים הם (שם). ונראה שגם בתאנה של יתומים הדין כך. (125) בגדר, שלא יכנסו בהמות וחיות. (126) הפירות שלא בשלו, הנופלים מן העץ.

ב. וְכֵן הַמוֹצֵא מְעוֹת מִפְּזָרִים - הָרִי אֱלוֹ שְׁלוֹ⁵. אִפְלוּ הָיָה מִקְצַת מְטַבְּעוֹת זֶה עַל גְּבִי זֶה⁶ - הָרִי הֵן כְּמִפְזָרִין⁷. אֲבָל אִם מְצָא צְבוּר מְעוֹת - חֵיב לְהַכְרִיז⁸. מְצָא שְׁלֹשָׁה מְטַבְּעוֹת⁹ זֶה עַל גַּב זֶה וְהֵן עֲשׂוּיִין כְּמַגְדֵּל¹⁰, אוֹ שֶׁהָיָה אַחַד מִכֵּן וְאַחַד מִכֵּן וְאַחַד עַל גְּבִיָּהּ¹¹, אוֹ שֶׁהָיָה מִקְצַת זֶה עַל מִקְצַת זֶה, כְּדִי שְׂאֵם יִכְנִיס קִיסָם בִּיְנִיָּהֶן וְיִטְלוּ בְּכַת אַחַת¹² - חֵיב לְהַכְרִיז. הָיָה עֲשׂוּיִים כְּשִׁיר¹³ אוֹ כְּשׂוֹרָה¹⁴ אוֹ פְחֻצּוּבָה¹⁵ אוֹ כְּסֶלֶם¹⁶ - הָרִי זֶה סָפֵק, וְלֹא יִטַּל.

יז. הַתּוֹל רַעֲזָה¹²⁷ שֶׁהוֹרֵג¹²⁸ אֶת הַקְּטָנִים - אֲסוּר לְקַיְמוֹ, וְאִין בּוֹ מְשׁוּם גְּזוּלָה¹²⁹, וְאִין בּוֹ מְשׁוּם הֶשֶׁב אַבְדָּה, אִף עַל פִּי שְׁעוּרוֹ מוֹעִיל; אֲלֹא כָּל הַמוֹצֵאוֹ זֶכָה בּוֹ, וְהוֹרֵגוֹ וְהַעוּר שְׁלוֹ¹³⁰.

5) שהרי אין בהן סימן. (6) מטבע אחד על השני, אבל בשלושה מטבעות פירש רבינו דינם למטה. (7) ונפלו מן הבעלים, ועל כן הרי הן של המוצא (בבא מציעא כה:). (8) שהרי זה דרך הינוח, והמקום הוא סימן (ראה למעלה פרק טו, הלכה י). (9) משנה שם כה. המספר הוא סימן. בשתי מטבעות אין המספר סימן, שהרי המוצא מכריז מטבעות מצאתי, ומיעוט מטבעות שניים (גמרא שם). (10) שאין זה דרך נפילה. כך פירש רבי יצחק את המשנה שם. "שלושה מטבעות זה על גב זה", ו"כמגדל" פירושו, לפי רבי חנינא, הרחב למטה, הבינוני באמצע והקצר למעלה, ולפי רבי יוחנן אפילו כשהמטבעות ברוחב אחד והם מונחים זה על גב זה ואין אחד עורף על חבירו, הרי זה דרך הינוח וחייב להכריז (שם). (11) חציו על זה וחציו על זה (שם כה:). (12) דרך הינוח הוא (שם כה:). (13) עגול כצמיד (שם). (14) זה אצל זה. (15) כל אחד כנגד אוויר של שניים. (16) רוב אמצעי על התחתון ורוב העליון על האמצעי כמו מעלות, רש"י שם.

(127) בבא-קמא פו. (128) בגמרא שלנו הגירסא: "קטעיה לידא דינוקא" (=קטע ידו של ילד), אבל בכתב-יד פ' חסרה תיבת "לידא" (עייין דקדוקי סופרים), וגירסת רבינו היתה כנראה "קטליה לינוקא", וראה מגיד-משנה. (129) מכיון שאסור לקיימו - דינו כחתול ללא בעלים, גמרא שם. (130) דעת רבינא שם.

ג. הַמוֹצֵא מְעוֹת פְּכִיס¹⁷, אוֹ פִּיס כְּמוֹת שֶׁהוּא - חֵיב לְהַכְרִיז¹⁸. מְצָא פִּיס וּלְפָנָיו מְעוֹת מִפְּזָרִים - הָרִי אֱלוֹ שְׁלוֹ¹⁹. וְאִם מְרָאִין הַדְּבָרִים שֶׁהַפִּיס וְהַמְּעוֹת שֶׁל אָדָם אַחַד²⁰ וּמִן הַפִּיס נָפְלוּ - חֵיב לְהַכְרִיז.

יח. גּוֹזֵל הַנִּמְצָא קְרוֹב לְשׂוֹבֵף: בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אֲמָה¹³¹ - הָרִי הוּא שֶׁל בְּעַל הַשׂוֹבֵף¹³², חוּץ לְחֲמִשִּׁים אֲמָה - הָרִי הוּא שֶׁל מוֹצֵאוֹ¹³³; שְׂאִין הַגּוֹזֵל מִדְּדָה¹³⁴ יֵתֵר עַל חֲמִשִּׁים אֲמָה. נִמְצָא בֵּין שְׁנֵי שׂוֹבְכוֹת¹³⁵ - הָרִי הוּא שֶׁל קְרוֹב¹³⁶; מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה¹³⁷ - יִחְלָקוּ. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה יוֹגֵי שְׁנֵי הַשׂוֹבְכוֹת שׂוּיִם בְּמִנְיָן; אֲבָל אִם הָיָה יוֹגֵי הָאֶחָד רַבִּים - הֵלֵךְ אַחֵר הַרְבֵּב¹³⁸ אִף עַל פִּי שֶׁהוּא רַחֵק.

17) בארנק (משנה שם כד:). (18) שהרי יש סימן בארנק.

(131) בבא-בתרא כג: (132) שעד חמשים אמה מתרחק הגוזל משוכבו (שם). (133) כי מן ההפקר בא. (134) שם. (135) בתוך חמשים לשניהם. (136) "קרוב לזה שלו, קרוב לזה שלו" (משנה שם). (137) הרי זה ספק. (138) כגון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכסף, ועל כן המעות לקונה (שם כז.). (36) וכל מה שקנה עבד קנה רבו. (37) לבעל הבית, אף על פי שאין בהן סימן, שהרי יודעים של מי הן. ובעל הבית אינו מתייאש, שהרי הוא יודע למי מכר (גמרא שם). אבל כשדשם על ידי עבדיו העבריים אפשר שמהם נפלו המעות ונתייאשו.

ז. המוצא מטמון³⁸ פגול³⁹ או פכתל וישן - הרי אלו שלו; שאני אומר: של אמוזיים הקדמונים הן⁴⁰. והוא, שימצאם מטה מטה⁴¹ פדרף פל המטמונות הישנות⁴²; אבל אם מראין הדברים שהן מטמון חדש, אפלו נסתפק לו הדבר⁴³ - הרי זה לא יגע בהן, שפא מנחים הם שם⁴⁴.

(38) טמון במקום סתר. (39) אבנים (משנה שם כה:). (40) ולכן אף על פי שידוע שבדורות האחרונים לא היו גויים במקום, הדין כן (גמרא שם). (41) בתוך הקרקע. הגירסה בגמרא שלנו "דשתיך טפי", כלומר, שהחפץ העלה חלודה מרובה, וזה מוכיח שהוא מונח מזמן רב. גירסת רבינו "דשתיך", כלומר, מונח למטה אצל היסוד. (42) שמוצאים אותם בקרקע לאחר שקירות הבתים שוקעים באדמה. (43) אם זה מטמון חדש. (44) ויבואו לקחתו, ועל כן לא יגע כדין כל ספק הינוח (גמרא שם), ראה למעלה פרק טו, הלכה א.

ח. והואיל ונצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, כמו שיתבאר, למה לא יקנה בעל הנצר זה המטמון שבתוך הפתל הישן אף על פי שהוא של אמוזיים, ותהיה מציאה זו לבעל הנצר⁴⁵? מפני שאינו ידוע⁴⁶ לו ולא לאחרים, והרי זה המטמון אבוד ממנו ומכל אדם, ולפיכך הוא של מוצאו. ומה אבדה של אדם⁴⁷, אמרה תורה: אשר תאבד ממנו ומצאתה - מי שאבדה ממנו ומצויה אצל כל אדם⁴⁸, יצאת וזו⁴⁹ שפלה לים שאבדה ממנו ומכל אדם⁵⁰; קל וחמור למטמון קדמוני, שלא היה שלו מעולם⁵¹, והוא אבוד ממנו ומכל אדם. לפיכך הוא של מוצאו.

(45) ומדוע מתירים למוצא לקחתה (ראה הלכה ז). (46) שיש מטמון. (47) שחי וקיים. (48) חייבים להחזיר. (49) שאין צריכים להכריז (שם). (50) וחזקה שנתייאשו הבעלים משעה שנפלה, ועל כן אבדו את זכותם על החפץ שלהם, ראה למעלה פרק יד, הלכה ד. (51) שאינו זוכה בה. וראה תוספות שם כו. דיבור המתחיל דשתיך ובראב"ד כאן.

ט. מוצא מטמון פכתל חדש⁵²: אם המטמון מוכיח שהוא לבעל הבית - הרי הוא שלו; ואם מוכיח שהוא של אחר מן השוק - הרי הוא של מוצאו⁵³. כיצד? הספין - הרי הנצב שלו מוכיח⁵⁴; והפיס - פיו מוכיח⁵⁵. ואם נמצא תוך הפתל מלא מהן⁵⁶ - חולקין⁵⁷.

(52) בתוך חור שבכותל (משנה שם כה:). (53) אף על פי

(19) שהמעות לא מהארנק נפלו, ולמעות מפוזרות אין סימן (גמרא כה.). ראה למעלה פרק טו הלכה יג ויד. (20) כגון שמנעול הארנק הפתוח פונה לצד המעות, או שמקצת מעות בכיס ומקצתן על יד הכיס, שם.

ד. המוצא מעות פחנות: אם היו בין תבה²¹ לתנוני - הרי הן של בעל התנונת²²; ואם מצאן על התבה, ואין צריך לומר מתבה ולחוץ - הרי הן של מוצאן²³. ולמה²⁴ לא תקנה התנונת לבעליה? לפי שאינה נצר המשתמרת²⁵. ואף על פי שבעליה בתוכה²⁶, צריך לומר: תקנה לי חנותי, כמו שיתבאר.

(21) שהחנווני יושב לפניה. (22) שמיד החנווני נפל, שהרי שם מקומו. (23) שאנו אומרים מאחד הקונים נפל והתייאש. דעת רבי אלעזר שם. (24) ולמה לא זכה בהן החנווני הרי חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו? (בבא מציעא יא.). (25) שהרי רבים יוצאים ונכנסים שם. (26) אין דינה כחצר המשתמרת, מהטעם הנ"ל.

ה. מוצא מעות פחנות השלחני²⁷: בין פסא²⁸ לשלחני - הרי אלו של שלחני²⁹; מצאן על הפסא לפני השלחני, אפלו היו צורורין³⁰ ומנחין על השלחן - הרי אלו של מוצאן. והוא, שיהיו רב עובדי כוכבים³¹, כמו שבארנו; אבל אם היו רב ישראל - חייב להכריזו, מפני שהן צורורים³² יש להם סימן.

(27) מחליף מעות (משנה בבא מציעא כו:). (28) התיבה ששמים עליה את המעות, והמפרידה בין השולחני לקונים נקראת כסא. (29) שממנו נפלו, שהרי אין הקונה ניגש לשם. (30) ויש בהן סימן. וזה גירסת רבינו חננאל והרי"ף בגמרא. "אמר רבי אלעזר אפילו צורורין ומנחין על גבי השולחן הרי אלו שלו" (של המוצא). ורש"י לא גרס "צורורין", ראה שם. (31) שנתייאשו הבעלים אפילו מדבר שיש בו סימן, וראה בתוספות שם כו: דיבור המתחיל אפילו צורורין. (32) אבל אם אינם צורורים, אפילו ברוב ישראל הרי אלו שלו, מפני שאין בהן סימן והבעלים מתייאשים מייד, והמעות הגיעו ליד המוצא לאחר ייאוש, ראה שם הלכה ב ובבא מציעא כא:

ו. הלוקח פרות מחברו, או ששלח לו חברו פרות, ומצא בתוכן מעות צרורות - נוטל ומכריז³³; מצאן מפזרות - הרי אלו שלו³⁴. במה דברים אמורים? פשהיו הפזרות מן התגר³⁵ או מבעל הבית שלקחן מן התגר; אבל אם בעל הבית דש הפרות לעצמו או על ידי עבדיו ושפחותיו הפנענים³⁶ - הרי זה חייב להחזיר³⁷.

(33) שהרי יש בהן סימן, הקשר או המספר. (34) שהרי אין בהן סימן (משנה שם). (35) הקונה פירות מהרבה אנשים ואין יודעים למי להחזיר, ולהכריז אי אפשר, שהרי אין במעות סימן והפירות באו מאנשים שונים ולא ידוע של מי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זֹכָה בָּהּ עַד שֶׁתִּגְעַע לְדָוִד אוֹ לְרִשְׁוֹתָיו³; אֲבָל אִם רָאָה⁴ אֶת הַמְצִיאָה, אִפְלוּ נִפְל עָלֶיהָ⁵, וְכֵן אַחַר יְהַחֲזִיק בָּהּ - הֲרִי זֶה שֶׁהַחֲזִיק בָּהּ זֹכָה בָּהּ.

(2) "ומצאתה דאתאי לידיה משמע" (בבא-מציעא ב.).
(3) כגון לחצרו. ראה להלן הלכה ת. (4) "בראיה בעלמא לא קני לה" (גמרא שם). (5) משנה בבא-מציעא י. והטעם שלא קנה, משום שלא הגיעה לידו ולא לרשותו. ואף-על-פי שתיקנו חכמים שארבע אמותיו של אדם קונות לו, זה רק בסימטה או בצידי דרכים שאין הרבה עוברים ושבים, אבל ברשות הרבים ממש אין קונות. המשנה שממנה מקור דין זה מדברת ברשות הרבים, כמו שפירש אותה רב ששת שם י: וראה פירוש המשנה לרבינו כאן, ורבינו חננאל והרי"ף. וראה חושן המשפט סימן רסח סעיף טו, ובהג"ה ובביאור הגר"א שם. ומזה יוצא, שבסימטה קנה אפילו נפל עליה, בניגוד לפירוש הראשון שבגמרא שם. ויש לתמוה, למה סתם רבינו כאן והשאיר מקום לטעות.

ב. הִיָּה רוֹכֵב עַל גְּבִי פְּהֵמָה וְרָאָה אֶת הַמְצִיאָה, וְאָמַר לְחֲבֵרוֹ⁷: זֹכָה לִי בָּהּ - פִּינִין שֶׁהִגְבִּיחָהּ לְוִי⁸ קָנָה הָרוֹכֵב⁹, וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא הִגִּיעַ¹⁰ לְדָוִד¹¹. וְאִם אָמַר לוֹ: תְּנָהּ לִי¹², וְנִטְלָה וְאָמַר: אֲנִי זְכִיתִי בָּהּ - זֹכָה בָּהּ הַנּוֹטֵל¹³. וְאִם מְשַׁתְּנָה לְרוֹכֵב אָמַר: אֲנִי זְכִיתִי בָּהּ תַּחֲלָה¹⁴ - לֹא אָמַר כָּלוּם¹⁵.

(6) משנה בבא-מציעא ט: (7) ההולך רגלי. (8) ושחק, הרי עשה שליחותו. (9) כדעת רבי יוחנן (שם י.), שאמר: המגביה מציאה לחבירו, קנה חבירו. (10) בדפוס רומי ר"מ: הגיעה. (11) כי המגביה נעשה שליחו, ומרגע שהגביהה קנה אותה הרוכב. (12) משנה, שם. (13) כי הרוכב לא עשה אותו שליח לזכות בשבילו אלא לתת לו את המציאה, וכל עוד שלא נתן לו, הרשות בידו לחזור בו משליחותו. (14) כשהגבתי את המציאה, משנה שם. (15) כי אפילו אם נכונים דבריו, שנתכוון לזכות בה לעצמו, הרי נתנה במתנה לרוכב כשמסרה לו. ראה רש"י שם.

ג. הַמְּגַבִּיחָה מְצִיאָה לְחֲבֵרוֹ¹⁶ - קָנָה חֲבֵרוֹ¹⁷. וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא אָמַר לְוִי¹⁸ כָּלוּם - [זֹכָה בָּהּ]. הַגְּבִיחָה הַמְצִיאָה שְׁנִיָּם¹⁹ - קָנָאוּהָ שְׁנֵיהֶם²⁰.

(16) בשעת ההגבהה אמר: אני מגביה את המציאה לחבירי. (17) ואין המגביה יכול לחזור בו, שם י. (18) חבירו שיגביה את המציאה בשבילו. בהלכה הקודמת אמר לו חבירו: "זכה לי בה", והמגביה לא אמר כלום, וכאן אמר המגביה: "אני זוכה בה לחבירי", וחבירו לא אמר כלום. בשני המקרים זכה בה חבירו. (19) כששניהם מודים שהגביהו את המציאה ביחד (משנה שם ב. וגמרא ת.). (20) כי עזרו זה לזה בהגבהה, וכל אחד מהם הוא כמגביה מציאה לחבירו, ועל-ידי-זה זכו בה שניהם (שם ת.).

ד. הַגְּבִיחָה לֹו חֲרָשׁ²¹ אוֹ שׁוֹטָה אוֹ קָטָן - לֹא קָנָה הַפְּקָח²², לְפִי שְׁאִין לֵהֵן דַּעַת²³. הַגְּבִיחָה חֲרָשׁ וּפְקָח כְּאֶחָד - מִתּוֹף שְׁלֹא קָנָה פְּקָח²⁴ לֹא קָנָה חֲרָשׁ²⁵. הִיָּו

שזה וודאי הינוח, הרי זה של המוצא, מכיוון שזה מטמון המונח זמן רב, והבעלים כבר נתייטשו. (54) שכן מחזיקים סכין בניצב, ואם הניצב פונה לפנים הבית, בעל הבית הטמין אותו שם, והרי זה שלו, ואם פונה לרשות הרבים, אחד מעוברי דרך הטמינו שם, ועל כן זה של המוצא (גמרא שם כו.). (55) אם פונה לפנים, הריהו של בעל הבית, ואם פונה לחוץ, הריהו של המוצא (שם). (56) שייך לסוף הלכה י (כסף משנה), והכוונה שהמעות תופסות את כל רוחב הכותל. (57) בהתאם לדברי המשנה (שם) מחציו ולפנים של בעל הבית, מחציו ולחוץ של המוצא. אבל בסכין וכיס אפילו אם ממלאים כל עובי הכותל, סומכים על ההוכחות שנאמרו למעלה: הניצב של הסכין או פי הכיס מוכיחים.

י. הִיָּו בְּתוֹף הַפְּתָל מְעוֹת אוֹ לְשׁוֹנוֹת שֶׁל זָהָב, שְׁאִין שֵׁם מוֹכִיחַ⁵⁸: מְחַצְיוֹ וְלַחוּץ⁵⁹ - שֶׁל מוּצָא⁶⁰, מְחַצְיוֹ וְלַפְּנִים⁶¹ - שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת⁶².

(58) אם בעל הבית שם אותן או אחד מבני רשות הרבים (גמרא שם). (59) בחצי הקרוב לרשות הרבים (משנה שם). (60) מתוך הנחה שעובר דרך הניח אותן שם ושכח, ובמשך הזמן התייטש מהן. (61) בחצי הקרוב לפנים הבית. (62) כי הוא הניח אותן ולא התייטש.

יא. וְרָאָה לִי, שְׁאִין הַדְּבָרִים אֲמורים⁶³ אֶלָּא כְּשִׁשְׁעַן בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהִמְטִמֹן שְׁלוֹ; אוֹ שֶׁהִיָּה יוֹרֵשׁ, שְׁאִין טוֹעֲנִין לְוִי⁶⁴ שְׁמָא שֶׁל אָבִיו הֵן; אֲבָל אִם הוּדָה שֶׁהֵן מְצִיאָה - הֲרִי הֵן שֶׁל מוּצָא⁶⁶. לְפִיכֵן, אִם הִיָּה מְשַׁפֵּיר בֵּיתוֹ לְאַחֵרִים - הֲרִי הֵן שֶׁל שׁוֹכֵר אַחֲרוֹן⁶⁷. וְאִם הַשְּׁפִירוֹ לְשִׁלְשָׁה עוֹבְדֵי פּוֹכְבִים⁶⁸ כְּאֶחָד - הֲרִי עֲשָׂאוֹ פְּנִדָק⁶⁹, וְכָל הַנְּמָצָא בוֹ, אִפְלוּ בְּתוֹף הַבַּיִת - הֲרִי הוּא שֶׁל מוּצָאָן; מִפְּנֵי שְׁאִין אַחַד⁷⁰ יְכוּל לְטַעַן שֶׁהֵן שְׁלוֹ אוֹ שֶׁהוּא טָמֵן, שֶׁהֲרִי עֲשָׂאוֹ פְּנִדָק.

(63) שהמטמון של בעל הבית. (64) הדיינים. (65) אף על פי שהוא עצמו אינו טוען. (66) ואין אומרים חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, שהרי החור הפתוח לרשות הרבים חצר שאינה משתמרת הוא. וזהו גם הטעם לדין המשנה, שמחציו ולחוץ של המוצא. (67) ולא של בעל הבית. (68) לאו דווקא לשלושה גויים, אלא אפילו לאחד הרי אלו של מוצאם, ורבינו נוקט לשון הגמרא שם. וראה רש"י שם. (69) שרבים מצויים שם. (70) ואף בעל הבית. ודווקא השכיר לגויים, אבל השכיר לשלושה ישראלים חייב להחזיר להם, שאפשר שהם שותפים ולכן אינם מתייטשים. דעת רבא שם כו: ופסק כמותו נגד רב נחמן מפני שהוא אחרון. וכן פסק גם הרי"ף.

פֶּרֶק שְׁבַעַה עֶשְׂרִי

(1) נתבאר בו איכות זכות המציאה שהיא של מוצאה וכל הנמשך אחר זה בשלימות.

א. כָּל מְצִיאָה שְׁאִמְרָנוּ בָּהּ שֶׁהִיא שֶׁל מוּצָאָה, אִינוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּלֶא הַקּוֹדֵם זָכָה. וְכֵן אֲרַבַּע אַמּוֹת⁴⁶ שֶׁל אָדָם שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצִדּוֹ - הָרִי אֵלָיו קוֹנִים לִּי⁴⁷, וְאִם הִגִּיעָה הַמְצִיאָה לְתוֹךְ אֲרַבַּע אַמּוֹת שָׁלוּ - זָכָה בָּהּ.

41) שאינו יודע שהחפץ בחצרו (בבא-מציעא יא.), ואילו היה יודע היה רוצה לזכות בה. והטעם הוא שהחצר היא כהמשך לידו, שהרי כל מה שבידו נותן שם (נמוקי-יוסף בשם הרנב"ר). 42) ואסור לאחר ליטלה. 43) כגון מוקפת גדר, ובעל החצר סומך על כך שאיש לא יכנס לחצרו לקחתה (שם). 44) דעת שמואל, שם. 45) משנה, שם. רבינו סובר, שבחצר שאינה משתמרת צריכים שני הדברים: עומד בצד החצר, וגם שיאמר זכתה לי חצרי. 46) ראה הלכה ט. 47) בבא-מציעא י. ארבע אמות קונות אפילו לא אמר "זכו לי". קנין ד' אמות עדיף מקנין חצר, מפני שיכול הוא להושיט יד ולקחת את המציאה.

ט. חֲכָמִים⁴⁸ תִּקְנּוּ דָּבָר זֶה⁴⁹, כְּדִי שֶׁלֹּא יִרְיבוּ הַמּוֹצְאִין זֶה עִם זֶה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים? בְּסִמְטָא⁵⁰, אוּ בְּצִדֵי רִשּׁוֹת הַרְבִּים⁵¹ שְׁאִין הַרְבִּים⁵² דּוֹחֲקִין בְּהוֹן, אוּ בְּשִׂדָּה שְׁאִין לָהּ בְּעֵלִים⁵³; אֲבָל הַעוֹמֵד בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים⁵⁴ אוּ בְּתוֹךְ שִׂדָּה חֲבֵרִים⁵⁵ - אֵין אֲרַבַּע אַמּוֹת קוֹנוֹת לִּי⁵⁶, וְאִינוּ קוֹנֶה שָׁם עַד שֶׁתִּגְעֶי מְצִיאָה לְיָדוֹ⁵⁷.

48) שם. 49) ארבע אמות קונות לו לאדם. 50) קרן זווית הסמוכה לרשות הרבים והיא הפקר לרבים, כדעת רב ששת שם י: 51) שם. 52) ויש לכל אחד ארבע אמות מיוחדות לו. 53) בגמרא שלנו בדברי רב פפא כתוב "בעלמא", וגירסת רבינו חננאל, הרי"ף ורבינו היא: "בשדה דעלמא", ורבינו מפרש הכוונה "בשדה שאין לו בעלים". 54) שהצפיפות מרובה, ואין לכל אחד ארבע אמות מיוחדות לו. 55) אינה נעשית חצירו של אחר. מדברי רב פפא שם. 56) ברשות הרבים אין קונות לו, שהרי התקנה לא תועיל למנוע ריב, ובשדה חבירו אין קונות לו, שלא הפקיעו חכמים זכותם המליאה של הבעלים על-מנת לתת לאחרים זכות חצר. 57) ראה הלכה א.

י. קִטְנָה - יֵשׁ לָהּ חֲצֵרָה⁵⁸ וְיֵשׁ לָהּ אֲרַבַּע אַמּוֹת⁵⁹, וְקִטְנָה⁶⁰ - אֵין לָהּ חֲצֵר וְאֵין לָהּ אֲרַבַּע אַמּוֹת. מִפְּנֵי שֶׁחֲצֵר שֶׁל קִטְנָה מְיָדָה לְמַדְנָה⁶¹: שֶׁפֶשֶׁם שֶׁהִיא מִתְגַּרְשֶׁת בְּגַט הַמְּגִיעַ לְיָדָהּ, כִּף מִתְגַּרְשֶׁת בְּגַט הַמְּגִיעַ לְחֲצֵרָה; וְכִשֶּׁם שֶׁיֵּשׁ לָהּ חֲצֵר לְעֵנֵן הַגֵּט, כִּף יֵשׁ לָהּ לְעֵנֵן מְצִיאָה⁶²; וְאֲרַבַּע אַמּוֹת שֶׁל אָדָם בְּחֲצֵרוֹ לְעֵנֵן מְצִיאָה⁶³. אֲבָל הָאִישׁ לְמַדְנָה שֶׁחֲצֵרוֹ קוֹנֶה לּוֹ מִשְׁלוּחָיו⁶⁴: כִּדְרָף שֶׁקוֹנֶה לּוֹ שְׁלוּחָיו⁶⁵, כִּף תִּקְנָה לּוֹ חֲצֵרוֹ; וְהַקֵּטָן, הוּאִיל וְאִינוּ עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ⁶⁶, כִּף אֵין חֲצֵרוֹ וְלֹא אֲרַבַּע אַמּוֹת שָׁלוּ קוֹנִין לּוֹ, עַד שֶׁתִּגְעֶי מְצִיאָה לְיָדוֹ⁶⁷.

58) חצר המשתמרת קונה לה שלא מדעתה כמו לגדול (בבא-מציעא י: יא.) 59) קונות לה מכוח תקנת החכמים,

שְׁנֵיהֶם חֲרָשִׁים - תִּקְנּוּ חֲכָמִים²⁶ שְׂיִקְנּוּ, כְּדִי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לְהַנְצוֹת²⁷.

21) מלידה, אינו מדבר ואינו שומע ודינו כשוטה. 22) בבא-מציעא ח. 23) ראה משנה גיטין נט: ולקמן הלכה יב. 24) שהרי מה שהגביה החרש בשביל הפקח - כמונח על גבי קרקע הוא. 25) שהרי לא הגביה את המציאה כולה מעל גבי הקרקע, וההגבהה של הפקח אינה מועילה לו, מיגו שלא קנה לעצמו, לא קנה לחרש. ואפילו "מפני דרכי שלום" אין כאן, כי החרש עצמו יאמר: פקח לא קנה, אני אקנה? (בבא-מציעא ח.). 26) שם. 27) לריב עם החוטפים מהם את המציאה.

ה. שְׁנַיִם שְׂרָאוּ גָמַל אוּ חֲמור²⁸ שֶׁל מְצִיאָה, וְקָדְמוּ שְׁנֵיהֶם וְהִנְהִיגוּהוּ אוּ מִשְׁכַּחוּהוּ²⁹, אוּ שֶׁהָיָה אֶחָד מִנְהִיג וְאֶחָד מוֹשֵׁף - קָנּוּ שְׁנֵיהֶם³⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים? בְּחֲמור; אֲבָל בְּגָמַל, אִם הָיָה אֶחָד מִנְהִיג וְאֶחָד מוֹשֵׁף - הַמוֹשֵׁף קָנָה, אֲבָל לֹא הַמִּנְהִיג³².

28) שם ח: 29) ועקר רגליו ממקומו. ראה הלכות מכירה פרק ב, הלכה ו. 30) ואין אחד עדיף מחבירו, אף-על-פי שחמור דרכו בהנהגה, נקנה גם במשיכה. 31) זה נמשך אחר הדין: "אחד מנהיג, ואחד מושף". 32) כלשון אחרון שם. שהנהגה בגמל במקום משיכה אינה קונה. כלומר, אם שניהם מנהיגים שניהם קונים, אבל אם אחד מנהיג ואחד מושף, המושף עדיף ואין המנהיג קונה (שם ט.).

ו. בְּהֵמַת מְצִיאָה שֶׁקָּדַם אֶחָד וְאֶחָז בְּמוֹסְרָה³³ - לֹא קָנָה³⁴, עַד שֶׁיִּמְשֵׁף אוּ יִנְהִיג³⁵. וְכֵן בְּנִכְסֵי הַגֵּר³⁶. אֲבָל קָנָה הַמוֹסְרָה לְבָדָה.

33) חבל שקושרים בו בעל-חי. 34) אין האוחז במוסרה קונה את הבהמה אלא-אם-כן בעל הבהמה מוסר אותה בידו. כגון במקח וממכר או במתנה (שם ח:). 35) ראה הלכה ה. 36) שמת ואין לו יורשים, וכל הקודם בנכסיו זכה בהם (שם).

ז. הָיָה אֶחָד רוֹכֵב³⁷ וְאֶחָד אוֹחֵז בְּמוֹסְרָה - הָרוֹכֵב קָנָה הַבְּהֵמָה וְהַמוֹסְרָה שֶׁעַל לְחֵי הַבְּהֵמָה³⁸ בְּלִבָּר, וְזֶה שֶׁאֶחָז הַמוֹסְרָה קָנָה מִמֶּנָּה מֵה שֶׁאֶחָז בְּיָדוֹ³⁹, וְשֶׁאֵר הַמוֹסְרָה לֹא קָנָהוּ אֶחָד מֵהֶן⁴⁰.

37) שם ט. 38) כדעת רב אשי, ובלשונו "בית פגיה". 39) ויותר לא, כי אין קונים חפץ מן ההפקר אלא-אם-כן הגביהו כולו. 40) וכל התופס בו זכה.

ח. חֲצֵרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנֶה לּוֹ שֶׁלֹּא מִדְּעֵתוֹ⁴¹, וְאִם נִפְלָה בָּהּ מְצִיאָה - הָרִי הִיא שֶׁל בְּעַל הַחֲצֵר⁴². בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים? בְּחֲצֵר הַמְּשַׁתְּמֶרֶת⁴³; אֲבָל בְּשִׂדָּה וְגִנָּה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן: אִם הָיָה עוֹמֵד בְּצִד שִׂדָּה⁴⁴ וְאָמַר: זָכָה לִי שְׂדֵי - זָכָה בָּהּ; וְאִם אֵינוּ עוֹמֵד שָׁם, אוּ שֶׁהָיָה עוֹמֵד וְלֹא אָמַר יְזַכֶּתָּה לִּי⁴⁵ שְׂדֵי -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וקרובו ובין האחרים. אבל מצד הדין אין זה גזל, שהרי אין בהם דעת, ולא זכות במציאה, וכאילו היא מונחת עדיין על הקרקע (בבא-מציעא שם). (81) על תקנת החכמים. (82) כי הגזלן זכה מן הדין, וכדעת תנא-קמא שם. (83) גזלן שכפר ונשבע לשקר, חייב להחזיר את הקרן ולהוסיף חומש (ויקרא ה, כד), אבל בגזל זה שאינו יוצא בדיינים - אין גם חומש. ראה למעלה פרק ו, הלכה טז.

יג. **מְצִיאַת בְּנוֹי⁸⁴ וּבְתוֹ הַסְּמוּכִים עַל שְׁלֶחְנוֹ⁸⁵, אָף עַל פִּי שֶׁהָן גְּדוּלִים⁸⁶, וּמְצִיאַת בְּתוֹ הַנְּעֵרָה⁸⁷, אָף עַל פִּי שְׂאִינָה סוּמְכָת⁸⁸ עַל שְׁלֶחְנוֹ, וְאֶפְלוּ הֵיטָה מְכוּרָה אָמָה⁸⁹, וּמְצִיאַת עֶבְדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַפְּנֻעִים⁹⁰, וּמְצִיאַת אִשְׁתּוֹ⁹¹ - הָרִי אֱלוֹ שְׁלוֹ. אֲבָל מְצִיאַת בְּנוֹ שְׂאִינוֹ סוּמְךָ עַל שְׁלֶחְנוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן, וּמְצִיאַת עֶבְדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעֵבְרִים⁹², וּמְצִיאַת אִשְׁתּוֹ שֶׁהִיא מְגֻרֶשֶׁת וְאִינָה מְגֻרֶשֶׁת⁹³ - כָּל אֱלוֹ הַמְּצִיאוֹת אֵינָן שְׁלוֹ.**

(84) משנה בבא-מציעא יב. (85) שאביהם מפרנסם. (86) דינם לענין מציאה כקטנים, שם יב: והטעם שהמציאה לאב - "משום איבה", שהרי הוא מפרנסם. (87) בת שתיים-עשרה ויום אחד שהביאה שתי שערות, עדיין ברשות אביה היא (כתובות מז). (88) זה יוצא מדברי הגמרא שאומרת, שמציאת שפחה עבריה, שלא הביאה שתי שערות, שייכת לאביה, אף-על-פי שאינה סמוכה על שולחן אביה אלא על שולחן רבה, בבא-מציעא יב: (89) מכורה כשפחה, אין המציאה שייכת לאדוניה אלא לאביה (שם). והטעם הוא משום איבה, שלא ישנא אותה ויקדשנה למנוול ולמוכה שחין (כתובות מז, וראה תוספות שם). (90) כל מה שקנה עבד קנה רבו (משנה, שם יב). (91) כדי למנוע קטטה בינו לבינה, שהרי הוא מפרנסה. (92) ברשות עצמם הם (משנה, שם). (93) ספק מגורשת, כגון זרק לה גט ברשות הרבים, ספק קרוב לה ספק קרוב לו. אף-על-פי שעדיין חייב לפרנס אותה, בכל זאת המציאה שלה, שהרי בין כך וכך יש כבר איבה בינו לבינה (גמרא שם יב:).

פֶּרֶק שְׂמוֹנָה עֶשְׂרִי

1) נתבארו בו דיני מציאת השטרות, איזה אלו שטרות שיהיו, והיות דיניהם חלוקים משאר המציאה, כמו שהוא מבואר שם.

א. **הַמוֹצֵא שֵׁטֶר חוֹב², אָף עַל פִּי שְׁלֹא פָּרַשׁ³ בּוֹ אֶתְרִיּוֹת נְכָסִים⁴, וְאָף עַל פִּי שֶׁחֵיב מוֹדָה⁵, וְאָף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקַיֵּם⁶ - הָרִי זֶה לֹא יִחְזִיר⁷; שְׁמָא פָּרְעוּ, וּקְנוּנִיא⁸ הֵם⁹ עוֹשִׂים פְּדֵי לְטָרְף לְקוֹחוֹת¹⁰ שְׁלֹא פְּדִינִי¹¹, וּלְפִיכָף¹² הוֹדָה לוֹ. שֶׁהָרִי יֵשׁ לוֹ¹³ לְטָרְף בְּשֵׁטֶר שְׁלֹא פָּרַשׁ בּוֹ אֶתְרִיּוֹת, שֶׁהָאֶתְרִיּוֹת שְׁלֹא נִתְפָּרְשָׁה בְּשֵׁטֶר - טְעוֹת סוֹפְרִי¹⁴ הוּא, בֵּין בְּשֵׁטְרֵי הַלְוָאָה בֵּין בְּשֵׁטְרֵי מְקָח וּמְמַכְרֵי¹⁵. לְפִיכָף¹⁶, אִם פָּרַשׁ בְּשֵׁטֶר זֶה שֶׁהוּא שְׁלֹא בְּאֶתְרִיּוֹת: אִם הָיָה חֵיב מוֹדָה - יִחְזִיר¹⁷; וְאִם לֹא - לֹא יִחְזִיר¹⁸, שְׁמָא פָּרְעוּ¹⁹.**

דברי רבי יוחנן שם. (60) דברי ריש לקיש. ולפי מסקנת הגמרא, גם רבי יוחנן מודה בקטן. ראה רבינו חננאל ורש"י. (61) כתוב בתורה: "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה" (דברים כד, א). ודרשו בגיטין עז: "ונתן - מכל-מקום". כלומר, לאו דוקא בידה ממש אלא אפילו נתן את הגט לחצרה, הרי היא מגורשת, ודין החצר כדין היד, שם י: (62) בבבא-מציעא יא. אמרו: "לפינן מציאה מגט", כלומר אנו לומדים מציאה מגט, כשם שחצרה כידה לענין הגט, כך היא כידה לענין מציאה. (63) זה יוצא מדברי רב פפא (שם י:): שאמר, שבשדה חבירו לא תיקנו ארבע אמות, ואף-על-פי שהתורה נתנה לו זכות ללכת בו ולקחת פאה, אבל לא נתנה לו זכות שתהיה חצרו. משמע שארבע אמות דינן כחצרו. ועל כן הקטנה כשם שיש לה חצר, כך יש לה ארבע אמות. (64) שם י: (65) כי שלוחו של אדם כמותו. (66) בקידושין מא. למדנו ששלוחו של אדם כמותו, מהכתוב (דברים כד, א) "ושלחה מביתו", והפרשה מתחילה: "כי יקח איש" כלומר, גדול. (67) ראה לקמן הלכה יב.

יא. **מִי שֶׁרָאָה⁶⁸ אֲחֵרִים רְצִים אַחַר הַמְּצִיאָה, וְהָרִי הִיא צְבִי שְׂבוּר אוֹ גּוֹזְלוֹת⁶⁹ שְׁלֹא פָּרְחוּ: אִם הָיָה עוֹמֵד בְּצַד שְׂדֵהוּ⁷⁰ שֶׁהָן בְּתוֹכָהּ, וְאֱלוֹ הָיָה רֵץ הָיָה מְגִיעֵן⁷¹, וְאָמַר⁷²: זָכָתָה לִי שְׂדֵי - זָכָתָה לוֹ שְׂדֵהוּ; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהִגִּיעֵן - הָרִי אֱלוֹ פְּצָבִי שֶׁהוּא רֵץ בְּדַרְכּוֹ וּכְגוֹזְלוֹת הַמְּפָרִיחִים, וְלֹא אָמַר פְּלוֹם⁷³, אֲלֹא כָּל הַקּוֹדֵם בֵּהֶן זָכָה. וְאִם נָתַנוּ לוֹ בְּמַתְנָה⁷⁴ - הוֹאִיל וְאַחַר הַקָּנָם לוֹ וְהָרִי הֵן מִתְגַּלְגְּלִין⁷⁵ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ, קָנְתָה שְׂדֵהוּ⁷⁶. וְאִם הָיָה צְבִי רֵץ בְּדַרְכּוֹ וּגּוֹזְלוֹת מְפָרִיחִין - לֹא קָנְתָה לוֹ שְׂדֵהוּ⁷⁷.**

(68) משנה בבא-מציעא יא. (69) נקטה המשנה לשון רבים, משום שדרכם לפרוח הרבה ביחד. (70) דעת שמואל, שם. (71) דעת רבי יוחנן, שם יב. (72) משנה, שם יא. דרושים כל שלושת התנאים: א. עומד בצד שדהו. ב. אילו היה רץ, היה מגיעם. ג. אמר: זכתה לי שדי, משום ששדה חצר שאינה משתמרת היא, ועל-ידי קיום התנאים הנ"ל נעשית כחצר המשתמרת. (73) שהרי אפילו לא יקחהו אחר, לא ישאר בשדהו, משנה שם. (74) שם יב. (75) הצבי השבור והגוזלות שלא פרחו, ונתגלגלו בשדה דינו כמונה בשדה. (76) ואין הנותן יכול לחזור בו. (77) אפילו במתנה, שדעת אחרת מקנה אותו, שהרי הצבי הרץ כדרכו והגוזלות המפריחים יעזבו מהר את שדהו, ודומים כאילו אינם בחצרו כלל.

יב. **מְצִיאַת חֶרֶשׁ⁷⁸ שׁוֹטֵה וְקָטָן - יֵשׁ בָּהּ גְּזוּל⁷⁹, מְפָנִי דַרְכֵי שְׁלוֹם⁸⁰. לְפִיכָף, אִם עֶבְרִי⁸¹ אַחַר וּגְזוּלָה מֵיָדָן - אִינָה יוֹצֵאָה בְּדִינֵין⁸², וְאִם כָּפַר בָּהּ וְנִשְׁפַּע - אֵינוֹ חֵיב בְּחֻמְשֵׁי⁸³.**

(78) מלידה, וממילא הוא גם אלם וגם שוטה, ועל כן הוא נזכר תמיד יחד עם שוטה וקטן (משנה גיטין נט:). (79) אם בא אחר וחתף מידם. (80) כדי למנוע ריב בין המוצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סימן, שהרי המינימום של "שטרות" הוא שנים (גמרא ורש"י שם).

ד. הִיָּה הַלְוָה אֶחָד³¹ וְהַמְלוּים שְׁלֹשָׁה³²: אִם מְקַיְמִים³³ הֵם - יַחְזִיר לְלוֹהָ³⁴, וְאִם לֹא - יַחְזִיר לְמִי שָׁנְתָן סִימָן; שְׁמָא הַמְלוּים נִתְּנוּ שְׁטָרוֹתֵיהֶן לְסוֹפֵר³⁵ לְקִימָן וְנִפְלוּ מִיַּד הַדִּין³⁶. הִיָּה הַמְלוּהָ אֶחָד וְהַלְוִים שְׁלֹשָׁה - יַחְזִיר לְמַלְוָה³⁷. וְאִם הָיוּ שְׁלֹשָׁתָן בְּכֹתֵב יָדִי סוֹפֵר אֶחָד - יַחְזִיר לְמִי שָׁנְתָן סִימָן; שְׁמָא שְׁלֹשָׁתָן הוֹלִיכוּ שְׁטָרֵיהֶן לְסוֹפֵר לְכֹתֵב וְנִפְלוּ מִיַּד הַסוֹפֵר³⁸.

(31) בשלושת השטרות שמצאם יחד (משנה בבא מציעא כ.). (32) כגון ראובן לזה משמעון, מלוי ומיהודה. (33) גמרא, שם כ: (34) אפילו נתן המלוה סימן, שוודאי פרע הלוה את השטרות וקבלם חזרה ומידו נפלו, שאם מיד המלוים נפלו, מי קיבץ אותם למקום אחד. (35) של בית-הדין. (36) אבל בשטרות מקויימים אין חוששים שמא מיד הדיין נפלו, שאין דרכו של איש להשהות את שטרו המקויים אצל הדיין (שם). ובכ"י אוקספורד 591 הגירסא היא: "ונפלו מיד הסופר". (37) שוודאי מידו נפלו, שאם מיד הלוים נפלו, כיצד נזדמנו למקום אחד (משנה וגמרא שם). (38) ומעולם לא לוו, ואין זה ודאי שמהמלוה נפלו, ועל כן לא יחזיר אלא למי שנתן סימן.

ה. מְצָא שְׁטָרוֹת קְרוּעִין³⁹ וְשֹׁטֵר חוֹב בִּינֵיהֶן - לֹא יַחְזִיר⁴⁰. וְאִם יָשׁ עִמָּהֶן שׁוֹבְרִי⁴¹, אֶפְלוּ בְּלֹא עֵדִים - יִתֵּן שֹׁטֵר הַחוֹב לְלוֹהָ⁴²; שְׁאֵלוּ לֹא הִיָּה פְרוּעַ, לֹא הֶשְׁלִיכוּ בֵּין שְׁטָרוֹת קְרוּעִים, וְהָרִי יָשׁ עִמּוֹ כְּתָב שֶׁהוּא פְרוּעַ.

(39) שם כ: (40) לא למלוה ולא ללוה, אפילו נתן המלוה סימן, שמא נפרע, שהריהו מושלך עם יתר השטרות הפרועים. (41) שכתוב בו שהשטר נפרע (משנה שם כ.). (42) שוודאי נפרע. לפי רבינו, מדברת משנתנו שם, באחד שמצא ברחוב שטרות קרועים, ושטר חוב ביניהם בצירוף שובר, ולא במלוה שמצא בין שטרותיו שובר על אחד השטרות, ראה אור-שמח ומשנה-למלך כאן.

ו. מְצָא⁴³ גִטֵּי נְשִׁים: בְּזִמְן שֶׁהִבְעֵל מוֹדָה⁴⁴ - יַחְזִיר לְאִשָּׁה⁴⁵; אִין הִבְעֵל מוֹדָה⁴⁶: אִם נִתְּנָה הָאִשָּׁה סִימָן מִבְּהֶקֶל⁴⁷ - יִנְתֵּן לָהּ⁴⁸, וְאִם לֹא - לֹא יַחְזִיר לֹא לְזָה וְלֹא לְזָה⁴⁹. אָמַר הִבְעֵל⁵⁰: מִיָּדִי נִפְלָה. וְנָתַן סִימָנִיו, וְהָאִשָּׁה אוֹמְרָת: מִיָּדִי נִפְלָה, וְנִתְּנָה סִימָנִיו - יִנְתֵּן לָהּ⁵¹. וְהוּא⁵², שִׁתְּתָן סִימָן מִבְּהֶקֶל, כְּגוֹן שֶׁאִמְרָה: נִקְבַּי יָשׁ בְּצַד אוֹת פְּלוּזִית⁵³; שְׁאֵלוּ לֹא הִגִּיעַ לְיָדָה, לֹא הִיָּתָה יוֹדְעַת.

(43) בבא מציעא יח: (44) שנתן את הגט לאשתו ומידה נפל. (45) להתירה להנשא, שלא כשטר חוב, שאף-על-פי שהחייב מודה לא יחזיר, למעלה הלכה א. והטעם הוא, ששטר-חוב לגביית החוב הוא בא, ואפילו מן הלקוחות, ועל כן לא תועיל הודאת הלוה, שהרי אדם שלישי (הלקוח) עלול

(2) משנה בבא מציעא יב: (3) שלא כתוב במפורש. (4) שנכסי הלוה אחראים לפרעון החוב, והמלוה יוכל לטרוף אותם גם מיד הלקוחות, שקנו אחרי ההלוואה. (5) שהלוה מודה שלא פרע, והשטר-חוב נפל מיד המלוה, וכל-שכן כשלא מודה וטוען שפרע (גמרא שם). (6) על-ידי העדים בבית-הדין (בבא מציעא טז). (7) למלוה. (8) הסכם של רמאות. (9) המלוה והלוה. (10) שקנו במפורש שלא באחריות, או כשאין ללוה נכסים אחרים. אבל כשקנו באחריות ויש ללוה נכסים, אין חשש קנוניה. (11) שהרי נפרע החוב, שם יג. (12) כדי שיחלקו ביניהם את קרקע הלקוחות. (13) זכות. (14) הסופר שכח לכתוב אחריות נכסים, והמלוה לא הפסיד את זכותו מפני טעותו של הסופר, כדעת החכמים במשנה. רבינו פסק כאביי שם לג: בניגוד לדעת שמואל שסובר שאין חוששין לפרעון. שיטתו של שמואל הופרכה, שם יד. (15) כדעת רבא שאינו מבדיל בין שטרי הלוואה ובין שטרי מקח וממכר (שם טז:). (16) מכיון שהדין "לא יחזיר" מנומק בזה "שאחריות טעות סופר". (17) שהרי בשטר זה כתוב מפורש שאין בו אחריות, והמלוה ינכה מן הלוה בלבד, והוא הרי מודה שלא פרע. (18) שם יב: (19) מכיוון שנפל ולא נזהר בשמירתו, יש יסוד לחשוש שפרעו.

ב. וְכֵן אִם מְצָא שֹׁטֵר שְׁזַמְּנוּ בוּ בַיּוֹם²⁰, וְהִיָּה מְקַיְמִים²¹, וְהַחֵיב מוֹדָה²² - יַחְזִיר²³; וְאִם אִינוּ מְקַיְמִים - לֹא יַחְזִיר, שְׁמָא פֶתַח לְלוֹתָהּ²⁴ וְעַדִּין לֹא לָוָה²⁵.

(20) שביום שנמצא נכתב. מימרא של רבי יוחנן, בבא מציעא יז. (21) אישור בית-הדין שהשטר כשר. (22) שלא פרע ומהמלוה נפל, דברי רב כהנא שם. (23) למלוה. ואין חוששין לקנוניה כמו בהלכה א, כי הם יכולים לכתוב שטר אחר שזמנו כזמן השטר הנמצא, מה-שאיין-כן בהלכה א. (24) הכין לעצמו שטר לשם קבלת הלוואה. (25) ואינו משמיד את השטר, כי בדעתו ללוות אחר-כך, וחס על שטר הסופר. והמלוה יטרוף שלא כדין מן הלקוחות, שקנו מהלוה קרקע בימים שבין כתיבת השטר ובין ההלוואה, ועל כן לא יחזיר למלוה כשאינו מקויים אפילו כשהלוה מודה (גמרא שם). וראה חושן-משפט סימן סה, סעיף ז, מאירת עינים שם סעיף-קטן כב.

ג. מְצָא שֹׁטֵר בְּחֶמְתָּה²⁶ אוּ בְכָלִי עֵץ וְכִיּוֹצֵא בְּהֶן - הָרִי זֶה יַחְזִיר לְמִי שָׁנְתָן סִימָן²⁷. מְצָא שְׁלֹשָׁה שְׁטָרוֹת פְּרוּכִין²⁸ בְּכַרְף אֶחָד, אוּ מִנְחִין זֶה עַל זֶה²⁹ וְאִגְרוּדִים אֶגֶד אֶחָד - יַחְזִיר לְמִי שָׁנְתָן סִימָן³⁰.

(26) נוד של עור, משנה שם כ. וגמרא כ: (27) מה-שאיין-כן בשתי ההלכות הקודמות שאין מחזירים את השטר למלוה אפילו בסימן, שהרי השטר בידו היה, והוא מכיר את הסימן, ואין זו הוכחה שמידו נפל. (28) ראשו של זה בסופו של זה, משנה וגמרא שם. (29) אורכו של זה על אורכו של זה. (30) המוצא מכריז "שטרות מצאתי", והמאבד יאמר את המספר, או שהיו כרוכין או אגודים, כסימן. על כן מדברת המשנה על שלושה שטרות, כי בשנים אין המספר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(63) משנה, שם יח. (64) שאין הנותן יכול לחזור בו לאחר שמסר את שטר המתנה למקבל, גמרא שם יט: (65) ברייתא שם יט. (66) ולא זכה חבירו. (67) הדבר הזה. (68) הראשון. (69) לומר ששטר המתנה שנמצא נמסר בשעתו לראשון, ומידו נפל, ואם נחזיר את השטר לראשון, הוא יוציא את השדה מן האחרון, שהרי שטרו קודם לזה של האחרון, ויחלקו ביניהם את השדה (גמרא שם). (70) חולה מסוכן השוכב על ערש דוי (שם). (71) כי הנותן יכול לחזור בו, שאין כוונתו להקנות אלא לאחר מיתה, ועל כן אפילו נחזיר את השטר לראשון לא יפסיד האחרון. (72) הלכות זכיה ומתנה פרק ט, הלכה טז.

י. **מֵת שְׁכִיב מְרַע שְׁנֵתָהּ בְּמִתְנָה, אָף עַל פִּי שְׁהִירָשׁ מוֹדָה⁷³ שְׁמוֹרִישׁוֹ נִתְנָה - הָרִי זֶה לֹא יִחְזִיר לֹא לְזֶה וְלֹא לְזֶה; שְׁמָא פְּתַב לְתַן וְלֹא נִתַן, וּמְכַרְהָ הִירָשׁ אוֹ נִתְנָה, וְחִזְר בּוֹ⁷⁴, וְהָרִי הוּא רוֹצֵה לְעֲשׂוֹת קְנוּיָא עִם זֶה פְּדִי לְהַפְקִיעַ⁷⁵ נְכִסֵּי זֶה הָאֲחֵרוֹן.**

(73) שם יט: (74) והרי אינו רשאי לחזור בו, שהרי מתנת בריא היא. (75) על-ידי-זה שיחזירו את השטר לראשון שזמנו קודם לזה של האחרון, ואחר-כך יחלקו ביניהם את השדה.

יא. **מֵצָא שׁוֹבֵר⁷⁶: בְּזִמְן שֶׁבַעַל הַשְּׁטֵר מוֹדָה שְׁנִשְׁבֵּר שְׁטָרוֹ וּפְרָעוֹ אוֹ מְחַלּוֹ⁷⁷ - יִתְּנָה⁷⁸ לְבַעַל הַשׁוֹבֵר; אֵין שְׁנִיָּהֶם⁷⁹ מוֹדִים - לֹא יִחְזִיר⁸⁰ לֹא לְזֶה וְלֹא לְזֶה.**

(76) המאשר שהשטר נפרע (משנה, שם יח.). (77) תוקף השטר נשבר מפני שפרע לו את החוב, או שמחל לו בעל השטר על החוב. (78) ואין חוששים שמא מכר בעל השטר את השטר לאחר לפני פרעון החוב, ואם נחזיר את השובר יפסיד הקונה, שהרי גם לאחר מכירת השטר - זכאי המוכר למחול על החוב (שם כ.). (79) ובעל השטר טוען שהכין את השובר לעת הצורך, אבל החוב טרם נפרע. (80) שם יט:

יב. **מֵצָא פְּתַבָּהּ⁸¹, אָף עַל פִּי שְׁשִׁנְיָהֶם מוֹדִים⁸² - לֹא יִחְזִיר⁸³ לְאִשָּׁה; שְׁמָא נִפְרָעָה פְּתַבָּהּ זֹו אוֹ נִמְחַלָּה, וְאַחַר כֵּן מְכַר הַבַּעַל נְכִסָּיו, וְהָרִי הוּא רוֹצֵה לְעֲשׂוֹת קְנוּיָא⁸⁴ עַל הַלְקוּחוֹת.**

(81) שטר שבו מתחייב הבעל לשלם סכום כסף לאשתו כשיגרשנה או כשתאלמן ממנו. (82) שהכתובה לא נפרעה. (83) כדין כל שטר-חוב, ראה למעלה הלכה א. (84) להחזיר לאשתו את הכתובה, כדי לטרוף את הקרקע מן הלקוחות, ויחלקו ביניהם את הקרקע.

יג. **מֵצָא אֲגָרוֹת שׁוֹם⁸⁵ וְאֲגָרוֹת מְזוּן⁸⁶, שְׁטָרֵי חֲלִיצָה⁸⁷ וּמְאוּנִין⁸⁸, וְשְׁטָרֵי טַעֲנוֹת⁸⁹ שְׁפוֹחֲבִין הַדִּינִין שֶׁל בַּעַל דִּין זֶה וְשֶׁל חֲבֵרוֹ, אוֹ שְׁמָצָא שְׁטָרֵי בְּרוּרִים, וְהֵם הַשְּׁטָרוֹת שֶׁבְּרוּרֵי לְהִזְן⁹⁰ בַּעֲלֵי דִינֵין אֵת הַדִּינִין שֶׁדִּינֵין לָהֶם וְקָבְלוּ עֲלֵיהֶם שְׁדִינּוּ לָהֶם פְּלוּנֵי קְנָה⁷¹, כְּמוֹ שִׁתְּבָאָר⁷².**

להפסיד, אבל גט עיקרו בא להתיר את האשה להינשא. [אמנם קיים חשש, שמא כתב הגט בניסן ולא נתנו לאשה עד תשרי, ובינתיים מכר הבעל פירות של נכסי מלוג שלה, ועכשיו אחרי שיחזירו לידה את הגט תטרוף מן הלקוחות מה שקנו בין ניסן לתשרי. בגמרא שם יט. הקשו כך על גט אשה ועל שטר שחרור, והשיבו: מחזירים, כדי שתוכל להנשא, וכשתבוא להוציא מיד הלקוחות ידרשו ממנה להוכיח מתי הגיע הגט לידה, ותאריך הגט אינו קובע]. (46) והוא טוען שעדיין לא נתן לה את הגט ומידו נפל, וכעת אינו רוצה לגרשה, והאשה טוענת שמידה נפל והיא מגורשת. (47) ראה סוף ההלכה. (48) ומתירים אשת איש בסימן מובהק, אף-על-פי שהבעל טוען שלא גירשה. (49) לשון הברייתא שם. (50) שם כח. (51) ססימני הבעל אינם כלום, שהרי הוא כתב את הגט ויודע בסימניו, ולא כבמציאה סתם שאמרנו "סימניו וסימניו יניח", כלומר באו שנים וכל אחד מהם נתן סימני האבידה כמו שנתן חבירו, לא יתן לא לזה ולא לזה, אלא תהיה מונחת עד שיודה האחד לחבירו או יעשו ביניהם פשרה. ראה גמרא שם, וראה למעלה פרק יא, הלכה ג, ופרק יג, הלכה ו. (52) בתנאי. (53) ולא נקב סתם, כי שמא ראתה את הנקב כשהגט היה ביד בעלה (גמרא שם).

ז. **הוּא אוֹמֵר סִימְנֵי הַחוּט⁵⁴ שְׁקָשֵׁר בּוֹ הַגֵּט, וְהִיא אוֹמֵרֶת סִימְנֵי הַחוּט - יִנְתֵן לָהּ. וְהוּא, שְׁתֵּאמֵר סִימְן מְבַהֵק, כְּגוֹן אֲרֹךְ מֵדַת הַחוּט; אֲבָל אִם אָמְרָה: אָדָם אוֹ שָׁחַר הוּא - אֵין זֶה סִימְן מְבַהֵק⁵⁵. הוּא אוֹמֵר: בְּחֻמַּת הָיָה מְנַח, וְהִיא אוֹמֵרֶת: בְּחֻמַּת⁵⁶ הָיָה מְנַח - יִנְתֵן לוֹ; שְׁאֵין זֶה סִימְן מְבַהֵק⁵⁷.**

(54) בבא-מציעא כה. (55) שמא ראתה כשהגט היה ביד בעלה. (56) נוד של עור, שם. (57) שהאשה יודעת, שהבעל מחזיק כל שטרותיו בחמת.

ח. **מֵצָא גֵט שֶׁחֲרוּר⁵⁸: בְּזִמְן שֶׁהָרַב מוֹדָה⁵⁹ - יִחְזִיר לְעַבְדּוֹ⁶⁰; אֵין הָרַב מוֹדָה⁶¹ - לֹא יִחְזִיר⁶² לֹא לְזֶה וְלֹא לְזֶה.**

(58) שטר ששחרר האדון את עבדו הכנעני. משנה, שם יח. (59) שנתנו לעבד להשתחרר בו, ומיד העבד נפל. (60) ברייתא, שם יט. (61) וטוען שכתב את השטר ונמלך ברעתו שלא ליתנו. (62) שם.

ט. **מֵצָא שְׁטֵר מִתְנָה⁶³: אִם מִתְנַת כְּרִיא⁶⁴ הִיא, וְאָף עַל פִּי שְׁשִׁנְיָהֶם מוֹדִים⁶⁵ - לֹא יִחְזִיר לֹא לְזֶה וְלֹא לְזֶה; שְׁמָא פְּתַב לְתַן וְלֹא נִתַן⁶⁶, וְאַחַר שֶׁפְּתַב שְׁטָר זֶה מְכַר שְׂדֵה זֹו אוֹ נִתְנָה לְאַחַר בְּמִתְנָה, וְחִזְר בּוֹ, וְזֶה⁶⁷ שְׁמוֹדָה לְזֶה⁶⁸ פְּדִי לְעֲשׂוֹת קְנוּיָא עַל הָאֲחֵרוֹן⁶⁹ שְׁנָתן לוֹ אוֹ שְׁמָכַר לוֹ. וְאִם מִתְנַת שְׁכִיב מְרַע⁷⁰ הִיא: אִם הוֹדָה - יִתַן, וְאִם לֹא - לֹא יִתַן; שְׁשִׁכִיב מְרַע שְׁנָתן לְשָׁנִים זֶה אַחַר זֶה - הָאֲחֵרוֹן קְנָה⁷¹, כְּמוֹ שִׁתְּבָאָר⁷².**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. החובל בַּחֲבֵרוֹ² - חָיֵב לְשַׁלֵּם³ לוֹ חֲמִשָּׁה דְבָרִים, וְאֵלֹהֵם: נֶזֶק, וְצַעַר, וְרִפּוּי, וְשִׁבְתָּ, וְכַשְׁתָּ. וְחֲמִשָּׁה דְבָרִים אֵלָיו, כְּלָן מִשְׁתַּלְּמִים מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו⁵, כְּדִין כָּל הַמְזִיקִין⁶.

(2) כגון, קוטע ידו. (3) ואין מקטעים ידו. (4) אלו שאין בהם חסרון כיס, כגון, צער ובושת. (5) מן הקרקע המעולה שבנכסי החובל, אם אין לו מטלטלין. (6) בממון חבירו, שאמרה תורה "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" (שמות כב, יד). וראה למעלה הלכות נזקי ממון פרק ח הלכה י.

ב. נֶזֶק פִּיצוּד? שְׁאֵם קָטַע יַד חֲבֵרוֹ אוֹ רִגְלוֹ - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאֵלֹהֵי הוּא עֶבֶד נִמְכָּר בְּשׁוּק⁸, כְּמָה הָיָה יָפֶה⁹ [אֲזוּ] וְכְמָה הוּא יָפֶה עֵתָה, וּמִשְׁלֵם הַפְּחַת שְׁהַפְּחִית מִדְּמִיו. שְׁנֵאמַר: עֵינַי תַּחַת עֵינַי. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה¹⁰ לְמַדּוֹ, שֶׁזֶה שְׁנֵאמַר 'תַּחַת' - לְשַׁלֵּם מְמוֹן הוּא.

(7) מהו קנה המידה לחישוב הנזק? שהרי הנחבל לא ירצה בחבלה זו, אפילו תמורת תשלום רב. (8) זהו קנה מידה אובייקטיבי להערכת שוויו של האדם מבחינת כושר העבודה בלי שים לב, אם אדם חשוב הוא או לא. בבא קמא שם. (9) היה שווה לפני שנחבל. (10) ששמע תלמיד מפי רבו ורבו מרבו עד משה רבינו.

ג. זֶה שְׁנֵאמַר בַּתּוֹרָה: פְּאֶשֶׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם כִּן יִתֵּן בּוֹ¹¹ - אֵינּוּ לְחַבֵּל בְּזֶה כְּמוֹ שֶׁחֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ; אֶלָּא שֶׁהוּא רְאוּי לְחַסְרוֹ אֵיבָר¹² אוֹ לְחַבֵּל בּוֹ פְּאֶשֶׁר עָשָׂה, וּלְפִיכֶף מִשְׁלֵם נֶזֶקוֹ¹³. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: וְלֹא תִקְחוּ כֶפֶר לְנַפְשׁ רֵצֶח - לְרוֹצֵחַ בְּלֶכַד הוּא שְׂאִין בּוֹ כְּפָר, אֲבָל לְחֲסִרוֹן אֵיבָרִים¹⁴ אוֹ לְחַבְּלוֹת יֵשׁ בּוֹ כְּפָר.

(11) והרי זה סותר לכאורה את הפירוש מפי השמועה שבהלכה הקודמת. (12) ראה אבן עזרא שמות כא, כד; ויקרא כד, יט. (13) כולל כל חמשת הדברים שנאמרו בהלכה א. (14) כגון קוטע ידו, אף על פי שאינה חוזרת לעולם ודומה למיתה, מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי (משפטים כא, כה).

ד. וְכֵן זֶה שְׁנֵאמַר בַּחֲבֵל בַּחֲבֵרוֹ וּמְזִיקוֹ: לֹא תַחֹס עֵינְךָ¹⁵ - שְׁלֹא תַחֹס בְּתִשְׁלוּמֵיךָ. שְׁמָא תֹאמַר: עֵינִי הוּא זֶה¹⁶ וְשֹׁלָא כְּכֹנְהָ חֹבֵל בּוֹ, אֲרַחֲמֵנּוּ; לְכָךְ נֹאמַר: לֹא תַחֹס עֵינְךָ¹⁷.

(15) ולפני זה כתוב "וקצותה את כפה", ולכאורה משמע חבלה גופנית ממש. רבינו מציין את הכתוב הזה ואומר: "שנאמר בחובל חבירו ומזיקו", משום שגם ברצח נאמר (דברים יט, יג) ולא תחוס עיניך, ושם כוונתו לעונש גופני דווקא. (16) כך פירש אבן עזרא, דברים כה, יב. (17) "אחד שוגג ואחד מזיד", ירושלמי בבא קמא פרק ח הלכה א.

ה. וּמְזִין שֶׁזֶה שְׁנֵאמַר בְּאֵיבָרִים¹⁸ עֵינַי תַּחַת עֵינִי,

וּפְלוּגִי, אוֹ שְׁמַצָּא כָּל מַעֲשֵׂה בֵּית דִּין¹⁹ - הָרִי זֶה יַחְזִיר. פָּלְלוּ שָׁל דְּבַר: כָּל שֹׁטֵר שֶׁחֹשְׁשִׁין בּוֹ לְפָרְעוֹן - לֹא יַחְזִיר, שְׁמָא נִפְרַע הַחֹב; וְאִם הָיָה הַחֵיב מוֹדָה, וְאִפְשָׁר שֶׁהוֹדָה כְּדִי לַעֲשׂוֹת קְנוּיָא עַד שֶׁיִּפְסִיד אֶת הַלֹּקֶחַ אוֹ מְקַבֵּל מִתְּנֶה שֶׁלְקָחוֹ אַחַר זְמַן הַשֹּׁטֵר, כְּדִי שֶׁיִּפְרְעוּ מִיָּדָם שְׁלֹא כְּדִין - הָרִי זֶה לֹא יַחְזִיר, אֶף עַל פִּי שֶׁשְׂגִיֵּהֶם מוֹדִים; וְכָל שֹׁטֵר שְׂאִין בּוֹ צַד לְחַשֵּׁשׁ לֹא לְפָרְעוֹן וְלֹא לְקְנוּיָא - יַחְזִיר לְבַעְלֵיו.

(85) שטר ששמו בית-דין נכסי לוח למלוח בחובו (משנה בבא-מציעא כ.ג). (86) מזון האשה והבנות. בית-דין כותבים שטר, שימכרו מקרקע הבעל למזון האשה והבנות (ראה פירוש המשנה לרמב"ם). (87) יבמה שחלצה כותבים לה בית-דין שטר המאשר שחלצה בפניהם כדן, ומותרת לכל איש. דיני חליצה נכתבו בספר נשים, הלכות יבום וחליצה. (88) יתומה קטנה שהשיאה אמה ואחיה יוצאת במיאון, שאומרת בפני שלושה אין רצוני בפלוני בעלי, ואינה צריכה גט. וכותבים לה בית-דין שטר שמיאנה בפניהם ומותרת להנשא. (89) כך פירשו בבבלי את "שטרי בירוין" שבמשנה שם. (90) זה דיין אחד וזה דיין אחד, שיהפוך בזכותו, ראה סנהדרין פרק ג, משנה א. (91) כגון שטר שהחליטו בית-דין נכסי לוח למלוח (בבא-מציעא טז:).

יד. כָּל הַשְּׁטוֹת הַנִּמְצָאִים שְׂדִינָן שְׁלֹא יַחְזִיר, אִם הַחְזִיר - הָרִי אֵלָיו כְּשָׂרִים⁹², וְגוֹבֵין בְּהֵן⁹³, וְאִין מוֹצִיאִין⁹⁴ אוֹתָן מִתַּחַת יַד בְּעֲלֵיהֶם, וְהָרִי הֵם בַּחֲזָקָתוֹ⁹⁵ וְאִין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם⁹⁶.

(92) כי הדין "לא יחזיר" בכל השטרות הללו הוא לכתחילה מתוך חשש, אבל אין לפסול אותם בגלל חשש. (93) כמו בכל שטר. ואם יטען בעל הדין שכנגד, שהשטר פרוע או טענות אחרות - דינו ככל שטר שיוצא מתחת יד המלוה. (94) על יסוד חשש וספק. (95) שהם כשרים. (96) לפרעון וקנוניא וכדומה. דעת עצמו. ולא נמצא כל מקור בתלמוד ובגאונים להלכה זו.

סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת גְּזֵלָה וְאֶבְדָּה פְּסִיעָתָא דְשְׁמָא

~ יום רביעי כ"ב טבת ~

הַלְכוֹת חוֹבֵל וּמְזִיק

מְצוֹת עָשָׂה אַחַת, וְהוּא דִין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ מְזִיק מְמוֹנוֹ.

וּבְאֹר מְצוֹה זו בְּפָרְקִים אֵלָיו:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) נתבאר בו החובל בחבירו שהוא חייב בחמשה דברים, שהם: נזק וצער וריפוי ושבת ובושת, מנין לו זה מן התורה. ואיכות עשיית החבלה, ככוונה ושללא ככוונה, באי זה דבר, ובאי זה מקום.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גרום לו צער בלי שנגע בגופו, פטור מדיני אדם. ראה שם הלכה ז.

ח. ומניין שהיא חייב בפשתת? בפני עצמו ורפוי³⁸ בפני עצמו? שנאמר³⁹: רק שכתו יתן ורפא ירפא.

37) ביטול מלאכתו מחמת החולי. וראה שם הלכה יא.

38) שכר הרופא ודמי הרפואות, וראה שם הלכה יד.

39) במכה איש ונפל למשכב. וראה בבא קמא פה.

ט. ומניין שהיא חייב בפשתת בפני עצמו? שהרי נאמר: ושלחה ידה והחזיקה במבשוי, וקצתה את פפה⁴⁰; בכלל דין זה כל המבייש⁴¹.

40) ופירשו חכמינו ממון, כמו ביד תחת יד. ראה ספרי תצא, ובבא קמא כת. 41) והחזיקה במבושיו לא באה אלא כדוגמא בלבד, ומעין זה ספרי, שם, רצב.

י. המבייש אינו חייב על הפשתת עד שיהיה מתפונן⁴², שנאמר: ושלחה ידה⁴³; אבל המבייש חברו בלא פוננה - פטור. לפיכך, ישן וכיוצא בו שפיש - פטור.

42) שלא כמזיק שחייב אפילו אינו מתכוון, ראה הלכה יא.

43) ולמדו חכמינו עד שיתכוון לשלוח. בבא קמא פו: וראה שם הגהות הב"ח. וראה ירושלמי פרק ה, הלכה ג וספרי שם.

יא. אדם מועד⁴⁴ לעולם. בין שוגג בין מזיד, בין ער בין ישן⁴⁵ בין שפור⁴⁶, אם חבל בחברו או הזיק ממון חברו - משלם מן היפה שבנכסיו. במה דברים אמורים שהישן חייב לשלם? בשנים שישנו באחד, ונתהפך אחד מהן והזיק את חברו⁴⁷ או קרע בגדו; אבל אם היה אחד ישן, ובא אחר ושכב בצדו - זה שבא באחרונה הוא המועד, ואם הזיקו הישן⁴⁸ - פטור. וכן אם הניח פלי בצד הישן ושברו - פטור; שזה שהניחו הוא המועד שפשע⁴⁹.

44) וחייב לשלם נזק שלם (שם כו.). 45) שהוא בבחינת אונס. 46) שאמנם ער הוא, אבל דינו כאנוס. בגמרא שם כו: פצע תחת פצע לחייבו על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון. 47) בגופו. 48) כלומר הראשון ששכב לישון. 49) שהניחם בצד הישן, שהיה צריך להעלות על דעתו, שהישן ישבור אותם.

יב. מי שנפל מן הגג ברוח מצויה⁵⁰ והזיק - חייב בארבעה דברים⁵¹, ופטור מן הפשתת⁵². נפל ברוח שאינה מצויה⁵³ - חייב בנזק⁵⁴ בלבד, ופטור מארבעה דברים⁵⁵. ואם נתהפך⁵⁶ - חייב בכל, אף בפשתת⁵⁷; שכל המתפונן להזיק, אף על פי שלא נתפונן לבייש - חייב בפשתת⁵⁸.

50) קרוב למזיד הוא, שהיה צריך להעלות על דעתו, שרוח מצוייה תפיל אותו. 51) אף על פי שלא נתכוון להזיק. 52) שהמבייש בלא כוונה פטור. ראה למעלה הלכה י.

תשלומין הוא¹⁹? שנאמר²⁰: תפורה תחת תפורה, ובפרוש נאמר²¹: וכי יכה²² איש את רעהו באבן או באגף²³ וגומר, רק שכתו יתן ורפא ירפא, הא למדת²⁴ ש'תחת' שנאמר בתפורה - תשלומין, והוא הדין ל'תחת' האמור בעין²⁵ ובשאר איברים²⁶.

18) היינו בחובל באברים. רבינו מציין "באברים", מכיוון שכתוב מעין זה נאמר גם במקום אחר (דברים יט, כא), בעדים זוממין. 19) דווקא, אפילו הסכים החובל שיחסירו לו אבר. שאלה זו מכוונת לנאמר למעלה (הלכה ב), "תחת לשלם ממון הוא". בהלכה ג' למדנו, שאין איסור לקחת כופר, וכאן אנו לומדים, שכופר בלבד מותר לקחת, אבל לא להחסיר אבר (לחם משנה). 20) באותו עניין. 21) באותה פרשה למעלה. 22) בכתוב לפנינו: והיכה. 23) דהיינו חבורה. 24) וזהו לימוד המבוסס על פשט הכתוב, שאינו מובא בבבלי ומקורו במכילתא דרשב"י (ראה שם עמוד 176, הוצאת מקיצי נרדמים), ורבינו העדיף אותו על דרשות הבבלי בבא קמא פג. (ראה יד מלאכי כלל ד מכללי הרמב"ם). ובזה מיושבת קושיית הלחם משנה כאן, וקושיית "מראה הפנים" בירושלמי בבא קמא פרק א דיבור המתחיל שאם היה סומא. 25) בכתוב שלפניו. 26) באותו כתוב.

ו. ואף על פי שדברים אלו²⁷ נראין מענין תורה שבכתב²⁸, וכלן²⁹ מפרשין הן מפי משה רבנו מהר סיני³⁰ - פלן הלכה למשה הן פידנו, וכזה ראו אבותינו דנין בבית דינו של יהושע, ובבית דינו של שמואל הרמתי, ובכל בית דין ובית דין שעמדו מימות משה רבנו³¹ ועד עכשו.

27) שעין תחת עין, יד תחת יד וכו' פירושם ממון. 28) שהרי למדנו דינים אלו מן הכתובים. 29) צריך לומר: "כולם". 30) כל התורה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני" (תורת כהנים, בהר. וראה הקדמה לפירוש המשנה). 31) ולא היה כל ספק, ש"עין תחת עין" פירושו ממון, וכל הדרשות מן הכתובים באות למצוא סימוכים מן התורה להלכה שהייתה מקובלת בידם.

ז. ומניין שמזיק בחברו חייב בצער³² בפני עצמו³³? שהרי נאמר באונס: תחת אשר ענה³⁴; והוא הדין לכל המצער³⁵ את חברו בגופו³⁶, שהיא חייב לשלם דמי הצער.

32) ושיעור הצער - ראה להלן פרק ב הלכה י. 33) נוסף על דמי הנזק. 34) מכאן לומדים, שאונס משלם צער נוסף על בושת, פגם וקנס של חמישים סלעים כסף (ירושלמי כתובות פרק ג הלכה ה). לימוד זה מפורש יותר מהדרשה "פצע תחת פצע, ליתן צער במקום נזק" (בבא קמא פה.) וראה הלכות נערה בתולה פרק ב הלכה א. ובזה מיושבת תמיהת המגיד משנה כאן. 35) אפילו לא הזיק, כגון כוואו בשפוד או במסמר על ציפורנו במקום שאינו עושה חבורה, בבא קמא פג: וראה להלן פרק ב הלכה ג. 36) אבל אם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנָכְנַס בְּבַעַל הַבַּיִת - הָרִי בַּעַל הַבַּיִת פְּטוּר.⁷⁷ וְאִם הִזְק בּוֹ בַּעַל הַבַּיִת - חַיִּב, מִפְּנֵי שְׁנָכְנַס שְׁלֵא בְּרִשּׁוֹת. הָיָה שְׁנִיָּהֶם בְּרִשּׁוֹת⁷⁸ אוֹ שְׁנִיָּהֶם שְׁלֵא בְּרִשּׁוֹת, וְהִזְקוּ זֶה בְּזֶה - שְׁנִיָּהֶם פְּטוּרִין.⁷⁹

(73) מתוך ידיעה תחילה, ובלשון הגמרא "ידע ביה". (74) בין ברשות הרבים ובין ברשות היחיד. (75) כגון חצרו או ביתו. (76) כגון שנתקל בבעל הבית. (77) כי הנכנס שלא ברשות הוא שפשע. (78) כגון בחצר של שניהם או שנתן לו בעל הבית רשות להיכנס. (79) אם שניהם ברשות פשע הניזק, שהיה צריך להיזהר, כי ידע שגם חבירו נמצא שם. ואם שניהם שלא ברשות פשע הניזק מפני שנכנס שלא ברשות.

יִזְוּ הַמְּבַקֵּעַ עֲצִים בְּרִשּׁוֹת הָרֵבִים, וּפְרַח עֵץ מִהֶן וְהִזִּיק בְּרִשּׁוֹת הַיְחִיד⁸⁰; אוֹ שֶׁבִקַּע בְּרִשּׁוֹת הַיְחִיד⁸¹, וְהִזִּיק בְּרִשּׁוֹת הָרֵבִים⁸²; אוֹ שֶׁבִקַּע בְּרִשּׁוֹת הַיְחִיד, וְהִזִּיק בְּרִשּׁוֹת הַיְחִיד אַחֵר⁸³; אוֹ שְׁנָכְנַס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל נֶגְרָה⁸⁴, בֵּין בְּרִשּׁוֹת בֵּין שְׁלֵא בְּרִשּׁוֹת⁸⁵, וְנִתְּזָה בְּקַעַת וְטִפְּחָה עַל פְּנֵיו - בְּכָל אֶלוֹ חַיִּב⁸⁶ בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים⁸⁷, וּפְטוּר מִן הַבִּשְׁתָּה.⁸⁸

(80) של אחר, חייב, כי ברשות הרבים אסור לאדם לבקע עצים. (81) שלו. (82) חייב, אף על פי שבחצרו מותר לו לאדם לבקע עצים, בכל זאת חייב, משום שהיה לו להיזהר, שהרי רבים מצויים ברשות הרבים. (83) של אחרים, אף על פי שאין רבים מצויים שם, בכל זאת חייב, כי קיימים הניתזים דרכם ליפול רחוק ממקום הביקוע. (84) שרבים רגילים להיכנס לחנות של אומנים. (85) שלא נטל רשות מבעל החנות. (86) והטעם, שחנות של נגר שלא נטל רשות הוא כמו ברשות, כמו שאמרנו למעלה. (87) שבכל המקרים האמורים כאן, קרוב למזיד הוא. (88) משום שלא התכוון לבייש, ואף לא להזיק.

יח. פֶּשַׁם שְׂאוּמְדִין לְמִיתָה⁸⁹, כֶּף אוּמְדִין לְנִזְקִין⁹⁰. פִּיצֵד? הָרִי שֶׁהִפָּה חֲבֵרוֹ בְּצִרוֹר קָטָן⁹¹ שְׂאִין בּוֹ פְּדִי לְהִזִּיק, אוֹ בְּקִיסָם שֶׁל עֵץ קָטָן, וְחָבַל בּוֹ חֲבֵלָה שְׂאִין חֲפֵץ זֶה רְאוּי לַעֲשׂוֹתוֹ - הָרִי זֶה פְּטוּר⁹²; שְׂנַאֲמֵר: בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרָף⁹³ - דְּבַר הָרְאוּי לְהִזִּיק. אֶבֶן חַיִּב הוּא בְּבִשְׁתָּה⁹⁴ בְּלֶבֶד. אֶפְלוֹ רֶקֶק⁹⁵ בְּגוֹפּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ⁹⁶ - חַיִּב בְּבִשְׁתָּה. לְפִיכֶף⁹⁷ צְרִיכִין הַעֲדִים לַיָּדַע בְּמָה הִזִּיק, וּמִבֵּיאִין הַחֲפֵץ שֶׁהִזִּיק בּוֹ לְבֵית דִּין⁹⁸, עַד שְׂאוּמְדִין אוֹתוֹ⁹⁹ וְדָנִין עֲלָיו. וְאִם אָבַד הַחֲפֵץ, וְאָמַר הַחוֹבֵל: לֹא הָיָה בּוֹ פְּדִי לְהִזִּיק, וּכְמוֹ אָנוּס אֲנִי¹⁰⁰; וְהַנְּחָבֵל אוּמֵר: הָיָה בּוֹ פְּדִי לְהִזִּיק - יִשְׁבַּע הַנְּחָבֵל וְיִטַּל¹⁰¹, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאֵר¹⁰².

(89) שאינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמיתו, שנאמר (במדבר לה, יז): ואם באבן יד אשר ימות בה, היכהו (ספרי פרשת מסעי, פיסקה קס). (90) היכה חבירו בדבר שאין בו כדי להזיק, פטור (בבא קמא צא.). (91) באבן

(53) כגון סערה שפרצה פתאום, והרי זה אנוס. (54) שאדם מועד לעולם, ראה למעלה הלכה יא, ובמגיד משנה כאן כתב, שאונס ממש פטור גם מדמי נזק ולא פטרתו תורה אלא באונס שאינו גמור כעין רוח שאינה מצוייה שהפילתו. ונראה שמפני כך קיצר רבינו בהלכה יא והשמיט את המלים: "ועל האונס כרצון", שנאמרו בגמרא. (55) שאינו חייב בהם אלא או מזיד או קרוב למזיד, כמתואר בכתוב "וכי יריבון אנשים" (שמות כא, יח), המסיים בתשלומי ריפוי ובושת. בבא קמא כו. (56) והתכוון ליפול על האדם, כדי להקל את החבטה (רש"י שם כז.). (57) אף על פי שאמרנו בהלכה י, שאינו חייב אלא כשהוא מתכוון. (58) אף על פי שאינו מתכוון לבייש חייב, מכיוון שהתכוון לעשות את המעשה הגורם בושה לניזק. שם כז. הלכה זו מפרשת את הלכה י, ש"מתכוון" אין פירושו לבושת דווקא, אלא לנזק עצמו.

יג. שְׁנִים שֶׁחָבְלוּ בְּאֶחָד פְּאֶחָד⁵⁹ - שְׁנִיָּהֶם חַיִּבִין⁶⁰, וְיִמְשְׁלִשִׁין⁶¹ בִּינֵיהֶן. הָיָה אֶחָד מִתַּפְּוֹן וְאֶחָד שְׂאִינוֹ מִתַּפְּוֹן - זֶה שְׂאִינוֹ מִתַּפְּוֹן פְּטוּר מִן הַבִּשְׁתָּה.⁶²

(59) בבת אחת. (60) בתשלומים, אבל אם מת, שניהם פטורים ממיחה. שם כז: (61) ומחלקים, כלומר, כל אחד מהם אינו משלם אלא חצי. (62) וחבירו ישלם הכל.

יד. הַמְּתַפְּוֵן לְבִישׁ אֶת הַקָּטָן וּבִישׁ אֶת הַגָּדוֹל - נוֹתֵן לַגָּדוֹל⁶³ דְּמֵי בִּישׁוֹ שֶׁל קָטָן⁶⁴. נִתְּפָן לְבִישׁ הַעֶבֶד וּבִישׁ אֶת בֶּן חוֹרִין - נוֹתֵן לְבֶן חוֹרִין דְּמֵי בִּישׁוֹ שֶׁל עֶבֶד⁶⁵.

(63) אף על פי שלא נתכוון אליו. (64) דמי בושת שהיה ראוי לתת לקטן אילו ביישו. בושתו של קטן נמוך משל גדול. (65) שאף המבייש את העבד חייב בבושת.

טו. הֵיטָה לוֹ אֶבֶן מִנְחַת בְּחִיקוֹ, בֵּין שְׁלֵא הִפִּיר בָּהּ מַעֲוָלָם⁶⁶ בֵּין שֶׁהִפִּיר בָּהּ וּשְׂכַחָהּ⁶⁷, וְעָמַד, וְנִפְלָה וְהִזִּיקָהּ⁶⁸ - חַיִּב בְּנִזְק⁶⁹ בְּלֶבֶד, וּפְטוּר מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים⁷⁰. וְכֵן אִם נִתְּפָן לְזֶרֶק שְׂפָתַם⁷¹ וְזֶרֶק אֲרַבַּע וְהִזִּיק, אוֹ שֶׁהִזִּיק בְּשֵׁהוּא יִשְׁוֹן⁷² - חַיִּב בְּנִזְק, וּפְטוּר מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים.

(66) כגון שהיה ישן, והניחה אדם אחר בחיקו. (67) והריהו שוגג. (68) לאדם או לכלים. (69) אף על פי שהוא אנוס, כי עשו בו אונס כרצון ושוגג כמזיד (אם הניזק לא פשע). ראה למעלה הלכה יא. (70) שאינו חייב בהם אלא או מזיד או קרוב למזיד. ראה למעלה הלכה יב. (71) למרחק שתי אמות. (72) למעלה בהלכה יא מביא רבינו דין "ישן" להשמיענו, שהוא חייב בנזק, וכאן - מודיענו שהוא פטור מארבעה דברים.

טז. הַמְּזִיק אֶת חֲבֵרוֹ בְּכוֹנֶה⁷³ בְּכָל מְקוֹם⁷⁴ - חַיִּב בְּחִמְשָׁה דְּבָרִים. וְאֶפְלוֹ נִכְנַס לְרִשּׁוֹת חֲבֵרוֹ⁷⁵ שְׁלֵא בְּרִשּׁוֹת, וְהִזִּיקוֹ בַּעַל הַבַּיִת - חַיִּב; שְׂיִשׁ לוֹ רִשּׁוֹת לְהוֹצִיאֻהוּ, וְאִין לוֹ רִשּׁוֹת לְהִזִּיקוֹ. אֶבֶל אִם הִזְק⁷⁶ זֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָלָא אַרְבַּעָה - מְשַׁלֵּם אַרְבַּעָה³. שְׁלֹשָׁה - מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה. שְׁנַיִם - מְשַׁלֵּם שְׁנַיִם. אֶחָד - מְשַׁלֵּם אֶחָד⁴.

(2) בבא-קמא פג: (3) ואין אומרים כיון שאינו חייב על הנזק, אף על שאר הדברים לא ישלם. תוספתא בבא-קמא פרק ט, וירושלמי פרק ח הלכה א. (4) כי לא כל החבלות שוות, ובית-דין מבררים פרטי כל חבלה כפי שהיא. כל ההלכה בתוספתא שם, וכפי שנוסחה בירושלמי שם.

ב. בַּיַּצֵּד⁵ קָטַע יָדוֹ⁶ או רָגְלוֹ או אֶצְבַּע מֶהֶן, או שִׁסְמָא עֵינוֹ - מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה: נֶזֶק⁷, וְצַעַר⁸, וְרַפּוּי⁹, וְשִׁבְתָּה¹⁰, וְבִשְׁתָּה¹¹. הִפְהוּ עַל יָדוֹ וְצַבְתָּה¹², וְסוּפָה לְחֹזֵר; עַל עֵינוֹ וּמְרָדָה¹³, וְסוּפָה לְחֵיוֹת - מְשַׁלֵּם אַרְבַּעָה¹⁴: צַעַר, וְרַפּוּי, וְשִׁבְתָּה, וְבִשְׁתָּה. הִפְהוּ עַל רֵאשׁוֹ וְצַבְתָּה¹⁵ - מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה: צַעַר, וְרַפּוּי, וְבִשְׁתָּה. הִפְהוּ בְּמִקּוֹם שְׂאִינוֹ נִרְאָה¹⁶, בְּגוֹן שֶׁהִפְהוּ עַל בְּרַפְיוֹ אוּ בְּגוּבוֹ¹⁷ - מְשַׁלֵּם שְׁנַיִם: צַעַר וְרַפּוּי¹⁸. הִפְהוּ בְּמִטְפַּחַת שְׁבִידוֹ אוּ בְּשִׁטְרָו¹⁹ וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ - נוֹתֵן אַחַת, וְהִיא הַבִּשְׁתָּה בְּלִבָּד.

(5) משלם פעם חמשה דברים, ופעם פחות. שאלת התוספתא והירושלמי שם. (6) אבר שאינו חוזר. (7) ראה למעלה פרק א הלכה ב. (8) ראה להלן הלכות ט"ז. (9) להלן הלכה יד. (10) להלן הלכה יא. (11) להלן פרק ג הלכה א. (12) והתנפחה, תוספתא וירושלמי שם. (13) ויצאה ממקומה. (14) כי על נזק אינו חייב אלא-אם-כן מחסר את חברו אבר שאינו חוזר, להלן הלכה ה. (15) שאף שבת אין כאן, שהרי יכול הוא לעסוק במלאכתו, שם. (16) לשון הירושלמי שם. רבינו מפרש, שמקום המכה מכוסה ואין רואים אותו. אבל הראב"ד מפרש שכוונת הירושלמי היא שאיש לא ראה את ההכאה, ונראים הדברים שאין מחלוקת ביניהם בנוגע לדין עצמו. רבינו מודה שאם הכהו ואנשים רואים, הרי ביישו אף-על-פי שהמכה אינה נראית, והראב"ד מחייב בבושת אפילו אם איש לא ראה בשעה שהכהו, אבל המכה ניכרת ונראית לעין. (17) שאפילו יתנפה, אין איש רואה. (18) ובושת אינו משלם, מכיון שהמכה במקום מכוסה, וגם הכהו באין רואים. (19) מכה קלה שאין בה צער אלא בזיון בלבד, והתכוון לביישו. ירושלמי שם.

ג. פְּנֵאוֹהוּ בְּשִׁפּוּד²⁰ או בְּמִסְמָר עַל צַפְרָנָיו, בְּמִקּוֹם שְׂאִינוֹ עוֹשֶׂה חֲבוּרָה²¹ וְלֹא מַעֲכָב מְלֹאכָה²² - מְשַׁלֵּם הַצַּעַר בְּלִבָּד²³. הִשְׁקָהוּ סֵם אוּ סָכוֹ סֵם²⁴, וְשָׁנָה מִרְאָה עוּרוֹ²⁵ - מְשַׁלֵּם לוֹ רַפּוּי בְּלִבָּד²⁶, עַד שְׁיִחְזוֹר מִרְאָהוֹ פְּשָׁהֵיהִי. אֶסְרוּ בְּחֻדְרָו²⁷ - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי שִׁבְתָּה בְּלִבָּד. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּאֵלוֹ.

(20) בבא-קמא פג: (21) ואין בו לא נזק ולא ריפוי. (22) ואין בו שבת. (23) ובושת אינו משלם, אם לא ראהו שום אדם (מגיד-משנה). (24) בבא-קמא פב: (25) במקום שאינו נראה, ולא גרם לו נזק ולא צער ולא בושת. (26) שכר הרופא ודמי הרפואות. (27) ובטלו

קטנה. (92) שמחמת חולשתו נחבל, ואונס גמור הוא. ראה להלן פרק ו, הלכה ד ומגיד משנה שם. (93) ושם מדובר שהמכה נחבל ולא מת. (94) כי התכוון לעשות אותו מעשה שגרם לבייש את חברו. (95) שאין בו נזק כלל, מה שאין כן באבן קטנה, שיכולה לחבול חבלה כלשהי, שם צ. (96) אבל רקק בבגדו פטור מלשלם, שם צא. וראה להלן פרק ג הלכה ה. (97) מאחר שאמרנו שאומדים לנזקים. (98) ואין סומכים על דברי העדים בלבד. פסק כשמעון התימני, שם צ: (99) אם חפץ זה ראוי היה לעשות נזק זה. (100) אונס גמור ופטור. (101) חזקה שהנזק נעשה בחפץ שיש בו כדי להזיק, ומשום כך מאמינים לנחבל (בשבועה). ראה ראב"ד, ששיבח את דברי רבינו ומנמקם. (102) לקמן פרק ה הלכה ד, כשלא ראו העדים שחבל בו.

יט. הַפְּרִזֵּל אֵין לוֹ אַמְדָּה¹⁰³. אֶפְלוּ מַחַט קְטַנָּה¹⁰⁴ רְאוּיָה הִיא לְהַמִּית, וְאֵין צָרִיף לִזְמַר לְהִיזֵק. הַזֹּרֵק אֶבֶן, וְלֹאֲחַר שֶׁיּוֹצֵאָה מִתַּחַת יָדוֹ הוֹצִיא הֵלָה אֶת רֵאשׁוֹ מִן הַחֲלוּץ וְקָבְלָה - פְּטוֹר מִקְלוּם¹⁰⁵; שְׁנֵאמַר: וּמִצָּא אֶת רַעְהוּ¹⁰⁶ - פָּרַט לְמַצִּיא אֶת עֲצָמוֹ¹⁰⁷.

(103) אין אומדים אותו, אם יש בו כדי להמית ולהזיק או לא. (104) וכל ברזל שיש לו חוד, כגון שפוד או סכין, אבל אם היכה אותו במוט ברזל, או אפילו בשפוד והנזק בא כתוצאה מן המשקל בלבד, אומדים אותו כדרך שאומדים עץ או אבן. ראה להלן הלכות רוצח פרק ג הלכה ד. דין זה שהברזל ממית בכל שהוא למדו מן הכתוב "ואם בכלי ברזל הכהו" (במדבר לה, טז), ואילו באבן ובכלי עץ כתוב "יד" (באבן יד, בכלי עץ יד). מכאן אמרו, שבאבן ועץ צריכים שיעור מלא אחיות יד, מה שאין כן בברזל, שממית בכל שהוא, אפילו מחט (ספרי פרשת מסעי, פיסקה קס; סנהדרין עו:). בירושלמי (סנהדרין פרק ט הלכה ב) לומדים דין זה בדרך פשוטה יותר. באבן ובעץ כתוב "אשר ימות בה", ואילו בברזל כתוב סתם "ואם בכלי ברזל היכהו", ולא כתוב "אשר ימות בו" מכאן לומדים אפילו מחט קטנה, שעל ידי תחיכה בוושט יכולה להמית. לימוד זה פשוט יותר, ועליו מסתמך כנראה רבינו (ראה הלכות רוצח שם). (105) אפילו מנזק. פסק כרב פפא בשם רבא ולא כרב זביד שם, וכן פסק הרי"ף. (106) מדובר על חוטב עצים ביער, ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו. (107) הלשון "ומצא את רעהו" משמע שרעהו כבר היה שם, משעה שנשל הברזל. מכאן שאם בשעת זריקת האבן לא היה שם, ורק אחר כך הוציא את ראשו, פטור (מכות ה. וספרי שופטים פיסקה קפג).

פָּרֵק שְׁנַיִם

(1) נתבארו בו הדברים שהעושה חייב בכל חמשה דברים הנזכרים, והדברים שהעושה אינו חייב בכלם. ונתבארו מהויות הארבעה דברים, שהם: נזק וצער וריפוי ושבת וכל פרטיהם.

א. הַחֹבֵל בְּחֻבְרוֹ חֲבָלָה שֶׁהוּא רְאוּי לְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים בָּלָם - מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה². הַזִּיקוּ נֶזֶק שְׂאִין בּוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָחֲזוּ⁴⁹ וְתָקַע בְּאָזְנוֹ וְחָרְשׁוּ, אֹר שְׁנַנַּע בּוֹ וּדְחָפוּ בְּעַת שְׁהִבְעֵיתוּ, אֹר שְׁאָחַז בְּבִגְדָיו, וְכִיּוֹצֵא בְּדַבְרִים אֱלוֹ - חֵיב בְּתִשְׁלוּמֵינִי.

(44) המבחיל, בבא-קמא צא. (45) והוא צריך ריפוי, ואף בטל ממלאכתו. (46) מכיון שלא עשה מעשה בגופו, הרי זה גורם לנזק ופטור מדיני אדם. (47) מכיון שבגללו חלה חברו. (48) בתנאי. (49) בגופו, וזהו מעשה, ועל כן חיוב.

ח. יִרְאֶה לִי⁵⁰, שְׁהִנְחַבֵּל שְׁאָמַר: נִתְחַרְשְׁתִּי אֹר נִסְמִית עֵינַי, וְהָרִי אֵינִי רוֹאֶה אֹר אֵינִי שׁוֹמֵעַ - אֵינִי נֹאמֵן⁵¹; שְׁהָרִי אֵין אֵנִי מִפִּירִין הַדְּבַר, שְׁמָא יַעֲרִים. וְאֵינִי נוֹטֵל הַנֶּזֶק עַד שִׁיִּבְדַּק זְמַן מְרַבָּה, וְיִהְיֶה מְחֻזָּק שְׁאָבַד מְאוּר עֵינָיו אֹר נִתְחַרְשׁ, וְאַחַר כֵּן יִשְׁלַם זֶה.

(50) סברת עצמו. (51) כי דין הנחבל כדין הנגזל (שבועות מד:), ונגזל הטוען שלקחו ממנו כליו שלא ברשות אינו נאמן אלא-אם-כן יש לו עדים (שם מו. הגר"א לחושן-משפט סימן תכ, סעיף לג).

ט. פְּמָה הוּא הַצֵּעֵר? הַפֵּל הוּא לְפִי הַנֶּזֶק⁵²: יֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא רַחֵץ⁵³ וְעָנַג מְאֹד⁵⁴ וּבִעַל מְמוֹן, וְאֱלוֹ תַנְנוּ לוֹ מְמוֹן הַרְבֵּה לֹא הָיָה מְצִטֵּעַר מְעַט; וְיֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא עִמְלֹן⁵⁵ וְחֹקֵן⁵⁶ וְעֵנִי, וּמִפְּנֵי זֶה אֶחָד מְצִטֵּעַר צֵעֵר הַרְבֵּה. וְעַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה⁵⁷ אֹרְמִדִין וּפּוֹסְקִין הַצֵּעֵר.

(52) בבא-קמא פג: (53) חלש, מפונק. (54) וקשה לו לעמוד אפילו בצער מועט, "אם היה מרוכך, מעורר ומפונק" (מכילתא משפטים פרשה ח). (55) עובד עבודה קשה. (56) ויכול לעמוד אפילו בצער רב. (57) "כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול" (שם). באומדן הצער, מביאים בחשבון את הצד הסובייקטיבי של הנחבל, מה-שאיין-כן בחישוב הנזק. ראה למעלה פרק א הלכה א.

י. פִּיצַד מְשַׁעְרִין הַצֵּעֵר בְּמִקּוֹם שֶׁחִסְרוּ אֵיבָר? הָרִי שֶׁקָּטַע יָדוֹ אֹר אֶצְבְּעוֹ - אֹרְמִדִים פְּמָה אָדָם פְּזָה רוּצָה לְתַן בֵּין לְקָטַע לוֹ אֵיבָר זֶה בְּסִיף אֹר לְקָטַע אוֹתוֹ בְּסִים⁵⁹, אִם גָּזַר עֲלָיו הַמֶּלֶךְ⁶⁰ לְקָטַע יָדוֹ אֹר רַגְלוֹ, וְאֹרְמִדִין פְּמָה יֵשׁ בֵּין זֶה לְזֶה וּמְשַׁלֵּם הַמִּזְיקִי⁶¹.

(58) שכבר שילם לו דמי האבר, בבא-קמא פה. ההלכה הקודמת נותנת תשובה מספקת לצער שלא במקום נזק, כגון כוואהו בשפוד על ציפורנו. ובהלכה זו מבאר רבינו כיצד משערים צער במקום שיש גם נזק, והחובל שילם דמי הנזק. (59) שאין בו צער. (60) כי לקטוע ידו לכתחילה לא יסכים, אפילו בדמים מרובים. (61) את ההפך.

יא. פִּיצַד מְשַׁעְרִין הַשֶּׁבֶת? אִם לֹא חִסְרוּ אֵיבָר אֱלָא תָּלָה וְנָפַל לְמִשְׁכַּב, אֹר שֶׁצָּבְתָהּ יָדוֹ וְסוּפָה לְחֹזְרוֹ⁶² - נּוֹתֵן לוֹ דְּמֵי שִׁבְתוֹ שֶׁל כָּל יוֹם וְיוֹם כְּפּוֹעֵל בְּטָל⁶³

ממלאכתו, שם (אם היה כבר בחדר וסגר עליו, שלא יוכל לצאת, הריהו גורם בנזקים ופטור מדיני אדם, רא"ש שם. וראה חושן-משפט סימן תכ, סעיף יא).

ד. הַמְּגַלַּח²⁸ שְׁעַר רֹאשׁ חִבְרוֹ - נּוֹתֵן לוֹ דְּמֵי בְּשֻׁתוֹ בְּלִבְד, מִפְּנֵי שְׁסוּפּוֹ לְחֹזֵר. גְּלָחוּ בְּסִים אֹר שְׁפָּנְאוּהוּ עַד שְׁאֵין סוּף הַשְּׁעַר לְחֹזֵר - חֵיב בְּחֻמְשָׁה דְּבָרִים: בְּנִזְקוֹ²⁹ בְּצֵעֵר וְרִפּוּי - שְׁהָרִי יִתְחַמֵּם רֹאשׁוֹ מִן הַכּוּפָּה אֹר מִן הַסִּים, וְנִמְצָא חֵשׁ בְּרֹאשׁוֹ³⁰; וּמְשַׁלֵּם לוֹ שְׁבֵת - שְׁהָרִי הוּא רֹאוי לְרַקַּד³¹ וְלִנְדַּגְדַּג דְּלֵת רֹאשׁוֹ³² - בְּשֻׁעַת רְקוּד, וְנִמְצָא בְּטָל מִמְּלֹאכָה זוֹ³³; וּבְשֻׁעַת - שְׁאֵין לָהּ בְּשֵׁת גְּדוֹל מְזָה³⁴.

(28) בתער. בבא-קמא פו. (29) שהרי השער אין סופו לחזור. (30) ויש בו צער, ואף טעון ריפוי. (31) במי שמלאכתו בכך. (32) [מליצת המקרא (שיר השירים ז, ו) ודלת ראשך כארגמן - כל מפרשי המקרא פירשו: שער ראשך, קווצות או תלתלים, אבל מדברי רבינו כאן יוצא ברור שלא התכוון לשער, שהרי מדבר כאן על שבת. ובגילוח שאינו חוזר, הפסד השער הוא הנזק שמנה רבינו לחוד, ושבת משמעותו ביטול מלאכה בתקופת המחלה עד שיתרפא]. אולי הכוונה לפאה נכרית. (33) משום שהוא חש בראשו. (34) לשון הגמרא שם.

ה. הֵא לְמִדְתָּ³⁵, שֶׁכָּל הַמְּחַסֵּר חִבְרוֹ אֵיבָר שְׁאֵינִי חוֹזֵר³⁶ - חֵיב בְּכָל חֻמְשָׁה דְּבָרִים³⁷. אֶפְלוּ הַפִּיל שְׁנֵי³⁸ - חֵיב בְּפֵל, שְׁאֵי אֶפְשָׁר שְׁלֹא יִחְלָה פִּיו³⁹ שְׁעָה אַחַת. אִף עַל פִּי שֶׁהָשֵׁן אֵין לוֹ רְפוּאָה, בְּשֵׁר הַשְּׂנַיִם צָרִיךְ רְפוּאָה.

(35) מקטע ידו וכו' בהלכה ב, ומשער שאינו חוזר בהלכה הקודמת. (36) ולא דוקא אלו שנזכרו בהלכות הקודמות. (37) ואינו יוצא ידי חובתו בתשלום נזק בלבד. (38) דינה כיתר האברים שאינם חוזרים. ומובן, ששיני חלב שאחרות צומחות במקומן, דינן כאבר החוזר. ראה קידושין כד. (39) וצריך ריפוי, וגם הוא בטל ממלאכתו באותה שעה.

ו. אֶפְלוּ חִסְרוּ בְּשַׁעֲרָה מְעוּרָה⁴⁰ בְּשָׂרוֹ - חֵיב בְּחֻמְשָׁה דְּבָרִים; שֶׁהַעוּר אֵינוֹ חוֹזֵר⁴¹ אֱלָא צִלְקַת⁴². לְפִיכָךְ, הַחּוֹבֵל בְּחִבְרוֹ וְקָרַע הַעוּר וְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ דָם⁴³ - חֵיב בְּחֻמְשָׁה דְּבָרִים.

(40) דינו כמחסר אבר וחייב חמשה דברים, וראה ירושלמי סנהדרין פרק יא, סוף הלכה א. (41) ודינו כאבר שאינו חוזר. (42) המכה מתרפאת, אבל במקומה נשאר רושם לתמיד. (43) היינו פצע. ראה מכילתא משפטים פרשה ח.

ז. הַמְּבַעֵית⁴⁴ חִבְרוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁחֲלָה⁴⁵ מִן הַפֶּחַד - הָרִי זֶה פְּטוּר מִדִּינֵי אָדָם⁴⁶ וְחֵיב בְּדִינֵי שְׁמַיִם⁴⁷. וְהוּא⁴⁸, שְׁלֹא נִנְעָ בּוֹ, אֱלָא כְּגוֹן שֶׁצָּעַק מְאַחֲזָרֵיו אֹר שֶׁנִּתְרָאָה [לוֹ] בְּאֶפְלָה וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן אִם צָעַק בְּאָזְנוֹ וְחָרְשׁוֹ - פְּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחֵיב בְּדִינֵי שְׁמַיִם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּלִבְדָּה⁸⁴; וְאִם תִּפְּשׂ הַנֶּזֶק נֶזֶק פֶּלַי אֵיבָר וְאֵיבָר⁸⁵ וְדָמִי
כֶּלָּו⁸⁶ - אֵין מוֹצִיאִין מִיְדוֹ⁸⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

חֲרָשׁוּ ... נוֹתֵן לוֹ דָּמִי כֶּלָּו.

כשם שבהבנת השכל ישנה 'דעת תחתון' שהיא הבנה באלקות כפי ערך שכלו של אדם, ו'דעת עליון' שהוא סוג שונה לגמרי ב'דעת' הבא מצד הקשר הפנימי של הנשמה היהודית עם הקב"ה, ועל ידה יכול יהודי להגיע להבנה אחרת לגמרי באלקות, וכשם שבראיה ישנו הבדל עצום בין ראייה בפעם הראשונה שהיא ראייה שטחית, ובין ראייה הבאה לאחר התבוננות בדבר ביסודיות ובעמקות "התופסת" את האדם השוקע בה כאילו אין דבר אחר מלבד הדבר שרואה, כך גם בשמיעה ישנה שמיעה סתם וישנה שמיעה שפירושה קליטה מעמיקה ופנימית החודרת ומקיפה את כל מהות השומע - "כנסו דברי באזנך" - עד שהיא נוגעת לכללות ועצם האדם, ויכולה לשנות את כל מהותו ותוכנו, לכן נפסק שאם "חרשו נתון לו דמי כולו" כי פגע בשמיעה שבכוחה לעצב את כל מהותו ותוכנו של האדם.

(על פי לקו"ש חלק ל"ז עמוד 161
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

76 שם. בעיא של רבא שעלתה בתיקן. 77 בית-דין, ולא אמרו למזיק כמה עליו לשלם. 78 אחר-כך. 79 ורק לאחר שחרשו הם באים לדין. 80 כדן חרשו. ופסק כ"אם תמצי לומר" שם. ותשלום זה כולל דמי עינו, ידו ורגלו. ואף דמי שבת אינו משלם, ופטור גם מצער ובושת וריפוי, שהרי שילם את דמי כולו, וכאילו קנה אותו לעבד. 81 שם, בעיא שעלתה בתיקן. 82 לאחר שחרשו. 83 כפי שהיה שוה לפני כל החבלות האלה. 84 מכיון שהבעיא עלתה בתיקן, פוסקים מספק לטובת המזיק, ואין מחייבים אותו בצער, ריפוי, שבת ובושת של כל אבר הקודמות. 85 פירוש: צער, ריפוי ובושת של כל אבר ואבר, אבל שבת נכלל בדמי כולו. 86 כפי שהיה שוה קודם החבלות האלה. 87 מכיון שהוא ספק, פוסקים לטובת המחזיק (הפירוש של כל הלכה זו על-פי לחם-משנה).

יֵד. פִּיצֵד מִשְׁעָרִין הֶרְפוּי⁸⁸? אֹמְדִין פְּמָה יָמִים
יִחְיֶיהָ⁸⁹ זֶה מִחְלֵי זֶה וְכַמָּה הוּא צָרִיף⁹⁰, וְנוֹתֵן לוֹ
מִיְדוֹ⁹¹. וְאֵין מְחַיִּבִין אוֹתוֹ לְתֵן דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ⁹².
וְדָבָר זֶה תִּקְנָה הִיא לְמִזִּיק⁹³.

88 בבא-קמא צא. 89 לאחר כמה ימים יבריא. 90 לשכר הרופא, לדמי הרפואות וליתר ההוצאות, כגון מזון מיוחד להבראה. 91 דמי הריפוי לכל הימים, שם. "וכולן שמין ונותנין לו מיד" (תוספתא שם). 92 אפילו

שֶׁל אוֹתָהּ מְלֹאכָה שְׁבֻטָּל מִמֶּנּוּ; וְאִם חָפְרוּ אֵיבָר⁶⁴
אוֹ שְׁקֻטָּע יָדוֹ - נוֹתֵן דָּמִי יָדוֹ, שֶׁהוּא הַנֶּזֶק, וְשִׁבְתָּ
- רוֹאִין אוֹתוֹ⁶⁵ כְּאִלוֹ הוּא שׁוֹמֵר קְשׁוּאִים⁶⁶, וְרוֹאִין
פְּמָה הוּא שׁוֹמֵר קְשׁוּאִין בְּכָל יוֹם, וְעוֹשִׂין
חֲשָׁבוֹן פֶּלַי יָמֵי חֲלָיו שֶׁל זֶה, וְנוֹתֵן לוֹ⁶⁷. וְכֵן אִם
קָטַע רִגְלוֹ⁶⁸ - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלוֹ הוּא שׁוֹמֵר עַל
הַפְּתַח⁶⁹. סָמָא עֵינּוֹ⁷⁰ - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלוֹ הוּא טוֹחֵן
בְּרַחִים. וְכֵן פֶּלַי פִּיּוּצָא בְּזָה.

62 ואינו משלם נזק, אף-על-פי שפחתו דמיו בזמן המחלה. 63 לא השכר המלא של יום עבודה, שעסק בה קודם המחלה, כי "אינו דומה עושה מלאכה ליושב ובטל" (בבא-מציעא עו:), אלא מחשבים לפי השכר, שפועל באותה העבודה היה מסכים לקבל ליום ובלבד שלא יעבור. אם העבודה קשה, יסכים להפחתה גדולה, ואם המלאכה קלה, לא יסכים אלא להפחתה מועטת בלבד (ראה תוספתא בבא-קמא פרק ט, וירושלמי שם פרק ח הלכה ג, שנותן לו שכר שלם, וראה מגיד-משנה הלכות גזילה ואבידה פרק יב הלכה ד). 64 בבא-קמא פג: פה: 65 כל ימי החולי. 66 עבודה קלה שיוכל כל אדם לעשותה גם בלי יד, לאחר שיבריא. ואין מחשבים לפי שכר העבודה לפני שקטעו ידו, מכיון שהפסד זה נכלל בחשבון דמי הנזק. וראה מכילתא דרשב"י משפטים כא, יט. 67 ראה להלן הלכה יד. 68 ואינו יכול להיות שומר קישואים, שצריך להתהלך מסביב לגינה. [המדובר שקטע שתי רגליו, כי ברגל אחת, אומרת המשנה (פג:)] שמקבל כשומר קישואים, וכן בתוספתא שם נאמר: כאילו הוא חגר שומר קישואים. רא"ש שם]. 69 עבודה קלה שיוכל כל אדם לעשותה גם בלי רגל, לאחר שיבריא. 70 הכוונה לשתי עיניו, כי סומא בעין אחת מסוגל לעבודה. [ודין זה נאמר בסתם בן אדם, שאינו בעל מקצוע. אבל אם הוא בעל מקצוע, ויוכל לעסוק בו גם אחר חליו, משערים השבת לפי המלאכה שלו, שיוכל לעשותה לאחר שיתרפא, כגון מורה וקטעו ידו או רגלו, שלאחר שיתרפא יוכל להמשיך במלאכתו (רא"ש שם)].

יב. הִפְּהוּ⁷¹ אֶת חֲבָרוֹ עַל אֲזָנוֹ, אוֹ אֲחֻזוֹ⁷² וְתַקַּע
בְּאֲזָנוֹ, וְחָרְשׁוֹ⁷³ - נוֹתֵן לוֹ דָּמִי כֶּלָּו⁷⁴; שְׁהָרִי אֵינוֹ
רְאוּי לְמְלֹאכָה כֶּלָּל⁷⁵.

71 בבא-קמא צא. 72 שעשה מעשה בגופו, שם. השווה למעלה הלכה זו. 73 ואינו ניתן לריפוי. 74 מימרא של רבא, שם פה: 75 משמע שאם יש לו מלאכה, שיוכל לעשותה לאחר שנתחרש, אינו משלם דמי כולו. ראה שם תוספות דיבור-המתחיל חרשו.

יג. סָמָא אֶת עֵינּוֹ⁷⁶ וְלֹא אֲמַדוּהוּ⁷⁷, קָטַע אֶת יָדוֹ⁷⁸
וְלֹא אֲמַדוּהוּ⁷⁹, וְקָטַע אֶת רִגְלוֹ וְלֹא אֲמַדוּהוּ, וְאַחַר
כֵּן חָרְשׁוֹ - הוֹאִיל וְלֹא אֲמַדוּהוּ לְכָל נֶזֶק וְנֶזֶק, נוֹתֵן
לוֹ דָּמִי כֶּלָּו⁸⁰. אֲמַדוּהוּ⁸¹ לְכָל נֶזֶק וְנֶזֶק וְאַחַר כֵּן⁸²
אֲמַדוּהוּ לְכָל⁸³ - אֵין גּוֹבִין מִמֶּנּוּ אֶלֶּא דָּמִי כֶּלָּו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לרפאותו (מגיד-משנה). בכתב-יד אוקספורד מספר 518 ו-591 מובא בהלכה זו רק הדין, שעלו בו צמחים מחמת המכה . . . חייב לרפאותו. וכל הפיסקא של "עלו בו צמחים שלא מחמת המכה" איננה, ונוספה רק בגליון. (113) שם פה. (114) כי החולה פשע.

כ. כְּשֶׁפּוֹסְקִין בֵּית דִּין עַל הַמְזִיק וּמְחַיְבִין אוֹתוֹ לְשֵׁלֵם¹¹⁵ - גוֹבֵין מִמֶּנּוּ הַפֶּלֶל¹¹⁶ מִיָּד¹¹⁷, וְאִין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן פֶּלֶל. וְאִם נִתְחַיֵּב בְּבִשְׁת פֶּלְבָד¹¹⁹ - קוֹבְעִין לוֹ זְמַן לְשֵׁלֵם, שְׁהָרִי לֹא חִסְרוֹ מִמּוֹן¹²⁰.

(115) כלומר, לאחר מתן פסק הדין. (116) נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת. (117) "יכולם שמים ונותנים לו מיד", תוספתא שם. (118) לפי בקשתו. "אמר רבי חנינא: אין נותנים זמן לחבלות", בבא-קמא צא. (119) ראה למעלה הלכה ב. (120) גמרא שם. ואם חסרו ממון, אין קובעים לו זמן אפילו לאותם התשלומים שאינם באים מחסרון ממון.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) נתבאר בו מהו עניין הבושת וכל פירוטו. וכן נתבאר הדברים, ששיערו וקצבו חכמים חיוב העושים.

א. פִּיצַד מְשַׁעְרִין הַבִּשְׁת? הַפֶּלֶל² לְפִי הַמְבִישׁ וְהַמְתַּבְּשִׁישׁ³. אִינוּ דוֹמֵה מְתַבְּשִׁישׁ מִן הַקֶּטֶן לְמְתַבְּשִׁישׁ מְאֹדִם גְּדוֹל וּמְכַבֵּד, שְׁזֵה שְׁבִישׁוֹ זֶה הַקֶּלֶל⁴ בְּשֵׂתוֹ מְרַבָּה.

(2) בבא-קמא פג: (3) ראה להלן. (4) הנקלה, ובלשון התוספתא (בבא-קמא פרק ט): "אינו דומה המתבייש מן היקר (המכובד) למתבייש מן הפגום (=הנקלה)".

ב. הַמְבִישׁ⁵ אֶת הָעָרִם⁶ אוּ מִי שֶׁהוּא בְּמִרְחָץ⁷ - פְּטוּר⁸. נֶשְׁבֵּה הָרוֹחַ⁹ וְהַפֶּכֶה שׁוֹלִי¹⁰ עַל פְּנֵי וְהָרִי הוּא עָרִם¹¹, וְהוֹסִיף זֶה בְּהַפְשֵׁטוֹ - חֵיב בְּבִשְׁת¹²; וְאִינוּ דוֹמֵה¹³ מְבִישׁ אֶת זֶה שֶׁנַּעֲשֶׂה עָרִם לְמְבִישׁ אֶת שְׂאִינוֹ עָרִם. וְכֵן אִם הִגְבִּיֵה בְּגִדוֹ לִירֵד לְנֶהָר¹⁴ אוּ שְׁעָלָה מִן הַנֶּהָר¹⁵, וּבִישׁוֹ¹⁶ - חֵיב¹⁷; וְאִינוּ דוֹמֵה¹⁸ מְבִישׁ זֶה לְמְבִישׁ אֶת הַמְּכֹסֶה בְּבִגְדוֹ.

(5) באיזו דרך שהיא, כגון רקק בו. (6) המתהלך ערום בפני בני אדם. (7) אנשים עומדים שם ערומים ואין להם בושת. (8) כיוון שאינו מקפיד ללכת ערום בפני בני אדם, איננו בן בושת (רש"י שם פו: וראה ב'תוספות' שם דיבור-המתחיל ערום, שפירשו בדרך אחרת). [לא נתבאר למה פטור כשבייש במרחץ על-ידי הכאה או ריקיקה, ואולי במרחץ הכוונה שביישו על-ידי שהפשיט את בגדיו]. (9) גמרא שם. (10) שולי בגדיו. (11) נעשה ערום חלקי, אבל לא מרצונו. (12) אף-על-פי שבייש בהפשטה אדם שהיה כבר ערום. והטעם שהוא חייב, משום שערום זה בן בושת הוא, שהרי לא מרצונו נעשה ערום. (13) בושתו של זה שנעשה ערום אינו מרובה כבושתו של זה שאינו ערום. (14) גמרא שם. (15) כשבגדיו מופשלים. (16) באיזו דרך שהיא,

שהנחבל תובע זאת בטענה שאי-אפשר לדעת מראש כמה זמן ימשך הריפוי. (93) שאפילו ימשך הריפוי יתר על מה שאמרוהו, אינו מוסיף לו כלום, גמרא שם.

טו. וְכֵן הַשְּׁבֵת⁹⁴ - אוֹמְדִין אוֹתָהּ⁹⁵ וְנוֹתֵן הַכֹּל מִיָּד⁹⁶. אִם הָיָה מְתַגְלָגֵל בְּחֵלְיוֹ וְהוֹלֵךְ, וְאָרַךְ בּוֹ הַחֵלְי וְיָתֵר עַל מֵה שְׁאֵמְדוּהוּ - אִינוּ מוֹסִיף לוֹ פְּלוֹם⁹⁷. וְכֵן אִם הִבְרִיא מִיָּד - אִין פּוֹחֲתִין לוֹ מִמֵּה שְׁאֵמְדוּהוּ⁹⁸.

(94) דמי הבטלה מעבודה בזמן החולי. (95) ראה למעלה הלכה יא. (96) גמרא שם. בתוספתא שם: "אפילו חמש שנים". (97) זוהי התקנה למוזיק שנוכרה בהלכה קודמת. (98) שמן השמים ריחמו עליו, גמרא שם.

טז. בְּמֵה דְבָרִים אֲמוּרִים⁹⁹? בְּשִׁרְצָה הַמְזִיק, שְׁזוֹ תַּקְנָה הִיא לוֹ; אֲבָל אִם אָמַר הַמְזִיק: אִין רְצוֹנִי בְּתַקְנָה זוֹ, אֲלֵא אֲרַפְּאֵנוּ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ¹⁰⁰ - שׁוֹמְעִין לוֹ¹⁰¹.

(99) שנותן הכל מיד. (100) ואם יתרפא מהר - הרווח שלו, ואם ימשך הריפוי זמן רב - ההפסד שלו. (101) שאינו חייב אלא בדמי ריפוי, והרי הוא נותן לו. וראה בבא-קמא פה.

יז. אָמַר לוֹ הַנֶּזֶק: פֶּסֶק עֲמִי¹⁰² וְתֵן עַל יָדִי, וְאֲנִי אֲרַפֵּא אֶת עַצְמִי - אִין שׁוֹמְעִין לוֹ; שְׁהָרִי אוֹמַר לוֹ: שְׁמָא לֹא תִרְפֵּא עֲצַמְךָ¹⁰³, וְאִחְזַק אֲנִי כְּמִזִּיק. אֲלֵא נוֹתֵן לוֹ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ, אוּ פוֹסֵק עַל הַכֹּל וְנוֹתֵן דְּמֵי הַרְפּוּי עַל יָדֵי בֵּית דִּין.

(102) את דמי הריפוי. (103) כי רוצה אתה להשאיר את הכסף בידך.

יח. אָמַר לוֹ הַמְזִיק¹⁰⁴, אֲנִי אֲרַפֵּא¹⁰⁵ אוֹתְךָ, אוּ יֵשׁ לִי רוֹפֵא שְׁמִרְפֵּא בְּחַנִּים - אִין שׁוֹמְעִין לוֹ¹⁰⁶; אֲלֵא מְבִיא רוֹפֵא אֲמֵן וּמְרַפְּאֵהוּ בְּשִׁכָּר.

(104) שם. (105) כגון שהיה רופא. (106) כי במקרה א' יכול הנחבל לטעון שאינו רוצה שאדם שחבל בו יטפל בריפוי, ובמקרה ב' - שרופא שמרפא בחינם, אין ריפוי שוה כלום.

יט. הָרִי שֶׁלֹּא פֶּסֶק עִמּוֹ¹⁰⁷, אֲלֵא הָיָה מְרַפֵּא יוֹם וְיוֹם, וְעָלוּ בוֹ צְמָחִים¹⁰⁸ מִחֲמַת הַמְּכָה, אוּ נִסְתַּרְהָ¹⁰⁹ הַמְּכָה אַחַר שְׁחִיתָהּ¹¹⁰ - חֵיב לְרַפְּאוֹתוֹ וְלָתֵת לוֹ דְּמֵי שְׁבִתוֹ¹¹¹. עָלוּ בוֹ צְמָחִים שֶׁלֹּא מִחֲמַת הַמְּכָה - חֵיב לְרַפְּאוֹתוֹ¹¹², וְאִינוּ נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי שְׁבִתוֹ. עֵבֵר עַל דְּבָרֵי רוֹפֵא¹¹³ וְהַכְּבִיד עָלָיו הַחֵלִי - אִינוּ חֵיב לְרַפְּאוֹתוֹ¹¹⁴.

(107) מראש, כי אילו פסק עמו, לא היה מוסיף לו כלום, לא על דמי הריפוי ולא על דמי השבת. ראה למעלה הלכות יד-טו. (108) אבעבועות. בבא-קמא פג: פה. (109) וחזרה לקדמותה. (110) שנתרפאה, אבל לא לגמרי, שם. (111) כדעת תנא-קמא, שם. (112) צריך לומר: אינו חייב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התשלומים, משום שכתוב בתורה "והחזיקה במבושיו", ומשמע שלא חייבה תורה אלא על בושת גופו, אבל ביישו בדברים או רקק על בגדו - פטור (רא"ש שם). (33) אבל יש בזה עוון גדול, ראה להלן הלכה ז. (34) כדי שלא יבזו אנשים זה את זה ויבואו לידי מריבות. (35) אפילו בחוצה לארץ. (36) אפילו בזמן הזה. וכן כתב רב שרירא גאון, שאף על בושת דברים מנדים אותו עד שיפייסנו כראוי, לפי כבודו. ומסתבר שבושת בדברים גדול מבושת של חבלה, שאין דבר גדול כלשון הרע ודיבה שאדם מוציא על חברו (רא"ש שם). (37) מייסרים אותו לפי צורך השעה, ולפי מה שרואים בבית-דין" (אוצר הגאונים לבבא-קמא עמוד 152). (38) ירושלמי בבא-קמא פרק ח הלכה ו. (39) אף-על-פי שהמבייש אדם פשוט בדברים - פטור מן התשלומים. (40) ירושלמי שם. (41) והוא ליטרא זהב שנוכרה בירושלמי שם. וראה הלכה ו. (42) תלמיד מפי רבו. (43) אף שאין גובים קנסות בחוץ לארץ (בבא קמא כז: -) גובים קנס זה, של המבייש תלמיד חכם, אפילו בחוצה לארץ, שלא יבואו לזלזל בכבוד החכם.

ו. מעשים היו אצלנו תמיד בקוף בספרד. ויש תלמידי חכמים שהיו מוחליין⁴⁴ על זה, וכף נאה להם⁴⁵; ויש שתובע ועושים פשרה ביניהן. אבל הדינים היו אומרים למבייש: חייב אתה לתן לו לטרא זהב.

(44) מתוך אהבת השלום. (45) כי תלמיד חכם מצווה להיות אוהב שלום ורודף שלום. אבות פרק א, יב.

ז. אף על פי שהמבייש שאר העם בדברים פטור מן התשלומין - עון גדול הוא⁴⁶. ואינו מתרחק ומגדף⁴⁷ לעם אלא רשע⁴⁸ שוטה. ואמרו חכמים הראשונים⁴⁹, שכל המלביין⁵⁰ פגני אדם פשוט⁵¹ מישראל בדברים - אין לו חלק לעולם הבא.

(46) ראה הלכות דעות פרק ו הלכה ח. (47) אפילו לשם תוכחה [בדברים שבין אדם לחבירו]. אבל שבין אדם למקום, מותר וגם מחוייבים להכלימו ואפילו ברבים, כך משמע מלשוננו של רבינו שם, וראה לחם-משנה שם]. (48) שעבר על הכתוב בתורה "ולא תשא עליו חטא" (ויקרא יט, יז), שם. (49) אבות פרק ג, יא. (50) המבייש. (51) בבא-מציעא נט.

ח. יש הפאות רבות⁵², שיש בהן בזוי ויצער מעט, ואין בהן נזק⁵³. וכבר פסקו להם חכמים⁵⁴ דמים קצובים⁵⁵. וכל המכה לחברו⁵⁶ הפאה מהן - משלם אותו הממון הקצוב⁵⁷. וכלן קנסות הן⁵⁸. ואותו הממון הקצוב הוא דמי היצער והבושת והרפוי והשבת. בין צריף לרפואה ושבת⁵⁹ בין לא צריף⁶⁰ - פדה⁶¹ הוא משלם.

(52) ראה הלכה ט. (53) ורפוי ושבת לפעמים יש בהן, ולפעמים אין. (54) חכמי המשנה והתלמוד. (55) ראה

אפילו על-ידי הפשטה נוספת. (17) אף-על-פי שמרצונו הגביה בגדיו. (18) ובושתו אינו כה מרובה. סיכום: בהלכה זו שלושה סוגי ערום: א. ערום לגמרי ומרצונו, שהמביישו פטור. ב. ערום חלקי ושלא מרצונו, כגון נשבה הרוח. . . שהמביישו חייב, אבל פחות מהמבייש את שאינו ערום. ג. ערום חלקי מרצונו, כגון עלה מן הנהר, שהמביישו חייב, אבל פחות מהמבייש את המלוכש.

ג. המבייש את הישן¹⁹ - חייב בבשת²⁰. ואם מת בתוך שנתו, ולא הקיין²¹ ולא הרגיש בזה שבישו - אין גובין²² בשת זה מן המבייש; ואם תפשו היורשין - אין מוציאין מידן²³.

(19) שאינו מרגיש בבושתו, בבא-קמא פו: (20) שהרי לאחר שהוא מתעורר משנתו הוא מתבייש. (21) ולא ידע בבושתו. (22) בעיא שלא נפתרה, אם החיוב בא על בושת שלו, המבייש פטור, מאחר שמת המבייש. ואם החיוב בא משום בושתם של בני משפחתו, יהיה חייב, שהרי הם בחיים. (23) כי המוציא מחבירו עליו הראיה.

ד. המבייש את השוטה²⁴ - פטור²⁵; והמבייש את החרש - חייב²⁶. המבייש את הגר או את העבד²⁷ - חייב. המבייש את הקטן: אם פשמקלימין אותו נכלם - חייב²⁸, ואם לאו - פטור²⁹. ומקל מקום, אינו דומה המבייש את הקטן למבייש את הגדול, ולא המבייש את העבד למבייש את בן חורין³⁰, ולא מבייש חרש למבייש פקח.

(24) "כל מי שנטרפה דעתו, ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים", כגון שדרכו לשבר כלים או לזרוק אבנים (הלכות עדות פרק ט הלכה ט, וראה חגיגה ג: ד). (25) כי אינו בן בושת, בבא-קמא פו: (26) אף-על-פי שבדרך כלל דין החרש כדין השוטה, כי אין דעתו נכונה, שם. (27) שם פו. בדבר ההבדל בין המבייש עבד עברי לבין המבייש עבד כנעני, ראה להלן פ"ד ה"ו. (28) אע"פ שבדרך כלל דין הקטן כדין השוטה. (29) שם. (30) בושתו של עבד אינו מרובה כבושתו של בן חורין, כי שיעור הבושת תלוי גם באישיותו של המתבייש. ראה למעלה הלכה א.

ה. המבייש את חברו בדברים³¹, או שרקק על בגדיו - פטור³² מן התשלומין³³. ויש לבית דין לגדר בדבר³⁴ בכל מקום³⁵ ובכל זמן³⁶ כפי שיראו³⁷. ואם ביש תלמיד חכם³⁸ - חייב לשלם לו בשת שלמה, אף על פי שלא בישו אלא בדברים³⁹. כבר נפסק הדין⁴⁰, שכל המבייש תלמיד חכם, אפלו בדברים - קונסין אותו וגובין ממנו משקל שלשים וחמשה דינר מן הזהב⁴¹, שהוא משקל תשע סלעים פחות רביע. וקבלה⁴² היא פידנו, שגובין קנס זה בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ⁴³.

(31) בבא-קמא צא. (32) שם. והטעם שפטור בשניהם מן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א, א, שפלפל ליישב את חשבונו של רבינו כאן, שאינו מביא בחשבון כלל את שווי הנחושת שבדינר מדינה.

יא. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ⁷⁶ בַּמִּכְבָּד; אָבֵל אָדָם שֶׁהוּא מְבַזֵּה וְאִינוֹ מְקַפֵּיד בְּכָל אֱלוֹ הַדְּבָרִים ⁷⁷ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - אִינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא לְפִי מַה שֶׁרְאוּי לוֹ ⁷⁸, וְכִמּוֹ שֶׁרְאוּי הַדְּיָנִים ⁷⁹ שֶׁהוּא רְאוּי לְטַל. לְפִי שְׂוֵשׁ בְּנֵי אָדָם כְּעוֹרֵיךָ ⁸⁰, שְׁאִין מְקַפֵּידִין עַל בְּשָׂתָם. וְכָל הַיּוֹם מְבַזֵּים עֲצָמָן בְּכָל מַיְנֵי בְזוּי דְרָף שְׁחוּק וְקִלּוֹת רֹאשׁ, אוֹ פְדֵי לְטַל פְּרוּטָה אַחַת מִן הַלְּצִים הַמְּשַׁחֲקִים עִמָּהֶם.

76) שיעורי התשלומים בהכאות הנ"ל. (77) אף שלושת הדברים הראשונים שבהלכה ט, שלא נזכרו במשנה אלא בגמרא. (78) כדעת תנא-קמא שאמר: "זה הכלל, הכל לפי כבודו" (בבא קמא ז:), ולפי מסקנת הגמרא (צא). שלהקל בא, כלומר שהשיעורים האמורים הם למכובדים בלבד, אבל פחותים מהם מקבלים פחות מן השיעור הקצוב. רבינו מרחיב כלל זה של המשנה, אף על שלושת הדברים הראשונים (ואף על כיוצא בהם), שלא הובאו במשנה, כי בירושלמי (בבא-קמא פרק ח הלכה ו) מובאים כהמשך למשנה. וראה ב'תוספות' שם כז: ד"ה הרי. (79) ולא כפי שטוען החובל או הנחבל. (80) נקלים.

הלכה ט. (56) ראה הלכה יא. (57) לאותה מכה. (58) ככל תשלום קצוב. ראה בבא-קמא כז: (59) אינו משלם יותר, כי התשלום כולל גם דמי ריפוי ושבת, ראה רי"ף שם. (60) אינו משלם פחות. (61) לא פחות ולא יותר. ורש"י שם פירש, שתשלום זה הוא דמי בושת בלבד, ובעד שאר הדברים הוא משלם לחוד.

ט. וְכִמָּה הוּא מְשַׁלֵּם? הַבּוֹעֵט ⁶² בַּחֲבֵרוֹ בְּרַגְלוֹ - מְשַׁלֵּם חֲמֵשׁ סָלְעִים. הִפְהוּ בְּאַרְכֵּבְתוֹ ⁶³ - מְשַׁלֵּם שְׁלֹשׁ סָלְעִים. קִבֵּץ אֲצַבְעוֹתָיו כְּמוֹ אוֹגֵד אֲגָדָה ⁶⁴ וְהִפְהוּ בְּיָדוֹ כְּשֶׁהִיא אֲגוּדָה - מְשַׁלֵּם שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה סָלְעִים. תָּקַע אֶת חֲבֵרוֹ כְּכַפּוֹ ⁶⁵ - מְשַׁלֵּם סָלַע. סָטְרוֹ עַל פְּנָיו - מְשַׁלֵּם חֲמֵשִׁים סָלְעִים. סָטְרוֹ מֵאַחֲרָיִךָ יָדוֹ ⁶⁶ - מְשַׁלֵּם מָאָה סָלַע. וְכֵן אִם צָרַם בְּאַזְנוֹ ⁶⁷, אוֹ תָּלַשׁ בְּשִׁעְרוֹ, אוֹ שָׂרַקַק וְהִגִּיעוֹ [הִרַק בְּכִשְׁרוֹ] ⁶⁸, אוֹ הֶעֱבִיר טְלִית מַעְלָיו, וּפְרַע רֹאשׁ הָאִשָּׁה] - מְשַׁלֵּם מָאָה סָלַע ⁶⁹. וְכֹזֵה הוּא מְשַׁלֵּם עַל כָּל מַעֲשֵׂה וּמַעֲשֵׂה. פִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁבָּעַט בַּחֲבֵרוֹ אֲרַבַּע בְּעֵיטוֹת, אֶפְלוֹ זוֹ אַחַד זוֹ ⁷⁰ - מְשַׁלֵּם עֶשְׂרִים סָלְעִים. סָטְרוֹ עַל פְּנָיו שְׁתֵּי סָטִירוֹת - מְשַׁלֵּם מָאָה סָלַע. וְכֵן בְּשֵׁאֵר.

(62) שם. (63) בברכו. (64) היינו אגרוף, וזוהי הסניקרת הנזכרת בגמרא שם. וראה רבינו חננאל שם. (65) הכה את חבירו בפס ידו סגור בעורפו (פירוש המשניות לרבינו בבא-קמא ז:). (66) הבזיון גדול יותר. (67) פגם אוזנו. (68) כי רקק על בגדיו פטור מן התשלומים. ראה למעלה הלכה ה. (69) השיעורים השונים בקנסות, לא נמסר טעמם. "כך ראינו שבקנסות אין דומים זה לזה ואין להם טעם, אלא כל מה שאמרו חכמים ז"ל, ואפילו של תורה, אין להם טעם מפני מה זה כך וזה כך . . . וכן קנסות של חכמים" (אוצר הגאונים לבב"ק עמ' 65). (70) אינן נחשבות כבושת אחד.

~ יום חמישי כ"ג טבת ~

פָּרָק רְבִיעִי

1) נתבאר בו פרטי הנחבלים והחובלים, מי הם, לפי שדיניהם משתנים, כמבואר שם.

א. הַנּוֹגֵף ² אֶת הָאִשָּׁה וְיֹצֵאוּ יְלִידָהּ, אָף עַל פִּי שְׁלֵא נִתְּבַנְן ³ - תֵּיב לְשֵׁלֵם דְּמֵי וְלְדוֹת לְבַעֲלָהּ ⁴, וְנִנְקָ ⁵ וְצַעֲרָה לְאִשָּׁה ⁷.

2) המכה. (3) כי כתוב בתורה (שמות כא, כב) "וכי יצאו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה", משמע שלא נתכוון לאשה. (4) כתוב בתורה, שהמכה ישלם "כאשר ישית עליו בעל האשה". "יכול אם אמר מנה (מאה זוז) הוא נותן מנה, ואם אמר מאה מנה, יתן מאה מנה, תלמוד לומר, ונתן בפלילים, בדיינים (כלומר, כמה שיאמרו הדיינים), אם כן למה נאמר כאשר ישית עליו בעל האשה, לימד שדמי וולדות לבעל" (מכילתא דרשב"י כא, כב). וראה בבא קמא מב: (5) שנפחת גופה מחמת המכה. (6) שיש לה בהפלה, יותר מאשר בלידה טבעית. (7) בבא קמא מב: [ראה לקמן הלכה טו שלבעלה חלק בנזק זה וכן גם דעת רש"י בגמרא שם. והמגיד משנה מפרש דברי רבינו כפשוטו וקשה למצוא הבדל בין הדין שבהלכה זו ובין הלכה טו]. ואינו מזכיר ריפוי ושבת, מכיוון שבדרך כלל אינה צריכה ריפוי ואינה מתבטלת ממלאכה בהפלה יותר מבלידה טבעית (תוספות שם דיבור המתחיל נותן). [ולא הזכיר דין בושת, כי נמשך אחר לשון הברייתא שגם כן לא הזכירה בושת, וסמך על דבריו לקמן בהלכה טו. בתוספות שם מנמקים, מפני שהברייתא סוברת כרבי שמעון, שמתכוון לבייש את זה

י. כָּל אֱלוֹ הַסָּלְעִים ⁷¹ הֵם מִכֶּסֶף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל ⁷² בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן ⁷³, שֶׁהָיָה בְּכָל סָלַע חֲצִי דִינָר כֶּסֶף ⁷⁴ וְשִׁלְשָׁה דִינָרִין וּמֵחֻצָּה נְחֹשֶׁת. לְפִיכֵן, מִי שֶׁנִּתְּחַיֵּב בְּהַפְאוֹת אֱלוֹ לְשֵׁלֵם מָאָה סָלַע - הָרִי זֶה מְשַׁלֵּם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה סָלַע וּמֵחֻצָּה כֶּסֶף נְקִי ⁷⁵.

(71) שקצבו חכמינו, בבא-קמא לו: (72) ובלשון הגמרא (שם) "כסף מדינה". (73) של חכמי המשנה והתלמוד. (74) בכל סלע יש ארבעה דינרים, וסלע מכסף ארץ ישראל יש בו שמינית של סלע מכסף נקי, היינו חצי דינר כסף נקי, והיתר הוא נחושת (כסף האמור בתורה הוא כסף נקי). (75) כלומר, מאה סלעים צריכים להכיל כמות זו של כסף נקי (והיתרה נחושת), ובזמן שהפחיתו את אחוז הכסף הנקי בסלע, עליו להוסיף לו סלעים לשם השלמת הכמות הנ"ל של כסף נקי. ראה חושן-משפט סימן תכ, סעיף מב, ומאירת-עינים שם ס"ק פ. וראה גם שו"ת חוות יאיר סימן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בעוון זה דין מיתה, כגון שעשה במזיד, ואז הוא פטור מלשלם (כי כלל בידינו שאין אדם מת ומשלם, כלומר, מסתפקים בעונש החמור של מיתה - "קם ליה בדורבה מיניה"), וכל שיש בו דין מיתת בית דין לא חילק הכתוב בין שוגג למזיד ובשניהם פטור מן התשלומים (בבא קמא לה. וכתובות ד:). וראה למעלה הלכות גניבה פרק ג הלכה א. (18) לא דמי וולדות ולא כופר לאשה שהמית. (19) ולא מתה האשה. (20) ישלם ממון. מכאן שאם יש אסון, אינו משלם, בבא קמא מב.

ו. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים²¹? כְּשֶׁנִּתְּכַן לְאִשָּׁה²²; אֲכַל אִם נִתְּכַן לְחִבְרוֹ וְנִגְּף אֶת הָאִשָּׁה²³, אָף עַל פִּי שְׁמֵתָה - הוֹאִיל וְהֵמִיתָה בְּלֹא פְּנֹה, הֲרִי זֶה פְּדֻכָּר שְׂאֵין בּוֹ מִיִּתַת בֵּית דִּין²⁴, וּמְשַׁלֵּם²⁵ דְּמֵי וְלָדוֹת.

(21) שבשוגג פטור מן התשלומים. (22) אמנם לא רצה להמיתה, והמיתה בשוגג הייתה, אבל כשנגפה התכוון אליה. (23) ולא התכוון אליה כלל, אף לא לנגפה. (24) שאין בו דין מיתת בית דין. [רבינו פוסק כרבי שמעון (סנהדרין יט): שהמתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה (מגיד משנה)]. (25) כדעת רב אדא בר אהבה בבא קמא מב. וראה בית הבחירה לבבא קמא עמוד 129. [בפרק ד מהלכות מאכלות אסורות הלכה א פסק רבינו, שהמתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור גם מתשלומים, כחזקיה, ואף על פי כן פסק כאן שחייב בדמי וולדות, מפני שרב אדא למד דינו מן המקרא והרי זו גזירת הכתוב בדמי וולדות (מגדל עוז) וראה לחם משנה כאן].

ז. הַמִּכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ וְלֹא עָשָׂה בְּהֵן חַפְזָה²⁶ - חֵיב בְּחֻמְשָׁה דְּבָרִים²⁷. אֲכַל אִם עָשָׂה בְּהֵם חַפְזָה, אִו שְׁחָבַל בְּחִבְרוֹ בְּשִׁבְתּוֹ, אֶפְלוּ הִיָּה שׁוֹגֵג²⁸ - פְּטוֹר מִן הַתְּשֻׁלוּמִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֹזֵן מִיִּתַת בֵּית דִּין²⁹. וּכְבָר בְּאַרְנוֹ, שְׁלֹא חִלַּק הַכְּתוּב בְּדָבָר שֵׁישׁ בּוֹ מִיִּתַת בֵּית דִּין בֵּין שׁוֹגֵג לְמִזִּיד לְפִטְרוֹ מִן הַתְּשֻׁלוּמִין.

(26) ולא הוציא דם. ואין בזה מיתת בית דין. (27) נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת, שם. (28) ופטור ממיתה. (29) עוון זה של החובל בשבת או של המכה אביו ואמו ועשה בהם חבורה, יש בו דין מיתת בית דין, כגון שעשה במזיד.

ח. וְהִלּוּא הַחֹבֵל מְקַלְקֵל הוּא, וְכָל הַמְקַלְקֵלִין³⁰ בְּשִׁבְתּוֹ פְּטוּרִין מִן הַמִּיִּתָה, וְלִמָּה נִחְשָׁב זֶה הַחֹבֵל עֹזֵן שֵׁישׁ בּוֹ מִיִּתַת בֵּית דִּין? הוֹאִיל וְעָשָׂה נִחַת רוּחַ³¹ לְיִצְרוֹ הֲרַע בְּעַת שְׁחָבַל בְּחִבְרוֹ³² - הֲרִי הוּא כְּמִתְקַן, וְנִמְצָא עֹזֵן מִיִּתָה, לְפִיכָּה פְּטוֹר מִתְּשֻׁלוּמִין.

(30) כגון הקורע בגד או שורפו. (31) ועל ידי כך שכך כעסו ונתקררה דעתו (ראה שבת שם). (32) שרב איתו. וכן פסק בהלכות שבת פרק ח הלכה ח.

ט. הַחֹבֵל בְּחִבְרוֹ בַּיּוֹם הַכְּפוּרִים³³, אֶפְלוּ בְּמִזִּיד³⁴ - חֵיב בְּתְשֻׁלוּמִין, אָף עַל פִּי שֶׁעָבַר עֲבָרָה שֶׁהוּא

ובייש את זה פטור, אבל רבינו פסק לקמן בהלכה טו שחייב, ולפיכך אנו צריכים לביאורינו שלמעלה, ובתוספתא בבא קמא ט נאמר: הכה את האשה ויצאו ילדיה, משלם נזק צער ריפוי שבת ובושת לאשה, ודמי וולדות לבעל.

ב. וְכִיצַד מְשַׁעְרִין דְּמֵי וְלָדוֹת? שְׁמִין הָאִשָּׁה כְּמָה הִיָּתָה יָפָה⁸ עַד שְׁלֹא יִלְדָה⁹ וְכְמָה הִיא יָפָה מְשַׁלְּדָה¹⁰, וְנוֹתְנִין לְבַעַל. אִם מֵת הַבַּעַל - נוֹתְנִין לְיֹרְשֵׁים. וְאִם נִגְּפָה אַחַר מִיִּתַת הַבַּעַל¹¹ - נוֹתְנִין אָף דְּמֵי וְלָדוֹת לְאִשָּׁה¹².

(8) להימכר בשוק כשפחה. (9) שמחירה גדול, שאם תלד יהיה הוולד לקונה. (10) מאליה בלא מכה, כי פחת הלידה בהפלה מחמת המכה באה בחישוב הנזק, השייך לאשה. משנה בבא קמא מח: (11) יוצא שבשעת הנגיפה לא זכה הבעל בדמי וולדות, ודבר שהוא עצמו לא זכה בו, אינו יכול להורישו ליורשיו. (12) שהרי הכתוב מייחס אותם אליה, שנאמר (שמות כא, כב) "ויצאו ילדיה" (כסף משנה). וראה בבא קמא מג. שמתם הגמרא משמע, שבמקום שאין הבעל זוכה בדמי הוולדות, הריהם שייכים לאשה.

ג. הִיָּתָה נְשׂוּאָה לְגֵר, וְחָבַל בָּהּ בְּחַיֵּי הַגֵּר - נוֹתֵן דְּמֵי וְלָדוֹת לְבַעַל¹³. מֵת הַגֵּר - פְּטוּר¹⁴. וְאִם חָבַל בָּהּ אַחַר מִיִּתַת הַגֵּר - זָקְתָה הִיא¹⁵ בְּדְמֵי וְלָדוֹת.

(13) שדין גר כדין ישראל לכל דבריו. (14) המזיק, שאין לגר יורשים, אלא אם כן הניח בן שהורתו ולידתו בקדושה ומכיוון שהגר זכה בדמי וולדות לפני שמת, אין לאשה כל זכות בהם וזכה המזיק עצמו בתשלומי הוולדות. (15) כדעת רבה שם וכמו שאמרנו באשה ישראלית שנגפחה אחר מיתת הבעל, שדמי הוולדות שלה.

ד. הִיָּתָה שְׁפָחָה או עוֹבְדַת פּוֹכְבִים בְּשַׁעַת הַרְיוֹן, וּבְשַׁעַת נְגִיפָה נִשְׁתַּחֲרָה או נִתְגַּיְרָה - הֲרִי דְמֵי הַוְלָדוֹת שְׁלָהּ¹⁶.

(16) מכיוון שאין קידושין תופסים בשפחה ובגויה, אין הוא נקרא "בעל האשה", ואין לו זכויות בוולדות האשה שנתעברה ממנו, אפילו כשהוא חי בשעת הנגיפה, ועל כן דמי הוולדות שלה, כמו בהלכות ב"ג. [ואף על פי שהבועל זוכה בדמי וולדות אפילו בביאת זנות, זה רק בראוי להיות בעלה, אבל כאן אין קידושין תופסים בשפחה ואינו יכול להיות בעלה. ומטעם זה גם בא על חייבי כריתות, שאין קידושין תופסים בהן, אינו זוכה בוולדות (רב עוקבא בירושלמי בבא קמא פרק ה הלכה ח)].

ה. הַנּוֹגֵף אֶת הָאִשָּׁה וְיִצְאוּ יִלְדֶיהָ וְמֵתָה, אָף עַל פִּי שֶׁהִיָּה שׁוֹגֵג - הֲרִי זֶה פְּטוֹר מִן הַתְּשֻׁלוּמִין¹⁷ וְאִינוּ מְשַׁלֵּם כְּלָם¹⁸; שְׁנֹאמַר: וְלֹא יִהְיֶה אֶסוֹן¹⁹ עֲנוּשׁ יַעֲנֶשׁ²⁰. לֹא חִלַּק הַכְּתוּב בֵּין שׁוֹגֵג לְמִזִּיד בְּדָבָר שֵׁישׁ בּוֹ מִיִּתַת בֵּית דִּין לְפִטְרוֹ מִן הַתְּשֻׁלוּמִין.

(17) אף על פי שאינו חייב מיתה, פטור מלשלם, משום שיש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על פי שהוא מעוכב גט שחרור, שהרי לפי משנה אחרונה, כופים את רבו לשחררו (לחם משנה). ואפשר גם לומר בדעת רבינו, שאף על פי שבית דין כופים לשחררו, כל זמן שלא שחררו הוא חצי עבד גמור, והמדובר, כשקובל שטר שחרור על חציו אחרי שנשחרר על ידי כסף או שותף (ראה פרק ז מהלכות עבדים הלכה ד).

יב. מי שחציו עבד⁵² וחציו בן חורין שבישו אדם או צערו או שנגחו שור⁵³ וכיוצא באלו: אם ארעו זה ביום של רבו - לרבו⁵⁴, ביום של עצמו - לעצמו.

(52 כגון עבד של שני שותפים ושיחרר האחד את חלקו, גיטין מא. (53 והזיקו. (54 משלם לרבו, שם מב. [רבינו פוסק כאן כבית הלל במשנה ראשונה שם מא: שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד. אבל לאחר שחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי, שכופין את רבו לשחררו לא שייך דין זה כלל, כך הוא דעת הראב"ד והרמב"ן והרשב"א. ולפיכך מפרש הרמב"ן הדין הזה בשפחה, שאין כופים את הרב לשחררה, מפני שאשה אינה מצווה על פרייה ורבייה. ואפשר שרבינו סובר, שכל שלא שיחררו נשאר הדין של משנה ראשונה].

יג. החובל בעבד עברי של חברו - חייב בחמשה דברים. וילקח פהן⁵⁵ קרקע, ורבו אוכל פרותיה⁵⁶, ולכשיצא העבד לחרות יצא השדה⁵⁷ מתחת רבו. הזיקו הזק שאינו מעפב מלאכה כלל⁵⁸, פגון שקטע ראש אָנו או ראש חטמו - הפל לעבד, ואין לרבו פהן פרות.

(55 חוץ מהוצאות הריפוי. (56 כרבא שם, שהרי אף הוא מפסיד במלאכתו של העבד שניזק, שם פו. (57 כי חמשת הדברים שייכים לעבד עברי, שאין גופו קנוי לרבו. (58 ולא הפסיד רבו כלל, שם.

יד. החובל בבת קטנה של אחרים: אם נזק הפותחת אותה מפספה⁵⁹ הוא - הרי הוא של אב; וכן שבתה - של אב, שהרי מעשה ידיה⁶⁰ וכסף מכירתה⁶¹ של אביה הוא; אבל צער ובשת רפוי - הרי הוא שלה; וכן נזק שאינו פותחה מפספה⁶² - הרי הוא שלה. וכן החובל בבתו - משלם צער ורפוי ובשת⁶³.

(59 כשכא למכרה לאמה, או להשיאה לאיש, וכגון שפצעה בפניה, או קטע ידה. (60 עד שעת בגרותה, וזהו הטעם ששבתה הוא של אב, שם פז: (61 ככתוב "וכי ימכור איש את בתו לאמה" (שמות כא, ז), וזהו הטעם שהנזק הוא של אב. (62 לא נתברר איזהו נזק שאינה פותחת מכספה. ראה למעלה פרק א הלכה ב, ואפשר שהכוונה לפציעה שאינה פותחת דמיה עכשיו, אבל כשתגדל יהיה כושר עבודתה ירוד על ידי אותה פציעה ואז אין לאב כל זכות בו. (63 ופטור מנזק ושת, שהרי שלו הם.

טו. החובל באשת איש - השבת איש - והרפוי לבעלה⁶⁵,

חייב עליה מלקות³⁵. והלוא פל המחייב מלקות ותשלומין - לוקה ואינו משלם, שאין אדם לוקה ומשלם³⁶? כך הם הדברים בפל³⁷, חוץ מחובל בחרבו שהוא משלם³⁸; שהרי בפרוש רבתי תורה³⁹ חובל בחברו לתשלומין, שגאמר: רק שבתו יתן.

(33 שאין בו מיתת בית דין, אלא עונש כרת. (34 שחייב מלקות אם התרו בו. (35 שכל חייבי כריתות לוקים אם התרו בהם למלקות (ראה כתובות לב). (36 ספרי תצא רפו. ובגמרא (שם ומכות יג): נאמר: "כדי רשעתו (דברים כה, ב) משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות". (37 עוון שיש בו מלקות ותשלומים. (38 ואינו לוקה. (39 מימרא של רבי אילעא שנתקבלה על ידי רבי יוחנן, שם. וראה ירושלמי כתובות פרק ג הלכה א.

י. החובל בעבד פנעני שלו - פטור⁴⁰. חבל בעבד עברי שלו - חייב⁴¹ בכלן חוץ מן השבת⁴². החובל בעבד פנעני של חברו - רבו של עבד נוטל חמשה דברים. ואפלו צערו⁴³ בסם ונתרפא במהרה⁴⁴ - הרי פל רפואתו לרבו.

(40 שהרי אפילו חבלו בו אחרים, נוטל רבו של העבד הכל, כי קניינו הוא. (41 כי עבד עברי אדון לגופו. (42 שהרי מלאכתו לרבו. (43 רבו. (44 כגון שאמדוהו שיימשך הריפוי חמישה ימים, ורבו השתמש בסם חריף, שגרם לעבד צער רב, אבל מיהר להתרפא, ומותר דמי הריפוי שייך לרבו (ראה למעלה פרק ב הלכה טו). והטעם הוא, שכל מה שקנה עבד, קנה רבו (גיטין יב:).

יא. פל עבד שייצא לחרות ועדין לא הגיע גט שחרור⁴⁵ לידו - אין לו קנס⁴⁶. ואחרים שחבלו בו - אינו יכול להוציא מהן⁴⁷ לעצמו, שעדין לא נגמר שחרורו; ולא האדון יכול להוציא מהן, שהרי לא נשאר [לו] בו קנן. לפיכך, המפיל שן עבד⁴⁸ ואחר כך סמא עינו - יוצא בשנו, ואינו נותן לו דמי עינו⁴⁹; ואם תפש⁵⁰ - אין מוציאין מידו⁵¹.

(45 שטר שחרור. (46 שלושים שקל, אם נגחו שור והמיתו. התורה אומרת: "כסף שלושים שקלים יתן לאדונו" (שמות כא, לב), והתלמוד שואל, אם רבו של מעוכב גט שחרור עדיין נקרא "אדוניו", או לא, בעייה זו לא נפתרה ומשום כך מספק אין מחייבים בתשלום קנס (שם מב:). (47 בדיינים, תשלומי חמישה דברים. (48 ויצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו. (49 כי עדיין לא הגיע שטר שחרור לידו. (50 מאלו שחבלו בו, או דמי עינו מרבו. (51 בהתאם לדעתו של רבינו בכל בעייה שלא נפתרה. [ומה שכתב רבינו בפרק ד מהלכות עבדים הלכה יד שהפיל שינו וסימא עינו משלם לו דמי עינו, הכוונה - אם תפס, וסמך על דבריו כאן. וכן יש לפרש גם דברי רבינו בפרק יא מנזקי ממון הלכה א, בשור שהמית חציו עבד וחציו בן חורין משלם חציו קנס (חמישה עשר שקל) ואף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למחול לבעלה את התוספת ויפסידו הלקוחות (שם).
77) שאם תתגרש, התוספת שלו. ואינו משלם אלא סכום פועט, שהרי אם תמות בחייו, בין כה וכה התוספת שלו.
78) גם מעיקר הכתובה וכגון שהנזק עולה על תוספת כתובה. (79) היינו מאתיים לכתולה ומאה לאלמנה.
80) עם אשתו. (81) ואם יגרשנה יגבה מדמי כתובתה שחייב לשלם לה. (82) חמישה דברים. (83) המגיע לו.

יט. החובל בבניו הגדולים, אם אין סומכין על שלחננו⁸⁴ - נותן להם מיד. והקטנים⁸⁵ - ילקח בהן קרקע⁸⁶ בנזקן, והן אוכלין פרותיו⁸⁷. וכן הדין באחרים שחבלו בהן. ואם היו סמוכין על שלחננו וחבל בהן - פטור⁸⁸, בין שהיו גדולים בין שהיו קטנים. ואם חבלו בהן אחרים: בגדולים - יתן להם מיד⁸⁹, ובקטנים - ילקח בהן קרקע, והן אוכלין פרותיה עד שיגדילו⁹⁰.

84) אין פרנסתם עליו. (85) שאף בהם אין לאביהם שום זכות, מכיוון שאינו מפרנסם ודמי הנזק שלהם. (86) כדעת רבה בר רב הונא שם, ואין נותנים את הכסף בידם, שהרי קטנים הם ואינם יודעים לשמור אותם. (87) כי דמי הנזק שלהם. (88) מכיוון שהוא מפרנסם, הוא מקפיד שלא להפסיד מכספו. וכן הדין בחובל בבתו שסמוכה על שולחנו, שהוא פטור, גמרא שם. ומה שכתב למעלה בהלכה יד, שהחובל בבתו משלם צער ריפוי ובושת, המדובר כשאינה סמוכה על שולחנו ואף על פי כן פטור מנזק מפני שהרשות בידו למוכרה ומחוייב לזון אותה כל זמן שמתבטלת ממלאכתה, אבל פטור מדיני שבת העולים על מזונותיה (בסוגיא שם). (89) אף על פי שהוא מפרנסם, אינו מקפיד שהכסף ינתן להם, מכיוון שהם סבלו מן הנזק, והוא אינו חסר כלום. ואין זה דומה למציאה שהיא של האב שממילא באה להם ולא סבלו כלום. (90) כשיגדילו עובר השדה לרשותם בלי כל הגבלה.

כ. חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה: החובל בהן - תיב⁹¹, והן שחבלו באחרים - פטורין. אף על פי שנתפתח החרש ונשתפחה⁹² השוטה והגדיל הקטן - אינם תיבין לשלם, שבשעה שחבלו בהן לא היו בני דעת⁹³.

91) בחמישה דברים או בקצתם, לחרש משלמים את כולם; לשוטה - נזק, צער, ריפוי ושבח, אבל בושת לא, שאינו בר בושח, והקטן אין לו שבת. אבל בושת פעמים יש לו ופעמים אין לו. וראה למעלה פרק ג הלכה ד. (92) נעשה שפוי בדעתו. (93) ואינם אחראים למעשיהם.

כא. העבד⁹⁴ והאשה פגיעתן רעה: החובל בהן - תיב⁹⁵, והן שחבלו באחרים - פטורין⁹⁶. אבל משלמין לאחר זמן, אם נתגרשה⁹⁷ האשה או מת בעלה או נשתחרר העבד; שהרי בני דעה הן⁹⁸, והרי הן פבעל חוב שאין לו מה יגבה, שאם העשיר תיב לשלם.

והצער שלה. והבשת והנזק: אם בגלוי הוא⁹⁶, כגון שחבל בפניה ובצוארה או בפניה וזרועותיה - השליש שלה⁹⁷ ושני שלישים לפעל; ואם בסתר הוא הנזק⁹⁸ - השליש לפעל ושני שלישים לאשה. של פעל - נותנין לו מיד, ושל אשה - ילקח בהן קרקע⁹⁹ והפעל אוכל פרות¹⁰⁰.

64) שהרי מעשי ידיה שלו. (65) כי הוא חייב לרפאותה. (66) יש בושת גם לבעלה, ועוד שנמאסת עליו והוא סובלה. (67) כדעת רבי יהודה בן בתירה שם. ואף על פי שהוא יחיד, פסק כמותו מפני שבגמרא דנו אמוראים בדבריו נראה שכן ההלכה (רי"ף בשם רב האי גאון). (68) אין לבעלה בושת. ונראה שרבינו מפרש שביישה בסתר ואין אדם רואה, כפירוש התוספות שם וראה למעלה פרק ב הלכה ב. (69) שהרי זה כשאר הנכסים שנופלים לה. (70) והקרן שלה, אם יגרשנה או ימות.

טז. כמה דברים אמורים? פשחבלו בה אחרים; אבל הפעל שחבל באשתו - תיב לשלם לה מיד כל הנזק וכל הבשת והצער, והפעל שלה⁷¹, ואין לפעל בהן פרות⁷². ואם רצתה לתן הדמים לאחר - נותנת. וכזה הורו הגאונים. והפעל מרפא אותה, פדרף שמרפא כל חליה.

71) שמן הדין הבושת והנזק שלה, אלא שהבעל מקבל חלק מזה, לדעת רבי יהודה בן בתירה, משום שגם הוא מבוויי כשמביישים את אשתו, וכמו כן הוא סובל עימה כשחובלים באשתו והיא מתכערת. אבל אם הוא עצמו חבל בה אינו מקבל כלום, שהרי הוא בייש את עצמו והוא ציער את עצמו (מגיד משנה). (72) קנסו אותה, שלא יהא חוטא נשכר (ראב"ד).

זז. והמזיק אשתו בתשמיש המטה - תיב⁷³ בנזקיה⁷⁴.

73) אף על פי שיש לו רשות לשמש עימה, בכל זאת צריך היה להיזהר שלא יזיק. (74) בארבעה דברים, היינו: נזק, צער, שבת וריפוי, אבל בושת אין כאן (טור).

יח. האשה שחבלה בפעלה: אם היה תוספת בכתבתה⁷⁵ - מחיבין אותה למפר התוספת לבעלה⁷⁶ בטובת הנאה⁷⁷, וגובה ממנה, אם רצה הפעל; ואם רצה לגרשה ולגבות מן הפל⁷⁸ - גובה. ואם לא היה לה תוספת - אינה יכולה למכור לו עקר כתבתה⁷⁹, שאסור לו לאדם לשהות את אשתו⁸⁰ שעה אחת בלא כתבה, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה; אלא אם רצה הפעל כותב עליה שטר⁸¹ פדמי חבל⁸², או מגרשה ונוטל מכתבתה הראוי לו⁸³.

75) לפי הדין כותבים לכתולה מאתיים דינר, ולא למנה - מאה דינר, ואם כתב לה יותר, היא תוספת כתובה. (76) כי אם נחייב אותה למכור לאחרים, יכולה היא לאחר המכירה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"אָפּלוּ לְהַגְבִּיחַ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ - אִיסוּר."

ובש"ס (סנהדרין נח, ב) נאמר "המגביה ידו על חברו נקרא רשע", והרמב"ם שינה וכתב: "הרי זה רשע", וכן כתב שהוא איסור, מה שאינו בש"ס.

ויש לומר, שלשיטתו האיסור על הרמת יד אינו מצד ההיזק שגורם לאדם המוכה, כי אם מצד המרים יד עצמו והוא הנהגה מגונה שאסורה חכמים עד כדי כך שנעשה רשע ופסול לעדות ולשבועה (כמו שציין ההגהות מיימוניות כאן בשם הראב"ן). אבל הטור השמיט דברי הרמב"ם הנ"ל וכתב "נקרא רשע", וכן לא כתב שיש בזה איסור, כי לשיטתו מתחשבים בצד הניזק. ואם לא הכהו, למעשה, לא גרם לו היזק וצער ולכן אינו איסור, ומה שנקרא רשע הוא בדברי אגדה ואין בזה נפקא מינה להלכה כי אינו פסול לעדות ולשבועה.

ויש לבאר בשיטת הרמב"ם שהחמיר במרים יד על חברו שיש לו דין רשע ממש, כי עניינה של יד היא נתינה וחסד כמו שאמרו חז"ל "יד המחלקת צדקה", והמרים יד על חברו הופך את תכליתה של היד להיפך הנתינה והחסד ובוזה חוטא כלפי הקב"ה, ולכן סבר שהוא לא דין במוכה אלא במכה, ולכן אפילו אם רק הגביה ידו הרי זה רשע.

עניין זה נרמז גם במקור ממנו נלמד דין זה - דתן ואבירים, שמצד אחד עסקו בדאגה לעם ישראל ומחו בפני משה רבינו על ש"הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה כו' לתת חרב בידם להרגנו" ומצד שני היו ניצים זה עם זה, היפך הנתינה והחסד.

(על פי לקו"ש חלק ל"א עמוד 1 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

12) "שנאמר: ויאמר לרשע למה תכה רעך (שמות ב, יג), למה הכית לא נאמר, אלא למה תכה, אף-על-פי שלא הכהו - נקרא רשע" (שם נח:).

ג. המִּפְּהָה¹³ אֶת חֲבֵרוֹ הַפָּאָה שְׁאִין בָּהּ שׁוֹה פְּרוּטָה - לֹקָה¹⁴; שְׁהָרִי אִין פָּאן תְּשִׁלוּמִין כְּדִי שְׁיִהְיֶה לְאוּ זֶה נִתֵּן לְתִשְׁלוּמִין¹⁵. וְאֶפְלוּ הִפָּה עֶבֶד חֲבֵרוֹ הַפָּאָה שְׁאִין בָּהּ שׁוֹה פְּרוּטָה¹⁶ - לֹקָה; שְׁהָרִי יִשְׁנֹו בְּמִקְצַת מְצוֹת¹⁷. וְעוֹבֵד פּוֹכְבִים שְׁהִפָּה אֶת יִשְׂרָאֵל - חֲבִיב מִיָּתָה; שְׁנַאֲמַר: וַיִּפֶן כֹּה וְכֹה וַיִּף אֶת הַמְּצָרִים¹⁸.

13) כתובות לה. 14) שער על לאו "לא יוסיף". 15) אם הכה את חברו הכאה שיש בה שוה פרוטה, משלם ואינו לוקה, ראה למעלה פרק ד הלכה ט. 16) בבא-קמא פח. בעבד חברו יש הבדל בין הכאה שאין בה שוה פרוטה

94) עבד כנעני, שכל מה שקנה עבד, קנה רבו. בבא קמא פז. 95) חמישה דברים לרבו, כמבואר למעלה בהלכה י. 96) שאין להם מה לשלם. וראה למעלה הלכה יח. 97) ויש לה נכסים. 98) וחייבים לשלם.

כב. עֶבְדוֹ שֶׁל אָדָם - כְּגוֹפוֹ, וּבְהֶמְתּוֹ - כְּמָמוֹנוֹ. מִיֵּצֵד? הֲרִי שְׁהִנִּיחַ גְּחֻלַּת עַל לֵב עֶבְדוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְמָת; אוֹ שֶׁדִּחְפוֹ לַיָּם אוֹ לָאֵשׁ, וְהוּא יָכוֹל לְעֲלוֹת מִשָּׁם וְלֹא עָלָה, וְמָת - פְּטוּרוֹ⁹⁹ מִן הַתְּשִׁלוּמִין. וְאִם עָשָׂה כֵּן לְבִהְמַת חֲבֵרוֹ - כְּאֵלוֹ הִנִּיחַ הַגְּחֻלַּת עַל בְּגָדוֹ¹⁰⁰ וְנִשְׂרָף, שְׁהוּא חֲבִיב לְשִׁלְמִים¹⁰¹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

99) שהיה לו לעבד לסלקה, שהרי בן דעת הוא. 100) שהרי אין בבהמה דעת. 101) ואפילו בעל הבגד רואה אותו שורף את בגדו ולא הציל ממונו, אומרים לו למזיק, לא היה לך להזיק ממון חברך, גמרא שם, וראה רבינו חננאל.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) נתבארו בו איסור החובל בחבירו, ומשפט כל תביעה שתהיה מן החובל והנחבל והנמשך לזה.

א. אִיסוּר לְאָדָם לְחַבֵּל בֵּין פְּעֻמּוֹ² בֵּין בְּחֵבְרוֹ³. וְלֹא הַחֹבֵל⁴ בְּלִבְדוֹ, אֲלֵא כָּל הַמִּכָּה⁵ אָדָם פְּשָׁר⁶ מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, דֶּרֶךְ נִצְיֹון⁷ - הֲרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנַאֲמַר: לֹא יִסִּיף⁸ לְהַפְתּוֹ. אִם הִזְהִירָה תוֹרָה מְלֵהוּסִיף⁹ בְּהַפְּאֵת הַחוּטָא¹⁰, קָל וְחֹמֶר לְמִכָּה אֶת הַצְּדִיק¹¹.

2) בבא-קמא צ: 3) ראה סנהדרין פה. 4) פצע את חברו או החסירו אבר. ראה למעלה פרק ב, הלכות א-ז. 5) אפילו לא גרם לו שום נזק. 6) להוציא את הרשע, שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, שנאמר בו "והיה אם בן הכות הרשע, והפילו השופט והכהו" (דברים כה, ב). 7) מריבה שבאה לידי הכאה, והמלה "נציון" היא על-פי הכתוב "כי ינצו אנשים". 8) "לא יוסיף, אם היה מוסיף, עובר על לא-תעשה" (ספרי כ"תצא רפז), וראה פירוש רש"י לפסוק הזה, וגמרא כתובות לג. ורש"י שם. 9) על "ארבעים יכנו". 10) שהרי התורה מדברת על רשע, ומצוה להכותו. 11) שמכהו באיסור, שבוודאי עובר על לא-תעשה. "ומה במקום מצוה, שמצוה להכותו, מצווה שלא להכותו (יותר מארבעים); שלא במקום מצוה, שאינו מצווה להכותו, אינו דין (קל-וחומר) שמצווה שלא להכותו" (סנהדרין פה).

ב. אָפּלוּ לְהַגְבִּיחַ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ - אִיסוּר. וְכָל הַמְּגַבִּיחַ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ, אִף עַל פִּי שְׁלֹא הִכְהוּ - הֲרִי זֶה רִשְׁעִי¹².

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מַעֲצָמוֹ 34 - פִּטוֹר מִן הַנֶּזֶק 35 וּמִן הַצָּעֵר 36, וְחַיֵּב בְּשֵׁבֶת 37 וּבְבִשְׂתָּהּ וּבְרַפּוּיָהּ עַל פִּי עֲצָמוֹ 38. לְפִיכֶן 39, אִם כָּפַר וְאָמַר: לֹא חָבַלְתִּי - נִשְׁבַּע 40 שְׁבוּעַת הַסֵּת 41.

(32) ואין זו הודאה, שהרי אפילו לא יודה, גם כן יצטרך לשלם. (33) לא היו עדים שראו אותו בכניסתו לרשות החובל, ואף לא ביציאתו משם חבול. (34) מרצונו הטוב. (35) שהרי אם קטע ידו הוא משלם כאילו הוא עבד נמכר בשוק (למעלה פרק א הלכה ב), בשעה שהנחבל לא היה מסכים בשום הון שבעולם שיקטעו ידו, מכאן שתשלום הנזק הוא תמיד פחות מהנזק האמיתי, וזה נכלל במושג "קנס" (ראה הלכות נזקי ממון פרק ב הלכה ח, וראה אור-שמח). (36) שמשלם החובל בשעה שלא חיסרו ממון, ומשום כך אף תשלום הצער אינו "ממון". התשלום הוא "ממון" רק כשהוא בדיוק כשיעור מה שהחסיר לחבירו (רבינו שם). (37) שהתבטל ממלאכתו שעסק בה (ולא כשומר קישואים, שהרי לא נתן לו דמי ידו. ראה למעלה פרק ב הלכה יא). (38) על-פי הודאת עצמו. [ראה ראב"ד ומגיד-משנה שתמהו על רבינו מכמה מקומות בתלמוד, ולא מצאו ישוב מניח את הדעת]. (39) מכיון שחייב בשבת ובבושת ובריפוי על-פי עצמו. (40) שהרי כבר מן. (41) כדין כופר בכל, בלי נקיטת חפץ. שבועה זו של כופר בכל, תיקן רב נחמן (שבועות מ:): ונקראת "היסת", משום שהיא מכבידה על אדם לשקר (פירוש גאון, ראה ערוך השלם, ערך היסת).

ז. וְלִמָּה מְשַׁלֵּם אָדָם שֶׁלִּשְׂתָּהּ דְּבָרִים אֱלוֹהֵי עַל פִּי עֲצָמוֹ? שֶׁבִשְׂבֵּת וְהִרְפּוּיָהּ מִמֶּנּוּ הוּא וְלֹא קָנַס; שְׂאָם לֹא יִתֵּן לוֹ, הֲרֵי חִסְרוֹ מִמֶּנּוּ 42 שֶׁהוּא מִתְרַפֵּא בּוֹ וּבִטֵּל מִמְּלֶאכְתּוֹ 43. וְהַבִּשְׂתָּהּ 44 לֹא הִגִּיעָה 45 אֶלָּא בְּשִׁעָה שֶׁהוֹדָה בְּפָגְנוֹ שֶׁהוּא חָבֵל בּוֹ; שֶׁהִנְחַבֵּל שְׁלֹא חָבֵל בּוֹ [בְּפָגְנִי] אָדָם - אֵין לוֹ בִּשְׂתָּהּ 46, וְהוֹדָאתוֹ בְּבֵית דִּין הִיא שְׁבִישָׁה אוֹתוֹ 47.

(42) והוא משלם לו בדיוק מה שהחסירו. (43) ראה הערה לו. (44) אף שאינה ממון, שהרי לא החסירו ממון, בכל זאת משלם על-פי עצמו. (45) לנחבל, כלומר בישה אותו. (46) ראה למעלה פרק ב הלכה ב. [מדבריו שם משמע, שאם החבלה במקום גלוי, יש בושת אפילו כשאיש לא ראה את מעשה החבלה, וצריך עיון]. (47) אין מחייבים אותו על הבושת בשעת החבלה, כי אז בכלל לא היתה בושת, שהרי לא חבל בו בפני אדם, אלא מחייבים אותו על שהוא מבייש אותו עתה בהודאתו בפני בית-דין שחבל בו.

ח. נִמְצְאָתָה לְמַד, שְׂאֵין הִפְרַשׁ בְּבִשְׂתָּהּ בֵּין בִּשְׂתָּהּ הַמִּגִּיעַ לִזְמַן 48 אִם חָבֵל בּוֹ בְּפָגְנִי אַחֲרֵים וּבֵין בִּשְׂתָּהּ הַמִּגִּיעַ לוֹ בְּעֵת שֶׁהוֹדָה 49 בְּפָגְנִי אַחֲרֵים שֶׁחָבֵל בּוֹ. לְפִיכֶן 50 מְשַׁלֵּם אָדָם בִּשְׂתָּהּ עַל פִּי עֲצָמוֹ 51.

(48) שמבייש אותו. (49) ואף-על-פי שהבושת באה עתה בדבורו על-ידי ההודאה, אין דינו כמבייש את חבירו בדברים שהוא פטור מן התשלומין (ראה למעלה פרק ג

ובין הכאה שיש בה שוה פרוטה, אבל במכה עבדו אין הכול, מכיוון שבשתייהן אינו משלם. ראה למעלה שם הלכה ו, וראה מכות ח: וביאור הגר"א חושן-משפט סימן תכ. (17) כל מצוה שאשה חייבת בה, עבד חייב בה. ומשום כך נקרא "אחיק" היינו אחיק במצוות, ואף הוא כלול בכתוב (דברים כה, ג) "לא יוסיף . . . להכותו . . . ונקלה אחיק". [אמנם רבי יהודה שם מביא את הכתוב: "כי ינצו אנשים וגו', אבל כאן המדובר בפסוק "לא יוסיף" רצוי להביא פסוק זה]. (18) משום שהכה איש עברי (סנהדרין נח:).

ד. קָנַס קָנְסוּ חֲכָמִים 19 לְאֱלוֹהֵי הַשּׁוֹטִים בְּעַלֵּי זְרוּעַ, שִׁיחָה הִנְחַבֵּל נֶאֱמָר; וְנִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֶפְצֶךָ 20 שֶׁזֶה חָבֵל בּוֹ חָבֵל זֶה, וְנוֹטֵל 21 מָה שֶׁרָאוי לוֹ 22. וְהוּא 23, שִׁיחֵיו שָׁם עֲדִים 24. פִּיעַד 25 הָיוּ שְׁנֵי עֲדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ יָדוֹ 26 שְׁלֵם וְנִצָּא חָבֵל, וְלֹא רָאוּהוּ בְּעֵת שֶׁחָבֵל בּוֹ, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חָבַלְתִּי, וְהֵלָה אוֹמֵר: אֵתָהּ חָבַלְתָּ בִּי - הֲרֵי זֶה נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל.

(19) ותיקנו שהנחבל נשבע ונוטל, אף-על-פי שמן התורה נשבע הנתבע ויוצא פטור, כגון מודה במקצת במטלטלין, שבועת השומרים ונתבע שעד אחד מכחישו (ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ב). (20) קדוש, כגון ספר תורה (ראה שבועות לח:). אף ששבועה זו מדרבנן היא, תקנוה כעין שבועה מן התורה בנקיטת חפץ (רבינו שם). (21) שבועות מד: (22) המגיע לו. (23) בתנאי. (24) ואם אין עדים, מפורש להלן בהלכה ו. (25) משנה, שם. (26) רשותו, ונקט לשון המשנה. ונקטה המשנה בלשון "ידו", אולי כדי לציין שבעל הבית היה שם כשנכנס הנחבל.

ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים 27? כְּשֶׁהִיתָה הַמְּפָה בְּמָקוֹם שֶׁאֲפָשֶׁר לוֹ לְהַפּוֹת בְּעֲצָמוֹ 28, או שֶׁהִיא עֲמָהּ שְׁלִישִׁי, שֶׁאֲפָשֶׁר שֶׁזֶה הִנְחַבֵּל אָמַר לוֹ לְחָבֵל בּוֹ 29 וְלִהְתַּרְעַם עַל אַחַר; אֲבָל אִם אֵין עֲמָהּ אַחַר, וְהִיתָה הַמְּפָה בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יְכוֹל לַעֲשׂוֹת בְּעֲצָמוֹ, כְּגוֹן שֶׁהִיתָה נְשִׁיכָה 30 בֵּין פְּתָפִיו וְכִיּוּצָא בְּזֶה - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה 31.

(27) שהנחבל צריך להשבע, שבועות מו: (28) וחוששים שמא חבל בעצמו, ומשום כך הוא צריך להשבע. (29) בגמרא שלנו הגירסא: "ודילמא אחר עבד ליה" (שמא אחר עשה לו, כלומר חבל בו), אבל גירסת רבינו כגירסת הרי"ף "דילמא לאחר אמר". [גירסת הרי"ף נראית יותר, שהנחבל אמר לשלישי שיחבל בו, כדי שיוכל להתרעם על האחר, כי אילו חבל בו בלי שאמר לו, בוודאי היה תובע אותו לדין]. (30) בשיניים. (31) כי הנשיכה בין כתפיו, כשאין עמהם אחר, היא הוכחה שחבירו חבל בו.

ו. הוֹדָה הַחֹבֵל שֶׁהוּא חָבֵל - מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים; שֶׁהֲרֵי הַעֲדִים הָיוּ שָׁם 32 שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ יָדוֹ שְׁלֵם בְּשִׁעַת הַמְרִיבָה וְנִצָּא חָבֵל. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ שָׁם עֲדִים כְּלָל 33, הוּא אוֹמֵר: חָבַלְתָּ בִּי, וְהוֹדָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בערו, בבא-קמא צב. 59) שאינו חושש לעונש שיבוא על חבריו, אף-על-פי שהתחנן בפניו לבקש מחילה ממנו, שם. 60) "שלושה סימנים יש באומה זו, הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים" (יבמות עט.). 61) תחנן הוא יותר מבקשה. 62) לאחר שלא נענה בפעם הראשונה. 63) הנחבל השתכנע. 64) לא ישוב לעשות כזאת. 65) התחרט בלבנו. 66) "כל המעביר על מדותיו (שאינו מדקדק למדוד מדה למצעים אותו - רש"י), מעבירים לו על כל פשעיו" (ראש השנה יז.).

יא. ועוד יש הפרש בין נזקי גופו לנזקי ממונו. שהאומר לחברו: סמא את עיני⁶⁷, קטע את ידי, על מנת שאתה פטור - הרי זה חייב פתמשה דכרים, שהדבר ידוע שאין אדם רוצה בכך⁶⁸; אבל האומר לחברו: קרע את פסותי, שבר את פדי, על מנת שאתה פטור - הרי זה פטור⁶⁹. ואם לא אמר לו 'על מנת שאתה פטור' - הרי זה חייב לשלם, אף על פי⁷⁰ שהרשהו להשתיק.

67) בבא-קמא צב. 68) בחסרון ראשי איברים כאלו, ובצחוק אמר לו כך. אבל אם אמר לו הכני ופצעני, ולא לחסרו ראשי איברים - פטור, אם אמר על-מנת שתהיה פטור (מגיד-משנה). 69) ואין אומרים שדרך צחוק אמר לו, שעשוי אדם למחול על ממונו. 70) שיכול לומר לו: הרישתי לך לקרוע את כסותי על-מנת שתשלם.

יב. פמה דכרים אומרים? ⁷¹ פשבאו הפלים לידו תחלה בתורת שמירה⁷², בגון שהיו שאולין או מפקדין אצלו, ואמר לו: שבר וקרע, ועשה בן - חייב לשלם⁷³, עד שיאמר לו: על מנת שאתה פטור; אבל אם אמר לו: קח פלי זה ושפרו⁷⁴, בגד זה וקרעו, ועשה בן - הרי זה פטור⁷⁵.

71) שחייב לשלם אם לא אמר לו בפירוש על-מנת שאתה פטור (שם צג.). 72) ככתוב "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור" (שמות כב, ו), שהתורה מחייבת אותו בפשיעה. 73) מכיון שנעשה שומר על הכלי, אינו פטור עד שיאמר לו במפורש על-מנת לפטור. אבל אם אמר לו קרע, כוונתו קרע אם אתה רוצה, ובלבד שתשלם לי. 74) ולקח אותו לשם שבירה ולא לשם שמירה. 75) כי אחריות שמירה לא קיבל על עצמו, ועל עצם מעשה השבירה אין לחייבו, שהרי נעשה ברשות הבעלים. גמרא שם.

יג. האומר לחברו: שבר פליו של פלוני על מנת שאתה פטור⁷⁷, ועשה - הרי זה חייב⁷⁸ לשלם. וכאלו אמר לו: סמא עיני⁷⁹ של פלוני על מנת שאתה פטור. ואף על פי שהעושה הוא חייב לשלם, הרי זה האומר לו שתפו בעון⁸⁰ ורשע הוא; שהרי הכשיל עור⁸¹, וזקק⁸² ידי עוברי עברה.

76) משנה בבא-קמא צב. 77) כלומר, אני אשלם במקומך.

הלכה ה), אלא דינו כמבייש אותו עתה בחבלה ממש. 50) מכיון שדין אחד למבייש על-ידי חבלה בפני אחרים, ולמבייש על-ידי הודאה בפני אחרים שחבל בו. 51) אף-על-פי שעצם התשלום אינו ממוך, שהרי ביישו עתה בפני עדים.

ט. אינו דומה מזיק חברו בגופו למזיק ממונו. שהמזיק ממון חברו - בין ששלם מה שהוא חייב לשלם נתפטר⁵²; אבל חבל בחברו, אף על פי שנתן לו חמשה דברים - אין מתפטר לו⁵³. ואפלו הקריב⁵⁴ פל אילי נביות⁵⁵ - אינו מתפטר לו⁵⁶ ולא נמחל עונו, עד שיבקש מן הנחבל וימחל לו⁵⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"נתפטר לו"

"המזיק ממון חברו, כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם נתפטר לו" אבל בגזול ממון חברו אין מספיק שישב הגזילה ו"אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו וירצהו, אף-על-פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשואל ממנו שימחל לו" (הלכות תשובה פ"ב ה"ט). כי בגזילה פסק הרמב"ם ש"כל הגזול את חברו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו, שנאמר ... כו' את נפש בעליו יקח", ולשיטתו גזילת ממון אדם בחזקה ובעל-כורחו, אינה רק פעולה נגד ממונו של אדם אלא אף נגד האדם עצמו, והפקעת בעלות חברו על ממונו דומה ל"נוטל נפשו ממנו" ולכן בגזילה אין מספיק להשיב את הממון אלא חייב לרצותו ולשואל ממנו שימחל לו, מה-שאין-כן המזיק שפעל רק נגד ממונו של אדם "כיון ששילם מה שחייב לשלם, נתפטר לו".

(על פי לקו"ש חל"ב ע' 116 הע' 39 מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

52) בידי שמים. 53) כי אין הכסף פיצוי אמיתי לסבל האישי. 54) נוסף על חמשה דברים. 55) לשון הגמרא שם. והאילים שבנביות הם המובחרים, העולים לרצון על מזבח ה' (ישעיהו ס, ז). 56) כי זהו חטא בין אדם לחברו, ואין הקרבן מכפר עליו. 57) כמו שאמר ה' לאבימלך: "השב אשת האיש ... ויתפלל בעדך" (בראשית כ, ז) ולא יתכן שיתפלל אלא-אם-כן מחל לו, גמרא שם.

י. ואסור⁵⁸ לנחבל להיות אכזרי⁵⁹ ולא ימחל. אין זו דרך זרע ישראל⁶⁰. אלא בין שבקש ממונו החובל ונתחנן לו⁶¹ פעם ראשונה ושניה⁶², וידע⁶³ שהוא שוב מחטא⁶⁴ ונחם⁶⁵ על רעתו - ימחל לו. וכל הממהר למחל - הרי הוא משבח⁶⁶, ורוח חכמים נוחה הימנו.

58) זאת לומדים מאברהם שנתפייס מאבימלך והתפלל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13) שהמזיק חייב לשלם, בין מגיד בין שוגג ובין אנוס.
14) מכיון שהמזיק צריך היה להזהר, בבא-קמא מח.
15) חייב המזיק, אף-על-פי שנכנס הניזק לרשותו, מפני שיש לו רשות להוציאו אבל לא להזיקו (נזקי ממון פרק ז הלכה ז).
16) שיכול לטעון: לא ידעתי שנכנסת, ועל כן לא נזהרתי (שם). ועוד טענה: אתה היית צריך להזהר שלא להניח כל כך במקום שאפשר שיוזקו שלא בכוונה.
17) כגון ברשות הרבים או חצר השותפין או אפילו ברשות בעל הבית, אלא שנתן לו בעל הבית רשות להכנס, בבא-קמא מח: 18) מה-שאי-כן בדוגמא הקודמת, שם רק בעל הבית שהזיק פטור שלא בכוונה. אבל אם הנכנס הזיק את בעל הבית, הוא חייב אפילו שלא בכוונה, מכיון שנכנס שלא ברשות. 19) ובלשון הגמרא (שם) "הוזק זה בזה, פטור". רבינו מפרש "דלא הוה ידע ביה" שאמרו בגמרא, היינו שלא בכוונה. והטעם שהוא פטור, שאין הניזק יכול לבוא בטענה למזיק שהיה עליו להזהר, מכיון ששניהם במצב אחד, ואין הוא חייב להזהר יותר מחבירו.

ד. הִיָּה עוֹלָה בְּסֻלָּם²⁰, וְנִשְׁמָטָה שְׁלִיכָה²¹ מִתַּחְתָּיו וְנִפְלָה וְהִזְיקָה: אִם לֹא הִיָּתָה מִהַדְּקָתָּ²² וְחִזְקָה - חֵיב²³; הִיָּתָה חִזְקָה וּמִהַדְּקָתָּ, וְנִשְׁמָטָה אִו שְׁתַּלְּיָעָה²⁴ - הֲרֵי זֶה פְּטוּר, שְׂזוּ מִכָּה בְּיַדֵּי שְׂמִים הִיא²⁵. וְכֵן כָּל פְּיּוּצָא בְּזָה. כָּל אֱלוֹ הַדְּבָרִים²⁶ - בְּרִשׁוֹת הַנֶּזֶק; אֲבָל בְּרִשׁוֹת הַמְּזִיק - פְּטוּר²⁷, עַד שִׁתְּפֹנֵן לְהִזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ²⁸.

20) מכות ז: 21) מדרגה. 22) ממלאת את כל הנקב שהיא תחובה בו. 23) או אפילו היתה מהודקת, אבל לא היתה חזקה לשאת כובד האיש העולה בה - חייב, מפני שבנזקין חייב אדם אפילו הזיק שלא בכוונה. 24) והתולעים כרסמו והחלישו אותה, וכשעלה על הסולם נשמטה, גמרא שם. 25) ואונס גמור הוא ופטור (ראה להלן הלכות רוצח ושמירת נפש פ"ו הי"ב, ועיין מגיד-משנה כאן, שהיתה לרבינו גירסא אחרת בגמרא שלפנינו). 26) שאין המזיק פטור אלא-אם-כן היתה מכה בידי שמים. 27) בין שוגג ובין אונס רגיל, כעין אלו שמנה רבינו בהלכה א. 28) בהלכה הקודמת.

ה. הֲרֵי שְׂמֵלָא²⁹ חִצַּר חֲבָרוֹ בְּיַד יֵין וְשִׁמּוֹן, אֶפְלוּ הַכְּנִיסָם בְּרִשׁוֹת - הוֹאִיל וְלֹא קָבַל עָלָיו בְּעַל הַחִצַּר לְשֹׁמֵר, הֲרֵי זֶה נִכְנָס וְיּוּצָא כְּדָרְפוֹ³⁰; וְכָל שִׁישְׁתַּבַּר מִן הַפְּדִים בְּכְנִיסוֹתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ - הֲרֵי הוּא פְּטוּר עָלֵיהֶן³¹. וְאִם שִׁבְרָן בְּכּוֹנָה³², אֶפְלוּ הַכְּנִיסָם בְּעַל הַפְּדִים שְׂלֹא בְּרִשׁוֹת - הֲרֵי זֶה חֵיב לְשֻׁלָּם³³. [וְכֵן כָּל פְּיּוּצָא בְּזָה].

29) והנכנס והיוצא דורך על הכדים (בבא-קמא כח.). 30) ואין הוא חייב לנהוג בזהירות יתירה וללכת סחור סחור, וכמו כן אין הוא חייב לטרוח לסדר את הכדים זה על גבי זה, כדי לפנות לו מעבר. 31) כי ברשות המזיק אינו חייב עד שיתכוון להזיק (למעלה הלכה ג). ולשון הברייתא

78) העושה, אף-על-פי שאמרו לו במפורש על-מנת שאתה פטור. 79) שהעושה חייב. שאין שליח לדבר עבירה, כלומר בעבירה אין אומרים שלוחו של אדם כמותו ויתחייב השולח, אלא אומרים אחריות מעשה העבירה היא על עושהו, שלא היה צריך לשמוע בקול השולח, אלא בקול התורה, קידושין מב: 80) קידושין מג. 81) והוא רשע שעבר על לאו "ולפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד). ואף-על-פי שהמזיק ידע שהכלי של חבירו הוא, בכל זאת הוא בבחינת עוור, שאילו לא הבטיחו שיהיה פטור, לא היה שובר, ראה עבודה זרה ו. 82) המריץ אותו וזירונו לעשות את העבירה, גמרא שם.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

1) נתבאר בו דיני המזיק ממון חבירו היזק גמור וניכר, וכן נתבאר בו כשיש שיתוף לבהמה או לדבר אחר עם האדם המזיק בפועל הנזק.

א. הַמְּזִיק² מִמּוֹן חֲבָרוֹ - חֵיב לְשֻׁלָּם נֶזֶק שְׁלָם³. בֵּין שְׁהִיָּה שׁוּגָג⁴ בֵּין שְׁהִיָּה אָנוּס⁵ - הֲרֵי הוּא כְּמִזִּיד⁶. פִּיֶּצֶד? נִפְל מִן הַגָּג⁷ וְשִׁבַּר אֶת הַפְּלִים, אִו שְׁנַתְּקַל⁸ כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ וְנִפְל עַל הַפְּלִי וְשִׁבַּרוֹ - חֵיב נֶזֶק שְׁלָם. שְׁנֵאמַר: וּמִכָּה בְּהִמָּה יִשְׁלַמְנָה. לֹא חֵלַק הַפְּתוּב⁹ בֵּין שׁוּגָג לְמִזִּיד.

2) ראה למעלה פרק א הלכה יא. 3) משנה בבא-קמא כו. 4) שהזיק בלי כוונה. 5) כגון הדוגמאות שלמטה, שאינן אונס גמור, כי אפשר לשים לב ולהשמר מזה, אבל באונס גמור פטור. ראה לקמן הלכה ד, ולמעלה פרק א הלכה יב. 6) משנה, שם. 7) אפילו ברוח שאינה מצויה, והרי זה אנוס. כאן לא חילק רבינו בין רוח מצויה לבין רוח שאינה מצויה, כמו למעלה בפרק א הלכה יב, כי ההבדל ביניהם אינו קיים אלא לענין שלושה דברים (צער, ריפוי ושבת), אבל בנזק - אין הבדל, ובמזיק ממון אין אלא נזק בלבד. בבא-קמא כז. (וראה חושן-משפט סימן שעח סעיף ב, וביאור הגר"א סעיף-קטן ז). 8) והריהו שוגג, לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרך כשהם מהלכים, ראה בבא-קמא כז: והלכות נזקי ממון פרק יג, הלכה ה. 9) בבא-קמא לה.

ב. וְאֶחָד הַהוֹרָג בְּהִמָּתוֹ שֶׁל חֲבָרוֹ אִו הַשׁוֹבֵר כְּלָיו¹⁰ אִו הַקּוֹרֵעַ בְּגָדָיו¹¹ אִו קוֹצֵץ נְטִיעוֹתָיו - הַכֹּל דִּין אֶחָד הוּא¹².

10) משנה, שם כו. 11) דוגמה זו, וכן זו של ההורג בהמתו של חבירו או קוצץ נטיעותיו - מובאות בתוספתא בבא-קמא פרק ג. 12) חייב נזק שלם כמזיד, בין שהיה שוגג ובין שהיה אנוס.

ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים¹³? בְּרִשׁוֹת הַנֶּזֶק¹⁴; אֲבָל בְּרִשׁוֹת הַמְּזִיק - אֵינּוּ חֵיב לְשֻׁלָּם אֲלָא אִם הִזִּיק בְּזָדוֹן¹⁵, אֲבָל בְּשִׁגְגָה אִו בְּאָנָס - פְּטוּר¹⁶. [וְכֵן אִם הָיוּ שְׁגִיחֵן בְּרִשׁוֹת¹⁷ אִו שְׁגִיחֵם שְׂלֹא בְּרִשׁוֹת, וְהִזִּיק אֶחָד מֵהֶן¹⁸ מִמּוֹן חֲבָרוֹ שְׂלֹא בְּכּוֹנָה - פְּטוּר¹⁹].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צריך היה לעמוד, בכל זאת מועילה האזהרה לפטור אותו. (49) שדרך נושאי משאות לעשות כן. (50) ואין להאשימו, ובעל החבית צריך היה להרגיש בזה. (51) שם לב. (52) כי בעל החבית הלך כדרכו, והחבית נשברה מפני שבעל קורה מיהר יותר מדי ופגע בחבית, ומשום כך הוא חייב. (53) בעל הקורה, כי בעל החבית לא היה צריך לעמוד לנוח, שהרי הוא יודע שאנשים באים אחריו. (54) ונשרף הפשתן בנרו של חברו.

ט. שְׁנַיִם⁵⁵ שֶׁהָיוּ מְהַלְכִין⁵⁶ בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, אֶחָד רִץ וְאֶחָד מְהַלֵּךְ, וְהִזְקָה⁵⁷ אֶחָד מֵהֶן בְּחִבְרוֹ שְׁלֵא בְּכוּנָה⁵⁸ - זֶה הֶרֶץ חָיִב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשַׁנֵּה⁵⁹. וְאִם הָיָה עֶרְבֵי שֶׁבֶת⁶⁰ בֵּין הַשְּׂמֻטוֹת - פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁבְּרִשׁוֹת הוּא רִץ⁶¹, כְּדִי שְׁלֵא תִכְנַס הַשֶּׁבֶת וְהוּא אֵינוֹ פְּנוּי⁶². הָיוּ שְׁנֵיהֶם רְצִים וְהִזְקוּ זֶה בְּזֶה - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין, וְאֶפְלוּ בְּשֶׂאֵר הַיָּמִים⁶³.

(55) בבא-קמא לב: (56) זה כנגד זה. (57) על-ידי שפגעו זה בזה. (58) כי בכוונה, אף המהלך שהזיק את הרץ חייב, כשם שהמזיק בכוונה חייב אפילו כשהניזק נכנס לרשותו בלי רשות (למעלה הלכה ג). (59) מדרך בני אדם, ואין לו רשות לרוץ ברשות הרבים. (60) גמרא שם. (61) ודינו כמהלך. (62) לקבל את השבת. (63) כדין שניהם שלא ברשות (למעלה הלכה ג).

י. אֶחָד הַמְזִיק בִּידוֹ, או שְׂזָרֵק אֶבְזָן⁶⁴ או יָרָה חֵץ⁶⁵ וְהִזְיק בו, או שֶׁפָּטַר מִיָּם⁶⁶ עַל חִבְרוֹ או עַל הַבָּלִים וְהִזְיק, או שֶׁרָקַע⁶⁷ או נִעַע⁶⁸ וְהִזְיק בְּכִיחוֹ⁶⁹ וְנִיעַעו⁷⁰ בַּעַת שֶׁהִלְכוּ מִפְּחוֹ - הָרִי זֶה פְּמִזִּיק בִּידוֹ⁷¹. וְהֵם תּוֹלְדוֹת שֶׁל אָדָם⁷². אֲבָל אִם נָח הָרַק וְהַכִּיתָ עַל הָאָרֶץ, וְאַחֵר כִּף נִתְקַל⁷³ בְּהֵן אָדָם - הָרִי זֶה חָיִב מִשּׁוֹם בּוֹרוֹ⁷⁴; שֶׁכָּל תְּקֵלָה⁷⁵ תּוֹלְדָת בּוֹר הִיא⁷⁶, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁷⁷.

(64) בבא-קמא כו: (65) כתובות לא. (66) הפנה זרם מים, מלשון "פותר מים" (משלי יז, יד), ודינו ככוחו. ראה בבא-קמא ו. (67) רקק, שם ג: (68) באף. (69) ברוק הפה. (70) ליחת האף. (71) וחייב בין הזיק את חברו ובין הזיק כליו. (72) נזקים הדומים לאלו שאדם עצמו עושה. (73) וניזק. (74) ואינו חייב על נזקי כלים, כי כתוב בתורה "ונפל שמה שור או חמור" (שמות כא, ג), ודרשו רבותינו: שור - ולא אדם (אם מת), חמור - ולא כלים (בבא-קמא נג: וראה הלכות נזקי ממון פרק יג הלכה א). (75) ברשות הרבים, בין הפקירה ובין לא הפקירה. (76) דומה לבור שמפורש בתורה (שם), ודינם כדין בור. (77) הלכות נזקי ממון פרק יג הלכה ב.

יא. לוֹטֵשׁ⁷⁸ שֶׁהָיָה מִפְּהוּ⁷⁹ בְּפִטְשִׁישׁ, וְיָצָא גִיץ⁸⁰ מִתַּחַת הַפִּטְשִׁישׁ וְהִזְיק - הָרִי זֶה חָיִב, כְּמִי שֶׁזָּרַק אֶבְזָן או חֵץ⁸¹. וְכֵן הַפְּנֵא⁸² שֶׁקָּבַל עָלָיו⁸³ אֶת הַכֶּתֶל לְסִתְרוֹ, וְשִׁבַּר אֶת הָאֲבָנִים או הִזְיק⁸⁴ - חָיִב⁸⁵. הָיָה סוֹתֵר

(שם): "משבר ויוצא, משבר ונכנס". (32) להזיק. (33) יש לו רשות לפנותם מחצרו, אבל לא לשברם.

ו. שוֹר שֶׁעָלָה³⁴ עַל גְּבֵי שוֹר לְהַרְגוֹ בְּרִשׁוֹת הַמְזִיק³⁵, שֶׁהוּא בַּעַל הַתַּחְתּוֹן, בֵּין שֶׁהָיָה תָּם³⁶ בֵּין שֶׁהָיָה מוּעָד³⁷, וְכֵא בַּעַל הַתַּחְתּוֹן וְשִׂמְט אֶת שׁוֹרוֹ לְהַצִּילוֹ, וְנִפְל עָלָיו וְמָת - הָרִי זֶה פְּטוּר³⁸.

(34) בבא-קמא כ. (35) משום שאינו מתכוון פטור לדעת רבינו רק ברשות המזיק, ראה למעלה הלכות ג-ד. (36) שהעליון היה תם, ואם יהרוג את התחתון אינו משלם אלא חצי נזק, ובעל התחתון יפסיד. (37) אפילו היה מועד, שמשלם נזק שלם, ובעל התחתון לא יפסיד, אם לא יעשה דין לעצמו ויפנה לבית-הדין. (38) שלא נתכוון להזיק.

ז. דִּחְפוּ לְעָלְיוֹן³⁹ וְמָת: אִם הָיָה יָכוֹל לְשִׂמְטוֹ⁴⁰ וְלֹא שִׂמְטוֹ - הָרִי זֶה חָיִב; וְאִם לֹא הָיָה יָכוֹל לְשִׂמְטוֹ - הָרִי זֶה פְּטוּר⁴¹.

(39) בכוח, גמרא שם. (40) את התחתון (המאירי), ואז יתכן ולא היה העליון מת. (41) גמרא שם.

ח. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מְהַלְכִין⁴² בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, זֶה בָּא בְּחִבְתוֹ וְזֶה בָּא בְּקוֹרְתוֹ, וְנִשְׁבְּרָה חִבְתוֹ⁴³ שֶׁל זֶה בְּקוֹרְתוֹ שֶׁל זֶה - פְּטוּר; שֶׁלֹּא רִשׁוֹת לְהִלָּךְ⁴⁴ וְלִזְהַר רִשׁוֹת לְהִלָּךְ. הָיָה בַּעַל הַקּוֹרֶה רֹאשׁוֹן וּבַעַל הַחִבְתִּית אַחֲרוֹן, וְנִשְׁבְּרָה חִבְתִּית בְּקוֹרֶה - פְּטוּר⁴⁵. וְאִם עָמַד בַּעַל הַקּוֹרֶה לְנוּחַ מִכְּבֵד מְשֹׂאוֹ⁴⁶ - חָיִב⁴⁷. וְאִם הִזְהִיר לְבַעַל הַחִבְתִּית וְאָמַר לוֹ: עָמַד - פְּטוּר⁴⁸. עָמַד לְתַמְךָ מְשֹׂאוֹ - הָרִי הוּא כְּמִהְלֵךְ⁴⁹ וּפְטוּר. וְאִם עָלָה פִּי שְׁלֵא הִזְהִיר לְבַעַל הַחִבְתִּית; שֶׁהוּא טְרוּד בְּדַרְכּוֹ⁵⁰. הָיָה בַּעַל חִבְתִּית רֹאשׁוֹן⁵¹ וּבַעַל קוֹרֶה אַחֲרוֹן, וְנִשְׁבְּרָה חִבְתִּית בְּקוֹרֶה - חָיִב; שֶׁזֶה כְּמוֹ שֶׁשִּׁבְּרוּ בִּידוֹ בְּכוּנָה⁵². וְאִם עָמַד בַּעַל חִבְתִּית לְנוּחַ - פְּטוּר⁵³. וְאִם הִזְהִיר לְבַעַל הַקּוֹרֶה וְאָמַר לוֹ: עָמַד - הָרִי זֶה חָיִב. וְאִם עָמַד לְתַמְךָ מְשֹׂאוֹ, אִף עַל פִּי שְׁלֵא הִזְהִיר לְבַעַל הַקּוֹרֶה - הָרִי הוּא חָיִב. וְכֵן זֶה בָּא בְּנֵרוֹ וְזֶה בָּא בְּשֶׂאֵר⁵⁴ וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(42) זה מול זה או זה בצד זה, משנה בבא-קמא לא: (43) על-ידי שפגעו זה בזה דרך הליכתם. (44) ומכיוון ששניהם ברשות, המזיק שלא בכוונה פטור (למעלה הלכה ג), ובעל החבית חייב להזהר שלא יפגע בקורה. (45) בעל הקורה, כי בעל החבית ראה את בעל הקורה הולך כדרכו, ואף הוא צריך היה ללכת במתינות ולא למהר יותר מדי, ועל כן הוא עצמו אשם בנזקו. (46) ובעל החבית הלך כדרכו, ולא הרגיש בעמידתו של בעל הקורה ופגע בו בדרך הילוכו ונשברה החבית (שם לא.). (47) בעל הקורה, שלא היה לו לנוח בדרך ומשאו על גבו, ובעל החבית לא היה צריך להעלות על דעתו, שבעל הקורה יעמוד בדרך, כי אין דרך בני אדם לנוח ומשאם על גבם. (48) אף-על-פי שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טו. וְכֵן חֲמִשָּׁה שְׁיִשְׁבוּ⁹⁸ עַל הַפֶּסֶא וְלֹא נִשְׁפָּר, וְכֹא אַחֲרוֹן וְיֵשֵׁב עָלָיו וְנִשְׁפָּר, אָף עַל פִּי שְׁהִיָּה רְאוּי לְהִשְׁפָּר בְּהֵן קָדָם שְׁיִשְׁבּוּ⁹⁹, הוֹאִיל וְקָרֵב אֶת שְׁבִירָתוֹ¹⁰⁰ - הָאֲחֲרוֹן חֲכִי; שְׁהִיָּה אוֹמְרִים לוֹ: אֵלּוּ לֹא נִסְמְכָת עָלֵינוּ¹⁰¹, הֵינְנו עוֹמְדִים קָדָם שְׁיִשְׁבָּר. וְאִם יֵשְׁבוּ בְּאַחַת¹⁰² וְנִשְׁפָּר - בְּלֵן חֲכִינֵן. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(98 בבא־קמא י': 99) ויכול האחרון לטעון, לולא ישבתי גם כן היה הכסא נשבר, ולא עשיתי כלום. (100 לולא ישב היה נשבר כעבור שתי שעות, ולאחר שישב נשבר בשעה אחת, גמרא שם. 101) כך בדפוס רומי ר"מ. בדפוסים שלנו: "עלינו". והפירוש, אילו לא ישבת על הכסא, היינו עומדים לפני השעתיים ולא היה נשבר. ורש"י שם פירש אחרת. ועיין היטב חושן־משפט סימן שפא, מאירת־עינים סעיף־קטן ב וביאור הגר"א שם, שרבינו היתה גירסא אחרת בגמרא שלנו. (102) תוספתא שם.

טז. אָדָם וְשׂוֹר¹⁰³ שְׁדַחְפוּ בְּהֵמָה אוֹ אָדָם אוֹ כְּלָיִם אוֹ בְּהֵמַת פְּסוּלֵי הַמְּקַדְּשִׁין¹⁰⁴ לְבוֹר, וְהִזְק הַנִּדְחָף בְּבוֹר אוֹ מֵת אוֹ נִשְׁתַּבְּרוּ הַכְּלָיִם: לְעִנְיֵן נִזְקֵי אָדָם אוֹ הִזְק בְּהֵמָה - שְׁלִשְׁתֵּן חֲכִינֵן¹⁰⁵: הָאָדָם הַדּוֹחָף וְכֹעַל הַשׂוֹר וְכֹעַל הַבוֹר, וְכֹעַל הַשִּׁין בִּיגִיָּה¹⁰⁶; לְעִנְיֵן דְּמֵי וְלְדוֹת וְאַרְבַּעַת דְּכָרִים - אָדָם חֲכִי, וְכֹעַל הַשׂוֹר וְכֹעַל הַבוֹר פְּטוּרִין¹⁰⁷; לְעִנְיֵן כֹּפָר¹⁰⁸ וְשְׁלִשִׁים שָׁל עֶבֶד¹⁰⁹ - בְּעַל הַשׂוֹר חֲכִי, וְאָדָם וְכֹעַל הַבוֹר פְּטוּרִין¹¹⁰; לְעִנְיֵן כְּלָיִם וּפְסוּלֵי הַמְּקַדְּשִׁין - אָדָם וְכֹעַל הַשׂוֹר חֲכִינֵן¹¹¹, וְכֹעַל הַבוֹר פְּטוּר¹¹².

(103 בבא־קמא נג': 104) בהמת קדשים שנפל בה מום, שפסולה לקרבן. (105) אף בנזקי האדם, ואף־על־פי שלמדו אצל בור "כי יפול שמה שור", שור - ולא אדם (למעלה הלכה י'), זהו רק אם מת האדם, אבל אם הווק האדם - בעל הבור חייב. (106) אם השור מועד, משלם כל אחד מהם שלישי. ואם השור תם, משלם בעל השור חצי חלקו בנזק, היינו שתות הנזק (חצי משליש), והיתר מתחלק שוה בשוה בין האדם ובעל הבית. (כרבי נתן שם, מפני שהמסקנא שם היא: "הא והא כרבי נתן") (שניהם סוכרים כרבי נתן). (107) כי תשלום דמי ולדות וארבעה דברים, נאמר בתורה באדם בלבד (שמות כא, וראה למעלה פרק א, הלכה א; פרק ד הלכה א). (108) אם דחפו אדם ושור מועד את האדם לבור ומת, וצריך לשלם דמי הנהרג, ראה הלכות נזקי ממון פרק י הלכה ב. (109) אם דחפו עבד כנעני לבור ומת, ומגיע לבעלים כופר העבד לפי הסכום הקצוב בתורה שלושים סלע כסף. ראה שם פרק יא הלכה א. (110) האדם פטור, כי בעבירה שיש בה מיתת בית־דין פטור האדם מן התשלומין, אפילו היה שוגג שאינו נהרג. ראה למעלה פרק ד הלכה ה. (111) המדובר בפסולי המוקדשים שנפדו, והם בכלל "שור רעהו" שהרי מותרים באכילה. [אבל קדשי־קדשים בעלי מומים מועלים בהם

מִצַּד זֶה וְנִפְל מִצַּד אַחֲרָה⁸⁶ - פְּטוּר⁸⁷. וְאִם מִחֲמַת הַמִּפְּהָה⁸⁸ - חֲכִי; שְׁזָה כְּזוֹרֵק חִץ וְהִזִּיק בּוֹ הוּא⁸⁹.

(78) עובד במתכת. (79) על המתכת המלובנת. (80) שביב לוחט, בבא־קמא סב': (81) שהרי הנץ מכוח מכתו יצא. (82) שם צח': (83) עבודה בקבלנות, וכל האחריות עליו. אבל אם היה שכיר יום, לא נסתלק בעל הבית משמירתו, והיא מוטלת על שניהם, ושניהם משלמים (בית הבחירה לבבא־קמא עמוד 281). (84) אחרים. (85) שאדם מועד לעולם, והיה צריך להזהר. (86) מחמת אונס, שהיה סבור שצד שני יוכל לעמוד בלא זה. (87) שאנוס הוא. (88) שהיה מכה בפטיש בכל כוחו, ונתנדנד הכותל מחמת המכה. (89) גופו, ומזיק גמור הוא (ולא כגורם בנזקין).

יב. הַכּוֹפֵשׁ⁹⁰ בְּהֵמַת חֲבָרוּ בְּמִים, אוֹ שְׁנִפְלָה וּמְנַעָה מְלַעְלוֹת⁹¹, עַד שְׁמֵתָה בְּמִים; אוֹ שְׁהִנִּיחָה בְּחֵמָה וְצִמְצִים עָלֶיהָ הַמְּקוֹם כְּדֵי שֶׁלֹּא תִמָּצֵא צֵל עַד שְׁהִרְגָתָה הַחֵמָה - חֲכִיב לְשֵׁלֶם⁹². וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(90) השקיע בידיו ראש הבהמה במים ומתה (סנהדרין עו:). (91) אחזה בידיו, ולא נתן לה לעלות מן המים. (92) כדעת רבינא בבא־קמא שם, ואף־על־פי שהשמש הרגה אותה, והוא אינו אלא גורם לנזק, בכל זאת חייב. ראה להלן פרק ז הלכה יא.

יג. שְׁנַיִם שְׁהִמִּיתוּ אֶת הַבְּהֵמָה בְּאַחַת אוֹ שְׁבָרוּ אֶת הַכְּלָיִ בְּאַחַת - מְשֻׁלְשִׁין בִּיגִיָּה⁹³.

(93) מחלקים את תשלומי הנזק, וכל אחד משלם חצי, ואין אומרים שכל אחד ישלם הכל [כלומר שהניזק יגבה ממי שירצה], אפילו אם בכוחה של מכת כל אחד לשבור את הכלי (מאירת־עינים חושן־משפט סימן שפג, סעיף־קטן י'). ומקור דין זה בתוספתא בבא־קמא פרק ב: "חמשה שישבו על גבי ספסל ונשבר, כולם חייבים לשלם", כלומר, כל אחד משלם חלקו.

יד. חֲמִשָּׁה שְׁהִנִּיחוּ חֲמֵשׁ חֲבִילוֹת עַל הַבְּהֵמָה וְלֹא מָתָה, וְכֹא זֶה הָאֲחֲרוֹן וְהַנִּיחַ חֲבִילָתוֹ⁹⁴ עָלֶיהָ וּמָתָה: אִם הָיְתָה מְהֻלַּכֶת בְּאוֹתָן הַחֲבִילוֹת, וּמְשֻׁהוֹסִיף זֶה חֲבִילָתוֹ עֲמָדָה וְלֹא הִלְכָה - הָאֲחֲרוֹן חֲכִיב⁹⁵; וְאִם מִתְחַלָּה לֹא הָיְתָה מְהֻלַּכֶת - הָאֲחֲרוֹן פְּטוּר⁹⁶; וְאִם אֵין יְדוּעָה⁹⁷ - בְּלֵן מְשֻׁלְמִין בְּשׂוּהָ.

(94) כך פירש רבינו את לשון הגמרא "מרבה בחבילה", בבא־קמא י'. וראה שם רש"י, שפירש אחרת. (95) כי לולא הוא, לא היתה מתה. (96) כי גם בלעדו היתה מתה. גירסת רבינו בגמרא היתה: "היכי דמי, אי דבלאו איהו הוה אזלא (אם בלעדיו היתה הולכת) פשיטא (מובן מאליו שהוא חייב). אלא דבלאו איהו נמי לא אזלא (אלא שבלעדיו הוא גם כן לא הלכה), מאי קא עביד (מה הוא עשה), וצריך להיות פטור)". וראה מגיד־משנה כאן. (97) כך משמע מלשון התוספתא שם, שכתוב סתם: חמשה שישבו על גבי ספסל ונשבר, כולם חייבים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלמסקנה של הסוגייה שם גם שמואל מודה שבעניינים דומים ממש לומדים מאלה על אחרים, אלא ששלושה אלה אינם דומים ולכן הוצרכו כולם, שם נג. (15) אף על פי שמן התורה הוא פטור לגמרי. (16) מן הטובים שבקרקעותיו, או מטלטלים ואף על פי שאינו אלא מדרבנן, כי חכמים תיקנו כעין דאורייתא. (17) שכתוב בהם "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם", בבא קמא ה.

ג. וְדָבָר זֶה¹⁸ הַנֶּסֶס הוּא¹⁹ שֶׁקִּנְסוּהוּ חֲכָמִים, כְּדֵי שְׂלֹא יִהְיֶה כָּל אֶחָד מִן הַמְשַׁחֲתִים הוֹלֵךְ וּמְטַמֵּא טְהוֹרוֹתָיו שֶׁל חֵבֵר, וְאוֹמֵר: פֶּטוּר אֲנִי²⁰. לְפִיכָּה, אִם מֵת זֶה שֶׁהִזִּיק הִזִּק שְׂאִינוּ נֶכֶר - אֵין גּוֹבֵין הַנֶּזֶק מִנְכָסְיוֹ; שְׂלֹא קִנְסוּ חֲכָמִים אֶלָּא זֶה שֶׁעֲבַר וְהִזִּיק, אֶבֶל הַיּוֹרֵשׁ שְׂלֹא עָשָׂה כְּלוּם - לֹא קִנְסוּהוּ. וְכֵן הַמְזִיק הִזִּק שְׂאִינוּ נֶכֶר בְּשִׁגְגָה אוֹ בְּאִנּוּס - פֶּטוּר²¹; שְׂלֹא קִנְסוּ אֶלָּא הַמְתַּפְּוִן²² לְהִזִּיק מְדַעְתּוֹ²³.

(18) שחייב על הזיק שאינו ניכר. (19) ולא מצד הדין, כי הזיק שאינו ניכר אינו הזיק (גיטין נג.). (20) נימוק זה מובא בגמרא שם. (21) משנה גיטין נב: אבל במזיק הזיק שניכר חייב שוגג כמזיד. ראה למעלה שם. (22) ולא שגג. (23) מרצונו ולא אנוס. הפטור בשוגג ובאנוס נובע מטעם החיוב האמור למעלה "כדי שלא יהיה ... הולך ומטמא ..." שאינו אלא במתכוון.

ד. הַפְּהִינִים שֶׁפְּגָלוּ²⁴ אֶת הַזֵּבֶחַ: בְּמִזִּיד - חֵיבִין לְשִׁלֵּם²⁵, בְּשׁוּגְגָה²⁶ - פֶּטוּרִין²⁷. וְכֵן הַעוֹשֶׂה מְלֶאכָה בְּפֶרֶת חֲטָאת²⁸ וּבְמִי חֲטָאת²⁹: בְּמִזִּיד - חֵיב לְשִׁלֵּם³⁰, בְּשׁוּגְגָה - פֶּטוּר.

(24) ששחטו את הקרבן או עשו אחת מעבודות הדם, כגון קבלה או זריקה על מנת שיאכלו אותו חוץ לזמנו, ועל ידי כך נפסל הקרבן. (25) את הנזק שהזיקו, אף על פי שזה הזיק שאינו ניכר. (26) כגון שהיה קרבן חטאת וחשבו שהוא שלמים, וחשבו עליו לאכלו שני ימים ויליה אחד, כדין אכילת שלמים, או שלא ידע שהמחשבה אסורה ומפגלת את הקרבן. (27) כדין הזיק שאינו ניכר. במשנתנו הגירסא: "מזידין חייבין" ומשמע ששוגגים פטורים. ויש גורסים בפירוש: "מזידים חייבים שוגגים פטורים", כמו בהמטמא והמדמע והמנסך, וזוהי גם גירסת הרי"ף וראה שם נג: תוספות דיבור המתחיל ותני עלה. (28) בפרה אדומה שמשתמשים באפרה לטהר טמאים, והעושה בה מלאכה פוסלה, שנאמר "לא עלה עליה עול" (במדבר יט, ב). (29) שמערבבים בהם את אפר הפרה, ואף הם נפסלים במלאכה, כגון ששקל כנגדם משקלות. (30) מטעם קנס, כדין הזיק שאינו ניכר (ראה ראב"ד ומגיד משנה).

ה. הַכֵּנִיס פְּרָה לְמִרְבֵּק³¹ כְּדֵי שְׂתִינֵק³² וְתִדְוֵשׁ³³, וְהִסִּיחַ³⁴ דַּעְתּוֹ מִמִּי חֲטָאת³⁵ - פֶּטוּר מְדַיְנֵי אֲדָם³⁶ וְחֵיב כְּדַיְנֵי שְׂמִים.

(31) למקום שעומדות פרות קשורות בצוואריהן ודשות (וראה רש"י בבא מציעא ל.). (32) כגון שהייתה אמה שם.

(פרק שני מהלכות מעילה הלכה טז), והמזיק דבר שיש בו מעילה פטור (פרק ח מנזקי ממון הלכה ה). ובדין שלפניו היו כולם פטורים. אמנם מסגנונו של רבינו שם משמע שגם לפני שנפדו, בכלל "שור רעהו" הם, שהרי כתב "פסולי המוקדשים עליהם דין נזיקין, שהרי יצאו לפדיון ולהיותם חולין". משמע שעומדים לפדיון וטרם נפדו. רש"י בבא קמא י. אומר שרק אם נפדו הם נקראים "שור רעהו". וצריך עיון גדול. (112) בכלים פטור, כלמעלה הלכה י. ועל שור פסולי המוקדשים אפילו נפדה והוא מותר באכילה (דברים יב, טו) פטור, שנאמר (שמות כא, לד): "והמת יהיה לו", וזה אין המת שלו, שהרי הוא טעון קבורה, שנאמר "ואכלת" - ולא לכלבין. ראה בבא קמא שם.

~ יום שישי כ"ד טבת ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) נתבארו בו דיני המזיק נזק שאינו ניכר, והגורם ההזיק, ודיני התביעה שיש בין הניזק והמזיק.

א. הַמְזִיק מִמּוֹן חֵבֵר הִזִּק שְׂאִינוּ נֶכֶר² - הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּנָּה הַדְּבָר³ וְלֹא נִפְסְדָה צוּרְתּוֹ, הֵרִי זֶה פֶּטוּר⁴ מִן הַתְּשׁוּלוּמִין דִּין תּוֹרָה⁵. אֶבֶל מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים⁶ אָמְרוּ: הוֹאִיל וְהַפְּחִית דְּמִיָּהּ, הֵרִי זֶה חֵיב, וּמְשַׁלֵּם מֵה שְׁהַפְּחִית⁷ מְדַמִּיָּהּ.

(2) גיטין נג. (3) שלא חסר בו כלום. (4) פסק כרבי יוחנן, נגד דעת חזקיה רבו, שדבר תורה חייב, מפני שדעתו הופרכה שם נג: מברייתא. (5) כי כל הנזקין המפורטים בתורה, הם נזק שניכר. (6) חכמים קנסו אותו. ראה הלכה ג. (7) נזק שלם.

ב. כִּיצַד? הֵרִי שְׂטֵמָא⁸ אֶכְלִין טְהוֹרִים⁹ שֶׁל חֵבֵר, או שְׁדַמְעָה¹⁰ לוֹ פְרוֹת, או עֲרַב לוֹ טַפְתָּ¹¹ יַיִן נֶסֶף¹² בְּתוֹךְ יַיִנוֹ, שֶׁהֵרִי אֶסֶר עָלָיו הַפֶּלֶל¹³, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה¹⁴ - שְׂמִין מֵה שְׁהַפְּסִיד, וּמְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלָם¹⁵ מִן הַנֶּזֶק שֶׁבְּנִכְסָיו¹⁶, כְּדָרְךָ כָּל הַמְזִיקִין¹⁷.

(8) שנגע בהם כשהוא טמא, או הניח עליהם שרץ מת. משנה שם נב: (9) כגון תרומה שמפסידה לגמרי, שדינה בשריפה. ואף על פי שיכול ליהנות ממנה בשעת ביעורה, הרי זה כהפסד מלא, כי הנאה זו אין ערכה רב. או חולין שחבירו אוכל אותם בטהרה, ואף על פי שאין כאן הפסד גמור, חייבוהו החכמים לשלם מה שהפחית מדמיהם, מפני שאסור לגרום טומאה לחולין בארץ ישראל, שהפרושים אוכלים שם חוליהם בטהרה, שם נג. (10) שערכב תרומה בחולין של חבירו, ומפסידו, שצריך למכור פירותיו לכהן בזול, שרק לכהנים מותרים באכילה, שם. (11) שיין נסך אסור תערובתו במשהו. (12) שנסכו לעבודה זרה. (13) המדובר ביין נסך שאוסר אפילו בהנאה. (14) ולא דווקא אלו שלושה הנזכרים במשנה, והיינו כרב ולא כשמואל שאמר, שאין ללמוד מאלו על אחרים. [ואף על פי שהלכה כשמואל בדיני ממונות פסק כאן כרב מפני שבגמרא שם שקלו וטרו לפי שיטת רב. ואפשר גם לומר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פסק שם, פרק יד הלכה יד בטומן קמתו של חברו. ופירושו רובם של ראשונים ואחרונים שיש לחלק בין "גרמא" ובניזקין" ובין "דינא דגרמי". "גרמא" פטור לכל הדעות, ובדינא דגרמי מחלוקת תנאים, ורבינו פוסק כרבי מאיר ודן דיני דגרמי לחייב את הגורם. והאירכו בהגדרות שני המונחים הללו ראשונים ואחרונים, ומדברי כולם יוצא ש'דיני דגרמי' כולל גורמים יותר ישירים ויותר חזקים מגרמא. וראה ש"ך חושן משפט תיה סעיף קטן ד שייחס לרבינו את הדעה, שגרמא בניזקין ודיני דגרמי היינו הך, אבל יחיד הוא בדבר זה, ומעניין שהמשפט הזה נמצא בסוגריים. וראה ש"ך שם סימן שפו סעיף קטן א וסעיף קטן ד. (50) אלא הוא המזיק באחרונה. (51) ובכלי של חברו ראה הלכה ה. (52) ואין סופו להישבר וברשות זרקו, שהרי שלו הוא. (53) קודם שהגיע הכלי לארץ. (54) שלא ברשות, שהרי לא שלו הם. (55) שהרי הזורק ברשות עשה, וכל החיוב על המסלק. (56) ששבר, והגורם לנזק חייב נזק שלם.

ח. הזורק פלי של חברו⁵⁷ מראש הגג על גבי פרים וכסתות של בעל הפלי, וקדם בעל הפלי והסיר הפרים⁵⁸ - הזורק חייב⁵⁹; ושזריקתו הוא הגורם הראשון⁶⁰ לשבירת הפלי. ואם קדם אחר⁶¹ וסלקן - שניהן חייבין⁶², הזורק והמסלק; ששניהם גרמו לאבד קמונו של זה.

(57) ושלא ברשות זרק. (58) וברשות עשה, שהרי שלו הם. (59) בכל, כי לבעל הכרים מותר לקחת כרים שלו בכל עת שירצה, מה שאין כן הזורק, שכל מעשהו באיסור. ופסק רבינו כר"ף שאין הלכה כרבה (בבא קמא כו:); שאומר הזורק פטור. (60) שלולא זרק לא היה הכלי נשבר. (61) שאינו בעל הכרים. (62) כי שניהם שלא ברשות עשו, ושניהם שותפים בנזק שגרמו. [מלשוננו של רבינו שכתב: "כרים וכסתות של בעל הכלי" משמע, שאם הכרים היו של אדם אחר ובעל הכלי סילקם, משלם הזורק חצי נזק בלבד].

ט. וכן השורף שטרותיו של חברו - חייב⁶³ לשלם כל החוב⁶⁴ שהיה בשטר; שאף על פי שאין גוף השטר ממון⁶⁵, הרי גרם לאבד הממון⁶⁶. ובלבד שזורה לו המזיק ששטר מקיים היה⁶⁷, וכף וכף היה כתוב בו⁶⁸, ומחמת ששרפו הוא אינו יכול לגבות החוב⁶⁹; אבל אם לא האמינו⁷⁰ - אינו משלם לו אלא דמי הנגר בלבד.

(63) כרפרם, שדן דינא דגרמי, ולא כרבה שסובר פטור, שהשורף יכול לטעון: שרפתי לך פיסת נייר בלבד (שם). (64) ובלשון הגמרא "דמי שטרא מעליא" (=דמי שטר מעולה), היינו כל הסכום הכתוב בו ולא דמי השטר כפי שהוא שווה למכירה (שם). (65) אלא נייר בלבד. (66) לולא שרפו, היה בעל השטר גובה כל החוב שבשטר. (67) בית דין אישרו חתימות עדי השטר ורשמו האישור על השטר ואפשר לגבות בו. (68) כלומר, השורף מאמין לבעל השטר שסכום זה היה כתוב בשטר. (69) המדובר כשאינ

(33) יחד עם שאר הפרות. (34) או הסיח. (35) הטעונים שמירה, שנאמר בהם "למשמרת למי נידה" (שם, ט), כלומר שיהיו משומרים לכך ואם הסיח דעתו משמירתם נפסלו. (36) על שהכניסה אין לחייבו, שהרי לטובתה הכניסה כדי שתניק, ולא נפסלה על ידי זה והפסול בא מחמת מחשבתו שתדוש, ומשום כך פטור מלשלם. בהלכה הקודמת, כהנים שפגלו את הזבח במזיד חייבים לשלם, אף על פי שהפסול בא מחמת המחשבה - ששם הפסול קשור במעשה השחיטה או זריקת הדם, שעשה שלא כהוגן ולכן הרי זה כפוסלו בידיים. ראה שם תוספות ר"ד.

ו. המנסף³⁷ יין חברו לעבודה זרה - לא נאסר היין; שאין אדם מישראל³⁸ אוסר דבר שאינו שלו. ואם היה לו בו שתפנות, או שהיה מומר³⁹, שהרי הוא פעולד פוכבים, או שהתרו בו⁴⁰ וקבל התראאה⁴¹, שהרי הוא מומר⁴² - הרי זה אוסר היין⁴³, וחיב לשלם⁴⁴. והיאף יתחיב זה לשלם והרי הוא מתחיב בנפשו⁴⁵; מפני שמעת שהגביהו⁴⁶ נתחיב לשלם⁴⁷, ואינו מתחיב בנפשו עד שינסף⁴⁸.

(37) הכניס ידו לתוך היין ושכשך לשם עבודה זרה. (38) אין דרכו לאסור, ומשום כך אפילו שמעו מפיו שכוונתו לנסך, אנו אומרים שלצערו בלבד התכוון, חולין מא. (39) "זה שהחזיק עצמו לעשות אותה עבירה בזדון והורגל ונתפרסם בה ... והוא שיעשה להכעיס" (הלכות תשובה פרק ג הלכה ז). (40) בישראל שלא ינסך, שהמנסך חייב מיתה (שם). (41) ואמר יודע אני שאני חייב מיתה, ובכל זאת אני מנסך. (42) על ידי זה הוא נעשה עכשיו מומר אף על פי שקודם לא היה בחזקת מומר, שם. (43) שבמומר לעבודה זרה אנו מניחים שדעתו לנסך, ואדם יכול לאסור דבר שאינו שלו, שם. (44) פסק כרב, שמנסך במזיד חייב לשלם (מגיד משנה). (45) חייב סקילה. וחייבי מיתת בית דין פטורים מלשלם. (46) על מנת לנסכו ולאסרו, דרכם של המנסכים להגביה את היין לפני הניסוך (ראה תוספות גיטין נב: דיבור המתחיל מנסך). (47) כדין גולן. (48) ואין המתחיב בנפשו פטור מלשלם אלא אם כן חיוב ממון וחייב מיתה באים כאחד (שם).

ז. פל הגורם להזיק ממון חברו - חייב לשלם⁴⁹ נזק שלם מן היפה שבנכסיו, כשאר המזיקין. אף על פי שאינו הוא המזיק זה הנזק עצמו באחרונה⁵⁰, הואיל והוא הגורם הראשון - חייב. כיצד? הזורק פלי שלו⁵¹ מראש הגג על גבי פרים וכסתות⁵², ובא אחר וקדם⁵³ וסלק את הפרים⁵⁴ מעל הארץ, ונחבט הפלי בארץ ונשבר - חייב נזק שלם⁵⁵ כאלו שברו בידו; שפסולק הפרים והפסות גרם לו⁵⁶ שישבר. וכן פל פיוצא בזה.

(49) כדעת רבי מאיר בבא קמא ק. בלשון התלמוד: "דינא דגרמי" וכך פסק רה"ף בבא קמא סוף פרק ב. [ולא כל גורם נזק חייב, שהרי רבינו עצמו בהלכות נזקי ממון פרק ב הלכה יט פוטר את המשסה כלבו של חברו בחבירו. וכן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בידיים, חייב משום שגרם להזיק. (83 הפוגם (שם).
 84) שאינה ראוייה למזבח. ונמה שפסק רבינו בפרק ג מנוזקי
 ממון הלכה ד, שהגזול פרה ונפסלה מלהקריבה למזבח,
 אומר לו (הגזולן לנגזל): הרי שלך לפניך, המדובר,
 כשנפסלה מאליה ולא עשה בה מעשה, אבל כשהגזולן עצמו
 פסלה, משלם את מה שפחתה]. (85) עושה אותם דקים
 על ידי הכאה בפטיש, אבל לא החסירים. (86) הצורה
 שהייתה טבועה בדינרים אינה ניכרת כמקודם ומפני כך
 פחתו דמיהם.

**יב. הזורק⁸⁷ פלי מראש הגג לארץ ולא היה תחתיו
 פלים⁸⁸, וקדם אחר ושברו במקל פשהו באויר קדם
 שניגיע לארץ⁸⁹ - הרי זה הראשון פטור; שלא שבר
 אלא פלי שסופו להשבר מיד בודאי, ונמצא פשובר
 פלי שבור⁹⁰, ואין זה פגורם⁹¹. וכן כל פיוצא פזה -
 פטור.**

(87) בעל הכלי. בבא קמא כו: (88) כלומר, כרים וכדומה.
 (89) והרי הכלי שנזרק עדיין שלם בזמן שהאחר הכהו.
 (90) על ידי הזורק, ומשום כך הזורק חייב אם הכלי אינו
 שלו. וראה שם יז: רש"י דיבור המתחיל זרק. (91) כמסלק
 הכרים בהלכות דח שחייב, שלולא סילק את הכרים לא היה
 נשבר, מה שאין כן כאן, שאפילו לא שברו במקל, בוודאי
 היה נשבר.

**יג. שור שהיה עומד להריגה מפני שהוא מזיק את
 הבריות⁹², ואילן העומד לקציצה מפני שהוא מזיק
 את הרבים⁹³, וקדם אחד ושחט⁹⁴ שור זה וקצין אילן
 זה שלא מדעת הפעלים - חייב לשלם לפעלים כמו
 שיארו הדינים⁹⁵; שהרי הפקיען מלעשות מצוה⁹⁶.
 ואם טען ואמר: אתה אמת לי להרגו ולקצצו -
 הואיל והוא עומד לקד⁹⁷, הרי זה פטור.**

(92) אפילו לא המית. (93) כגון שענפיו נוטים לרשות
 הרבים. (94) כי אין חיוב להרגו אלא לסלק את המזיק.
 ואפילו שור שהמית וחייב סקילה, אם שחטו עד שלא נגמר
 דינו, בשרו מותר, שם מד. (95) שיראו אם בעל השור או
 בעל האילן מדקדק בשאר מצוות או לא, וגם יראו את גודל
 הטרחה בקיום המצוה, שלפעמים אדם מונע עצמו מן
 המצוה בגלל הטרחה, ונוח לו שאחר יעשה אותה, מאירת
 עיניים חושן משפט שפב. (96) "ובערת הרע מקרבך".
 (97) משום כך הוא נאמן, וכנראה שכח בעל השור שנתן לו
 רשות, אבל אם השור אינו עומד להריגה, אינו נאמן לטעון
 שקיבל רשות להרגו, שאין אדם נותן רשות לאחרים שיוזקו
 ממונו ולפיכך חייב לשלם, אלא אם כן יביא עדים שיעידו
 כדבריו. שם צא:

**יד. וכן מי ששחט⁹⁸ חיה ועוף⁹⁹, ובא אחר וכסה
 הדם שלא מדעת השוחט - חייב לתן¹⁰⁰ כמו שיארו
 הדינים. ויש מי שהורה¹⁰¹, שהוא נותן קנס¹⁰²
 קצוב¹⁰³, והוא עשרה זהובים¹⁰⁴. וכן הורו, שכל
 המוצע הפעלים מעשות מצות עשה¹⁰⁵ שהן ראויין**

עדים שיוודעים מה היה כתוב בשטר ואם הוא מקויים בבית
 דין, שאילו היו עדים, יכול לכתוב לו שטר חדש על פי
 העדים ולא יפסיד כלום (שם). (70) וטוען שהנייר ששרף
 לא היה שטר כלל.

**י. וכן ראובן שהיה נושה בשמעון, ומכר השטר
 ללוי, וחזר אחר שמכרו ומחלו לשמעון⁷¹ - הרי
 נפטר שמעון, כמו שיתבאר במקומו, ונתחייב
 ראובן לשלם ללוי כל מה שבשטר⁷²; שהרי גרם
 לו לאבד השטר, והרי הוא כמו ששפרפו⁷³. וכן אם
 מחלו יורש ראובן⁷⁴ - משלם המוחל מן היפה
 שבנכסיו.**

(71) ויכול ראובן למחול אף אחרי המכירה, מכיוון שהשטר
 אין גופו ממון, וכל עיקרו אינו אלא ראיה, שראובן הלווה
 לשמעון. מן התורה יכול אדם למכור לחבירו דבר מוחשי
 בלבד, שהוא גופו ממון, וכל קניין שטרות-ראיות אינו אלא
 מדרבנן. משום כך המוכר שטר חוב לחבירו, יכול אחר כך
 למחול את החוב, כי מן התורה החוב עדיין שלו הוא,
 כתובות פו. (ר"ף שם). (72) אפילו קנה לו שטר של אלף
 לירות במאה לירות, יקבל כל מה שכתוב בשטר, היינו אלף
 לירות (שם). (73) גם במוחל חוב מביא התלמוד דברי
 אמימר (בבא קמא צח:), שהשורף משלם "דמי שטרא
 מעליא". (74) כך פסק שמואל, שאפילו היורש של
 המלווה יכול למחול (ראה למעלה הלכה ז). ואף על פי
 שאילו לא מחל, היה הבעל-חוב גובה מבינונית בלבד,
 עכשיו שהפסידו ישלם מן העידית. וראה בבא קמא צח:
 רש"י דיבור המתחיל כי כשורא לצלמא.

**יא. וכן העושה עבדו אפותיקי⁷⁵, וחזר ושחררו -
 חייב המשחרר לשלם לבעל החוב; שהרי הפקיע
 שעבודו⁷⁶ וגרם לאבד ממונו⁷⁷. וכופין את בעל חוב
 גם הוא לשחרר העבד⁷⁸, כדי שלא פגע בו ויאמר
 לו: עבדי אתה⁷⁹. וכן הדין⁸⁰ מטבע חבירו,
 ונתגלגל⁸¹ וירד לים - חייב לשלם⁸². וכן הצורים⁸³
 און הפרה - חייב לשלם, שהרי גרם לפחת דמיה⁸⁴.
 וכן המרקע⁸⁵ דיגרי חבירו והעביר צורתו⁸⁶ - חייב
 לשלם משום גורם. וכן כל פיוצא באלו הדברים.**

(75) שאמר לבעל חובו: לא יהיה לך פירעון אלא מזה.
 (76) כל עוד שהוא עבד הריהו משועבד לבעל חוב, שיוכל
 לגבות חובו ממנו, והשחרור מפקיע שעבודו ולא יוכל
 לגבות חובו ממנו, שם. (77) שלא יוכל לגבות חובו משאר
 נכסי הלווה, שהרי אמר לו מפורש שלא יגבה אלא מזה,
 והגורם להזיק ממון חבירו חייב. ראה הלכות מלווה ולווה
 פרק יח הלכה ו. (78) אף על פי שמעולם לא היה עבדו,
 שהרי גופו לא היה קנוי לו אלא משועבד, והאדון ששעבדו
 הפקיע שעבודו כששחררו. (79) ויוציא לעז על בניו (שם
 מא.). (80) חבירו החזיק מטבע בידו, והיכהו תחת ידו
 (בבא קמא צח.). (81) ולא בא לידו, אבל אם בא לידו,
 דינו כגזלן וחייב מדין תורה. (82) אף על פי שלא הזיק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כב, יח.) (117) "כולם כאבות (כאבות נזיקין) לשלם ממייטב", בבא קמא ה.

יז. **כָּל הַמְזִיק¹¹⁸ מִמּוֹן חֲבֵרוֹ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ¹¹⁹ מַה הַזִּיק - הָרִי הַנִּזְקֵי נִשְׁפָּע בְּתַקְנַת חֻמְרֵי¹²⁰ וְנוֹטֵל כְּמוֹ שְׂטִיטָעַן הַנְּגָזֵל¹²¹. וְהוּא¹²², שְׂטִיטָעַן דְּבָרִים שֶׁהוּא אֲמוּד בְּהֵן¹²³, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּנִגְזֵל.**

(118) בידיים, כעין הדוגמא המובאת בהלכה הבאה. (119) משמע אם המזיק יודע ומכחיש את דברי הניזק, אין הניזק נשבע ונוטל. (120) כי מדין תורה נשבע הנתבע ויוצא פטור, כגון שבועת השומרים (שמות כב) ועוד. ראה הלכות טוען ונטען פרק א, הלכה ב. (121) שתיקנו החכמים שישבע ויטול. ראה הלכות גזילה ואבידה פרק ד הלכה א. (122) במה דברים אמורים שנשבע ונוטל כל מה שהוא טוען. (123) שמעריכים אותו, שאפשר להניח שיש לו דברים אלו שהוא טוען. בבא קמא סב.

יח. **פִּיּוּצָה? לְקַח פִּיס חֲבֵרוֹ וְהִשְׁלִיכוֹ לַיָּם אוֹ לְאֵשׁ, אוֹ שֶׁמְסָרוֹ בְּיַד אָנָּס¹²⁴ וְאָבֵד¹²⁵, בְּעַל הַפִּיס אוֹמֵר: זְהוּבִים הֵיָה מְלֵא, וְהַמְזִיק אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הֵיָה בוֹ, שְׂמָא עֶפְר אוֹ תַבֵּן הֵיָה מְלֵא - הָרִי הַנִּזְקֵי נִשְׁפָּע בְּנִקִּיטַת חַפְצֵי¹²⁶ וְנוֹטֵל. וְהוּא, שְׂטִיטָעַן דְּבָרִים שֶׁהוּא אֲמוּד בְּהֵן אוֹ אֲמוּד לְהַפְקִידֵן אֶצְלוֹ¹²⁷, וְדַרְפֵּן לְהַנִּיחֵן בְּכֵיס¹²⁸ וְכִיּוּצָא בוֹ; אָבֵל אִם אֵין דַּרְפֵּן לְהַנִּיחֵן בְּכָלִי זֶה - הוּא פֶּשַׁע בְּעֶצְמוֹ. פִּיּוּצָה? הָרִי שֶׁחֲטָף חֶמֶת¹²⁹ אוֹ סַל מְלֵאִים וּמְחַפִּים¹³⁰ וְהִשְׁלִיכֵם לַיָּם אוֹ שָׂרְפֵן, וְטָעַן הַנִּזְקֵי שֶׁמְרַגְלִיּוֹת הֵיָה בְּתוֹכָן - אֵינוֹ נֶאֱמָר¹³¹, וְאֵין מְשִׁבְעִין אוֹתוֹ עַל כֶּף; שְׂאִין דַּרְף בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחֵן מְרַגְלִיּוֹת פְּסָלִים וּבְחֻמְתוֹת. וְאִם תְּפִשׁ - אֵין מוּצִיאִין מִיָּדוֹ¹³², אֶלָּא נִשְׁפָּע שֶׁמְרַגְלִיּוֹת הֵיָה בָּהּ וְנוֹטֵל מִמֶּה שִׁישׁ אֶצְלוֹ¹³³. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.**

(124) איש בעל זרוע וכוח, בבא קמא קיז. וראה להלן פרק ח. (125) כי אי אפשר להוציאו מידו. (126) כגון ספר תורה, כדין כל הנשבעים ונוטלים. ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ב. (127) שאיש נאמן הוא (גמרא שם). (128) כגון כסף. (129) שק עור למים. (130) ומכוסים, ולא ראו מה שבתוכם. (131) אבל אם יש עדים שהיו בתוכם מרגליות, חייב לשלם, אף על פי שאין דרך בני אדם להניח שם מרגליות, ואין המזיק יכול לטעון אתה פשעת, שהנחת מרגליות בסל, כי אין לו רשות להשליך כלים של חבירו לים, ולכן חייב לשלם מה שהזיק. (132) כי זוהי בעייה שעלתה בתיקו, שם סב. ורבינו לשיטתו שבבעייתו שלא נפתרה, אם תפס אין מוציאים מידו. ראה נזקי ממון פרק ב הלכות ה. וראה תוספות שם דיבור המתחיל מי מנחי, ולדעתם אפילו אם תפס מוציאים מידו ואפילו אם יש עדים שמרגליות היו בסל, כי הניזק פשע. (133) ממה שתפס, ואם מה שיש אצלו שווה פחות מדמי המרגליות, אינו גובה את השאר.

לְעִשׂוֹתָהּ, וְקָדַם אַחֵר וְעִשְׂאָהּ - מְשַׁלֵּם לְבָעֲלֵים עֲשָׂרָה זְהוּבִים¹⁰⁶.

(98) והשוהט חייב במצוות כיסוי (שם). (99) או עוף. (100) שהשוהט יכול לטעון אני רוצה לעשות מצוה זו (שם). (101) מובא ברי"ף שם. (102) שהרי לא החסירו ממון. (103) קבוע, ואינו תלוי בשיקול דעתו של הדיין. (104) כך פסק רבן גמליאל (שם) באחד ששחט וקדם חבירו וכיסה. לפי הדעה הקודמת לא היה זה קנס קצוב, אלא רבן גמליאל קבע תשלום זה של עשרה זהובים לפי ראות עיניו באותו מעשה שבה לפניו. (105) אנו לומדים ממעשה כיסוי הדם על שאר מצוות עשה. (106) כפסק דינו של רבן גמליאל במעשה כיסוי הדם.

טו. **שְׂמִינְיָן¹⁰⁷ לְמִזְיק בְּיָדוֹ פְּדָרְף שְׂשִׁמִּין לוֹ אִם הַזִּיק מְמוֹנֵוֹ. פִּיּוּצָה? הָרִי שֶׁהָרַג בְּהֶמֶת חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁבַר כְּלָיו - שְׂמִינְיָן בְּמָה הֵיָתְהָ הַבְּהֵמָה שָׁוָה וְכִמְהָ הַנְּבֵלָה שָׁוָה, וְכִמְהָ הֵיָה הַפְּלִי שָׁוָה וְהוּא שְׁלֵם וְכִמְהָ שָׁוָה עֲתָהּ, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחַת¹⁰⁸ לְנִזְקֵי עִם הַנְּבֵלָה¹⁰⁹ אוֹ הַכְּלִי הַשְּׁבוּר¹¹⁰. פְּדָרְף שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּשׂוּרוֹ שֶׁהַזִּיק, שְׂדִין אֶחָד הוּא. דַּרְף עֲנָבִים¹¹¹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - שְׂמִינְיָן לוֹ הַזִּיקוֹ¹¹². וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.**

(107) מעריכים. (108) היינו הפרש בין דמי הפרה קודם שהרגה ובין דמי הנבילה. (109) והנבילה שייכת לניזק, ככתוב (שמות כא, לד) "והמת יהיה לו" ופירשו "לו" - לניזק, שם י: ואין הניזק יכול לומר למזיק: טול אתה את הנבילה, ושלם לי את דמי הפרה כולה. (110) בבא מציעא צו: וזו לשון התוספתא (בבא קמא פרק ג): כלל אמרו בנזיקין: הרג את שורו, וקרע את כסותו, וקצץ נטיעותיו, לא יאמר טול את הנבילה ותן לי את הפרה; טול את הקרעים ותן לי את הטלית; טול את הקצצים ותן לי הנטיעות, אלא שמים אותן כמה הן יפין עד שלא הווקו, וכמה הן יפין משהווקו, ולפי כך הם משלמים. (111) ועשה אותם יין. (112) במקרה שדמי ענבים עולים על דמי היין, או אם יעשה מהם צימוקים, ראה בבא בתרא קכו. משמע שם שבדרך כלל דמי היין עולים על דמי ענבים.

טז. **כְּשֶׁגֹּבֵין הַפְּחַת מִן הַמְזִיק, גֹּבֵין מִן הַמְטַלְטְלִין¹¹³ שְׁלוֹ. אִם אֵין לוֹ מְטַלְטְלִין - גֹּבֵין מִן הַיָּפָה שֶׁבְּנִכְסֵי¹¹⁴. וְכֵן הָאוֹנָס¹¹⁵ וְהַמְפָּתָה וְהַמוּצִיא שֶׁם רַע¹¹⁶ - כְּלָיו¹¹⁷ גֹּבֵין מִזֶּה מִן הַיָּפָה שֶׁבְּנִכְסֵי.**

(113) כדרך שגובים אם ממונו הזיק. ראה הלכות נזקי ממון פרק ה הלכה י. (114) ככתוב במזיק (שם כב, ד): "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם". אבל מטלטלין רשאי הוא ליתן אפילו סובין, שכולם נחשבים למיטב, כי אם קשה למכרם במקום זה, אפשר למכרם במקום אחר. בבא קמא ז. ז: (115) נערה בתולה שלא נתארסה, שמשלם חמישים כסף לאבי הנערה (דברים כב, יט). (116) על אשתו וטוען "לא מצאתי לה בתולים", שחייב לשלם מאה כסף לאביה (דברים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מאברי גופו, שחיובו מן התורה. אבל הגורם לנזק חייב מדרבנן, ובאונס לא חייבו (הגהות מיימוניות). ראה למעלה פרק ו הלכה א, וראה ר"ף לבבא-קמא קיז. (17) הריהו מזיק בידים, ומשום כך חייב אפילו באונס (גמרא שם). (18) אף שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש חוץ מעבודה-זרה גילוי-עריות ושפיכות-דמים, בכל זאת חייב לשלם, ראה בבא-קמא קיז:

ג. פיצד? ¹⁹ הרי שגזר המלך ²⁰ להביא לו זין? או תבן? ²² וכיוצא בדברים אלו, ועמד מוסר ואמר: הרי יש לפלוני אוצר זין או תבן במקום פלוני, והלכו ²³ ולקחיה - חיב לשלם. אנסו המלך למוסר זה עד שיראה לו אוצרות זין או תבן, או עד שיראה לו ממון חברו שהוא בורת מלפניו, ²⁴ והראה לו מפני האנס - הרי זה פטור; ²⁵ שאם לא יראה לו - יכהו או ימיתהו. ²⁶

(19) המוסר בדיבור ללא מעשה - חייב. (20) ולא לפי חוקי המלכות, שאילו לפי חוקי המלכות אין לחייב את המוסר, שהרי אמר שמואל "דינא דמלכותא דינא" (בבא-קמא קיג): וכן פסק רבינו בכמה מקומות. וכבר ביאר רבינו בהלכות גזילה ואבירה פרק ה הלכה יד, שאם לקח המלך ממי שהוא לא בהתאם לחוק, הרי זה גזל, והודו לו כל גדולי הפוסקים ואמרו: "גזלנותא דמלכותא - לאו דינא". (21) כל שהוא, ולא של אדם מסויים. (22) דוגמאות יין ותבן - מובאות בבבא-קמא קיז. (23) עבדי המלך. (24) מלפני המלך, ומשום כך הוא רוצה לתפוס את ממונו של הבורח. (25) אם הראה לו, אבל לכתחילה אסור (מאירת-עינים חושן-משפט סימן שפח, סעיף-קטן יב). (26) אבל אונס מחמת ממון, שאם לא יראהו יטיל עליו עונש ממון, אינו אונס וחייב. ראה כתובות יח:

ד. נשא ממון חברו פידו ונתנו לאנס - חיב לשלם מפל מקום, אף על פי שהמלך אנסו להביא. ²⁷ במה דברים אמורים שאם אנסו להביא והביא חיב? בשלא הגיע הממון לרשות האנס; ²⁸ אבל אנס שאנסו שראל עד שהראהו, ועמד ²⁹ האנס על הממון ונעשה ברשותו, ³⁰ ואנס את שראל עד שהוליכו לו למקום אחר, ואפלו הוליכו ³¹ זה המוסר שהראהו - הרי זה פטור מלשלם; שפיון שעמד האנס פצד האוצר פכר אבד פל מה שיש בו, וכאלו נשרף. ³²

(27) את ממון חברו, ואם לא יביא ימיתהו, ומותר לו להביא, כדי להציל עצמו, בכל זאת חייב לשלם. ורבינו פירש את הגמרא שם כרי"ף, אולם הראב"ד חולק עליו ומפרש מה שאמרו נשא ונתן חייב, כשאנסו להביא ממון סתם, אבל כשנכב האנס בשם האיש שאת ממונו הוא דורש, והכריח אותו להביא את ממונו - פטור. [ראה ש"ך חושן-משפט סימן שפח, ס"ק כד]. (28) וזה שנטל ממון חברו בידו ונתנו לאנס, הריהו מזיק בידיים וחייב. (29) בבא-קמא קיז. (30) שיוכל לשלוט עליו ולטלו,

יט. ידע המזיק שהפסיד היה בו זהובים, אבל אינו יודע כמה היו, ואומר הנזק: אלה היו - נוטל אלה בלא שבועה. ואינו יכול ¹³⁴ להשבע ¹³⁵, כמו שיתבאר בענין הפקדון.

(134) תיבה זו אין לה מקום כאן. ונראה שטעות סופר היא וצריך לומר "צריך". (135) לו טען המזיק שבכיס לא היו אלה זהובים כפי שטוען הנזק אלא חמש מאות, היה נשבע, כדין מודה במקצת, ומשלם רק חמש מאות, ומכיוון שאינו יודע, הריהו מחוייב שבועה ואינו יכול להישבע, וכל המחוייב שבועה ואינו יכול להישבע משלם, ואין שכנגדו צריך להישבע (בבא מציעא צח. והלכות טוען ונטען פרק ד, הלכה ז). ויש למזיק רשות להטיל חרם על כל מי שלקח ממנו יותר מהמגיע לו, מבלי לפרט שם הנזק.

פרק שמיני

1) נתבאר בו דיני המוסר ממון חברו ביד אנס, אם באונס אם ברצון, וכן מי שתפסו לו ממון בשביל חברו, וכל דיני המוסר. ונסתיים הפרק בדין הרודף או הנודף שהזיקו ממון. ונשלמו ההלכות.

א. המוסר ממון חברו ביד אנס - חיב לשלם מן היפה ⁵ שבנכסיו. ואם מת - גובין מיורשיו, ⁶ כשאמר כל המזיקין. בין שהיה האנס עובד פוכבים בין שהיה ישראל, הרי זה המוסר חיב לשלם כל מה שלקח ⁸ האנס. אף על פי שלא נשא ⁹ המוסר ולא נתן בידו ¹⁰, אלא הרגילו ¹¹ בלבד.

(2) בבא-קמא ה. (3) בעל זרוע. (4) ככל גורם היזק (למעלה פרק ז הלכה ז). (5) מן העידית, שם. (6) שחיוב זה מן הדין הוא, ואינו קנס כמו במזיק את חברו היזק שאינו ניכר, שפטרו בו את היורש (למעלה שם הלכה ג). וראה בבא-קמא קטז: קיז. (7) אף-על-פי שבגמרא מדובר על אנס גוי, אבל במשנה שם מדובר על מסיקין = אנסים סתם. (8) שהרי הוא גרם לכל הנזק הזה. (9) נטל. (10) ואינו מזיק בידיים. (11) מלשון "לא רגל על לשוננו" (תהלים טו, ג), כלומר הלשין, ואמר לאנס היכן ממונו של חברו. ואף שלא עשה מעשה אלא דיבר בלבד - הוא חייב, שגרם לנזק, ראה בבא-קמא ה.

ב. במה דברים אמורים? ¹² כשהראה ¹³ המוסר מעצמו ¹⁴; אבל אם אנסוהו ¹⁵ עובדי פוכבים או שראל אנס להראות, והראה - הרי זה פטור מן התשלומין ¹⁶. ואם נשא ונתן בידו ¹⁷, אף על פי שהוא אנוס - חיב לשלם. המציל עצמו ממון חברו - חיב לשלם ¹⁸.

(12) שהמוסר חייב, אפילו לא נשא ונתן ביד. (13) את מקום ממון חברו. (14) בלא אונס. "אם הראה מעצמו, כנשא ונתן ביד דמי" (בבא-קמא קיז). (15) על-ידי מכות ויסורים. (16) "ישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חברו, פטור" (שם). החיוב באונס אינו אלא במזיק בידיים או באחד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כופר הכל, ופטור. (46) ראה למעלה הלכה ב. ואם נשא ונתן בלא אונס, היהו גזלן ממש, ופשיטא שעשו בו תקנת הנגזל, וישבע הנמסר ויטול (ש"ך חושן-משפט סימן שפח, ס"ק ל). (47) בבא-קמא סב. רי"ף שם. אבל אם ידעו העדים כמה הפסידו, ישלם את כל ההפסד שבה מחמתו. (48) אבל אם אינו כופר, אלא אומר איני יודע, הרי הוא מחויב שבועה ואינו יכול להשבע ומשלם, ונוטל הנמסר בלי שבועה. ראה למעלה פרק ז הלכה יט, וש"ך סעיף-קטן לא, וראה בבא-קמא שם, תוספות דיבור-המתחיל עשו. (49) בבא-קמא שם, בעיא שלא נפתרה, אם עשו תקנת הנגזל במסור או לא, כלומר אם גם בנמסר תיקנו שנשבע ונוטל כמו בנגזל או לא. ומכיוון שהבעיא לא נפתרה, אין מוציאים מספק מיד התופס. וראה למעלה שם הלכה יח. (50) כדין כל הנשבעים ונוטלים. (51) כי בזה הוא מוחזק, אבל אם הוא טוען על יותר ממה שתפס, ורוצה להשבע על כל סכום התביעה, לא תועיל לו השבועה, אלא להחזיק במה שתפס. (52) משום שכל בעיית ממון שעלתה בגמרא בתיקו, אנו פוסקים לטובת המחזיק, רי"ף לבבא-קמא שם. (53) ולא באומדן ולא בשבועה, שלא כרב האי גאון, שפסק שהנמסר נשבע ומוציא מן המוסר חצי ממה שנשבע, שדין "תיקו" לדעתו כדין ממון המוטל בספק וחולקים. ראה אוצר הגאונים לבבא-קמא עמוד 43.

ח. אין משביעין את המוסר שהראה מעצמו לא שבועה חמורה⁵⁴ ולא שבועת הסת⁵⁵, מפני שהוא רשע⁵⁶ ואין לה פסול⁵⁷ יתר מזה. אבל המוסר שאנסוהו להראות⁵⁸ או להביא ונשא ונתן ביד, אף על פי שהוא חזק לשלם⁵⁹ - אינו רשע⁶⁰, אלא בן תשלומין הוא בלבד, ומשביעין אותו כשאר הפשרין.

(54) כגון שבועה של מודה במקצת, שהיא מן התורה. (55) שתיקן רב נחמן בכופר הכל, שבועות מ: (56) ראה הלכה ט. (57) ראה בבא-מציעא ה: ושבועות מא. (58) שפטור מלשלם, למעלה הלכה ב. (59) שם. (60) שהרי אנוס הוא.

ט. אסור למסרו⁶¹ האדם ביד עובד פוכבים, בין בגופו בין במקומו⁶². ואפלו היה רשע⁶³ ובעל עברות, ואפלו היה מצר לו⁶⁴ ומצער. וכל המוסרו ביד עובד פוכבים, בין בגופו בין במקומו - אין לו חלק לעולם הבא⁶⁵.

(61) גיטין ז. (62) כמעשה שבה לפני רב, בבא-קמא קיז. וראה רי"ף לבבא-קמא פרק הגזל ומאכיל מג: (63) שאמר דוד: אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי (תהלים לט, ב), אף-על-פי שרשע לנגדי, אשמרה לפי מחסום, גיטין שם. (64) גורם לו רעות ומצער. (65) "המינין והמסורות. . . יורדים לגיהנום ונידונים בה לדורי דורות" (ראש השנה יז. ותוספתא סנהדרין פרק יג).

י. מתר להרג⁶⁶ המוסר בכל מקום⁶⁷, ואפלו בזמן

והריהו כאילו כבר נטלו. (31) מרצונו. (32) שם. על שנטל ונתן ביד הוא פטור, שהרי הממון ברשות האנס היה, וכאילו כבר נשרף ולא היקו כלום, ועל מה שהראה הוא פטור, שהרי אנוס הוא.

ה. בעלי דין³³ שהיתה ביניהם מריבה על הקרקע או על מטלטלין³⁴, זה אומר 'שלי' וזה אומר 'שלי', ועמד אחד מהן ומסרה ביד עובד פוכבים - מנדין³⁵ אותו שייחזיר הדבר לכמו שהיה, ויסלק יד אנס³⁶ מביניהם, ויעשו דין בישראל³⁷.

(33) מעשה שהיה, בבא-קמא שם. (34) שאינם לא ביד זה ולא ביד זה. (35) מחרימים. אפילו אם הוא טוען שאינו מוסר ממון חבירו ביד גוי אלא ממון שלו. (36) כגון שיפדם בכסף. (37) בבית-דין של ישראל.

ו. מי שנתפש על חברו³⁸, ולקחו עובדי פוכבים ממון ממנו בגלל חברו³⁹ - אין חברו חזק לשלם⁴⁰. אין לה מי שנתפש על חברו ויהיה חברו חזק לשלם. חוץ מן הנתפש מפני המס הקצוב⁴¹ על כל איש ואיש⁴² בכל שנה⁴³, או הנתפש על התשוה⁴⁴ שנותן כל איש ואיש למלך בעברו עליהם הוא או חילותיו - הרי זה חזק לשלם לו. והוא, שיקחו ממנו פפרוש בגלל פלוני בפני עדים.

(38) בגלל ממון שרצו לקחת מחבירו. (39) ועל-דיי-זה נפטר חבירו מלשלם לגוי. (40) מכיון שלא כדין לקחו, יכול הוא לטעון: הייתי מפייס אותם והיו פוטרים אותי מלשלם. (41) על-פי חוק המלך, ולולא שילם חבירו, היה הוא מוכרח לשלם. (42) זהו מס הגולגולת ששלמו היהודים בבבל ובארצות גולה אחרות. [וכן מס המוטל על קרקעות, בלשון התלמוד: "דבורלא" (בבא-קמא קיג:). ורבינו השמיט מס זה, כנראה שלא היה נהוג בזמנו]. (43) אבל משנה שעברה לא, מכיון שהמלך כבר קיבל קצבת אותה שנה, ולפקיד הגובה אין רשות לכפות עליו תשלום לשנה שעברה בעד חבירו (שם). (44) שאף היא חובה על כל איש ואיש. בגמרא שם לא נזכרה תשורה, ורבינו למד דין זה מירושלמי כתובות פרק יג הלכה ב: "אין לך נתפס על חבירו וחייב ליתן לו אלא בארנון ובגולגולת". ורבינו מפרש "ארנון" כרבינו חננאל, תשורה "להארכת השלטונות והחיילות בעברם בעיר" (ראה תוספות בבא-בתרא ה. דיבור-המתחיל והלך)].

ז. מי שיש עליו עדים⁴⁵ שמוסר ממון חברו, כגון שהראה מעצמו או שגאנס⁴⁶ ונשא ונתן, ולא ידעו העדים⁴⁷ כמה הפסידו במסירתו, והנמסר אומר: כך יקר הפסידני, והמוסר כופר⁴⁸ במה שטענו: אם תפש הנמסר - אין מוציאין מידי⁴⁹, אלא נשבע בקייטת חפין⁵⁰ וזוכה במה שתפש⁵¹; ואם לא תפש - אין מוציאין⁵² מן המוסר אלא בראיה ברורה⁵³.

(45) אבל אם אין עליו עדים - ישבע הנתבע היסת, כדין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למסור לגוים, ראה למעלה הלכה ט. (86) דינו כמוסר. התלמוד מונה אותו יחד עם המוסר ויתר הרשעים, שאין להם חלק לעולם הבא. "המינין והמסורות . . . ושנתנו חיתיתם בארץ חיים (=שמשטילים אימה יתירה על הצבור). . .". ראש השנה יז. ותוספתא סנהדרין פרק יג. (87) בממונו. (88) ראה למעלה הלכה ט. (89) ב'שולחן ערוך' חושן-משפט סימן שפת, סעיף יב הגירסא הנכונה "למסרו". (90) מחלוקת רב הונא ורב יהודה בבבא-קמא קיט. ופסק רבינו שאסור לאבדו כדעת הרי"ף שם. והראייה היא מן הבעיא, אם עשו תקנת נגזל כמוסר. כלומר, אם הנמסר ישבע ויטול (שם סב.), והבעיא נשארה בתיקו, שאם מותר היה לאבדו, כל-שכן שנשבע ונטול. (91) ואין לנו רשות להזיק ליורשיו. התלמוד מוסיף, שיכול ויתקיים בו הכתוב (איוב כז, יז): "יכין רשע וצדיק ילבש", כלומר, שזא יורשיו יהיו צדיקים.

יב. רודף⁹² שְׁהִיָּה רוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהַרְגוֹ אוֹ לְדַבֵּר עֲבָרָה⁹³, וְשֹׁבֵר אֶת הַפְּלִים, בֵּין שֶׁל נְרֻדָּף בֵּין שֶׁל פֶּל אָדָם⁹⁴ - פְּטוּר מִן הַתְּשׁוּלָמִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְחַבֵּב בְּנַפְשׁוֹ; שְׁפִינָן שְׂרָדָף⁹⁵ הַתִּיר עֲצָמוֹ לְמִיתָה⁹⁶.

(92) בבא-קמא קיז: (93) כגון אחר אחת העריות לאנסה, בין חייבי מיתות בית-דין ובין חייבי כריתות, אבל חייבי לאוין אין מצילים אותן בנפשו של רודף (סנהדרין עג.). (94) אף-על-פי שמיטה לזה וממון לזה. (95) אפילו לא הרגו. (96) מותר לכל אחד להרוג אותו, כדי להציל את הנרדף (סנהדרין שם), ואפילו כשהוא רודף אחר אחת העריות, שאינו חייב עליה אלא כרת, בכל זאת מותר להרוג אותו, כדי להצילה מן העבירה, וחייב מיתה וחייב תשלומין באים כאחד, וקם ליה בדרכה מיניה. ראה הלכות גניבה ואבידה פרק ג הלכה א.

יג. נְרֻדָּף⁹⁷ שֶׁשֹּׁבֵר פְּלִים⁹⁸ שֶׁל רוֹדֵף - פְּטוּר; לֹא יִהְיֶה מְמוֹנוֹ חֲבִיב מְגוּפִים⁹⁹. וְאִם שֹׁבֵר פְּלִים¹⁰⁰ אַחֲרֵיהֶם - חֲבִיב¹⁰¹; שֶׁהִמְצִיל עֲצָמוֹ בְּמִמּוֹן חֲבֵרוֹ - חֲבִיב.

(97) בבא-קמא שם. (98) כדי להציל עצמו. (99) שהרי נרדף זה רשאי להרוג את רודפו, כדי להציל עצמו, כל-שכן שניתן להצילו בממונו של הרודף, שם. (100) צריך לומר: "כלי", וכן הוא בדפוס רומי ר"מ. (101) לשלם, שם.

יד. מִי שֶׁרָדָף¹⁰² אַחַר הַרוֹדֵף לְהוֹשִׁיעַ הַנְּרֻדָּף, וְשֹׁבֵר אֶת הַפְּלִים, בֵּין שֶׁל רוֹדֵף בֵּין שֶׁל פֶּל אָדָם - פְּטוּר. וְלֹא מִן הַדִּין¹⁰³, אֲלֵא תִקְנָה הַיָּא, שֶׁלֹּא יִמְנַע מִלְּהַצִּיל אוֹ יִתְמַהֵמָה¹⁰⁴ וַיַּעֲזֵב¹⁰⁵ בַּעַת שְׂרָדָף.

(102) שם. (103) שהרי המציל עצמו בממון חבירו - חייב, כל-שכן המציל אחרים בממון חבירו. (104) יתאחר. (105) שלא ישבר כלים בריצתו, ובינתיים יאחר את המועד.

טו. סְפִינָה שֶׁחֲשָׁבָה לְהַשְׁבִּיר מִכְּבֵד הַמְשׁוּי, וְעָמַד אַחַד מֵהֶן וְהִקְלֵל מִמְשָׁאָה וְהִשְׁלִיף בִּפְנֵים¹⁰⁶ - פְּטוּר¹⁰⁷;

הִזְהָר⁶⁸ שְׁאִין דְּנִין דִּינֵי נַפְשׁוֹת. וּמִתָּר לְהַרְגוֹ קֳדָם שְׁיִמְסֵר⁶⁹. אֲלֵא כְּשֶׁאֲמַר⁷⁰: הַרְיֵנִי מוֹסֵר פְּלוֹנִי בְּגוּפוֹ אוֹ בְּמִמּוֹנוֹ, וְאִפְלוּ מִמּוֹן קָלִי⁷¹ - הַתִּיר עֲצָמוֹ⁷² לְמִיתָה. וּמִתְרִין לוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: אֵל תִּמְסֵר⁷³. אִם הֵעִז פְּנָיו וְאָמַר: לֹא פִי⁷⁴, אֲלֵא אֲמַסְרֵנוּ⁷⁵ - מְצוּה לְהַרְגוֹ⁷⁶. וְכָל הַקּוֹדֵם⁷⁷ לְהַרְגוֹ זָכָה.

(66) רב כהנא שבר מפרקתו של מוסר, בבא-קמא קיז. וברכות נח. (67) ואפילו בחוץ לארץ, שאין שם בית-דין מומחים, כי מעשה רב כהנא בבבל היה. (68) לאחר החורבן, כמעשה רב כהנא. (69) כדי להציל את הנמסר, ואפילו לא עשה כלום. (70) כך היה המעשה, שם. (71) [שכיוון שנמסר לידי הגוים, יעלילו עליו עלילות שונות ולא ינצל מידם. בגמרא שם למדו דין זה מהכתוב (ישעיה נא, כ): "בניך עלפו וכו' כתוא מכמר", מה תוא זה כיון שנפל למכמר אין מרחמים עליו, כך ממון של ישראל שנפל ליד גוים אין מרחמים עליו. והראשונים פירשו כמו שאמרנו. ראה מרדכי כאן, והרא"ש בתשובותיו כלל יז סימן ב וג]. (72) ומותר להרגו כדין רודף. (73) כך עשה רב, שם. (74) לא כן. (75) ועל-ידי-זה ניכר שהוא מתכוון לעשות זאת. (76) כדין רודף אחר חבירו להורגו, והתורה אמרה הבא להרגך השכם להרגו, ברכות נח. (77) ולא דוקא הנמסר.

יא. עֲשֵׂה הַמוֹסֵר אֲשֶׁר זָמַם⁷⁸ וּמוֹסֵר - יִרְאֶה לִי⁷⁹, שְׁאֲסוּר לְהַרְגוֹ⁸⁰; אֲלֵא אִם פֶּן הַחֲזוּק⁸¹ לְמוֹסֵר - הָרִי זֶה וַיַּעֲשֶׂה⁸², שְׁמָא יִמְסֵר אַחֲרֵיהֶם⁸³. וּמַעֲשִׂים בְּכָל זְמַן בְּעַרְי הַמְּעַרְב⁸⁴ לַעֲנֹשׁ הַמוֹסְרִים שֶׁחֲזוּקוֹ לְמוֹסֵר מִמּוֹן בְּנֵי אָדָם, וְלְמוֹסֵר הַמוֹסְרִים⁸⁵ בְּיַד הַעוֹבְדֵי פוֹכְכִים לַעֲנֹשָׁם וּלְהַפּוֹתָם וּלְאֲסֹרָם כְּפִי רִשְׁעָם. וְכֵן פֶּל הַמְּצַר לַצְּבוּר⁸⁶ וּמַצְעֵרָן - מִתָּר לְמוֹסְרוֹ בְּיַד הַעוֹבְדֵי פוֹכְכִים לְהַפּוֹתוֹ וּלְאֲסוּרוֹ וּלְקַנְסוֹ⁸⁷. אֲבָל מִפְּנֵי צַעַר יַחֲיד⁸⁸ אֲסוּר לְאֲסוּרוֹ⁸⁹. וְאֲסוּר לְאַבֵּד מִמּוֹנוֹ⁹⁰ שֶׁל מוֹסֵר, וְאֵף עַל פִּי שְׂמִתָּר לַעֲנֹשׁוֹ; שֶׁהָרִי מְמוֹנוֹ לְיִזְרְשׁוֹ⁹¹.

(78) חשב מחשבת בליעל. (79) דעת רבינו, ואינה לא בגמרא ולא ברי"ף (במרדכי סוף פרק הגוזל ומאכיל כתב בשם רבינו שמחה, שהרי"ף חולק על דעה זו). (80) שהרי הדין שמוותר להרוג אינו אלא כדי להציל את חבירו, כדין רודף אחר חבירו, אבל לא משום רוצח, שאינו אלא גורם ופטור. ואפילו רוצח ממש אין הורגים אותו אלא בעדים והתראה ובבית-דין. (81) שלוש פעמים, וראה סנהדרין פא: (82) בדפוס רומי ר"מ כתוב "יהרג", וכן גם ב'שולחן ערוך' חושן-משפט סימן שפת, סעיף יא. והמקור הוא: "המינין והמסורות . . . היו מורדין ולא מעלין" (עבודה זרה כו:), כלומר מסבבים את הריגתם, כגון שנפל לבאר והסולם בבאר, מסלקים את הסולם. ולדעת רבינו מותר להרגו בידיים, כמנהג ערי המערב, וכך אם אי-אפשר להרגו בידיים, מצויים לסבב הריגתו. ראה הלכות רוצח פרק ד הלכה י. (83) ומצוה להצילים. (84) צרפת. (85) המוסרים דוקא, אבל רשעים על עבירות אחרות - אסור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלכות רוצח ושמירת נפש

שהמשא שבה כמו רודף אחריהם להרגם. ומצוה רבה עשה שהשליך והושיעם¹⁰⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ספינה שחשבה להשבר ... ומצוה רבה עשה שהשליך והושיעם".

בפנימיות העניינים של הלכה זו נרמזת מעלתם הגדולה של ישראל, כי "ספינה" מורה על הנשמה, כמאמר הזוהר (ח"ב קצט, א). "יונה דנחת לספינה, דא איהי נשמתא דבר-נש דנחת אל האי עלמא למהוי בגופא דבר-נש" ובלשון הכתוב "יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים" שאחרי סכנת ה"מים רבים" שהם ריבוי הטרדות והבלבולים של עניני העולם, מגיעה למחוז חפצה בשלום, ואז ניתוסף עילוי גדול יותר בנשמה מכפי שהיתה קודם ירידתה לעולם.

ים הגלות הוא הים הסוער שמביא את הספינה למצב ש"חשבה להשבר" כי מצד התגברות החושך בעולם נעשה חלישות בקיום התורה ומצוותיה. והמשוי הוא העול של תורה ומצוות, ומצד החשש ש"חשיבה להישבר" הקב"ה מיקל המשוי מעליה, שהרי ישנם ריבוי עניני תומ"צ שאי אפשר לקיימם בזמן הגלות כמו דיני הקרבנות, טומאה וטהרה וכו' שמצוות אלו "השליך בים" למעליותא ע"ד "כמים לים מכסים" שמצוות אלו חזרו ונתעלו לשורשן ומקורן בבחינת ההעלם שלמעלה מהגילוי.

ובזה מודגשת מעלתן של ישראל, שכל התורה לא ניתנה אלא בשביל ליכות את ישראל, ואם ריבוי התורה מסכן את ישראל "המשא שבה כמו רודף אחריהם להרגם, ומצוה רבה עשה שהשליך והושיעם", שהרי התורה בשביל ישראל, ואם אין ישראל - תורה למה (ע"ד לשון חז"ל - פדר"א פ"ג אסת"ר פ"ח, ז).

ספה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 670
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

106) כדי להציל את הנוסעים. 107) ואינו חייב לשלם כדין מוזיק, וכל בעלי המטען מחלקים ביניהם את ההפסד. ורבינו בהלכות גזילה ואבידה פרק יב הלכה יד מפרש כיצד מחלקים. לפי פירוש זה מסולקת השגת הראב"ד, שכנראה הבין שכוונתו לפטור לגמרי את המטיל, וראה חושן-משפט סימן שפ, סעיף ד, מאירת-עינים סעיף-קטן ט. 108) סיים רבינו במילה "והושיעם", כדי לסיים בכי טוב. ועוד, מילה זו באה לציין סדר נזיקין, שנקרא "ישועות" (שבת לא.), מגדל עז.

סליקו להו הלכות חובל ומזיק פסיעתא דשמאי

יש בכללן שבע עשרה מצות. שבע מצות עשה, ועשר מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: א) שלא לרוצח. ב) שלא לקח כפר לנפש רוצח, אלא יומת. ג) להגלות הרוצח בשגגה. ד) שלא לקח כפר למחייב גלות. ה) שלא יומת הרוצח כשירצח קדם עמידה בדין. ו) להציל הנרדף בנפשו של רודף. ז) שלא לחוס על הרודף. ח) שלא לעמד על דם. ט) להפריש ערי מקלט ולכונן להם הדרך. י) לערף את העגלה בנחל. יא) שלא יעבד באותה קרקע ולא תזרע. יב) שלא לשום דמים. יג) לעשות מעקה. יד) שלא יכשיל תמים בדרך. טו) לפרק עם מי שנכשל בדרך. טז) לטען עמו. יז) שלא יניחנו נכהל במשאו וילך לו.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) יבאר שכל הורג נפש מישראל עובר בלאו. ושמצוה לגואל הדם להרוג הרוצח. ודין מוזהרים בית דין שלא ליקח כופר מהרוצח. ואם ממיתים אותם העדים וכו'. ודין מצוה להציל הנרדף באחד מאבריו או בנפשו. ודין הדברים שממיתים האדם עד שלא יעשה אותם. ודין היכול להציל ולא הציל.

א. כל הורג² נפש³ בן אדם⁴ עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תרצח⁵. ואם רצח בנדון⁶ בפני עדים⁷ - מיתתו⁸ בסוף⁸, שנאמר: נקם נקמם⁹. מפי השמועה¹⁰ למדו שזו מיתת סוף¹¹. בין שהרג את חברו בברזל¹² בין ששרפו¹³ באש - מיתתו בסוף

2) בין איש ובין אשה, ואפילו אומר הריני רוצח על-מנת ליהרג (מכילתא דרשב"י, הוצאת מקיצי נרדמים, יתרו כ, ג). "השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה". יבמות פד: ובכמה מקומות. 3) ואפילו תינוק בן יומו, שכלו חדשי עיבורו. 4) ואפילו גוי, עובר בלא-תעשה, אבל אין הישראל הרוצח נהרג עליו (לקמן פרק ב הלכה יא). 5) הציווי מנוסח באופן כללי, משום שהוא מכוון לכל. וראה בבא-קמא טו. ו'תוספות' שם דיבור-המתחיל השווה. 6) "וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה" (שמות כא, יד). 7) "כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרוצח" (במדבר לה, ל) וראה 'ספרי' מסעי קסא. 8) מתוים את ראשו בסייף, סנהדרין נב: 9) במכה עברו ומת. 10) תלמיד מפי רבו. 11) כי 'נקמה' נזכרת בתורה בקשר ל"חרב", "חרב נוקמת נקם ברית" (ויקרא כו, כה). מכילתא משפטים ז, וסנהדרין שם. 12) "ואם בכלי ברזל הכהו וימות, רוצח הוא, מות יומת הרוצח" (במדבר לה, טו).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להרגו. (27 כלומר, יותר מפדיון נפשו. 28) שאמר לבית-דין שהוא מוחל על דמו של הרוצח. (29) חייב מיתה בידי שמים, פודה נפשו בתשלומי כופר, כגון ששורו המועד הרג אדם (שמות כא, ל). אבל מרוצח שחייב מיתה בית-דין, אסור לקחת כופר. ראה 'ספרי' מסעי קסא, וכתובות לו: "שורש מצוה זו ידוע, שאם הורשו אדוני הארץ ליקח כופר מיד הרוצח, נמצא שכל הגדול מחבירו ועשיר ממנו יהרגנו, אם יחרה אפו עליו ויתן כפרו, ונמצא חרב איש באחיו, והישוב בטל" (ספר החינוך מצוה תיב, הוצאת מוסד הרב קוק). (30) ולא תרשיעו. ראה שם תרגום אונקלוס ורש"י. (31) הדגישה התורה שפיכות דמים, ומסיימת בפסוק "ולא תטמא את הארץ", ואמרו חז"ל: "מגיד שפיכות דמים מטמא את הארץ, ומסלקת את השכינה, ומפני שפיכות דמים חרב בית-המקדש". 'ספרי' שם.

ה. רוצח³² שהרג בְּדוֹן - אין מְמיתין אותו הַעֲדִים וְלֹא הַרְוֵאִים אוֹתוֹ³³, עַד שְׂבִיבָא לְבֵית דִּין וְיִדְוִנוּהוּ לְמִיתָה³⁴; שְׁנֵאמַר: וְלֹא יָמוּת הַרְצָח עַד עֲמִדוֹ לְפָנֵי הַעֲדָה לְמִשְׁפָּט. והוא הדין לְכָל מַחֲבִיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין³⁵ שְׁעֵבְרוּ וְעִשְׂבוּ³⁶, שְׂאִין מְמִיתִין אוֹתָן עַד שְׂיִגְמַר דִּינָם בְּבֵית דִּין.

(32) מכות יב. (33) ואפילו הם בית-דין ואינם רשאים לדונו אפילו על-פי עדים אחרים. והטעם הוא, שמכיון שראו אותו שהרג, שוב אין רואים לו זכות, והתורה ציוותה להפוך בזכותו "הצילו העדה". ראש השנה כו. "מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש, שאין ממתים אותו עד שיעמוד בבית-דין אחר" (מכות שם, 'ספרי' זוטא, וילקוט שמעוני מסעי לה). וראה בית-הבחינה למכות, עמוד נו. (34) וכל עוד שלא דנו אותו למיתה, אין הוא חייב מיתה. (35) הפסוק "לא ימות הרוצח", הוא דוגמה לכל יתר מחוייבי מיתה בית-דין. "יכול יהרוג אותו משהרג ומשנאף, תלמוד-לומר ולא ימות הרוצח עד עמודו". ספרי זוטא, וילקוט שם. (36) והתרו בהם עדים.

ו. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? ³⁷ בְּשֵׁעֲבֵר וְעִשְׂהוּ הָעוֹן שְׂחִיב עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין; אֲבָל הַרְוֵדָף³⁸ אַחַר חֲבֵרוֹ לְהַרְגוֹ, אֲפֹלוּ הִיָּה הַרְוֵדָף קָטָן³⁹ - הֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל⁴⁰ מְצִוּוִין⁴¹ לְהַצִּיל הַנְּרֻדָּף מִיַּד הַרְוֵדָף, וְאֲפֹלוּ בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף⁴².

(37) שלא יהרגו את החוטא עד שידונו אותו בית-דין למיתה. (38) סנהדרין עג. (39) אף-על-פי שאינו בר עונשין, לענין "רודף" דינו כגדול, כי המטרה היא להציל את הנרדף, שם עב: (40) ולא דוקא בית-דין. (41) ראה הלכה זו. (42) להרוג אותו. "הצל דמו של זה בדמו של זה". אף-על-פי שעדיין לא הרג אותו, ולא עשה מעשה שחייב עליו מיתה. שם.

ז. פִּיצֵד⁴³ אִם הִזְהִירוּהוּ⁴⁴ וְהֲרִי הוּא רוֹדֵף אַחֲרָיו, אִף עַל פִּי שְׂלֵא קָבַל עָלָיו הַתְּרָאָה⁴⁵, פִּינָן שְׁעֵדִין

(13) אין אומרים דינו בשריפה. ראה 'ספרי' מסעי קס, על הפסוק "ואם בשנאה יהדפנו", וראה סנהדרין עו:

ב. מְצוּהָ¹⁴ בִּיד גּוֹאֵל הַדָּם [לְהַרְגַּ אֶת הַרוֹצֵחַ], שְׁנֵאמַר: גּוֹאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת הַרְצָח. וְכָל הַרְאוּי לִירְשָׁה¹⁵ הוּא גּוֹאֵל הַדָּם. לֹא רָצָה גּוֹאֵל הַדָּם, אוֹ שְׂלֵא הִיָּה יָכוֹל לְהַמִּיתוֹ, אוֹ שְׂאִין לוֹ גּוֹאֵל דָּם¹⁶ - בֵּית דִּין מְמִיתִין¹⁷ אֶת הַרוֹצֵחַ בְּסִיף.

(14) "מצוה ביד גואל הדם להמיתו", 'ספרי' שם וסנהדרין מה: ודברי רבינו הם המשך להלכה הקודמת "ואם רצח בודן . . .", ואז מצוה ביד גואל הדם להרוג את הרוצח. אבל בהורג בשגגה, שיצא מעיר מקלטו, פסק רבינו לקמן פרק ה הלכה י כרבי עקיבא שאין מצוה אלא רשות ביד גואל הדם להמיתו, ואפילו יצא בודן. וראה מכות יב. (15) היינו קרובי האב, ואף לענין עדות פסק רבינו שרק קרובי האב פסולים להעיד מן התורה, כי רבי עקיבא לומד דין זה מן הכתוב "לא יומתו אבות על בנים". ראה הלכות עדות פרק יג, הלכה א. וראה ירושלמי סנהדרין פרק ג הלכה ט, ובמראה-הפנים שם. (16) כגון גר צדק. (17) "ומנין שאם אין לו גואל שבית-דין מעמידים לו גואל, שנאמר בפגועו בו, "מכל-מקום", כלומר הפוגע הורגו, ואף-על-פי שאינו גואל הדם, אלא במקום גואל הדם, סנהדרין שם ורבינו חננאל שם. סיכום שיטת רבינו - ראה לקמן פ"ה הי"א בהערות.

ג. הָאֵב שְׁהַרְגָּ¹⁸ אֶת בְּנוֹ: אִם הִיָּה בֶן לְנִהְרָג - הֲרֵי זֶה הוֹרֵג אָבִי אָבִיו¹⁹, מְפָנֵי שֶׁהוּא גּוֹאֵל²⁰; וְאִם אִין לוֹ בֶן - אִין אֶחָד²¹ מִן הָאֲחִין נַעֲשֶׂה גּוֹאֵל הַדָּם לְהַמִּית אֶת אָבִיו, אֲלֵא בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ²². וְאֶחָד הַזָּכָר וְאֶחָד הַנְּקֵבָה²³ בְּגֵאֵלַת הַדָּם.

(18) מכות יב. (19) אף-על-פי שראוי לו לכבד אותו, מכל-מקום דינו בזה ככל אדם. (20) ומצוה ביד גואל הדם להרוג את הרוצח. (21) אף-על-פי שזוהי מצוה, כי הבן מצווה על כבוד אביו, והשווה הכתוב כיבוד אב ואם לכבוד המקום (קידושין ל). ומשום כך אפילו הוא שליח בית-דין ואביו נידון למכות, אסור לבן להכותו, סנהדרין פה: (22) כמו בגואל הדם שאינו יכול להמית את הרוצח, בהלכה הקודמת. (23) גם הנקבה מחוייבת להרוג את רוצח קרובה, כי חייבת בכל מצוות שבתורה שאינן תלויות בזמן.

ד. וּמְזַהְרִין בֵּית דִּין שְׂלֵא לְקַח²⁴ כֶּפֶר²⁵ מִן הַרוֹצֵחַ²⁶. וְאֲפֹלוּ נָתַן כָּל מְמוּזָן²⁷ שְׁבַע עוֹלָם, וְאֲפֹלוּ רָצָה גּוֹאֵל הַדָּם לְפָטְרוֹ²⁸. שְׂאִין נַפְשׁוֹ שֶׁל זֶה הַנְּהַרְג קָנָן גּוֹאֵל הַדָּם, אֲלֵא קָנָן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. שְׁנֵאמַר: וְלֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לְנַפְשׁ רָצָח²⁹. וְאִין לָךְ דָּבָר שֶׁהַקְּפִידָה תוֹרָה עָלָיו בְּשִׁפְכוֹת דָּמִים; שְׁנֵאמַר: וְלֹא תַחְנִיפוּ³⁰ אֶת הָאָרֶץ וְגוֹמַר, פִּי הַדָּם הוּא יַחְנִיף³¹ אֶת הָאָרֶץ וְגוֹמַר.

(24) ואם לקחו, עברו בלאו. (25) פדיון נפשו. (26) שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

61) כשם שמצוה לחוס על נפש הנרדף ולהצילו, כך מצוה שלא לחוס על נפש הרודף, אם אי-אפשר להצילו באחד מאיבריו. (62) "לא תחוס עיניך". (63) אהלות פרק ז, משנה ו. (64) ומסוכנת מחמת הקושי, שאין העובר יוצא. (65) והקושי שבשעת הלידה מסכן חיי האם. (66) לשון המשנה, שם. (67) שאשה בשעת הלידה מסוכנת, ואין הוולד נחשב לרודף. ובלשון הגמרא: "משמיה קא רדפי לה" (מן השמים רודפים אותה), סנהדרין עב: אבל לפני שהוציא העובר ראשו אינו נקרא נפש, וישראל שהרג עובר אינו נהרג ולפיכך חייה קודמים, אף-על-פי שזה טבעו של עולם. [לשונו של רבינו כאן הוא תמוה קצת, אבל לא נמצא פירוש אחר מתקבל על הדעת]. וראה תוספות רבי עקיבא איגר שם אות טו.

י. אָתְּד הַרְדֵּף⁶⁸ אַחֵר חִבְרוּ לְהַרְגוֹ אוּ רֹדֵף אַחֵר נִעְרָה מְאֹרְסָה⁶⁹ לְאִנְסָה. שְׁנֵאמַר⁷⁰: כִּי פֶּאֶשֶׁר יִקְוֶם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נִפְשׁ, כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה⁷¹; וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: צַעֲקָה הִנְעִירָה הַמְאֹרְסָה וְאִין מוֹשִׁיעַ לָהּ⁷². הָא יֵשׁ לָהּ מוֹשִׁיעַ⁷³ - מוֹשִׁיעָה בְּכָל דָּבָר שְׂיִכּוּל לְהוֹשִׁיעַ, וְאִפְלוּ בְּהַרְגַת הַרְדֵּף.

68) סנהדרין עג. (69) שיש בה דין מיתה, אבל הרודף אחרי הפנויה, שאסורה רק בלאו שענשו מלקות (פרק א מהלכות אישות הלכה ה) אין מצילין אותה בנפשו. (70) במי שאנס נערה מאורסה. (71) "מקיש רוצח לנערה המאורסה, מה נערה המאורסה ניתן להצילה (מן העבירה והקלון) בנפשו, אף רוצח ניתן להצילו בנפשו", סנהדרין שם. וראה 'ספרי' כ"תצא רמג. (72) משמע שחייבים להושיע לה. (73) לשון הגמרא, שם.

יא. וְהוּא הִדִּין לְשֹׂאֵר כָּל הָעִרְיוֹת⁷⁴ חוּץ מִן הַבְּהֵמָה⁷⁵. אֲבָל הַזְכוּר⁷⁶ - מְצִילִין אוֹתוֹ בְּנִפְשׁ הַרְדֵּף, כְּשֹׂאֵר כָּל הָעִרְיוֹת. אֲבָל הַרְדֵּף אַחֵר הַבְּהֵמָה לְרַבְעָה, אוּ שְׂרָדֵף לְעִשׂוֹת מְלֹאכָה בְּשֶׁבֶת אוּ לְעַבְד עֲבוּדָה זָרָה, אִף עַל פִּי שֶׁשֶׁבֶת וְעֲבוּדָה זָרָה עֲקָרֵי הַדֶּת⁷⁷ - אִין מְמִיתִין אוֹתוֹ⁷⁸, עַד שֶׁיִּנְעֶשֶׂה⁷⁹ וַיְבִיאֶהוּ לְבֵית דִּין וַיִּדְיֶנְהוּ וַיִּמּוֹת.

74) בין חייבי מיתות בית-דין ובין חייבי כריתות מצילים אותם בנפש הרודף, אף-על-פי שהכתוב מדבר בנערה המאורסה בלבד. סנהדרין שם. (75) הרודף אחר הבהמה לרבעה, ואף-על-פי שזה דומה לעריות וחייב מיתה, שלא ניתן להציל בנפשו אלא בדבר שהוא ערוה, ויש בה קלון לנרדף, שם. (76) הרודף אחר הזכר לאנסו. (77) והמחלל את השבת דינו כעובד עבודה-זרה. (78) שלא כדעת רבי אלעזר ברבי שמעון שאמר: מחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו, ושלא כדעת רבי שמעון בן יוחאי שאמר: עובד עבודה-זרה ניתן להצילו בנפשו. שם עג: (79) לאחר שהתרו בו וקיבל על עצמו התראה, כדין יתר חייבי מיתות בית-דין. ראה למעלה הלכה ה.

יב. רָדֵף אַחֵר עֲרוּה וְתַפְשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה וְהִעֲרָה⁸⁰,

הוּא רֹדֵף⁴⁶ - הָרִי זֶה נְהַרְגֵהּ⁴⁷. וְאִם יְכוּלִים לְהַצִּילוּ בְּאִיבָר מְאִיבְרֵי הַרְדֵּף, כְּגוֹן שִׁנְפוּ אוֹתוֹ בְּחֵץ אוּ בְּאֶבֶן אוּ בְּסִיף וְיִקְטְעוּ אֶת יָדוֹ אוּ יִשְׁבְּרוּ אֶת רַגְלוֹ אוּ יִסְמוּ אֶת עֵינוֹ - עוֹשִׂין⁴⁸. וְאִם [אִינָן] יְכוּלִין לְכַוֵּן⁴⁹ וְלִהְצִילוֹ אֲלֵא אִם כֵּן הַרְגוּהוּ לְרֹדֵף - הָרִי אֵלּוּ הוֹרְגִין אוֹתוֹ, אִף עַל פִּי שְׁעֵדִין לֹא הַרְגֵהּ⁵⁰; שְׁנֵאמַר: וְקִצְתָּהּ אֶת בְּפִהָּ⁵¹, לֹא תַחֹס עֵינְךָ

(43) דין הרודף. (44) שלא ירדף, שאם לא כן יהרגו אותו כמצוות התורה, שם. (45) שלא אמר יודע אני, ועל-מנת-כן אני רודף, שאהרג עליו, שם. לא כן במחוייב מיתת בית-דין, שאינו נהרג עד שיקבל עליו התראה. (46) והנרדף בסכנה. (47) "רודף אינו צריך התראה" (שם), שהרי קיים צורך דחוף להציל את הנרדף ממות. (48) ואם הרגו, חייב מיתה בידי שמים, וראה להלן הלכה יג. (49) לאחד מאבריו. (50) ולא עשה מעשה שחייב עליו מיתה, ובזה שונה דין רודף מחייבי מיתות בית-דין, שאין ממיתים אותם אלא-אם-כן עברו ועשו (הלכות ה"ו). (51) "מלמד שאתה חייב להצילו בכפה, מנין שאם אין אתה יכול להצילו בכפה, הצילו בנפשה, תלמוד-לומר לא תחוס עיניך", 'ספרי' כ"תצא רצג.

ח. אָתְּד⁵² בְּמִבוֹשִׁיו⁵³ וְאֶחָד כָּל דָּבָר⁵⁴ שִׁישׁ בּוֹ סִכְנַת נַפְשׁוֹת⁵⁵. אָתְּד הָאִישׁ אוּ הָאִשָּׁה⁵⁶. עֲנָנָן הַקְּתוּב: שְׂפָל הַחוֹשֵׁב⁵⁷ לְהַכּוֹת חִבְרוּ הַכָּפָה הַמְמִיתָה אוֹתוֹ - מְצִילִין אֶת הַנְּרָדֵף בְּכַפּוֹ שֶׁל רֹדֵף⁵⁸; וְאִם אִינָן יְכוּלִין - מְצִילִין אוֹתוֹ אִף בְּנִפְשׁוֹ⁵⁹, שְׁנֵאמַר: לֹא תַחֹס עֵינְךָ⁶⁰.

(52) בין... ובין. (53) בביציו, מקום מסוכן. בתורה נאמר "וקצתה את כפה", באשה ששלחה ידה והחזיקה במבושיו של גבר. (54) ו"מבושיו" אינו אלא דוגמה. (55) "והחזיקה במבושיו - אין לי אלא מבושיו, מנין לרבות כל דבר שיש בו סכנה, תלמוד-לומר "והחזיקה" מכל-מקום", 'ספרי' שם רצב (כתוב "ושלחה ידה והחזיקה במבושיו", והמלה "והחזיקה" מיותרת, שהרי מספיק היה לכתוב "ושלחה ידה במבושיו", משום כך דרשו שלריבוי באה). (56) דין אחד לאיש ולאשה כרודפים וכנרדפים, ואף-על-פי שהכתוב מדבר על אשה המתקיפה איש. "השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה", בבא-קמא טו. (57) המתכוונן לעשות, ועדיין לא עשה. (58) ואסור להרגו, ראה הלכה ז. (59) של הרודף, שהורגים אותו. (60) כשאין אתה יכול להצילו על-ידי "וקצתה את כפה". ראה הלכה הקודמת.

ט. אִף זו⁶¹ מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה⁶², שְׂלֹא לְחוֹס עַל נַפְשׁ הַרְדֵּף. לְפִיכָף הוֹרוּ חֲכָמִים⁶³, שֶׁהַעֲבָרָה שֶׁהִיא מְקֻשָּׁה לִילֵד⁶⁴ - מִתֵּר לְחַתְּךָ הַעֲבֵר בְּמַעֲיָה, בֵּין בְּסַם בֵּין בְּיָד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּרֹדֵף אַחֲרֶיהָ לְהַרְגָּהּ. וְאִם מִשְׁהוּצִיא רֹאשׁוֹ⁶⁵ - אִין נוֹגְעִין⁶⁶ בוֹ; וְשִׂאִין דוֹחִין נַפְשׁ מִפְּנֵי נַפְשׁ, וְזֶהוּ טַבְעוֹ שֶׁל עוֹלָם⁶⁷.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - שבת קודש כ"ה טבת - ספר נזיקין - הל' רוצח ושמירת נפש קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אורבת לחבריו - הוא חייב לגלות ולהודיע לו. (97 כגון היודע עדות לחבריו ואינו מעידו, ספרא שם.

טו. הַרְוָאָה רִדְפָה⁹⁸ אַחַר חֲבֵרָו לְהַרְגוֹ אוֹ אַחַר עֲרוּהָ⁹⁹ לְבַעֲלָהּ, וְיָכוֹל לְהַצִּיל וְלֹא הַצִּיל - הָרִי זֶה בְּטֵל מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁהִיא 'קִצְתָה אֶת כַּפֶּה', וְעֵבֶר עַל שְׁנֵי לְאוּיִן: עַל 'לֹא תַחֹס עֵינְךָ'¹⁰⁰ וְעַל 'לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רַעַף'¹⁰¹.

(98) כי הכתוב מחייב את האדם להשתמש בכל האמצעים, כדי להציל את חבריו. (99) למעלה הלכה ז. (100) למעלה הלכה ח.

טז. אָף עַל פִּי שְׁאִין לֹקִין עַל לְאוּיִן אֵלֹו מִפְּנֵי שְׁאִין מַעֲשֵׂה¹⁰² בְּהֶן - חֲמוּרִים הֵם; שֶׁפֶל הַמְּאֲבָד¹⁰³ נִפְשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל - כְּאֵלֹו אֶבֶד כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ, וְכָל הַמְּקַיֵּם נִפְשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל - כְּאֵלֹו קַיֵּם כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ.

(102) "ומנין לרודף אחר חבריו להורגו, ואחר הזכור ואחר נערה המאורסה, שחייב אתה להצילו בנפשו, תלמוד-לומר ולא תעמוד על דם רעך", ספרא שם. (103) ראה הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה י.

~ שבת קודש כ"ה טבת ~

פֶּרֶק שְׁנִי

1) יבאר השוכר הורג להורג חברו או כפתו והניחו לפני הארי. ודין ההורג הטריפה או אדם טריפה שהרג את הנפש. ודין ההורג עבד כנעני או גר תושב או עבדו או עבד אחר כו'.

א. כָּל הַהוֹרֵג² חֲבֵרָו בְּיָדוֹ³, כְּגוֹן שֶׁהִפְהוּ בְּסִיף אוֹ בְּאֶבֶן הַמִּמִּיתָה⁴, אוֹ שֶׁחֲנֹקוֹ⁵ עַד שְׁמֹת, אוֹ שֶׁרַפּוֹ בְּאֵשׁ - הוֹאִיל וְהָרְגוֹ מִכָּל מְקוֹם הוּא בְּעֲצֻמוֹ⁶, הָרִי זֶה נִהְרַג בְּבֵית דִּין⁷.

2) בין איש ובין אשה. כתוב: "רוצח הוא מות יומת הרוצח" (במדבר לה, טו), וזה כולל כל רוצח, בין שהוא איש ובין שהוא אשה. ראה מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי משפטים עמוד 169 ומכילתא דרבי ישמעאל משפטים פרשה ד. 3) פרט לגורם להריגת חבריו, ראה הלכה ב. 4) שיש בה כדי להמית, פרט להיכהו בצורר קטן, שאין בו כדי להמיתו ומת, שהרי לא הייתה לו כוונה להרוג. כתוב בתורה: "ואם באבן יד אשר ימות בה היכהו וימות, רוצח הוא, מות יומת הרוצח" (שם, ז), ואמרו חכמינו: "מגיד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו בדבר שהוא כדי להמיתו". ספרי מסעי, קס, וראה הלכות חובל ומזיק פרק א הלכה יח. 5) כתוב "או באיבה היכהו בידו וימות, מות יומת המכה, רוצח הוא" (שם, כא), פסוק זה מיותר, שהרי קודם לכן כבר כתוב "ואם בכלי ברזל", "ואם באבן יד", "או בכלי עץ" - מכאן למדו, שכל ההורג בידו חייב מיתה, כגון "דחפו, דחקו, חנקו", ספרי שם. וראה סנהדרין עו: 6) ככתוב: "היכהו בידו וימות".

אָף עַל פִּי שְׁלֹא גָמַר בִּיאָתָיו⁸¹ - אֵין מְמִיתִין⁸² אוֹתוֹ עַד עֲמָדוֹ בְּדִין. רִדְפָה אַחַר עֲרוּהָ, וְאַחֲרֵיהֶם הָיוּ רוֹדְפִין אַחֲרָיו לְהַצִּילָהּ, וְאַמְרָה לָהֶם: הַנִּיחֵהוּ כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה גִנְיָו⁸³ - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ⁸⁴, אֶלֶּא מִבְּהִילִין אוֹתוֹ וּמִוֹנְעִין אוֹתוֹ מִלְּבַעַל בְּאֵיבָרָיו⁸⁵; וְאִם אֵינֶן יָכוֹלִים בְּאֵיבָרָיו - אֶפְלוּ בְּנַפְשׁוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁸⁶.

(80) "העראה זו נכנסת עטרה". סנהדרין שם. (81) שלא הכניס את כל האבר. (82) אין מצילים אותו מגמר ביאה בנפשו של רודף, שהרי כבר נבעלה, ודינה כנעברה בה עבירה, שאין מצילים אותה בנפשו, שם עג. (83) קודם שתשיגו אותו, מכיון שאתם רוצים להרוג אותו בגללי, שם. (84) שהרי אנוסה היא, ומתוך פחד אמרה כך. (85) על-ידי הכאת איבריו. (86) למעלה הלכה ז.

יג. כָּל הַיָּכוֹל לְהַצִּיל בְּאֵיבָר מֵאֵיבָרָיו וְלֹא טָרַח בְּכָף, אֶלֶּא הִצִּיל בְּנַפְשׁוֹ⁸⁷ שֶׁל רוֹדֵף וְהָרְגוֹ - הָרִי זֶה שׁוֹפֵף דְּמַיִם וְחֵיב מִיתָה⁸⁸; אֶבֶל אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ⁸⁹.

(87) מפני שזה קל לו יותר. (88) "נהרג עליו", סנהדרין ער. (89) מאחר שנתכוון להציל, אין כאן קבלת התראה, ומה שאמרו "נהרג עליו" הכוונה למיתה בידי שמים. (כסף-משנה).

יד. כָּל הַיָּכוֹל לְהַצִּיל⁹⁰ וְלֹא הִצִּיל - עוֹבֵר עַל 'לֹא תַעֲמֹד'⁹¹ עַל דָּם רַעַף. וְכֵן הַרְוָאָה אֶת חֲבֵרָו טוֹבֵעַ בַּיָּם⁹², אוֹ לְסִטִּים בָּאִים עָלָיו, אוֹ חִיָּה רָעָה בָּאָה עָלָיו, וְיָכוֹל לְהַצִּילוֹ הוּא בְּעֲצֻמוֹ אוֹ שִׁישְׁפָּר אַחֲרָיו⁹³ לְהַצִּילוֹ, וְלֹא הִצִּיל; אוֹ שֶׁשָּׁמַע עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אוֹ מוֹסְרִים מְחַשְׁבִּים עָלָיו רָעָה⁹⁴ אוֹ טוֹמְנִין לוֹ פֶּחַ, וְלֹא גָלָה אֶזְנֵן חֲבֵרָו וְהוֹדִיעָו⁹⁵; אוֹ שִׁדְעָה בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ בְּאוֹנֵס שֶׁהוּא בֹא עַל חֲבֵרָו, וְיָכוֹל לְפַיְסוֹ בְּגִלְל חֲבֵרָו לְהִסִּיר מֵה שֶׁבְּלַבּוֹ, וְלֹא פִּיִּסוֹ; וְכָל פִּיוֹצָא בְּדָבָרִים אֵלֹו⁹⁶ - הַעוֹשֶׂה אוֹתָם עוֹבֵר עַל 'לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רַעַף'⁹⁷.

(90) חבריו מסכנה, ולא דוקא מיד רודף. (91) ופשוטו של מקרא, שאם רואה חבריו בסכנה, לא יעמוד בחיבוק ידיים, אלא ישתדל בכל הדרכים להצילו. (92) והרואה יודע לשחות ויכול להצילו. ספרא קדושים פרק ד, ח וסנהדרין עג. (93) אף-על-פי שיש בזה טרחה, שם. (94) ומובן מאליו, שהניצול חייב לפרוע למציל מה שהוציא, שאין אדם חייב להציל חבריו בממון של עצמו, כשיש ממון לניצול, רא"ש, סנהדרין פרק ח. (95) טובע ביים הוא דוגמה לאדם שכבר נתון בתוך הסכנה; לסיטים באים עליו - דוגמה לסכנה המתקרבת לאדם; מוסרים מחשבים עליו רעה - הסכנה עדיין במחשבה בלבד, ובכולם דין אחד, שחייבים להציל. (96) אף-על-פי שבאותו כתוב אסרה תורה ללכת רכיל ולגלות סוד, בכל זאת כאן כשסכנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רעה, וראה בבא מציעא לג. "רביצין" וברש"י שם. 22) כגון ההורגים בלא התראה או בעד אחד. 23) ולא בדין התורה המחייב בית דין. 24) ולא לקבוע הלכה לדורות. 25) לעשות סייג לתורה, כגון שהיו פרוצים בעבירות, אף על פי שאיש זה לא היה פרוץ. ובתלמוד מסופר: "ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים, והביאוהו לבית דין וסקלוהו, לא מפני שראוי לכך, אלא שהשעה צריכה לכך" (סנהדרין מו.). 26) "בית דין מכים ועונשים שלא מן התורה, שם. וראה הלכות סנהדרין פרק כד, הלכה ד.

ה. הרי שלא הרגם המלך ולא היתה השעיה צריכה לקף לחוק הדבר²⁷ - הרי בית דין חייבין מפל מקום להפנותם מפה רפה הקרובה למיתה, לאסרם במצור²⁸ ובמצוק²⁹ שנים רבות, ולצערן בכל מיני צער, כדי להפחיד ולאיים על שאר הרשעים, שלא יהיה הדבר להם לפוקה ולמכשול³⁰, ויאמר: הריני מסבב להרג אויבי³¹ בדרך שעשה פלוני ואפטר.

27) ולגודר בעדו, מפני שלא היו פרוצים, ולא ראו בית דין צורך להרגם. 28) לכלוא אותו בבית הסוהר. 29) וברעב, על פי הכתוב בדברים כח, נג. אבל לא עד כדי מיתת רעב. 30) על פי הכתוב "ולא תהיה זאת לך לפוקה ולמכשול לב אדוני ולשפך דם חינום" (שמואל-א כה, לא). 31) כשם שרצה דוד לעשות בנבל, שם.

ו. אקדור³² ההורג את הגדול³³ או את הקטן בן יומו, בין זכר בין נקבה³⁴, הרי זה נהרג עליו - אם הרג בידו, או גולה³⁵ - אם הרג בשנגה. והוא³⁶, שפלו לו חדשו³⁷; אבל אם נולד לפחות מתשעה חדשים - הרי הוא כגופל³⁸ עד שששה שלשים יום³⁹, ונהורגו בתוך שלשים יום - אינו נהרג עליו⁴⁰.

32) בין ... בין. 33) בן יג שנה ויום אחד. 34) כתוב (ויקרא כד, יז): "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת" זה כולל "בין איש בין אשה בין קטן", ספרא אמור פרק כ, א. וראה סנהדרין פד: ונדה מד: 35) שכתוב: "ונס שמה רוצח מכה נפש בשגה" (במדבר לה, יא). וראה ספרי מסעי, קנט. 36) הדין הזה שההורג את הקטן בן יומו נהרג. 37) שמלאו לו תשעה חדשי עיבור, שאז הוא בן קיימא, נדה שם. 38) שאינו בן קיימא, כגון ראשו אטום ואפילו כלו לו חדשיו (סנהדרין פד:). 39) ואז יצא מכלל נפל "כל ששה שלשים יום באדם (בבהמה - שמונה ימים), אינו נפל" (נדה מד:). 40) "שיכול אפילו היכה את הנפלים ובן שמונה (שנולד לאחר שמונה חדשי עיבור) יהא חייב, תלמוד לומר איש (מכה איש ומת מות יומת), מה איש מיוחד שהוא בן קיימא, יצאו נפלים ובן שמונה שאינם בני קיימא (מכילתא דרשב"י משפטים עמוד 169 הוצאת מקיצי נרדמים. וראה סנהדרין שם).

ז. אקדור ההורג את הבריא או את החולה הנזטה למות⁴¹. ואפלו הרג את הגוסס⁴² - נהרג עליו⁴³. ואם היה גוסס בידי אדם, פגון שהפיהו עד שנזטה למות

7) כי בכלום כתוב "מות יומת" (במדבר שם), ומיתתו בסייף, ראה למעלה פרק א הלכה א.

ב. אבל השוכר⁸ הורג את חברו או ששלח עבדיו⁹ והרגוהו, או שפפתו והניחו¹⁰ לפני הארי¹¹ וכיוצא בזה¹² והרגתהו חיה¹³, וכן ההורג את עצמו - כל אחד מאלו שופף דמים הוא, ועון הריגה בידו¹⁴, וחייב מיתה לשמים; ואין בהן מיתת בית דין¹⁵.

8) ומשלם כסף להורג. 9) שמוכרחים לשמוע בקול אדונייהם, קידושין מג. 10) ובשעה שכפתו אין הארי הממית נוגע בו, אלא לאחר זמן. 11) וכגון שהיה הארי בן תרבות אצל הכופת ולא אצל האחר, סנהדרין עז. 12) חיה טורפת אחרת. 13) וכן אם כפתו ומת ברעב, שבשעה שכפתו לא היה דבר ההורג אותו, והרעב מאליו הוא בא אחר כן, שם. 14) העוון נקרא על שמו, שהרי נתן הנביא אמר לדוד: "את אוריה החיתי הכית בחרב", ותלה בו את החטא של הריגת אוריה, אף על פי שלא נהרג בידי דוד, אלא לפי הוראתו (שמואל ב יב, ט). 15) אף על פי ששולחו של אדם כמותו, ויד השליח כיד השולח, אבל בעבירה אין שלוחו של אדם כמותו, ומשום כך אין בית דין הורגים את השולח, וכמו כן אין דינו של הגורם להריגת חברו כהורג ביד, אף על פי שבנוקין דין הגורם כמזיק ממש. ראה הלכות חובל ומזיק פרק ז הלכה ז.

ג. ומניין שפן הוא הדין? שנאמר: שפף דם האדם באדם¹⁶ דמו ישפף - זה ההורג בעצמו שלא על ידי שליח. את דמכם לנפשתיכם אדרש - זה הורג עצמו¹⁷. מיד כל חיה אדרשנו - זה המוסר חברו¹⁸ לפני חיה לטרפו. מיד האדם מיד איש אחיו אדרש את נפש האדם - זה השוכר אחרים¹⁹ להרג את חברו. ובפרוש נאמר בשלשמן לשון דרישה²⁰, הרי דינם מסור לשמים.

16) בפני אדם, כלומר בפני עדים. 17) כך פירש רבי אלעזר את הפסוק: "את דמכם לנפשתיכם אדרוש" - מיד נפשתיכם אדרוש את דמכם, היינו השופך דם עצמו, בבא קמא צא: 18) לשון בראשית רבה פרשה לד, יט. 19) ופירוש הכתוב הוא: אדרוש את נפש האדם - ששכר איש להרוג את אחיו, שם. 20) "אדרוש", היינו שה' יענוש אותו, ולא כתוב "דמו יישפף" כמו בתחילת הפסוק.

ד. וכל אלו הרצחנים²¹ וכיוצא בהן²² שאינן מחייבין מיתת בית דין, אם רצה מלך ישראל להרגם בדין המלכות²³ ומתקנת העולם - הרשות בידו. וכן אם ראו בית דין להרגם בהוראת שערה²⁴, אם היתה השעיה צריכה לקף²⁵ - יש להם רשות²⁶ פפי מה שיראו.

21) שדרכם לרוצח אנשים על ידי שכירים או על ידי חיה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאמרה תורה "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" (דברים יט, יט). (58) שאינם מפחדים לשקר (סנהדרין שם). (59) כי בידינו ממונות בטלו את הדרישות והחקירות הקשורות בזמן ובמקום, ראה שם לב.

י. אָחַד הַהוֹרֵג אֶת יִשְׂרָאֵל או הַהוֹרֵג עֶבֶד פְּנַעֲנִי⁶⁰ - הָרִי זֶה נְהָרַג עָלָיו. וְאִם הֵרַג בְּשִׁגְגָה - גּוֹלָה.

(60) כתוב: "וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקום ינקם" (שמות כא, כ). כתוב זה מדבר בעבד כנעני, שהרי נאמר שם "כי כספו הוא", ואין עבד עברי "כסף", "כסף - יצא עבד עברי שאין כסף", ספרא אמור פרשה ה, ב. וראה מכילתא משפטים פרשה ז.

יא. יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵרַג גֵּר תּוֹשֵׁב⁶¹ - אֵינוֹ נְהָרַג עָלָיו בְּבֵית דִּין⁶², שְׁנֵאמַר: וְכִי יִזִּיד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ⁶³. וְאֵין צָרִיף לִזְמַר שְׁאֵינוֹ נְהָרַג עַל הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים⁶⁴. וְאָחַד הַהוֹרֵג אֶת עֶבֶד אַחֲרִים או הַהוֹרֵג עֶבֶדוֹ - הָרִי זֶה נְהָרַג עָלָיו; שֶׁהָעֶבֶד קָבַל עָלָיו מִצּוֹת⁶⁵ וְנוֹסֵף עַל נְחֻלַת הַ⁶⁶.

(61) גוי היושב בארץ, וקיבל עליו שבע מצוות, שנצטווה עליהן בן נח, ולא מל ולא טבל לשם גירות גמורה. (62) ודינו מסור לשמים, מכילתא משפטים פרשה ד. (63) "על רעהו פרט לאחרים (גויים), רעהו פרט לגר תושב". מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי משפטים עמוד 171 (ובמכילתא דרבי ישמעאל לפסוק זה לא נזכר גר תושב. וראה כסף משנה כאן). (64) שאין לו מצוות כישראל. (65) כל המצוות שהאשה חייבת בהן, אף עבד כנעני חייב בהן, ומשום כך "אחיו הוא במצוות", וההורג אותו נהרג עליו. ראה סנהדרין פו. (66) ודינו כישראל.

יב. מַה בֵּין עֶבֶדוֹ לְעֶבֶד אַחֲרִים? שֶׁעֶבְדוֹ יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ⁶⁷. לְפִיכֵף, אִם הִכָּהוּ הַכָּפֵא שְׂיֵשׁ בָּהּ כְּדֵי לְהַמִּית⁶⁸, וְנָטָה לְמוֹת, וְעָמַד עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת⁶⁹ וְאַחַר כֵּן מֵת - אֵינוֹ נְהָרַג עָלָיו, אֵף עַל פִּי שְׁמַת מְחַמַּת הַמִּכָּה; שְׁנֵאמַר: לֹא יָקָם פִּי כִּסְפוֹ הוּא⁷⁰. וּמָהוּ יוֹם או יוֹמִים⁷¹? יוֹם שֶׁהוּא פְּיוֹמִים, שֶׁהוּא מַעַת לַעַת⁷².

(67) כדי לייסרו "כי כספו הוא". (68) שאם אין בה כדי להמית, אפילו על ישראל פטור, ראה למעלה הלכה א. וזה לשון המכילתא (משפטים פרשה ז): "ומה אם ישראל שהחמיר בו, אינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמית, כנעני שהקל בו, דין הוא שלא יהא חייב עד שיהא בו כדי להמית". (69) שהוא מעת לעת. (70) ויש לו רשות להכותו. (71) בתורה כתוב: "אך אם יום או יומיים יעמוד לא יוקם". "יומיים" משמע שיחיה דווקא שני ימים ו"יום" משמע שמספיק שיחיה יום אחד בלבד. (72) למילה "יום" יש שני מובנים: א. "יום" בניגוד ללילה, והוא שתיים-עשרה שעות; ב. "יום" במובן יממה = עשרים וארבע שעות. אילו כתבה התורה "יום" אפשר היה לחשוב בטעות, שהכוונה

וְהָרִי הוּא גּוֹסֵס⁴⁴, הַהוֹרֵגוֹ - אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ⁴⁵.

(41) אבל חולה שאינו נוטה למות אין צורך להשיענו שדינו כבריא ממש. (42) "רוב גוססים למיתה" (קידושין עא:). (43) אף על פי שהיה מת, אפילו לא הרג אותו, "הכול מודים בהורג את הגוסס שהוא חייב", סנהדרין עח. (44) כתוצאה מן המכות. (45) שכתוב בתורה "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת" (ויקרא כד, יז), ולדעת החכמים באה התורה להדגיש, שאין המכה חייב מיתה, אלא אם כן היכה את כל הנפש, פרט להורג זה שאחרים סיעו בהריגתו, שם (והמכים אף הם פטורים ממיתה, אף על פי שהביאוהו לידי גסיסה, שהרי בכל זאת לא מת מן המכות). רבינו דייק "אין בית דין ממיתים אותו", אבל מלך רשאי להורגו מדין מלכות, כשם שדוד הרג את בן הגר העמלקי, שהרג את שאול, אף על פי שהיה גוסס בידי אדם (שמואל-ב א).

ח. הַהוֹרֵג אֶת הַטְּרֵפָה⁴⁶, אֵף עַל פִּי שֶׁאוֹכַל וְשׁוֹתָהּ וּמְהַלֵּף בְּשׁוֹק - הָרִי זֶה פְּטוֹר⁴⁷ מִדִּינֵי אָדָם⁴⁸. וְכָל אָדָם⁴⁹ בְּחֻזְקַת שְׁלָם⁵⁰, וְהוֹרֵגוֹ נְהָרַג⁵¹, עַד שִׁיּוֹדַע בְּוַדָּאִי שֶׁזֶה טְרֵפָה, וְיֵאמְרוּ הַרוֹפְאִים שֶׁמִּכָּה זוֹ אֵין לָהּ תַעֲלָה⁵² בְּאָדָם, וּבָהּ יְמוֹת אִם לֹא יִמְיִתְנוּ דְבָר אַחֵר.

(46) כגון ניקבה הריאה או קרום המוח, שאינו יכול לחיות שנים עשר חודש, סנהדרין עח. (47) "הכל מודים בהורג את הטרפה שהוא פטור" (שם). והטעם הוא, מכיוון שנחתכו מקורות החיות, הריהו נחשב ל"גברא קטילא". (48) אבל חייב מיתה לשמים, שהרי שופך דמים הוא, ראה למעלה הלכה ב. (49) אפילו לא ידוע שהוא שלם. (50) כל אדם בחזקת שלם, שהולכים אחר הרוב (חולין יא:). ומשום כך אין שואלים את העדים: "ראיתם טריפה הרג, שלם הרג", שאין הלכה כרבי טרפון ורבי עקיבא במכות ז. וראה רבינו חננאל שם. (51) כאילו הרג וודאי שלם. (52) רפואה.

ט. אָדָם טְרֵפָה שֶׁהֵרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ - נְהָרַג; שְׁנֵאמַר: וּבַעֲרַת הָרַע מִקְרַבָּךְ⁵³. וְהוּא, שִׁיְהָרַג בְּפָנָי בֵּית דִּין⁵⁴; אֲבָל בְּפָנָי עֵדִים - פְּטוֹר. שְׁמָא יִזְמַר⁵⁵, וְאִם הוֹיָזְמוּ - אֵינֶן נְהָרְגִין, שֶׁהָרִי לֹא זָמְמוּ אֶלָּא לְהָרַג טְרֵפָה⁵⁶; וְכָל עֵדוֹת שֶׁאֵינָה רְאוּיָה לְהִזְמָה⁵⁷ - אֵינָה עֵדוֹת⁵⁸ בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת⁵⁹.

(53) ולא דנים אותו לפי דין הרוצח במיתת בית דין, שהרי אי אפשר, כי בית דין שראו איש רוצח חברו, אינם רשאים לדון אותו. אבל אם לא יהרגו אותו, ילך ויהרוג, ומשום כך צורך השעה הוא להרגו, ובפרט שהוא גברא קטילא, ואפילו לא הרג, ההורגו פטור. ראה בית הבחירה לסנהדרין עמוד 289. (54) שאינם זקוקים לעדים ולמשא ומתן משפטי. (55) יבואו עדים אחרים ויעידו עליהם שעדי שקר הם, כי "עימנו הייתם באותה שעה במקום אחר". (56) וההורג טריפה פטור ממיתת בית דין. (57) לקיים בה דין הזמה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנֵי שְׁתַּפְּיִין - אֵינָן בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמִים, שֶׁהָרִי אֵינֹו לְאַחַד מֵהֶן כְּסָפּוֹ הַמִּיחָד לֹ84, וּלְפִיכָּךְ נִהְרַג עָלָיו כְּשֶׁאֵר הָעָם89.

(87 כגון עבד של שני שותפים, ושחרר האחד את חלקו (גיטין מב.). 88) שהרי החצי האחד שייך במקרה א לעבד, ובמקרה ב לשותף, בבא קמא צ. 89) אפילו הוא מת לאחר כמה ימים מחמת המכה.

פָּרָק שְׁלִישִׁי

1) יבאר המכה את חברו שאומדים הדבר שהכה בו ומקום המכה. ודין הדוחף את חברו שמשערים גובה המקום כו'. ודין כלי ברזל לא נתנה בו תורה שיעור. ודין הכופת חברו והניחו ברעב עד שמת.

א. הַמֵּכָה אֶת חֲבֵרוֹ בְּדוֹן בְּאֶבֶן אוֹ בְּעֵץ וְהִמִּיתוֹ - אוֹמְדִין2 דְּבַר שֶׁהִכּוּ בוֹ וּמְקוֹם שֶׁהִכּוּ עָלָיו, אִם רְאוּי3 אוֹתוֹ חֲפֵץ לְהִמִּית בְּאֶיבָר זֶה אוֹ אֵינֹו רְאוּי4; שְׁנֹאמַר: בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר יְמוֹת פֶּה הִכּוּ, אוֹ בְּכִלֵּי עֵץ אֲשֶׁר יְמוֹת בּוֹ הִכּוּ - עַד שִׁיְהִיָּה בּוֹ כְּדֵי לְהִמִּית. וְאֵינֹו דוֹמָה מִכּוּהוּ עַל לְבוֹ לְמִכּוּהוּ עַל יָרְכוֹ5.

2) משערים. 3) אם גדלו וכבדו מספיקים. 4) ופטור ממיתה, אף-על-פי שהכה בזדון, שהרי לא התכוון להמיתו, אלא להכותו בלבד. 5) אותה מכה באבן או בעץ שיש בה כדי להמיתו על לבו, אין בה כדי להמיתו על מתניו. הדוגמה לקוחה ממשנה סנהדרין עח:

ב. הוֹאִיל6 וְנֹאמַר 'אֲשֶׁר יְמוֹת בֵּה7, מִכָּאֵן8 שְׁאוּמְדִין מְקוֹם הַמֵּכָה. וּכְשֶׁם שְׁאוּמְדִין הַחֲפֵץ שֶׁהִכּוּ בוֹ וּמְקוֹם הַמֵּכָה, כִּף אוֹמְדִין כַּח הַהֲפָאָה; שְׁנֹאמַר: בְּאֶבֶן יָד, מִכָּאֵן שֶׁמְשַׁעְרִין אֶת הַיָּד9. אֵינֹו דוֹמָה10 זוֹרֵק אֶבֶן בְּחִבּוֹ בְּרַחוּק שְׁתֵּי אַמּוֹת לְזוֹרֵק בּוֹ בְּרַחוּק עֶשְׂרִי, שֶׁבְּרַחוּק עֶשְׂרִי יִהְיֶה כַּחַה יָתֵר. וְאֵינֹו דוֹמָה זוֹרֵק בְּרַחוּק עֶשְׂרִי לְזוֹרֵק בְּרַחוּק מְאֹה, שֶׁבְּרַחוּק הַמְּקוֹם בְּיֹתֵר יִתְמַעַט כַּח הַהֲפָאָה.

6) מבחינת הענין, אין כאן התחלת הלכה. ועד "מקום המכה" שייך להלכה א, והלכה ב מתחילה: "וכשם שאומרים", ובדפוסיו רומי ר"מ, קושטא רסט ובכתב-יד מוסד הרב קוק: "כשם שאומדים" 7) וזה תלוי לא בדבר שמכים בו בלבד, אלא אף באבר שמכים עליו. 8) את שני הדינים למד רבינו מאותו פסוק. הדין הראשון, שאומדים את החפץ אם יש בו כדי להמית, מפורש בכתוב "באבן יד אשר ימות בה", היינו שיש באבן כדי להמית. ומכיון שאותה אבן שיש בה כדי להמית על לבו, אין בה כדי להמית על ירכו, ממילא יוצא מאותו פסוק, שחייבים לאמוד גם מקום המכה. וראה להלן סוף הלכה ג. וראה מכילתא משפטים פרשה ז, וב'ספרי' מסעי קס, ששם למדו שני הדינים משני פסוקים. 9) כוחה של היד. יש יד חלשה ויש יד חזקה. מכתה של הראשונה אינה פוגעת קשה ואין בה כדי להמית. 10) כאן התחלת בבא חדשה, ופירושה:

ליום במובן א. ואילו כתבה "יומיים" אפשר היה לחשוב, שהכוונה לשתי יממות. משום כך כתבה התורה "יום או יומיים" כלומר יום כמו (או - כמו) יומיים, היינו עשרים וארבע שעות. ובמכילתא דרבי שמעון בן יוחאי נאמר: "יום שיש בו שני ימים, הווי אומר מעת לעת", אם היכה אותו בחצי היום, נגמרות עשרים וארבע שעות בחצי היום השני, ויש בו שני ימים. ואם היכה אותו בערב, נגמרות עשרים וארבע שעות למחרת בערב, וזהו יום שהוא כיומיים. ויונתן בן עוזיאל תרגם: "אין יומא חד מעידן לעידן (אם יום אחד מעת לעת) או תרין יומין קטעין יתקיים (או שני ימים קטועים, שני חצאי יום. וביחד יום שלם מעת לעת)".

יג. אֶבֶל הַמֵּכָה עֶבֶד שְׁאֵינֹו שְׁלוֹ, אֶפְלוֹ מֵת לְאַחַר כְּמֵה יָמִים מִחֲמַת הַמֵּכָה, הוֹאִיל וְהִכּוּהוּ כְּדֵי לְהִמִּית73 - הָרִי זֶה נִהְרַג עָלָיו, כְּשֶׁאֵר בְּנֵי חוֹרִין74.

73) מכה שיש בה כדי להמית. 74) "אף עבדו ושפחתו בכלל שנאמר מכה איש ומת, והרי הכתוב מוציאו מכללו להקל עליו, שיהא נידון ביום או יומיים" (מכילתא שם). מכאן שדין "יום או יומיים" הוא בהורג עבדו בלבד, ולא בהורג עבד שאינו שלו.

יד. יִרְאֶה לִי75, שֶׁהַמֵּכָה אֶת עַבְדּוֹ בְּסִבִּין וְסִיף אוֹ בְּאֶבֶן וְאֶגְרוֹף וּכְיוֹצֵא בְּהַ76, וְאֶמְדוּהוּ לְמִיתָה77, וְמֵת - אֵינֹו בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמִים; אֲלֵא אֶפְלוֹ מֵת לְאַחַר שָׁנָה - נִהְרַג עָלָיו. לְכַף נֹאמַר 'בְּשֶׁבֶט78, שְׁלֵא יִתְנַה תוֹרָה רְשׁוֹת לְהַכּוֹתוֹ אֲלֵא בְּשֶׁבֶט79 וּמְקַל רְצוּעָה80 וּכְיוֹצֵא בְּהָן, וְלֵא בְּהַפָּאת רְצִיחָה81.

75) דעת רבינו ללא מקור בתלמוד וגאונים. 76) בדבר שאין דרך האדון לייסר בו את עבדו. 77) שהיה בהם כדי להמית. 78) "וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט" (שמות כא, כ). 79) שהוא שבט מוסר לייסר את העבד או את הבן, ככתוב: "אל תמנע מנער מוסר, כי תכנו בשבט ולא ימות, אתה בשבט תכנו" (משלי כג, יג-יד). 80) שבהם משתמש הדיין לייסר בני אדם, ראה סנהדרין ז: 81) כגון סכין וסייף.

טו. הַמוֹכֵר עַבְדּוֹ וּפְסָק82 עִמּוֹ שִׁישְׁמִשְׁנוּ83 שְׁלִישִׁים יוֹם84, וְהִכּוּהוּ אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹף הַשְּׁלִישִׁים יוֹם וְהִמִּיתוֹ - הָרִי זֶה נִהְרַג עָלָיו, וְאֵינֹו בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמִים85. הָרִאשׁוֹן - לְפִי שְׁאֵינֹו כְּסָפּוֹ הַמִּיחָד לֹ86, וְהַשֵּׁנִי - לְפִי שְׁאֵינֹו עַדִּין תַּחֲתָיו.

82) והתנה. 83) את המוכר. 84) גופו קנוי לקונה, ולמוכר זכות שימוש בו לשלושים יום. 85) אלא כדין הורג בן חורין. 86) כי הגוף קנוי לקונה, ולמוכר קניין פירות בלבד, כלומר, הזכות להשתמש בו שלושים יום, והתורה מתנה את דין "יום או יומיים" ב"כי כספו הוא". ופסק כרבי אליעזר, בבא קמא צ. וראה מכילתא משפטים פרשה ז ומכילתא דרשב"י משפטים כ, כ.

טז. וְכֵן מִי שֶׁחִצִּיו עֶבֶד וְחִצִּיו בֶּן חוֹרִין87, וְעַבְד שֶׁל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הִפְּהוּ בְּיָדוֹ וַיָּמָת, מוֹת יוֹמָת הַמֶּפֶה. אָף עַל פִּי שְׁנֵאמַר 'בְּיָדוֹ', הִצְרִיף הַפְּתוּב לְהִיּוֹת הַהִפְּאָה בְּאִיבָה. מִכָּלל שְׁמִשְׁעָרֵין פַּח הַהִפְּאָה.²⁹

29) אינו דומה המכה חבירו בלי איבה, למכה אותו באיבה שמפעיל את מלוא כוחו, ועל מכה זו שיש בה כדי להמית אומרת התורה "מות יומת". מאותו טעם יש לשער את יתר הסיבות של מיתת ההרוג, כגון כוח הנהרג ומקום המכה, ראה ילקוט שמעוני מסעי לה, על הפסוק ואם בשנאה.

ז. וְכֵן הַדּוֹחֵף אֶת חֲבֵרוֹ מֵרֹאשׁ הַגָּגוֹ,³⁰ וְנִפְל וָמָת - מִשְׁעָרֵין גְּבַהּ הַמְּקוֹם שֶׁהִפִּילוֹ מֵעַלְיוֹ וְכֵן הַנִּדְחֵף; שְׁאִינוֹ דוֹמֵה בֶּן יוֹמוֹ שֶׁנִּפְל לְגָדוֹל שֶׁנִּפְל. וּמִנִּין שְׁמִשְׁעָרֵין גְּבַהּ הַמְּקוֹם? שְׁנֵאמַר: וְאִם בְּשִׁנְאָה יִהְיֶהנִי.³¹ וְיִרְאָה לִי, שֶׁכָּל מְקוֹם שְׁאִין בְּגָבָהּ עֲשָׂרָה טְפָחִים.³² - אִין בּוֹ כְּדֵי לְהִמָּית, כְּמוֹ שְׁאִמְרוּ³³ בְּבוֹר לְעֵנָן בְּהִמָּה.³⁴

30) לשון ה'ספרי' שם. 31) ומגובה המקום אפשר להסיק, אם דחף אותו מתוך שנאה והתכוון להורגו, או לא. ראה ילקוט שמעוני שם. 32) ראה בבא-קמא נא. 33) ראה הלכות נזקי ממון פרק יב הלכה י. 34) בהמה שנפלה לתוך הבור ומתה, אין בעל הבור חייב לשלם אלא-אם-כן היה הבור עמוק עשרה טפחים.

ח. אֶחָד הַמֶּפֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּאֶבֶן אוֹ בַּעֲץ, אוֹ שֶׁהִפְּהוּ בְּגוֹשׁ עֶפְר אוֹ בְּגוֹשׁ מִלַּח³⁵ וְגַפְרִית, אוֹ בְּסֵל מִלֵּא עֶפְר³⁶ אוֹ צְרוּרוֹת³⁷, וְאִפְלוּ בְּפִלַח³⁸ דְּבִלְהָ³⁹; שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר יוֹמָת בָּהּ - כָּל שֶׁהוּא רְאוּי לְהִמָּית⁴⁰, וְהַכְּפָדוֹ⁴¹ הוּא שְׁמָמִית.

35) ילקוט שמעוני, שם על הפסוק "ואם באבן". 36) שהפיל עליו, שם. 37) אבנים קטנות. 38) בחתיכה. 39) "ככר גדול, כמו ריחיים, שעושים מן התאנים היבשות" (פירוש המשניות תרומות פרק ב, משנה א). 40) ואבן ועץ שבתורה אינם אלא דוגמאות מן ההווה. 41) בהפיל על הנרצח הכובד לבדו קובע, ובמכה מצטרף כוח היד לכובד, כי אינו דומה מכה במקל דק וקל למכה בדבר כבד. בכל אופן הכובד הוא גורם מכריע.

ט. הַדּוֹחֵף אֶת חֲבֵרוֹ לְתוֹף הַמַּיִם⁴² אוֹ לְתוֹף הָאֵשׁ - אוֹמְדִין אוֹתוֹ: אִם יָכוֹל לְעֵלוֹת⁴³ מִשָּׁם - פְּטוּר⁴⁴ מִמִּיתַת בֵּית דִּין⁴⁵, וְאִם לֹא - חַיִּב⁴⁶. וְכֵן אִם בָּבַשׁ עֲלָיו⁴⁷ [בְּתוֹף הַמַּיִם אוֹ] בְּתוֹף הָאֵשׁ עַד שֶׁלֹּא נִשְׂאָר בּוֹ⁴⁸ פַּח לְעֵלוֹת וָמָת - חַיִּב, אָף עַל פִּי שְׁאִינוֹ הוּא הַדּוֹחֵף בְּתַחֲלָה⁴⁹. וְהוּא הַדִּין לְמַנִּיחַ יָדוֹ עַל פִּי חֲבֵרוֹ וְחִטְמוֹ עַד שֶׁהִנִּיחוֹ מִפְּרָפְרָה וְאִינוֹ יָכוֹל לְהִיּוֹת, אוֹ שֶׁכִּפְּתוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּצַנָּה אוֹ בְּחִמָּה⁵⁰ עַד שְׁמָת, אוֹ שֶׁבָּנָה עֲלָיו⁵¹ מְקוֹם עַד שֶׁמִּנְעַע מִמֶּנּוּ הַרוּחַ, אוֹ שֶׁהִכְנִיסוֹ לְמַעְרָה אוֹ לְבֵית⁵² וְעָשָׂן עֲלָיו⁵³ עַד שְׁמָת, אוֹ שֶׁהִכְנִיסוֹ לְבֵית שֶׁל שִׁישׁ⁵⁴ וְהִדְלִיק⁵⁵ עֲלָיו גֵּר עַד

החפץ הנזרק בכוח רב עוצמת תנופתו מתגברת והולכת זמן מסויים, ולאחר מכן העוצמה פוחתת והולכת. יוצא מזה, שהפגיעה במקום קרוב ביותר אינה קשה כל-כך כמו בריחוק מסוים עד שהחפץ הנזרק מגיע לשיא עוצמת תנופתו. ושיער רבינו, שאדם בינוני הזורק אבן שיש בה כדי להמית, נקודת השיא נמצאת בריחוק עשר אמות בערך, ומכאן ואילך העוצמה פוחתת והולכת.

ג. וְכֵן מִשְׁעָרֵין הַמֶּפֶה עֲצָמָה¹¹. וּמִשְׁעָרֵין פַּח הַהוֹרָג וְכֵן הַנְּהָרָג, אִם הוּא גָדוֹל אוֹ קָטָן¹², אוֹ חֶזֶק אוֹ חֲלָשׁ, אוֹ בְּרִיא אוֹ חוֹלָה, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזַה. שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר יוֹמָת בָּהּ - מִיתָתוֹ שֶׁל זֶה מִשְׁעָרֵין כָּל סְבוּתָהּ¹³.

11) כי אינה דומה מכה למכה. לפעמים אדם חזק אינו מכה בכוח רב ואין במכתו זו כדי להרוג, ואפשר שחלש ממנו יאמץ את כל כוח שריריו ומכתו תהיה יותר קשה ממכתו של החזק. 12) כי מכה שיש בה כדי להמית קטן, אין בה כדי להמית גדול, משנה סנהדרין עט: 13) זהו סיכום של שלוש ההלכות כולן.

ד. כָּלִי בְּרִזָּל לֹא נִתְּנָה בָּהּ תוֹרָה שְׁעוּר¹⁴, שְׁנֵאמַר: וְאִם כָּלִי בְּרִזָּל¹⁵ הִפְּהוּ וַיָּמָת, רִצַּח הוּא; וְאִפְלוּ בְּמַחֵט. וְהוּא, שְׁיִהְיֶה לוֹ הַדָּם¹⁶, כְּמוֹ מַחֵט¹⁷ אוֹ שְׁפוּד אוֹ סַבִּין¹⁸ וְכִיּוּצָא בְּהֵן; אֲבָל אִם הִפְּהוּ¹⁹ בְּעֵשֶׂת²⁰ שֶׁל בְּרִזָּל וְכִיּוּצָא בָּהּ - אוֹמְדִין אוֹתָהּ²¹ כְּדֶרֶךְ שְׁאוּמְדִין הַעֵץ אוֹ הָאֶבֶן²².

14) "שהברזל ממית בכל שהוא", שם עו: 15) ולא כתוב "אשר ימות בו" ככתוב באבן ובכלי עץ. ראה למעלה הלכה א. וראה ירושלמי סנהדרין פרק ט הלכה ב, והשווה הדרשה ב'ספרי' מסעי, קס. וסנהדרין עו: 16) ונעץ בו את החוד במקום מסוכן, כגון בוושט או בלבו, בגמרא סנהדרין עו: כתוב: "דברזיה מיברז", ומובנו: דקרו. השווה חולין ח. 17) 'ספרי' שם. 18) ראה חולין שם. 19) ולא דקרו. 20) גוש, מטיל. 21) אם ראוי להמית בה. 22) ראה למעלה הלכה א.

ה. הַמֶּפֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּלֵא כָּלִי²³ וְהִמָּיתוֹ, בְּגוֹן שֶׁהִפְּהוּ בְּיָדוֹ אוֹ בְּרִגְלוֹ²⁴ אוֹ נִגְפוֹ²⁵ בְּרִאשׁוֹ וְהִמָּיתוֹ - מִשְׁעָרֵין כַּח הַמֶּפֶה²⁶ וְכֵן הַנְּהָרָג וּמְקוֹם הַמֶּפֶה. אִינוֹ דוֹמֵה דוֹחֵף חֲבֵרוֹ בְּאֶצְבָּעוֹ לְבוֹעֵט בוֹ בְּרִגְלוֹ בְּכָל פָּחוֹ, וְאִינוֹ דוֹמֵה מִפְּהוּ עַל לְבוֹ לְמַפְהוּ עַל מַתְנִי²⁷, וְאִינוֹ דוֹמֵה חֲלָשׁ הַמֶּפֶה אֶת הַבְּרִיא הַחֶזֶק לְבְּרִיא חֶזֶק הַמֶּפֶה חֲלָשׁ אוֹ חוֹלָה²⁸.

23) ככתוב: "מכה איש ומת מות יומת" (שמות כא, יב). 24) בעט בו, 'ספרי' שם. 25) הכהו. מלשון "ונגפו אשה הרה" (שם, כב). 26) של איש המכה. 27) זוהי דוגמה למקום המכה, משנה סנהדרין עח: 28) דוגמה לכוח הנהרג.

ו. וּמִנִּין שְׁמִשְׁעָרֵין כָּל אֵלּוּ? שְׁנֵאמַר: אוֹ בְּאִיבָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. וכן הדוחף⁶⁹ חָבְרוּ בְּבוֹר⁷⁰ וְהָיָה שָׁם סֵלֶם שְׂיָכוֹל לְעֹלוֹת עָלָיו, או שְׂזָרַק בוּ חֵץ וְהָיָה תְּרִיס⁷¹ בְּיָדוֹ לְהִגֵּן עָלָיו, וְבָא אַחֵר וְסָלַק אֶת הַסֵּלֶם וְהִסִּיר⁷² אֶת הַתְּרִיס - שְׂנִיחֵין⁷³ אֵין נְהַרְגִין בְּבֵית דִּין. אֶפְלוּ הֵנָּה הַדּוּחֵף עֲצָמוֹ הוּא שְׂחֹזֵר⁷⁴ וְסָלַק הַסֵּלֶם - פֶּטוּר⁷⁵ מְמִיתַת בֵּית דִּין, וְנִדְרָשׁ מִמֶּנּוּ הַדָּם.

(69 סנהדרין עז: 70) שאין בנפילה כדי להמית. ראה למעלה הלכה ז. (71 מגן. 72) או הסיר. (73) הדוחף פטור, שבשעה שדחפו היה סולם בבור שיכול לעלות עליו, והמסלק פטור שאינו אלא גורם למיתה, שם. (74) לאחר שדחף. (75) על הדחיפה, שאין בה כדי להמית, ומעשה סילוק אינו אלא גורם, שם.

יב. הַזֹּרֵק⁷⁶ צָרוּר⁷⁷ בְּכֶתֶל⁷⁸, וְחֹזֵר הָאֶבֶן לְאַחֲרֶיהָ וְהָרְגָה - חֵיב מִיתַת בֵּית דִּין, שְׂמַפְחוּ הִיא בָּאָה. וְכֵן אֵלוֹ שְׂמַשְׁחִין בְּכַדוּר⁷⁹, שְׂהִתְרוּ בְּהֵן⁸⁰ וְהָרְגוּ⁸¹: בְּתוֹף אַרְבַּע אַמּוֹת⁸² - פֶּטוּרִין⁸³; חוץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, אֶפְלוּ לְסוֹף מָאָה אַמָּה⁸⁴ - חֵיבִין⁸⁵. וְהוּא, שְׂיֵשׁ בָּהּ כְּדֵי לְהִמִּית, כְּמוֹ שְׂפִאָרְנוֹ⁸⁶.

(76) שנתכוון להרוג את חברו, סנהדרין עז: 77) אבן. (78) והכה בכוח בכותל. (79) ומכים בו בכותל בכוח, כדי שיחזור הרבה לאחוריו. (80) שהכדור בחזירתו יהרוג את חבירו. (81) במזיד. (82) מן הכותל. (83) כי המשחקים מתכוונים שיחזור הכדור לאחוריו הרבה, ולא פחות מארבע אמות, ולפיכך יש לדנוני כהמית שלא בכונה. (84) מפני שהמשחקים רוצים שיחזור למרחק רב. (85) כי התכוונו להרוג, ומכוחם בא הכדור, גמרא שם. (86) למעלה הלכה א.

יג. זָרַק אֶבֶן לְמַעְלָה, וְהִלְכָה לְצַדִּין וְהָרְגָה⁸⁷ - חֵיב⁸⁸. הַפּוֹפֶת אֶת חָבְרוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּמָקוֹם שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְכַרְתָּ, וְהִצִּיף⁸⁹ עָלָיו מַיִם וְמַת - הָרִי זֶה נְהַרְגֵי עָלָיו. וְהוּא⁹⁰, שְׂיִמּוֹת מִפְּחֵי רֵאשׁוֹן⁹¹ הַבָּא מִמַּעְשָׂיו.

(87) בשעת נפילתה לצדדים. (88) שאף זה עדיין כוחו הוא (שם). אבל אם הרגה בנפילתה במאונך פטור, שפסק כוח הזורק ופועל כוח משיכת הארץ בלבד. (89) שהפנה את זרם המים אליו. (90) בתנאי. (91) כגון שהניחו סמוך לשפת התעלה והשפה מדרון, וכשהסירה במקום שהניח את הכפות, באו עליו המים מיד, אבל אם הניחו במקום שלא הגיעו במים אליו בכוח ראשון, אלא לאחר מכן הגיעו אליו, אין זה אלא גרמא ופטור, גמרא ורש"י שם.

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) יבאר המתכוון להרוג את זה והרג את זה או להכות במקום אחד והכה באחר. ודין אמדוהו למיתה והקל ואח"כ הכביד. ופירוש על משנתו. ודין הכהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות, וההורג נפשות שלא ראו אותו עדים כאחת. גודל עוון שפיכות דמים, ואם כל המצוות שקולות כנגדו.

שְׂהִמִּיתוּ הַהֶבֶל⁵⁶ - בְּכָל אֵלוֹ נְהַרְגֵי עָלָיו, שְׂזָה כְּמוֹ שְׂחִנְקוֹ בְּיָדוֹ.

(42) סנהדרין עז: 43) ולא עלה ומת. (44) אף-על-פי שדחף אותו במו ידיו, שאין בדחיפה כדי להמית. (45) ודינו מסור לשמים. ראה 'ספרי' שם. (46) אף-על-פי שלא הדחיפה הורגת אלא האש, הרי זה כאילו הרגו במו ידיו. (47) חבירו נפל לתוך המים, והוא יכול לעלות משם, ובא זה ואחז ראשו של הנופל בכוח בתוך המים, שלא יוכל להרים ראשו, משנה שם. (48) לאחר שהרפה ממנו. (49) בכל זאת חייב, שלא הדחיפה או הנפילה לתוך המים הרגה אותו, אלא הכובש הרג אותו. (50) והצינה והחמה הורגות אותו, כמו המים והאש בדוגמאות הקודמות, גמרא שם עז. (51) אף-על-פי שלא אחז בגופו - כמו בדוגמאות הקודמות - אלא עשה מעשה שמנע איר מחבירו ונחנק. וזהו "המצמצם" שבגמרא שם, וראה בית הבחירה שם. (52) שאין בו שום דבר ממית. (53) וזהו המעשה הממית. (54) סתום ביותר, ואין הבל הנר הדולק יכול לצאת ממנו, ואין האויר שמבחוץ חודר לתוכו. גמרא שם. (55) בדוגמה הקודמת, המשיך במעשה העישון על חבירו עד שמת, ואילו כאן עשה מעשה הדלקה חד-פעמי, ובאותה שעה לא מת חבירו, ובכל זאת הוא חייב. (56) האויר המקולקל על-ידי הנר הדולק.

י. אֶבֶל הַפּוֹפֶת אֶת חָבְרוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּרַעֲב⁵⁷ עַד שְׂמַת, או שְׂכַפְתּוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּמָקוֹם שְׂסוֹף הַצִּנָּה או הַחֲמָה לְבוֹא לְשֵׁם וּבָאָה⁵⁸ וְהִמִּיתוֹ, או שְׂכַפְתּוֹ⁵⁹ עָלָיו גִּיגִית⁶⁰, או שְׂפָרַע⁶¹ עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה⁶², או שְׂהִשִּׁיף עָלָיו⁶³ אֶת הַנְּחָשׁ, וְאֵין צָרִיף לִזְמַר אִם שְׂשָׂה⁶⁴ בוּ פֶלֶב או נָחַשׁ - בְּכָל אֵלוֹ אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ⁶⁵; וְהָרִי הוּא רוֹצֵחַ⁶⁶, וְדוֹרֵשׁ דָּמִים⁶⁷ הוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ דָם⁶⁸.

(57) ההולך וחזק משעה לשעה, אבל בשעה שכפת אותו עדיין לא היה רעב ממית, והכופת אינו אלא גורם למיתה, סנהדרין עז. (58) לאחר שהניחו שם. (59) קרקעית למעלה ופיה למטה. (60) והאויר הולך ומתקלקל עד שלבסוף חונק אותו, ואילו בדוגמה הקודמת, בשעה שכפתו לא היתה חמה כלל, שם. (61) גילה. (62) טיח שעל גבי התקרה, וזה היה ישן, ונכנסה שם צינה ומת. (63) שאחז הנחש בידו והוליכו, והגיע שיני הנחש בגוף חבירו, והנחש נשף אותו ומת, משנה שם עז: (64) בדיבור או ברמו, שלא עשה מעשה, משנה שם, וראה 'ספרא' אמור פרק כ. (65) שלא המית בידי, שבשעה שעשה מעשהו לא היה שם דבר ממית, וזה בא רק אחרי כן, משום כך אינו אלא גורם למיתה ופטור. ואפילו השיך עליו את הנחש אינו חייב מיתה, שלדעת החכמים אין הארס עומד ממש בין שיניו של הנחש, אלא בשעת הנשיכה מקיא הנחש את הרעל מכוח עצמו ומרצונו, והמשיך אינו אלא גורם, שם עז. (66) ראה למעלה הלכות ב"ג. (67) הקדוש-ברוך-הוא (תהלים ט, יג). (68) ומענישו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דְּבָרִים²² וְנִפְטָר²³. וְאֶפְלוּ חֵלָה הַמֶּכָּה וְהַכְּבִיד²⁴ וּמַת מַחֲמַת הַמֶּכָּה - הָרִי זֶה פְּטוּר²⁵. וְאִם אֶמְדוּהוּ לְמִיתָה - אוֹסְרִין אֶת הַמֶּכָּה בְּבֵית הַסֵּהר מִיָּד²⁶, וּמְמַתִּינִים לְזָהָה²⁷: אִם מֵת²⁸ - יִהְרַג הַמֶּכָּה, וְאִם הֶקֶל וְנִתְרַפָּא רְפוּאָה שְׁלֵמָה²⁹ וְהֵלֵךְ בְּשׂוּק³⁰ עַל רִגְלָיו³¹ כְּשֶׁאָר הַבְּרִיאִים³² - מְשַׁלֵּם הַמֶּכָּה³³ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים וְנִפְטָר³⁴.

19) שיש בו כדי להמית, ככתוב בתורה: "והכה איש את רעהו באבן או באגרוף" (שמות כא, יט). (20) ביד, כשמקבצים אצבעותיה לתוך הכף. (21) בית-דין (שם עח:); (22) נזק, צער, ריפוי, שבת, בושת. בבא-קמא פג: וראה הלכות חובל ומזיק פרק א, הלכה א. (23) ואפילו נמשך החולי יותר מן המשוער, אינו מוסיף לו כלום (שם פרק ב, הלכה טו). (24) חוליו. (25) ואין אומרים שטעו באומד ראשון, אלא אומרים מחמת חולי אחר שבא עליו הכבידה המכה (רש"י סנהדרין עח:). (26) ואפילו יתן ערבים, אין מקבלים. וזה לשון המכילתא (משפטים פרשה ו): "ונקה המכה, שומע אני יתן ערבים ויטייל בשוק, תלמוד-לומר: אם יקום והתהלך בחוץ, מגיד שחובשים אותו עד שמרפא" (ונקה - משמע שעד עכשיו לא היה נקי). (27) שמא יבריא המוכה. (28) ואפילו לאחר זמן. (29) ככתוב: "ורפא ירפא" בבנין כבד, שמשמעו רפואה שלמה, וראה עוד מכילתא שם. (30) ככתוב: "והתהלך בחוץ", ולא די שיתהלך בבית, שאין זה עדיין ראייה לרפואה שלמה, וראה מכילתא שם. (31) ולא כשהוא נשען על חבירו או כשהוא זקוק למקל להשען עליו. (32) שאינם זקוקים לעזרת הזולת, ולא כדרך חולים מבריאים, שעדיין חלושים הם. (33) אף-על-פי שאמדהו תחילה למיתה, ולא היה מחוייב בחמשה דברים, אבל לאחר שהלה נתרפא ונקה זה מחיוב מיתה, חזר עליו חיוב ממון של חמשה דברים. (34) ורק אז יצא זכאי.

ד. זֶה שְׁנֵאמַר בְּתוֹרָה עַל מִשְׁעֲנָתוֹ³⁵ - אֵינוֹ שְׁיֵהָלֵךְ וְהוּא נִשְׁעָן עַל הַמַּטָּה אוֹ עַל אַחַר, שְׁאֶפְלוּ הַנוֹטָה לְמוֹת יָכוֹל לְהֵלֵךְ עַל הַמִּשְׁעֲנָתוֹ. לֹא נֵאמַר 'מִשְׁעֲנָתוֹ' אֶלָּא שְׁיֵהָיֶה מְהֵלֵךְ עַל מִשְׁעֲנַת בְּרִי³⁶, וְלֹא יֵהָיֶה צָרִיךְ כֹּחַ אַחַר לְהִשְׁעָן עָלָיו.

35) "אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה". 36) כוחו, וכך תרגם אונקלוס "על בורייה", ומשום כך כתוב על "משענתו", ולא על "משענת", כלומר על כוח עצמו, שנתרפא לגמרי, וראה מכילתא שם.

ה. אֶמְדוּהוּ לְמִיתָה³⁷, וְהֶקֶל³⁸ מִמֶּה שְׁהִיָּה³⁹, וְלֹא אַחַר מִקְּאֵן הַכְּבִיד וְנָתַת - הָרִי זֶה נִהְרַג⁴⁰. וְאִין אוֹמְדִין אוֹתוֹ אִמְדַּ שְׁנֵי⁴¹ כְּשֶׁהֶקֶל, שְׁרָגְלִים לְדָבָר⁴².

37) שיערו בית-דין שימות המוכה מחמת המכה, משנה סנהדרין עח. (38) החולי של המוכה, ולו היה מצבו כך מתחילה, לא היו אומדים אותו למיתה. (39) אבל לא נתרפא לגמרי. שאילו נתרפא לגמרי, היו אומדים אותו לממון ונפטרו, וראה הלכה ג. (40) כדעת החכמים שם.

א. הַמִּתְפַּוֵּן לְהַרְגַּ אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה³ - פְּטוּר⁴ מִמִּיתַת בֵּית דִּין, וּמִן הַתְּשׁוּלוּמִין⁵, וּמִן הַגְּלוּת⁶; לְפִי שְׂאִין עָרֵי מִקְלַט קוֹלְטוֹת אוֹתוֹ⁷, כְּמוֹ שְׁיִתְבָּאֵר⁸. לְפִיכָף, הַזּוֹרֵק אֶבֶן לְתוֹךְ עֵדָה מִיִּשְׂרָאֵל⁹ וְהָרַג אֶחָד מֵהֶן - פְּטוּר¹⁰ מִמִּיתַת בֵּית דִּין¹¹.

2) סנהדרין עט. 3) התכוון לראובן והרג את שמעון. 4) כתוב: "וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש ומת" (דברים יט, יא). המלים "וארב לו" מיותרות, מכאן למד רבי שמעון, שאינו חייב "עד שיתכוון לו" (שם). ורבינו פסק כמותו מפני שסתם ברייתא (שם עט:): נאמרה בשיטתו, ראה הערה הבאה. 5) בכרייתא מבית מדרשו של חזקיה שהביא רבא, שם עט: ברייתא זו פוסקת שהמתכוון לזה והרג את זה פטור ממיתה ומתשלוּמין. ועליה הסתמך רבינו, ופסק כרבי שמעון נגד החכמים, מפני שההלכה בתלמוד היא בכרייתא זו של חזקיה, ששנה את ברייתות אביו רבי חייה, שהיו בדוקות ונכונות. וכדעתו פסק רבי נתן. ראה ירושלמי סנהדרין פרק ט, הלכה ד, ובבלי כתובות לה. וירושלמי שם פרק ג הלכה א וסנהדרין עט. 'תוספות' דיבור-המתחיל ומפקא, ופירוש המשניות לרבינו שם. וראה לחם-משנה להלכות חובל ומזיק פרק ד הלכה ה. 6) לערי מקלט. 7) מפני שהתכוון להרוג ועונו חמור, ואין הגלות מכפרת לו. 8) להלן פרק ו, הלכה ד. 9) אף-על-פי שכולם יהודים והתכוון להרוג אחד מהם, יהיה מי שיהיה. 10) כי לא התכוון לאחד מיוחד. 11) ודינו מסור לשמים, וגואל הדם שהרגו פטור. ראה להלן פרק ו, הלכה ד.

ב. נִתְפַּוֵּן¹² לְהַפּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ עַל מְתָנּוֹ, וְלֹא יֵהָיֶה בְּפִלֵי כְּדֵי לְהַמִּית עַל מְתָנּוֹ, וְהֵלְכָה לֵה¹³ הָאֶבֶן עַל לְבוֹ, וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהַמִּית עַל לְבוֹ, וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהַמִּית עַל לְבוֹ, וְהֵלְכָה לֵה הָאֶבֶן עַל מְתָנּוֹ, וְלֹא יֵהָיֶה בָּהּ כְּדֵי לְהַמִּית עַל מְתָנּוֹ, וְנָתַת - פְּטוּר מִמִּיתַת בֵּית דִּין, וְאֵינוֹ גּוֹלֵה; שְׂאִין הַהוֹרַג כְּכֻנָּה גּוֹלֵה¹⁶. אֶבֶל¹⁷ אִם נִתְפַּוֵּן לְהַפּוֹתוֹ עַל מְתָנּוֹ, וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהַמִּית עַל מְתָנּוֹ, וְהֵלְכָה לֵה עַל לְבוֹ, וְנָתַת - הָרִי זֶה נִהְרַג¹⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

12) משנה סנהדרין עה: עט. בהלכה הקודמת פטור ההורג, מפני שלא התכוון להרוג זה, ובהלכה זו התכוון להרוג זה, בכל זאת יש בו צדדים לפטור. 13) והתרו בו שהאבן עלולה ללכת על לבו. 14) פטור, שלא התכוון למכת מיתה. 15) אף-על-פי שהתכוון למכת מיתה, אבל לא הכהו מכת מיתה. ראה למעלה פרק ג, הלכה א. 16) מכות ז. "בבלי דעת" פרט למתכוון וכו'. 17) משנה שם. 18) שהתכוון למכת מיתה והכהו מכת מיתה, ואף-על-פי שלא התכוון לאותו אבר, התכוון לאותו איש.

ג. הַמֶּכָּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּאֶבֶן¹⁹ אוּ בְּאֶגְרוֹף²⁰ וְכִיּוּצָא בֵּהֶן - אוֹמְדִין²¹ אוֹתוֹ. אִם אֶמְדוּהוּ לְחַיִּים - נוֹתֵן חֲמִשָּׁה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כרבנן לפי פירוש הגמרא שם. וראה הלכות סנהדרין פרק כד, הלכה ט.

ח. ההורג⁵⁸ נפשות, ולא היו שם ידים רואין אותו פאחת, אלא ראהו האחד אחר האחד⁵⁹, או שהרג בפני ידים בלא התראה⁶⁰, או שהכחשו העדים בפדיקות⁶¹ ולא הכחשו בפדיקות⁶² - כל אלו הרצחנים פונסין אותן לכפה⁶³, ומאכילין אותן לחם צר ומים לחץ⁶⁴ עד שיצרו⁶⁵ מעיהן, ואחר כך מאכילין אותן שעורים עד שתפקע פרסם⁶⁶ מכבד החלי.

(58 סנהדרין פא: 59) ולא ראה כל אחד את המעשה כולו, ואי אפשר לחייבו מיתה. ראה מכות ו: 60) ואינו נהרג עד שיהיו שני עדים מתרים בו. שם. 61) בשאלות צדדיות, כבן זכאי שבדק בעוקצי תאנים (זנבות תאנים), שאמרו העדים תחת תאנה נעשה מעשה. אמר לעד: תאנה זו עוקציה דקים או עוקציה גסים, סנהדרין ט: 62) שבע שאלות יסוד הקשורות במקום ובזמן המעשה. 63) בית הסוהר, מקום צר ואינו גדול אלא כשיעור קומת אדם, ונקרא "כיפה", לפי שתקרתו היתה קמורה מעשה קשת. 64) לשון הכתוב ישעיה ל, כ. 65) שנעשים צרים. 66) וימותו, שהרי כולם רוצחים הם. אבל בהלכה הקודמת אין מכניסים אותה לכיפה, שהרי אחד מהם לא נגמר דינו כרוצח.

ט. ואין עושין דבר זה לשאר מחיבי מיתת בית דין; אבל אם נתחייב מיתה - ממתין אותו, ואם אינו חיב מיתה - פוטרין אותו. שאף על פי שיש עונות חמורין משפיות דמים⁶⁷, אין בהן השחתת ישובו של עולם משפיות דמים. אפלו עבודה זרה⁶⁸, ואין צריך לומר עריות⁶⁹ או חלול שבת, אינן משפיות דמים; ושאלו עונות הן מעברות שבין אדם למקום, אבל שפיות דמים מעברות שבינו לבין חברו. וכל מי שיש בידו עון זה - הרי הוא רשע גמור. ואין כל המצות שעשה כל ימיו שקולין כנגד עון זה, ולא יצילוהו מן הדין; שגאמר: אדם עשק פדם נפש וגומר⁷⁰. צא ולמד מאחאב עובד עבודה זרה, שהרי נאמר בו: רק לא היה כאחאב⁷¹, וכשנסדרו עונותיו וזכיותיו לפני אלהי הרוחות, לא נמצא עון שחיבו כליו, ולא היה שם דבר אחר ששקול כנגדו, אלא דמי נבות; שגאמר: ותצא הרוח ותעמד⁷² לפני ה' - זה רוח נבות⁷³, ונאמר לו: תפתה⁷⁴ וגם תוכל⁷⁵. והרי הוא הרשע לא הרג בידו אלא סבב⁷⁶, קל וחומר להורג בידו.

(67) שענשם שריפה וסקילה, שחמורים ממתת סייף שבאה על שפיות דמים. 68) שהוא כופר בעיקר וחייב סקילה. 69) ראה למעלה פרק א, הלכה יא. 70) "עד בור ינוס, אל יתמכו בו", כלומר אדם שרצח נפש, עד הקבר, היינו עד

(41) לחיים, וישלם חמשה דברים ויצא פטור. אפילו הכביד חוליו אחר-כך ומת, כלמעלה הלכה ג. 42) שמת מחמת מכה זו, שהרי מתחילה אמדוהו למיתה. בדפוסים שלנו בתלמוד נאמרו המלים "שרגלים לדבר" בסיום דברי רבי נחמיה האומר פטור. אבל הירושלמי (סנהדרין פרק ט הלכה ג) מגיה ומוסיף: רבי נחמיה פוטר, ותכמים מחייבים שרגלים לדבר. וכן הוא במאירי סנהדרין עמוד 289 ובדקדוקי סופרים לסנהדרין עמוד 219 מכ"ק, וגירסה זו היתה לעיני רבינו.

ו. הפוהו⁴³ עשרה בני אדם בעשרה מקלות ומת, בין שהפוהו בזה אחר זה⁴⁴ בין שהפוהו פאחת - פלן פטורין⁴⁵ ממתת בית דין; שגאמר: כל נפש אדם - עד שיהיה אחד שהרג כל הנפש⁴⁷. והוא הדין לשנים שדחפוהו או שפכשוהו⁴⁸ לתוך המים, או שהיו רבים יושבים ויצא חץ⁴⁹ מביניהן והרג⁵⁰ - שפלן פטורין⁵¹.

(43) סנהדרין עח. 44) ויש בכל אחד ואחד כדי להמית, וכן הדין בשאין באף אחד מהם כדי להמית. 45) ואפילו האחרון שקירב את מיתתו. 46) "ואיש כי יכה כל נפש אדם, מות יומת". 47) ובהכוחו עשרה, בין בזה אחר זה, ובין כולם כאחת, אף אחד מהם לא הכה את הנפש כולה. 48) ראה למעלה פרק ג, הלכה ט. 49) שם פ. 50) אף-על-פי שיש אחד שהרג כל הנפש וחייב מיתה. 51) מפני שאין הרוצח ידוע לנו. [הדין של יצא חץ וכו' מסתיים בגמרא: "ואפילו אבא חלפתא ביניהם" כלומר ואפילו אחד משניהם הוא אדם כשר, שאפילו על של חשד אינו נופל עליו, אין הורגים את השני, אבל רבינו אינו מסיים כלום ואם-כן דבר פשוט הוא שאין הורגים מספק. ונראה שרבינו מדבר במקרה שכולם דרכו את הקשת ויצא החץ. ומקרה זה דומה לדינים האחרים שנאמרו בהלכה זו].

ז. זרקו⁵² בו עשרה אבן זה אחר זה, וכל אחת מהן אין בה פדי להמית, וזרק אחד אבן פאחרונה ויש בה פדי להמית, ומת - הרי זה האחרון נהרג עליו⁵³. רוצח⁵⁴ שנגמר דינו ונתערב פאחרים⁵⁵ ולא נודע מי הוא מהן - פלן פטורין. ורוצח שלא נגמר דינו שנתערב ברוצחים אחרים שנגמר דינו - פלן פטורין מן המיתה; שאין גומרין דינו של אדם אלא בפניו⁵⁶. ואוסרין את פלן⁵⁷.

(52) מבחינת הענין, אין כאן התחלת הלכה. ועד המלים "נהרג עליו" שייך להלכה ו. ראה להלן הערה נג. 53) שם. 54) שם עט: בדפוס קושטא רס"ט וכן בכת"י של מוסד הרב קוק, מתחילה כאן הלכה חדשה. וכן נכון מבחינת הענין. ראה הערה נא. 55) כשרים. 56) ואפילו יבואו כולם בפניו ביד, אי אפשר לגמור דינו, כי כל שאין מכירים אותו, אינו נקרא "בפניו". 57) שהרי כולם רוצחים הם, ומחזיקים אותם במאסר עד שיתבאר מי הרוצח שנתערב, אבל אין כונסים אותם לכיפה (ראה הלכה ח),

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שכבר כתב דינם בהלכות חובל ומזיק פרק ח, הלכה י. ומה שכתוב "היו מורידים" פירש רבינו כשאין בידו כוח להרגם. ראה "שולחן ערוך" חושן-משפט סימן תכה סעיף ה, וביאור הגר"א סעיף-קטן יט. (86) כדן החוטאים בעגל, שצווה משה להרגם בחרב, "שימו איש חרבו על ירכו. . . והרגו איש את אחיו" (שמות לב, כז). (87) למען ישמעו ויראו, כמו בחוטאים בעגל שאמר משה: "עברו ושובו משער לשער במחנה", שם. (88) בתואנה, לבדות סיבה. (89) בלי להרוג בידיים, גמרא שם. (90) והיינו "עלילות" שהזכיר, שם. (91) שם.

יא. אָבֵל עֹבְדֵי פֹכְבִים⁹² שְׁאִין פִּיגְנוּ וּפִיגְנִים מִלְחָמָה⁹³, וְרוּעֵי בְהֵמָה דָּקָה⁹⁴ מִיִּשְׂרָאֵל וְכִיִּצְאָ בָּהֶן - אֵין מְסַבְּבִים לָהֶם הַמִּיתָה. וְאָסוּר לְהִצְיֵלָן⁹⁵, אִם נָטוּ לְמוֹת⁹⁶. כְּגוֹן שְׂרָאָה אֶחָד מֵהֶן שֶׁנֶּפֶל לָיִם - אֵינוּ מַעֲלָהוּ. שְׁנֵאמַר: לֹא תַעֲמֹד⁹⁷ עַל דָּם רֵעֶךָ - וְאֵין זֶה רֵעֶךָ⁹⁸.

(92) גוים, בניגוד לישראל עובד עבודה-זרה שבהלכה הקודמת. עבודה זרה כו. (93) אבל בשעת מלחמה - "טוב שבגוים הרוג", מכילתא בשלח פרשה א, ומסכת סופרים פרק טו. (94) שדבקים בגול, שמרעים עדריהם בשדות אחרים, השייכים לישראל, עבודה זרה כו. והחמירו בבהמה דקה, מפני שהיא מזיקה ביותר. (95) "לא מעלים ולא מורידים", כלומר אין מסבבים מיתתם על ידי הורדתם לבור, ואין מצילים אותם מן הסכנה, שם. (96) אבל לעזור לעכו"ם שאינו נוטה למוות, כגון לרפא חולה - מותר, משום איבה, שם. (97) אלא חייב אתה להציל, ראה למעלה פרק א, הלכה יד. (98) ראה למעלה פרק ב, הלכה יא.

יב. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּיִשְׂרָאֵל בְּעַל עֲבָרָה וְהָעוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ⁹⁹ וְשׁוֹנֵה בּוֹ תְּמִיד, כְּגוֹן רוּעֵי בְהֵמָה דָּקָה¹⁰⁰ שֶׁפָּקְדוּן¹⁰¹ בְּגִזְלֵי וְהֵם הוֹלְכִים בְּאוֹלְתָן; אָבֵל יִשְׂרָאֵל בְּעַל עֲבָרוֹת שְׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ תְּמִיד, אֶלָּא עוֹשֶׂה עֲבָרוֹת לְהִנָּאת עֲצָמוֹ, כְּגוֹן אוֹכֵל נִבְלוֹת לְתַאֲבוֹן¹⁰² - מִצְוָה לְהִצְיֵלָן¹⁰³, וְאָסוּר לַעֲמֹד עַל דָּמָו¹⁰⁴.

(99) על אף ההתראה. (100) שעוברים על גזל יום יום ורוב היום, ואף-על-פי שהם חוטאים מחמת תאות ממון ולא להכעיס. "כיון דדביק (דאדיק) בה טובא, כמינות דמיא", עבודה זרה יז. (101) נעשו מופקרים. (102) מחמת תאות היצר, כשאינו מוצא היתר. אבל בעובר להכעיס, לא הבחין רבינו בין עומד ברשעו תמיד או לא. (103) עבודה זרה כו: (104) והעומד ואינו מציל - עובר בלאו.

יום מותו, ינוס ממקום למקום למצוא הצלה, אבל לא יצילו אותו. וראה סנהדרין ז. שאהרן בנה מזבח לעגל, מפני שחשש שאם יסרב יהרגו אותו, ולא תהיה להם תקנה לעולם. מוטב שיעבדו לעגל, אפשר תהיה להם תקנה. וראה למעלה פרק א, הלכה ד. (71) והמשך הכתוב הוא: "אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' ויתעב מאד ללכת אחרי הגילולים". (72) במקרא: ויצא. . . ויעמד. (73) סנהדרין קב: (74) את אחאב שילך למלחמה, ושם יפול. (75) מכאן שעל עוון זה של דמי נבות נחתם גזר דין של אחאב, ולא על עוון עבודה-זרה, שהיה בידו לפני כן. (76) על-ידי איזבל אשתו, ששלחה מכתבים לזקני עירו של נבות, מלכיס-א כא.

י. הָאֶפִיקוֹרְסִים⁷⁷, וְהֵם עֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה⁷⁸ אוֹ הָעוֹשֶׂה עֲבָרוֹת לְהַכְעִיס, אֶפְלוּ אָבֵל נִבְלָה⁷⁹ אוֹ לְבַשׁ שְׁעִטָּנָה⁸⁰ לְהַכְעִיס⁸¹ - הָרִי זֶה אֶפִיקוֹרְסִים⁸², וְשְׂכוּפְרִין⁸³ בְּתוֹרָה וּבְנִבּוּאָה⁸⁴ - מִצְוָה לְהִרְגָן⁸⁵. אִם יֵשׁ פִּידוּ כַח לְהִרְגָן בְּסִיפָה⁸⁶ בְּפִרְסָא⁸⁷ - הוֹרֵג; וְאִם לֹא - בָּא עֲלֵיהֶן בְּעַלְלוֹת⁸⁸ עַד שֵׁיִסְבִּב⁸⁹ הָרִיגָתָן. מִיִּצְדָּה? רָאָה אֶחָד מֵהֶן שֶׁנֶּפֶל לְבָאָר, וְהִסְלֵם בְּבָאָר - מְסַלְקוֹ, וְאוֹמַר: הָרִיגִי טְרוּד לְהוֹרִיד בְּנִי מִן הַגֵּג, וְאִחֲזִירְנוּ לָךְ⁹⁰. וְכִיִּצְאָ⁹¹ בְּדָבָרִים אֵלוֹ.

(77) בדפוס רומי ר"מ ובכת"י: "המינים". (78) ובדפוס רומי ר"מ: "עובדי עבודה-זרה מישראל". בהלכה זו ידובר על בני ישראל בלבד, ועל גוים ידובר בהלכה הבאה. (79) שלא נשחטה כהלכה או מתה מיתה טבעית, והאוכלה אינו עובר אלא על איסור לאו. (80) אריג שאורגים בו חוטי צמר וחוטי פשתן יחד, ואיסורו בלאו. ויקרא יט, יט; הוריות יא. (81) כגון שאיסור והיתר לפניו, ומניח את ההיתר ואוכל את האיסור ככוונה להכעיס את ה'. הוריות שם. (82) אף כאן צריך לומר "מין", ראה הערה עה, וכן הגירסא בגמרא עבודה זרה כו: ופסק רבינו כדעת רבי יוחנן ורבי אבהו, שמומר להכעיס דינו כמין. (83) בדפוס רומי ר"מ הגירסא: "והאפיקורסים, והם שכופרים בתורה" מן השמים, שניתנה על פי ה' ביד משה. (84) שה' נותן דברו בפי אנשים שנבחרו על-ידו להיות לוחויו, ראה הלכות תשובה פרק ג, הלכות רח. (85) "מפני שהם מצרים (צוררים) לישראל ומסירים את העם מאחורי ה'" (הלכות עכו"ם פרק י, הלכה א). בגמרא שלפנינו (ע"ז כו: כ) כתוב: "המינים והמסורות והמומרים היו מורידים (לבאר שימותו) ולא מעלים", ו"האפיקורסים" לא נזכרו כלל. אבל גירסת רבינו חננאל והרי"ף היא: "המינים והמסורות והמומרים והאפיקורסים". את "המסורות" לא הזכיר רבינו כאן, מפני



שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

אָנֵס אוֹתָהּ⁶. וְקָנַס זֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה, שְׁנֵאמַר: וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאָבִי הַנְּעִרָה⁷ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף.

(2) מאחר שלוש שנים עד שתבגור. (3) כסף טהור, שאין בו תערובת של נחושת או מתכת אחרת. (4) בלשון חכמים. (5) עונש ממון. (6) משלם קנס. (7) האנוסה.

ב. ואי זה הוא מפתה, ואי זה הוא אונס? מפתה - לרצונה, אונס - שפא עליה בעל כרחה. כל הנבעלת בשדה - הרי זו בחזקת אנוסה, ודנין אותה בדין אנוסה, עד שיעידו העדים שברצונה נבעלה. וכל הנבעלת בעיר - הרי זו בחזקת מפתה, מפני שלא זעקה, עד שיעידו העדים שהיא אנוסה, פגון ששלף לה חרב ואמר לה: אם תזעקי אהרג אותך.

ג. המפתה שלא רצתה להנשא למפתה, או שלא רצה אביה לתנה לו, או שלא רצה הוא לכנס - הרי זה נותן קנס⁸ והולף, ואין כופין אותו לכנס. ואם רצו וקנסה - אינו משלם קנס⁹, אלא פותב לה כתובה כשאר הבתולות¹⁰. אכל האנוסה שלא רצתה היא או אביה להנשא לאונס - הרשות בידם¹¹, ונותן קנס והולף. רצתה היא ואביה ולא רצה הוא - כופין אותו וכונס ונותן קנס¹²; שְׁנֵאמַר: ולו תהיה לאשה - הרי זו מצות עשה. אפלו היא הגרת או סומא או מצרעת - כופין אותו לכנס. ואינו מוציא לרצונו לעולם, שְׁנֵאמַר: לא יוכל לשלחה כל ימיו - הרי זו מצות לא תעשה.

(8) מחוץ לדמי בושת ופגם. (9) אבל בושת ופגם נותן מיד לאביה בין נשאה בין לא נשאה. (10) שכתובתן מאתיים דינר, ואף על פי שכבר בעולה היא בשעת נישואיה, אין אומרים כתובתה מנה (מאה דינר), כדין כתובת בעולה, שאם כן לקתה מידת הדין, ונמצא חוטא נשכר, שהרי בתולה הייתה והוא פגמה, ואין זה בדין שירוויח בחטאו. (11) "ולו תהיה לאשה" תהיה - מדעתה. (12) ומוסיף גם בושת, צער ופגם.

ד. ואין לה כתובה. שלא תקנו חכמים כתובה לאשה אלא כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה, וזה אינו יכול להוציאה¹³.

(13) שהרי מוזהר הוא בתורה לא לשלחה כל ימיו, ואין חוששים שמא יצערנה כל כך עד שתאמר לו איני רוצה בכך.

ה. היתה אנוסה זו אסורה עליו, אפלו מחיבי עשה¹⁴ ואפלו שגרה¹⁵ - הרי זה לא ישאנה¹⁶. וכן אם נמצא בה דבר זמה אחר שפנס¹⁷ - הרי זה

~ יום ראשון י"ט טבת ~

הלכות נערה בתולה

יש בכללן חמש מצות. שלש מצות עשה, ושתי מצות לא תעשה, וזהו פרטן: (א) לקנס המפתה. (ב) שישא האונס אנוסתו. (ג) שלא יגרש האונס. (ד) שתשב אשת מוציא שם רע תחת בעלה לעולם. (ה) שלא יגרש מוציא שם רע את אשתו.

~ נקודות משיחות קודש ~

הלכות נערה בתולה

בטעם המצוה לענוש האונס והמפתה נערה בתולה, כתב החינוך (מצוה תקנ"ז) "משרשי המצוה כדי לייסר הנבלים מן המעשה הרע הזה".

ובפנימיות הענינים יש לומר שענין זה ("בעלונו אדונים זולתך") בוודאי אינו שייך אצל כנסת ישראל, אבל האפשרות להוציא שם רע על ישראל הוא מכיון שבדקות דדקות יכול להיות שנופלים בתאוות היתר, וכפירוש הרמב"ן על הפסוק "קדושים תהיו" שתתכן מצויאות של נבל ברשות התורה "לפיכך בא הכתוב וציוה שנהיה פרושים מן המותרות".

ואם יטען אדם ויאמר שיש צורך בעניני מותרות כדי שיוכל להשלים את עבודת הביורורים, ובנוסף הרי כתוב בירושלמי (נדרים פ"ט ה"א) "דייך מה שאסרה לך תורה" וממילא אין להינזר מדבר שמותר על פי תורה, הנה העצה לזה שיעסוק בתורה שאז יתבררו כל עניניו בדרך ממילא. דוגמא לדבר מה שאמרו חז"ל "חש בראשו יעסוק בתורה. חש בגרונו יעסוק בתורה. חש בכל גופו יעסוק בתורה שנואמר ולכל בשרו מרפא" שלמוד התורה פועל רפואה, ועל דרך זה בשאר הענינים.

(על פי "יין מלכות" סימן ס"ד
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ובאור מצות אלו בפסקים אלו:

פרק ראשון

(1) ביאר בו רבינו דין הקנס באונס ובמפתה, נישואיהם עם האנוסה והמפותה, קטנה פחותה מבת שלוש או בוגרת אם יש להן קנס, והנערות שיש להן קנס ושאין להן, בא עליה ומתה קודם שתעמוד בדין.

א. מי שפיתה בתולה² - קונסין אותו משקל חמשים סלעים של פסח מזקק³. והוא הנקרא⁴ קנס⁵. וכן אם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יְגַרְשֶׁנָּה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה - אִשָּׁה הָרְאוּיָה לָהּ.
יֵשׁ לָהּ קֶנֶס, וְקֶנֶסָה לְעִצְמָהּ³⁴; וְאִם נִתְפַתְתָּה - אֵין לָהּ קֶנֶס³⁵.

29) יתומה קטנה שהשיאה אמה או אחיה ומיאנה אחרי כן בבעלה. ואין לה קנס שאינה בחזקת בתולה הואיל ונישאת. 30) והטעם, כי האילונית אין לה ימי נערוּת אלא מקטנותה תצא לבגר. 31) שאינן בנות דעת ואינן בחזקת בתולות. 32) כגון שנכנסה לחופה ומיד גרשה בעלה בחזקת שלא נבעלה, ובכל זאת אין לה קנס, כי כל שנכנסה לחופה הרי היא כבעולה. 33) שבחזקת בתולה היא. 34) שנאמר בקנס: "אשר לא אורשה" - "לא אורשה, לאביה", אורשה, לעצמה, אבל בושת ופגם - לאביה, שאין האירוסין מוציאים מרשות האב. 35) שהרי נתרצית ומחלה לו קנסה הראוי לה.

י. הַגְיֹרֶת וְהַשְׁבוּיָה וְהַמְשַׁחֲרָתָה: אִם נִתְגַיְרָה וְנִפְדִיתָ וְנִשְׁתַּחֲרַרְתָּ וְהָיָה פֶת שְׁלֹשׁ שָׁנִים אוּ פָחוֹת - יֵשׁ לָהּ קֶנֶס³⁷, וְאִם הֵיטָה פֶת שְׁלֹשׁ שָׁנִים יוֹם אֶחָד פְּשֻׁנַתְגִיירָה אוּ פְשֻׁנַתְחֲרָה אוּ פְשֻׁנַתְחֲרָה - אֵין לָהּ קֶנֶס; הוּאִיל וּבִיאָתָן בִּיאָה - הָרִי הֵן כְּבִעוּלוֹת³⁸.

36) "שפחה כנענית" שנשתחררה. 37) לפי שבחזקת בתולות הן, ואפילו אם נבעלו, סופן לחזור בתולות כשאר הבתולות. 38) "כיוון שראויות לכיאה בחזקת הפקר הן ונבעלות בגיותן והשבויה בשבייתה".

יא. הֵיטָה בְּתוּלָה זוּ אֶסוּרָה עַל הָאוֹנֵס אוּ הַמְפַתֵּה: אִם הֵיטָה אַחַת מִחֲבִיבֵי בָרְתוֹת³⁹, פְּגוֹן אָחִוּתוֹ אוּ דוֹדָתוֹ וְהַנְּדָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן⁴⁰, אוּ שֶׁהֵיטָה מִחֲבִיבֵי לְאוּיָן⁴¹: אִם הִתְרוּ בּוֹ - הָרִי זֶה לֹאֶה וְאֵינוֹ מְשֻׁלָּם קֶנֶס, שְׁאִין אָדָם לֹאֶה⁴² וּמְשֻׁלָּם⁴³; וְאִם לֹא הֵיטָה שָׁם הַתְּרָאָה⁴⁴ - הוּאִיל וְאֵינוֹ חֲבִיב מִלְקוֹת⁴⁵, הָרִי זֶה מְשֻׁלָּם קֶנֶס.

39) שחייבה תורה על ביאתה עונש כרת. 40) והן האמורות בפרשת אחרי מות. 41) שנאסרה ביאתן בתורה ולא חייבה עליהם עונש כרת אלא מלקות בלבד. 42) שגם חייבי כריתות, שיש בהן איסור לא תעשה אם התרו בהם לוקים ונפטרו מידי כריתותם, שאם עשו תשובה אחר שלקו - בית דין של מעלה מוחל להם. 43) שנאמר: "והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו" - "משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות", ובסמוך לו נכתב: ארבעים יכנו, שמחייבים אותו הכאה ולא ממון. 44) שלא זוהירוהו העדים: "אל תעשה כך, שזוהי עבירה וחייב אתה עליה מלקות". 45) שאין מלקות בלא התראה.

יב. הֵיטָה מִחֲבִיבֵי עֲשָׂה אוּ שְׁנִיָּה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן⁴⁶ שֶׁאֶסוּרָה מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, בֵּין הִתְרוּ בּוֹ בֵּין לֹא הִתְרוּ בּוֹ - חֲבִיב בְּקֶנֶס, שְׁאִין פְּאֵן מִלְקוֹת⁴⁷.

46) כגון חלוצה לכהן ונתינה לישראל. 47) אין מלקות אלא באיסור "לא תעשה", ולא בחייבי עשה, וכל שכן שאין מלקות באלה שאינן אסורות אלא מדברי סופרים.

14) שאיסור ביאתן אינו אלא במצות עשה בלבד. 15) שאיסור ביאתה אינה אלא מדברי סופרים בלבד. 16) שנאמר: "ולו תהיה לאשה" - באשה הראוייה לקיימה הכתוב מדבר. 17) שזינתה תחתיו ונאסרה עליו.

ו. פֶּהֶן גְדוֹל שֶׁאֵנֶס בְּתוּלָה אוּ שִׁפְתָּה אוּתָה - הָרִי זֶה לֹא יֶכֶנֶס; מְפִנִי שֶׁהוּא מְצִיָּה לְקַח אֶת הַבְּתוּלָה¹⁸, וּבִשְׁעָה שֶׁיִּשָּׂא זוּ אֵינָה בְּתוּלָה¹⁹. וְאִם כֶּנֶס - יוֹצֵיא בְּגִטָּו²⁰.

18) "והוא אשה בבתולה יקח". 19) ובעולה לכהן גדול היא מחייבי עשה. 20) ואפילו אנוסת עצמו או מפותת עצמו, בכלל האיסור.

ז. אִף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר פְּאוֹנֵס לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָה' - בֵּין שֶׁקָּדְמוּ עֲשָׂה²¹, שֶׁנֶּאֱמַר וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה²², הָרִי זֶה נִתְקַו לְעֲשָׂה. וְנִמְצָאת זוּ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שְׁנִתְקָה לְעֲשָׂה, שְׁאִין לֹקֵין עָלֶיהָ אֶלָּא אִם לֹא קִים עֲשָׂה שָׁבָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת סְנֵהדְרִין. לְפִיכָף, הָאוֹנֵס שֶׁעָבַר וְגָרַשׁ - כּוֹפֵין אוֹתוֹ לְהַחְזִיר, וְאֵינוֹ לֹאֶה²³. מִתָּה גְרוּשָׁתוֹ קָדָם שֶׁיִּחְזַרְנָה, אוּ נִתְקַדְּשָׁה לְאַחַר²⁴, אוּ שֶׁהֵיטָה פֶּהֶן שֶׁאֶסוּר בְּגְרוּשָׁה - הָרִי זֶה לֹאֶה; שֶׁהָרִי עָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, וְאֵינוֹ יוּכַל לְקַים עֲשָׂה שָׁבָה²⁵.

21) שנכתב העשה בתורה לפני הלאו. 22) זו מצות עשה, ובסוף אותו פסוק נאמר: "לא יוכל שלחה". 23) שהעשה: ולו תהיה לאשה - "היא כפרתו ותקנתו על עבירת הלאו". 24) שאסור לו להחזירה. 25) "כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה, קיים עשה שבה - פטור, לא קיים עשה שבה (ואף על פי שלא בטלה בידים, כגון במקרה שלפנינו, שמתה ואינו יכול להחזירה) - חייב".

ח. אֵין הָאוֹנֵס אוּ הַמְפַתֵּה חֲבִיב בְּקֶנֶס עַד שֶׁיָּבִיא עָלֶיהָ [פְּדִרְכָּה] וּבְעֵדִים²⁶, וְאֵינוֹ צָרִיף הַתְּרָאָה²⁷. וּמֵאֵמֶתִי יִהְיֶה לְבַת קֶנֶס? מֵאַחַר שְׁלֹשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת עַד שֶׁתִּבְגַּר. נִבְעֵלָה כְּתוּף שְׁלֹשׁ שָׁנִים - אֵין בִּיאָתָה בִּיאָה²⁸. בֵּא עָלֶיהָ מִשְׁבַּגְּרָה - אֵין לָהּ קֶנֶס; שֶׁנֶּאֱמַר: נַעֲרָה בְּתוּלָה - לֹא הַבּוֹגְרָת.

26) שאם אין עדים אפילו יודה מעצמו אינו משלם קנס. 27) אל תעשה זה, שאם תעשה תתחייב קנס, שלא מצאנו התראה אלא במיתה או במלקות. 28) שבתולה חוזרים.

ט. וְאַחַת שִׁישׁ לָהּ אָב וְאַחַת שְׁאִין לָהּ אָב יֵשׁ לָהּ קֶנֶס. וְאֵלוֹ שְׁאִין לָהּ קֶנֶס: הַבּוֹגְרָת, וְהַמְמַאֲנָת²⁹, וְהַאִילוֹנִית³⁰, וְהַשׁוֹטָה וְהַחֲרָשָׁת³¹, וּמִי שֶׁיִּצְאָ עָלֶיהָ שָׁם רַע בְּיָלְדוּתָהּ וּבְאֵוֹ שָׁנִים וְהַעֲדוֹ שֶׁתִּבְעָה אוּתָן לְזִנוֹת עָמָה, וְהַמְגַרְשֶׁת מִן הַנְּשׂוּאִין וְעַדִּין הִיא נַעֲרָה בְּתוּלָה³². אָבָל הַמְגַרְשֶׁת מִן הָאֵרוּסִין³³: אִם נֶאֱנָסָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. חַמְשִׁים פְּסָף שֶׁל קֶנֶס הֵם דְּמֵי הַנְּאִת שְׁכִיבָה בְּלִבָּד. וְחֵיב הַמִּפְתָּה לְתֵן בְּשֵׁת וּפְגָם² יוֹתֵר עַל הַקֶּנֶס הַקְּצוּב³ בְּתוֹרָה⁴. יֵתֵר עָלָיו הַאֲוִגֵס, שֶׁהוּא נוֹתֵן אֶת הַצֶּעֶר. שֶׁהַנְּבֻעָלֹת בְּרִצּוֹנָה אֵין לָהּ צֶעֶר⁵, וְאֲנוּסָה יֵשׁ לָהּ צֶעֶר. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּאֲנוּסָה: תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה⁶.

2) שעי" ביאתו פגמה ונפחתה מבתולה לבעולה, כמבואר בסמוך ה"ו. (3) הקבוע. (4) לפי שנאמר בתורה: "ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף", הנאת שכיבה - חמשים, אבל בושת ופגם שאינם מחמת הנאת שכיבה, שהרי ישנם בשאר חובלים - לא נכללו כאן, ועליו לשלם כשאר חובל ומוזיק (כתובות מ:). (5) שם לט, ב: "פקחות שבה אומרות, מפותה אין לה צער". (6) עיניו זה - הוא צער ביאתה. ואילו במפותה, האמורה בפרשת משפטים (שמות כב, טו), לא הוזכר עינוי.

ב. נִמְצָא הַמִּפְתָּה מְשֻׁלֵּם שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: קֶנֶס וּבִשְׁת וּפְגָם; וְהַאֲוִגֵס - אַרְבָּעָה⁷: קֶנֶס וּבִשְׁת וְצֶעֶר וּפְגָם.

7) כתובות לט, א.

ג. קֶנֶס שְׁוֵה בְּכָל. אֶחָד הֵבֵא עַל בֵּת פְּהֵן גְּדוֹל וְאֶחָד הֵבֵא עַל בֵּת גֶּר אוֹ מְמוֹזֵר⁸ - קֶנֶסָה חַמְשִׁים פְּסָף⁹. אֲבָל הַבִּשְׁת וְהַפְּגָם וְהַצֶּעֶר אֵינָן שְׁוִין לְכָל, וְצִרְיִכִין שׁוּמָא¹⁰.

8) כלומר: בת ממזר. ובכת"י התימנים: "או ממזרת". ואם האונס אינו ממזר, והרי היא עליו באיסור לאו, על כרחנו שכאן מדובר כשלא התרו בו, ראה למעלה פ"א הי"א. (9) כלל הוא: כל שיש לו קצבה, שזר קבוע מן התורה, שזה בכל אדם (כתובות מ:). וכן אמרו בערכין יד, ב: "אחד שאנס ופיתה את גדולה שבכחונה ואת הקטנה שבישראל, נותן חמשים סלעים". (10) הערכה.

ד. בְּיַצֵּד שְׁמִין הַבִּשְׁתָּה? הַכֹּל לְפִי הַמְּבִישׁ וְהַמְּתַבְּשִׁי¹¹. שְׁאִינוּ דוֹמָה מְבִישׁ נֹעֲרָה חֲשׂוּבָה וּמְשַׁפְּחָה מִיְחִסָּה לְמְבִישׁ קִטְנָה עֲנִיָּה בְּזוּיָה, וְאִינוּ דוֹמָה מְתַבְּשִׁי מְאָדָם חֲשׂוּב וְגְדוֹל לְמְתַבְּשִׁי מְאָדָם מְהַנְּבָלִים וְקָל מִן הַקְּלִים¹².

11) כתובות מ, א. (12) שאדם קל שבייש, בשתו מרובה (פ"ג מהל' חובל ומוזיק ה"א, וכ"כ רש"י בבאקמא פג:).

ה. וּלְפִי זֶה רֹאִין הַדִּינִין מַעֲלָתוֹ וּמַעֲלָתָהּ, וְשְׁמִין בְּמָה מְמוֹן רְאוּי לְאִבְיָה וּלְמִשְׁפַּחְתָּה לְתֵן וְלֹא יֵאָרֵעַ לְתֵן דְּבָר זֶה מְאָדָם זָה¹³, וְכַמּוֹהוּ¹⁴ חֵיב לְשַׁלֵּם.

13) הגדול לפי מעלתו, והנבל לפי פחיתותו. (14) כסכום הממון שהיה ראוי ליתן.

ו. פְּגָם - לְפִי יִפְיָה. רֹאִין אוֹתָהּ כְּאִלוּ הִיא שְׁפָחָה נִמְכָּרָת בְּשׂוּק, כְּמָה הִיא שְׁוֵה בְּעוֹלָה וְכְמָה הִיָּתָה שְׁוֵה בְּתוֹלָה; שְׁאָדָם רוֹצֵה לְקַנּוֹת שְׁפָחָה בְּתוֹלָה, לְתַנְּה לְעַבְדוֹ שֶׁהוּא רוֹצֵה בְּהַנְּתִיב

יג. הִיָּתָה מְחִיבֵי מִיתַת בֵּית דִּין⁴⁸, כְּגוֹן בְּתוֹרָה⁴⁹ וְאִשְׁת בְּנוֹ⁵⁰ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן, בֵּין הַתְּרוּ בּוֹ בֵּין לֹא הַתְּרוּ בּוֹ⁵¹ - פְּטוּר מִן הַקֶּנֶס. שְׁנֵאמַר: וְלֹא יִהְיֶה אֶסוּן⁵² - עֲנוּשׁ יַעֲנֵשׁ⁵³. הָאֵל⁵⁴ אִם הִיָּה שָׁם אֶסוּן⁵⁵ - אֵין שָׁם עֲנֵשׁ⁵⁶. וְאִף עַל פִּי שְׁהִרִיגַת הָאִשָּׁה בְּשִׁגְגָה⁵⁷, שְׁהִרִי לֹא נִתְּפָנוּ לָהּ⁵⁸, שְׁנֵאמַר: כִּי יִנְצוּ אֲנָשִׁים וְנִגְפוּ אִשָּׁה. הָא לְמִדָּת, שְׁלֹא חָלַק הַכְּתוּב בְּאֶסוּן בֵּין שׁוֹגֵג לְמִזִּיד לְפִטְרוֹ מִן הַתְּשְׁלוּמִין. וְהִרִי הוּא אוֹמֵר: מִכָּה נִפְשׁ בְּהִמָּה יִשְׁלַמְנָה, וּמִכָּה אָדָם יוֹמֵת. מָה מִכָּה נִפְשׁ בְּהִמָּה לֹא חָלַק הַכְּתוּב בֵּין שׁוֹגֵג לְמִזִּיד לְחִיבּוֹ בְּתְשְׁלוּמִין⁵⁹, אִף מִכָּה נִפְשׁ אָדָם לֹא חָלַק הַכְּתוּב בֵּין שׁוֹגֵג לְמִזִּיד לְפִטְרוֹ מִן הַתְּשְׁלוּמִין.

48) ארבע מיתות נמסרו לבית דין של מטה לדרון בהם על עבירות חמורות. (49) שאם בא עליה נידון בשריפה. (50) שאם בא עליה עונשו סקילה. (51) שפטור מעונש מיתה. (52) שנגף אשה הרה ויצאו ילדיה ולא מתה. (53) חייב לשלם דמי וולדות לבעל. (54) אבל. (55) שמתה האשה. (56) תשלומי דמי וולדות "שהרי נתחייב בדין גדול מזה". (57) ואינו חייב מיתה עליה. (58) שכל אחד נתכוון רק לחבירו, ולא לאשה. (59) שאין עונש מיתה למכה בהמה אלא עונש ממון בלבד, ואפילו בשוגג חייב לשלם שנאמר: פצע תחת פצע - לחייב על השוגג כמזיד.

יד. וְכֵן הַדִּין לְכָל עֲבָרָה שֵׁשִׁשׁ בֵּה מִיתַת בֵּית דִּין, שְׁאִין בֵּה תְשְׁלוּמִין⁶⁰.

60) כגון החובל בחברו בשבת (שחייב מיתה בית דין משום מפרק, אפילו היה שוגג פטור מן התשלומין או שזרק חץ בשבת מתחילת ארבע לסוף ארבע (אמות) וקרע בגד חבירו בהליכתו פטור מלשלם מפני שזריקת חץ בשבת ברשות הרבים היא עוון מיתה בית דין.

טו. כָּא עֲלִיָּה⁶¹ וּמָתָה - הִרִי זֶה פְּטוּר מִן הַקֶּנֶס; שְׁנֵאמַר: וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאִבְי הַנֹּעֲרָה - לֹא לְאִבְי הַמִּתָּה⁶². וְהוּא, שְׁתַּמּוֹת קָדָם שְׁתַּעַמַד בְּדִין⁶³.

61) על כל נערה בתולה הכשרה לו. (62) אבי הנערה - משמע שהיא קיימת. (63) אבל עמדה בדין ותבעתו ואחרי כן מתה הרי זה חייב בקנס, שמשעה שעמדה בדין זכה בו האב.

~ יום שני כ' טבת ~

פְּרָק שְׁנַיִ

1) כלל בו דין המפתה שמשלם שלושה דברים והאונס חמשה, דין באו עליה שנים אחד כדרכה וכו', הנערות שאין להן בושת ופגם וצער, שאינו משלם קנס בהודאת פיו, אמרה אנסת אותי והוא מכחישה, שלשה דברים של מפתה וחמשה של אונס למי הם לאב או לבת, הכינה עצמה לכך לזנות אם חייב האונס בקנס.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על פי שאין להן קנס - יש להן בשת ופגם²⁸ וצער²⁹. והאונס שוטה או חרשת - משלם צער בלבד³⁰. אבל המפתה את פלן - פטור מקלום³¹.

28) בבוגרת מפורש כן בכתובות לב. (וראה ברי"ף ורא"ש שם מ:). והטעם הוא, מפני שהבוגרת בתולה היא, וכשאנסה ביישה ופגמה, וכן הממאנת כשנכנסה לחופה ועדיין לא נבעלה, אבל משנשאת ונבעלה אין לה פגם ('פרישה' ל'טור' אהע"ז סי' קעז אות כה). [אבל צריך עיון, מהו החילוק בין ממאנת נכנסה לחופה ולא נבעלה ונתגרשה (למעלה פ"א ה"ט) שאין לה בושת ופגם, כמו שנראה למעלה ה"ן]. 29) כל אנוסה יש לה צער. 30) ואינו משלם בושת ופגם, שהשוטה אין לה בושת, וגם אין לה דמים להמכר בשוק (כתובות לב. ורש"י שם). וכן אמרו (בבא-מציעא פ:): "המוכר שפחה לחבירו, ואמר לו שפחה זו שוטה היא . . . הרי זה מקח טעות", הרי שאין לה דמים, וגם החרשת אין לה דמים, כמו שאמרו (בבא-קמא פב:): "חרשו - נתון לו דמי כולו" (נחל איתן). 31) כלל הוא שמפוחה אין לה צער (למעלה ה"א). ולפיכך, שוטה וחרשת שאין להן בושת ופגם (כנ"ל בהערה הקודמת) - אם נתפתו אין להן כלום. ובוגרת וממאנת אע"פ שיש להן בושת ופגם וצער כנ"ל - אם נתפתו אין להן כלום, לפי שמחלו לו על הכל שהרי בוגרת אינה ברשות אביה (פ"ג מהל' אישות הי"א) וממאנת, יתומה היא. אבל נערה שנתפתה, אע"פ שצער אין לה - משלם הוא קנס ובושת ופגם, שכיון שהיא ברשות אביה והכל שייך לו, אינה יכולה למחול לו. ואע"פ שהממאנת עדיין קטנה - מועילה מחילתה, הואיל והגיעה ל"עונת הפעוטות" שהיא מגיל שש ומעלה - לפי חריפות שכלה (ראה לעיל הל' אישות פ"ד ה"ז, ובגיטין נט.) ובחיוד כשמחלה בפירוש - מחילתה מחילה. וזו מחמת הנאתה כאילו מחלה בפירוש ('תוספות' כתובות ט:): וכבר חידשו ה'תוספות' בכתובות קז. ש"הפעוטות" שמחלו מחילתן מחילה (נחל איתן).

יב. אין אדם משלם קנס בכל מקום בהודאת פיו, אלא על פי עדים³². לפיכך, האומר: אנסתי או פתיתי בתו של פלוני - אינו משלם קנס. אבל משלם בשת ופגם בהודאת פיו³³. וכן פת שתבעה איש בדין ואמרה לו: אנסתי או פתיתי אותי, והוא אומר: לא היו דברים מעולם³⁴ - הרי זה נשבע שבועת הסת³⁵; שאילו הודה, היה משלם לה בשת ופגם וצער על פי עצמו³⁶.

32) שנאמר בקנס (שמות כב, ח): "אשר ירשיעון אלהים, ישלם שנים" - ולא המרשיע את עצמו (בבא-קמא סד:). 33) שאלה דין ממון יש להם, והמודה בממון - משלם (כתובות מא.). 34) נמצא שהוא "כופר בכל", ופטור משבועה מן התורה. 35) שהשיאוהו חכמים להסיתו להודות ע"י השבועה, ע"פ הכלל: חזקה אין אדם תובע אלא-אם-כן יש לו בידו (בבא-מציעא ה.). ושבועה מדבריהם אינה חמורה כל-כך כשבועת התורה, וראה לעיל

וטובת¹⁵; ורואין פמה פחתה וישלם. צער - לפי קטנותה ובגן גופה, ולפי שניו וגופו. אומדין פמה האב רוצה לתן ולא תצטער זו מזה, ויתן.

15) כתובות מ, ב. בעבד שיש לרבו קורת רוח הימנו, שזהיר בעבודתו, ואף הוא רוצה לעשות לו נחת-רוח להטעימו טעם בתולה (רש"י שם).

ז. המפתה נתן¹⁶ בשת ופגם מיד¹⁷, ואינו נתן הקנס אלא אם כן לא נשאה; שנאמר: ואם מאן ימאן אביה לתתה לו, כסף וישקל. אבל האונס נתן ארבעה דברים מיד¹⁸ וכונס. לפיכך, קשתרצה להתגרש¹⁹ או תתאלמן - אין לה כלום²⁰.

16) לאביה. 17) אפילו כשנשאה לאשה. 18) כתובות ט, ב. 19) אבל שלא לרצונה - אינו יכול לגרש, כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ז. 20) לכתובתה, ש"צא כסף קנסה בכתובתה" (כתובות שם). וראה לעיל פ"א ה"ד.

ח. באו עליה שנים, אחד פדרפה ואחד שלא פדרפה: זה שבא עליה שלא פדרפה, אם הוא ראשון - חיב בשת ופגם²¹, ואם הוא אחרון - חיב בבשת בלבד, שפכר נפגמה²²; וזה שבא עליה פדרפה, בין ראשון בין אחרון - חיב בקנס ובשאר הדברים²³, אבל אין בשת ופגם של פת שלא נבעלה קלל בשת ופגם זו שנבעלה שלא פדרפה²⁴.

21) שגם בביאה שלא כדרכה נפגמה במקצת, אבל קנס אינו חייב עד שיבוא עליה כדרכה, כמבואר לעיל פ"א ה"ח. 22) ע"י הראשון. 23) וכן לכופו לישאנה אע"פ שאינו רוצה. 24) כתובות מ, ב.

ט. פכר הודענו²⁵ הבנות שאין להן קנס, ועשר הן: הבוגרת, והממאנת, והמגרשת, והאילונית, והשוטה, והחרשת, והגירית, והשבויה, והמשחררת, והיוצא עליה שם רע. ושאר הבנות יש להן קנס.

25) לעיל פ"א ה"ט-י.

י. פל פת שיש לה קנס - יש לה בשת ופגם; ואם היא אנוסה - יש לה צער. וכל פת שאין לה קנס - פה אין לה לא בשת ולא פגם, אם נתפתה, וכן אם נאנסה²⁶; חוץ מבוגרת וממאנת ושוטה וחרשת²⁷.

26) ב'טור' אהע"ז סי' קעז - תמה על כך, איך אפשר לתלות תשלומי בושת ופגם וצער בפטור קנס, ולהבריו אע"פ שאין להן קנס - יש להן בושת ופגם, שהן דין ממון הנהוג בכל חובל ומזיק, וגם ה'בית יוסף' שם תמה בזה. 27) שאם נאנסו משלם, כמבואר בסמוך.

יא. פיצד? האונס את הבוגרת ואת הממאנת, אף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(הבועל) היה נפטר מלשלם את הקנס, כמבואר לעיל הי"ב. נמצא שקנס זה אינו ממון שירישו לבניו עד שיתחייב בדין. ואילו תשלומי בושת ופגם שיש להם דין ממון, הושוו לענין זה לקנס שאין אדם מורישם לבניו לפני עמידתה לדין, כמבואר בתוספות שם.

טז. **הַפֶּתַּח שֶׁנִּתְּנָה לָאִשָּׁה וְנִתְּנָה לָאִשָּׁה** ⁵⁰ - **קִנְסָה לְבַדָּה** ⁵¹ **לְעֶצְמָה** ⁵². **נֶאֱמָר אוֹ נִתְּנָתָה** ⁵³ **וְאַחַר כֵּן נִתְּנָה לְאִשָּׁה** **לְאַחַר - קִנְסָה וְשָׂאָר הַדְּבָרִים לְאִבְיָהּ, שְׂאִין הָאָרוּסִין מוֹצִיאִין מִרְשׁוֹת אָב** ⁵⁴.

50 דוקא נתגרשה, אבל ארוסה שלא נתגרשה - חייב עליה מיתה ואין שם קנס (כתובות לח. וברש"י), וכמבואר לעיל פ"א הי"ג. 51 ולא בושת ופגם. 52 אם נאנסה, והטעם מבואר לעיל פ"א ה"ט בבבאורנו, שנאמר: "אשר לא אורשה" - לאביה, אבל אורשה לעצמה. וכל זה לענין קנס המדובר בפסוק זה, אבל בושת ופגם שלא הוזכרו כאן, שייכים לאביה, שעדיין לא יצאה באירוסייה מרשות אביה. וזהו שהדגיש רבינו: "קנסה לבדו לעצמה". ומובן שאם נתפתחה אין לה כלום, שמחלה לו, וכאמור לעיל הי"ד. 53 כשהיתה פנויה. 54 אלא נישואין, כמו שמצינו בהפרת נדרים, שכל זמן שלא נישאת, אביה מיפר נדריה, ומשנישאת אינו יכול להפר (במדבר ל, ז). ולפיכך נישאת - קנסה לעצמה, נתארה - קנסה לאביה (כתובות לט.).

יז. **אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: אֵל תַּחֲלִל אֶת בֵּיתךָ לְהִזְנוֹתָהּ - שְׂלֵא יֹאמֵר הָאָב: הוֹאִיל וְלֹא חִיבָה תּוֹרָה מִפְּתָהּ וְאוֹיֵס אֶלָּא שְׂיִתֵּן מְמוֹן לְאָב, הִרְיֵנִי שׁוֹכֵר** ⁵⁵ **בְּתֵי הַבְּתוּלָה לְזֶה לְבֹא עֲלֶיהָ בְּכָל מְמוֹן שְׂאִרְצָה, אוֹ אֲנִיחַ זֶה לְבֹא עֲלֶיהָ בְּחֵנִם, שְׂיֵשׁ לוֹ לְאָדָם לְמַחֵל מְמוֹנוֹ לְכָל מִי שְׂיִרְצָה; לְכָךְ נֶאֱמַר: אֵל תַּחֲלִל אֶת בֵּיתךָ. שֶׁזֶה שְׂחִיבָה תּוֹרָה לְאוֹיֵס וְלִמְפִתָּה מְמוֹן וְלֹא מְלָקוֹת - בְּשִׁאֲרַע הַדְּבָר מִקְרָה, שְׂלֵא מִדַּעַת אָבִיהָ וְלֹא חִיבָה עֲצָמָה לְכָךְ, שְׂדָבָר זֶה אִינוֹ הוֹנֵה תְּמִיד וְאִינוֹ מְצוּי; אֲבָל אִם הֵנִיחַ בֵּיתוֹ הַבְּתוּלָה מוֹכֶנֶת לְכָל מִי שְׂיִבֹא עֲלֶיהָ - גֹּרֵם שְׂתַמְלֵא הָאָרֶץ זְמָה** ⁵⁶, **וְנִמְצָא הָאָב נוֹשֵׂא בֵּיתוֹ וְהָאָב נוֹשֵׂא אֲחֻתּוֹ, שְׂאִם תִּתְעַבֵּר וְתִלְד - לֹא יוֹדַע בֶּן מִי הוּא** ⁵⁷. **וְהַמְכִּין בֵּיתוֹ לְכָךְ - הִרְיֵי הִיא קְדֻשָּׁה, וְלוֹקָה הַבּוֹעֵל וְהַנְּבַעֵל מִשּׁוּם לֹא תִהְיֶה קְדֻשָּׁה. וְאִין קוֹנְסִין אוֹתוֹ. שְׂלֵא חִיבָה תּוֹרָה קִנְסָה אֶלָּא לְאוֹיֵס וּמְפִתָּה** ⁵⁸; **אֲבָל זֶה שְׂחִיבָה עֲצָמָה לְכָךְ, בֵּין מִדַּעַתָּה בֵּין מִדַּעַת אָבִיהָ - הִרְיֵי זֶה קְדֻשָּׁה. וְאִסּוּר קְדֻשָּׁה אֲחֵד הוּא בֵּין בְּבִתּוּלָה בֵּין בְּבִעוּלָה. לְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים** ⁵⁹, **שְׂהִיּוּצָא עֲלֶיהָ שֵׁם רַע בְּיָלְדוּתָהּ - אִין לָהּ קִנְסָה, כְּמוֹ שְׂבִאֲרָנוֹ** ⁶⁰; **שְׂהִרְיֵי זֶה בְּחִזְקַת שְׂהַפְקִירָה עֲצָמָה לְדָבָר זֶה בְּרִצּוֹנָה** ⁶¹.

55 כלומר: משכיר. והשווה פ"ז מהל' דעות ה"ח: "ראובן שאמר לשמעון, שכור לי בית זה", שגם שם כוונתו

פ"ב מהל' אישות הכ"א, ובבבאורנו. 36) ושמה ע"י פחד חומר עונש השבועה יודה וישלם. אבל על קנס לבדו אין נשבעים, שהרי אפילו אם יודה יפטר, ועכשיו שכפר למה נשבעו, ראה בפ"א מהל' טוען ונטען ה"ו.

יג. **אָמְרָה לוֹ: אֲנִסָּת אוֹתִי** ³⁷, **וְהוּא אוֹמֵר: לֹא פִי אֶלָּא פִתִּיתִי** ³⁸ - **הִרְיֵי זֶה נִשְׁבַּע שְׂבוּעַת הַתּוֹרָה עַל דְּמֵי הַצַּעֲרִי** ³⁹, **וּמִשְׁלֵם בְּשֵׁת וּפְגָם; שְׂהִרְיֵי הוֹדָה בְּמִקְצַת הַטַּעֲנָה, כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאָר בְּמִקְמוֹ** ⁴⁰.

37) וחייב אתה לשלם לי גם הצער. 38) ופטור אני מהצער. 39) כדין מודה במקצת הטענה. 40) הל' טוען ונטען פ"א ה"א. ולדעת הראב"ד אינו חייב להשבע, שאין כאן תובע הואיל והתשלומין אינם שלה אלא לאביה, והרי זו כאומרת: מנה לאבי בידך, והלה טוען: אין לו בידי אלא חמשים דינר שפטור, מפני שהוא כמשיב אבדה (שבועות לח:). ואם אביה בעצמו הוא הטוען, מנין ידע שהדבר היה באונס, וה'כסף משנה' מצדיק את דברי רבינו, שהבת נחשבת כתובעת עיקרית, ואע"פ שהתשלומין שייכים לאביה, הואיל ואינו זוכה בהם אלא על ידה, והיא - העומדת עמו לדין, כמבואר בכתובות מא, ב - הרי היא בעלת דברים ודינה כדין תובע ממש.

יד. **שְׂלֵשָׁה דְבָרִים שְׂלֵי מְפִתָּה וְאִרְבַּעָה שְׂלֵי אוֹיֵס - הִרְיֵי הֵן שְׂלֵי אָב** ⁴¹, **שְׂכָל שְׂבַח נְעוּרִים לוֹ** ⁴². **וְאִם אִין לָהּ אָב** ⁴³ - **הִרְיֵי הֵן שְׂלֵי עֲצָמָה** ⁴⁴.

41) כתובות, שם. 42) שם. שנאמר (במדבר ל, יז): "בנעוריה בית אביה" - "כל שבח נעוריה - לאביה", שהכתוב תלאה בבית אביה (רש"י שם). 43) בשעה שנאנסה. 44) אבל יתומה שנתפתחה אין לה כלום, שהרי קנסה לעצמה והיא נתרצית ומחלה לו הכל, וכמבואר לעיל פ"א ה"ט.

טו. **מְפִתָּה אוֹ אָנוּסָה שְׂלֵא תִבְעָה עַד שְׂבִגְרָה, אוֹ עַד שְׂנוּשָׂאתָ** ⁴⁵, **אוֹ עַד שְׂמַת הָאָב - הָאִרְבַּעָה** ⁴⁶ **דְּבָרִים אוֹ הַשְּׂלֵשָׁה שְׂלֵהָ** ⁴⁷. **עֲמָדָה בְּדִין וְתִבְעָה אוֹתָן, וְאַחַר כֵּן בְּגֵרָה אוֹ שְׂנוּשָׂאתָ - הִרְיֵי הֵן שְׂלֵי אָב** ⁴⁸. **וְאִם מַת הָאָב אַחַר עֲמִידָתָה בְּדִין - הִרְיֵי הֵן שְׂלֵי אֲחִין, שְׂהֵן יוֹרְשֵׁי הָאָב; שְׂמַעַת שְׂעַמְדָה בְּדִין זָכָה בְּהֵן הָאָב** ⁴⁹.

45) והבגרות והנישואין מוציאים אותה מרשות אביה, כמבואר לעיל פ"ג מהל' אישות הי"ב. 46) בכת"י התימנים: הרי הארבעה. 47) ואין מחילתה כלום, הואיל ובשעת בעילה היו השלושה דברים לאביה, ולא אמרו: נתפתחה אין לה קנס - כשקנסה לעצמה - אלא אם היתה בשעת הפיתוי ברשות עצמה, כמבואר בר"ן לכתובות מא, ב. 48) ואע"פ שעדיין לא גבתה אותם עד אחרי שנתבגרה - הרי הם של אב. 49) וממילא הוא מורישם לבניו הזכרים ולא לבת, שאינה בת ירושה במקום בנים זכרים (כתובות מא:). אבל אם לא הספיקה לתבעו בדין - ומת האב, אין זה ממון להורישו לבניו, שאין אדם מוריש זכות בתו (שנתנה לו תורה בכתו) לבנו. שהרי אילו היה מודה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה¹¹, מִפְּנֵי שְׁיֵשׁ בְּדִין מוֹצִיא שֵׁם רַע דִּינֵי נִפְשׁוֹת; שָׁאם נִמְצָא הַדָּבָר כְּמוֹ שְׁנֹאֲמַר¹² - הָרִי זוֹ נְהַרְגֵת¹³. אֲכַל הָאוֹנֵס וְהַמְפַתֵּה¹⁴ - דִּנּוּן בְּהֵן כָּכֵל זְמַן בְּשְׁלֹשָׁה¹⁵, כְּמוֹ שְׂתִיבְאָר בְּהַלְכוֹת סְנֵהֲדָרִין¹⁶.

10) בזמן שביית המקדש קיים. 11) המוסמך לדון דיני נפשות (סנהדרין ב.). 12) שזנתה תחתיו. 13) ככתוב (דברים כב, כ): "ואם אמת היה הדבר . . . והוציאו את הנערה . . . וסקלוה", וכבר נפסקה הלכה: "אין דנים דיני נפשות אלא בזמן הבית" (עבודה זרה ח: ובהל' סנהדרין פ"ד ה"א). 14) שאין בהם דיני נפשות. 15) מומחים, הסמוכים בארץ ישראל (לשון רבינו בהל' סנהדרין פ"ה ה"ח). 16) פרק ה. "וכיום שאין דיינים מומחים (סמוכים), מנדים אותו עד שיפייס את חבריו, וכשנותן לו שיעור (כסף) מה שראוי ליתן - מתירים לו" (שו"ע אהע"ז סי' קעז ס"ב, ע"פ דברי הרי"ף בבא-קמא פ"ח מתקנת הגאונים). והשווה פ"ה מהל' סנהדרין ה"ז. והרא"ש בבא-קמא פ"ח ס"ג הביא תשובת הגאונים בזה: "נהגו חכמים אחרונים לנדותם עד שיפייסו בממון או עד שירבה עליו רעים ויפייסו בדברים". ובשו"ע אהע"ז סי' קעז ס"ה, פסק: "הנטען (חשוד) על הפנויה . . . אם ודאי בא עליה מצוה לכונסה, אבל אין כופין על כך".

ד. ומצות עשה של תורה שתשב אשת מוציא שם רע תחתיו לעולם, שנאמר: ולו תהיה לאשה. אפלו עורת או מפת שחין¹⁷. ואם גרשה - עבר על לא תעשה, שנאמר: לא יוכל לשלחה כל ימיו. וכופין אותו ומחזיר ואינו לוקה, כמו שבארנו באונס¹⁸. ואם קדם אחד וקדשה¹⁹, או שמתה, או שהיה בהן שאסור בגרושה - הרי זה לוקה על גרושה²⁰.

17) וכתוב ב'מורה נבוכים' ג, מט: . . . "הלא תסתכל ברוב ישר אלו החוקים ומשפטים צדיקים, אין שפטו במוציא שם רע, כי אין ספק כי זה האיש היע לא אהב אשתו אשר הוציא עליה שם רע . . . ואילו היה רוצה לגרשה . . . לא היה לו מונע, אך היה מתחייב לתת חזקה (כתובתה) הראוי לה, ושם לה עלילות דברים כדי להפטר ממנה בלא תשלומין . . . והוא חמשים כסף, כי זהו מוהר הבתולות הקצוב בתורה, ומפני זה גזר עליו ה' לשלם מאה כסף, נמשך אחר העיקר: אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו, וכדין עדים זוממים, כן זה המוציא שם רע, חשב להפסידה חמשים כסף . . . ישלם מאה . . . והיה ענשו על בחירתו התאוה ובקשו ההנאה לבד, שנתחייב להחזיק בה עולמית . . . כי לא הביאו אל כל זה רק היותה כעורה בעיניו, כן ירפאו המדות הרעות כשיהיה רופאם המצוה האלוקית". 18) לעיל פ"א ה"ז. 19) ונאסרה עליו ע"ז, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין ה"ב. 20) כמבואר לעיל פ"א ה"ז.

ה. נמצא בה דבר זמה²¹, או שנמצא²² אסורה עליו מחיבי לאוין או מחיבי עשה, ואפלו שניה - הרי

"השקר". וזהו סגנון עתיק של רבותינו ז"ל. 56) כלשון הפסוק: "אל תחלל . . . ומלאה הארץ זמה". 57) סנהדרין עו, א. ויבמות לו, ב. והשווה פט"ו מהל' איסורי ביאה הכ"ט. 58) וזה אינו מפתה אלא מפותה, שהקדשה גורמת שיתעוררו בני אדם לזנות (ראב"ד וכסף-משנה). ולדעת ה'מגדל עוז' הרי זה כאנוס, שאם זו התחילה בעבירה והוא נגרר אחריה, הרי יצרו הלבישו ואנסו, כעין שאמרו בכתובות נא, ב: "יצר הלבישה". 59) כתובות לו, ב. 60) לעיל פ"א ה"ט. 61) ולדעת הראב"ד, אין קדשה אלא זו שעומדת בקובה (אהל) של זנות, כענין שנאמר (בראשית לח, כא): "איה הקדשה היא בעינים על הדרך", השווה לעיל פ"א מהל' אישות ה"ד ובביאורנו שם. וראה לקמן הל' איסורי ביאה פ"ח ה"ב.

~ יום שלישי כ"א טבת ~

פְּרָק שְׁלִישִׁי

1) ביאר בו רבינו שהמוציא שם רע חייב מלקות ומאה סלעים כסף, שאין דנין אותו אלא בפני הבית ובב"ד של כ"ג. שאסור לגרשה לעולם, נמצא בה דבר שהיתה אסורה עליו, כיצד הוצאת שם רע, שם רע של קידושין ראשונים, שהפטור מן הקנס מותר לגרשה, שאינו חייב עד שיבעול.

א. המוציא שם רע על פת ישראל², ונמצא הדבר שקר - לוקה; שנאמר: ויסרו³ אותו. ואזהרה של⁴ מ'לא תלך רכיל בעמית⁵. ונותן לאביה משקל מאה סלעים כסף⁶. ואם היתה יתומה - הרי הם של עצמה⁸.

2) אמר עליה שזנתה תחתיו אחרי ארסה, וכמבואר בסמך ה"ו. 3) קיבלו חז"ל מ'גזירה-שוה' שייסור זה הוא מלקות (כתובות מו.). 4) שאין עונשים אלא-אם-כן מזהירים (סנהדרין נד.). 5) כתובות, שם. 6) ככתוב בתורה (דברים כב, יט). 7) כסף טהור מכל תערובת שהיא. וראה לעיל פ"א ה"א, ובכורות מט, ב. 8) כתובות מד, ב.

ב. והמוציא שם רע על הקטנה או על הבוגרת - פטור מן הקנס ומן המלקות, ואינו חייב עד שיוציא על הנערה; שנאמר: והוציאו את בתולי הנערה - נערה מלא דבר הפתוב⁹.

9) בכל מקום כתבה התורה "נער" (חסר ה"א), וכאן כתוב "נערה" (מלא ה"א). וראוי להעיר שגם בפסוק זה כתוב בספרינו: "הנער" חסר, ואמנם בכתובות מד, ב - הוציאו דין זה מפסוק אחר "ונתנו לאבי הנערה" (דברים כב, יט) נערה מלא דיבר הכתוב, וכאן באמת נערה מלא (ראה בכסף-משנה). ואולי נתכוין רבינו להביא פסוק זה, שממנו אפשר למעט את הבוגרת, שכן אמרו בהרבה מקומות: "פרט לבוגרת שכלו בתוליה" (יבמות נט. כתובות צז:) ובפסוק שלפנינו מדובר בענין בתולים, לומר שהבוגרת אינה בדין זה ('מעשה רוקח').

ג. אין דנין דין זה אלא בפני הבית¹⁰ ובית דין של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

32) שהרי עקימת שפתיו גורמת לו להתחייב ללקות ולשלם, והעקימה היתה כשהיא בוגרת, והתורה אמרה: "וענשו אותו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה" - ולא לאבי הבוגרת. 33) ומעשיה גרמו לה, והמעשה התקיים בעודה נערה שדינה בסקילה, וכן רימו הכתוב: והוציאו את הנערה, ולא אמר - והוציאוה, לומר לך: הנערה - שהיתה כבר, ועכשיו היא בוגרת (כתובות מה:). אבל אם זינתה בהיותה בוגרת - אינה חייבת סקילה אלא חנק (להלן פ"ג מהל' איסורי ביאה ה"ד).

ח. פל נערה שאין לה קנס אם נאנסה או נתפתתה³⁴, כן המוציא עליה שם רע פטור מן המלקות ומן התשלומין³⁵. וכן הפותית שנתגירה והשפחה שגשתחררה פחותה מבת שלש שנים³⁶, אפלו היתה הורתה³⁷ שלא בקדשה³⁸ ולדתה בקדשה³⁹, המוציא עליה שם רע - פטור מן הקנס ומן המלקות; שגאמר: פי הוציא שם רע על בתולת ישראל - עד שתהיה הורתה ולדתה בקדשה⁴⁰.

34) ראה לעיל פ"א ה"ט. 35) שהרי רובן בחזקת בעולות הן לפני אירוסיהן, ואין יטעון: לא מצאתי לבתך בתולים. והאיילונית נקראת קטנה עד שתהיה בת עשרים שנה, ואין לה ימי נערות אלא מקטנותה תצא לבגרות, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"ד. וכבר נתבאר שהמוציא שם רע על הקטנה או על הבוגרת, פטור מן הקנס ומן המלקות. 36) שאף אם נבעלו אז - אין ביאתן ביאה והרי הן בתולות, כמבואר לעיל פ"א מהל' אישות ה"ג. 37) ההריון של אמה, בה. 38) בהיות אמה גויה או שפחה כנענית. 39) שלאחרי שנתעברה אמה, נתגיירה או נשתחררה, וילדתה כשהיא גיורת. 40) ואע"פ שנאמר כאן "על בתולת ישראל", וזו גיורת היא ואינה בכלל "ישראל" סתם (ראה יבמות עד: וסוכה כח: וב'תוספות' שם ד"ה לרבות) - כאן ישנו ריבוי מיוחד לרבות את הגיורת, כמפורש בכתובות מד, ב.

ט. קדש נערה וגרשה, ונזר וקדשה, והוציא עליה שם רע, והביא עדים שזנתה תחתיו בקדושיין הראשונים, ונמצאו זוממים - הרי זה פטור⁴¹. וכן אם היתה ובמתו שפנסה, והוציא עליה שם רע, והביא עדים שזנתה תחת קדושי אחיו⁴², ונמצאו זוממים - הרי זה פטור מן המלקות ומן התשלומין⁴³. וכל הפטור, אם רצה לגרש - יגרש⁴⁴.

41) בעיא שלא נפשטה, בכתובות מו, א. וספק ממון - להקל, ולפיכך פטור מקנס. והוא-הדין לענין מלקות שבמקום מיתה עומדת (סנהדרין י). וספק נפשות להקל (מנשה-למלך). 42) המת. ואסורה ליבם, לפי שפטורה מן החליצה ומן היבום (פ"ו מהל' יבום וחליצה הי"ט) והרי היא כאשת אחיו שלא במקום מצוה. 43) כתובות, שם. שנאמר: את בתי נתתי לאיש הזה, לזה ולא ליבם. כי אבי הנערה לא נתנה לאיש הזה היבם. וב'ירושלמי' כתובות פ"ד ה"ד, דורש דין זה מהכתוב: את האשה הזאת לקחתי, פט

זה יגרשנה בגט; שגאמר: ולו תהיה לאשה - אשה הראויה²³. ולמה לא יבוא עשה²⁴ וידחה את לא תעשה, בין במוציא שם רע בין באונס²⁵, וישא זו האסורה לו? שהרי אפשר שלא תרצה היא לישוב, ונמצא עשה ולא תעשה קמיין²⁶.

(21) מבואר לעיל פ"א ה"ה. (22) בדפוס רומי: שנמצא' = שנמצאה. (23) 'ספרי', פרשת כ"חצא (דברים כב, יט). (24) של: "ולו תהיה לאשה". (25) ראה לעיל פ"א ה"ה. (26) שמלמדים את האשה לומר איני רוצה בו, וממילא אין צורך בדחיית הלא תעשה' (כתובות מ. וברש"י לענין אונס, והוא-הדין למוציא שם רע, שכן התלמוד עצמו משווה אותם זה לזה, כמבואר שם מד, ב שהקשו מדין מפתה לדין מוציא שם רע - 'מעשה רוקח').

ו. פיצד הוצאת שם רע? הוא שניבוא לבית דין ויאמר: נערה זו בעלתי ולא מצאתי לה בתולים. וכשפקשתי על הדבר נודע לי שזנתה תחתי אחר שארסתי, ואלו הם עדי שזנתה בפניהם. ובית דין שומעין דברי העדים וחוקרין עדותן. אם נמצא הדבר אמת - נסקלת; ואם הביא האב עדים, והזמנו העדים שהביא הפעל²⁷, ונמצא שהעידו שקר - יסקלו²⁸, וילקה הוא, ונותן מאה סלעים. ועל זה נאמר: ואלה בתולי בתי - אלו העדים שיזמו עדי הפעל. חזר הפעל והביא עדים אחרים והזמו עדי האב - הרי הנערה ועדי אביה נסקלין²⁹. על זה נאמר: ואם אמת היתה הדבר הנה. מפי השמועה³⁰ למדו, שפרשה זו יש פה עדים, וזוממין, וזוממי זוממין³¹.

27) שעדי האב אמרו לעדי הבעל: היאך אתם מעידים שזינתה ביום זה ובמקום זה, והלא ביום זה הייתם עמנו במקום אחר, וזוהי הזמה. 28) עושים בהם כאשר זממו לעשות לה. 29) שהרי זממו להרוג עדי הבעל, והתורה אמרה: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו". 30) דבר שקיבלוהו חז"ל מסיני ויש לו גם אסמכתא בפסוק, קוראו רבינו: "מפי השמועה" (יד מלאכי). והשווה הל' יסודי התורה פ"ה ה"ד, ובביאורנו. 31) 'ירושלמי' כתובות פ"ד ה"ד: אמר רבי יוסי בי רבי בון, הפרשה הזו יש בה עדים וזוממיהן וזוממי זוממיהן, הבעל אומר [את האשה הזאת לקחתי - ולא מצאתי לה בתולים - דברים שם, יד] הרי עדים שזינתה בבית אביה, והביא האב עדים להזים עדי הבעל [לאמר: "ואלה בתולי בתי"] והביא הבעל עדים להזים עדי האב [כמו שנאמר: "ואם אמת היה הדבר הזה"]. וראה להלן הי"ב.

ז. הוציא עליה שם רע והיא בוגרת, אף על פי שהביא עדים שזנתה תחתיו כשהיתה נערה - הרי זה פטור מן המלקות ומן הקנס³². ואם נמצא הדבר אמת - הרי זו תסקל; אף על פי שהיא בוגרת, הואיל ובעת שזנתה נערה היתה³³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דבר לאמיתו כשמלה חדשה (רבינו הלל, בפירושו שם). ונקט מליצת "שמלה חדשה" ע"פ מה שנאמר במלכים-א יא, כט: "והוא מתכסה בשלמה חדשה" - ודרשו חז"ל בסנהדרין קב, א - מה שלמה חדשה אין בה שום דופי, אף תורתו של ירבעם לא היה בה שום דופי, הרי ש"שמלה חדשה" משמשת משל לדבר ברור ונקי מכל פגם (הכתב והקבלה). (55) ראה למעלה ה"ו. (56) [כלומר, לא די שיתבררו דברי טענתו של הבעל שלא נמצאו בתולים לנערה, אלא צריך שיעידו עדים שראוה שזינתה]. (57) דברים כב, כט.

סְלָקוּ הַלְכוֹת נְעֵרָה בְּתוּלָה

~ יום רביעי כ"ב טבת ~

הַלְכוֹת סוֹטָה¹

יֵשׁ בְּקַלְלָן שְׁלֹשׁ מִצְוֹת. אַחַת מִצְוֹת עֵשָׂה, וְשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזוֹהוּ פְּרִטָּן: (א) לַעֲשׂוֹת לְסוֹטָה פְּתוּרַת הַקְּנָאוֹת הַסְּדוּרָה בְּתוֹרָה. (ב) שְׁלֹא לִתֵּן שְׁמֵן בְּקֶרְבָּנָה. (ג) שְׁלֹא לִתֵּן עָלֶיהָ לְבוּנָה. וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בַּפְּרָקִים אֵלּוּ:

פְּרָק רֵאשׁוֹן²

(1) סרה מדרכי הצניעות, והוא כינוי לאשת איש החשודה בבגידה בבעלה. (2) נתבאר בו דין קינוי בפני עדים ודיני הסתירה ושתיית המים המאררים, העומדת לשתות ובא עד אחד והעיד שזינתה, מי הוא הנאמן להעיד עליה שזינתה אחר שנסתרה, הכחשות עדים בענין זה.

א. קְנוּיִ הָאָמֹר בְּתוֹרָה, 'קָנָא אֶת אִשְׁתּוֹ', הוּא שְׂאִימָר לָהּ בְּפָנֵי עֵדִים: אֵל תִּסְתְּרִי⁴¹ עִם אִישׁ פְּלוּנִי. אִפְּלוּ הִיָּה אֲבִיָּה אוֹ אֲחִיָּה אוֹ עֶפְוִ"ם אוֹ עֶבְדִּי אוֹ שְׁחוּף, הוּא הָאִישׁ שְׂאִינוּ מִתְקַשָּׁה וְאִינוּ מוֹלִיד.

(3) לשון התראה. (4) אל תיכנסי עימו למקום סתר. (5) "על ידי כל עריות מקנאים" ואין אומרים: מאחר שאנו דורשים "ונטמאה-ונטמאה", שתי פעמים, אחת לאוסרה על בעלה ואחת לאוסרה על בועלה, - אלה שנאסרות על הבעל בסתירה זו, נאסרו גם על הבעל, אבל כל המנויים כאן שהנשים אסורות עליהם גם לפני הסתירה, לא תיאסרנה על בעליהן - אלא אף הן אסורות.

ב. הַסְּתִירָה הָאָמֹרָה בְּתוֹרָה, 'וְנִסְתְּרָה', הוּא שְׁתִּסְתֵּר עִם אוֹתוֹ הָאִישׁ שְׂאִימָר לָהּ 'אֵל תִּסְתְּרִי עִמוֹ' בְּפָנֵי שְׁנֵי עֵדִים. אִם שְׁתִּתְּהָ עִמוֹ פְּדֵי טְמֵאָה⁴⁶, שְׁהוּא פְּדֵי לְצִלוֹת בִּיעִזָּה⁴⁷ וּלְגַמְעָה - הִרִי זֹו אֲסוּרָה עַל בְּעֻלָּה עַד שְׁתִּשְׁתָּה מִי הַפְּרִים⁴⁸ וְיִבְדַּק הַדָּבָר. וּבִזְמַן שְׂאִינן שָׁם מִי סוֹטָה⁴⁹ - תִּאָּסֵר עָלָיו לְעוֹלָם⁵⁰, וְתִצָּא בְּלֹא כְּתָבָה.

(6) = כדי ביאה. (7) של תרנגולת על אש בינונית. (8) "שנותן לתוכם דבר מר". (9) משחרב בית המקדש.

לשומרת יבם, כי היבמה לא לקחה הוא בבחירתו אלא מן השמים הקנוה לו, שמת אחיו ונפלה ליבום לפני זה. (44) כי לא נצטוו על ה'עשה': 'ולו תהיה לאשה'. [וכוונתו רק על המוציא שם רע על נישואי אחיו שפטור מקנס מצד ודאי, אבל ההלכה הראשונה של הוצאת שם רע על הנישואין הראשונים שנשאר בספק, והוא פטור רק מפני ספק ממון לקולא (למעלה הערה מ) - ברור שאסור לגרשה מספק, ועי' משנה-למלך].

י. אִינוּ חַיֵּב עַד שְׂיִבְעַל אוֹתָהּ פְּדִרְפָּה⁴⁵ וְיוֹצִיא שָׁם רָע (עַל הַפְּעִילָה) פְּדִרְפָּה⁴⁶. בְּעֻלָּה שְׁלֹא פְּדִרְפָּה וְאָמַר: לֹא מִצְּאִתֶּיהָ בְּתוּלָה⁴⁷ - פְּטוּר⁴⁸, וּמִפִּי אוֹתוֹ מִפְּת מְרֻדוֹת⁴⁹.

(45) כרבי אליעזר בן יעקב, בכתובות מו, א. (46) שנבעלה לאחר כדרכה, שהרי נאמר בו: "ולא מצאתי לה בתולים" - במקום בתולים. הרי שהמדובר כאן כשהבעל בא עליה כדרכה, וגם הוצאת השם הרע היא, שזינתה כדרכה (כתובות מו. ומו: וברש"י שם). (47) שהביא עדים המעידים שזינתה תחתיו. (48) מקנס וממלקות. (49) מדברי סופרים, כאילו לא בעל כלל שלוקה מכת מרדות (כתובות מה:). וראה למעלה פ"ג מהל' אישות, הכ"א "מכת מרדות" מה היא.

יא. וְכֵן אִם אָמַר: לֹא מִצְּאִתֶּיהָ בְּתוּלָה, וְלֹא אָמַר: שְׂזַנְתָּה תַּחְתִּי⁵⁰; אוֹ שְׂאִימָר: זָנְתָּה תַּחְתִּי, וְלֹא הִבִּיא עֵדִים, אֲלֵא בָּאוּ מֵאֲלֵיהֶם - הִרִי זֶה פְּטוּר⁵¹, אִף עַל פִּי שְׁהָעֵדִים נִהְרָגִים אִם הוּזְמוּ⁵².

(50) ויתכן שנבעלה בהיותה עדיין פנויה. (51) מקנס וממלקות (כתובות מו.). (52) שהרי העידו עליה להרגה, ואילו לא הוזמו היתה נהרגת.

יב. זֶה שְׂנֵאָמַר בְּתוֹרָה: וּפְרָשׁוּ הַשְּׂמֵלָה - לְשׁוֹן כְּבוֹד⁵³, שְׁנוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּסִתְרֵי הַדְּבָר⁵⁴. וְכֵן זֶה שְׂאִימָר הָאֵב: אֵלָה בְּתוּלֵי בְּתִי - הֵן זוֹמְמֵי עֲדֵי הַבְּעֻלָּה⁵⁵. וְזֶה שְׂנֵאָמַר: וְאִם אָמַת הִיָּה הַדָּבָר תִּהְרָג - פְּשׁוֹנְתָּה⁵⁶ אַחַר הָאֲרוּסִין בְּעֵדִים, שְׂנֵאָמַר: לְזָנוֹת בֵּית אֲבִיָּה; אֲבָל קֵדֶם הָאֲרוּסִין - כְּבָר אָמְרָה תוֹרָה בְּה⁵⁷ שְׁהִיא פְּטוּרָה מִכְּלוּם, וּבְעֻלָּה חַיֵּב בְּתִשְׁלוּמֵי מְמוֹן בְּלֶבֶד, בֵּין פֶּתָה בֵּין אָנֶס.

(53) ואע"פ שלפי מה שפסק רבינו (הלכה י) שאינו חייב אלא אם בעל אותה, אפשר לפרש שמלה ממש, שיפרשו את הסודר או הסדין לראות דם הבתולים שעליו, כמו שאמרו בגמרא שם, נראה לו לרבינו שיותר מסתבר לפרשה בלשון כבוד ('מאירי' שם, וכסף-משנה). (54) לבדוק אם אמת הדבר אם לא, וכמו שאמרו בכתובות מו, א: "ופרשו השמלה - פרשו מה ששם לה. . . מלמד שבאים עדין של זה ועדין של זה, ובוררים את הדבר כשמלה חדשה". וכן הוא ב'ספרי' פרשת כִּי-תִצָּא (דברים כב, יז): "ופרשו השמלה - יחווירו דבריהם כשמלה", ילבינו דבריהם להוציא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְרַנְנִין²⁵ אַחֲרֶיהָ אַחַר הַקְּנִיָּה וְהַסְתִּירָה²⁶, עַד שֶׁשָּׁמַע מִהַנְּשִׂים הַטּוֹת לְאוֹר הַלְּבָנָה²⁷ נוֹשְׂאוֹת וְנוֹתְנוֹת בָּהּ שֶׁזָּנְתָה עִם הָאִישׁ שֶׁקָּנָא לָהּ עָלָיו - הֲרִי זֶה אָסוּר לְקַיְמָה²⁸, וְיֹצֵיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה²⁹.

(22) שאין ראייתו בעצמו גרועה מדין ראה אותה עד אחד. (23) שאין הדבר ברור שנטמאה, ולכן לא הפסידה כתובתה. ולמה איננה בכלל "עוברת על דת" שיוצאה בלי כתובה, והרי גם ייחוד, עבירה היא על הדת? - כל עבירה שאין בה מכשול לבעלה, אינה בכלל עבירה על הדת ואינה מפסידה כתובתה. (24) = על פי ראיית עצמו, אבל כשנסתרה בפני שני עדים, שאפשר להשקותה - אם תימצא טהורה הרי היא מותרת לבעלה, ואם לא תרצה לשנות, תצא בלא כתובה. (25) מלעזים. (26) על פי שני עדים. (27) מפחד בלילות מתקבצות לטוות יחד ומשיחות ביחד. (28) ואינו יכול להשקותה, שמאחר שקלולה מפורסם לכל, שוב אין המים בודקים אותה. (29) שיכולה לומר לו, היה לך להשקותני סמוך לסתירתך, ומאיזה טעם אפסיד כתובתי.

ט. בָּא עַד אֶחָד וְהַעֲדֵי לוֹ שֶׁנִּסְתְּרָה עִמּוֹ אַחַר קְנִיָּה וְשִׁהָתָה כְּדִי טְמָאָה: אִם הוּא נֶאֱמָן לוֹ וְדַעְתּוֹ סוּמְכָת עָלָיו - יֹצֵיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה³⁰; וְאִם לֹא - הֲרִי אֶשְׁתּוֹ מִתַּרְתּוֹ³¹.

(30) שאינו יכול להשקותה על פי עד אחד. (31) שאין עד אחד נאמן בסתירה.

י. וְאִלּוּ שְׁבִית דִּין מְקַנֵּין לָהּ³²: מִי שֶׁנִּתְחַרַּשׁ בְּעֵלָהּ אוֹ שֶׁנִּשְׁטַטָּה, אוֹ שֶׁהָיָה בְּמִדְיָה אַחֲרֵת אוֹ שֶׁהָיָה חִבוּשׁ בְּבֵית הָאָסוּרִין. לֹא לְהַשְׁקוֹתָהּ³³, אֲלֵא לְפַסְלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ³⁴.

(32) אם רואים אותן מתנהגות בפריצות. (33) שאין משקה אלא הבעל, שנאמר: "והביא האיש את אשתו אל הכהן" והוא אינו יכול להשקותה. (34) אם תיסתר אחרי קינויים.

יא. פִּיעַד? שֶׁמְעוֹ בֵּית דִּין שֶׁהֵעֵם מְרַנְנִין אַחֲרֶיהָ - קוֹרְאִין אוֹתָהּ וְאוֹמְרִין לָהּ: אֵל תִּסְתְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי. בָּאוּ עֲדִים אַחַר כֶּף שֶׁנִּסְתְּרָה עִמּוֹ וְשִׁהָתָה כְּדִי טְמָאָה - בֵּית דִּין אוֹסְרִין אוֹתָהּ עַל בְּעֵלָהּ לְעוֹלָם, וְקוֹרְעִין כְּתֻבָּתָהּ. וְכִשְׁבּוֹא בְּעֵלָהּ אוֹ יִכְרִיא אוֹ יִצֵּא מִבֵּית הָאָסוּרִין - נוֹתֵן לָהּ גִּט³⁵; וְאִינוּ יְכוּלִים לְהַשְׁקוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קָנָא לָהּ הוּא³⁶.

(35) שאי אפשר לבדוקה במי סוטה. (36) והתורה אמרה: "וקנא... והביא", וזה לא קינא לה.

יב. שֶׁתָּת מִי הַמְּרִים וְנִקְתָּה³⁷ מִהֶן, וְחִזַּר וְקָנָא לָהּ עִם הָאִישׁ שֶׁהִשְׁקָה עַל יָדוֹ, וְנִסְתְּרָה עִמּוֹ - אִינוּ יְכוּלִים לְהַשְׁקוֹתָהּ עַל יָדוֹ פַּעַם שֵׁנִיָּה³⁸; אֲלֵא תֵּאָסֵר עָלָיו לְעוֹלָם, וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה. אֲבָל אִם קָנָא לָהּ עִם אַחַר, וְנִסְתְּרָה עִם הָאִישׁ בְּעֵדִים - מִשְׁקִין אוֹתָהּ פַּעַם

"שאינ משקים את הסוטה אלא בבית דין הגדול של שבעים זקנים במקדש". (10) אחרי שקינא לה ונסתרה בפני שני עדים ואין מי לבדוקה.

ג. קָנָא לָהּ עַל שְׁנַיִם כְּפֹאֵד וְאָמַר לָהּ: אֵל תִּסְתְּרִי עִם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְנִסְתְּרָה עִם שְׁנֵיהֶן כְּפֹאֵד¹¹ וְשִׁהָתָה כְּדִי טְמָאָה, אֲפִלּוּ הֵם שְׁנֵי אַחֲיָה¹² אוֹ אַבְיָה¹³ וְאֲחִיהָ - הֲרִי זֶה אָסוּרָה עַד שֶׁתִּשְׁתְּרָה¹⁴.

(11) אף על פי שמצד הדין מותר לאשה להתייחד עם שני אנשים בזמן שהם כשרים. (12) ויש מי שמתיר להתייחד עם אחותו. (13) שמותר לאדם להתייחד עם בתו. (14) כי הכל תלוי בקפידת הבעל, וזה שהקפיד וקינא לה, וודאי ראה בהם דבר פריצות ולא הייתה צריכה להתייחד עמהם אחר קינויו.

ד. אָמַר לָהּ בְּפִנֵּי שְׁנַיִם: אֵל תִּדְבְּרִי עִם פְּלוֹנִי - אֵין זֶה קְנִיָּה¹⁵. וְאָף עַל פִּי שֶׁנִּסְתְּרָה עִמּוֹ בְּעֵדִים וְשִׁהָתָה כְּדִי טְמָאָה - לֹא נֶאֱסְרָה עָלָיו¹⁶, וְאִינָה שׁוֹתָה בְּקִנְיָה זֶה.

(15) שאין קינוי אלא על עסקי סתירה. (16) הואיל ולא קדם לה קינוי האוסר.

ה. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: אֵל תִּסְתְּרִי עִמּוֹ, וְרִאוּהָ מִדְּבַרְת עִמּוֹ - אֵין זֶה סְתִירָה, וְלֹא נֶאֱסְרָה וְלֹא שׁוֹתָה. וְכֵן אִם לֹא קָדַם קְנִיָּה, וְכִּבְּאוּ שְׁנַיִם וְהַעֲדוּ שֶׁנִּסְתְּרָה עִם זֶה וְשִׁהָתָה כְּדִי טְמָאָה - לֹא נֶאֱסְרָה עַל בְּעֵלָהּ וְאִינָה שׁוֹתָה.

ו. אָמַר לָהּ: אֵל תִּסְתְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי, וְהָיָה קָטָן פְּחוֹת מִכֶּן תִּשַׁע שְׁנַיִם יוֹם אֶחָד¹⁷, אוֹ שֶׁאָמַר לָהּ: אֵל תִּסְתְּרִי עִם בְּהֵמָה זֶה - אֵין זֶה קְנִיָּה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ - פָּרַט לְקָטָן וְלִבְהֵמָה¹⁸, שֶׁאֵין אוֹסְרִים אוֹתָהּ עָלָיו.

(17) שאין ביאתו ביאה. (18) שהתורה אמרה "ושכב איש אותה" - פרט לקטן ולבהמה שאינם בכלל איש.

ז. בְּעַל שֶׁמְחַל¹⁹ עַל קְנִיָּה קָדַם שֶׁתִּסְתְּרֵה - קְנִיָּה מְחוּל, וְכִּאֲלוֹ לֹא קָנָא לָהּ מְעוּלָם. אֲבָל אִם מְחַל אַחַר שֶׁתִּסְתְּרֵה - אִינוּ יְכוּלִים לְמַחֵל. גֵּרְשָׁה²⁰ - הֲרִי זֶה כְּמִי שֶׁמְחַל, וְאִם הִחְזִירָהּ - צָרִיף לְקִנְיָתָה קְנִיָּה אַחֲרָיָה²¹.

(19) ויתר. (20) קודם שתיסתר. (21) ואם לא קינא לה שנית ונסתרה, אינה נאסרת על פי קינויו הקודם, שהרי הוא כמחול.

ח. קָנָא לָהּ בְּפִנֵּי שְׁנַיִם, וְרָאָה אוֹתָהּ שֶׁנִּסְתְּרָה עִם זֶה שֶׁקָּנָא לָהּ עָלָיו וְשִׁהָתָה כְּדִי טְמָאָה - הֲרִי זֶה אָסוּרָה עָלָיו²², וְיֹצֵיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה²³; שֶׁאִינוּ יְכוּלִים לְהַשְׁקוֹתָהּ עַל פִּי עֲצָמוֹ²⁴. וְכֵן אִם שָׁמַע הָעָם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

46) הפסולה לעדות במקום אחר. (47) הכנענים. 48) שעבר על דברי חכמים ופסול לעדות מדבריהם. 49) קרבה משפחתית, שאינו נאמן להעיד במקום אחר. 50) אבל הפסול לעדות מן התורה, אינו נאמן להעיד עליה. 51) מתוך ששונאות אותה, חשודות להעיד שקר כדי להפסיד כתובתה. אבל אם אינו נאמנות אלא שלא להשקותה, אין לחשוד בהן שמשקרות שהרי מטיבות עימה, שלא תצטרך לשתות בגלל עדותן ויוצאת ונוטלת כתובתה, ולולא עדותן הייתה צריכה לשתות או לצאת בלי כתובה.

טז. בא עד אחד פֿשר ואָמר 'נטמאת' - הרי זו אינה שוטה, כמו שפארנו. בא עד אחד והכחישו ואָמר 'לא נטמאת'⁵² - אין שומעין לו; שְׁעַד אֶחָד בְּטִמְאַת סוטה פֿשנים, ואין דבריו של אחרון⁵³ דוחין דברי הראשון⁵⁴ שהוא פֿשנים.

52) בפניך. שכשבאת ומצאת שנסתרו יחד גם אני הייתי עמך, ולא נטמאת בפנינו. (53) שבא אחר כך. 54) שכיוון שבא ראשון ונתקבלה עדותו, מבלי שיכחישוהו, הרי הוא כשני עדים.

יז. באו שניהן פֿאָחד, זה אומר 'נטמאת' וזה אומר 'לא נטמאת'⁵⁵; או שְׁאָמר אֶחָד 'נטמאת', וּבָאוּ שְׁנַיִם אַחֵרִים⁵⁶ ואָמְרוּ 'לא נטמאת'⁵⁷ - הרי זו שוטה.

55) שהעידו שניהם בתוך כדי דיבור ובטלו דבריו מייד, שלא נתקיימה עוד עדותו בבית דין. (56) אפילו לאחר שנתקיימה עדות הראשון בבית דין. (57) שכשבאת ומצאת שנסתרו יחד גם אנו היינו עמך ולא נטמאת בפנינו.

יח. בא עד אחד פֿשר וְנָשִׁים רבות או פֿסולין רבים⁵⁸ פֿאָחד⁵⁹, הָעַד אומר 'נטמאת' והנשים או הפסולין אומרים 'לא נטמאת'⁶⁰ - הרי זו שוטה⁶¹; שְׁעַד אֶחָד וּפְסוּלִין רבים פֿמְחָצָה על מְחָצָה הם⁶².

58) כגון קרובים או עבדים. (59) בבת אחת. (60) בפניך. (61) שמא נטמאת קודם שבאו הפסולים. (62) והרי זה דומה לשני עדים כשרים שבאו בבת אחת.

יט. היו בלן פֿסולין - הלך אחר הרב. כיצד? שתי נשים אומרות 'נטמאת' ושלש אומרות 'לא נטמאת' - הרי זו שוטה; שלש אומרות 'לא נטמאת' וארבע אומרות 'נטמאת' - הרי זו אינה שוטה⁶³. היו מְחָצָה על מְחָצָה - הרי זו שוטה.

63) "כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, הלך אחר רוב דעות".

כ. כל סוטה שְׁאָמְרָנוּ שְׁאִינָה שוטה מפני עדי טמאה - הרי זו אסורה על בעלה לעולם⁶⁴, ותצא בלא פֿתְּבָה⁶⁵; שְׁהָרִי נְאָסְרָה בְּקִנְיָה וּסְתִירָה, וְהַשְׁתִּירָה שְׁתִּירָה נִמְנָעָה שְׁהָרִי יֵשׁ בָּהּ עַד, כְּמוֹ שְׁפָאָרְנוּ.

שְׁנֵיהָ, וְאָפְלוּ בְּמָה פְּעָמִים. והוא, שְׁיִשְׁקָה אוֹתָהּ בְּכָל פַּעַם בְּגִלּוֹל אִישׁ אַחֵר.

37) שלא מתה, ויצאת טהורה. (38) שנאמר "זאת תורת הקנאות" - זאת ולא אחרת, כגון איש אחד ובוכל אחד, שאינה שותה פעם שנייה על ידי אותו אדם, כיוון שקינא לה כבר ונמצאה נקייה, נראה הדבר שאדם קנטרן הוא ומתכוון להקניטה.

יג. הִשְׁקָה אוֹתָהּ וְגִרְשָׁה, וְנִשְׁאָת לְאַחֵר, וְקִנְיָה עִם הָאִישׁ שֶׁהִשְׁקָה אוֹתָהּ הַבַּעַל הָרִאשׁוֹן בְּגִלּוּלוֹ, וְנִסְתְּרָה עִמּוֹ בְּעָדִים - הרי הבעל השני מְשַׁקָּה אוֹתָהּ עַל יָדוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל שְׁנֵי. וְאָפְלוּ מֵאָה, וְנִשְׁאָת לְזֶה אַחֵר זֶה - מְשַׁקֵּין אוֹתָהּ עַל יְדֵי אִישׁ אֶחָד³⁹; וְאִין אוֹמְרִין: וְדַאי שֶׁהִחֲזִיקָה לְזֶה וְטִמְאַהּ, עַד שִׁיְהִיָּה שָׁם עַד⁴⁰.

39) שנאמר: "תורת הקנאות" קנאות בלשון רבים, הרי שעושים לה כמה פעמים כתורה הזאת. (40) עד אחד.

יד. הָאִשָּׁה שֶׁקִּנְיָה לָהּ בַּעֲלָהּ, וְנִסְתְּרָה אַחֵר הַקִּנְיָה עִמּוֹ בְּעָדִים, וְהָרִי הִיא עוֹמֶדֶת לְשִׁתּוֹת⁴¹, וְבָא עַד אֶחָד וְהָעִיד עָלֶיהָ שֶׁנִּבְעַלָּהּ בְּפָנָיו עִם זֶה שֶׁקִּנְיָה לָהּ עִמּוֹ - הרי זו אסורה על בעלה לעולם, ואינה שוטה⁴², ויוצאת בלא פֿתְּבָה⁴³. וְאָפְלוּ הָיָה עַד טְמָאָה זֶה אֶחָד מֵעַדֵי הַסְתִּירָה⁴⁴. שְׁנֵאָמַר: וְעַד אִין בָּהּ - וְהָרִי בָּאן עַד⁴⁵.

41) להיבדק אם טהורה היא. (42) שאין השתייה באה אלא על הספק, וזו וודאי טמאה היא. (43) "שהרי מעשיה הרעים גרמו לה להאסר". (44) ומעיד שבאותה סתירה נבעלה בפניו והעד השני אינו מכחישו אלא אומר, שלא ראה ולא שם על לבו לראות, אין השני נחשב כעד המכחישו, והראשון נאמן בה. (45) תנא דבי רבי ישמעאל: "מפני מה האמינה תורה עד אחד בסוטה, שרגליים לרבר (שנטמאה). שהרי קינא לה ונסתרה ועד אחד מעידה שהיא טמאה". אבל אם לא קדמו הקינוי והסתירה בעדים כשרים, אין עד אחד נאמן להעיד שנטמאה "שאין דבר שבערוהו (מתקבל) פחות משניים (עדים)".

טו. אָפְלוּ אִשָּׁה⁴⁶ וְעַבְד וְשִׁפְחָה⁴⁷ וּפְסוּל לְעֵדוֹת בַּעֲבָרָה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁴⁸ וְאָפְלוּ קְרוֹבִים⁴⁹ נְאָמְן לְעֵדוֹת סוטה, להעיד עליה שזנתה; ותאסר על בעלה לעולם⁵⁰, ואינה שוטה, ותצא בלא פֿתְּבָה. הואיל וְקָדַם הַקִּנְיָה וְהַסְתִּירָה בְּעָדִים פְּשִׁימִים, וְהַתּוֹרָה הָאִמְיָנָה עַד אֶחָד בְּטִמְאַה - הרי בלן פֿשִׁרִין לְעֵדוֹת טְמָאָה. אִף חֲמֵשׁ נָשִׁים שֶׁשׁוֹנְאוֹת זו אֶת זו מְעִידוֹת זו עַל זו לומר שנטמאת. וְנִאֲמַנְתָּ עָלֶיהָ לְאֶסְרָה עַל בַּעֲלָהּ וְשִׁלָּא לְהַשְׁקוֹתָהּ, אֲבָל לֹא לְהַפְסִידָהּ מִפְּתִיבָה⁵¹, אֲלֹא נוֹטֶלֶת פֿתְּבָתָה וְיוֹצֵאָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יש להן קינוי וסתירה להיאסר לבעליהן לעולם ולהפסיד את כותבתן.

(64) והשתייה לא תתירה. (65) "שהרי מעשה הרעים גרמו לה להאסר".

~ יום חמישי כ"ג טבת ~

פְּרָק שְׁנַיִ

(1) כלל בו רבינו המשך דיני שתיית המים, נשים שאינן ראויות לשתות, קטנה שהשיאיה אביה וקטנה בת מיאון אם מקנאים להן, מעוברת ומניקה והעומדת לשתות ומת בעלה, שמי שבעל בעילה אסורה מימיו אין המים בודקין את אשתו, דין אשה שהיה לה קינוי וסתירה ולא שתתה, אם אסורה למי שנתייחד עמה, איסור נישואיה עם הנחשד עליה.

א. אִשָּׁה שֶׁקָּנָא לָהּ וְנִסְתְּרָה - אֵין כּוֹפִין אוֹתָהּ לְשִׁתּוֹת; אֲלֵא אִם רָצְתָה וְאָמְרָה: הֵן נְטִמְאֵתִי - תִּצָּא בְּלֹא כְּתֻבָּה, וְנִאֲסְרָה עַל בַּעְלָהּ לְעוֹלָם, וְאִינָה שׁוֹתֶה². וְכֵן אִם אָמְרָה: אִינִי טְמֵאָה וְאִינִי שׁוֹתֶה³ - אֵין כּוֹפִין אוֹתָהּ לְשִׁתּוֹת, וְתִצָּא בְּלֹא כְּתֻבָּה⁴. וְכֵן אִם אָמְרָה בַּעְלָהּ: אִינִי רוֹצָה לְהִשְׁקוֹתָהּ, אוֹ שֶׁבַעֲלָהּ בַּעְלָהּ אַחַר שֶׁנִּסְתְּרָה⁵ - הֵרי זֹ אִינָה שׁוֹתֶה⁶; וְנוֹטְלַת כְּתֻבָּתָה⁷ וְיוֹצֵאָהּ, וְהִיא אֲסוּרָה [עָלֶיךָ] לְעוֹלָם⁸.

(2) סוטה כד, א. כיון שאמרה טמאה אני, בדוקה ועומדת היא והמים המרים לא ניתנו אלא לברר את הספק (רש"י שם כ.). (3) מחמת יראה, שחוששת פן יבדוקה המים אפילו אם היא טהורה (רש"י שם יט:). וראה לקמן פ"ג, ה"ב. (4) שם כד, א. מתוך שאינה שותה - נשארה באיסורה לבעלה, והפסידה כותבתה. וראה למעלה פ"א הערה פ. (5) ונאסרה עליו. (6) כיון שבא ביאה אסורה, אין המים בודקים את אשתו, כמבואר להלן ה"ח. וראה לקמן פ"ג, ה"א. (7) שהוא גרם לה שלא תשתה (סוטה כד.). (8) כי לאחר קינוי וסתירה נאסרה עליו, והשתיה שתתירה נמנעה, ראה למעלה סוף פ"א.

ב. וְאֵלוֹ הֵן הַנְּשִׁים שֶׁאֵינֶן רְאוּיוֹת לְשִׁתּוֹת, אֶף עַל פִּי שֶׁהֵן רוֹצוֹת לְשִׁתּוֹת וּבַעְלִיהֶן רוֹצִים לְהִשְׁקוֹתָן, אֲלֵא יוֹצֵאוֹת בְּלֹא כְּתֻבָּה מְשִׁיבֵאוֹ עַדִּי סְתִירָה אַחַר עַדִּי קִנּוּי וְיִאֲסְרוּ עַל בַּעְלֵיהֶן לְעוֹלָם. וְחִמְשׁ עֲשָׂרָה נְשִׁים הֵן, וְאֵלוֹ הֵן: אֲרוּסָה, וְשׁוֹמְרַת יָבָם⁹, וְקִטְנָה¹⁰ אֲשֶׁת הַגְּדוֹל¹¹, וְגִדּוּלָה אֲשֶׁת הַקָּטָן, וְאֲשֶׁת אַנְדְּרוּגִינוֹס¹², וְאֲשֶׁת הַסּוּמָא¹³, וְאֲשֶׁת הַחֲגֵר, אוֹ הָאֵלָם, אוֹ מִי שֶׁאֵינִי שׁוֹמֵעַ, אוֹ שֶׁהוּא פְרוּת יָד, וְכֵן הַחֲגֵרָה, וְהָאֵלְמָת, וְהַסּוּמָא, וְכַרוּתַת יָד, וְשֶׁאִינָה שׁוֹמֵעַת. כָּל אַחַת מֵאֵלוֹ אִינָה רְאוּיָה לְשִׁתּוֹת¹⁴.

(9) שבעלה מת בלא בנים, וממתנת לאחיו שייבמה, וקינא לה יבמה. (10) פחותה מבת שתיים-עשרה שנה ויום אחד. (11) בן שלש-עשרה שנה ויום אחד. (12) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות, כמבואר למעלה ה"ל' אישות פ"ב הכ"ד. (13) עיוור. (14) מהטעמים המבוארים בהלכה הבאה, אבל

ג. וּמִנֵּין שֶׁאִינָה רְאוּיָה לְשִׁתּוֹת? שְׁנַאֲמַר: אֲשֶׁר תִּשְׁטָה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁה. תַּחַת¹⁵ - פָּרַט לְאֲרוּסָה וְשׁוֹמְרַת יָבָם, שֶׁאִינָה תַּחַת אִישָׁה. אִשָּׁה - פָּרַט לְקִטְנָה¹⁶. תַּחַת אִישָׁה - פָּרַט לְאֲשֶׁת קָטָן¹⁷ וְאֲשֶׁת אַנְדְּרוּגִינוֹס, שֶׁאֵינִי אִישָׁה¹⁸. וְנִעְלַם מִעֵינֵי אִישָׁה - פָּרַט לְאֲשֶׁת סוּמָא¹⁹. וְהִעֲמִיד הַפֶּהֶן אֶת הָאִשָּׁה - פָּרַט לְחֲגֵרָה. וְנָתַן עַל כַּפֶּיהָ - פָּרַט לְמִי שֶׁאֵין לָהּ כֶּף, אוֹ שֶׁהִיָּתָה עֲקָמָה אוֹ יִבְשָׁה שֶׁאִינָה יְכוּלָה לְקַח כֶּה. וְאֶפְלוּ כַּפָּה אַחַת, שְׁנַאֲמַר: כַּפִּיהָ²⁰. וְאָמְרָה הָאִשָּׁה - פָּרַט לְאֵלְמָת. וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה - פָּרַט לְמִי שֶׁאִינָה שׁוֹמֵעַת²¹. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: אֲשֶׁר תִּשְׁטָה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁה²² - עַד שֶׁתִּהְיֶה שְׁלֵמָה כְּמוֹהוּ וְהוּא שְׁלֵם כְּמוֹתָה. הֵא לְמַדַּת שְׁפָל דְּבַר שֶׁמַּעֲכָב אוֹתָהּ מִלְּשִׁתּוֹת²³ מַעֲכָב אֶת בַּעְלָהּ מִלְּהִשְׁקוֹתָהּ²⁴, וְכָל הַמַּעֲכָב אֶת הַבַּעַל מִלְּהִשְׁקוֹתָהּ²⁵ - מוּם כְּמוֹהוּ מַעֲכָב אוֹתָהּ מִלְּשִׁתּוֹת²⁶.

(15) ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: "תחת אישה, פרט לארוסה כו" (סוטה כג:). (16) שאינה נקראת אשה, ואפילו כשקיבל אביה קידושה שהן קידושי תורה - אינה שותה, שהרי אינה בת עונשין, ואינו רשאי להמיתה ע"י השקאת מים המרים ('מרכבת המשנה'). (17) שאינו איש, ואין קידושו קידושין, כמבואר למעלה ה"ל' אישות פ"ד, ה"ז. ואין כאן משום הטלת שלום בינו לביתה, ובוודאי שאסור למחוק את השם בשבילם ('מרכבת המשנה'). ואשת שוטה בכלל זה ('מעשה רוקח'). (18) ודאי, אלא ספק זכר ספק נקבה, וקידושו - קידושי ספק, כמבואר לעיל ה"ל' אישות פ"ד, ה"א. ולא הזכיר רבינו דין טומטום, משום שאין לו נישואין כלל, ורק אנדרוגינוס מותר לו לישא אשה, כמבואר בפ"א מהל' איסורי ביאה ה"ט"ו. (19) שאינו יכול לראות אפילו בלא העלמה זו (סוטה כז.). ומשמע, שאם הוא רואה בעין אחת, יכול הוא להשקותה, שהרי גם בעין אחת יכול הוא לראות בקלקולה ('מעשה רוקח'). (20) סוטה, שם. (21) 'ספרי' זוטא, נשא אות כא. (22) וכל הפסוק הזה שבסוף הפרשה מיותר הוא, ולא בא אלא להשוות איש לאשה ואשה לאיש (סוטה שם). (23) כגון גידמת ואילמת. (24) שאם הוא גידם או אילם, אינו משקה אותה. (25) כגון סומא. (26) אם היתה סומא.

ד. קִטְנָה שֶׁהִשְׁיָאָה אֲבִיהָ²⁷, אִם זָנְתָה בְּרִצּוֹנָה - נִאֲסְרָה עַל בַּעְלָהּ. לְפִיכֶךָ מְקַנֵּין לָהּ. לֹא לְהִשְׁקוֹתָהּ²⁸, אֲלֵא לְפָסְלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ²⁹. אֲבָל הַקָּטָנָה בֵּת מֵאוּן³⁰ - אֵין מְקַנֵּין לָהּ, שֶׁאֵין לָהּ רִצּוֹן לְהִאָסֵר עַל בַּעְלָהּ. וְאֶפְלוּ הִיָּה כֶּהֵן - לֹא נִאֲסְרָה עָלֶיךָ³¹.

(27) והרי נישואיה נישואי תורה, כמבואר לעיל ה"ל' אישות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חֲמֵהָ⁴¹ או סְרִיס אָדָם⁴², הַמְתָּרוֹת לְבַעְלֵיהֶן - הָרִי הֵן כָּכָל הַנְּשִׂימ וְשׂוֹתוֹת⁴³.

36) שפחה כנענית ששוחררה, והרי היא כישראלית לכל דבר, כמבואר בפ"ב מהל' איסורי ביאה הי"ז. 37) שהיא בת ישראל. 38) עבד כנעני ששוחרר, שהוא כישראל לכל דבר. 39) שנישאה לגר, שאין עבירה בנישואיהן (פט"ו מהל' איסורי ביאה הי"ז), אבל אם נישאה לישראל, שיש איסור בנישואיהן - אינה שותה, שאין המים בודקים אותה אלא אם כן מנוקה האיש מעוון, כמבואר בסמוך הי"ח. 40) כגון שהיא גיורת, שאין איסור בנישואיהן (הל' איסורי ביאה שם), אבל ישראליית כשרה שנישאה לממזר אינה שותה, כמבואר למעלה בסמוך. ולדעת ה"כספ משנה' הגירסה הנכונה בדברי רבינו היא: "וממזרת אשת ממזר" שאין עבירה בנישואיהם. אולם גירסה זו אינה בדפוסים קדומים ולא בכת"י התימנים. ורש"י במס' סוטה כו, א - מפרש: "אשת ממזר לממזר" - כלומר, אשה הראויה לממזר. והוא כדברינו ('מעשה רוקח'). והחידוש בדין זה הוא, שלא נאמר: אשת ממזר לא תשתה ולא נעשה שלום ביניהן, כי למה לנו להרבות ממזרים בישראל, והלוואי לא יפרה ולא ירבה (סוטה שם, וברש"י). 41) שנולד סריס מבטן אמו, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות, הי"ג-יד. בניגוד לזה שחתכו או נתקו אברי ההולדה ע"י אדם הנקרא סריס אדם, כמבואר שם ובביאורנו. 42) כגון ששתה כוס של עיקרין ונסתרס, ומותר לו לבוא בקהל (כספ-משנה), כי לא אסרה תורה לבוא בקהל אלא כשכרתו אדם או הכהו קרן, כמבואר לקמן פט"ז מהל' איסורי ביאה הי"ט, וראה שם הי"ב. ולדעת ה'משנה למלך', מדבר רבינו בכל סריס אדם, ואפילו כשנתקו אברי תשמישו בידי אדם, ובכל זאת אשתו מותרת לו, כי כאן מדובר בגיורת ומשוחררת, שסריס אדם מותר בהן (הל' איסורי ביאה שם הי"א), וזהו שהדגיש רבינו המתורות לבעליהן, שההיתר בא מצידן. 43) סוטה שם. כי סריס בר שכיבה הוא, אע"פ שאינו בר זריעה (רש"י שם). ורבינו בפירושו המשנה שם, אומר: "אשת סריס (שותה) אע"פ שאין לו שכיבה".

ז. מְעַבְּרַת וּמְנִיקָה - מְקַנָּא לָהּ וּמְשַׁקָּה אוֹתָהּ כְּמוֹת שְׂהִיא⁴⁴. אִשָּׁה הַעוֹמֶדֶת לְשׂוֹתוֹת וּמַת בְּעֵלָה קָדָם שְׂתִשָּׁה - אִינָה שׂוֹתָה⁴⁵, וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתִתָּה⁴⁶.

44) מעוברת, ואין אומרים נחוס על הולד ולא נהרגו (סוטה שם, וברש"י). אולם ה'תוספות' שם סוברים שממתינים לה עד שתלד, ואז משקים אותה. 45) שנאמר: והביא האיש את אשתו, והרי מת. 46) שמא זנתה והפסידה כתובתה (סוטה כד. כבית הלל).

ח. כָּל אִישׁ שֶׁבָּא בִּיָּאָה אֶסוּרָה מִמֵּינֵי אַחַר שְׂהִגְדִּיל⁴⁷ - אִין הַמֵּיִם הַמְאָרְרִים⁴⁸ בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ. וְאֶפְלוּ בָּא עַל אֶרֶוֹסְתּוֹ בְּבֵית חָמִיו, שְׂאָסוּר מְדַבְּרֵי סוּפְרִים⁴⁹ - אִין הַמֵּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ. שְׂנֵאָמֵר: וְנִקָּה הָאִישׁ מִזְּעוֹן, וְהָאִשָּׁה הִיא תִשָּׂא אֶת

פ"ג הי"א. 28) שהרי נתמעטה מהפסוק: אשה - פרט לקטנה. 29) למעלה ה"ב, ולדעת הראב"ד אין קטנה נאסרת על בעלה אפילו אם זינתה ברצון, שהרי אמרו (יבמות לג.): "פיתוי קטנה, אונס הוא", ואנוסה מותרת לבעלה ישראל. אולם רבינו סובר שדיעה זו נדחית מפני סוגיית התלמוד בכתובות ט, א. שאמרו שם: "האומר פתח פתוח מצאתי (ראה למעלה הל' אישות פי"א הי"ב), נאמן לאוסרה עליו", ושאלו שם: והלא יש כאן שני ספיקות, שמא קודם קידושין ושמא אחר קידושין, ואפילו אם נאמר לאחר קידושין - שמא באונס, שמא ברצון, שהאנוסה מותרת לישראל, ותיצרו שם בסוגיא שהמדובר כשקידשה אביה לישראל, והיא פחותה מבת שלש שנים, וטען שפתחה פתוח, שאין כאן אלא ספק אחד, שמא באונס שמא ברצון, וספק איסור תורה - להחמיר, וסובר רבינו שהסוגיא מדברת שם אפילו כשהיא עדיין קטנה. הרי שפיתוי קטנה אינו נחשב לאונס, שאם נדון אותה כאנוסה, למה תיאסר על בעלה (מגיד-משנה בפ"ג מהל' איסורי ביאה הי"ב). וגם מה שאמרו ב'ירושלמי' (סוטה פ"ב הי"א): "קטנה שזינתה, אין לה רצון להאסר על בעלה" - נדחה מפני סוגיית תלמוד בבלי הנ"ל, וראה ב'מראה הפנים' שם. 30) היא יתומה שהשיאוה אחיה או אמה, שקידושיה אינם אלא מדברי סופרים, ויכולה לעקרם על-ידי מיאון, כמבואר למעלה פי"א מהל' גירושין הי"א. 31) כל שיכולה למאן, אינה כאשת איש מן התורה, והרי היא כפנויה שזינתה שמתורת אפילו לכהן, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ג הי"ב. ומקור דברי רבינו במס' נדה נב, א. שאמרו שם: "והיא לא נתפשה - אסורה, נתפשה (נאנסה) מותרת, ויש לך אחרת שאע"פ שלא נתפשה מותרת, ואיזו? זו שקידושיה קידושי טעות". ומפרש רש"י שם: קידושי טעות - כגון על מנת שאני כהן, והרי הוא ישראל. וכגון קטנה שאין מעשיה כלום, ולענין זנות לא נאסרה עליו, שפנויה בעלמא היא. וכל זה כשהיא יתומה ובת מיאון, שאין קידושיה קידושי תורה ויכולה לעקרם כמו בקידושי טעות.

ה. קַנָּא לְאֶרֶוֹסְתּוֹ אוּ לְזֻקוֹתָיו³², וְנִסְתָּרָה אַחַר שְׂנִשְׂאָה - הָרִי זֹו שׂוֹתָה כְּשֶׁאָר כָּל הַנְּשִׂימ³³. נִשְׂוֹאָה שְׂקַנָּא לָהּ, וְנִסְתָּרָה קָדָם שְׂיַבְעוֹל אוֹתָהּ³⁴ בְּעֵלָה - אִינָה שׂוֹתָה, וְיִוְצָאָה בְּלֹא כְּתִבָּה, וְאֶסוּרָה עָלָיו לְעוֹלָם; שְׂנֵאָמֵר: וַיִּתֵּן אִישׁ בְּךָ אֶת שְׂכָבְתוֹ מִבְּלַעְדֵי אִישָׁךְ - שְׂקִדְמָה שְׂכִיבַת בְּעַל לְשְׂכִיבַת בּוֹעֵל³⁵.

32) שומרת יבם הזקוקה לו ליבמה או לחלוץ לה, כמבואר לעיל פ"ב מהל' יבום הי"ח. 33) שהרי עכשיו יושבות הן תחת בעל כשאר הנשים (סוטה כו.). 34) שנכנסה לחופה, שמאז יש לה דין של נשואה, אבל עדיין לא נבעלה. 35) סוטה כד, ב. וכל זה אינו אלא להשקותה מי סוטה, אבל להאסר על בעלה, אין צורך שיבעלנה בעלה תחילה, שהרי אפילו ארוסה שזינתה נאסרה עליו.

ו. הַגִּילְתָּ וְהַמְשַׁחֲרַתָּ³⁶, וְאִשְׁתׁ הַגֵּר³⁷ וְאִשְׁתׁ עֶבֶד מְשַׁחֲרָתָּ³⁸, וּמִמְזֵרֵת³⁹ וְאִשְׁתׁ מִמְזוֹר⁴⁰, וְאִשְׁתׁ סְרִיס

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו בנים, וישראל נצטוו על פריה ורביה (רש"י שם), וראה לעיל פט"ו מהל' אישות ה"ז. (58) הואיל ויש לו בנים או אשה אחרת - ראיות לאישות הן, כמבואר לעיל הל' אישות שם. ואני קורא בה: "והביא האישה את אשתו", וכן מפורש ב'ירושלמי' (סוטה פ"ד ה"ג, והובא ב'תוספות' סוטה כו. ד"ה לא ישא): "מודים חכמים לרבי אלעזר, שאם היו לו אשה ובנים שהיא שותה". (59) שלא כדברי האומר (סוטה שם): "אילונית - אינה שותה, שנאמר: ונזרעה זרע, מי שדרכה להזריע, יצאת זו שאין דרכה להזריע", אלא כדברי רבי ישמעאל שם, שלא הקפידה תורה שתהא האשה הזאת ראויה לילד.

יא. היו לו אשה ובנים ומתו בין קנויים⁶⁰ לסתירה - כְּבָר נְרָאִית⁶¹ לְשִׁתּוֹת, וּמִשְׁקָה אֹתָהּ. לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים וְלֹא אִשָּׁה הָרְאוּיָה לִילָד, אֲלֵא זֹה הָאֵילוֹנִית וְכִיּוֹצֵא בָּהּ⁶², וְנוֹלַד לוֹ בֶּן מִגְרֻשָׁתוֹ בֵּין קְנוֹי לְסִתְרָה - כְּבָר נְדָחִית הָאֵילוֹנִית מִלְשִׁתּוֹת⁶³.

(60) שקינא לאשתו העקרה. (61) העקרה. (62) נמצא שבשעת הקינוי לא היתה אילונית זו ראויה לשנות, כאמור בהלכה הקודמת. (63) כל הלכה זו, ב'ירושלמי' סוטה, שם.

יב. כָּל אִשָּׁה שֶׁהָיָה לָהּ קְנוֹי וּסְתִירָה וְלֹא שִׁתְתָּה מִי הַמְרִים - בֵּין שֶׁלֹּא רָצָה בְּעֵלָהּ לְהִשְׁקָתָהּ, בֵּין שֶׁלֹּא רָצָתָהּ הִיא⁶⁴, וּבֵין שֶׁבָּא לָהּ עַד טְמֵאָה, או הוֹדָת, או הִיָּתָה מֵאֵלוֹ הַנְּשִׁים⁶⁵ שְׁאִינֶן רְאוּיּוֹת לְשִׁתּוֹת, או שֶׁקָּנְאוּ לָהּ בֵּית דִּין⁶⁶ - הוֹאֵיל וְנֶאֱסָרָה עַל בְּעֵלָהּ מִכָּל מְקוֹם, הָרִי הִיא אֲסוּרָה עַל זֶה שֶׁנִּתְיַחֲדָה עִמּוֹ לְעוֹלָם⁶⁷ כְּדָרְךָ שֶׁהִיא אֲסוּרָה עַל בְּעֵלָהּ. וְאִם עָבַר וְנִשְׁאַף - מוֹצִיאֵין אֹתָהּ מִתְּחִתּוֹ בְּגֹט, אֲפִילוּ הָיוּ לָהּ כְּפָה בָּנִים מִמֶּנּוּ⁶⁸. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה⁶⁹ לְמַדּוּ: כְּשֶׁם שֶׁאֲסוּרָה לְבַעַל כֶּף אֲסוּרָה לְבוֹעֵל⁷⁰.

(64) מחמת יראה, אבל לא הודתה שהיא טמאה. (65) המנויות לעיל ה"ב. (66) כגון שנתחרש בעלה או שהלך למדינה אחרת, כמבואר למעלה פ"א ה"יא. (67) סוטה כז, ב. ואפילו כשימות בעלה או גירשנה, ואפילו אם טוענת טהורה אני ומוכנה לשנות והבעל אינו רוצה להשקותה - נאסרה עליו, כמבואר ביבמות צב, א. וכן שנינו (סוטה ו), שאסורה לאכול בתרומה, אפילו מתרומת בית אביה, כל שבעלה אינו רוצה להשקותה, שכלל הוא: הקינוי והסתירה אוסרים אותה לבעל ולבועל ולתרומה, אלא שאם שתתה - הותרה, ואם לא שתתה - נשארה באיסורה, ואין משקים אותה בעל כרחו של בעל (משנה-למלך). והשווה פ"ח מהל' איסורי ביאה ה"ב. (68) יבמות כד, ב. (69) שקיבלו בשמועה איש מפי איש עד משה רבינו. (70) "שתי פעמים האמורות בפרשה, נטמאה ונטמאה, אחת לבעל ואחת לבועל" (סוטה כז: במשנה). ואמרו חכמים (שם ט): "סוטה נתנה עיניה במי שאינו ראוי לה, מה שביקשה לא ניתן לה (שאסורה לבועל), ומה שבידה נטלוהו ממנה (אם שותה מים, מתה. ואם הודתה נאסרה לבעלה.

עוֹנָה - בְּזִמְן שֶׁהָאִישׁ מְנַקֵּה מְעוֹן, אִשָּׁה נוֹשְׂאָה אֶת עוֹנָה⁵⁰.

(47) שהוא בר עונשין. (48) על-פי הפסוק (במדבר ה, יח) "מי המרים המאוררים", ונקראו כן לפי שהם מחסרים אותה מן העולם, מלשון: "סילון ממאיר" האמור ביחזקאל כח, כד (רש"י שם). או על שם האלות הנמחות בה שמקללים אותה (רמב"ן שם). (49) כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות ה"א. (50) סוטה כח, א. וראה להלן פ"ג ה"ז. ומקור דברי רבינו, להלן הערה נא.

ט. לְפִיכֶף, אִם הִיָּתָה אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה עָלָיו מִחִיבֵי לְאוּיִן או מִחִיבֵי עֲשָׂה, אֲפִילוּ שְׁנִיָּה⁵¹, וְקָנָא לָהּ וְנִסְתְּרָה - אֵינָה שׁוֹתָה⁵²; אֲלֵא תִצָּא בְּלֹא פְתִיבָה, וְתִהְיֶה אֲסוּרָה עָלָיו אֶף מִשׁוּם זֶה. עָבַר וְנִשְׁאַף מְעַבְרַת חִבְרוֹ וּמִיִּנְקַת חִבְרוֹ⁵³ - הָרִי זֹה שׁוֹתָה, שְׁאִין כָּאֵן עֲבָרָה⁵⁴.

(51) שאסורה מדברי סופרים, ונקראת שניה, שהיא שניה לעריות, לעיל פ"א מהל' אישות ה"ו. (52) שהרי בפירוש שנינו (סוטה כג:): "אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, לא שותות ולא נוטלות כתובה". ומפרש שם רבינו הטעם, משום שאין האיש מנוקה מעון, שבא עליהן ביאה אסורה, והרי חלוצה לכהן אינה אסורה אלא מדברי סופרים (ראה פ"ז מהל' איסורי ביאה ה"ז), ומכאן הוכיח רבינו שאפילו היתה אשתו אסורה עליו מדברי סופרים בלבד - אינה שותה (משנה-למלך). (53) שמת חבירו או גירשה, והיא מעוברת או מניקה, ואסורה להנשא עד שיעברו עליה עשרים וארבעה חדשי יניקה, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין הכ"ה. (54) אין ביאה זו אסורה מצד עצמה, אלא משום סכנת הולד (ראה הל' גירושין שם), שהרי יכול להפרישה ולהחזירה לאחר זמן, כלומר לאחר עשרים וארבעת חדשי היניקה (סוטה כד. והל' גירושין שם, הכ"ח). ואין זו דומה לאיסור שניה, שאסורה לעולם וביאתה אסורה מחמת עצמה, וכן הבא על ארוסתו בבית חמיו - אין איסור הביאה מחמת דבר אחר אלא מצד עצמה (מרכבת המשנה).

י. מִי שְׁאִין לוֹ אִשָּׁה הָרְאוּיָה לִילָד וְלֹא בָּנִים, וְנִשְׁאַף עֲקָרָה⁵⁵ או זְקָנָה או אֵילוֹנִית⁵⁶ - אֵינָה שׁוֹתָה, וְלֹא נוֹטֵלָת פְּתִיבָה⁵⁷. הָיוּ לוֹ בָּנִים או אִשָּׁה אַחֲרַת רְאוּיָה לִילָד - הָרִי זֶה מִשְׁקָה אֹתָהּ, אֶף עַל פִּי שֶׁהִיא זְקָנָה או עֲקָרָה או אֵילוֹנִית וְאֵינָה רְאוּיָה לִילָד⁵⁸. שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה 'וְנִזְרְעָה זֵרַע', אֲלֵא כְּרְאוּיָה לִילָד; שְׁאִם הִיָּתָה יוֹלְדַת בְּצַעַר - תִּלְד בְּרוּחַ, הִיָּה דְרָפָה לִילָד נְקֻבוֹת - תִּלְד זְכָרִים⁵⁹.

(55) כגון ששתתה כוס של עקריין כדי שלא תתעבר, או שנעקר רחמה וניטלה האם שלה (רש"י ליבמות מב:). (56) לקויה מבטן אמה ואין לה סימני אשה, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"ו. (57) סוטה כד, א. כתנא-קמא ולא כרבי אליעזר. שכל אלה אינן ראיות לו לקיימן הואיל ואין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִזֶּה⁸⁵, וְאָף עַל פִּי שְׂיֵשׁ לָהּ מִמֶּנּוּ בְּמָה בָּנִים. וְכָל מְקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ 'תִּצְאָ' - תִּצְאָ בְּלֹא כְּתֻבָּה⁸⁶.

(85) יבמות, שם. וכל זה כשזינתה ברצון, אבל אם נאנסה, הואיל ולא נאסרה על בעלה ישראל - מותרת היא גם לבעול ('חלקת מחוקק' אה"ע"ז סי' יא, סק"י). (86) 'ירושלמי' כתובות פ"ז ה"ו: "תיפוק בלא פרין", כלומר, תצא בלא כתובה, כי מעשיה גרמו לה להאסר ולהפסיד כתובתה. ויתר דיני אשה בוגדת, מבוארים למעלה הל' אישות פכ"ד ה"י - עד סוף הפרק.

~ יום שישי כ"ד טבת ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) ביאר בו רבינו סדר השקאת הסוטה, סוטה ששתתה ולא מתה מיד אם היא מותרת לבעלה, באו עדי טומאה אחר ששתתה, זנתה באונס או בשגגה או דרך אברים.

א. בַּיֵּצֵד סֵדֶר הַשְּׁקָאָת סוֹטָה? הַבֵּעַל בָּא לְבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ וְאוֹמֵר לְהֵן: אֲשֵׁתִי זֹאת קָנַאתִי לָהּ עִם פְּלוֹנִי², וְנִסְתְּרָה עִמּוֹ, וְאֵלּוּ הֵן עֲדֵי, וְהָרִי הִיא אוֹמֶרֶת שֶׁהִיא טְהוֹרָה, וְאֵנִי רוֹצֵה לְהַשְׁקוֹתָהּ לְבִדּוּק הַדְּבָר. וְבֵית דִּין שׁוֹמְעִין דְּבָרֵי הָעֲדִים, וּמוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים לְשִׁמְרוֹ, שֶׁמָּא יָבוא עֲלֶיהָ קִדְּם שְׁתֵּיהֶם³, שֶׁהָרִי נֶאֱסָרָה עֲלָיו עַד שֶׁתִּשְׁתַּה⁴, וּמְשַׁלְּחִין אוֹתוֹ לִירוּשָׁלַיִם, שְׁאִין מְשַׁקֵּין אֶת הַסּוֹטָה אֶלָּא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁל שְׁבַעִים זְקָנִים בְּמִקְדָּשׁ⁵.

(2) התריתי בה שלא תיסתר עם פלוני. (3) ומה שהצריכו תלמידי חכמים, לפי שהם יודעים ההתראה וימנעוהו שלא להתקרב עמה (רבינו בפרוש המשנה, סוטה שם). (4) כמבואר למעלה פ"א ה"ב. ואם יבוא עליה לאחר שנאסרה עליו, שוב לא יבדוקה המים, שבזמן שאין האיש מנוקה מעוון, אין האשה נושאת את עוונה, כמבואר לעיל פ"ב ה"ח. (5) סוטה ז, א. שנאמר בה (במדבר ה, ל): "ועשה לה הכהן את כל התורה" ונאמר בזקן ממרא (דברים יז, יא): "על פי התורה אשר יורוך", ולמדו 'גזירה-שוה' 'התורה' - 'התורה' - מה להלן בשבעים ואחד, אף כאן בשבעים ואחד (שם ע"ב).

ב. הִגִּיעוּ לִירוּשָׁלַיִם, בֵּית דִּין הַגָּדוֹל מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ בִּיְהוּדָה, וּמְאִמְנִין עֲלֶיהָ⁶ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעְלָהּ⁷, וּמְפַחְדִּין אוֹתָהּ פַּחַד גָּדוֹל שֶׁלֹּא תִשְׁתַּה. וְאוֹמְרִים לָהּ: בְּתִי, הֲרַבָּה הִינִי עוֹשָׂה⁸, הֲרַבָּה שָׁחֹק עוֹשָׂה, הֲרַבָּה יַלְדוֹת עוֹשָׂה, הֲרַבָּה שְׂכָנִים רָעִים עוֹשִׂים. אֵל תִּגְרַמִּי לְשֵׁם הַגָּדוֹל שֶׁנִּכְתַּב בְּקִדְּשָׁה שֶׁמִּמְחָה עַל הַמַּיִם. וְאוֹמְרִין לָהּ: בְּתִי, הֲרַבָּה קָדְמוֹנִי⁹ וְנִשְׁטַפּוֹ, וְאֲנָשִׁים גְּדוֹלִים וְיִקְרִים תִּקְרָף יִצְרָן עֲלֶיהֶן וְנִכְשְׁלוּ. וּמְגִידִין לָהּ מַעֲשֵׂה יְהוּדָה וְתִמְרָ פְּלִטוֹ¹⁰, וּמַעֲשֵׂה רְאוּבֵן בְּפִלְגֶשׁ אֲבִיו עַל פְּשִׁטוֹ¹¹, וּמַעֲשֵׂה אֲמֹנֹן וְאֲחֹתוֹ¹², בְּדִי לְהַקֵּל עֲלֶיהָ עַד שֶׁתּוֹדָה. וְאֵם אֲמָרָה

(רש"י שם), שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש - אין נותנים לו, ומה שבידו - נוטלים הימנו¹³.

יג. אֶבֶל אִם לֹא קָדַם קְנוֹי, וּבָאוּ עֲלֶיהָ עֲדִים שֶׁנִּסְתְּרָה עִם אִישׁ זֶה, וּבָאוּ וּמְצָאוּ דְבָר מְכַעֵר, פְּגוֹן שֶׁנִּכְנָסוּ אַחֲרָיו וּמְצָאוּהָ חוֹגֶרֶת חֲגוּרָה⁷¹, אוֹ מְצָאוּ רֶקֶת⁷² לְמַעַלָּה מִן הַפִּילָה⁷³ וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, אִם הוֹצִיָּאָה בַּעְלָהּ בְּדָבָר מְכַעֵר כְּזֶה⁷⁴ - הָרִי זֶה לֹא תִנְשָׂא לְנִטְעוֹן⁷⁵, אֶלָּא אֲסוּרָה עֲלָיו⁷⁶. וְאֵם עֵבֶר וְנִשְׁטָאָה, וְהָרִי לָהּ בָּנִים מִמֶּנּוּ - לֹא תִצְאָ⁷⁷; וְאֵם לֹא הָיוּ לָהּ בָּנִים מִמֶּנּוּ - תִּצְאָ⁷⁸.

(71) כעין מכנסים) שהיו הנשים חוגרות לצניעות (יבמות כד: וברש"י), וראה בדברי רבינו לעיל פכ"ד מהל' אישות הט"ו. (72) לח (לשון רבינו, שם). (73) רשת הפרושה כעין חופה מעל למיטה להגן על הישן. "מי זרק הרוק למעלה, כי אם השוכב ופניו למעלה, הילכך זינתה זו ורקקה בשעת תשימי" (רש"י ביבמות, שם). (74) "גנפפין זה את זה, או שנכנסו זה אחר זה והגיפו דלתות", לשון רבינו בהל' אישות שם. (75) לחשוד, שטוענים עליו דברי לעז. (76) שמה נטמאה. (77) שלא להוציא לעז על בניה שנולדו מאשה האסורה לאביהם. (78) יבמות, שם. וכפירוש הר"ף שם.

יד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁷⁹? בְּשִׁרְנוֹ⁸⁰ הָעִיר עֲלֶיהָ וְעַל הַנִּטְעוֹן יוֹם וּמְחֻצָּה אוֹ יוֹתֵר וְאֲמָרוּ: פְּלוֹנִי זֶנֶה עִם פְּלוֹנִית וְלֹא פִּסַּק הַקּוֹל. וְהוּא שֶׁלֹּא הָיוּ לָהּ אוֹ אוֹיְבִים שֶׁמְעַבְרִין אֶת הַקּוֹל. אֶבֶל אִם לֹא הִיָּתָה שָׁם רְנָה לְדָבָר זֶה בְּעִיר, אוֹ שֶׁפִּסַּק הַקּוֹל שֶׁלֹּא מִחֻמַּת יְרָאָה, אִם נִשְׂאת לְנִטְעוֹן - לֹא תִצְאָ, אֵף עַל פִּי שְׁאִין לָהּ בָּנִים⁸¹. אֶפְלוּ בָּא עַד אַחַד שֶׁזָּנְתָה עִמּוֹ - לֹא תִצְאָ⁸².

(79) שאם לא היו לה בנים - תצא. (80) הלעיוז, כמבואר בבאורנו לעיל פ"א, ה"ח, הערה לד. ובכתי' התימנים, וכן בדפוס רומי: "שנבוכה העיר". (81) יבמות כה, א. (82) כל עד אחד שלא קדם לו קינוי וסתירה - אינו נאמן, כי "אין דבר שבערוה פחות משנים" (קידושין סו.). ואם באו שני עדים, דינה מבואר בסמוך ה"ט⁸³.

טו. מִי שֶׁהוֹצִיָּאָה בַּעְלָהּ בְּעֲדֵי דְבָר מְכַעֵר, וְנִשְׂאת לְאַחֵר וְגִרְשָׁה - הָרִי זֶה אֲסוּרָה לְהַנְשֵׂא לְנִטְעוֹן שֶׁיִּצְאָתָה מִתַּחַת בַּעְלָהּ בְּגִלּוֹל⁸³; וְאֵם נִשְׂאת - לֹא תִצְאָ⁸⁴, אֵף עַל פִּי שְׁאִין לָהּ בָּנִים.

(83) שמה נבעלה לו, ונאסרה עליו עולמית. (84) הואיל ובינתיים נישאת לבעל אחר, הופסק הקול ואין מחמירים עליה כל כך (יבמות כד:). והרי זה דומה לדין המתואר בהלכה הקודמת ש"אם פסק הקול... אם נישאת לנטען - לא תצא, אע"פ שאין לה בנים⁸⁵".

טז. כֵּל אִשָּׁה שֶׁבָּאוּ שְׁנֵי עֲדִים וְהִעִידוּ שֶׁזָּנְתָה עִם זֶה כְּשֶׁהִיָּתָה תַּחַת בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן - הָרִי זֶה תִּצְאָ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הגזית ליד שער המזרח, אלא הכוונה שמעלין ומורידין אותה ממקום למקום.

'הן נטמאתי', או 'איני שוטה'¹³ - יוצאה בלא כתובה והולכת לה.

ד. אם עמדה בדבורה - מביאין אותה פנגד שער המזרח מבחוץ¹⁷, ומעמידין אותה שם¹⁸. היתה מתפסה בלבנים - מתפסה בשחורין¹⁹. ואם היו השחורין נאין לה - מתפסה בבגדים שאין לה בהן נוי ומסירין כל חלי כסף וזהב שעליה.

6) כדי שתודה ולא יצטרכו למחוק בגללה את השמות שבמגילתה. 7) מפני שלכה גס בו, ותגבר ולא תודה. וכמבואר בסמוך ה"ו ('מעשה רוקח'). ולדעת בעל 'מרכבת המשנה' הטעם הוא, אולי תבוש להודות בפניי הבעל. 8) "וגורם לנערה ילדה שתבוא לידי קלקול, ושמא אמת הדבר אל תביאי עצמך לידי מיתה מנוולת זו" (שם ז. וברש"י).

17) [זוהי ההעמדה השניה שבפרשת סוטה (במדבר שם, יח) "והעמיד הכהן את האשה לפני ה'", שהיא כלפי חוץ, באסופת שער ניקנור, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהל' מחוסרי כפרה ה"ב, ואילו העמדה ראשונה - לפניו מן השער כלפי העזרה]. ויש להעיר שבתוספתא סוטה פ"א ה"ג, שנינו: "היא עומדת מבפנים, והכהן עומד מבחוץ, שנאמר והעמיד הכהן את האשה לפני ה' - האשה לפני ה', ואין הכהן לפני ה'" (18) סוטה ת, א. שנאמר בה "לפני ה'" - והוא הפתח שבו דרך כניסה ויציאה לכל באי העזרה (רש"י). (19) כדי לכערה ולנוולה (שם עמ' ב). וראה בסמוך ה"א.

9) קדמו אותך בעבירה זו, ונשטפו מן העולם לפי שלא הודו. [והוא ב'ספרי' פרשת נשא, על הפסוק והשביע אותה הכהן]. 10) שהודה ולא בוש, ככתוב (בראשית לח, כז): "צדקה ממני". 11) שהתורה כותבת עליו (שם לה, כב): "וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו" (אע"פ שלפי הדרש (שבת נה): "כל האומר ראובן חטא - אינו אלא טועה. . . אלא שבלבל מצעו של אביו, ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עמה"). וגם ראובן הודה על חטאו, כמבואר בסוטה ז, ב. 12) המסופר בשמואל-ב, יג שנכשל בעבירת זנות, ולא מצאנו שהודה בחטאו [וזוהו פירוש למה שכתב למעלה: "הרבה קדמוך ונשטפו", וראה ב'אור שמח']. 13) אע"פ שאפשר מאד, שלאחר האיום שאיימו עליה, פחדה ואמרה איני שוטה, ובאמת טהורה היא, משמענו רבינו שיוצאה בלא כתובה, שכל האומרת: "איני שוטה" כאומרת "טמאה אני", כמבואר ב'ירושלמי' סוטה פ"ג ה"ג, וכן אמר רבי עקיבא (סוטה יט): "כלום אנו צריכים אלא לבדוקה, הלא בדוקה ועומדת", כיון שאמרה איני שוטה, מודה שהיא טמאה" (רש"י). וראה לעיל פ"ב ה"א: "אם אמרה איני טמאה ואיני שוטה. . . תצא בלא כתובה", ושם מדובר קודם האיום (כסף-משנה ומעשה-רוקח).

ה. ומקבצין עליה קבוץ גדול של נשים; שכל הנשים הנמצאות שם חייבות לראותה, שנאמר: ונפסרו כל הנשים ולא תעשינה פזמתכנה. וכל איש שיחפץ לבוא לראותה - יבוא ויראה²⁰. והיא עומדת ביניהן בלא רדיד²¹ ובלא מטפחת, אלא בבגדיה וכפה שעל ראשה, כמו שהאשה בתוך ביתה.

ג. עמדה בדבורה שהיא טהורה - מביאין אותה לשער מזרחי של עזרה¹⁴, שהוא פנגד קדש הקדשים¹⁵. ומעלין אותה למקום למקום¹⁶ ומקיפין בה, כדי ליגעה עד שתקצר נפשה, אולי תודה.

20) אנשים - רשות, ונשים - חובה (שם). 21) צעיף, "החופה את כל גופה כמו טלית (לשון רבינו לעיל הל' אישות פ"ג ה"א, וראה שם פכ"ד ה"ב). וכן הכתוב אומר (שיר השירים ה, ז): "נשאו את רדידי מעלי".

14) [מבית-הדין הגדול היושב בלשכת הגזית, מביאים אותה לשער המזרח, שהוא שער נקנור, כמו ששנינו (סוטה ז): "מעלין אותה לשער המזרח", וכפירוש רבינו שם: "מעלין אותה ומורידין - לפי שהיא בשער המזרח", הרי פירש המלים "לשער המזרח", כלומר: שהרי היא בשער המזרח, שמביאים אותה לשם מלשכת הגזית. וזוהי ההעמדה הראשונה הנאמרת בפרשת סוטה (במדבר ה, טז) "והעמידה לפני ה'", שזהו שער ניקנור, כמפורש ב'ספרי' שם]. 15) כי "השערים מכוונים זה כנגד זה, שער הר הבית (המזרחי) כנגד שער עזרת נשים, ושער עזרת נשים כנגד שער העזרה הגדולה, ושער העזרה כנגד פתח ההיכל" (לשון רש"י יומא טז. וראה הל' בית הבחירה פ"ו ה"א-ה). וכל זה לקיים מה שנאמר (במדבר שם) "והעמידה לפני ה'". 16) סוטה ת, א. ולמדו כן ממה שנאמר במשנה (שם ז) מעלין אותה לשער המזרח, והרי היא למעלה בלשכת

ו. ואין מגיחין שם לא עבדיה ולא שפחותיה, מפני שהיא מפרת אותן ודעתה מתשבת בהן²².

22) כן הוא במשנה בסוטה ז, ב. וכן פירש"י (שם): "כשארם רואה בני ביתו, דעתו מתגברת עליו ולא תירא ולא תודה".

ז. ואחר כך משביעה הפהן בלשון שהיא מפרת, ומודיעה בלשונה²³ שלא גרם לה אלא קנאי וסתירה שקנא לה בעלה ונסתרה. ואומר לה בלשון שפפרת: אם לא שכב איש אתך, ואם לא שטית טמאה תחת אישך - הנקי ממי המרים המאריים האלה. ואת פי שטית טמאה תחת אישך, וכי נטמאת, ויתן איש בך את שכבתו מפלעדי אישך - יתן יי אותך לאלה ולשבעה בתוך עמך, בתת יי את ירכך נפלת ואת בטנך צבה. וכאו המים המאריים האלה במעיך לצבות בטן ולנפיל ירך²⁴. והיא אומרת 'אמן אמן'²⁵ בלשון שפפרת. ומודיעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

35) "במדה שאדם מודד בה מודדים לו . . . היא השקתו יין משובח בכוסות משובחים, לפיכך כהן משקה מים המרים במקידה של חרש" פחותה ומגונה שבכוסות (סוטה ט. וברש"י). (36) למד 'גזירה שוה' מכלי חרס האמור במצורע (ויקרא יד, ה) "אל כלי חרש על מים חיים", מה שם חרס שלא נעשה בו מלאכה, כעין מים חיים שלא נעשה בהם מלאכה, אף כלי חרס האמור כאן (במדבר ה, יז), שלא נעשה בו מלאכה (סוטה טו:). (37) שם בגמרא: "אמר רבא, לא שנו אלא שלא נתאכמו פניו, אבל נתאכמו פניו - פסולין". ומפרשה רבינו בכלי חדש, ודלא כפירוש" (כסף משנה). (38) [בעייתו של רבא, שם. וסובר רבינו כי נפשטה שם בסוף הסוגיא, וכן נראה מדבריו בפ"א מהל' טומאת צרעת ה"א, ועי' כסף-משנה ולחם-משנה]. (39) לוג הוא מדה ממדות הלח (ויקרא יד, י) המכיל נפח שש ביצים בינוניות, וחצי ממנו - שלש ביצים. (40) שהיה במקדש, ובו מים לרחיצת ידיהם ורגליהם של הכהנים (שמות ל, יח-ט), ובסוטה נאמר (במדבר ה, יז): "ולקח הכהן מים קדושים" - "אין קדושים אלא שנתקדשו בכלי - אלו מי כיוור" (ספרי' במדבר שם). (41) מנחות פח, א. (42) משנה, סוטה שם.

י. ומקום היה שם⁴³ אמה על אמה לימין הנקנס, וכו' טבלא של שיש וטבעת קבועה בה⁴⁴. מגביה הטבלא ולוקח עפר מקרקע המשפן, ונותנו על גבי המים פדי שיראה על פני המים⁴⁵. ונותן לתוכן דבר מר, כגון לענה⁴⁶ וכיוצא בה, שגאמר: מי המרים⁴⁷. וימחק לתוכן המגלה לשמה⁴⁸. וימחק יפה יפה, עד שלא ישאר במגלה רשם הנפר כלל⁴⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... ולוקח עפר מקרקע המשפן כו'."

הנה במאמר חז"ל "בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר, זכו בניו לשתי מצוות, אפר פרה ועפר סוטה", יש לפרש שאינו מיוסד רק על דמיון המילים "עפר ואפר" אלא שיש תוכן פנימי משותף בין עבודת אברהם אבינו בכחית "עפר ואפר" ובין המצוות בהן זכו בניו - "אפר פרה ועפר סוטה" שהוא שכר הבא מאת הקב"ה באופן של מידה כנגד מידה.

במידת החסד שתי דרגות, חסד הבא מהרגש של גדולה, וחסד הבא מענווה ושפלות. חסד הבא מאדם עשיר וגדול כמלך, נגרם דרך כלל מהרגשת גדולתו המביאתו לנדיבות בהרחבה, אבל חסד דאברהם קשור עם ביטול ושפלות - "אנכי עפר ואפר". לכן, מידת החסד של אברהם היא גם בגופו ממש והי' מסכן עצמו במלחמה עם מלכים גיבורים למען פדיון שבוים, ולא רק את גופו, אלא גם את עניניו הרוחניים, ובשביל הכנסת

שֶׁהַבֶּטֶן הַיָּא הַיָּא תַּחֲלָה וְהַיָּרֵךְ בַּסּוּהָ²⁶, פְּדִי שְׂלֵא לְהוֹצִיא לְעַז עַל הַמַּיִם²⁷.

23) סוטה לב, ב. שנאמר (במדבר ה, יט): "ואמר אל האשה - בכל לשון שהוא אומר, "אל האשה - משמע דברים הנכנסים בלבה, שתהא מכת בלשון" (רש"י). (24) כל זה במס' סוטה יז, א. (25) "שכל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו" (הל' שבועות פ"ב ה"א). ראה מס' שבועות לו, א. (26) אע"פ שבלשון ההשבעה הוא מזכיר: ירך תחילה ואחר-כך בטן (כי ירך התחילה בעבירה תחילה, ואחר-כך הבטן - סוטה ח:) - כשהמים בודקים אותה, דרך כניסתם לגוף, הבטן תחילה ואח"כ הירך. (27) שיאמרו לא עשו המים כסדר האלה, ואין פורענות זו על ידם (שם ט: וברש"י).

ח. וְאַחַר כֵּן מְבִיא מְגֵלָה שֶׁל עוֹר טְהוֹר²⁸, כְּמוֹ סֵפֶר תּוֹרָה²⁹, וְכוֹתֵב עָלֶיהָ בְּלִשׁוֹן הַקִּדְשִׁים³⁰, בְּדִי שְׂאִין בּוֹ קְנָקְנָתוֹם³¹, לְשִׁמָּה שֶׁל אִשָּׁה³², כְּמוֹ הַגֵּט. וְכוֹתֵב כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהַשְּׂבִיעַ אוֹתָהּ בְּהֵם³³ אוֹת בְּאוֹת מְלָה בְּמְלָה, וְכוֹתֵב אֶת הַשֵּׁם כְּכֹתְבוֹ. וְאִינוּ כוֹתֵב אֶמֶן אֶמֶן³⁴.

28) של בהמה טהורה, וביירושלמי' סוטה פ"ב ה"ד, אמרו הטעם: שמה תאמר איני שותה, ונמצא השם גנוז על עור של בהמה טמאה". (29) שאינו נכתב אלא על עור בהמה טהורה (פ"א מהל' תפילין ה"י). וראה לקמן פ"ד ה"ח, שמגילת סוטה דינה כספר-תורה לכמה דברים, משום שנאמר (במדבר ה, כג): "וכתב את האלות האלה הכהן בספר". (30) שכן אמרו (יומא לו:): הילני המלכה עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה (ולא יצטרך להביא ספר-תורה לכתוב ממנו מגילת סוטה - רש"י שם). ושם (בעמ' ב') שנינו: "כשהוא כותב, רואה וכותב מה שכתוב בטבלא". ובתוספתא (סוטה פ"ב ה"א) אמרו: "ממנה רואה וכותב, לא חסר ולא יתר" - הרי שבלשון הקודש כותבה (מעשה רב). (31) חומצת נחושת, ונקראת בלועזית: "ויטריאלור", ומטבע הקנקנתום לחזק את הדיו שלא יוכלו למחקה, והתורה אמרה (במדבר שם): "וכתב . . ומחה" - כתב שהוא יכול להמחות, כמבואר לקמן פ"ד ה"ט. (32) כלומר: לשם אשה זו, שנאמר: "ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת" - שיהיו כל מעשיה לשמה (תוספתא גיטין פ"ב ה"ג). וכן הוא במשנה, סוטה כ. (33) בפיו, כאמור בהלכה הקודמת. (34) סוטה יז, א. שנאמר: "וכתב את האלות האלה", האלה - פרט לקבלת אמן, שאע"פ שכתוב בפרשה: "ואמרה האשה אמן" אינו כותבה, אלא אומרת בפיה ומקבלת השבועה.

ט. וְאַחַר כֵּן מְבִיא כְּלִי חָרָשׁ³⁵ שְׂלֵא נַעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה מֵעוֹלָם³⁶, וְלֹא יֵרָאֶה כְּכִלֵי בְּלָה מֵאַרְךְ הַיָּמִין³⁷. וְאִם הִחְזִירוּ לְכַבֵּשׁ עַד שֶׁנִּתְחַדַּשׁ - כְּשֵׁר³⁸. וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ מֵיִם חֲצִי לַגֵּץ³⁹ מִן הַפִּיּוֹר⁴⁰. וּבְחֲצִי לַגֵּץ שֶׁהָיָה בְּמִקְדָּשׁ הָיָה מוּדָד⁴¹. וְנִכְנַס בּוֹ לְהִיכָל⁴².

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בַּעֲלָהּ⁵⁷ וְנוֹתְנוּ בְּכַפִּיפָהּ מְצָרִית⁵⁸. וְהַחֲבֵל וְהַכְּפִיפָה בְּאֵין מְשִׁירֵי הַלְשָׁפָה⁵⁹. וְנוֹתְנוּ לְיָדֶיהָ פְּדֵי לְיַגְעָהּ⁶⁰.

עשירית האיפה (במדבר ה, טו) והיא העומר, שהוא שני קבים פחות חומש, שהם "כמו ארבעים ושלש ביצים בינוניות וחומש ביצה" (הל' בכורים פ"ו הט"ו-טז). וראה הל' מעשה הקרבנות פ"ב ה"ז). (56) "כשם שמעשיה מעשה בהמה (שהפקירה עצמה למי שאינו בן זוגה, רש"י), כך קרבנה מאכל בהמה" (סוטה טו:). (57) שנאמר (במדבר ה, טו) "והביא האיש את אשתו אל הכהן והביא את קרבנה עליה עשירית האיפה". ואמרו בירושלמי (סוטה פ"ב, ה"א): "והביא את קרבנה עליה - בעלה". וכן הוא בנגעים פ"ד מ"ב (וכן נראה במשנה, סוטה כג). (58) סל עשוי מנצרי דקל, מהזרדים הגדלים סביבות הדקל (סוטה יד. וברש"י). (59) "ירושלמי" סוטה פ"א ה"ו. שירי הלשכה - כשגובים השקלים בכל שנה מכל ישראל "היו מניחים אותם בלשכה אחת מן הלשכות במקדש . . . וממלאים מכל השקלים שיתקבצו שם שלש קופות גדולות . . . והשאר מניחים אותו בלשכה, . . . וזה שישאר שם יתר על מה שיש בקופות - הוא הנקרא שירי הלשכה" (לשון רבינו בפ"א מהל' שקלים ה"ד). (60) שתודה ולא תיבדק, מאחר שלא יקריבו מנחתה, כי אפילו לאחר ששתתה אם לא יקריבו מנחתה לא תיבדק (סוטה יד). שהרי קראה התורה מנחה זו בשם "מזכרת עון" (במדבר שם טו), כמבואר שם כ, ב.

יג. וְאַחַר כֵּן לֹאֲחֶזֶק הַמִּנְחָה מִן הַכְּפִיפָה וְנוֹתְנָה לְכָלִּי שְׂרֵת⁶¹, וְאֵינוּ נֹתֵן עָלֶיהָ שְׁמֹן וְלֹא לְבוֹנָה⁶². וְאִם נָתַן - לֹאֲחֶזֶק עַל הַשְּׂמֹן בְּפָנֵי עֲצָמָהּ⁶³. שְׁנֵאמַר: לֹא יִצַק עָלֶיהָ⁶⁴ שְׁמֹן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ⁶⁵ לְבוֹנָה.

(61) כלי קודש, שמשרתים בו במקדש. וכל כלי השרת היו מכסף או מזהב, ומותר לעשותם משאר מיני מתכת (פ"א מהל' כלי המקדש ה"ג). (62) בניגוד לשאר מנחות שנותן עליהן שמן ולבונה, והכל כדי "שלא יהא קרבנה מהודר, שהשמן קרוי אור, והיא עשתה בחושך, והאמהות נקראות: "לבונה" והיא פירשה מדרכיהן" (רש"י לתורה ע"פ מדרש תנחומא פ' נשא אות ג) וה'חינוך' (מצוה סטו) אומר: השמן הוא עליון כל כל המשקים שהוא צף על כולם, והסוטה שקלקלה מעשיה וכו', אין ראוי להדר קרבנה בשמן, הנכון לגדולה למשוה בו המלכים והכהנים הגדולים. (63) הרי שני לאוין נפרדים, וראה ב'ספר המצוות' לרבינו לא-תעשה קה, שמביא בשם מכילתא: "לא יצוק עליו שמן . . . מגיד שהן שתי אזהרות". והוא ב'ספר' זוטא, פרשה נשא. (64) כן הוא בכ"י תימן. ובדפוסים שלפנינו, בטעות: "עליה". (65) כן הוא בכ"י תימן ובדפוס רומי. ובדפוסים שלפנינו, בטעות: "עליה".

יד. וּבְכָל זְמַן שְׁפֹרַע רֵאשָׁה וְנוֹתֵן הָעֶשְׂרוֹן עַל יָדֶיהָ יְהִיּוּ הַמִּים בְּפָלֵי בֵּיד הַפֶּהוּ, וְיִקְרָא אוֹתָהּ אֶת הַמִּים⁶⁶; שְׁנֵאמַר: וּבֵיד הַפֶּהוּ יְהִיּוּ מֵי הַמַּרְיָם הַמְאָרִים.

אורחים אמר לקב"ה "להמתין לו עד שירויך ויכניס את האורחים". בזכות הנהגה זו זכו ישראל לשתי מצוות, אפר פרה ועפר סוטה, שתוכנן הוא ויתור הנותן לטובת האחר.

הדין בהזאת אפר פרה אדומה הוא ש"כל העוסקין בפרה מתחילה ועד סוף" טמאים. במצוה זו נדרש הכהן שעניינו קדושה וטהרה עם עבודת המקדש, לרדת ממדרגתו ולהיטמא - דבר המונע ממנו עבודה במקדש - כדי להביא טהרה ליהודי אחר. גם בעפר סוטה מצינו שבכדי לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה תורה "שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים" והרי אין חילול הקודש גדול יותר ממחיקת שמו של הקב"ה (בידים), ובכ"ז ציוותה תורה למוחקו. ועוד במקום שמדובר באשה שהתנהגותה היא היפך הצניעות שהרי נסתרה גם אחר התראת הבעל, כי זהו השכר שנתן הקב"ה לישראל על שוויתר אא"ע על עניני הרוחניים ועזב גילוי השכינה כדי לדאוג לאורחים, כך ממש הקב"ה "מוותר" על קדושת שמו למען השלום שבין איש לאשתו.

(לקו"ש חלק כה, עמ' 79 ואילך)
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

(43) ברצפת ההיכל. (44) לאחזה בה להגביה הטבלה משאר הרצפה שהיא כולה אבני שיש. (45) שיעור עפר שיהא נראה וניכר על פני המים, ולא יהא נבלע בתוכם (סוטה, שם). (46) צמח בר ועליו מרים, ונוכר בתורה (דברים כט, יז). (47) סוטה כ, א. (48) סוטה יח, א. וכ, ב. (49) שם יט, ב.

יא. וְאַחַר כֵּן כֵּן אֶחָד בָּא אֵלֶיהָ מִפְּהֵי הָעֶזְרָה⁵⁰, וְאוֹחֶזֶת בְּבִגְדֶיהָ מִכְּנֶגֶד פְּנֵיהָ, וְקוֹרֵעַ עַד שֶׁהוּא מְגַלָּה אֶת לְבָבָהּ, וּמְגַלָּה שְׁעָרָה וְסוֹתָר מִחֲלֻפּוֹת רֵאשָׁהּ⁵¹, פְּדֵי לְנוֹלָהּ. וּמְבִיא חֲבֵל מְצִרִי⁵², פְּדֵי לְהִזְכִּירָה מְעִשָׂה מְצִרִים⁵³ שְׁעָשְׂתָהּ. וְאִם לֹא מְצָאוּ מְצָרִי - מְבִיא חֲבֵל מִכָּל מְקוֹם. וְקוֹשְׁרוֹ לְמַעַל מַדְדֶיהָ, פְּדֵי שְׁלֹא יִפְלוּ הַבְּגָדִים וְנִמְצְאוּ עֲרָמָה, שְׁהָרִי נִקְרָעוּ⁵⁴.

(50) ובתוספתא (סוטה פ"א ה"ה) שנינו: "כהנים מטילים ביניהם גורלות, כל מי שעלה גורלו, אפילו כהן גדול - יוצא ועומד בצד סוטה ואוחז בבגדיה" שלא יחשדו בכהן, שקפץ להשקותה כדי לראות שערה ולבה ('חסדי דוד', שם). (51) סוטה ז, א. ושם ח, א: "ופרע את ראש האשה - מלמד שהכהן סותר את שערה", מרבה בגלויה, שסותר את קליעתה, ופרע - לשון גילוי הוא (רש"י). (52) עשוי מסיב הגדל סביב הדקל וכרוך עליו (רש"י שם ז:). (53) השטופים בזנות ('ירושלמי' שם פ"א ה"ו). וכן הכתוב אומר בפרשת העריות (ויקרא יח, ג): "כמעשה ארץ מצרים . . . לא תעשו". (54) סוטה, שם.

יב. וְאַחַר כֵּן מְבִיא עֶשְׂרוֹן⁵⁵ קָמַח שְׁעוּרִים⁵⁶ מְשָׁל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מֵאַרְעוֹת שְׁאָרְעוּ לָהּ לְצַפּוֹת בְּטָן וְלִנְפִיל יָרָךְ. וְכָל זֶה, אִם לֹא בָּא בַּעֲלָהּ בְּיָאָה אֲסוּרָה מְעוּלָם; אֲכָל אִם בַּעַל בַּעֲלָהּ שֶׁל אֲסוּר - אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ⁸⁵.

(84) סוטה כז, ב במשנה. (85) לעיל פ"ב ה"ח.

יח. וְאִם עָבַר וְהִשְׁקָה אֶת אִשְׁתּוֹ - הֲרִי זֶה מוֹסִיף עַל חֲטָאתוֹ פְּשַׁע, שֶׁגָּרַם לְשֵׁם הַמְּפָרֵשׁ שִׁמְחָה בְּמַיִם לְבַטְלָהּ, וּמוֹצִיא לְעֹז עַל מֵי סוּטָה, שֶׁאִשְׁתּוֹ אוֹמַרֶת לְאַחֵרוֹת שֶׁזֶנְתָה וְלֹא בְּדָקוּ בָּהּ הַמַּיִם, וְהִיא לֹא תִדַּע שֶׁמְעַשֵּׂי הַבַּעַל גָּרְמוּ שֶׁלֹּא בְּדָקוּ בָּהּ.

יט. לְפִיכָךְ⁸⁶, מְשַׁרְבוּ הַמְּנַאֲפִים בְּגִלּוֹי בְּבֵית שְׁנֵי, בְּטָלוּ הַסְּנֵהֲרִיין⁸⁷ אֶת מֵי הַמְּרִים, וְסָמְכוּ עַל הַפְּתוּב בַּקְּבֵלָה: לֹא אֶפְקוֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם פִּי תִזְנִינָה⁸⁸ וְגו'.

(86) הואיל ואין המים בודקים אותה כשאין הבעל מנוקה מעוון. (87) סוטה מז, א במשנה. "ורבי יוחנן בן זכאי הפסיקין" (שם). (88) ומפרש רש"י (שם): "לא אפקוד על ניאוף נשותיכם לבדקן, ומפני מה? על בנותיכם כי תזנינה (שאפילו אם בניו ובנותיו נואפים, אין המים בודקים אותם, כמבואר שם מז:) ועוד כי הם עם הזונות יפרדו, הם עצמם (הבעלים) נואפים כפרדים הללו", וכתב הרמב"ן (במדבר ה, כ): "ואין הכתוב אומר, שתהיינה הנשים הנואפות פטורות מן העוון בעבור שבעליהן נואפים, רק שלא יעשה בהן הנס הגדול הזה, שהוא נעשה לכבודם ולהיותם עם קדוש, והם לא יבינו בטובה הזאת ולא יחפצו בה. וזה אמר הכתוב (הושע ד, יד): "ועם לא יבין ילבט", כלומר ילכד בסכלותו".

כ. סוטה שִׁישׁ לָהּ זְכוּת תְּלִמּוּד תּוֹרָה⁸⁹, אָף עַל פִּי שְׂאִינָה מְצִיָּה עַל תְּלִמּוּד תּוֹרָה⁹⁰ - הֲרִי זֶה תּוֹלָה⁹¹ לָהּ, וְאִינָה מֵתָה לְשַׁעֲתָה⁹², אֲלֵא נְמוּקָתָ⁹³ וְהוֹלְכָתָ, וְחֲלָאִים כְּבָדִים בְּאֵין עֲלֶיהָ, עַד שֶׁתִּמּוּת⁹⁴ אַחַר שְׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם אוֹ שְׁלֹשׁ, לְפִי זְכוּתָהּ⁹⁵. וְהִיא מֵתָה בְּצִבְיָתָ בְּטָן וּבְנִפְלֵת אִיבְרִיין⁹⁶.

(89) שמוליכה את בניה ללמוד תורה או ממתנה לבעלה כשהלך חוץ לעיר לעסוק בתורה (סוטה כא.). (90) כמבואר בפ"א מהל' תלמוד תורה ה"א. (91) מאריך לה הזמן. (92) מיד. (93) מתנוונת. (94) סוטה כב, ב במשנה. (95) "יש זכות תולה שנה אחת. . . יש זכות תולה ג' שנים" (שם כ. במשנה). ובירושלמי' (שם פ"ג, ה"ד) אמרו: "שנה אחת - מנכוכדנצור, שכתוב בו (דניאל ד, כד-כו): וחסטיך בצדקה פרוק. . . הן תהוין ארכא לשלותך. . . לקצת ירחין תרי עשר; שתי שנים - מאמנון, שנאמר בו (שמואל-ב, יג, כג-כח): ויהי לשנתיים ימים. . . הכו את אמנון והמיתם אותו, וכל אותן שתי שנים היה עוסק בתורה: שלש שנים - מאחאב, שנאמר בו (מלכים-א, כב, א): וישבו שלש שנים אין מלחמה בין ארם ובין ישראל.

(66) "כדי להטיל אימה עליה" (במדבר רבה פ"ט, לג). טו. וְאַחַר כֵּךְ מִשְׁקָה אוֹתָהּ. וְאַחַר שֶׁתִּשְׁתָּה לֹקַח כְּלֵי שֵׁרֶת שָׁבוּ הַמְּנַחָה וְנוֹתְנוּ עַל יְדֵיהָ⁶⁷. וְכֵהֵן מְנִיחַ יָדוֹ תַּחְתֵּיהָ⁶⁸ וּמְנִיפָהּ⁶⁹ בְּמִזְרָח, כְּשֶׁאָר כָּל הַתְּנוּפוֹת⁷⁰, מוֹלִיךְ וּמְבִיא⁷¹ מַעֲלָה וּמוֹרִיד⁷². וְאַחַר כֵּךְ מַגִּישׁ הַמְּנַחָה⁷³ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מְעַרְבִית שֶׁל מִזְבֵּחַ⁷⁴, כְּשֶׁאָר מְנַחֹת שֶׁל יַחֲדֵי⁷⁵, וְקוֹמִין, וּמְקַטִּיר הַקֶּמֶן, וְהִשְׁאָר נֹאכָל לְכֹהֲנִים⁷⁶.

(67) סוטה יט, א במשנה. (68) תחת יד האשה. (69) שהמנחה צריכה תנופת יד הכהן, משום שנאמר (במדבר שם, כה): "ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות והניף את המנחה", ולמדו חז"ל שצריכה גם תנופת יד הבעלים, היא האשה, שהיא בעלת מנחה זו (שם וברש"י). ובירושלמי' פ"ג ה"א, שאלו: ואין הדבר מכוער? (שיניח הכהן ידו תחת יד אשה). ותיצו: "אין יצר הרע מצוי לשעה". כלומר, לשעה מועטת כזו לא חששו. (70) שהיו כמזרח המזבח, כמבואר במנחות פ"ה מ", וברמב"ם פ"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"א. (71) לארבע רוחות הארץ. כלומר, להקב"ה שארבע הרוחות הן שלו (סוכה לז:). (72) למי שהשמים והארץ שלו (סוכה, שם). (73) משום שנאמר (במדבר שם, שם): "והניף את המנחה - והקריב אותה אל המזבח" - "זו ההגשה" (מנחות ט:). (74) סוטה יד, ב. (75) כמבואר בפ"ג מהל' מעשה הקרבנות הי"ב. (76) ככל יתר המנחות (פי"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"ט). ואם בעלה כהן - אין שיריה נאכלים, כמבואר לקמן פ"ד ה"טו'.

טז. אִם טְהוֹרָה הִיא - יוֹצֵאת וְהוֹלְכָתָ לָהּ, וְהֲרִי הִיא מְתָרֶת לְבַעֲלָהּ. וְאִם טְמֵאָה הִיא⁷⁷ - מִיָּד פְּנִיָּה מוֹרִיקוֹת, וְעֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת, וְהִיא מִתְמַלֵּאת גִּידִין גִּידִיין⁷⁸. וְהֵן⁷⁹ אוֹמְרִין: הוֹצִיאֶנָּה (הוֹצִיאֶנָּה), כְּדִי שֶׁלֹּא תִפְרֹשׁ נְדָה⁸⁰, וְהַנְּדוֹת מְטַמְּאוֹת עֲזַרַת נְשִׁים⁸¹. וְהֵן מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מְעֵרַת נְשִׁים שֶׁהִיא עוֹמְדַת בָּהּ. וּבְטָנָה צְבָה בְּתַחֲלָה⁸², וְאַחַר כֵּךְ תִּפְלֵ יֶרֶכָה וְתִמּוּת⁸³.

(77) לאחר הקרבת מנחתה על המזבח. (78) מתוך שבשרה נפוח, נראית כמלאה גידים (סוטה כ. במשנה וברש"י שם). (79) הנוכחים שם. (80) מחמת פחד מות, שהפחד הפתאומי מרפה הדמים ופוחח המקור (סוטה כ:). (81) כלים פ"א מ"ח. אבל מחמת טומאת מת - אין אנו חוששים, שהרי מותר להכניס מת לעזרת נשים שהיא מחנה לוייה והיא בכלל הבית (פ"ז מהל' בית הבחירה ה"טז), ושער ניקנור - דינו כמחנה לוייה (שם הי"א). (82) כי המים בודקים אותה לפי סדר כניסתם לגוף, וכן הכתוב אומר (במדבר ה, כב): "ובאו המים. . . במעיך, לצבות בטן ולנפיל ירך". וראה למעלה ה"ז, ובהערה כה שם. (83) ראה בסמוך ה"ב.

יז. בְּאוֹתָהּ שְׁעָה שֶׁתִּמּוּת הִיא, יְמוּת הַנּוֹאֶף⁸⁴ שֶׁהִשְׁקָה עַל יָדוֹ בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא, וְיִאָרְעוּ לוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרַט לְאִנוּסָה, שְׁהָרִי נִתְפָּשָׂה בְּחִזְקָה¹⁰⁷. וְתַמְעַל מַעַל בְּאִישָׁה - פָּרַט לְשׁוֹגְגָת¹⁰⁸. וְשָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ שִׁכְבַּת זָרַע - פָּרַט לְבֹא עָלֶיהָ דֶּרֶךְ אֵיבָרִין¹⁰⁹.

105) כגון שאמרו לה מת בעלך, ואחרי שזינתה נתברר שהוא חי (רש"י סוטה לב:). או שנים שקידשו שתי נשים, ובשעת כניסתן לחופה הוחלפו של זה לזה (יבמות לג:). ובאשת ישראל, המדובר כאן, שהיא מותרת לבעלה אם זינתה באונס או בשגגה. 106) שוכב עמה בפריצות בקירוב בשר (רש"י סוטה כו:). 107) כתובות נא, ב. וירושלמי סוטה פ"ד ה"ד. וכן הוא בדברי רבינו למעלה פכ"ד מהל' אישות ה"ט. 108) 'ספרי זוטא' פרשת נשא ה, כז. וכן מבואר בסוטה כת, א. וזו לא מעלה, "שהשגגה צד אונס יש בה" (לשון רבינו לעיל פכ"ד מהל' אישות ה"כ). אבל זינתה שסברה מותר לזנות, הרי זו כמזידה ואסורה לבעלה (שו"ע אהע"ז סי' קעח ס"ג). ובביאור הגר"א שם, אע"פ שלא מעלה במקום (= בהקב"ה), מעלה באישה. שלא נאמר בתורה: ומעלה מעל בה' אלא באישה. וראה למעלה הל' אישות שם ה"ט והערה צ. 109) סוטה כו, ב. ואף-על-פי שהבעל מקפיד על זה, לא נאסרה עליו בזה (שם). והעיר בעל המשנה למלך' כאן בדברי רבינו: מה משמיע לנו רבינו שכל אלו אין המים בודקין אותן, הלא פשוט הוא הדבר שהרי כל אלו מותרות לבעליהן.

~ שבת קודש כ"ה טבת ~

פָּרַק רְבִיעִי

1) ביאר בו רבינו דיני השקאת הסוטה, דיני כתיבת המגילה ומחיקתה, ואם אמרה אחרי שנמחקה המגילה טמאה אני, נשפכו המים, לנו הלילה, הקדים עפר למים או לא היה עפר בהיכל, מנחת סוטה.

א. בַּחֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵי בְּאֶדְרֵי נִפְנִין בֵּית דִּין לְצָרְכֵי הַרְבִּים², וּבִדְקִין עַל הַרְאוּיָה לְשִׁתּוֹת לְהַשְׁקוֹתָהּ³, וְעַל הַרְאוּיָה לְקַנָּא לָהּ⁴ וְלַהּוֹצִיאָה בְּלֹא כְּתָבָהּ⁵. וּבְכָל זְמַן מְשַׁקֵּין אֶת הַסּוֹטוֹת⁶.

2) כל צרכי צבור אם היו תלויים, ועדיין לא הסתדרו, בית דין מזדרז להשלימם מאותו יום והלאה שהוא קרוב לסוף שנת תורה הנגמרת בסוף חודש אדר ובוודאי מי שהזדרז והקדים לעשות לפני זמן זה הרי זה משובח. 3) הואיל ובזמן זה שוקד בית הדין על תקנת הצבור כגון תיקון רחובות וציון קברות שהם צרכי רבים, הוא נפנה גם לצרכים אלו. 4) להתרות בה, שלא תיסתר עם פלוני, כגון מי שנתחרש בעלה והעם מרנן אחריה. 5) אבל אין בית דין יכול להשקותה. 6) כלומר, באותו זמן מצויה בית דין להזדרז ביותר על ביצוע השקאתה, אם לא השקוה עד כה, אבל ההשקאה עצמה קיימת בכל ימות השנה.

ב. וְאִין מְשַׁקֵּין אֶת הַסּוֹטָה אֶלָּא בַּיּוֹם. וְכָל הַיּוֹם קָשָׁר לְהַשְׁקוֹת סוֹטָה⁷. וְאִין מְשַׁקֵּין שְׁתֵּי סוֹטוֹת פְּאֻחַת, שְׁנָאֵמַר: וְהַעֲמִיד אוֹתָהּ הַפְּהֵן⁸.

כל אותן שלש שנים היה עסוק במצוות" (לפי גירסת ה'פני משה', שם). 96) שם כב, ב במשנה.

כא. סוֹטָה שִׁשְׁתָּת מִי הַמְרִים וְלֹא מִתָּה מִיָּד - הָרִי הִיא מִתְרַת לְבַעֲלָהּ, וְאֶפְלוּ הָיָה פֶּהֵן. וְאָף עַל פִּי שֶׁהִתְחִילוּ הַחֲלָאִים לְבֹא עָלֶיהָ וְחָלוּ שְׁאָר אֵיבָרֶיהָ - הוֹאִיל וְלֹא צָבְתָה בְּטָנָה וְלֹא הִתְחִיל יִרְכָּה לְנַפֵּל, הָרִי זֶה מִתְרַת⁹⁷. אֲבָל מִשֶּׁהִתְחִיל בְּטָנָה לְצַבּוֹת וְיִרְכָּה לְנַפֵּל - הָרִי זֶה אֲסוּרָה וְדָאִית⁹⁸.

97) ואין אומרים: ודאי זינתה באונס, ולפיכך באו עליה כל החלאים האלה, ומפני שלא זינתה ברצון ולא נתייסרה כדרך כל הסוטות - אלא מתירים אותה, מפני שחלאים אלו אינם סימן שזינתה, ומספק אין אנו יכולים לאסרה על בעלה (משנה למלך להלן הכ"ד, עיי"ש). 98) בניגוד לחלאים הנ"ל, שאינם סימן ברור שזינתה באונס - אם צבתה בטנה, הרי זה ברור שזינתה ואסורה.

כב. סוֹטָה שִׁשְׁתָּת וְהִיתָה טְהוּרָה⁹⁹ - הָרִי זֶה מִתְחַזְּקַת וּפְנִיָּה מְזַהֵירוֹת. וְאִם הָיָה פֶּה חָלִי - יִסּוּר. וְתַתְעַבֵּר וְתִלְד זָכָר. וְאִם הָיָה דֶּרֶךְ לִילֵד בְּקִשֵׁי - תִלְד בְּמַהֲרָה. הָיָה דֶּרֶךְ לִילֵד נְקֻבוֹת - תִלְד זְכָרִים¹⁰⁰.

99) גמורה. ללא כל תליה באיזו זכות שהיא, או מפני שלא היה בעלה מנוקה מעוון. 100) שם. ובירושלמי (סוטה פ"ג ה"ד) אמרו: "ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא - וכי אין אנו יודעים שאם לא נטמאה טהורה היא? אלא סוף המקום פורע בה תחת ניוולה. . . יולדת בצער, יולדת בריוח" וכו'. ובתרגום יונתן (במדבר ה, כח) נאמר: "ואין לא אסתאבת אנתתא. . . ותיפוק זכיא - נזיוה מנהר" כלומר, תצא בפנים מזהירות.

כג. בָּאוּ עַדֵי טַמְאָה אַחַר שִׁשְׁתָּתָה - הָרִי זֶה תִצָּא בְּלֹא כְּתָבָהּ וְאֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ, וְאֶפְלוּ לֹא אָרַע לָהּ דְּבַר מִדְּבָרִים אֵלּוּ; מִפְּנֵי שְׁאִין הַמִּים בּוֹדְקִין אֶלָּא מִי שְׁאִין לָהּ עַדִים שְׁמוּדִיעִין זְנוּתָהּ¹⁰¹. וְעוֹד, שְׁמָא בַּעֲלָהּ אֵינּוּ מְנַקֵּה מַעוֹן, לְפִיכָף לֹא בְּדָקוּ הַמִּים אֶת אִשְׁתּוֹ¹⁰². אֲבָל אִם בָּא עַד אַחַד וְהַעִיד שֶׁהִיתָה טַמְאָה - אֵינָה אֲסוּרָה¹⁰³, וְתִשָּׁב תַּחַת בַּעֲלָהּ, שְׁהָרִי שִׁתְתָּהּ¹⁰⁴.

101) שנאמר (במדבר ה, יג): "ועד אין בה" - שאין מי שידע בה, אז המים בודקים אותה (סוטה ו.). 102) ראה למעלה פ"ב ה"ח. 103) שעד אחד אינו נאמן לאסרה על בעלה. 104) ולא נבדקה, אבל אילו בא העד לפני ששתתה, היתה אסורה לבעלה ואינה שותה, כמבואר לעיל פ"א הי"ד.

כד. אִשָּׁה שִׁזְנָתָה בְּאִנּוּס אוּ בְּשִׁגְגָה¹⁰⁵, או שְׁבָא עָלֶיהָ זֶה שְׁקָנָא לָהּ עִמּוּ דֶּרֶךְ אֵיבָרִים¹⁰⁶ - אִין הַמִּים בּוֹדְקִין אוֹתָהּ. שְׁנָאֵמַר: וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נמחק. וגם אין בהם קדושה לעניין מעילה אף על פי שהם מן הכיור - לפי שכל קדושתם אינה אלא לברר את הספק והרי נתברר, והרי זה ככל דבר שנעשה מצוותו שאין מועלים בו. (23) שאינה באה אלא להזכיר עוונה, וזו - עוונה וזכור על פיה.

ז. מגלת סוטה שכתבה בליה - פסולה; שגאמר: וכתב וגומר, והשקה וגו', והקריב וגו' - פשם שקרבנה ביום²⁴, כף פתיבת המגלה והשקיתה ביום²⁵. כתבה למפרע²⁶ - פסולה; שגאמר: האלה - על הסדר²⁷. כתבה קדם שתקבל עליה השבועה - פסולה; שגאמר: והשביע וכתב.

(24) שאין קרבן קרב בליה. (25) בסוטה יז: למדוה מפסוק אחר: "נאמר כאן: ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת, ונאמר להלן: על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט, מה המשפט ביום אף מגילת סוטה ביום". (26) בסדר הפוך, הקדים לכתוב המאוחר ואיחר לכתוב המוקדם. (27) כמו שהן כתובות בפרשה.

ח. כתבה אגרת²⁸ - פסולה; שגאמר: בספר²⁹. כתבה על שני דפי³⁰ - פסולה; שגאמר: בספר - ספר אחד ולא שנים ושלישה. ואינו כותב לא על הניר³¹ ולא על הדפתרא³², אלא במגלת ספר³³; שגאמר: בספר. ואם כתבה על ניר או דפתרא - פסולה³⁴.

(28) שלא שירטט שורותיה. (29) והלכה היא: "שאיין כותבים ספר תורה... אלא בשרטוט". (30) כדפיין של ספר תורה העשויים עמודים. (31) של עשבים, שכותשים אותם עד שנעשה כמו עור. (32) עור שאינו מעובד כל צורכו, - מלוח וקמוח אבל אינו מעופץ בעפצים. (33) קלף מעובד כל צורכו. (34) כשם שאם כתבה איגרת פסולה מפני שאינה "ספר", כמו כן נייר ודיפתרא שאינם "ספר" - פסולים אפילו בדיעבד.

ט. ואם כתבה ישראל או פהן קטן - פסולה; שגאמר: וכתב הפהן³⁵. אינו כותבה לא בקומוס³⁶ ולא בקנקנתום ולא בכל דבר שרשומו נפר ועומד³⁷, אלא בדיו שאין בו קנקנתום; שגאמר: וכתב ומחה - כתב שהוא יכול להמחות. ואם כתב בדבר המתקיים - פסולה.

(35) והקטן פסול שאין לו כוונה לכתוב לשמה, שהרי אינו בר דעת. (36) שרף האילן ומתיכו במים. (37) קיים, שאינו יכול להימחק.

י. נשאר במגלה רשם כתב נפר - פסולה, עד שימחק יפה יפה. כתב אות אחת ומחקה, וחזר וכתב אות שניה ומחקה, עד שהשלים - פסולה, עד שתהיה פלה כתובה³⁸.

(38) שנאמר: "ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת" - עד שתהא כולה כאחד.

(7) אף על פי שזרזים מקדמים למצוה - כל היום כשר לכך, מעלות השחר עד צאת הכוכבים. (8) ובגדרים עג. "שנאמר והשקה - אותה לבדה".

ג. סוטה שגאמרה 'איני שותה' מחמת יראה ופחד שיש לה⁹ - יכולה לחזור ולומר 'הריני שותה'; אבל אמרה 'איני שותה' והיא בריאה ואינה יראה ולא פוחדת - אינה יכולה לחזור ולומר 'הנני שותה'¹⁰.

(9) שמה יבדוקה המים ואפילו[ן=אם] היא טהורה [=יגרמו לה המים לכל הדברים הלא טובים הכתובים בפרשה]. (10) כיוון שאמרה איני שותה והיא בריאה הרי זו כאמרה: "טמאה אני" ואין צריכים עוד לבדוקה. שהרי בדוקה ועומדת היא.

ד. אמרה 'איני שותה' קדם שתמחק המגלה¹¹ - הרי מגלתה נגנזה¹², ואינה פשרה להשקות בה סוטה אחרת¹³, ומנחתה מתפזרת על הדשן¹⁴. ואם אמרה 'איני שותה' אחר שנמחקה המגלה¹⁵ - מערערין¹⁶ אותה ומשקין אותה בעל כרחיה.

(11) במים המרים. (12) כל כתבי הקודש שאינם ראויים לקרוא בהם נגנזים, שלא יתבזו. (13) שהרי לא נכתבה לשם זו. (14) מקום היה בעזרה, ששרפו בו קדשי קדשים שנפסלו ואף זו נתקדשה כבר בכלי שרת. ודינה להשרף שם. "מתפזרת", היינו נשרפת. (15) וגרמה שיימחק שם שמים על ידה. (16) מהממים ומכריחים אותה. ערער - לשון בלבול ותימהון. כי אולי טהורה היא ומחמת פחד היא יראה לשתות. ורש"י מפרש: מערערים - "כלומר, פותחים פיה שלא בטובתה ושופכים המים לתוך גרונה".

ה. ומאימין עליה שתשתה, ואומרין לה: בתי, אם ברור לך הדבר ששתה אתה - עמדי על בריך¹⁷ וישתי ואל תפחדי. לפי שאין המים דומין אלא לסם¹⁸ יבש מנח על פשר חי: יש שם מפה - מחלחל¹⁹ ויורד, אין שם מפה - אינו עושה פלום²⁰.

(17) ודאותך, ורש"י מפרש: נקיותך. (18) עשב מרפא. (19) חודר. (20) וכל זה "אומרים לה - כדי להתירה לבעלה, שלא תירא מן המים ותאמר טמאה אני, והיא טהורה, ותוציא לעז על עצמה ועל בניה".

ו. אמרה 'טמאה אני', אף על פי שנמחקה המגלה - המים נשפכין²¹, מפני שאין פהן קדשה²², ומנחתה מתפזרת על הדשן²³.

(21) כיוון שאמרה טמאה אני, בדוקה ועומדת היא, ומים המרים לא ניתנו אלא לברר הספק. (22) "שאף על פי שנמחקה המגילה לתוכן, אין בהן משום קדושה שאין קדושתה אלא לברר את הספק". רוצה לאמר שאין בהם קדושה מצד שנמחקו בו השמות הקדושים, - והיה לנו להשוותם לספר תורה שבלה או שנפסל שהוא צריך גניזה - מכיוון שלכתחילה נכתבו השמות על מנת למחקם על המים, אין הם דומים לספר תורה שנכתב לקיום ושוב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יד. הקריב את מנחתה ואחר כך השקה - פשרה. נטמאת מנחתה קדם שניחנה בכלי שרת⁵⁶ - הרי זו תפדה, ככל המנחות שנטמאו קדם שיתקדשו בכלי שרת, ויביאו מנחה אחרת⁵⁷. נטמאת המנחה אחר שקדשה בכלי שרת⁵⁸ - הרי זו תשרף. וכן אם אמרה 'טמאה אני' קדם שתקמין המנחה⁵⁹, או שאמרה 'איני שותה'⁶⁰, או שלא רצה בעלה להשקותה, או שבאו עדי טמאה, או שמת הוא⁶¹, או שמתה היא - הרי המנחה פלה נשרפת⁶². ואם ארע אחד מאלו אחר שקרב הקמין - אין השירים נאכלין.

56 שאין בה קדושת הגוף אלא קדושת פה בלבד. 57 בדמי הפדיון. 58 שקדשה קדושת הגוף ואינה יוצאת עוד לחולין, שכלי שרת מקדשים את הראוי להם, שלא יצאו עוד לחולין ככתוב בהם: "כל הנוגע בהם יקדש". 59 אינה ראוייה עוד להיקרב שהרי אינה באה אלא להזכיר עוונה של זו שתיבדק, והרי היא בדוקה ועומדת, וגם אינה ראוייה להיקרב נדבה, שמנחת שעורים אינה כשרה אלא לסוטה ולעומר. 60 ועדיין לא נמחקה מגילתה, כי אם נמחקה משקים אותה בעל כורחה. 61 ואין עוד צורך במנחתה. 62 בבית הדשן.

טו. הנה בעלה פהן - אין שרי מנחתה נאכלין, מפני שיש לפעל חלק בהם⁶³; ואינה עולה פלה לאשים כמנחת זכרי פהנה⁶⁴, מפני שיש לה חלק בהם⁶⁵; אלא הקמין קרב לעצמו, ושירים מתפזרין על בית הדשן. נמצאו עדיה⁶⁶ זוממין⁶⁷ - מנחתה תצא לחליון⁶⁸.

63 שמשלו היא באה, והתורה אמרה: "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל". 64 שמנחתם אינה נקמצת אלא עולה כליל על המזבח. 65 שלכפרתה היא באה ואין מנחת זר קריבה בלי קמיצה. 66 עדי סתירתה שעל ידיהם באה לכך. 67 שהעידו שקר. 68 בלא פדיון, שהכל בטעות היה, והקדש טעות אינו הקדש.

טז. המקנא לאשתו על ידי אנשים הרבה⁶⁹, ונסתרה עם פל אחד ואחד מהם - הרי זה מביא מנחה אחת על ידי פלן פשמשקה אותה; שנאמר: מנחת קנאת היא - מנחה אחת לקנויין הרבה⁷⁰.

69 שהתרה בה אל תסתרי עם פלוני ופלוני. 70 בכריתות ט: דרשוה מהפסוק "זאת תורת הקנאות" - תורה אחת לקנויין הרבה, שלא נאמר "תורות", אלא "תורת".

יז. יש לפעל לגלגל⁷¹ בשבועה עליה שלא זנתה עם איש זה שקנא לה בו ולא עם איש אחר⁷², ושלא זנתה תחתיו משנתארסה קדם שתנשא ולא אחר שנשאת⁷³. אבל אינו מגלגל עליה שלא זנתה קדם הארוסין ולא אחר שגרשה, אם גרשה והחזירה; שאם זנתה בעת זה⁷⁴ לא תאסר עליו⁷⁵, וכל שתבעל

יא. כתבה שלא לשמה, או מחקה שלא לשמה³⁹ - פסולה. כתב שתי מגלות לשתי סוטות ומחקן לתוך פוס אחר⁴⁰, או לתוך שתי פוסות וערבן בכוס אחד⁴¹, והשקה לשתייהן - פסולה⁴², לפי שכל אחת מהן לא שתתה מגלתה. מחקן בשני פוסות וערבן, וחזר וחלקן לשני פוסות - לא ישקה אותן, ואם השקה - פשר⁴³. ואם נשפכו המים⁴⁴ - הרי זה כותב מגלה אחרת ומביא מים אחרים⁴⁵. נשפכו ונשפתי מהן - לא ישקה את השאר⁴⁶, ואם השקה - פשר⁴⁷.

39 שבשעת המחיקה התכוון לשם סוטה אחרת, והפסוק אומר: ועשה לה הכהן, שיהיו כל מעשיה לשמה. 40 שאין המחיקה ניכרת במים שהיא לשמה. 41 אף על פי שהמחיקה הייתה ניכרת בשעת נתינת המגילה לכוס כל אחת לשמה. 42 שהרי נתעברו לבסוף ובשעת השתייה אין החלקים ניכרים של מי הם. 43 בעיני שלא נפשטה, ומספק אין אנו מחייבים לכתוב מגילה שנייה ולמחוק שם שמים שנית, ואנו אומרים "יש בריחה", כאילו הובר הדבר אחרי חלוקת המים לשני פוסות - שכל אחת שתתה את חלקה הראוי לה. 44 ולא נשאר מהם כלום. 45 ואין אומרים לא נמחק בגללה שם שמים שתי פעמים. 46 כי לכתחילה עליה לשתות את כל מי מחיקת המגילה כולה. 47 בעיני שלא נפשטה ומספק אין אנו מחייבים לכתוב לה מגילה שנית ולמחוק לה שם שמים פעם שנייה.

יב. מי סוטה שלונג⁴⁸ - נפסלין בלינה⁴⁹. הקדים עפר למים - פסולה⁵⁰. לא היה שם עפר בהיכל - מביא עפר מבחוץ ומניחו בהיכל⁵¹, ולוקח ממנו ונותן על פני המים⁵². ואינו מביא אפר⁵³, אבל מביא רקבובית⁵⁴ שהיא בעפר.

48 שעבר עליהם הלילה מאז שאיבתם מן הכיור ועד להשקאה. 49 הואיל ונתקדשו בכלי שרת, שהרי בחצי לוג שבמקדש היה מודד וגם נתקדשו בכיור, וכלי שרת מקדשים להיפסל בלינה. 50 שנאמר: "ומן העפר... יקח הכהן ונתן אל המים" - המים תחילה ואחר כך נתינת העפר אל המים. 51 על קרקע ההיכל. 52 שלא נאמר בתורה: ומקרקע המשכן יקח, אלא: "ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן", לא הקפיד הכתוב אלא שיהא העפר מונח על קרקעית המשכן שעה אחת, אבל אם יכניס עפר מבחוץ להיכל ולא יתנו על גבי הקרקע - אינו כשר להשקאה. 53 שאין האפר נקרא עפר. ואף על פי שלעניין כיסוי הדם גם האפר נחשב כעפר ומכסים בו - בסוטה נתמעט אפר משום שנאמר בה: "בקרקע המשכן" - שיהא דומה לקרקע. 54 ירק רקוב.

יג. ולא יחפור בקרדם בהיכל ויוציא עפר, שנאמר: אשר יהיה בקרקע המשכן⁵⁵. ואם חפר והוציא עפר - פשר.

55 לא הקפיד הכתוב אלא שיהיה על קרקע המשכן, שהרי לא נאמר: ומקרקע המשכן יקח.

וְקָנָא לָהּ בְּפָנַי עֲדִים מִתּוֹךְ אֶחָד מִכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּוּ
- הָרִי זֶה קִנּוּי.

(82) להזהירן ולהתרות בהן שלא יתנהגו בפריצות. (83) זו חובה, כדברי רבי עקיבא. (84) ממרום, ששונא את הפריצות.

יט. אין ראוי לקפץ ולקנאות בפני עדים תחלה⁸⁵, אלא בינו לבינה, בנחת ובדרך טהרה ואזהרה, כדי להדריכה בדרך ישרה ולהסיר המכשול⁸⁶. וכל מי שאינו מקפיד על אשתו ועל בניו ובני ביתו ומזהירן ופוקד⁸⁷ דרכיהן תמיד עד שידע שהן שלמין מכל חטא ומעון - הרי זה חוטא; ושנאמר: וידעת כי שלום אהלך⁸⁸, ופקדת נך⁸⁹ ולא תחטא.

(85) בפעם הראשונה, שבזה הוא מטיל קנאה בינו לבינה, שמביישה בפני אחרים וגורם לכעס ורוגז בבית, ואף על פי שמצוה לקנאות, אין זה אלא בפעם השנייה, אבל בפעם הראשונה אסור לו להטיל קנאה בינו לבינה. (86) אבל לא להקניט ולצער, ובפרישה לטור מפרש דברי רבינו: "שיאמר לה בפירוש שלא על מנת לאסור אותך אני מקנא לך אלא שתזהרי מן הכיעור והדומה לו". (87) בודק ומבקר. (88) זו אשתו. (89) אלו בני ביתו.

סליקו להו הלכות סוטה, ונגמר ספר נשים
בסיעתא דשמיא.

ומנן פְּרָקִי חֻמְשִׁים וּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים: הַלְכוֹת
אִשּׁוּת - עֲשָׂרִים וְחֻמְשָׁה פְּרָקִים. הַלְכוֹת גְּרוּשִׁין -
שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת יְבוּם וְחֻלִּיצָה - שְׁמֹנֶה
פְּרָקִים. הַלְכוֹת נְעֵרָה בְּתוּלָה - שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים.
הַלְכוֹת סוֹטָה - אַרְבָּעָה פְּרָקִים.

פְּעָמֵי הֶכֶן בְּאַמְרַתְךָ, וְאַל תְּשַׁלֵּט בִּי כָּל אֶנָּן

וְלֹא תִהְיֶה אֲסוּרָה לּוֹ אִינוּ מִתְּנֶה עִמָּה. לְפִיכָךְ, אִם
כָּנס יְבָמְתּוֹ - אִינוּ מְגַלְגֵּל עָלֶיהָ⁷⁶ שְׁלֹא זָנְתָה
בְּשִׁהֲתָהּ שׁוֹמֵרֶת יָבָם⁷⁷. אֲבָל מְגַלְגֵּל עָלֶיהָ שְׁלֹא
זָנְתָה תַּחַת אֲחִיו⁷⁸; שְׁאִם זָנְתָה תַּחַת אֲחִיו - הָרִי זֶה
אֲסוּרָה עָלָיו⁷⁹. וְכֵן אִם גָּרְשָׁה וְהִחְזִירָה - מְגַלְגֵּל
עָלֶיהָ שְׁלֹא זָנְתָה תַּחְתּוֹ בְּנִשְׁוֹאִין הָרִאשׁוֹנִים⁸⁰. וְיֵשׁ
לוֹ לְגַלְגֵּל עָלֶיהָ בְּלִהְבֵּא, שְׁלֹא תִזְנֶה תַּחְתּוֹ, וְשְׁלֹא
תִזְנֶה אַחַר שִׁחְזוּרָנָה אִם יִגְרֹשׁ וַיִּחְזִיר. לְפִיכָךְ,
בְּשִׁתְּזוּנָה לְהֵבֵא - מִיָּם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, וַיִּאָּרְעוּ לָהּ
אוֹתָן הַמְּאֲרָעוֹת⁸¹. לְכָךְ נֵאמַר: אֲמֵן אֲמֵן - אֲמֵן
מֵאִישׁ זֶה, אֲמֵן מֵאִישׁ אַחֵר; אֲמֵן נְשׁוּאָה, אֲמֵן
אֲרוּסָה; אֲמֵן לְשֹׁעֲבֵר, אֲמֵן לְהֵבֵא.

(71) לכלול, להטיל. (72) שלא קינא לה בו. (73) כלומר, אף על פי שהארוסה אינו משיבעה, אבל כשמשיבעה גם על זנות שאחר נישואין מוסיף הוא להשביעה על זנותה משנתארסה, ואפילו לא קינא לה בהיותה ארוסה, ומכאן ל"גלגול שבועה מן התורה". (74) בזמן גירושיה. (75) שגורשה שזינתה מותרת לבעלה. (76) כשמשיבעה לאחר כניסתה. (77) שמת בעלה הקודם ומצפה ליבם שייבמנה, שהרי שומרת יבם שזינתה מותרת ליבם. (78) כשהיה קיים [=חי]. (79) על היבם. (80) שאם זינתה אז, נאסרה עליו לעולם. (81) "לכשתטמא מים מערערים אותה ובוודקים אותה" - חוזרים לה לתוך גרונה כאדם הנחנק על ידי משקה נראה כעושה ערער.

יח. מִצְוַת חֻמְמִים עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקַנְאוֹת⁸² לְנִשְׁיָהּ,
שְׁנֵאמַר: וְקָנָא אֶת אִשְׁתּוֹ⁸³. וְכָל הַמְּקַנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ,
נִכְנָסָה בּוֹ רוּחַ טְהָרָה⁸⁴. וְלֹא יִקְנָא לָהּ לֹא מִתּוֹךְ
שְׂחֹק וְלֹא מִתּוֹךְ שִׂיחָה וְלֹא מִתּוֹךְ קְלוֹת רֹאשׁ וְלֹא
מִתּוֹךְ מְרִיבָה וְלֹא לְהַטִּיל עָלֶיהָ אִימָה. וְאִם עָבַר

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

(על ידי תחבולות), והלאו השני מזהיר אפלו על התאנה והחמוד בלבד. ולשון המכלתא (פרשת יתרו): "לא תחמוד בית רעך" ולהלן הוא אומר: "לא תתאנה בית רעך" — לחייב על התאנה (במחשבה ולב) בפני עצמה ועל החמוד (במעשה) בפני עצמו". ושם אמרו: "מניין שאם התאנה אדם סופו לחמוד (בנקיטת פעולות מעשיות)? תלמוד לומר: "לא תתאנה ולא תחמוד". מניין שאם חמד אדם סופו לגזול? תלמוד לומר: "וחמדו שדות וגנלו" (מיכה ב, ב). פרוש דבר זה: שאם ראה דבר יפה אצל אחיו אם

~ יום ראשון י"ט טבת ~

מצות לא תעשה רסו.

הַמְצָוָה הָרִס'וֹ — הַאֲזַהֲרָה שֶׁהִזְהִינוּ מִלְּתוֹת
(לקשור) מִחֻשְׁבוֹתֵינוּ בְּחֻמּוֹד וְכּוֹשׁ זוֹלְתָנוּ וְלִהְתְּאוֹת לוֹ,
לְפִי שֶׁזֶה יְבִיא לִיְדֵי עֲשִׂית תַּחְבּוּלָה לְרַכִּישׁוֹ, וְזֶהוּ לְשׁוֹן
הַלְאוּ שְׂבָא בְּעִנְיָן זֶה, אָמַר: "וְלֹא תִתְאַנֶּה בֵּית רַעֲךָ"
(דברים ה, יח). וְאִין שְׁנֵי הַלְאוֹיִן עִנְיָן אֶחָד, אֲלֵא הַלְאוּ
הָרִאשׁוֹן וְהוּא "לֹא תִחְמֹד", מִזְהִיר מִלְּרַכּוּשׁ קִנְיָן זוֹלְתָנוּ

מתוך מהדורת חזק

(שמות כג, ד); "השב תשיבם לאחיד" (דברים כב, א).
 ובפרוש אמרו (בבא מציעא לב): "השבת אבדה — עשה
 הוא". ואמרו (ספרי פרשת כיתצא) עוד על האבדה:
 "נמצאנו למדים שהוא עובר על עשה ועל לא-תעשה",
 ועוד נבאר לא-תעשה של אבדה במקומו (לא תעשה רסט).
 וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ב' (בבא מציעא).

~ יום רביעי כ"ב טבת ~

מצות עשה רלו.

המצוה הרלו"ו — הצווי שנוצטוינו בדין חובל
 בחברו, והוא אמרו יתעלה: "וכי-יריבן אנשים והפה-
 איש את-רעהו" (שמות כא, יח). ואלו הם הנקראים: דיני
 קנסות. ויש פתוב הפולל דיני קנסות פלם, והוא אמרו
 יתעלה: "כאשר עשה פן יעשה לו" (ויקרא כד, יט). הפונה
 בזה שלוקחים מממונו (מה שהזיק לו) כדי מה שהזיק,
 כמו שפא בקבלה: אפלו בישו בלבד — הרי אלו גובים
 מממונו כדי אותו השעור. ודע שדיני קנסות אלו פלם
 נקי אדם באדם. וכן אם הזיקה בהמה את-האדם או
 את-הבהמה — הרי פל-הדינים האלה לא ידון בהם ולא
 יפסוק אלא בית דין הסמוכין בארץ (שנסמכו לסמכויות
 אלה ועוד — מדור לדור). וכבר נתבאר הלכות דין זה
 בפרק ח' (בבא קמא).

~ יום חמישי כ"ג טבת ~

מצות עשה רלו.

המצוה הרלו"ו — הצווי שנוצטוינו בדין חובל
 בחברו, והוא אמרו יתעלה: "וכי-יריבן אנשים והפה-
 איש את-רעהו" (שמות כא, יח). ואלו הם הנקראים: דיני
 קנסות. ויש פתוב הפולל דיני קנסות פלם, והוא אמרו
 יתעלה: "כאשר עשה פן יעשה לו" (ויקרא כד, יט). הפונה
 בזה שלוקחים מממונו (מה שהזיק לו) כדי מה שהזיק,
 כמו שפא בקבלה: אפלו בישו בלבד — הרי אלו גובים
 מממונו כדי אותו השעור. ודע שדיני קנסות אלו פלם
 נקי אדם באדם. וכן אם הזיקה בהמה את-האדם או
 את-הבהמה — הרי פל-הדינים האלה לא ידון בהם ולא
 יפסוק אלא בית דין הסמוכין בארץ (שנסמכו לסמכויות
 אלה ועוד — מדור לדור). וכבר נתבאר הלכות דין זה
 בפרק ח' (בבא קמא).

~ יום שישי כ"ד טבת ~

מצות עשה רלו.

מצות לא תעשה רפט. רצו.

המצוה הרלו"ו נדפסה ביום הקודם.
 המצוה הרפט"ט — האזהרה שהזרנו מלרצות

השליט מחשבתו עליו ונתאנה לו — הרי עבר על אמרו
 יתעלה: "לא תתחזק בו אהבת אותו הדבר עד
 שיעשה תחבולה להשיגו, ולא יחבל מלפסו ולהכביד
 עליו למכרו או להחליפו שהוא יותר טוב ממנו יותר
 יקר. אם עלה בידו דבר זה — הרי עבר גם על "לא
 תחמד" כשירפש אותו הדבר שהיה של חברו שלא היה
 לו ענין במכירתו, אלא שהכביד עליו ועשה תחבולה עד
 שהשיגו. ונמצא שעבר על שני לאוין, כמו שבארנו (שכל
 זה גורם). ואם נמנע זה מלמכור ולקבל חליפין מחמת
 חבתו לאותו הדבר, הרי אז לוקחו בחזקה ובאנס מחמת
 התחזקות אהבת אותו הדבר בנפשו, והרי אז עבר גם
 על "לא תגול". והתבונן בענין זה במעשה אהב ונבות
 (מלכיס"א, כא). הנה נתבאר לך ההבדל בין אמרו "לא
 תתאנה" ובין "לא תחמד".

~ יום שני כ' טבת ~

מצות עשה קצר.

המצוה הקצ"ד — הצווי שנוצטוינו להשיב את-
 הגזלה עצמה אם היא קימת בעינה, עם תוספת המש (אם
 כפר על גזלתה בשבועה) או למן דמיה אם נשתנתה, והוא
 אמרו יתעלה: "והשיב את-הגזלה אשר גזל וגו'" (ויקרא
 ה, כג). וכבר בארו במסכת מכות (טו), שלאו דגזל הוא
 לא שנתק לעשה ואמרו: "רחמנא אמר: לא תגזל (שם)
 יט, יג), והשיב את-הגזלה וגו'". וכבר נתבאר דיני מצוה
 זו בפרקים האחרונים (בבא קמא).

~ יום שלישי כ"א טבת ~

מצות לא תעשה רסט.

מצות עשה דר.

המצוה הרסט"ט — האזהרה שהזרנו מלהתעלם
 מן-האבדה, אלא נקחנה ונחזירנה לבעליה, והוא אמרו
 יתעלה: "לא תוכל להתעלם" (דברים כב, ג). וכבר בארנו
 (מצות עשה דר) אמרם במכילתא בענין האבדה: "נמצאנו
 למדין שהוא עובר על עשה ועל לא-תעשה". ולשון
 הגמרא (בבא מציעא ל): "השב אבדה ועל לא-תעשה
 הוא". ובמשנה תורה פל את-הלאו בענין זה ונאמר בו
 לאו מיוחד והוא אמרו יתעלה: "לא-תראה את-שור אחיד
 או את-שיו נדחים וגו'" (שם, א). ובספרי (פרשת תצא
 שם): "לא-תראה את-שור אחיד" — מצות לא-תעשה
 ולהלן הוא אומר: "כי תפגע" (שמות כג, ד) — מצות
 עשה" וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפ"ב מבבא מציעא.

המצוה הד"ר — הצווי שנוצטוינו להשיב (להחזיר)
 את-האבדה לבעליה, והוא אמרו: "השב תשיבנו לו"

מתוך מהדורת חזק

המצוה הרצ"ה — האזהרה שהזהרנו מלקחת כפר מרוצח בשגגה כדי לפטר מן-הגלות, אלא יגלה בהכרח. אמר ותעלה: "ולא-תקחו כפר לנוס אל-עיר מקלטו" (שם, לב). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בגמרא מכוח (כתובות לז).

והאזהרה, והוא אמרו: "לא תרצח" (שמות כ, יג; דברים ה, יז). והעובר על לאו זה — נהרג בהכרח (בהתנתח ראשו) מן הצנאר. אמר ותעלה: "מעם מזבחי תקחנו למות" (שמות כא, יד). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפירוש ט' מסנהדרין (עו) ובפירוש ב' ממכות.

המצוה הרצ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהרוג את החוטא בשעה שפגעה שפגעה עשה עברה שהוא חייב עליה מיתה (לעומת הדין בשעה שעושה העברה — לא תעשה רצח) קדם שייבוא לבית דין, אלא נביאהו לבית דין בהכרח ונביא עליו עדים לפניכם, ונהיה אנחנו (הרואים את המעשה) עדים בלבד (ולא-דיינים), והם (אחרים) דינוהו במה-שהוא חייב. והאזהרה שבאה בענין זה הוא אמרו ותעלה: "ולא ימות הרצח עד-עמדו לפני העדה למשפט" (שם, יב). ולשון המכלתא: "יכול יהרגו אותו משהרג או משנאף? — תלמוד לומר: ולא ימות הרוצח עד-עמדו". ואפלו בית דין הגדול הם שראוהו שהרג — הרי כלם נעשים עדים ומעידים לפני בית דין אחר, ובית הדין האחר ימיתוהו. ובמכלתא: "הרי עדה (בית דין) שראו אחד שהרג את-הנפש יכול יהרגו אותו עד שלא יעמוד אצל בית דין? — תלמוד לומר: ולא ימות הרצח עד עמדו לפני העדה למשפט".

המצוה הרצ"ו — האזהרה שהזהרנו מלקחת כפר לרוצח במזיד, אלא ירג בהכרח, והוא אמרו ותעלה: "ולא-תקחו כפר לנפש רצח אשר-הוא רשע למות" (במדבר לה, לא). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במכות (כתובות לז).

~ שבת קודש כ"ה טבת ~

מצות עשה רבה.

מצות לא תעשה רצה. רצב.

המצוה הרכ"ה — הצווי ששנצטוינו להגלות מכה נפש בשגגה מעירו לערי מקלט, והוא אמרו ותעלה: "וישב שם עד-מות הנהן הגדול" (במדבר לה, כה). ולשון ספרי (פרשת שופטים לדברים יט, ד): "וישב שם — אינו יוצא משם לעולם, שנאמר 'שם' — שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו". וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת מכות (ו. ואילך).



אגרות קודש

בי"ה, י"ט כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

האברך אהרן שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מי"ד כסלו, הנה כבקשתו אזכיר את כל אלו שכותב אודותם על הציון הקי' של כ"ק מוי"ח אדמו"ר צוקללה"ה נבג"מ ז"יע להמצטרך להם כפי שכותב.

ובמענה על שאלתו. כדאי היי שיתלמד לדבר בשפת המדינה כיון שעייזו תהיי לו האפשרית להשפיע ולקרב ליהדות גם את אלו מהנוער שאין מבינים שפה אחרת, ומובן שאין כוונתי להתלמד בכל הפרטים אלא בהנוגע להני"ל ובמילא תקותי שלא יקח זה זמן רב.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש לקרב לבן של ישראל לאבינו שבשמים ושתקוים בו הבטחת רבנו הזקן בתו"א בתחלתו שנעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה.

נביאים

יחזקאל פרק-מב יד-ב

יד בַּבָּאָם הַפְּהָנִים וְלֹא יֵצְאוּ מִהַקֶּדֶשׁ אֶל־הַחֲצֵר הַחִיצוֹנָה וְשֵׁם יִנְיָחוּ בְּגֵדֵיהֶם אֲשֶׁר־יִשְׁרְתוּ בָּהֶן כִּי־קִדְשׁ הֵנָּה (ילבשו) וְלִבְשׂוּ בְּגָדִים אַחֲרָיִם וְקָרְבוּ אֶל־אֲשֶׁר לָעֵם: טו וְכִלָּה אֶת־מִדּוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי וְהוֹצִיאֲנִי דֶרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר פָּנָיו דֶּרֶךְ הַקִּדְּיִם וּמִדְּרוֹ סָבִיב | סָבִיב: טז מְדַד רֹחַ הַקִּדְּיִם בְּקִנְיַת הַמִּדְּהַ חֲמִשָּׁ־אֲמוֹת) מֵאֹת קָנִים בְּקִנְיַת הַמִּדְּהַ סָבִיב: יז מְדַד רֹחַ הַצִּפּוֹן חֲמִשָּׁ־מֵאוֹת קָנִים בְּקִנְיַת הַמִּדְּהַ סָבִיב: יח אֵת רֹחַ הַדְּרוֹם מְדַד חֲמִשָּׁ־מֵאוֹת קָנִים בְּקִנְיַת הַמִּדְּהַ: יט סָבִב אֶל־רֹחַ הַיָּם מְדַד חֲמִשָּׁ־מֵאוֹת קָנִים בְּקִנְיַת הַמִּדְּהַ: כ לְאַרְבַּע רוּחוֹת מְדָדוּ חוֹמָה לֹא סָבִיב | סָבִיב אַרְךָ חֲמִשׁ מֵאוֹת וְרַחֵב חֲמִשׁ מֵאוֹת לְהַבְדִּיל בֵּין הַקֶּדֶשׁ לְחָל:

רש"י

שלשת אלפי אמות והיא שלשים וששה כמדה הראשונה שהיה הר הבית ה' מאות אמה על ה' מאות אמה חלוק שלשת אלפי' על שלשת אלפים לרצועות של ה' מאות אמות שתי וערב ותמצא שם שלשים וששה רבעים של חמש מאות על חמש מאות ועל כן אמר הפייט (שם בקדושתא) ל"ו כמו שהיתה מתכפלת, מצאתי: חומה לו. להר הבית: סביב. חמש מאות. שתי וערב זו חומת החיל המקפת כל ההר: להבדיל. את העם בין קודש שלפנים לחול שבחוץ, מצאתי גמר כל מדה (סא"א):

(יד) בבואם הכהנים וגו'. בבואם לאותן לשכות לאכול: ולא יצאו. מהן שהן קודש: אל החצר החיצונה. בבגדי קודש שעליהם: ושם יניחו בגדיהם וגו'. וקרבו אל אשר לעם. ויגשו ליגע בבגדי העם אם ירצו אבל בבגדי כהונה לא יגעו אל העם שיש בהן מעלות טהרה ובגדי החול מדרס להם: (טו) ומדרו סביב סביב. לכל היקף הר הבית מבחוץ: (כ) לארבע רוחות מדרו. שלשת אלפים על שלשת אלפים אמה שהקנה שש אמה וזהו שייסד הקלירי (בקדושתא דיום שני של סוכות) דוד ינטה קו שלשת אלפי אמות קצובה על

מצודת ציון

(יד) ולא יצאו. הוי"ו יתירה: ושם. הוי"ו היא במקום אבל: ישרתו. ענין עבודה: (טו) וכלה. ענין השלמה: (כ) להבדיל. ענין הפסק והפרשה: לחול. מל' חולין והוא היפוך הקודש:

אשר עבדו בהן את העבודה וכמו שנאמר יפשוטו את בגדיהם וכו' והניחו אותם בלשכות הקודש (לקי מה): כי קדש הנה. ואין ראוי לגעת בהן אל בגדי חול וכשיבואו עמהן לעזרת אנשים פן יגעו בהן בבגדי חול מה שהעם מלובשין בהן: בגדים אחרים. ר"ל בגדי חול: וקרבו. ואז יכולים לגעת בהן אל הבגדים אשר לעם ויכולים לבוא לעזרת אנשים: (טו) וכלה. המלאך הדובר בי השלים למדוד את מדות הבית הפנימי הם החצרות והלשכות כי הכל היה לתשלומי הבית הפנימי שהוא ההיכל: דרך השער. הוא שער הר הבית המזרחי: ומדרו. את ההיקף של הר הבית: (טז) בקנה המדה. ובה שש אמות גדולות: סביב. ר"ל מהקצה אל הקצה: (יט) סבב. המלאך פנה אל רוח הים ומדד וכו': (כ) חומה לו. אל הר הבית היה לו חומה מסביב: אורך וגו'. בא לומר שבמדה הזו נכלל עובי החומה: להבדיל. החומה עשויה להיות מחיצה מבלדת בין הקודש הפנימה לה ובין החול החוצה לה:

מחובתי וזכותי לעוררו על ההכרח הגמור וחובת גברא לקבוע עיתים
בלימוד פנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות, וגם בסביבתו
ישפיע בכגון דא, וגם על זה נאמר אין לך דבר העומד בפני הרצון

ממכתב "א טבת, תש"כ

כתובים

דברי הימים ב פרקו לא-מ

לא למען ייראוך ללכת בדרךךיך כל-הימים אשר-הם חיים על-פני האדמה אשר נתתה לאבותינו: (ס)
 לב וגם אל-הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא ובא | מארץ רחוקה למען שמך הגדול וידך החזקה
 וזרועך הנטויה ובאו והתפללו אל-הבית הזה: ג ואתה תשמע מן-השמים ממכון שבתך ועשית ככל
 אשר-יקרא אליך הנכרי למען ידעו כל-עמי הארץ את-שמך וליראה אתך בעמך ישראל ולדעת
 כי-שמך נקרא על-הבית הזה אשר בנית: ד כי-יצא עמך למלחמה על-אויביו בדרך אשר תשלחם
 והתפללו אליך דרך העיר הזאת אשר בחרת בה והבית אשר-בניתי לשמך: ה ושמעתי מן-השמים
 את-תפלתם ואת-תחנונם ועשית משפטם: ו כי יחטאו-לך כי אין אדם אשר לא-יחטא ואנפת כם
 ונתתם לפני אויב ושבוים שוביהם אל-ארץ רחוקה או קרובה: ז והשיבו אל-לבבם בארץ אשר
 גשבו-שם ושבנו | והתחנונו אליך בארץ שבים לאמר חטאנו העונו ורשענו: ח ושבנו אליך בכל-לבם
 ובכל-נפשם בארץ שבים אשר-שבנו אתם והתפללו דרך ארצם אשר נתתה לאבותם והעיר אשר
 בחרת ולבית אשר-בניתי לשמך: ט ושמעתי מן-השמים ממכון שבתך את-תפלתם ואת-תחנוניהם
 ועשית משפטם וסלחת לעמך אשר חטאו-לך: י עתה אלהי יהוונא עניך פתחות ואוניך קשבות
 לתפלת המקום הזה: (ס)

רש"י

הזה ולא מצאתי בו ממש כשאר אלהות לפיכך ועשית
 ככל אשר יקרא אליך הנכרי: (לד) דרך העיר. פניהם
 לצד ירושלים: (לה) ועשית משפטם. נקמתם באויביהם
 ע"א צרכיהם דוגמא לעשות משפט עבדו (מלכים א'
 ח'): (לח) אשר בניתי לשמך. פתרון הבית הזה אשר
 בניתי כדי לגדל שמך כי אז כשתקבל תפלתם אז
 יתפללו לך בבית הזה או בכל מקום שהם ויפנו לביתך
 זה: (לט) ושמעתי. תפלתם. ועל זה יתגדל שמך בעולם:

(לא) למען ייראוך. וישוב הרשע מדרכו ולכך אני
 מתפלל לתת לו לאיש כדרכיו: (לב) ועשית ככל אשר
 יקרא אליך הנכרי. בישראל אני מתפלל לתת לו כדרכיו
 אבל לעו"ג ככל אשר יקרא לך לפי שישראל מכירין
 בהקב"ה ויודעין שהיכולת בידו לעשות אם אין תפלתו
 נשמעת תולה בעצמו בחטאיו ומפשפש במעשיו אבל
 העו"ג קורא תגר ואומר שמעתי שמעו בכל העולם
 ונתיגעתי בדרכים הרבה עד שבאתי והתפללתי במקום

מצודת ציון

(לב) הנטויה. מלשון הטיה: (לו) ואנפת. ענין כעס כמו כי
 אנפת בי (שם יב): ושבוים. מלשון שביה: (לז) והשיבו. מל'
 השבה: נשבו שם. מל' שביה: (מ) קשבות. ענין שמיעה כמו
 ואין קשב (מ"א יח):

מצודת דוד

(לא) למען ייראוך. בראותם שעם התפלה והתשובה הלכה
 לה הצרה ידעו שיד ה' עשתה: (לב) למען שמך. בעבור
 פרסום שמך: (לד) אשר תשלחם. כי אין יוצאים במלחמה
 טרם ישאלו בה: דרך העיר. כי בהיותם בדרך לא יוכלו לבא
 לבית ה' להתפלל בה ולזה אמר אף כשיכוונו שתלך תפלתם

השמיעה דרך העיר והבית: (לה) ועשית משפטם. לנקום נקמתם מיד העובדי כוכבים: (לו) כי אין אדם וכו'. ר"ל אם אין
 בהם אדם אשר לא יחטא בכדי להגן הוא על כולם ואז בודאי תאנף בם: (לח) דרך ארצם. כי בהיותם בארץ העובדי כוכבים
 תהיה הכוונה שתעבור התפלה דרך ארצם והעיר והבית: (לט) ועשית משפטם. לנקום מהעובדי כוכבים למען יכירו שלא טוב
 בעיני ה' הכבודת עולם על ישראל:

משניות מסכת כתובות

מ היתה מעברת, ואמרו לה: מה טיבו של עבר זה? מאיש פלוני וכהן הוא – רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים: נאמנת. רבי יהושע אומר: לא מפיה אנו חיינ! אלא הרי זו בחזקת מעברת לנתין ולממזר, עד שתביא ראיה לדבריה.

י אומר רבי יוסי: מעשה בתינוקת שירדה למלאת מים מן העין, ונאנסה, אומר רבי יוחנן בן נורי: אם רב אנשי העיר משיאין לכהנה – הרי זו תנשא לכהנה.

פ ר ק ש נ י

א האשה שנתארמלה או שנתגרשה, היא אומרת: בתולה נשאתני, והוא אומר: לא כן, אלא אלמנה נשאתיך;

פירוש ברטנורא

ט מה טיבו של עובר זה וכו'. רבן גמליאל אומר נאמנת, וכשרים לכהנה היא וכתה. אבל לענין ירושה לא אמר רבן גמליאל שזה העובר יירשנו. והלכה כרבן גמליאל בכל בני דמתניתין. ואפילו הכי לכתחילה לא תנשא לכהנה לא המדברת עם אחר ולא המעוברת, אלא אם כן היו רוב אנשי העיר מיוחסים ובעלה ואת האשה מאחר כהם שפירש חזן לעיר ובעל, דאמרינן כל דפריש מרובא פריש, ואו תנשא לכתחילה לכהונה בין היא בין בתה: **י** **אם רוב העיר משיאין לכהונה.** אע"ג דרובא חד סגי בעלמא, מעלה עשו ביוחסין, והכא אצרכו רבנן תרי רובי, רוב סיעה העוברת שם ורוב העיר. ואין משיאין לכתחילה לכהונה אלא בתרי רובי, וכן הלכה:

ב **א האשה שנתארמלה או נתגרשה.** ותובעת כתובתה: **היא אומרת.** קאי אנתגרשה. ואי אנתארמלה, היורשים אומרים אלמנה נשאך אבינו ואין לך אלא מנה: **הינמא.** איכא מאן דאמר חופה של הדם שעושים לכתולתו. ואיכא מאן דאמר צעוף שנותנים על העינים ומתמנמת בו: **וראשה פרוע.** שערה

משניות מבוארות – קהת

בגמרא מבואר: "בקרונות של צפורי היה מעשה". כלומר שה"מעשה בתינוקת" היה בעיר צפורי ביום השוק, שאז באות לשם שירות ממקום אחר; "והוא שהיתה סיעה של בני אדם כשרים עוברים לשם". כלומר שרבי יוחנן בן נורי לא התירה לכהונה ב"רוב אנשי העיר" בלבד, אלא נזקק לעוד "רוב" – "רוב סיעה". שהמאנס בא משיירה שרוב אנשיה כשרים. ואף על פי שבדרך כלל די ב"רוב" אחד, מכל מקום כאן "מעלה עשו ביוחסין". והצרכו חכמים "תרי רובי" (שני רובות). ברם, רבן גמליאל, בשתי המשניות הקודמות, אינו נזקק לרוב, הואיל והאשה טרענת: "לכשר נבעלתי", מה שאין כן בתינוקת שנאנסה, שאינה יודעת לטעון כלום, שבכגון זה מודה רבן גמליאל לרבי יוחנן בן נורי (הרא"ש. הר"ן. ועיין "תוספות יום טוב"). – ואמנם אין הלכה כרבן גמליאל בשתי המשניות הקודמות אלא בדיעבד, שאם נישאה לכהן, לא תצא; אבל לכתחילה אין להתירה להינשא לכהן אלא ב"רוב" כשרים; ולדעת הרמב"ם – בשני רובות, כמו שבארנו לעיל (הלי' אסורו ביאה יח, ד).

~ יום שני ~

באור משנה א

כבר הזכרנו (בפתיחה למסכתנו), שכתובת מאתיים לכתולה וכתובת מאה לאלמנה או לגרושה הן תנאי בית דין, ואפילו לא כתב הבעל כתובה לאשתו, הרי הוא חייב בה (מכבואר להלן ד, ז). ואמנם חובה היא לכתוב את הכתובה בשעת הנישואין, שכן אומר רבי מאיר (גמרא בבא קמא פט, א): "אסור לו לאדם שישהה את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה", וכן פוסק הרמב"ם (הלי' אישות י, י). אבל בסוגייתנו (בגמרא) מובא, שהיו מקומות שמשום מה לא היו כותבים כתובה; ומכל מקום רואים אותה כאילו נכתבה, שהרי תנאי בית דין הוא ואין אדם יכול להפקיע את עצמו ממנו. הוא הדין אם אבד שטר הכתובה, שאין האשה מפסידה על ידי כך את כתובתה. מתוך כך דנה משנתנו בדין ודברים שבין הבעל לאשתו בענין סכום הכתובה.

האשה שנתארמלה – שנתאלמנה, או שנתגרשה – והיא תובעת את כסף כתובתה, ושטר כתובה אין בידה, כגון שהיא טוענת שאבד לה השטר, או שהוא במקום שאין כותבים כתובה, היא אומרת: בתולה נשאתני – וכתובתי מאתיים דינר, **והוא אומר – ובעלה, שנתגרשה ממנו, אומר: לא כי – אין הדבר כך, אלא אלמנה נשאתיך** – ואין כתובתך אלא מאה דינר; ואם נתאלמנה, היורשים אומרים: אלמנה נשאך אבינו; **אם יש עדים – שראו, שניצאת –**

~ יום ראשון ~

באור משנה ט

משנה זו באה בעיקר להשיעור, שלדעת רבן גמליאל ורבי אליעזר נאמנת האשה על כשרותה לכהונה לא רק בכגון ש"ראוה מדברת", כפי ששינו במשנה הקודמת, אלא אף אם היתה מעוברת, ואין אנו יודעים ממי נתעברה. ועוד רבותא, שאם תיולד לה בת, אף הבת תהא כשרה לכהונה. והלכה בכל המשניות הללו כרבן גמליאל ורבי אליעזר.

היתה מעברת – היתה אשה מעוברת, ואין מכירים את בעלה, ואמרו לה: מה טיבו של עבר זה – מי אביו של העובר הזה? והיא אומרת: **מאיש פלוני וכהן הוא –** כלומר אדם כשר הוא; ולאו דווקא כהן; **רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים: נאמנת –** האשה נאמנת בדבריה שנבעלה לכשר, וכשרה היא לכהונה; ואם העובר בת, אף הבת כשרה לכהונה. **רבי יהושע אומר: לא מפיה אנו חיינ!** – אין היא נאמנת שנבעלה לכשר, **אלא הרי זו בחזקת מעברת לנתין ולממזר –** אנו מחזיקים אותה שנתעברה מאדם שפסל אותה לכהונה, כגון מנתין או מממזר, **עד שתביא ראיה לדבריה –** שנתעברה מאדם כשר. לדעת רבי יהושע – בין האם ובין הבת פסולות לכהונה.

באור משנה י

אנכ שתי המשניות הקודמות, העוסקות בדין כשרות האשה לכהונה, מובאת כאן משנתנו על מעשה בתינוקת שנאנסה, ופסק רבי יוחנן בן נורי בשאלת כשרותה לכהונה, שהולכים אחר הרוב.

אמר רבי יוסי: מעשה בתינוקת שירדה למלאת מים מן העין – מעשה בילדה שירדה אל המעיין לשאוב מים, **ונאנסה –** אחד העוברים אנס אותה, **אמר רבי יוחנן בן נורי –** כלומר שהורה הלכה למעשה: **אם רב אנשי העיר משיאין לכהנה –** שרוב בני העיר אינם פוסלים אשה לכהונה בכיאתם, ובנותיהם ואלמנותיהם נישאות לכהנים, **הרי זו תנשא לכהנה –** גם הילדה הזאת שנאנסה על יד המעיין, כשרה להינשא לכהן, שאנו אומרים, שהמאנס בא מתוך הרוב של אנשי העיר.

אם יש עדים שִׁיעָצָא בְּהִינוּמָא, וְרֵאשָׁה פְּרוּעָה – פְּתַתְתָּהּ מְאִתּוּם. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה אָמַר: אִף חֲלוּק קְלוֹת רְאִיָּה.

ב ומודה רבי יהושע פאומר לחברו: שְׁדָה זו של אביך היתה ולקחתיה הימנו, שהוא נאמן, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם יש עדים שהיא של אביו, והוא אומר: לקחתיה הימנו – אינו נאמן. ג העדים שאמרו: פתב ידניו הוא זה; אבל אנוסים היינו, קטנים היינו, פסולי עדות היינו – הרי אלו נאמנים. ואם יש עדים שהיא פתב ידם, או שהיה פתב ידם יוצא ממקום אחר – אינו נאמן.

פירוש ברטנורא

על כתיבה. כך היו נוהגים להוציא הבתולות מבית אביהן לבית החתונה: אף חילוק קלויות. במקומו של ר' יוחנן בן ברוקא היו נוהגים לחלק קלויות בנשואי הבתולות. ואי ליכא סהדי שעשו בנשואיה כמנהג נישואי הבתולות, ושטר הכתובה אבד, בעל מהימן ואינה גובה אלא מנה: ב ומודה רבי יהושע. אף על גב דלעיל בפ"ק גבי היא אומרת משארסתני נאנסתי פליג רבי יהושע ארבן גמליאל ואמר דלא מהמינן לאשה במאי דאמרה משארסתני נאנסתי ופסלה עצמה מן הכהונה במנו דאי בעיא אמרה מוכת עין אני והיתה כשרה לכהונה. הני מילי היכא דאיכא איסור והיתר לפסול לכהונה או להכשיר, בהא פליג רבי יהושע ארבן גמליאל ואמר דלא מהמינן לה במנו, אבל היכא דליכא איסור והיתר אלא דררא דממונא, כגון האומר להבירו שדה זו של אבך היתה ולקחתיה ממנו, מודה ר' יהושע לר' גמליאל דבבכאי גונא מהמינן ליה במנו דאי בעי אמר שלי היא ואמר של אבך היתה ולקחתיה ממנו נאמן: ואם יש עדים שהיא של אביו אינו נאמן. כגומרא מפרש דהא מתניתין אתא לאשמעינן כגון שלא אכלה אלא שתי שנים בפני האב ושנה אחת בפני הבן, כיון דלא שלמו לו שלש שני חוקה בחיי האב, השנה שאכלה בפני הבן אינו עולה למנין שני חוקה: ג אנוסים היינו. אונס נפשות שמה ידרגנו. אבל אונס ממון שמה יקח ממונו, וכ"ש אם אמרו בשביל רוב ממון שנתן לנו, אינו נאמן, דאין אדם משים עצמו רשע, דאדם קרוב אצל עצמו ואינו נאמן על עצמו לא לזכות ולא לחובה. וכן פסולי עדות היינו, מחמת קורבת. אבל מחמת עבירה אינו נאמן: יוצא ממקום אחר. חתומים בשטר אחר שהוחק בכ"ז ובא אותו שטר לפנינו עם זה וכתב חותמן דומין זה לשל זה:

משניות מבוארות – קהתי

שיביא ראייה לדבריו.

בגמרא שואלים: והלא הדין הוא, שאם אדם מחזיק בשדה, ובא חברו וערער עליו ואמר: שלי השדה, והמחזיק טוען: אמנם שלך היתה אבל לקחתיה ממך, ושטר המכירה אבד לי, והוא מכיא עדים שהחזיק בשדה שלש שנים ולא מיחה בו אדם מעולם, הרי הוא נאמן; ואם כן הרי נשאלת השאלה: במה מדובר בסיפא של משנתנו? אם החזיק בשדה שלש שנים, מדוע אינו נאמן? ואם לא החזיק בה שלש שנים, הרי פשוט הוא שאינו נאמן, ולמה צריכה המשנה להשמיענו דין זה? ומשיבים: אמנם מדובר כאן כשהחזיק בשדה שלש שנים, אבל בכגון שאכל מהשדה שתי שנים בחיי האב ושנה שלישית בחיי הבן בהיותו קטן, הלכך אינו נאמן, שהואיל ואכל שנה אחת בחיי הבן, אין זו חזקה, ש"אין מחזיקין בבכסי קטן אפילו הגדיל" (המחזיק בשדה קטן שלש שנים אינה חזקה, שזה שלא ערער משום שקטן הוא, ואפילו הגדיל לאחר מכן והחזיק זה בפניו כמה שנים, אינה חזקה, שהואיל ותחילתו כשהוא קטן ראהו מחזק בה, לא ידע כשהגדיל שהיתה של אביו עד ששומע מפי אחרים – רש"י).

~ יום שלישי ~

באור משנה ג

משנתנו דנה בקיום שטר בבית הדין על ידי העדים שחתמו עליו, והיא מובאת כאן אגב המשנה הקודמת משום דין "הפה שאסר הוא הפה שהתיר".
הַעֲדִים שְׂאֵמְרוּ – כשכאבו לאשר את חתימת ידם על השטר: פְּתַב דְּיָדֵינוּ הוּא זֶה – זו חתימת ידנינו, אֲבָל אָנוּסִים הָיִינוּ – חתמנו על דבר שקר, מפני שהיינו אנוסים לכך ופחדנו שמה ירגונו; או שאמרו: קֹטְנִים הָיִינוּ – כשחתמנו, או: פְּסוּלֵי עֲדוֹת הָיִינוּ – מחמת קירבה משפחתית, הֲרֵי אֵלַי נְאֻמִּים – והשטר פסול, שהואיל ואנו זקוקים לעדותם שזו חתימת ידם, כדי לקיים את השטר, נאמנים הם גם על המשך עדותם, שהיו אנוסים או קטנים או פסולי עדות, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. וְאִם יֵשׁ עֲדִים – אם יש עוד עדים המעידים, שְׂהוּא פְּתַב יָדָם – שהחתימה שעל השטר היא חתימת ידם של אותם העדים החתומים עליו, או שְׂהִיָּה פְּתַב יָדָם יוֹצֵא מִמְּקוֹם אֲחֵר – שנמצאה חתימתם בשטר אחר שכבר קיימוהו בית דין, והחתימות דומות זו לזו, אֵינָן נְאֻמִּין – לומר, שהיו אנוסים או קטנים או פסולי עדות, שעדים החתומים על השטר הרי זה כמו שנחקרה עדותם בבית דין, ואין הם יכולים לחזור בהם (גמרא).

שיצאה מבית אביה בשעת הנישואין, פְּהִינוּמָא – בצעיף על ראשה כשהוא משורבב על עיניה, וְרֵאשָׁה פְּרוּעָה – ושער ראשה מפורז על כתפיה, כדרך שהיו נוהגים להוציא את הבתולות מבית אביהן לבית החתונה, פְּתַתְתָּהּ מְאִתּוּם – כתביעתה. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה אָמַר: אִף חֲלוּק קְלוֹת רְאִיָּה – שנישאה בתולה, שכן במקומו של רבי יוחנן בן ברוקא היו נוהגים לחלק שיבולים קלויות בנישואי הבתולות.

באור משנה ב

"הפה שאסר הוא הפה שהתיר" – כלל הלכתי הוא בתלמוד, ופירושו: מי שאסר דבר על ידי עדותו, נאמן על המשך עדותו המתיר את הדבר. וכבר הזכרנו כלל זה במסכת יבמות פרק טו, בבאור המשניות ט-י. כגומרא מבואר הטעם: "מינו דאי בעי נשתק" – מתוך שאליו היה רוצה היה שותק, כלומר שנאמן הוא על כל דבריו מתוך שיכול היה לשתוק ולא להעיד כלל ("מינו" = מתוך). – המובן הכללי של "מינו": אדם נאמן בטענתו, מתוך שיכול היה לטעון טענה אחרת שהיא רצויה יותר בשבילו, אילו היה רוצה לשקר. "מינו" כזה יש לאותה אשה הטוענת (לעיל א, ו); "משארסתני נאנסתי", שהרי בטענתה זו היא פוסלת עצמה לכהונה (גמרא). ולפיכך יש סבא, שנאמן לה ב"מינו": מתוך שהיתה יכולה לומר: "מוכת עין אני ותחתית" (לאחר שנתארסתי לך נחבטתי בעץ ואבדו בחולי מחמת המכה), והיתה גם כשרה לכהונה וגם זכאית לכתובתה. אף על פי כן חולק שם רבי יהושע על רבן גמליאל ואומר: "לא מפיה אנו חזין", היינו שאין היא נאמנת אפילו ב"מינו" (וסעמים שונים נאמרו על כך במפרשים). – בהתייחס, אפוא, לאותה משנה שהזכרנו, באה משנתנו להשמיע, שמודה רבי יהושע, שאדם נאמן ב"מינו דאי בעי שתיק" – "שהפה שאסר הוא הפה שהתיר".

וּמוֹדָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ – אף על פי שהוא חולק לעיל (א, ו) על רבן גמליאל, והוא סובר שהאשה הטוענת "משארסתני נאנסתי" אינה נאמנת אפילו ב"מינו", כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, מודה הוא פְּאֹמֵר לְחֵבְרוֹ: שְׁדָה זו של אביך היתה ולקחתיה הימנו – השרה שברשותי קניתיה מאביך, שְׂהוּא נְאֻמָּן – ואינו צריך ראייה לדבריו, שְׂהִפָּה שְׂאֵסֵר הוּא הִפָּה שְׂהֵתִיר – הפה שאמר, שהשדה היתה של אביו, הוא שאמר "לקחתיה הימנו": ומתוך שיכול היה לשתוק, או לומר שהשדה שלו היא מעולם, הריהו נאמן על כל מה שאמר לחבירו. וְאִם יֵשׁ עֲדִים שְׂהִיָּה שֵׁל אָבִיו – אבל אם יש עדים שהשדה שבידו היא של אביו, וְהוּא אָמַר: לְקַחְתִּיהָ הִימֵנוּ – והואיל ואין כאן "הפה שאסר", אֵינָן נְאֻמָּן – לומר שקנאה ממנו, עד

ד זה אומר: זה פתב ידי, וזה פתב ידו של חברי; וזה אומר: זה פתב ידי, וזה פתב ידו של חברי – הרי אלו נאמנין. זה אומר: זה פתב ידי, וזה אומר: זה פתב ידי – צריכים לצרף עמהם אחר; דברי רבי. וחכמים אומרים: אינן צריכים לצרף עמהם אחר, אלא נאמן אדם לומר: זה פתב ידי.

ה האשה שאמרה: אשת איש הייתי וגרושה אני – נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם יש עדים שהיתה אשת איש, והיא אומרת: גרושה אני – אינה נאמנת. אמרה נשבתי וטהורה אני – נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם יש עדים שנשבעתי, והיא אומרת: טהורה אני – אינה נאמנת. ואם משנשאת באו עדים – הרי זו לא תצא.

ו שתי נשים שנשבו, זאת אומרת: נשבתי וטהורה אני, וזאת אומרת: נשבתי וטהורה אני – אינן נאמנות. ובזמן שהן מעידות זו את זו – הרי אלו נאמנות.

פירוש ברטנורא

ד הרי אלו נאמנים. דהא איכא תרי סהדי על כל כתב וכתב: צריכים לצרף עמהם אחר. שעל כתב דין הן מעדין לא על מנה שבשטר. וצריך תרי סהדי על כל כתב וכתב: וחכמים אומרים אינם צריכין לצרף עמהם אחר. שעל מנה שבשטר הם מעדיים, וכשוה אומר זה כתב ידי וזה אומר זה כתב ידי נמצאו שני עדים על מנה שבשטר. והלכה כחכמים:

ה אם משנישאת. לא נישאת ממש, אלא אם משהתירוה לינשא באו עדים שנשבעתי: לא תצא. מהתירה הראשון, ותנשא לכתחלה. אבל אם באו עדים שנשבעת, אפילו היו לה כמה בנים תצא:

ו שתי נשים שנשבו. שיש עדים שנשבו: שמעידות זו את זו. כל אחת אומרת חברתי טהורה: הרי אלו נאמנות. רבשבויה הקלו להכשיר עד אחד ואפילו עבד ואפילו אשה ואפילו קטן מסיה לפי תומו. ובלבד שיעיד העד שלא פירש ממנה משעה שנשבעתי עד שיצאה מרשות הגויים:

משניות מבוארות – קהתי

האשה שאמרה: אשת איש הייתי וגרושה אני – ואינה מוציאה את הגט, **נאמנת** – לומר שהיא גרושה, **שהפה שאסר הוא הפה שהתיר** – שהרי תחילה לא ידענו שהיתה אשת איש, והפה שאמר: "אשת איש הייתי", הוא שאמר: "גרושה אני". **ואם יש עדים שהיתה אשת איש, והיא אומרת: גרושה אני** – ואבד לי גטי, **אינה נאמנת** – לומר שנתגרשה, והרי היא בחזקת אשת איש. **אמרה נשבתי** – לבין הנכרים, וטהורה אני – אבל טהורה אני, שלא נבעלתי לנכרי, **נאמנת** – ומותרת היא להינשא לכהן, **שהפה שאסר הוא הפה שהתיר** – הואיל ורק מפיה נודע לנו שהיתה שבויה, נאמנת היא לומר שהיא טהורה. **ואם יש עדים שנשבעתי, והיא אומרת: טהורה אני** – לא נבעלתי לנכרי, **אינה נאמנת** – לומר שטהורה היא, ואסורה לכהן, שמה נבעלה לנכרי. **ואם משנשאת** – לאחר שנישאה לכהן, **באו עדים** – שנשבעתה, **הרי זו לא תצא** – אין בעלה חייב לגרשה. בגמרא מבואר: "לא נישאת נישאת ממש, אלא כיון שהתירוה לינשא לכהן, אף על פי שלא נישאת (וביתיים באו עדים שנשבעתה). לא תצא מהתירה הראשון" (גמרא כתובות כג, א).

באור משנה ו

משנה זו ממשיכה בדן איסור שבויה לכהן, והיא באה ללמדנו, שהואיל וכל האיסור הוא מספק, שמה נבעלה לנכרי, הקלו בה חכמים להאמין עד אחד, ואפילו אשה ואפילו עבד ואפילו קטן, המעיד על השבויה, שלא נבעלה לנכרי וטהורה היא.

שתי נשים שנשבו – כגון שעדים מעדיים עליהן שנשבו, אלא שהן אינן יודעות שיש עדים, **זאת אומרת: נשבתי וטהורה אני, וזאת אומרת: נשבתי וטהורה אני** – כל אחת מהן מעידה רק על עצמה שהיתה שבויה אבל לא נבעלה לנכרי, **אינן נאמנות** – אף על פי שלא ידעו שיש עדים שנשבו, מכל מקום אינן נאמנות. לומר שטהורות הן, שהרי אין כאן "הפה שאסר הוא הפה שהתיר". **ובזמן שהן מעידות זו את זו** – שכל אחת מהן מעידה גם על חברתה שהיא טהורה, **הרי אלו נאמנות** – ומותרות להינשא לכהן, שבשבויה הקלו להאמין עד אחד, ואפילו אשה. ואף על פי שיש לחשוש כאן לגומלין, שמה כל אחת אמרה לחברתה: "העידתי עלי ואני אעיד עליך", מכל מקום הקלו חכמים בשבויה להאמין אף לעדות כזאת של כל אחת מהן על חברתה.

באור משנה ד

אגב המשנה הקודמת העוסקת בענין קיום השטר על ידי העדים שחתמו עליו, ממשיכה משנתנו באותו ענין, והיא באה להשיעור מחלוקת רבי וחכמים, אם כל עד החתום בשטר נאמן לבדו לאשר את חתימתו.

זה אומר – אחד מן העדים החתומים על השטר אומר: **זה פתב ידי** – זו חתימתי, **וזה פתב ידו של חברי** – והתחתימה האחרת היא חתימת חברי שחתם עמי; **וזה אומר** – וחברו החתום על השטר אומר: **זה פתב ידי, וזה פתב ידו של חברי** – שאף הוא מאשר את חתימתו ואת חתימת חברו, **הרי אלו נאמנין** – לקיים את השטר, שכן שני עדים מעדיים כאן על חתימתו של כל אחד, ו"על פי שני עדים יקום דבר" (דברים יט, טו). **זה אומר: זה פתב ידי, וזה אומר: זה פתב ידי** – שכל אחד מן העדים מאשר את חתימתו בלבד, **צריכים לצרף עמהם אחר** – יש להביא עד נוסף, שיעיד על שתי החתימות, שהן חתימותיהם של אותם העדים, כדי שיהיו שני עדים על כל חתימה; **דברי רבי** – בגמרא מבואר, שרבי סובר: "על כתב ידם הם מעידיים" – עדים הבאים לקיים את השטר, אינם אלא מעידיים על חתימת ידם; לפיכך צריך שני עדים על כל חתימה. **וחכמים אומרים: אינן צריכים לצרף עמהם אחר** – חכמים סוברים: "על מנה שבשטר הם מעידיים". כלומר עדים הבאים לקיים את השטר ומעידים על כתב ידם, באים בעיקר לקיים את תוכן השטר, הלכך אינם צריכים לצרף עמהם אחר, **אלא נאמן אדם לומר: זה פתב ידי** – שהואיל וכל עד החתום בשטר מאשר את חתימתו, ידו, נמצא שיש כאן שני עדים המקיימים את תוכן השטר.

~ יום רביעי ~

באור משנה ה

שנינו בפרקנו שתי הלכות בדן "הפה שאסר הוא הפה שהתיר": א. האומר לחברו: "שדה זו של אביך היתה ולקחתי הימנו", הרי הוא נאמן (משנה ב); ב. העדים שאמרו: "כתב ידיו הוא זה, אבל אנוסים היינו וכו', הרי אלו נאמנים (משנה ג). ושונים הם העניינים בשתי ההלכות הללו, שכן באומר לחברו שקנה את השדה מאביו יש "דורא דממונא", כלומר שדבריו עוללים להביאו לידי הפסד ממון, ואילו לא היו נכונים לא היה אומרם; ואילו בענין העדים, הרי אין להם כל תועלת אישית בעדותם. הגד השווה בשתי ההלכות, שהן בדיני ממונות – משנה זו מוסיפה להשיעורנו, שאף בדיני איסור נוהג הכלל: "הפה שאסר הוא הפה שהתיר".

ז וכן שני אנשים, זה אומר: פה אני, וזה אומר: פה אני – אינן נאמנין. ובזמן שהן מעידין זה את זה – הרי אלו נאמנין.

ח רבי יהודה אומר: אין מעלין לכהנה על פי עד אחד. אמר רבי אלעזר: אימתי? במקום שיש עוררין. אבל במקום שאין עוררין, מעלין לכהנה על פי עד אחד. רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון בן הסגן: מעלין לכהנה על פי עד אחד.

ט האשה שנחבשה בידי גוים, על ידי ממון – מתרת לבעלה; על ידי נפשות – אסורה לבעלה. עיר שכבשה

פירוש ברטנורא

ז אינן נאמנים. ליתן להם תרומה: ובזמן שהן מעידין זה על זה. שכל אחד אומר אני וחברי כהן:

ח ר' יהודה אומר אין מעלין לכהנה ע"פ עד אחד. אפילו היבא דליבא גומלין, וכ"ש הכא דאיבא למויחש לגומלין, העד אתה עלי ואני עליך: עוררין. שקורין עליו שם פסול. ואין ערעור פחות משנים: מעלין. היבא דליבא גומלין. והיינו דאיבא בין ר' אלעזר לתנא קמא דר' יהודה: רשב"ג אומר מעלין לכהונה. בגמרא פריך, רשב"ג היינו ר' אלעזר. ומסיק, דבמצטרפין לעדות קמפלג, כגון דמוחזק לן בבבואה דהאי דכהן הוא, ונפק עליה קלא דבן גרושה או בן חלוצה הוא ואחתיניה, ואתא עד אחד ואמר ידענא ביה דכהן הוא ואסקיניה, ואתו בי תרי ואמרי בן גרושה או בן חלוצה הוא ואחתיניה, ואתא עד אחד ואמר ידענא ביה דכהן הוא, ר' שמעון בן גמליאל אומר מעלין לכהונה על פי זה העד האחרון מפני שמצטרפין אותו עם העד הראשון שביטל הקול ואמר ידענא ביה דכהן הוא, ואע"פ שלא העידו עדותן בבת אחת עדותן מצטרפת, ואמרינן אוקי הני תרי דאמרי כהן הוא להדי תרי דאמרי דבן גרושה הוא, ואוקי גברא ואחתיניה. ולר' אלעזר לא מסקינן ליה עד שיעידו שני עדים בומן אחד דכהן הוא. והלכה כר"ש בן גמליאל שהעדים מצטרפין אע"פ שלא העידו עדותן כאחד:

ט ע"י ממון מותרת לבעלה. שמפחדין להפסיד ממונם ולא מפקרי לה. ודוקא כשיד ישראל תקיפה על העובדי כוכבים או מותרת לבעלה אפילו בעלה

משניות מבוארות – קהתי

חולק על התנא של המשנה הקודמת וסובר, שבזמן שהם מעידים זה את זה, הואיל ויש לחשוש לגומלין, אינם נאמנים. רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון בן הסגן: מעלין לכהנה על פי עד אחד – בגמרא מבואר: אף במקום שיש עוררין, כגון מי שאביו מוחזק כהן, ויצא עליו קול שהוא בן גרושה ונפסל לכהונה. בא עד אחד והעיד שכהן כשר הוא, והוכשר, שהעד מבטל את הקול; שוב באו שני עדים והעידו שהוא בן גרושה, ונפסל, ושוב בא עד אחד והעיד שכהן כשר הוא, בכגון זה סובר רבן שמעון בן גמליאל, שמעלין לכהונה על פי עד אחד, והיינו העד האחרון, שעדותו מצטרפת לעדותו של העד הראשון, ונמצא שניים מעידים שהוא בן גרושה, ושניים מעידים שהוא כהן כשר, הלכך מעמידים אותו על חזקתו שהוא כהן כשר. אבל רבי אלעזר סובר, שאין עדותם מצטרפת, ואין מעלין אותו לכהונה, אלא אם כן יעידו שני העדים ביחד שכהן כשר הוא (גמרא כתובות כו, ב).

~ יום ששי ~

באור משנה ט

היסוד ההלכתי במשנתנו: אשת איש שנבעלה לאחר באונס, הרי היא מותרת לבעלה, אם הוא ישראל; אבל אם הוא כהן, הרי זו אסורה עליו. ואם נבעלה מרצון, אסורה לבעלה, אפילו הוא ישראל.

האשה שנחבשה בידי גוים – אשת איש שנאסרה בבית האסורים בידי גוים, על ידי ממון – אם נאסרה בשביל ממון שהיתה חייבת להם, מתרת לבעלה – ואפילו הוא כהן, לפי שהגויים חוששים לאנסה, שלא יפסידו את ממונם במשפט על ידי מעשה זה. בגמרא אמרו: "לא שנו אלא שיד ישראל תקיפה על הנכרים. אבל יד הנכרים תקיפה, אפילו על ידי ממון אסורה לבעלה" (כלומר אם בעלה כהן, אבל אם בעלה ישראל מותרת היא לו בכל ענין, שאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה – ברטנורא); על ידי נפשות – כלומר שהיתה נידונה למיתה, אסורה לבעלה – אפילו הוא ישראל, שחוששים שמא נבעלה מרצון לאחר מהם שהבטיח להצילה. ויש מפרשים, שמשנתנו כולה מדברת באשת כהן, ולכן אם נחבשה על ידי נפשות אסורה לבעלה, שחוששים שמא נאנסה, ואשת כהן אפילו נאנסה אסורה לבעלה. אבל אשת ישראל שנחבשה, אפילו על ידי נפשות, מותרת לבעלה, שאין חוששים שמא נבעלה מרצון (הר"ן בשם רבנו חננאל

~ יום חמישי ~

באור משנה ז

בשתי המשניות הקודמות, וכן בפרק א (משניות ח-י), למדנו בענין נשים שהורעה חזקת כשרותן להינשא לכהן. כן הזכרנו בבאור משנה י (בפרק א), כי "מעלה עשו חכמים ביוחסין", והצריכו "רוב אנשי העיר" וגם "רוב סיעה", שיהיו כשרים, כדי להכשיר את האניסה לכהונה. הלכות אלו יסודן בחוקי התורה המיוחדים, שנצטוו בהם הכהנים, כדי לשמור על יחוסם, טהרתם וקדושתם (עיין ויקרא פ' אומר). והנה, לאחר ששינוי במשניות הקודמות בענין שבויה, שער אחד נאמן לומר שהיא טהורה, ואפילו במקום שיש לחשוש לגומלין, באות שתי המשניות שלפנינו (ח-ו) ללמד דין "עד אחד" ביחס לכהנים, ונתחלקו כאן תנאים, אם "מעלים לכהונה על פי עד אחד", כלומר אם עד אחד נאמן להעיד על אדם שהוא כהן. בגמרא מבואר, שאף התנא של משנתנו סובר, שלענין יוחסין, היינו להשיאו אשה "מיוחסת", אין עד אחד נאמן להעמיד אדם בחזקת כהן, אבל נאמן הוא להאכילו בתרומה.

וכן שני אנשים – הבאים ומעידים על עצמם שהם כהנים, זה אומר: פה אני, וזה אומר: פה אני – כל אחד מהם מעיד רק על עצמו שהוא כהן, ואינם מעידים זה על זה, אינן נאמנין – ליתן להם תרומה. ובזמן שהן מעידין זה את זה – שכל אחד מהם אומר: אני כהן וחברי כהן, הרי אלו נאמנין – לאכול בתרומה, שלענין תרומה מעלים לכהונה על פי עד אחד.

באור משנה ח

רבי יהודה אומר: אין מעלין לכהנה על פי עד אחד – רבי יהודה חולק על המשנה הקודמת וסובר, שאין עד אחד נאמן להעמיד אדם בחזקת כהן, ואפילו במקום שאין לחשוש לגומלין, ומכל שכן כשהם מעידים זה את זה, שיש כאן לחשוש לגומלין, שמא כל אחד אמר לחברו: העד אתה עלי, ואני אעיד עליך. בגמרא מבואר, שלדעת רבי יהודה "מעלין מתרומה ליוחסין". כלומר הרואים שמאכילים תרומה לאדם בחזקת כהן, מעידים עליו בכל מקום שהוא כהן, ומעלים אותו ליוחסין, היינו שאף משיאים לו אשה "מיוחסת", לפיכך אין מעלים לכהונה על פי עד אחד אף לענין תרומה בלבד. אבל התנא במשנה הקודמת סובר, שאין מעלין מתרומה ליוחסין, הלכך נאמן עד אחד להאכילו בתרומה. אמר רבי אלעזר: אימתי – אין מעלין לכהונה על פי עד אחד? במקום שיש עוררין – עלי, האומרים שהוא פסול לכהונה, אבל במקום שאין עוררין – ואין גם חשש של גומלין, מעלין לכהנה על פי עד אחד – ואמנם אף רבי אלעזר

בְּרָקוּם, כָּל פְּהָנוֹת שֶׁנִּמְצְאוּ בְּתוֹכָהּ – פְּסוּלוֹת. וְאִם יֵשׁ לָהֶן עֲדִים, אֶפְלוּ עִבְד, אֶפְלוּ שִׁפְחָה – הָרִי אֵלּוּ נְאֻמִּין. וְאִין אָדָם נְאֻמִּין עַל יְדֵי עֲצָמוֹ. אָמַר רַבִּי זְכַרְיָה בֶּן הַקָּצֵב: הַמְעוֹז הַזֶּה! לֹא זוֹה יָדָה מִתּוֹךְ יְדֵי, מִשְׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ גוֹיִם לִירוּשָׁלַיִם וְעַד שֶׁיִּצְאוּ. אָמְרוּ לוֹ: אִין אָדָם מַעֲיֵד עַל יְדֵי עֲצָמוֹ.

י וְאֵלּוּ נְאֻמִּין לְהַעֲיֵד בְּגִדְלָן, מַה שֶׁרָאוּ בְּקִמְנוֹן: נְאֻמִּין אָדָם לֹמַר: זֶה כְּתָב יְדוֹ שֶׁל אָבָא, וְזֶה כְּתָב יְדוֹ שֶׁל רַבִּי, וְזֶה כְּתָב יְדוֹ שֶׁל אַחִי; זְכוּר הֵייתִי בְּפְלוֹנִית שֶׁיִּצְתָהּ בְּהִינוּמָא וְרֵאשָׁה פְרוּעָה; וְשֶׁהָיָה אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹצֵא מִבֵּית הַסֵּפֶר לְטָבּוֹל לְאֶכוֹל בְּתַרּוּמָה; וְשֶׁהָיָה חוֹלֵק עֲמֵנוּ עַל הַגֵּרָן; וְהַמְקוֹם הַזֶּה בֵּית הַפֶּרֶס; וְעַד כָּאן הֵיינוּ בְּאִין בְּשִׁבְתָּ. אָבָל אִין אָדָם נְאֻמִּין לֹמַר: דֶּרֶךְ הַיָּה לְפְלוֹנִי בְּמָקוֹם הַזֶּה, מַעְמֵד וּמְסַפֵּד הַיָּה לְפְלוֹנִי בְּמָקוֹם הַזֶּה.

פירוש ברטנורא

כהן, ולא דמי לשבויה, משום דמרתתי להפסיד ממונו. אבל כשיר העובדי כוכבים תקיפה, אפילו על ידי ממון אסורה לבעלה אם בעלה כהן, ואם בעלה ישראל מותרת בכל ענין. ראשת ישראל שנאספה מותרת לבעלה: על ידי נפשות. שהיתה נידונה למות, אסורה אפילו לבעלה ישראל, דהיישנין שמא נבעלה ברצון לאחד מהן: כרובם. תרגום מצור, כרכומא: פסולות. אסורות לכהן, ראשת כהן אסורה כשנאספה. ואם יש בעיר מחבואה אחת שיכולה אשה אחת להחבא שם, כל אחת ואחת מנשי העיר נאמנות לומו כמחבואה נחבאתי ולא נמנמאתי, ומתוך שיכולה לומר נחבאתי, נאמנת גם כן כשאמרה לא נחבאתי ולא נמנמאתי: המעון הזה. שבועה היא: אין אדם מעיד עיי עצמו. ואם העיד אדם על שבויה שהיא טהורה הרי זה לא ישאנה אם הוא כהן, מפני החשר. ואם פרדה אותה מן השבי בממונו הרי זה מעיד עליה ונושאה, דלא שדי אינש וזוי בכדי, ואם לא ידע שהיא טהורה לא נתן ממונו עליה:

י זה כתב ידו של אבא. ומקיימין השטר על פיו, שקיים שמרות דרבנן והימנוהו רבנן דרבנן: שיצתה בדינומא וראשה פרוע. ונוטלת כתובה מאתים. ואע"ג דלא מפקין ממונא אלא בעדות ברורה, הכא שאני, הואיל ורוב נשים בתולות נישאות, גילוי מלתא בעלמא הוא: ושהיה איש פלוני יוצא מבית הספר. כשהיינו לומדין תנוקות בבית רבן: לאכול בתרומה. וע"פ עדות זו מאכילין ליה תרומה דרבנן, כגון תרומה שמוציאין מעצין שאינו נקוב וכיוצא בזה. אבל תרומה דאורייתא אין מאכילין ע"פ עדות כזה. ולא חיישין שמא עבד כהן היה, שאסור ללמד את העבד תורה: ושהיה חולק עמנו על הגורן. ולא חיישין שמא עבד כהן היה, שאין חולקים תרומה לעבד אא"כ רבו עמו: ושהמקום הזה בית הפרס. החורש את הקבר הרי זה עושה בית הפרס מאה אמה, שכך שיעור שהחרישה מולכת עצמות המת. וטומאת בית הפרס דרבנן: ועד כאן היינו באין בשבת. דתחומים דרבנן: מעמד ומספר. מקום היה לו כאן להספיד מתו ולעשות מעמדות ומשבות שהיו עושין למת, כהא לא מהימן, שהוא דבר שבממון וצריך עדות גמורה:

משניות מבוארות – קהתי

בְּהִינוּמָא – בצעיה על ראשה כשהוא משורכב על עיניה, וְרֵאשָׁה פְרוּעָה – ושער ראשה מפוזר על כתפיה, כלומר שנהגו בנישואיה כמנהג נישואי הבתולות, וכתובתה מאתיים דינר (עיי' משנה א בפרקנו); ואף על פי שאין מוציאים ממון אלא בעדות גמורה, מכל מקום האמינוהו חכמים בזה כמבואר הטעם בגמרא: "כיון שרוב נשים בתולות נישאות גילוי מלתא בעלמא הוא" (אין כאן אלא גילוי הדבר בלבד); וְשֶׁהָיָה אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹצֵא מִבֵּית הַסֵּפֶר לְטָבּוֹל לְאֶכוֹל בְּתַרּוּמָה – כשהיינו תלמידים קטנים בבית הספר היה הוא יוצא לטבול כדי לאכול בתרומה, ומכאן שהוא כהן; בגמרא מבואר שאין חוששים, שמא עבד כהן היה, לפי שאסור ללמד את העבד תורה, ומאחר שהיה יוצא מבית הספר הרי זה ראה שאינו עבד. ומכל מקום אין מאכילים אותו על פי עדות זו אלא תרומה דרבנן. וְשֶׁהָיָה חוֹלֵק עֲמֵנוּ עַל הַגֵּרָן – כהן מעיד שראה בקטנו את פלוני שהיה נוטל חלק עם הכהנים בתרומה שחילקו אותה על הגורן, ומכאן שפלוני כהן הוא. ואין חוששים שמא עבד כהן היה, שאין חולקים תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו (גמרא): וְהַמְקוֹם הַזֶּה בֵּית הַפֶּרֶס – שדה שהיה בה קבר ונחרשה במחרשה, מאה אמה מסביב לקבר נקרא "בית הפרס". והוא שטח שיש בו ספק טומאת מת, ואסור לכהן ליכנס שם (עיי' אהלות יח); ונאמן אדם לומר על פי מה שראה בקטנו, שהמקום הזה הוא בית הפרס, כלומר שבא בעדותו לטהר את השאר שמסביב לאותו מקום (תוספות), וכיון שטומאת "בית הפרס" היא מדרבנן, האמינוהו חכמים על כך (גמרא): וְעַד כָּאן הֵיינוּ בְּאִין בְּשִׁבְתָּ – עד המקום הזה הוא "תחום שבת", היינו אלפיים אמה מתוך לעיר; ונאמן הוא על זה, הואיל ותחום אלפיים אמה בשבת הוא מדרבנן (גמרא). אָבָל אִין אָדָם נְאֻמִּין לֹמַר – על פי מה שראה בקטנו: דֶּרֶךְ הַיָּה לְפְלוֹנִי בְּמָקוֹם הַזֶּה – בשדה חבור, או: מַעְמֵד וּמְסַפֵּד הַיָּה לְפְלוֹנִי בְּמָקוֹם הַזֶּה – "מעמד" הוא מקום שמלווי המת עומדים שם; "מספד" הוא מקום להספיד את המתים; וכבר בארנו (מגילה ד, ג), שכשהיו נושאים את המת לקברו, היו יושבים שבע פעמים לבכות את המת, והיו אומרים בכל פעם: "עמדו יקרים עמודו, שבו יקרים

והגאונים; הרמב"ם). עֵיר שֶׁכִּפְשָׁה בְּרָקוּם – צבא ששם מצור על העיר, כָּל פְּהָנוֹת שֶׁנִּמְצְאוּ בְּתוֹכָהּ – כל הנשים שבתוכה שהיו מותרות לכהונה, פְּסוּלוֹת – לכהונה עכשיו, כדן שבירות, שמא נאנסו על ידי החיילים. וְאִם יֵשׁ לָהֶן עֲדִים – ואפילו עד אחד (כמו ששינוי לעיל משנה ו), אֶפְלוּ עִבְד, אֶפְלוּ שִׁפְחָה, הָרִי אֵלּוּ נְאֻמִּין – להעיד עליהן שלא נבעלו. וְאִין אָדָם נְאֻמִּין עַל יְדֵי עֲצָמוֹ – אבל אין אדם נאמן בעדותו עליהן, אם הוא מעיד בשביל עצמו, כלומר לטובתו. והרי הלכה למעשה: אָמַר רַבִּי זְכַרְיָה בֶּן הַקָּצֵב – שהיה כהן: הַמְעוֹז הַזֶּה! – כינוי הוא לשבועה כאילו אמר: נשבע אני בקדושת בית המקדש! לֹא זוֹה יָדָה – של אחתי – מִתּוֹךְ יְדֵי, מִשְׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ גוֹיִם לִירוּשָׁלַיִם וְעַד שֶׁיִּצְאוּ – ומעיד אני שהיא טהורה. אָמְרוּ לוֹ: אִין אָדָם מַעֲיֵד עַל יְדֵי עֲצָמוֹ – אינך נאמן להעיד על אחתך, שהרי עדות זו היא לטובת עצמך.

בנין עיר שכבשה כרקום אמרו בגמרא: "אם יש שם מחבואה אחת, מצלת על נוצן". כלומר אפילו אינה יכולה להיחבא שם אלא אשה אחת בלבד, מכל מקום נאמנת כל אחת לומר שנחבאה במחבואה ולא נמנמאה; ומתוך כך אף מי שמארה "לא נחבאתי אבל לא נמנמאתי" הרי היא נאמנת ב"מיגו", מתוך שהיא יכולה לומר: "נחבאתי".

באר משנה י

וְאֵלּוּ – הדברים המפורטים להלן, שבני אדם נְאֻמִּין לְהַעֲיֵד בְּגִדְלָן – כשהם גדולים, מַה שֶׁרָאוּ בְּקִמְנוֹן – כשהיו קטנים, שאף על פי שלעדות צריכים גדול, וצריך גם שתהא תחילתו וסופו של העד ככשרות, מכל מקום הקילו חכמים בדברים אלו, כמו שיבואר הטעם להלן (לפי הגמרא). נְאֻמִּין אָדָם לֹמַר: זֶה כְּתָב יְדוֹ שֶׁל אָבָא, וְזֶה כְּתָב יְדוֹ שֶׁל רַבִּי, וְזֶה כְּתָב יְדוֹ שֶׁל אַחִי – שחתימתם על השטר דומה לכתב ידם שראה בילדותו; ומקיימים את השטר על פיו. בגמרא מבואר הטעם, שהואיל וקיום שטרות אינו אלא תקנת חכמים, לפיכך האמינוהו חכמים בדבר שהוא מדבריהם. כן אמרו בגמרא: "והוא שיש גדול עמו". כלומר שאינו נאמן לקיים את השטר אלא כשמצטרף עמו עד אחר, שאין קיום שטרות בפחות משני עדים על כל חתימה וחתימה; וְזְכוּר הֵייתִי – וזכור אני, בְּפְלוֹנִית שֶׁיִּצְתָהּ

פ ר ק ש ל י ש י

א אלו נערות שיש להן קנס: הבא על המזונה, ועל הנתינה, ועל הפותית; הבא על הגיורת, ועל השבויה, ועל השפחה, שנפדו ושנתגירו ושנשתחררו, פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד; הבא על אחותו, ועל אחות אביו, ועל אחות אמו, ועל אחות אשתו, ועל אשת אחיו, ועל אשת אחי אביו, ועל הנדה – יש להן קנס; אף על פי שהן בהכרת, אין בהן מיתת בית דין.

ב ואלו שאין להן קנס: הבא על הגיורת, ועל השבויה, ועל השפחה, שנפדו ושנתגירו ושנשתחררו, יתרות על בנות שלש שנים ויום אחד. רבי יהודה אומר: שבויה שנפדית – הרי היא בקדשתה, אף על פי שהיא גדולה. הבא על בתו, על בת בנה, על בת בנו, על בת אשתו, על בת בנה, על בת בתה – אין להן קנס, מפני שמתחייב בנפשו, שמיתתו בידי בית דין; וכל המתחייב בנפשו אינו משלם ממון, שנאמר (שמות כא, כב): "ולא יהיה אסון, עונש וענש".

פירוש ברטנורא

א אלו נערות. שאף על פי שהן פסולות יש להן קנס. אם אנס אדם אחת מהן נותן לאביה חמשים כסף: הנתינה. מן הגבוענים. ועל שם שנתנם יהושע וחטבי עצים ושואבי מים נקראים נתינים. והם אסורים לבא בקהל; ועל הכותית. האי תנא סבר כותים גירי אריות הם וכגוים הם חשובים: פחותות מבנות שלש שנים. דבחוקת בתולות הן, שאף על פי שנבעלו בשביה או בניות, בתולותן חזרים: ועל אשת אחיו ועל אשת אחי אביו. שנתקדשה לאחר מהן ונתגרשה מן האירוסין, ועדיין בתולה היא: שאע"פ שהן בהכרת אין בהן מיתת ב"ד. וכתר אינו פוטר מן התשלומין. והני מלי, שלא היתה שם התראה. אבל אם היתה שם התראה פטור מן הקנס, דק"ל כל חייבי כריתות שהתרו בהן לוקין, ואין אדם לוקה ומשלם:

ב יתרות על בנות שלש שנים. דכיון דראויות לכיאה בחוקת הפרק הן ונבעלות בניות, והשבויה בשבייתה: הרי היא בקדושתה. ואינה בחוקת בעולה אף על פי שנשבת כשהיא גדולה. ואין הלכה כר' יהודה: ולא יהיה אסון עניש וענש. הא אם יהיה אסון באחד משני אלו האנשים המריבין, שנהרג אחד מהן, לא יענש ההורג בממון, שהרי הוא חייב מיתת בית דין כיון שהרגו לזה. ואין הפרש בעבירה שחייבין עליה מיתת ב"ד בין שוגג למיזיד לעולם פטור מתשלומין. אבל בעבירה שחייבין עליה כרת או מלקות אינו פטור מן התשלומין עד שיהיה שם עדים והתראה וילקה, ואז אינו משלם:

משניות מבוארות – קהתי

ואין חייבים עליהן מיתת בית דין, אין חיוב כרת פוטר את האונס מקנס. בגמרא אמרו: כמה דברים אמורים? שלא התרו בו, אבל אם התרו בו, הריהו חייב מלקות, ואין אדם לוקה ומשלם.

באור משנה ב

כחמשך למשנה הקודמת, באה משנה זו ללמד, שהאונס נערה שהיא בחזקת בעולה, אינו חייב לשלם קנס. וכן האונס אחת מן העריות, שהבא עליהן חייב מיתת בית דין, לא חל עליו חיוב תשלום קנס.

ואלו שאין להן קנס – אלו המפורטות להלן, אם אנס אדם אחת מהן, אינו חייב לשלם קנס: **הבא על הגיורת, ועל השבויה, ועל השפחה, שנפדו ושנתגירו ושנשתחררו, יתרות על בנות שלש שנים ויום אחד** – הואיל והן בחזקת בעולות (עיין לעיל א, ד), לפיכך אין להן קנס, שדין קנס אינו נוהג אלא בבתולה, כמו שבארנו בהקדמה למשנה הקודמת. **רבי יהודה אומר: שבויה שנפדית, הרי היא בקדשתה** – שבויה שנפדתה הרי היא בחזקת טהורה שלא נבעלה, אף על פי שהיא גדולה – שנשבתה כשהיא גדולה; הלכך האונס אותה חייב לשלם קנס. ואין הלכה כרבי יהודה. **הבא על בתו** – כגון שנתארסה ונתגרשה, שקנסה לעצמה ולא לאביה (כדעת רבי עקיבא במשנה הבאה), או שבא עליה כשהיא נערה ולא הספיקה לעמוד בדיון עד שבגרה, שאף בכגון זה קנסה לעצמה (כלהלן ד, א), **על בת בתו, על בת בנו, על בת אשתו, על בת בנה, על בת בתה** – כל אלו הן עריות, שהבא עליהן חייב מיתת בית דין, אין להן קנס – מי שאנס אחת מאלו, אינו חייב לשלם קנס, מפני שמתחייב בנפשו – שעל מעשהו זה הוא נידון בעונש מיתה, שמיתתו בידי בית דין – שאם היה מיזיד והתרו בו, הריהו חייב מיתת בית דין, וכל המתחייב בנפשו אינו משלם ממון, שנאמר: "ולא יהיה אסון, עונש וענש" – פסוק זה בא ללמדנו, שאין אדם נענש בתשלומים אלא כשלא היה אסון בנפשו, שלא הרג אדם, אבל אם הרג אדם, ועונשו מיתת בית דין, אין להעניש את הרוצח אף בממון. בגמרא מבואר, שכל עבירה שחייבים עליה מיתת בית דין, אף אם עשאה אדם בשוגג ואינו חייב מיתה, לעולם פטור מתשלומים.

שבו; ומכאן נקרא "מעמד ומושב" (דש"י); ויש מפרשים, שכך היו נוהגים בשעה שהיו חוזרים מקבורת המת (המאירי); בעניינים אלו אין אדם נאמן להעיד בגדלו מה שראה בקטנו, לפי שהם דברים שבממנו דצריכים להם עדות גמורה של שני עדים, שתחילתם וסופם בכשרות.

שבת קודש ~

באור משנה א

כתוב בתורה (דברים כב, כח-כט): "כי ימצא איש נערה בתולה אשר לא אורשה ותפסה ושכב עמה, ונמצאו ותוך האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף, ולו תהיה לאשה תחת אשר ענה, לא יוכל שלחה כל ימיו". פרשה זו באה ללמדנו, שאם אדם אנס נערה בתולה, חייב הוא לשלם לאביה קנס "חמשים כסף", היינו חמשים סלע שהם מאתיים דינר; וכן חייב הוא לקחת את האנוסה לאשה (אם אביה והיא מסכימים). ואסור לו לגרשה. כן למדים אנו ממה שנאמר: "כי ימצא איש נערה בתולה", שדין תשלום קנס נוהג: א. דרוקא ב"נערה", היינו משהביאה סימני נערות (שתי שנערות) לאחר שהגיעה לגיל שתיים עשרה שנה ויום אחד, עד שנעשית בוגרת, כעבור ששה חדשים; ב. דרוקא ב"בתולה", היינו נערה שלא נבעלה לאיש. – משנתנו באה ללמד, שחיוב קנס ישנו לא רק בנערות כשרות שיכול לקיים בהן "ולו תהיה לאשה", אלא אף בפסולות; ואפילו בעריות שהבא עליהן חייב כרת, חייב האונסן לשלם קנס. **אלו נערות שיש להן קנס** – אף על פי שהן פסולות: **הבא על המזונה** – כגון נערה שנולדה מאחת העריות (עיין יבמות ד, יג), **ועל הנתינה** – מן הגבוענים שנתגירו בימי יהושע (עיין באורנו ליבמות ב, ד), **ועל הפותית** – היינו שומרונית (עיין מלכים ב' יז, כד ואילן); **הבא על הגיורת, ועל השבויה, ועל השפחה, שנפדו ושנתגירו ושנשתחררו, פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד** – שבחזקת בתולות הן (עיין לעיל א, ב). **הבא על אחותו, ועל אחות אביו, ועל אחות אמו, ועל אחות אשתו** – בהיותן נערות בתולות, ועל אשת אחיו, ועל אשת אחי אביו – שנתקדשה להם ונתגרשה או נתאלמנה מן האירוסין בחזקת בתולה, **ועל הנדה** – נערה בימי ווסתה, יש להן קנס – אם אנס אדם אחת מהן, חייב לשלם לאביה קנס "חמשים כסף"; **אף על פי שהן בהכרת** – שהבא על אחותו או על אחות אביו וכו', חייב כרת (ויקרא יח, ט"ז-ט"ט, כ, ז-כא), ומכאן נקום אין בהן מיתת בית דין – הואיל

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

תכלית חכמה. עיקרה של תורה שיהא עמה תשובה ומע"ט: העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא. פירוש שאינו לומד כדי לקיים אלא לקנטר דבפרק מקום שנהגו (ד' נ:.) אמרי' רבא רמי כתיב עד שמים חסוך וכתיב מעל השמים כאן בעוסק שלא לשמה כו' והתם איירי במקיים כדי שיכבדוהו וכן משמע בירושלמי דפירקין: ויאכלו וישתו. שבעו מזיו השכינה כאילו אכלו ושתו: גדולה הבטחה. שהרי קראן שאננות ובוטחות: לבי כנישתא. תינוקות של בית רבן היו רגילין להיות למדים לפני רבן בבית הכנסת: כי רבנן. בית המדרש ששם שונים משנה וגמרא: ונטרין לנברייהו. ממתנות לבעליהן ונותנות להם רשות ללכת וללמוד תורה בעיר אחרת: מפטרי רבנן. זה מזה שהיה נוטל רשות מחבירו לשוב לביתו ולארצו: עולמך תראה בחייך. כל צרכיך תמצא: פיך ידבר חכמות. בלשון ברכה היו אומרים: יישירו. לשון ישר שתהא מבין בתורה כהלכה:

דף יד עמוד ב. מרגלא בפומיה דרבא, תכלית חכמה - עיקרה של תורה, שיהא עמה תשובה ומעשים טובים, שלא יהא אדם קורא וְשֹׁנֵה בתורה, ובוֹעֵט פְּאֵבֵיו וּבְאֵמוֹ, וּבְרַבּוֹ, וּבְמִי שֶׁהוּא גְדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻמָּה וּבְמִנּוּן [בשנים], שְׁנַאֲמַר (תהלים קיא י') 'רְאִישֵׁית חֻמָּה יִרְאֵת ה' שֶׁכֵּל טוֹב לְכֹל עוֹשֵׂיהֶם'. 'לְעוֹשֵׂים' לֹא נֹאמַר, אֲלֵא 'לְעוֹשֵׂיהֶם', הֵייוֹנוּ, לְעוֹשֵׂים לְשִׁמָּה - אלו הלומדים לשם קיום התורה, וְלֹא לְעוֹשֵׂים שְׁלֵא לְשִׁמָּה - הלומדים ואינם מקיימים. וְכֹל הַעוֹשֶׂה שְׁלֵא לְשִׁמָּה נוֹחַ לוֹ [עדיף היה לו] שְׁלֵא נִבְרָא בעולם.

מרגלא בפומיה דרב [לא כמו העולם הזה כך הוא העולם הבא], אלא העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה, ולא פריה ורבייה, ולא משא ומתן, ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם, וְנִתְּנִים מִזֵּיו הַשְּׂכִינָה, כְּמוֹ שְׁנַאֲמַר לגבי נדב ואביהו ושבעים חוקנים (שמות כד יא) 'וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ', וכוונת הכתוב היא שהם שבעו מזיו השכינה כאילו אכלו ושתו.

הגמרא מביאה מימרא בענין זכותן של הנשים לעתיד לבוא: גְּדוּלָּהּ הִיא הַבְּטָחָה שֶׁהַבְּמִיתָן תִּקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְנָשִׁים בְּעִנּוּן הַשֶּׁכֶר לְעוֹלָם הַבָּא, יוֹתֵר מִן הָאֲנָשִׁים, שְׁנַאֲמַר (ישעיה לב ט) 'נָשִׁים שְׂאֲנָנוֹת קִמְנָה שְׁמַעְנָה קוֹלֵי בָנוֹת בְּטַחֲוֹת הָאֲזוּנָה אִמְרָתִי'. כלומר, מאחר וכפל הכתוב בלשונו, וכינה את הנשים 'שאננות' ו'בוטחות', יש ללמוד מכך שגדולה הבטחת שחרן יותר משל האנשים.

אמר ליה רב לרבי חייא, נשים במאי זבין - בשכר מה זוכות הנשים לחיי העולם הבא. באקרוי בנייהו לבי כנישתא - במה שהן מביאות את הבנים הקטנים לבית הכנסת לקרוא שם מקרא מפי רבם, ובאתנווי נברייהו פי רבנן - וכן במה שהן שולחות את בעליהן לבית המדרש, לשנות שם משנה וגמרא, ונטרין לנברייהו עד דאתו מפי רבנן - וממתנות הן לבעליהן עד ששבים מבית המדרש, ונותנות להם רשות לילך ללמוד תורה בעיר אחרת.

הגמרא מפרשת את הברכות שהיו החכמים מברכים זה לזה כשעמדו לשוב לביתם ולארצם מן הישיבה: פי הווי מפטרי רבנן - כאשר היו החכמים נפרדים זה מזה, ביציאתם מפי מביית מדרשו של רבי אמי, ואמרי לה - ויש אומרים שהיה זה ביציאתם מפי רבי חנינא, אמרי ליה הכי - היו אומרים זה לזה כך, עולמך תראה בתחיך - כל צרכיך תמצא בעולם הזה, ואחרייתך תהא לחיי העולם הבא, ותקנתך תעמוד לדור דורים [לדורי דורות], לפך יהנה [יחשוב] תבונת, פיך ידבר חכמות, ולשונך ירחיש [ענין דיבור] רננות [שירות], עפעפיך יישירו [יראו דברים ישרים] נגדך, כלומר, שתהא מבין בתורה כהלכה, עיניך יאירו במאור תורה, ופניך יזהירו כזוהר הרקיע, שפתותיך יביעו דעת, וכליותיך תעלוזנה מישרים, ופעמיך [צעדיך] ירוצו לשמוע את דברי התורה, שניתנה מפיו של הקדוש ברוך הוא המכונה עתיק יומין.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

כִּי הוּוּ מִפְּטָרֵי רִבְנָן מִבֵּי רַב חֲסִדָּא, וְאָמְרֵי לָהּ מִבֵּי רַבִּי שְׁמוּאֵל
 בַּר נַחֲמָנִי, אָמְרוּ לִיהִי הָבִי - הִיוּ אוֹמְרִים מִקְרָא זֶה (תהלים קמד יד)
 'אֱלוֹפִינוּ מְסֻבְּלִים וְגו' אֵין פְּרִיץ וְאֵין יוֹצֵאת וְאֵין צְוָה פְּרַחְבִּיתֵינוּ'.
 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור מקרא זה: בביאור התיבות 'אֱלוֹפִינוּ
 מְסֻבְּלִים' נחלקו רב ושמואל, וְאָמְרֵי לָהּ - ויש אומרים, שנחלקו בזה
 רבי יוחנן ורבי אלעזר, חֲדָ אָמַר, אֱלוֹפִינוּ [שרינן] פְּתוּרָה,
 וּמְסֻבְּלִים [טעונים] פְּמֻצוֹת, וְחֲדָ אָמַר, אֱלוֹפִינוּ פְּתוּרָה וּבְמֻצוֹת,
 וּמְסֻבְּלִים בְּיִסּוּרִים.

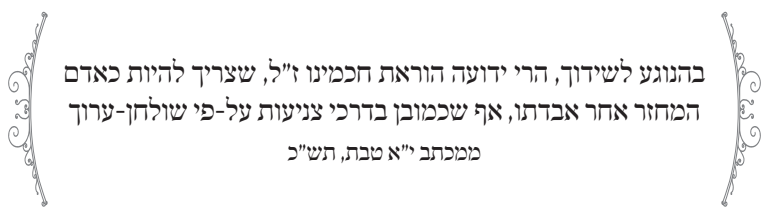
כל העולם כולו נוזנין בצדקה. בצדקתו של הקב"ה ולא בזכות שבידו: והם נוזנין בזרוע. בזכות שבידם ובצדיקים משתעי קרא וקרי להו רחוקים מצדקתו של הקדוש ב"ה: אינן נוזנין. שאין להן כדי צרכיהם ומתפרנסים בקושי: ופליגא דרב יהודה. דאיהו אמר אבירי לב היינו רשעים:

ומבאר הגמרא את המשך הפסוק: 'אֵין פְּרִיץ', שְׁלֹא תִהְיֶה סִיעָתֵנוּ [חבורתינו] פְּסִיעָתוֹ שֶׁל דָּוִד הַמֶּלֶךְ, שְׁיֻצָא מִמֶּנּוּ [מתוך חבורתו] אַחִיתוֹפֵל. 'וְאֵין יוֹצֵאת', שְׁלֹא תִהְיֶה סִיעָתֵנוּ פְּסִיעָתוֹ שֶׁל שְׁאוּל הַמֶּלֶךְ, שְׁיֻצָא מִמֶּנּוּ דוֹאגַ הָאֲדוּמִי. 'וְאֵין צְוָה', שְׁלֹא תִהְיֶה סִיעָתֵנוּ פְּסִיעָתוֹ שֶׁל אֱלִישֶׁע הַנְּבִיא, שְׁיֻצָא מִמֶּנּוּ נַחֲוִי. 'פְּרַחְבִּיתֵינוּ', שְׁלֹא יִהְיֶה לָנוּ בֵּן אוֹ תַלְמִיד שְׁמַקְדִּיחַ [שורף] אֶת תְּבִשְׁלֵיוֹ פְּרַבִּים, כְּלוֹמַר, שְׁיֻצָא לַתְּרֻבּוֹת רְעָה וּמַחֲטִיא אֶת הַרְבִּים.

הגמרא מביאה מימרא בענין מזונות הצדיקים: נאמר בכתוב (ישעיהו מו יב) 'שִׁמְעוּ אֵלַי אֲבִירֵי לֵב הַרְחוּקִים מִצְדָקָה', ומקרא זה עוסק בצדיקים, המכונים 'אבירי לב', אלא שנחלקו רב ושמואל בפירוש המקרא, וְאָמְרֵי לָהּ - ויש אומרים שנחלקו בזה רבי יוחנן ורבי אלעזר. חֲדָ - אחד מהם אָמַר שכוונת הכתוב כך היא, שְׁבֹל הָעוֹלָם כּוֹלֵל נוֹזְנִין בְּצְדָקָה - בצדקתו של הקדוש ברוך הוא, ולא בזכות שבידם, וְהֵם - הצדיקים, נוֹזְנִין בְּזֵרוּעַ - בכוחם, כְּלוֹמַר, בזכות שבידם, ולפיכך כינה אותם הכתוב 'הרחוקים מצדקה', לפי שהם רחוקים מצדקתו של הקדוש ברוך הוא, דהיינו, שאינם צריכים ליוון בצדקה. וְחֲדָ - ואחד מהם אָמַר, כָּל הָעוֹלָם כּוֹלֵל נוֹזְנִין בְּזֻבּוֹתָם - בזכות הצדיקים, וְאֵילוֹ הֵם - הצדיקים, אֲפִילוֹ בְּזֻבּוֹת עֲצָמָן אֵין נוֹזְנִין, כְּלוֹמַר, אֵין להם מזונות כדי צרכיהם, ומתפרנסים בקושי. ולפי זה מתפרשים דברי הכתוב 'הרחוקים מצדקה' על כך שהצדיקים רחוקים מן הצדקות שלהם עצמם, שאף על פי שהעולם ניוון בצדקתם הם אינם מתפרנסים אלא בקושי.

בְּדֶרֶב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּכָל יוֹם וְיוֹם [בימיו של רבי חנינא בן דוסא], הִיתָה פֶת קוֹל יוֹצֵאת מִתַּר חוֹרֵב [הר סיני], וְאֹמְרָת, כָּל הָעוֹלָם כּוֹלֵל נוֹזְנִין בְּשִׁבְלֵי [בזכותו של] חֲנִינָא בְּנֵי, וְאֵילוֹ חֲנִינָא בְּנֵי עֲצָמוֹ דִּי לֹא לִיוֹן בְּקַב שֶׁל חֲרוּבִין מְעַרְבֵי שְׁפַת לְעַרְבֵי שְׁפַת, כְּלוֹמַר, כֹּל הַשְּׁבוּעָה הִיא מְזוּנָה חֲרוּבִים בְּלִבָּד, לְפִי שְׁהִיא מִתְפָּרְנֵס בְּצַעַר וּבְצַמְצוּם, וְלֹא הִיוּ מַעוֹת בִּידוֹ לְקִנְיַת לֶחֶם.

הגמרא מביאה דעה החולקת על השיטות שהוזכרו לעיל בביאור ענין 'אבירי לב': וּפְלִיגָא - אמוראים אלו המפרשים את דברי הכתוב 'אבירי לב' על הצדיקים, חולקים הם על המימרא דְּרַב יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, מֵאֵן - מי הם אלו אֲבִירֵי לֵב שְׁעוֹסֵק בָּהֶם הַכְּתוּב, גּוֹבְּאֵי [שם אומה בבבל] מִפְּשָׁאֵי - הטפשים, שרשעים הם ולבם קשה כאבן. אָמַר רַב יוֹסֵף, הַדַּע - אביא לך ראייה שאבירי לב הם, דְּהָא לֹא אִינְיִיר גִּיּוּרָא מִינֵיהוּ - שהרי לא התגייר אפילו אחד מהם.



56 שדווקא באכלה ענבים כשהם כפירות גמורים, הוא דרואין
 57 אותן כאילו הם ענבים עומדות ליבצר, הא אם אכלה סמדר שהם
 58 הענבים מיד אחר שפרחו, הדין הוא שרואין אותן כמא היא –
 59 השדה יפה עתה אחר שאכלתם, וכמה היתה יפה קודם לכן, וישלם
 60 את הפרשי, וסותרים דבריו של רבי שמעון בינו של סמדר, האם
 61 דינו כלולבי גפנים או כבוטר. משיבה הגמרא: אמר רבינא, ברוך
 62 ותני – יש לתקן את הברייתא ולהוסיף סמדר בדבריה, וכך יש
 63 לשנות, כמה דברים אמורים בןמן שאכלה לולבי גפנים ויחורי
 64 תאנים, אבל אכלה סמדר פניו או בוסר רואין אותן כאילו ענבים
 65 עומדות ליבצר, ועתה לא קשה דבר, כי דין סמדר כדין גפנים ובוטר.
 66 שואלת הגמרא: אי הכי שלדעת רבי שמעון בן יהודה דין סמדר
 67 שרואים אותם כענבים העומדות להבצר, רבי שמעון בן יהודה
 68 היינו רבי הושע שאמר דין זה בברייתא על סמדר, ואילו בברייתא
 69 נראה שרבי שמעון בן יהודה חולק על רבי הושע. מיישבת
 70 הגמרא: אף ששניהם סוברים שרואים אותם כענבים העומדות
 71 להבצר, מכל מקום איבא בנייהו – יש הבדל ביניהם לגבי פהש
 72 גופא – מה שמכחישים ומחלישים הענבים את הגפן, שאם לא
 73 היתה אוכלת את הענבים והיו נותרים על הגפן עד הבציר, אף
 74 שהיו גללים וערכם היה רב יותר מאשר כשאכלתם, מכל מקום
 75 ערך הגפן היה יורד מפני שהענבים יונקים מלחלוחיתו, ונחלקו
 76 רבי שמעון בן יהודה ורבי הושע האם מנכים מערך הענבים
 77 העומדות להבצר את פחת הגפן שנמנע מהניזק על ידי אכילה זו,
 78 ולא כסניימי – אף הדבר מבורר מי מהם סובר שמנכים ומי מהם
 79 סובר שאין מנכים. אפי' אמר, כסניימי ומסניימי – הדבר מבורר גם
 80 מבורר, שהרי מאן תנא דתייש לפהש גופא – מיהו התנא הסובר
 81 שיש לחשב את פחת הגפן, רבי שמעון בן יהודה היא, דתנא
 82 בברייתא לגבי מי שאנס נערה, רבי שמעון בן יהודה אמר משום
 83 רבי שמעון בן מנסיא, האונס את הנערה, אינו משלם לאנוסה את
 84 הצער בן האונס. מפני שפוסה להצמער תחת בעלה ועתה כשבא
 85 עליה מנע ממנה צער זה ואין עליו לשלמו. אמרו לו, אינו דומה
 86 צערה של נבעלת צרצון, לצערה של נבעלת באונס, ולכן עליו
 87 לשלם את הצער משום שאם היתה נבעלת ברצון לא היתה
 88 מצטערת. ולמדנו מכאן שדעתו של רבי שמעון בן יהודה היא
 89 שהוא חושש לבחש גופא.
 90 הגמרא מביאה תנא נוסף הסובר בן: אמר אפי' הני תנאי – אלו
 91 התנאים שיובאו בהמשך ורבי שמעון בן יהודה, אמרו דבר אחר. רבי
 92 שמעון בן יהודה אמר את הא דאמרן – מה שהבאנו משמו, שאונס
 93 אינו משלם צער מפני שמנע ממנה צער בעתיד. הני תנאי – אלו
 94 התנאים שאמרנו שאף הם אמרו בן, מאי היא – מה הם, הם אלו
 95 דתנאי בברייתא לגבי חיובו של מי שהכה אשה והפיל את עובריה
 96 שדינו שמשלם לבעל דמי ולדות, רבי יוסי אמר, נבי – יש לנכות
 97 מהתשלומים את דמי התהי – המיילדת שהיה לו לבעל לשלם
 98 אילו לא היה מכה אותה והיה העובר נולד ובמעשהו מנע מהבעל
 99 הוצאה זו. בן עזאי אמר, נבי – יש לנכות מהתשלומים את דמי
 100 המזונות היתרים שהיה לו לבעל לת לאשה בימים שהיא מקשה
 101 לילד, שעתה שהכה אותה ואינה מקשה לילד מנע ממנו הוצאות
 102 אלו. ומכאן שגם הם סוברים שיש לנכות מתשלומי הנוק את
 103 הוצאות שהנוק מנע מהניזק.
 104 הגמרא מפרשת במה נחלקו רבי יוסי וכן עזאי: מאן דאמר נבי –
 105 שמנכה דמי התהי – המיילדת, כל שכן שנבי – שמנכה את דמי
 106 המזונות היתרים שהיה הבעל מביא לאשה בימים שהיא מקשה
 107 לילד, ומאן דאמר נבי – שמנכה את דמי המזונות היתרים, לשיטתו
 108 רק אותם הוא מנכה אבל נבי – לנכות את דמי התהי, לא, שאין
 109 מנכה אותם, משום דאמר ליה הבעל למזיק אתתא דידי פקיהא היא
 110 – אשתי פקחית היא ולא מפעיא – ואינה זקוקה לתהי – למיילדת,

המשך בעמוד 70

1 ואם אכלה ענבים כשהם סמדר – דקים בתחילת גידולם מיד לאחר
 2 שפרחו, רבי הושע אמר, רואין ומדמים אותן כאילו הן ענבים
 3 גדולות שעומדות ליבצר, וכפי ערך ענבים גדולים כן משלם.
 4 ותקמים אמורים, רואין כמה היתה יפה הקרקע עם הענבים וכמה
 5 היא יפה עתה בלעדיהם, ומה שנתמעטו דמיה משלם, וחישבו זה
 6 הוא לקולא למזיק, שמשלם פחות. רבי שמעון בן יהודה אמר
 7 משום רבי שמעון, כמה דברים אמורים ששמים את הנוק אגב
 8 הקרקע ומשלם לפי כמה שנופתחה הקרקע בדמיה, בןמן שאכלה
 9 לולבי גפנים ויחורי תאנים – שאכולות הגפנים והתאנים הוראים
 10 בעת החנטה אולם אינם ניכרים שעדיין לא פרחו, אבל אכלה
 11 תאנים בהיותם גפנים או ענבים בהיותם בוסר והם בגודל פול הלבן
 12 ונחשבים כפירות גמורים, רואין ומדמים אותן כאילו הם ענבים
 13 עומדות ליבצר, וכן רואים את הגפנים כאילו הם תאנים גמורות,
 14 המחשבים את ההפסד לפי מחיר הענבים והתאנים הגמורים. קתני
 15 מיהת – על כל פנים נאמר בברייתא 'ותקמים אמורים רואין אותן
 16 כמה היתה יפה וכמה היא יפה, ולא קתני ששמים בששים, ואף
 17 שמדובר על נזקי בהמתו שודאי נישומים בששים, אלא מאי אית
 18 לך למימר שאף שלא נאמר בן, שמים בששים, הקא נמי בנוקי גופו,
 19 בהם מדובר בברייתא דלעיל, יש לומר שהם נישומים בששים אף
 20 שלא נזכר בן.
 21 אביי מביא את הדעות אודות חישוב מה שאכלה במשווייר שבו:
 22 אמר אפי' רבי יוסי הגלילי ורבי ישמעאל אמרו דבר אחר. רבי יוסי
 23 הגלילי הוא דאמרן – מה שהובא לעיל (בבא) משמו, שנודון החזיו
 24 במשווייר שבו. רבי ישמעאל, דתנא, נאמר בתורה (שמות כב ד)
 25 לגבי מי שהזיקה בהמתו ממון של אחר, מיטב שדהו ומיטב פרמו
 26 ישלם, והיינו מיטב שדהו של ניזק ומיטב פרמו של ניזק, וכאשר
 27 יבוא, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אמר, לא בא הכתוב לזה
 28 אלא בא ללמד שיש לנכות לניזקין את מה ששמו והטילו על המזיק
 29 ישלם, מן הקרקע העידית שיש לו לפי אותו שווי, וכל וחומר
 30 להקדיש שגובה מן העידית. ובפשוטו הכוונה בדברי רבי ישמעאל
 31 שישלם שווי של ערוגה שמינה אף שאכלה רק כחושה, והתקשנו
 32 בזה לעיל (ו) מדוע ישלם יותר ממה שהזיק, ולא תימא כפירושו
 33 של רב אידי בר אבין, דאמר רב אידי בר אבין, שרבי ישמעאל דיבר
 34 בןון שאכלה ערוגה בין הערוגות ולא ידעין אי כחושפה הואי אותה
 35 ערוגה אי שמינה הואי, דאמר קום שלים – עמוד ושלם שווי של
 36 ערוגה שמינה כמיטב דאיבא השתא – כפי שווין של הערוגות
 37 השמנות בשדה עתה, וזו כוונת רבי ישמעאל מיטב שדהו של
 38 ניזק, כפי המיטב בערוגות האחרות עתה. דהכי לא אמרינן – שאין
 39 לומר כך, ומאי טעמא נדחים דבריו שאמר שמספק ישלם שמינה,
 40 משום שהלכה היא בספק ממון שהמוציא מהבירו, דהיינו שמי
 41 שבא לתבוע ממון מחבורו, עליו חובת הראיה להוכיח כדבריה, ואם
 42 לא יוכיח אין חבורו מחוייב לתת לו דבר. אלא כוונת רבי ישמעאל
 43 שישלם כמיטב דלקמיה – שיעניע אחר כך, ומאי ניהו – ומהו מיטב
 44 זה, כי היאך דלתיק – כפי מה שיעלה בערוגות בימות הקציר, שלפי
 45 זה אנו יודעים כמה היה צריך לגדול כאן לולי אכלה, וסכום זה
 46 הפסידו ועליו לשלמו. הרי שאף רבי ישמעאל סבר כרבי יוסי
 47 הגלילי ששמים לפי המשוייר שבו.
 48 הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא: אמר מר, רבי שמעון בן
 49 יהודה אמר משום רבי שמעון, כמה דברים אמורים בןמן שאכלה
 50 לולבי גפנים ויחורי תאנים. מדייקת הגמרא: דווקא אם אכלה לולבי
 51 גפנים ויחורי תאנים שעדיין לא פרחו, בזה הדין שמחשבים את
 52 הנוק כפי שוים אגב הקרקע, הא אכלה סמדר, שהם הענבים מיד
 53 אחר שפרחו, בזה הדין שרואין ומחשבים אותן כאילו הם ענבים
 54 עומדות ליבצר. אולם קשה, אימא סיפא שאמר: אבל אכלה פנים
 55 או בוסר רואין אותן כאילו ענבים עומדות ליבצר, ויש לדייק

בבא קמא. פרק שישי - הכונס - דף נט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)"

קפה

תוספות

רש"י

1 **קמדר** ענבים דקין בהתחלתן לאחר שפרחו מיד; ו**כמה** היא יפה. הקרקע לימכר בשחיה
2 סמדר ולקל באה כד"א. בנישומין אגב קרקע; ב**זמן** שאכלה לולבי גפנים. האשכולות
3 נראה בתניטת הגפנים ניכר ועדיין לא פרח להיות הענבים גמורים והוא לולב וכן יחור
4 בתאנים: **אבל** אכלה פנים. בתאנה או בוטר בענבים שהן כפול הלכן והון כפירות גמורים
5 רואין אותן כו'; ל**ניקין** מן העידיית. אותה שוקא
6 ששמו ב"ד מנא או מאתים יגבה קרקע במנא
7 או במאתים מן העידיית שבנכסיה; ולא תיבא. 2
8 דהאי מיטב של ניקן דקאמר ר' ישמעאל וקשיא 3
9 לן בפ"ק אכלה כחושא משלם שמינה ותרצה רב
10 אידי כגון שאכלה כו' דהמוציא מחבירו עליו
11 הראיה ובחושא הוא משלם אלא מאי מיטב
12 דניקן דקאמר ר' ישמעאל לאו בספיקא מיירי 6
13 וה"ק אותה ערוגה שאכלה ושלם כפי מה
14 שהיתה ראיה להטיב ולהשביח לקמיה; כי
15 היאך דסליק. בימות הקציר: סמדר. לאחר
16 שפרחו הענבים מיד ולולבין קודם שפרחו ברוך
17 ותני. הוסיף סמדר עמקם במשנה; כחש גופנא
18 לגבות מן התשלומין מה שיבחישו הענבים
19 בגפנים אם יעמדו שם עד הבציר שתמיד יזנקים
20 לחלוח הגפן: אבני אמר כסויי וקסימי ומאן
21 תנא דחייש לבחש גופנא ר"ש. דשמענא ליה
22 בדוכתא אחריתי: שסופה להצטער. אלמא מנכין
23 מן התשלומין כפי מה שעתידה להבחיש; נכי
24 היה. בדמי זלדות קמייירי דמנכה לו מה שהבעל
25 עתיד ליתן בשכר המיילדות וזקק האשה שהיא
26 נזוקה ומצטערת עכשיו יותר משש' לה חיה הרי
27 הוא משלם לאשה נוק וצער ונמצא הכל בכלל
28 ומדמי זלדות שהוא נותן לבעל מנכין שכר חיה
29 נכי מזונות. שהוא צריך להוסיף על מזונות
30 אשתו בימי קשוחה והשתא אין קישיי אלמא
31 מנכין מה שהוא עתיד להוציא; דקלא פרקתא.
32 חשוב הוא מאד ונישום בפני עצמו:
33 מסאני

24 **ליבצר** הא סמדר רואין אותן כמה היא יפה וכמה היתה יפה אמר רבינא ברוך ותני כד"א
25 **בזמן** שאכלה לולבי גפנים ויחורי תאנים אבל אכלה סמדר פגין או בוטר רואין אותן כפאילו
26 ענבים עומדות ליבצר אי הכי ר"ש בן יהודה היינו רבי יהושע איבא בינייהו כחש גופנא
27 ולא מסיימי אבני אמר כסיימי ומסיימי מאן תנא דחייש לבחש גופנא ר"ש בן יהודה היא
28 דתניא ר"ש בן יהודה אמר משום ר"ש בן מנסיא אוינס אינו משלם את הצער מפני שסופה
29 להצטער תחת בעלה אמרו לו אינו דומה נבעלת ברוצן לנבעלת באונס אמר אבני הני תנאי
30 ור"ש בן יהודה אמרו דבר אחר רבי שמעון בן יהודה הא דאמרן הני תנאי מאי היא דתניא
31 רבי יוסי אמר נכי חיה בן עזאי אמר נכי מזונות מ"ד נכי חיה כ"ש נכי מזונות ומ"ד נכי
32 מזונות אבל נכי חיה לא דאמר ליה אתתא דידי פקתא היא ולא מבטיא חיה רב פפא ורב
33 הונא בריה דרב יהושע עבוד עובדא פותיה דר"ג בשישים לישנא אחרניא רב פפא ורב הונא
34 בריה דרב יהושע שמו דקלא אגב קמינא דארעא והלכתא פותיה דרב פפא ורב הונא בריה
35 דרב יהושע בדקלא דארמא והלכתא פותיה דריש גלותא בדקלא פרסאה אליעזר ועריא
36 הוה

דחתם חייש לבחש גופנא מדקמני שהאנס נותן את הצער ומפתה פטור ומדפטרין מפתה אלמא חייש לבחש גופנא מה שסופה להצטער תחת בעלה הלך בעי צער דמאי:
הוה

בטח ביני הפליאה מהולה בצער שגרמה לי הידיעה שלפעם הראשונה
מהתייסדות כפר חב"ד לא השתתף כבודו בהתועדות דיי"ט כסלו
שם
ממכתב ימי הנוכה, ה'תש"כ

הנה סיים מסאני אובמי. משמע שלא היו גרילין במגעלים שחורין וכן משמע בסדר תעניות אלו (תענית כב. ושם) דקאמר אדחבי אתא ההוא גברא דסיים מסאני אובמי ולא רמי חוטי פדי שלא יבירו בו שהוא יהודי ותמימה דבפ"ק דביצה (דף טו) תנן אין משלחין מגעל לכן ביר"ט מפני שצריך ביצת הניר להשיחור משמע שלא היו נועלים אלא שחור ואומר ר"ת דהמגעל ודאי היה שחור אבל

הרצועות היו לבנות ומסאני אובמי דקבא ודמסכת תענית היינו המגעל והרצועות הבל היה שחור והיינו דאמרין בפרק בו סורר (סנהדרין דף ע"ה ושם) בשעת השמר אפי' לשנויי מרקש דמסאני אסור שהרצועות היו משנות אשקל נקרים ואבולות דאליעור היה קנה שהיה לבוש שחורים ומתבטא שחורים ויהא רוצץ שאפי' הרצועות יהיו שחורים שלא יתא עליו כלל עד לבגוניה מפני חזקה של ירושלמי:

פתיב לראשון ולא תתקם לו כו'. בסוף מי שהתה נשו (כתובות דף צ"ה ושם) מפרש רב אשר דאפילו ר"מ לא קאמר אלא בשני לקוחות דאם אייתא דנתח רוח עבדה מקמא אנביי לה למעבד אבל בלוקח אחד אפילו ר"מ מודה וא"ת דבפ' הניזקין (גיטין ט"ז ושם) בני לקח מן האיש וקוח ולקח מן האשה מקחו בטל אמר רב לא שנו אלא דא"ל לך חוק וקני אגל בשטר קנה ואלקח מן האיש וקוח ולקח מתאשה קאי כדמובח בסוגיא ואורי' שיש לחלק בין פתיבה בשטר עצמו של בעל לפתיבה שטר בפני עצמו ועוד אומר ר"י דאפילו בשטר של בעל איירי התם אלא שפתיבה שהיא עצמה מקרה ללקוחות אבל חתמה לו דהקא היינו שפתיבה שעבוד כותבתה שיש לה על שדה זו וכן משמע לשון חתמה כלומר שנתרצית במקח ולא מחתה בו וה"ר אלעזר משניץ פ"י דטעמא דרב התם דבשטר קונה משום דס"ל אתריות טענת סופר הוא והוי כאילו קבל עליה אתריות אבל אם פרש בלא אתריות לא קנה אפי' בשטר ושמאל דאמר עד שתכתוב לו אתריות משום דקשרי אתריות לאו טענת סופר הוא דפליגי דבכי בפ"ק דבבא מציעא (דף י"ד) דשמאל קאמר בהדיא דשעבוד צריך למילך ורב נמי אמר התם נמצא שאינו שלו רב אמר יש לו מעות ויש לו שבח ומשמע דפשטא ליה דאפי' לא פרש לו את השבח קאמר רב דיש

מסאני אובמי. מנהג אבליים: בופרא. בתמרים כבוטר בענבים דמי בופרא. אינו כלום לימכר עכשיו והא הוה תפרי. לאחר זמן: בששים. עם הקרקע הדבל בכלל שהקונה קרקע בפירותיה נותן עיקרו קצת בשבח של אחר זמן: דן רב. מעשה עבד: פסק הלכתא. כלומר לימד לתלמידים שהלכה כר"ש הלכה פסקה לדורות: לא תתקם לו. שדה המיוחדת לכתובה: אגדה בתופתה. ולא מצית לומר נחת רוח עשיתי לבעלי דכ"י הנה לה למעבד לראשון אלא ודאי גמרה ומקנא: נפר בי דרי. שומר הגרנות שמנהגן היה לעשות כל בני הבקעה בגורן אפי' זה גדישו וזה גדישו וממנו שומר ובהדיא אפי' רבי מודה: מתני' הפביא את העצים חייב. דאי לא אחרון קמא לא עביד מיד: גמ'. צבתא. עבת טללישי גווא. מצינ: סלחא

הנה סיים מסאני אובמי וקאי בשוקא דנתהרדעא אשפחהוה דבי ריש גלותא וא"ל מאי שנא הני מסאני אמר להו דקא מאבילינא אירושלים אמרו ליה את השבת לאיתאבולי אירושלים סבור יוהרא הנה אתויה וחבשוה אמר להו גברא רבה אנא אמרו ליה מנא ידעינן אמר להו או אתון בעו מנאי מילתא או אנא איבעי מנייכו מילתא אמרו ליה בעי את אמר

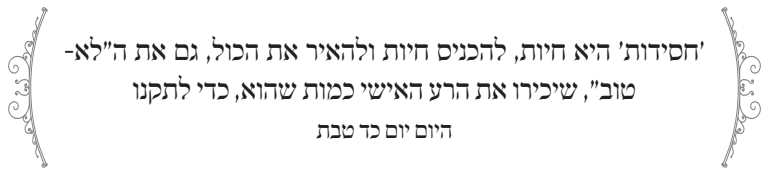
להו האי מאן דקן בופרא מאי משלם אמרו ליה משלם דמי בופרא והא הוה תמרי א"ל משלם דמי תמרי אמר להו והא לאו תמרי שקל מיניה אמרו ליה אימא לן את אמר להו בששים אמרו ליה מאן אמר פותיך אמר להו הא שמואל חי ובית דינו קנים שדרו קמיה דשמואל אמר להו שפיר קאמר לכו בששים ושקוהו: ר"ש אומר אכלה פירות גמורים כו': מ"ט הא דאמר רחבנא ועבר בשדה אחר מלמד ששמן על גב השדה ה"מ מידי דצריך לשדה הני פנין דלא צריכי לשדה בעיניהו בעי שלומי אמר רב הונא בר חייה א"ר ורמיה בר אבא דין רב פ"מ ופסק הלכתא פ"ר"ש דין רב פ"מ דתניא פתיב לראשון ולא חתמה לו לשני וחתמה לו אגדה בתופתה דברי ר"מ רבי יהודה אומר וכולה היא שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי אתם מה לכם עלי ופסק הלכתא פ"ר"ש כי הא דתנן ר"ש אומר אכלה פירות גמורין משלמת פירות גמורין אם סאה סאה אם סאתים סאתים: מתני' המגדיש בתוך שדה חבירו שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל השדה פטור ואם הווקה בהן בעל הגדיש חייב ואם הגדיש ברשות בעל השדה חייב: גמ' לימא תנן דלא פרבי דאי פרבי האמר עד שקבל עליו בעל הפית לשמור אמר רב פפא הכא גנפרי בי דרי עסקינן דכיון דא"ל עייל וגדיש עייל ואנטר לך הוא: מתני' השולח את הבערה ביד חרש שומה וקסון פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים שלח ביד פקח הפקח חייב אחר הכיאי את האור והאחר הכיאי את העצים המביאי את העצים חייב אחר הכיאי את העצים והאחר הכיאי את האור המביאי את האור חייב בא אחר וליבה המלבה חייב ליפתה הרוח כולן פטורין: גמ' אמר ר"ל משמיה דחזקיה לא שנו אלא שפסור לו גחלת וליבה אבל מסר לו שלהבת חייב מ"ט מעשיו קא גרמו לו ורבי יוחנן אמר אפילו מסר לו שלהבת פטור מ"ט צבתא דחרש גרמה לו ולא מחייב עד שפסור לו גווא סלחא

לו שבח והיינו משום דאית ליה דאתריות טענת סופר הוא:

ופסק הלכה כר"ש דאמר אכלה פירות גמורין כו'. פי ר"ח דמקא פשיטא לן בפרק נערה בכתובות (דף נ"א. ושם) דכל העומד לגזוז כנוז דמי לענין בעל חוב דלא טרף להו אע"ג דפלוגתא לענין שביעה בפרק שבעות דהיינון (שבעות דף מג. ושם) בענבים העומדים ליבצר אי כבצורות דמין אי לא: המגדיש בתוך שדה חבירו וכו'. אצטרף למיתניא או למסתמא דלא קרבי או לאשמועינן דאפילו רבי מודה בהא בדמפרש בגמרא:

לפתה הרוח כולן פטורין. פי' דברוח מצויה איירי כדמשמע בגמ' דסתם ליבוי הרוח מיירי ברוח מצויה מדפרוך עלה דברייתא וליהוי ברוח שזמן מצויה הא לא הנה ליה לאסוקי אדעתיה וא"ת בין דמתלבה ברוח מצויה יתחייב האחרון של הנחת עצים (ואור) דבכל דוכתי אשכחן שמתחייב לענין אש בשכיבול להויק ברוח מצויה כגון אבנו וסכינו ומשאו שהיון בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והיוק וכופר קמת חבירו בפני הדליקה דמטיא ליה ברוח מצויה ואין לחלק משום דבהנהו אין מחוסר אלא הולכת האש בעלמא ע"י רוח מצויה אבל כאן מחוסר ליבוי ואין שם אש עליו ולא קרינא ביה המבעיר את הבערה דהא בפ"ק (דף ט) אמר גחלת פקח דשביק ליה מעמקא עמקא ואולא אע"פ שמתנתנת בטלטולו מעמקא עמקא ואולא הא דרבה להתלבות ע"י נדנודו של חרש המטלטלה היה המוסר לו חייב הכא נמי יהיה האחרון חייב אע"פ שמוסר ליבוי ו"ל דלבתו הרוח דמתני' קאי אבא אחר וליבה דהשתא הוי ליבה וליבתה הרוח כברייתא דגמ' וכן משמע לישנא דכולן וכאין בליבוי כו' ללבות ולא ברוח בפני עצמו כדי ללבות כמו שאפרש בגמ' ובחנם דחוק לפרש דליבתו הרוח היינו ליבתו הרוח אלא קראא דליבתו הרוח היינו שליבתה הרוח בפני עצמה כדברי רבינו ר' אבהו וליבתו הרוח בגמ' בין מצויה כגון שפסור ליבוי כבר בא הרוח שלבתו לבסוף איזה רוח שהיה דמאחר שבא כבר כך לי שאינו מצויה כמצויה וכן משמע מתוך תירוצו של רבא שמתירץ כגון שליבה ברוח מצויה וליבתו הרוח ברוח שאנה מצויה מכלל דמעיקרא ס"ד שמעיקרא בא הרוח שלבסוף ליבה וכן משמע בירושלמי דמתניתין איירי ברוח שאנה מצויה דגרסינן התם ליבתו הרוח כולן פטורין תקון אמרין ברוח של אגוסים אבל ברוח שהועלם מתנהג בו חייב ו"ל תירוציהו אמרי אפי' ברוח שהועלם מתנהג בו שפעמים הוא בא ופעמים אין בא:

ליבה



56 שחתימה לשני, באמת חתמה, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, גם
57 באופן זה שלא חתמה לראשון יבולה היא עדיין שתאמר נחת רוח
58 עשיתי לבעלי אתם מה לכם עלי, ובזה דן רב כרבי מאיר. ופסק רב
59 הלכתא כרבי שמעון, כי הא דתנן במשנה לעיל (נדה) רבי שמעון
60 אומר, אכלה פירות גמורין משלמת פירות גמורין, אם אכלה סאה
61 משלם סאה ואם אכלה פאתים משלמת פאתים, ואין שמים אגב
62 השדה אלא בפירות הצריכים לשדה:

משנה

63 המשנה עוסקת בדין תבואה שהוכנסה לשדה של אחר ונאכלה
64 על ידי בהמות בעל השדה או ניזוקה על ידם, על מי היתה מוטלת
65 חובת שמירת התבואה שישא עתה בהפסדה.
66 המגיד - המכניס תבואה לעשות ממנה גדיש בתוך שדה של
67 הבריו שלא נטילת רשות מבעל השדה, ובאה ואכלתו בהקמתו של
68 בעל השדה, בעל השדה פטור מלשלם על התבואה שניזוקה. ואם
69 בהמת בעל השדה החליקה על התבואה ועל ידי כך הניזוקה בה, הרי
70 הרי פלל הגדיש חייב בתשלומי נזק. ואם בעל התבואה הגדיש -
71 הכניס תבואתו לעשות גדיש ברשות ובהסכמת בעל השדה, הרי
72 בעל השדה חייב לשלם על התבואה שניזוקה, וכן אם הוזקה
73 בהמתו על ידי התבואה, פטור המכניס כיון שהכניס ברשות. ואף
74 שלא אמר בפירוש שמקבל עליו שמירה, מכל מקום כיון שהסכים
75 שיכניס את התבואה הרי זה קבלת שמירה עליה.

גמרא

76 בפרק הקודם (מז). שנינו מחלוקת בין רבי לחכמים בדין זה, שדעת
77 חכמים היא שכשהרשה להכניס לרשותו חפץ או בהמה, הרי זה
78 כאילו קבל עליו לשומרו, ולרבי אין רשותו אלא רשות להכניס
79 ואין עליו חובת שמירה עד שיקבל אותה עליו בפירוש. מבררת
80 הגמרא: לימא תנן במשנה דלא כרבי, דאי כרבי האמר שאינו חייב
81 באחריות עד שיקבל עליו בעל הפית בפירוש לשמור ואין די
82 בהסכמתו להכנסה לרשותו. דוחה הגמרא: אומר רב פפא, הך א -
83 במשנתנו, כגמיר בי דרי עסקין - מדובר בשומר הגרות, שכל בני
84 בקעה עושים את גדישם בשדה אחת וממנים שומר לשמור על
85 כל הגרות, שבוה מודה רבי דכיון דאמר ליה עייל גדיש - שכיון
86 שאמר לו הכנס תבואתך ועשה גדיש, אף שלא קיבל עליו בפירוש
87 לשמור, מכל מקום עייל ואגמר לך הוא - כוונתו לומר הכנס
88 תבואתך ואשמור לך, לפי שזוהי עבודת השומר לשמור את
89 התבואה.
90 המשניות הבאות עוסקות בענייני אש שהזיקה.

משנה

91 השולח את הבערה - המניח אש דולקת ביד - ברשות חרש שאינו
92 שומע ואינו מדבר שאין בו דעת, או שושה וקמץ, והלכו עם האש
93 והזיקו, אותם אין לחייב לפי שאינם בני דעת, ומכל מקום גם
94 המשלח פטור מדיני אדם לפי שהם הלכו והזיקו ולא אשו לבדה,
95 ומכל מקום חייב המשלח מדיני שמים. ואם שלח את האש ביד
96 אדם פקח - בר דעת, הרי הפקח חייב בתשלום ההזיקה, והמשלח
97 פטור לגמרי.
98 המשנה מבארת דין אש שנעשתה על ידי כמה אנשים, מי חייב
99 עליה: אם אהד הביא את האור - האש עצמה, והניחה, ולאחר מכן
100 בא אהד והביא את העצים, האחרון המביא את העצים הוא החייב,
101 והראשון שהביא את הלהבה פטור. לפי שהראשון לא עשה כלום,
102 שבלעדי העצים לא היתה האש יכולה לבעור ולהזיק, לכן נחשב
103 השני לבדו כעושה את האש המזיקה. וכן להיפך, אם בתחילה

1 הוה פנים מסאני אוקמי - היו נעולות לרגליו נעליים שחורות,
2 כמנהג אבלים, וקאי בשקא - והיה עומד בשוק דנהדרדעא.
3 אשפיהו דבי ריש גלותא - מצאוהו אנשיו של ראש הגולה ואמרו
4 ליה - ושאלוהו, מאי שנא הני מסאני - מדוע הנך לובש נעליים אלו
5 דווקא. אמר להו אליעזר זעירא, הריני לובשם משום דקא
6 מאבילנא אירושלים - שמתאבל אני על חורבן ירושלים. אמרו ליה
7 האם את חשיבת לאיתאבולי אירושלים - חשוב אתה להתאבל על
8 חורבן ירושלים. פבור יתרא תה - חשבו עיני ראש הגולה שהוא
9 עושה כן משום גאוה שיש בו, ועל כן אתייה וחקשה - לקחווהו
10 ואסרוהו. כאשר ראה זאת אליעזר זעירא, אמר להו, נברא רבה
11 אנא - אדם גדול הנני, וראוי לי להתאבל על ירושלים. אמרו ליה,
12 קמא ידעין - מדיכך נדע שאכן אדם גדול אתה. אמר להו, יכולים
13 אתם לבחון את ידיעותי, ועל כן או אתון פעו מינאי מיתתא או אנא
14 איפעו מיניכו מיתתא - או שאתם תשאלוני דבר הלכה ואשיב
15 לכם, או שאשאל אתכם דבר הלכה. אמרו ליה, פעי את - שאל
16 אתה. אמר להו, האי מאן דקין בופרא - מי שקצץ תמרים שאינן
17 גמורות, כעין בוסר בענבים, מאי משלם בדמי נזק. אמרו ליה,
18 משלם דמי בופרא, וכיון שאין להם עתה שום ערך, אין משלם
19 כלום. שאל אותם אליעזר זעירא, והא הו - והלא סופם להיות
20 תמרי לאחר זמן. אמרו ליה, אם כן משלם דמי תמרי. חזר אליעזר
21 זעירא ואמר להו, והא לאו תמרי שקל מיניה - הלא לא לקח הימנו
22 תמרים, ולמה ישלמם. אמרו ליה, אם כן, אימא לן את - אמור אתה
23 מה דינן. אמר להו, יש לשום את הזיקו בפשיש דקלים הנמכרים
24 עם הקרקע, שהקונה קרקע עם פירות מחשב בדעתו גם את
25 הפירות שיבואו לאחר זמן, ונמצא שכשקצץ את הכופרא ירד
26 ערכה להמכר. אמרו ליה, מאן אמר בנותיה - מיהו האומר כמור.
27 אמר להו, הא שמואל חי ובית דינו קיים, ויכולים אתם לשואלו מהו
28 הדין בזה. שדרו קמיה דשמואל - שלחו את הדברים שאמר אליעזר
29 זעירא לפני שמואל. אמר להו שמואל, שפיר קאמר לבו - יפה אמר
30 לכם שכן יש לשום בפשיש. וראו אנשי ראש הגולה שאכן אדם
31 גדול הוא וראוי להתאבל על ירושלים ושקיהו - הניחוהו:
32 שנינו במשנה, רבי שמעון אומר אכלה פירות גמורים כו' משלמת
33 פירות גמורים אם סאה סאה אם סאתיים סאתיים, שאין שמים
34 אגב השדה כלל:
35 הגמרא מבארת את דעת רבי שמעון במשנה:

36 מאי טעמא, לפי שסובר דהא דאמר התנא - שמה שאמרה התורה
37 (שמות כב ד) יבער בקשה אחר שמוזה דרשנו לעיל (נדה) שהפסוק
38 מלמד ששמים את הנזק על גב השדה כולה, הני מילי - אין דברים
39 אלו אמורים אלא במידי - דבר דצריך לשדה, כגון פירות שאינם
40 גמורים, ואילו הני - פירות אלו שהם גמורים, כיון דלא צריכי
41 לשדה, פניניהו פעי שלומי - עליו לשלםם בשלימות.
42 הגמרא מביאה פסק הלכה בענין:

43 אמר רב הונא בר חינאי, אמר רבי ירמיה בר אבא, שתי שמועות
44 בשם רב, דן רב במעשה שהיה לפניו כרבי מאיר, ובמקרה שיבואר
45 להלן, ופסק הלכתא - לימד לתלמידים הלכה פסוקה לדורות כרבי
46 שמעון. מה שאמרנו שדן רב כרבי מאיר, הוא רבי מאיר בברייתא
47 זו, דתניא, כתב אדם לראשון שהוא מוכר לו את השדה המיוחדת
48 לכתובת אשתו, והלך אותו אדם לאשה שתחתום גם כן על מכירה
49 זו לפי שללא הסכמתה הרי היא משועבדת לכתובתה ותחזור
50 ותגבה ממנו לכשתבע כתובתה, ובה להחתימה שתותר על
51 שדה זו, ולא התמה לו. ושוב מכר הבעל את השדה לשני והלך
52 לאשה והסכימה למכירה והתמה לו עליה, אבדה פתופתה, לפי
53 שמחלה עליו במכירה זו, ואינה יכולה לומר שלא התכוונה
54 באמת למכירה אלא נחת רוח עשתה לבעלה, שאם כן היה לה
55 לחתום כבר לראשון, ומוכח שאינה חפצה בנחת רוח שלו, ומה

54 תנא אש ומצנא קצים, ונאכל גדיש או חקמה או השדה, שלם ישלם
55 המכער את העצרה:

נמרא

56 הגמרא דורשת את הפסוק: אמר רבא, למה לי דכתב רחמנא שחיב
57 גם על קוצים גם על גדיש גם על קמה וגם על שדה, ואין די שיכתב
58 אחד מהם וממנו נלמד לתור דברים שחיב עליהם. צריכי, דאי
59 כתב רחמנא רק קוצים, הוה אמנא שרק על קוצים הוא דחיב
60 רחמנא אם הויקם, משום דשכיח אש נפיהו ושכיח דפשע - שדרך
61 קוצים להיאכל באש ומצוי שאין נזהרים שלא לגרום לשריפתם,
62 ולכך יש לתלות שאף הוא פשע וגרם לשריפתם, אכל אם אכלה
63 האש גדיש של תבואה, כיון דלא שכיח אש נפיהו ולא שכיח דפשע
64 - אין דרך לשרוף גדיש ונזהרים אנשים בשמירת אישם שלא
65 תשרוף גדיש, אמנא לא חייבתו תורה על שריפתה, שהרי יש
66 לתלות שאנוס היה בכך, על כן כתבה תורה שחיב גם על גדיש.
67 ואי כתב רחמנא רק גדיש, הוה אמנא - הייתי אומר שרק על גדיש
68 חייב רחמנא, משום דהפסד מרובה הוא לבעליו, כאשר הוא נשרף,
69 אכל על נזקי קוצים דהפסד מועט הוא, אמנא לא חייבתו תורה, לכך
70 הוצרכה התורה לומר שחיב גם על קוצים. ממישיבה הגמרא
71 לבאר: 'קמה' שאמרה תורה שחיב על שריפתה, למה לי, ללמדנו
72 מה קמה בגלוי - כשם שהתבואה המחוברת ועומדת בקרקע, היא
73 גלויה, אף בכל שאר נזקי אש לא חייבה תורה אלא כאשר הדבר
74 הניזק הוא בגלוי, אך אם שרפה איש דבר הטמון וחבוי, אינו חייב
75 על כך. שואלת הגמרא: ודריי יהודה (להלן סא): דקחייב אנן
76 ממון פאש - הסובר שגם אם שרפה דבר הטמון חייב, קמה
77 שהזכירה תורה שחיב עליה, למה לי. משיבה הגמרא: בא הפסוק
78 לרבות כל בעלי קומה - כל דבר שעומד גבוה, ולא רק שדה
79 ואבנים, ומכאן למדים שחיב גם על שריפת בעלי חיים ואילנות.
80 שואלת הגמרא: ורנן שלמדים מ'קמה' לפטור טמון באש, לרבות
81 כל בעלי קומה מנא להו - מהיכן להם ריבוי לזה. משיבה הגמרא:
82 נפקא להו - למדים הם זאת מ'א' הקמה, שתיבת 'א' באה לרבות
83 כל בעלי קומה. שואלת הגמרא: ורבי יהודה המרבה מתיבת 'קמה'
84 כל בעלי קומה, מה למדים מתיבת 'א'. משיבה הגמרא: מיבעי ליה
85 לחלק לחלק בין גדיש לקמה, שלא תאמר שחיב רק אם אכלה גם
86 קמה וגם גדיש, אלא חייב אף אם אכלה רק אחד מהם או גדיש או
87 קמה. שואלת הגמרא: ורנן שלמדים מ'א' לרבות כל בעלי קומה,
88 לחלק מנא להו - מנין להם לחלק שחיב גם על אחד מאלו בלבד.
89 משיבה הגמרא: נפקא להו - למדים הם זאת מ'א' השדה, שתיבת
90 'א' זו מיותרת היא לדרשה זו. שואלת הגמרא: ורבי יהודה שלמד
91 מ'או הקמה' לחלק, מה הוא דורש מתיבת 'א' שנכתבה בשדה.
92 משיבה הגמרא: אידי דכתב רחמנא 'או הקמה' - אגב שכתבה
93 תורה תיבת 'א' לגבי קמה ללמד לחלק, כתב גם 'או השדה' אף
94 ששתיבת 'א' זו אינה נצרכת לשום דרשה. ממישיבה הגמרא
95 לבאר: 'שדה' שאמרה תורה שחיב על שריפתה למה לי, לאתויי -
96 לרבות שאף אם האש לחקה את נירו - חרישת חבירו שלא נזרעה
97 עדיין וספקה - חכיתה את אבקניו וניזוקו, חייב. שואלת הגמרא:
98 ולכתוב רחמנא 'שדה' שחיב על נזיקה, דהיינו כשליחכה נירו
99 וסכסכה אבניו, ולא בעי הנד - ולא יצטרך הכתוב להזכיר את
100 האחרים, קוצים גדיש וקמה, שהרי אם על נירו ואבניו חייב פשוט
101 שחיב גם עליהם. משיבה הגמרא: צריקא דאי כתב רחמנא רק
102 שדה, הוה אמנא שאין כוונת הכתוב לשדה עצמה, אלא לומר
103 שרק אם שרפה האש מה שבשדה, דהיינו תבואה, אין - כן חייב,
104 אבל אם שרפה מידי אחרים - דבר אחר, דהיינו את השדה עצמה,
105 נירו ואבניו, לא יתחייב, קא משמע לן - לכך השמיענו התורה
106

1 או סלקתא - עצים דקים ושרמא - נר דולק, דההוא - שבוה ונאי
2 מעשה דידיה - שלו פרמו להזיק.
3 שנינו במשנה, שלח ביד פסקה חייב וכו' בא אחר וליבה
4 המלכה חייב :

5 הגמרא מבררת את הגירסא במשנה: אמר רב נחמן בר יצחק מאן
6 דתני - מי ששונה 'בא אחר וליבה' לא משתבש - איננו טועה, וכן
7 מאן דתני - מי ששונה 'בא אחר וניבה', לא משתבש - אינו טועה.
8 מאן דתני 'ליבה' לא משתבש, דתיב (שמות ג ב) 'וירא מלאך ה'
9 אליו פלגת אש' ופירושו להבת אש, הרי שלהבה נקראת לבה על
10 שם ליבויה. ומאן דתני 'ניבה' לא משתבש, דתיב (ישעיה נז יט)
11 'בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה', שהקדוש
12 ברוך הוא יברא ויחדש ישראל צורת דיבור של שלום, הרי שניב
13 הוא ביטוי של דיבור, וכשאדם מדבר מנענע שפתיו ויוצא מהם
14 רוח, לכן ניתן לקרוא להשבת רוח בכדי להבעיר את האש בלשון
15 ניבוי, ולומר 'בא אחר וניבה'.
16 שנינו במשנה, לקחה הרוח בולן פטורין:

17 הגמרא מביאה ברייתא בדיני ליבוי אדם ורוח באש אחת: תנו
18 רבנן, אם אדם ליבה אש ולקחה גם הרוח המצויה את אותה אש,
19 אם יש כח לביוי שלו לבדו בכדי ללפותה לאש, וברוח לבדה אין
20 בכדי ללבות, חייב המלכה, ואם לאו - ואם גם בליבוי שלו לבדו
21 אין בכדי ללבות, פטור. הגמרא מבררת את סוף דברי הברייתא.
22 מקשה הגמרא: אמאי - מדוע הוא פטור, ליהוי - שיהא חייב כמו
23 שמצאנו בורה בשבת ויהי מסייעהו, והיינו שהוא מפריד את
24 המוץ מהתבואה על ידי הנפת התבואה ברוח, שחיב על כך משום
25 מלאכת זורה, הרי שאף שרק בצירוף הרוח נעשית הזרייה, בכל
26 זאת נחשב הוא כעושה המעשה כולו וחייב, וכמו כן לענין נזקי
27 האש יתחייב כמעיר ארש אף שלא הבעיר לבדו אלא בצירוף
28 הרוח. מביאה הגמרא ארבע תשובות לשאלה זו: אמר אביי, הקא
29 גמאי עסקינו, בגון שליבה הוא מצד אחר ובכד זה לא נתלבה
30 כלל, אלא לבתו הרוח מצד אחר, לכן הוא פטור לפי שליבוי לא
31 הועיל כלום, ואין המדובר שליו שניהם כאחד באותו מקום. רבא
32 אמר, מדובר ברייתא בגון שליבה בורה מצויה וכוה עדיין לא
33 נתלבתה האש, ולאחר מכן באה ולקחה הרוח בורה שאינה מצויה,
34 ולא היה לו להעלות על דעתו שתבא רוח שאינה מצויה ותבעיר
35 את האש. ומה שזורה חייב על זרייה ברוח, הוא משום שזרה ברוח
36 מצויה, שגם היא מספיקה בכדי להפריד את המוץ מהגריענים. רבי
37 זירא אמר, בגון דצמרה צמורי - מדובר במקום שלא ליבה על ידי
38 נשיבת רוח אלא הוציא חום הבל פיו על ידי נשימתו, ואין זה ליבוי
39 כלל. לדעת אמוראים אלו, אם יש בליבוי בצירוף הליבוי של רוח
40 מצויה בכדי ללבות, חייב, כזורה ברוח. רב אשי חולק על כך: רב
41 אשי אמר, חלוק דין זורה בשבת מדין אש, ולעולם כיון שליבוי
42 נצרך לסיועה של הרוח איננו מתחייב על אש זו, שאינו נחשב
43 כעושה האש, ובי אמרינן - ומה שאמרנו שזורה בשבת וורה
44 מסייעתו שחיב, הני מילי - זהו רק לענין איסורי שבת, לפי דמלאכת
45 מן השבת אסרה תורה, דהיינו שהתורה אסרה כל מלאכה שחשב
46 וכיוון לעשותה, ובוורה כוונתו היתה שעל ידי הרוח תורה
47 התבואה ונתקיימה מחשבתו, ולכן חייב. אכל רבא לגבי נזיקין
48 גרמא בעלמא הוא, כיון שלא עשה לבדו את האש, אלא רק גרם
49 לה בצירוף הרוח, וגרמא בנזיקין פטור.

משנה

50 משנתניו מבארת על מה חייבים בנזקי האש: השולח את העצרה
51 ונאכלה עצים, או אפילו רק סיכסכה אבנים, או ליחכה עפר - ניר
52 חרישה והתקלקל, חייב המבעיר לשלם, שנאמר (שמות כב ה) 'כי

1 **לְיָבֵה** ולביתה הרוח אם יש בליבוי כדי ללבות חייב ואם לאו פטור. בשאין ברוח בפני עצמו
 2 כדי ללבות מיירי דאי בשיש בו כדי ללבות אפילו כשיש בליבוי המלכה כדי ללבות
 3 למה יתחייב דבלאו אידו נמי היה הולך ומזיק אלא ודאי בשאין ברוח כדי ללבות מיירי ולכן
 4 כשיש בליבוי כדי ללבות חייב המלכה כי הוא עשה הכל דההו ליה כמו זה יכול וזה אינו

5 יכול ודחשיב אינו יכול מסייע שאין בו ממש בפרק
 6 המצניע שכתב ד' עג. ושם) ואם אין בליבוי כדי
 7 ללבות אע"פ שגם ברוח אין כדי ללבות פטור
 8 דלא מיתייב משום אשו אלא אם כן עשה כל כך
 9 בפני עצמו בלא סיוע הרוח או דבר אחר שיוכל
 10 להזיק ברוח מצויה אחר גמר המעשה שלו דהכי
 11 משמע המבקיע את הבערה שבפני עצמו עשה
 12 את הבערה שיכול להזיק ברוח מצויה ולכן באן
 13 פטור דבלאו ליבוי לא היה הוה יכולה להזיק
 14 והליבוי דהיינו גמר עשייתה לא עשה המלכה
 15 בפני עצמו ופריך אמאי פטור ליהוי כשעושה
 16 הליבוי ע"י סיוע הרוח כאילו עשאה בפני עצמו
 17 כמו לעגון שבת דחשיב זורה ורוח מסיעתו
 18 כעושה בפני עצמו ומשני אמאי הכי במאי
 19 עסקין כגון שליכה מצד אחד שבעגון זה אין
 20 דרך הרוח לסייע ולכן כי מתמריש שנסתמע
 21 בליבוי הרוח פטור דלא הוה ליה לאסוקי
 22 אדעתיה שיצטרף ליבוי הרוח עם ליבוי דלא
 23 שכיה שיצטרפו ולא הוה ליה להזיק כדכתיב ויתר
 24 מברוח שאין מצויה פר"י ועוד יש לפרש כגון
 25 שליכה מצד אחד שאין בליבוי ללבות כל
 26 המזוהה ולא ברוח אלא צד אחד דמזוהה ליבה
 27 הוא וצד אחר ליבה הרוח ואם לא היה
 28 המזוהה מתלקה כי אם מצד אחד היה הולך
 29 ויבנה מחמת שהוא מועט ומקמת שקראשת
 30 מתחברות יחד מתגדלת האש ומזקת ולא דמי
 31 השקא לזורה ורוח מסיעתו דמה שליכה לא
 32 סיעע הרוח כלום:

33 **רְכָא** אמר כגון שליכה ברוח מצויה וליבה
 34 הרוח ברוח שאין מצויה. וה"פ אם יש
 35 בליבוי כדי ללבות עם רוח מצויה חייב דחשיב
 36 כאילו עושה הכל בפני עצמו ואם לאו שאין
 37 בליבוי בהדי רוח מצויה כדי ללבות אלא ע"י רוח
 38 שאין מצויה שסיעתו עושה המלכה פטור דברוח
 39 שאינה מצויה לא הוה ליה לאסוקי אדעתיה:
 40 **רַבִּי** זכר אמר כגון דצמרה צמור. לא נפח באור
 41 כעין נשיבת הרוח אלא חבל הגל פוי הוציא על
 42 האור ללבותו והכי קאמר אם יש בליבוי בפני
 43 עצמו כדי ללבות חייב ואם לאו פטור אע"פ
 44 שבסיוע הרוח מלכה דלא הוה ליה לאסוקי
 45 אדעתיה שתצטרף נשיבת הרוח לצמור שלו
 46 וסתיע על זדה ללבות דלא שכיה שתצטרף
 47 נשיבת הרוח עם הצמור לסייעו כי הם מקלקלים
 48 זה את זה אע"פ ששניהם מצד אחד כי הצמור הם
 49 והרוח קר:

50 **רַב** אשי אמר כי אמרין זורה ורוח מסיעתו הני מילי לעגון שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה. וכשגורם לזרות הרוח המסיעתו הוי מלאכת מחשבת ולהכי חייב בגרמת נזייה וזה אכל
 51 עושה מעשה של זריה בפני עצמו לא אקרי (זורה) לכן ה"כ לא מקרי מבעייר אלא גורם והתורה לא חייבה אלא מבקיע ולא הנורם (אלא) הבערה ע"י רוח המסיעתו והלכי חשקא
 52 הא גרמא לעגון האש ככל שאר גרמות דק"ל גרמא בנזקין פטור ומו' בר רב אשי דפריך גבי דקתא בלא יחפור (כ"ב דף כו. ושם) מאי שגא מוודה ורוח מסיעתו מצד סבר ברב אשי דקתא
 53 דהתם לעגון חייב הרקעה חשיב גירי דליה וצריך לתרחיק ואפי' ר' יוסי כמו הרקעה סולס מהשובר חשיב גירי דליה לעגון הרקעה אע"פ דלא חשיב ליה התם אלא גרמא דפטור
 54 מהשולמין מ"מ אסור וצריך להרחיק וג' חייבא מתחת הפטיש דחשיב מדיק משום דניחא ליה דתיל ומכה בכח כל כך שאחר גמר כחו יזיק ברוח מצויה וכך משני בלא יחפור ולא רצה
 55 להעמיד שמה כל כך בכח עד שמזיק בכח אדם לבדו בלא רוח דאם כן לא הוה הגי' לא גבי נזקין דאש אלא גבי נזקין דאדם: **והכא** גרמא בנזקין. מתוך כך נראה דאם שנים הביאו
 56 עצים ואור וליבו שניהם ואין בכל אחד כדי ללבות פטור ותימה הוא.

57 **לְרִבּוֹת** כל בעלי קומה. כשנזקק פירש כל ב"ח אכל בירושלימי משמע דמריב אילנות וכל דבר המחובר והכי איתא התם א"י מה הגדוש מיוחד שהוא תלוש מן הפרקע אף כל שהוא תלוש
 58 מן הפרקע ת"ל או הקמה:

1 **כְּלֵתָא** עצים דקים: ניבה. כשאינם מדבר מנגעע שפתי ורוח יוצא: ליהוי בורה. דחייב
 2 משום מלאכה בשבת אע"פ שהרוח מסיעתו כשהוא מנגייה התבואה ברוח שדורין
 3 פליי"א: מצד אחר. דלא אחני איהו. כגון שליכה ברוח מצויה. כשמחיל ללבות לא היה
 4 הרוח נשבת בחוקה ולא היה מבעיר בכך ובאתה רוח שאינה מצויה ולבתו דמילתא דלא

5 סליק אדעתא הוא אכל וזרה לעגון שבת סגי לה
 6 ברוח מצויה ולהכי איפוזי: צמרה צמור. לשון
 7 אישקא צמירקא (שבת דף סו.) חמימות בלומר
 8 שלא נפח ממש אלא בנשימה כדרך החמץ
 9 בנשימתו את קדיו דאין זה ליבוי כלל: מלאכת
 10 מחשבת. נתיקמה מחשבתו דניחא ליה ברוח
 11 מסיעתו: **מתני'** או עשה. לחקה גירו
 12 ונתקלקל: **גמ'** דשבת אש גבייהו. אין בני אדם
 13 מוזהרין כהן דלכך עומדין הלכך איכא למימר
 14 זה פשע: אכל גדיש כו'. דאיכא למימר אגוס
 15 הנהו [ולר']. פלוגתא דרבי יהודה בהאי פירקא
 16 (ר' סא): כל בעלי קומה. אף בעלי חיים ואילנות:
 17 גירו. חרישה שלא נזרע. כסוס שדך באבנים
 18 ולחכה בשאר דברים: הנהו אמיתא נהי שבשדה.
 19 תבואה קאמר קרא ולא קרקע ממש להכי כתב
 20 קמה בהדיא והשקא אתרבי שדה לגופה של
 21 קרקע: הכי גרסינן כולי האי נמי לאון דומי'
 22 בלומר להכל השובים הצדיקים שקודמין
 23 לפורענות: טיבורא הוא. שלא ידאו ברקעה
 24 העתידה לבא דכתיב כו':

כבי
 17 גדיש או הקמה או השדה שלם ישלם המבקיע את

18 **הבערה: גמ'** אמר רבא למה לי דכתב רחמנא קוצים גדיש קמה ושדה צריכי דאי כתב
 19 רחמנא קוצים ה"א קוצים הוא דחייב רחמנא משום דשכיח אש גבייהו ושכיח דפשע אכל
 20 גדיש דלא שכיה אש גבייהו ולא שכיה דפשע אימא לא ואי כתב רחמנא גדיש הוה
 21 אמיתא גדיש חייב רחמנא משום דהפסד מרובה הוא אכל קוצים דהפסד מועט אימא לא
 22 קמה למה לי מה קמה בגלוי אף כל בגלוי ור' יהודה דמתייב אנזקי טמון פאש קמה
 23 למה לי לרבות כל בעלי קומה ורבנן לרבות כל בעלי קומה מנא להו נפקא להו מאו
 24 הקמה ורבי יהודה או מיבעי ליה לחלק ורבנן לחלק מנא להו נפקא להו מאו השדה ורבי
 25 יהודה איירי דכתב רחמנא או הקמה כתב או השדה שדה למה לי לאתויי לחקה גירו
 26 וסכסכה אבניו ולכתוב רחמנא שדה ולא בעי הנך צריכא דאי כתב רחמנא שדה הוה
 27 אמיתא מה שבשדה אין מוירי אחרנא לא קמ"ל אר"ש בר נתמני א"ר יונתן אין פורענות
 28 באה לעולם אלא בזמן שהרשעים בעולם ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים תחלה שנאמר
 29 כי תצא אש ומצאה קוצים אימתי אש יוצאה בזמן שקוצים מצוין לה ואינה מתחלת אלא
 30 מן הצדיקים תחלה שנאמר ונאכל גדיש ונאכל אלא ונאכל גדיש שנאכל
 31 גדיש כפר: האיני רב יוסף מאי דכתיב ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בפקר פיין
 32 שניתן רשות למזשחית אינו מכחין בין צדיקים לרשעים ולא עוד אלא שמתחיל מן הצדיקים
 33 תחלה שנאמר והכרתיו ממוך צדיק ורשע כבי רב יוסף כולי האי נמי לאון דומי' א"ל
 34 אפי' טיבורא הוא לגבייהו דכתיב כי מפני הרעה נאסף הצדיק אמר רב יהודה אמר רב

לעולם

לְעוֹלָם

1 יבגס אדם כבי טוב. ומדקדק ר"ת מדימקדים בגיפה לציאה דבבכנס מעיר אחרת
2 איירי מדליק בריש פסחים (דף ד. ושם) מאברקה דמצפרא סגי לרוח מצות
3 דכתיב וישכם אברהם בבקר ודלמא משום כי טוב הוא דלא השכים אלא דאי מביתו לא
4 שיך למימר שצדא כבי טוב שמפיר המוקשים והפחתים ואע"ג דהאב מייתי קרא ותאם

לְעוֹלָם יבגס אדם כבי טוב ויצא כבי טוב שצאמר

ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר ת"ר דבר

בעיר פנם רגליך שצאמר ואתם לא תצאו איש מפתח

ביתו עד בקר ואומר לך עמי בא בחדרך וסגור

דלתך בעדך ואומר מחוץ תשפל חרב ומחדרים

אימה מאי ואומר וכי תימא ה"מ גליליא אכל בימא

לא תא שמע לך עמי בא בחדרך וסגור דלתך

וכי תימא ה"מ [היבא] דליכא אימה מגואי אכל

היבא דאיכא אימה מגואי כי נפיק יתיב ביני אינשי

בצוותא בעלמא מפי מעלי ת"ש מחוץ תשפל חרב

ומחדרים אימה אע"ג דמחדרים אימה מחוץ תשפל

חרב רבא בעידן רתחא הוי סבר פוי דכתי' כי עלה

מות בחלוניו ת"ר רעב בעיר פור רגליך שצנא' ויהי

רעב בצרין וירד אברם מצרימה [לגור] [ויער] שם

ואומר אם אפרנו נבא העיר והרעב בעיר ומתנו שם

מאי ואומר וכי תימא ה"מ היבא דליכא ספק נפשות

אכל היבא דאיכא ספק נפשות לא ת"ש לבו ונפלה

אל מחנה ארם אם יחיונו נחיה ת"ר דבר בעיר אל

הלך אדם באמצע הדרך מפני שמלאך המות מהלך

דכיון דלית ליה רשותא מחבי חבוי ומסגי ת"ר דבר בעיר אל יבגס אדם לבית הנכנס

שמלאך המות מפקיד שם פליו וה"מ היבא דלא קרו ביה דרדקי ולא מצלו ביה עשרה

ת"ר פלבים בוכים מלאך המות בא לעיר פלבים משחקים אליהו הנביא בא לעיר וה"מ דלית בהו נקבה: יתיב רב אמי ורב אפי

קמיה דר' יצחק נפקא מר א"ל לימא מר שמעתתא ומר א"ל לימא מר אגדתא פתח למימר פתח מר פתח למימר

שמעתתא ולא שביק מר אמו להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה לאדם שיש לו שתי נשים אחת ילדה ואחת וקינה

ילדה מלקטת לו לבנות וקינה מלקטת לו שחורות נמצא קרח מפאן ומפאן אמר להן אי הכי אימא לבו מלתא דשויא לתרנויכו

כי תצא איש ומצאה קוצים תצא מעצמה שלם ישלם המבקר את העברה אמר הקב"ה עלי לשלם את העברה שהבערתי אני

הציתו איש בציון שצאמר וצתא איש בציון ותאכל סודותיה ואני עתיד לבנותה באש שצאמר ואני אהיה לה חוקמת איש כביב

ולכבוד אהיה בתוכה שמעתתא פתח הפתוח בנקי כמונו וסניס בנקי גופו לומר לך אישו משום חציו: ונתאנה דוד ויאמר מי

ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער ויבקעו שלשת הנבורים במחנה פלשתים וישאבו מים מבור בית לחם אשר בשער [וגו']

מאי קא מיבעיא ליה אמר רבא אמר ר"נ טבון באש קמיבעיא ליה אי פו' יהודה אי פרבני ופשטו ליה מאי דפשטו ליה רב

הונא אמר גדישים דשעורים דישראל הוו דהוו מטמרי פלשתים בהו וקא מיבעיא ליה מהו להציל עצמו כמון חבירו שלחו ליה

אסור להציל עצמו כמון חבירו אכל אתה מלך אתה [ומלך] פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו ורובני ואימימא רבא בר מרי

אמרו גדישים דשעורים דישראל הוו וגדישין דעדשים דפלשתים וקא מיבעיא להו מהו ליטול גדישין של שעורין דישראל ליתן

לפני בהמתו על מנת לשלם גדישין של עדשים דפלשתים שלחו ליה חבול ושיב רשע גוזלה ישלם אע"פ שגוזלה משלם רשע

הוא אכל אתה מלך אתה מלך פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו בשלמא למאן דאמר לאחלופי היינו דכתיב חר קרא ותהי

שם חלקת השדה מלאה עדשים וכתביב חר קרא ותהי חלקת השדה מלאה שעורים אלא למאן דאמר למקלי מאי איבעיא להו

לגני תרי קראי אמר לך דהוו נמי גדישים דעדשים דישראל דהוו מיטמרי בהו פלשתים בשלמא למאן דאמר למקלי היינו דכתיב

וינתב בתוך החלקה ויצילה אלא למ"ד לאחלופי מאי ויצילה דלא שבק להו לאחלופי בשלמא הני תרתי היינו דכתיב תרי קראי

אחל

1 כבי טוב. בעד חמה זרחת לין במלוח ולא ימיתן עד שתחשך ולבקר לא ישכים לצאת
2 עד שאירי כי טוב לישנא מעליא האור כי טוב כלומר טוב הוא לצאת בו ולכנס בו מפנה
3 המזויקין והליסטיף. חרב. חרבו של מלאך המות: אימה. אימת מות של מלאך ולא בגלו
4 כל פה: רתחא. דבר: סבר כו'. סתם חלונות: אם אמרו כו'. בארבעה אנשים מצורעיים:
5 דליכא ספק נפשות. במקום שתגלה שם: תא
6 שפע. וסיפיה דקרא ועתה לבו ונפלה אל מחנה
7 ארם אם יחיונו נחיה וגו' וה"מ דלית בהו נקבה.
8 דהתם משום נקבה הוא דעבדי דשויא
9 לתרנויכו. אגדתא ושמעתתא בדבר אחד
10 ושניכם שוין בה שתתצרו ותחפצו בה: כו' תצא
11 מעצמה. אנתנו גרמנו לו שקלקלנו והכטיח
12 הקב"ה לשלם כאילו הוא הבעירה: פתח חתוב
13 בנקי. שהזיק ממונו דכתיב כי תצא משמע
14 מעצמה שהזליק בתוך שלו והלכה ודלקה
15 בתוך של חבירו. וסניס בנקי גופו. שקראו
16 מבקרי בקרים: משום חציו. בורוך חץ שמוזק
17 למרחוק דאיהו גופיה עבדי הקא נמי איהו גופיה
18 עבדי ונפקא מיניה לחיבו בד' דברים אם חוץ
19 בה אדם כדאמרין בפ"ב (דף כג.) אשר בשער.
20 סתודרין וקני השער. טבון פאש קמיבעיא ליה.
21 מעשה בא לפניו במחנה ששרפו אנשוי גדיש
22 של ישראל ויצרף לשאול הלכה אם חייבין
23 לשלם כלים הטמונים בתוכו כו'. יהודה או
24 פטורין פרבני גדישין דשעורין הוי. אקרא סמך
25 דכתיב ותהי חלקת השדה מלאה שעורים. מלך
26 פורץ. גר שדה אחרים לעשות לו דרך
27 ולאכולסין שלו דאמר' בב"ב (דף ק) דרך המלך
28 אין לה שיעור: מלאה שעורים כו'. בדברי הנמים:
29 מלאה עדשים. בספר שמואל: ויצילה. שלא
30 ישרפוה וחייל ואסור להציל את עצמו כמון
31 חבירו:
ה"מ

שנינה לו רשות להרוג, ולין באכסניה כפי טוב -
בעוד החמה זורחת ומאיר היום, וצא מהעיר לדרך כפי טוב - בעת
שהאיר היום בבוקר, שצאמר (שמות יב כב) 'אתם לא תצאו איש
מפתח ביתו עד בקר', שהיום הוא הזמן הטוב לצאת ולהכנס בו
מפני המזיקין והליסטים המצויים בלילות.
הגמרא דורשת מפסוקים כיצד לנהוג בעיתות סכנה: תנו רבנן
בברייתא, אם יש מגפת דבר בעיר, כנס רגליך - הסתגר בביתך ואל
תצא לחוץ, שצאמר (שם) 'אתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד
בקר', הרי שבעת מגפה יש להסתגר בבית, ואומר פסוק נוסף
(ישעיה כו כ) 'לך עמי בא בהדרדך וסגר דלתך ביעדן חבי כמעט רגע
עד יעבר עמי', הרי שיש להחבא בעת הזעם עד שיעבור ויחלוף,
ואומר פסוק אחר (דברים לב כח) 'מחזין תשכל הרב ומתדרים
אימה', הרי שכאשר יש סכנת חרבו של מלאך המות בחוצות יש
להסתגר בחדרים. מפרשת הגמרא את הצורך בשלושת הפסוקים:
מאי 'ואומר' - הטעם שהוצרכה הברייתא להביא פסוקים נוספים
מלבד הפסוק הראשון 'אתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר',
וכי תימא - שאם תאמר שהלימוד מהפסוק הראשון שיש להסתגר
בבית בעת מגפה, הני מילי - זהו רק כלי יציאה - כלי להימלט
- ביום לא למדנו מהפסוק שיש לנכנס רגליו. לכן תא שמע - בא
ושמע ראייה גם לזה מהפסוק 'לך עמי בא בהדרדך וסגר דלתך',
שממנו למדים שגם ביום כן. וכן כי תימא - אם תאמר שהלימוד
מפסוקים אלו שיש להסתגר בבית בעת מגפה, הני מילי - הוא רק
[הייא] דליכא אימא מגזאי - באופן שאין אימה ופחד בבית עצמו,
אבל היכא דאיכא אימה מגזאי - באופן שגם בבתים ישנה אימה
ופחד, שנאמר דבי נפיק יתיב ביני אינשי בצוותא בעלמא טפי
מעלי - שעדיף שיצא וישב בין אנשים ויהיו לו לצוותא, לכן תא
שמע - בא ושמע ראייה שגם באופן זה יש לו להסתגר בביתו,
שנאמר 'מחזין תשכל הרב ומתדרים אימה', שאף על גב דמתדרים
יש אימה ופחד, בכל זאת מחזין תשכל הרב ולא בבית, ומוטב
שיסתגר בבית. הגמרא מביאה מעשה מענין זה: רבא, פתח רבא
- בזמן שהיה כעס מהקדוש ברוך הוא, והיתה מגפת דבר, הוין סבר
כני - היה סותם את החלונות, דבתיב (ירמיהו ט כ) 'כי עלה מות
בהלוינו', שהמוות בא דרך החלון, ואם הוא סגור אפשר להנצל
הדימנו.
הגמרא מביאה ברייתא אודות התנהגות בזמן רעב: תנו רבנן
בברייתא, בעת שיש רעב בעיר, סגר רגליך - לך לחפש מזון, ואל
תשאר במקומו, שצאמר (בראשית יב י) 'ויהי רעב בארץ וירד אברהם
מצרימה [לגור] (וינין) שם', הרי שהלך אברהם מפני הרעב למקום
אחר, ואומר פסוק אחר (מלכים ב' ז ד) לגבי ארבעה אנשים
מצורעים שישבו מחוץ למחנה, ואמרו זה לזה 'אם אפרנו נבא
העיר והרעב בעיר ומתנו שם ואם ישבנו פה ומתנו ועתה לנו ונפלה
אל מחנה ארם אם יחינו נחיה ואם ימתנו ומתנו', ולמדנו מה
שבעת רעב יש ללכת למקומות אחרים להשיג שם מזון. הגמרא
מפרשת את הצורך בשני הפסוקים: מאי 'ואומר' - הטעם שהוצרך
הפסוק השני, וכי תימא - שאם תאמר שהלימוד שבעת רעב
לתור אחר מזון, הני מילי - זהו רק היכא דליכא - כשאין ספק סכנת
נפשות בהליכה למקום אחר, אבל היכא דאיכא - כשיש ספק סכנת
נפשות, לא ילך למקום אחר. לכן תא שמע - בא ושמע ראייה גם
לכך מפסוק אחר, שנאמר בפסוק השני שאמרו המצורעים זה לזה
שמפני הרעב בעיר 'לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחינו נחיה', הרי
שבעת רעב יש ללכת גם במקום סכנה להשיג מזון.
הגמרא מביאה ברייתא שונות אודות הנהגה הראויה בזמן דבר
ואודות מקומו וחזנו של מלאך המות: תנו רבנן, בעת שיש דבר
בעיר, אל יחלף אדם באמצע הדרך, מפני שמלאך המות מחלף
באמצע הדרכים. מבארת הגמרא: דכיון דהייבא ליה רשותא - שכיון

שנינה לו רשות להרוג, ולין באכסניה כפי טוב -
בעוד החמה זורחת ומאיר היום, וצא מהעיר לדרך כפי טוב - בעת
שהאיר היום בבוקר, שצאמר (שמות יב כב) 'אתם לא תצאו איש
מפתח ביתו עד בקר', שהיום הוא הזמן הטוב לצאת ולהכנס בו
מפני המזיקין והליסטים המצויים בלילות.
הגמרא דורשת מפסוקים כיצד לנהוג בעיתות סכנה: תנו רבנן
בברייתא, אם יש מגפת דבר בעיר, כנס רגליך - הסתגר בביתך ואל
תצא לחוץ, שצאמר (שם) 'אתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד
בקר', הרי שבעת מגפה יש להסתגר בבית, ואומר פסוק נוסף
(ישעיה כו כ) 'לך עמי בא בהדרדך וסגר דלתך ביעדן חבי כמעט רגע
עד יעבר עמי', הרי שיש להחבא בעת הזעם עד שיעבור ויחלוף,
ואומר פסוק אחר (דברים לב כח) 'מחזין תשכל הרב ומתדרים
אימה', הרי שכאשר יש סכנת חרבו של מלאך המות בחוצות יש
להסתגר בחדרים. מפרשת הגמרא את הצורך בשלושת הפסוקים:
מאי 'ואומר' - הטעם שהוצרכה הברייתא להביא פסוקים נוספים
מלבד הפסוק הראשון 'אתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר',
וכי תימא - שאם תאמר שהלימוד מהפסוק הראשון שיש להסתגר
בבית בעת מגפה, הני מילי - זהו רק כלי יציאה - כלי להימלט
- ביום לא למדנו מהפסוק שיש לנכנס רגליו. לכן תא שמע - בא
ושמע ראייה גם לזה מהפסוק 'לך עמי בא בהדרדך וסגר דלתך',
שממנו למדים שגם ביום כן. וכן כי תימא - אם תאמר שהלימוד
מפסוקים אלו שיש להסתגר בבית בעת מגפה, הני מילי - הוא רק
[הייא] דליכא אימה מגזאי - באופן שאין אימה ופחד בבית עצמו,
אבל היכא דאיכא אימה מגזאי - באופן שגם בבתים ישנה אימה
ופחד, שנאמר דבי נפיק יתיב ביני אינשי בצוותא בעלמא טפי
מעלי - שעדיף שיצא וישב בין אנשים ויהיו לו לצוותא, לכן תא
שמע - בא ושמע ראייה שגם באופן זה יש לו להסתגר בביתו,
שנאמר 'מחזין תשכל הרב ומתדרים אימה', שאף על גב דמתדרים
יש אימה ופחד, בכל זאת מחזין תשכל הרב ולא בבית, ומוטב
שיסתגר בבית. הגמרא מביאה מעשה מענין זה: רבא, פתח רבא
- בזמן שהיה כעס מהקדוש ברוך הוא, והיתה מגפת דבר, הוין סבר
כני - היה סותם את החלונות, דבתיב (ירמיהו ט כ) 'כי עלה מות
בהלוינו', שהמוות בא דרך החלון, ואם הוא סגור אפשר להנצל
הדימנו.
הגמרא מביאה ברייתא אודות התנהגות בזמן רעב: תנו רבנן
בברייתא, בעת שיש רעב בעיר, סגר רגליך - לך לחפש מזון, ואל
תשאר במקומו, שצאמר (בראשית יב י) 'ויהי רעב בארץ וירד אברהם
מצרימה [לגור] (וינין) שם', הרי שהלך אברהם מפני הרעב למקום
אחר, ואומר פסוק אחר (מלכים ב' ז ד) לגבי ארבעה אנשים
מצורעים שישבו מחוץ למחנה, ואמרו זה לזה 'אם אפרנו נבא
העיר והרעב בעיר ומתנו שם ואם ישבנו פה ומתנו ועתה לנו ונפלה
אל מחנה ארם אם יחינו נחיה ואם ימתנו ומתנו', ולמדנו מה
שבעת רעב יש ללכת למקומות אחרים להשיג שם מזון. הגמרא
מפרשת את הצורך בשני הפסוקים: מאי 'ואומר' - הטעם שהוצרך
הפסוק השני, וכי תימא - שאם תאמר שהלימוד שבעת רעב
לתור אחר מזון, הני מילי - זהו רק היכא דליכא - כשאין ספק סכנת
נפשות בהליכה למקום אחר, אבל היכא דאיכא - כשיש ספק סכנת
נפשות, לא ילך למקום אחר. לכן תא שמע - בא ושמע ראייה גם
לכך מפסוק אחר, שנאמר בפסוק השני שאמרו המצורעים זה לזה
שמפני הרעב בעיר 'לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחינו נחיה', הרי
שבעת רעב יש ללכת גם במקום סכנה להשיג מזון.
הגמרא מביאה ברייתא שונות אודות הנהגה הראויה בזמן דבר
ואודות מקומו וחזנו של מלאך המות: תנו רבנן, בעת שיש דבר
בעיר, אל יחלף אדם באמצע הדרך, מפני שמלאך המות מחלף
באמצע הדרכים. מבארת הגמרא: דכיון דהייבא ליה רשותא - שכיון

1 אַמְתָּא לַמַּאן דְאָמַר - לדעה הראשונה שביארה שְמִינּוּן פֵּאשׁ
2 קְמִיבְעֵינָא לִיהּ - שנסתפק דוד אם חייבים הם לשלם על כלים שהיו
3 טמונים בגדיש ששרפו, מֵאֵי אִיבְעֵי לִיהּ קְרָאֵי - למה נצרכו פטוקים
4 אלו, הפסוק שהיה שם חלקת שדה מלאה עדשים, והפטוק
5 שהיתה חלקה מלאה שעורים. מיישבת הגמרא: אֲמַר קָף - יכול
6 הוא לומר לך שְמִינּוּן וַחֲדָא מִהֲנֵךְ קְמִיבְעֵינָא לִיהּ - מלבד הנידון
7 בטעות הסתפק דוד גם בניתוח נוסף, אחד מאלו שהזכירו בעולי
8 הדרות האחרות, או אם מותר לשרוף את התבואה או אם מותר
9 להחליף תבואה בתבואה, ומשום הנידון השני הוצרכו שני
10 הפטוקים.
11 שואלת הגמרא: בְשֻלְמָא - מובן הדבר לַמַּאן דְאָמַר הֵינֵי תַרְתֵי -
12 לאלו שתי השיטות, הן לשיטה השניה שחפץ לשרוף את תבואת
13 העדשים והשעורים והן לשיטה השלישית שרצה להחליף את
14 השעורים בעדשים, הֵינֵנו דְתַתִּיב - לכן נאמר שם בהמשך הפטוקים
15 וְלֹא אָכֵהּ (דְּרוֹ) לְשִׁתּוֹתֵם, והיינו שלא חפץ דוד להקל בדבר,
16 וְאָמַר, כִּיּוֹן דְאִכְיָא אִיפּוֹרָא לֹא יִגָּהּ לִי - כיון שיש איסור בדבר אני
17 רוצה להקל בזה, אף שמלך אני ומותר לי לעשות כן, אֲלֵא לַמַּאן
18 דְאָמַר - לסובר שְמִינּוּן פֵּאשׁ קָא מְבַעֵינָא לִיהּ - שנסתפק אם חייבים
19 הם לשלם את הכלים שהיו טמונים בגדיש ששרפו, מְבַדֵי גֵמְרָא
20 הוּא דְשָלְחוּ לִיהּ - הלא כיון שפסק הלכה שלחו לו, מֵאֵי לֹא אָכֵהּ
21 (דְּרוֹ) לְשִׁתּוֹתֵם' - מה שייך לומר שלא קיבל את דבריהם. מיישבת
22 הגמרא: אין הכוונה שלא קיבל דבריהם, אלא דִלָא אֲמַרְיִנְהוּ
23 מְשֻמֵייהוּ - שלא אמר הלכה זו בשם הגיבורים שהלכו לשאול את
24 הסנהדרין, אָמַר דוד, קָף מְקוֹבְלָנִי מִבֵּית דִּינֵנו שָל שְמוֹאֵל תְרַמֵי -
25 שמואל הנביא, שָקֵל הַמוֹסֵר עֲצֵמוּ לְמוֹת עַל דְבְרֵי תוֹרָה, אִין
26 אוֹמְרִים דְבַר הֲלָבָה מִשְמֵנוּ, שלא היה לו למסור נפשו על כך.
27 שואלת הגמרא: מה שנאמר בהמשך הפסוק וַיִּסַּף אֹתָם לַה',
28 בְשֻלְמָא - מובן הדבר לַמַּאן דְאָמַר הֵינֵי תַרְתֵי - לאלו שתי השיטות,
29 הן לשיטה השניה שחפץ לשרוף את תבואת העדשים והשעורים
30 והן לשיטה השלישית שרצה להחליף את השעורים בעדשים,
31 שכיון שלא רצה לסמוך להקל על עצמו אף שמלך הוא, אלא
32 החמיר מחמת שלאחרים יש איסור בדבר, לכן הפסוק מכנה זאת
33 שניסך את המים לה', מְשׁוֹם דְעֵבֶר - שעשה זאת לְשֵם שְמֵימִים. אֲלֵא
34 לַמַּאן דְאָמַר - לסובר ששאל אם חייב על שְמִינּוּן פֵּאשׁ, מֵאֵי כוּונַת
35 הכתוב וַיִּסַּף אֹתָם לַה'. מיישבת הגמרא: הכוונה היא דְאֲמַרְיִנְהוּ
36 מְשֻמָּא דְגֵמְרָא - שדוד אמר הלכה זו בשם הגמרא, היינו בסתמא,
37 ולא בשם הגיבורים, משום שלא היה להם למסור נפשם על זה,
38 וזהו משמעות הכתוב שניסכם לה', שלא נאמרו בשם בשר ודם:

משנה

משנתנו מבארת, עד היכן תעבור ותדלג אישו למקום אחר ויהיה
חייב על נזיקה: הניח איש ולא שמרה ועֵקְבָהּ נִדְרָ שְהוּא גְבוּהַ אַרְבַּע
אֲמוֹת והלכה והזיקה דברים שהיו מצידו השני של הגדר, או
שעברה ודילגה האש כשיעור רוחב של דָּרְךְ תְּרַבִּים, דהיינו רוחב
שש עשרה אמה, והזיקה שם, או שעברה נֶהְרָ והזיקה בצידו השני,
פֵּטוּר:

גמרא

שנינו במשנתנו, שאם עברה האש גדר הגבוה ארבע אמות פטור.
מקשה הגמרא: וְהַתַּנִּיא - הלא שנינו בבביתא להיפך, שאם עֵקְבָהּ
האש נִדְרָ שְהוּא גְבוּהַ אַרְבַּע אֲמוֹת, תְּיִיב. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב
פְּסָא, כוונת משנתנו ש'עד' ארבע אמות פטור, וכוונת הבביתא
ש'עד' ארבע אמות חייב, אלא דְתַנִּיא יְדִין קָא חֲשִיב - התנא ששנה
את משנתנו נתכוין לשנות את דיני הגדרות מִלְמַעְלָה לַמָּטָה -
מגדר גבוה לגדר נמוך, וכך אמר, אם הגדר שעברה גבוה שָשׁ

ה'ג קראי למה לי ולא גרסין תרי: **מבד** נקראי ש'לחו ליה. לא נערך אלא ללמוד הלכה
 כמו ש'לחו לו ומאי ולא אבה: **דעבד** לשם שמים. בין דאיבא איסורא גבי איניש דעלמא:
מתני' דרך הרבים. י"ו אמות מעגלות דגלי מדבר ילפינן במסכת שבת (ר' צדא): **גמ'**
 תנא דידן קא חשיב מלמעלה למטה שש אמות או חמש אמות או ד' אמות פטור. דס"ל

עד ועד בכלל: **ותנא** קראי חשיבי מלמטה
 למעלה שתי אמות או שלש אמות חייב. וד'
 אמות פטור דס"ל עד ולא עד בכלל וכולן שוין
 בד' אמות דפטור לתנא דידן עד ועד בכלל
 לתנא קראי עד ולא עד בכלל: **ואפילו** בשדה
 קוצים. אפילו היתה שדה שסופצת ולשם האור

מעל לגדר מלאה קוצים שנות האש לבער בה
 ולדלג פטור: לא שנו דפטור: **אילא** בקולחת. אש
 שקולח מתמר ועולה למעלה: **אבל** נכפפת
 שקרוח מטה אותה וכופה לעדוין ומפסיק
 השלכת ודולת לישון מורי. לישנא אתרנא
 נכפפת אש נמוכה הולכת ונתרסת בעשבים
 ובקסמים שעל גבי קרקע הלכה אפילו עברה
 דרך רה"ר רחב מאד חייב: **כמה** דברים אמורים.
 דאם עברה דרך רה"ר פטור: **שלוותי**. לקמיה

מפרשי: ר"א. במתניתין: **ארייתא** דדלאי. יאור קטן
 שזולין ממנו ומשקין שדות: **מאן** דאמר נהר
משש אע"ג דלית ביה מ'א. והואיל ורחב ה"י
 בדרך הרבים: **מפסיקין** לפאה. להניח פאה מקל
 אחד ואחר. הנחל. שדה מכאן ושהה מכאן ונחל
 עמוק באמצע חייב להניח פאה מקל אחד ואחר:
 דרך תחית. ארבע אמות: **שולליו**. מתקבצין כמו
 מן השלל של ביצים (ביצה דף ז) דבר אחר לישון
 שלל ומלקוח (ממורה לא) דבר המקובצין:
שפתות שלל לאגפיה. שמשקין אותן ממנה

והן עושין פירות:
באגני
 אמה חייב ושמואל אמר מתני' בנכפפת אבל בקולחת אפי' גל שהוא פטור תניא כוותיה
 דרב בד"א בקולחת אבל בנכפפת ועצים מצויין לה אפילו עד מאה מיל חייב עברה נהר או
 שלוותי שהם רחבים ח' אמות פטור: דרך הרבים: מאן תנא אמר רבא ר"א היא דתנן רבי
 אליעזר אומר שש עשרה אמות בדרך רה"ר (פטור): או נהר: רב אמר נהר ממש ושמואל
 אמר ארייתא דדלאי מ"ד נהר ממש אע"ג דליבא מ'א ומ"ד ארייתא דדלאי אי אית ביה מ'א
 אין אבל לית ביה מ'א לא תנן ה"מ ואלו מפסיקין לפאה הנחל והשלוותי ודרך היחיד ודרך
 הרבים מאי שלוותי אמר רב יהודה אמר שמואל מקום שמי גשמים שוללין שם רב ביבי
 א"ר יוחנן אמת המים שמתלקת שלל לאגפיה מאן דאמר מקום שמי גשמים שוללין שם כ"ש
 אמת המים ומאן דאמר אמת המים אבל מקום שמי גשמים שוללין שם לא מפסיק דתניהו

באגני
 אי במתניתין קתני עד ובברייתא לא קתני עד אז שייך למפרך שפיר אי נמי בשניהם אין עד שייך למפרך שפיר דמתניתין קתני בד' אמות פטור וברייתא קתני חייב וא"ת אי בשניהם אין עד
 אמאי אצטרף לשנויי מתניתין מלמעלה למטה וברייתא מלמטה למעלה לימא מתניתין ד' אמות דוקא בלא עד וברייתא מיפרשא בעד ו"ל דכוין דלא קתני עד לא כן ולא כן סקרא הוא
 דכי היכי דהך מיפרשא בעד הך נמי מיפרשא בעד:

לא שנו אלא בקולחת. אגדר קאי וגרס אבל בנכפפת אפי' עד מאה אמה ולא גרס מאה מיל דלא שייך בגובה ולפי הספרים דגרסי מיל צ"ל דקאי אדרך רה"ר ואין נראה דהא
 במקומו מייחש משנה דדרך הרבים ואמרין עלה מאן תנא משמע דעד השתא לא איירי בה אע"ג דברייתא דתנא כוותיה גרס מיל דברוחב איירי ולא בגובה כדקתני ועצים מצויין לה
 מי שפיר קאמר תנא כוותיה דברייתא מוקמה למתניתין בקולחת: **דרך** הרבים מאן תנא רבי אליעזר היא. אמתניתין קאי וה"ו סתם ואח"כ מולקוח:
מאן דאמר נהר משש אע"ג דלית ביה מ'א ואע"ג דברשות הרבים גע' ט"ז אמות הקא סיג' ב"ח אמות מתוך שהנהר עמוק וגם יש בו קריית מים שגוברים בו המיד: **אלו** מפסיקין לפאה
 כו. במסכת פאה (פ"ב מ"א) גרס בסדר המשנה דרך היחיד ואח"כ דרך הרבים ומפרש בירושלמי דמשום סיפא איצטרף למיתני דקתני הכל מפסיקין לרעים ואינו מפסיק לאילן
 דקמיל דאפילו דרך הרבים אינו מפסיק לאילנות ועוד (קא) חשיב שם שביל היחיד ושביל הרבים הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים והשתא שביל היחיד איצטרף לאשמועין דאע"פ
 שהוא קטן מדרך מפסיק מאתר שהוא קבוע ודרך היחיד איצטרף דס"ד בין שאין קבוע לא מפסיק אע"פ שהוא רחב ושביל הרבים איצטרף דס"ד אמיתא דבשביל היחיד הוא דבעינן
 קבוע בימות החמה ובימות הגשמים אבל שביל הרבים אע"פ שאין קבוע בימות הגשמים מפסיק קא משמע לך: **שפתות** שלל לאגפיה. כשגדלה האמה מתמלאה מים בורות שיחין
 ומערות שפביבותיה משקין בהם השדות:

והן עושין פירות:
באגני
 אמה חייב ושמואל אמר מתני' בנכפפת אבל בקולחת אפי' גל שהוא פטור תניא כוותיה
 דרב בד"א בקולחת אבל בנכפפת ועצים מצויין לה אפילו עד מאה מיל חייב עברה נהר או
 שלוותי שהם רחבים ח' אמות פטור: דרך הרבים: מאן תנא אמר רבא ר"א היא דתנן רבי
 אליעזר אומר שש עשרה אמות בדרך רה"ר (פטור): או נהר: רב אמר נהר ממש ושמואל
 אמר ארייתא דדלאי מ"ד נהר ממש אע"ג דליבא מ'א ומ"ד ארייתא דדלאי אי אית ביה מ'א
 אין אבל לית ביה מ'א לא תנן ה"מ ואלו מפסיקין לפאה הנחל והשלוותי ודרך היחיד ודרך
 הרבים מאי שלוותי אמר רב יהודה אמר שמואל מקום שמי גשמים שוללין שם רב ביבי
 א"ר יוחנן אמת המים שמתלקת שלל לאגפיה מאן דאמר מקום שמי גשמים שוללין שם כ"ש
 אמת המים ומאן דאמר אמת המים אבל מקום שמי גשמים שוללין שם לא מפסיק דתניהו

באגני
 אי במתניתין קתני עד ובברייתא לא קתני עד אז שייך למפרך שפיר אי נמי בשניהם אין עד שייך למפרך שפיר דמתניתין קתני בד' אמות פטור וברייתא קתני חייב וא"ת אי בשניהם אין עד
 אמאי אצטרף לשנויי מתניתין מלמעלה למטה וברייתא מלמטה למעלה לימא מתניתין ד' אמות דוקא בלא עד וברייתא מיפרשא בעד ו"ל דכוין דלא קתני עד לא כן ולא כן סקרא הוא
 דכי היכי דהך מיפרשא בעד הך נמי מיפרשא בעד:

לא שנו אלא בקולחת. אגדר קאי וגרס אבל בנכפפת אפי' עד מאה אמה ולא גרס מאה מיל דלא שייך בגובה ולפי הספרים דגרסי מיל צ"ל דקאי אדרך רה"ר ואין נראה דהא
 במקומו מייחש משנה דדרך הרבים ואמרין עלה מאן תנא משמע דעד השתא לא איירי בה אע"ג דברייתא דתנא כוותיה גרס מיל דברוחב איירי ולא בגובה כדקתני ועצים מצויין לה
 מי שפיר קאמר תנא כוותיה דברייתא מוקמה למתניתין בקולחת: **דרך** הרבים מאן תנא רבי אליעזר היא. אמתניתין קאי וה"ו סתם ואח"כ מולקוח:
מאן דאמר נהר משש אע"ג דלית ביה מ'א ואע"ג דברשות הרבים גע' ט"ז אמות הקא סיג' ב"ח אמות מתוך שהנהר עמוק וגם יש בו קריית מים שגוברים בו המיד: **אלו** מפסיקין לפאה
 כו. במסכת פאה (פ"ב מ"א) גרס בסדר המשנה דרך היחיד ואח"כ דרך הרבים ומפרש בירושלמי דמשום סיפא איצטרף למיתני דקתני הכל מפסיקין לרעים ואינו מפסיק לאילן
 דקמיל דאפילו דרך הרבים אינו מפסיק לאילנות ועוד (קא) חשיב שם שביל היחיד ושביל הרבים הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים והשתא שביל היחיד איצטרף לאשמועין דאע"פ
 שהוא קטן מדרך מפסיק מאתר שהוא קבוע ודרך היחיד איצטרף דס"ד בין שאין קבוע לא מפסיק אע"פ שהוא רחב ושביל הרבים איצטרף דס"ד אמיתא דבשביל היחיד הוא דבעינן
 קבוע בימות החמה ובימות הגשמים אבל שביל הרבים אע"פ שאין קבוע בימות הגשמים מפסיק קא משמע לך: **שפתות** שלל לאגפיה. כשגדלה האמה מתמלאה מים בורות שיחין
 ומערות שפביבותיה משקין בהם השדות:

באנני. כמו באגנות (שמות כד) קניי"ש בלע"ז. **מתני'** באמצע בית בור. אם יש לו חצי בית בור לכל רוח פטור ובקולחת שדילגה ובראוקומא אכל נכפפת בוורת וחולכת כל שעה אפילו עד מאה מיל חייב. הכל לפי הדליקה. קס"ד הי"ק הכל ישלם כל כמה שהדליק בין רחוק בין קרוב: **גמ'** לא יעציר. בני העיר מעבדין עליו שלא תבער האש בתקרה: מעויבת. טיח של סיד על תקרה ודומה לו בספר עזרא (נחמיה א) ועזבו (את) ירושלים עד הומוה: ובכירה. שפחותה מתנור ואין מבצעים בתוכה אש גדולה. לפי נובה. בשקאש גבוהה וגדולה קופצת למרחוק: **מתני'** אלא גדיש של חסין או גדיש של שעורים. אם חסין חסין אם שעורים ושעורים: היה גדי גדי ירושלים תיב. על הגדי דבעלי חיים נמי אתרבו מאו הקמה ומשום דקם ליה בדרבה מיניה ליבא למפטרסיה דאינו חייב מיתה על העבד דהואיל ואינו כפות היה לו לברוח ופטור עליו ממיתה ומתשלמים אים היה עבד כפות לו פטור אפילו על הגדי ועל הגדיש דחייב מיתה על העבד דכתיב נקם נקם (שמות כא) וקם ליה בדרבה מיניה ואפי' לא התרו בו שאינו נהרג הא קיל (כתובות ד' לז) דחייב מיתה שנגזק פטורין ובגדי לא שני לן בין כפות לשאינו כפות ואידי דנקט בעבד נקט בגדי ואיבא דאמרי בגדי נמי דוקא נקט פטור פטור דהיה לו לברוח והכי קאמר היה עבד כפות לו או גדי סמוך לו פטור ואע"ז דפשיט בשלח' פ' שני (כו). שורו כממנו דאם הפיה גחלת עליו ונשרף חייב התם הוא להניח על גבי שור דלא היה לו לשור לטול אבל הכא היה לו לברוח: **גמ'** בתוך של חבירו. אין לו רשות ותיב כמאמר בכדים: במדליק את הבירה. בתוך של חבירו הוא ואפי' יחייב טעם משום דדרך בני אדם להניח כלים בבתיים אבל גדיש לא: בדירה. בגדיש ולשמעין אפי' שאין דרך להטמין בו חייב הואיל והדליק לתוך של חבירו וכ"ש בירה: בתרתי פליגי [פליגין] במדליק בתוך שלו כו'. ופטרי רבנן אפילו כלים שדרךן להטמין בגדיש דהא גזירת הכתוב הוא דקטמון באש פטור ו' יהודה מחייב אטמון ובכלים ל"ש אותן שאין דרךן להטמין ול"ש אותן שדרךן להטמין: בגדיה. מנגד גדולה מורינו. קרשים וקובים) וכן יתירות ודשין בקן את התבואה: ד"ה

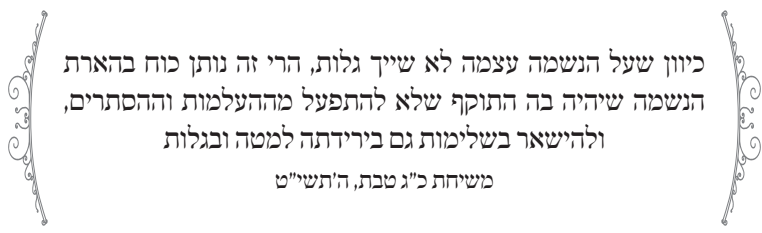
וְלִית ליה לר"ש שיעורא. קס"ד הכל לפי היקף הדליקה ישלם אפילו אין ראוי לעבור. לא יעמיד אדם תנור בתוך ביתו כו'. שכול לעבב עליו בעל העלייה אם הבית של אחר והעלייה של אחר היה מעמידו בעליה בעל הבית מעבב ובקונטרס פירש לעגון בני העיר שזעבבין עליו וכמו שפירש נוחא דהוי דומיא דאינך מתניתין דהתם בפרק לא יחפור (כ"ב) דף כ"א:

לְפָלוּג וליחני בדידה. וא"ל השתא נמי קא מפליג בדידה במדליק בתוך שלו וי"ל דע"כ סיפא בתוך ביתו של חבירו מדליק דאי במדליק בתוך שלו אפי' שדרך בני אדם להניח בבתיים היה פטור דהא קתני רישא וחכ"א אינו משלם אלא גדיש של חסין או גדיש של שעורים משמע דאפילו מורדים וכלי בקר שדרך להניח בגדיש לא משלם אלא גדיש לבדו והשתא בכל עגן שעמדי דברי רב כהנא פריך רבא עליה שפיר דאם ר"ל רב כהנא מחלוקת בתוך שלו ופליגי במורגין וכלי בקר דר"י מחייב וחכמים פטורין אבל במדליק בשל חבירו אפילו רבנן מחייבי אמורגין וכלי בקר אם פן שפיר פריך דלפלוג בדידה בגדיש עצמה דהא בידה נמי לא מיתוקמא אלא במדליק בשל חבירו ואם ר"ל רב כהנא מחלוקת במדליק בתוך שלו דפליגי אפילו בארנק דר' יהודה מחייב אפי' דאין דרך ארנק להניח בגדיש ורבנן פטרי אפי' במורגין כדפרישית מימ כשמסטים אבל במדליק בתוך של חבירו דר' המשלם כל מה שבתוכו אפילו ארנק נמי קאי דמשמע דר' המשלם כל מה שבתוכו לרבנן כמו לר"י הלפך פריך שפיר לפלוג וליחני בדידה דלשמעין אפי' ארנק בגדיש דאין דרכו להניח דהוי רבואה טפי ועוד שקשה לשון המשנה דקתני שדרך בני אדם להניח בבתיים דאפי' אין דרך נמי מחייבי רבנן במדליק בתוך של חבירו: **אָלָא** אמר רבא בתרתי פליגי ופליגי במדליק בתוך שלו כו'. דר"י מחייב אפי' ארנק בגדיש שאין דרך להניח מדקט מורדים חכמים במדליק את הבירה דלכך נקט בידה שרוצה למצוא שחייבו רבנן אפי' בארנקי כמו ר"י ואי רבי יהודה לא מחייב במדליק בתוך שלו אלא דוקא במורגין והיה ליה לפלוגי בדידה וליקא דמורדים חכמים במדליק גדיש של חבירו דחייב במורגין אלא ודאי מחייב ר"י במדליק בתוך שלו אפי' בארנקי בגדיש ורבנן לא מחייבי אפי' במורגין דקתני אינו משלם אלא גדיש של חסין כו' ופליגי נמי במדליק בתוך של חבירו דר' יהודה מחייב אפי' בארנקי בגדיש ורבנן לא מחייבי אלא במורגין של חבירו שדרך להניח בגדיש או ארנקי בבית שדרך להניח כל דבר בבתיים ושמעיהו י"ש לקרש דר' יהודה לא פטר בטמון כלל ורבנן במדליק בתוך שלו פטרי כדמשמע קרא כי תאבא א"ש (ומשמע) דאיירי במדליק בתוך שלו אבל במדליק בתוך של חבירו מחייב בדרך

שהיה תוכו אלא אמר רבא בתרתי פליגי פליגי במדליק בתוך שלו והלכה ואכלה בתוך של חבירו דר"י מחייב אטמון באש ורבנן סברי לא מחייב ופליגי נמי במדליק בשל חבירו דר"י סבר משלם כל מה שבתוכו ואפילו ארנקי ורבנן סברי פלים שדרךן להטמין בגדיש כגון מורגין וכלי בקר הוא דמשלם פלים שאין דרךן להטמין בגדיש לא משלם תנו רבנן המדליק את הגדיש והיו בו פלים ודלקו ר"י אומר משלם כל מה שהיה בתוכו וחכמים אומרים אינו משלם אלא גדיש של חסין או גדיש של שעורים ורואין מקום פלים פאילו הוא מלא תבואה במה

שדרבו להטמין דלא אשכחו דפטר בהי קרא טמון ובכך שאין דרכו פטרי מסברא דלא אבעי ליה לאסוקי אדעמיה שניח אדם ארנקי בגדיש:

במה



56 ליה - מהי ההלכה ששמע, בתמייה. וזו היא ההלכה, שלרבי יהודה
 57 דמתייב על נזקי טמון פאש, עשו לתקנת נגול' [שתקנו חכמים שמי
 58 שגולוהו יכול להשבע כמה גולוהו ויטול כפי מה שנשבע] פאשו,
 59 שכמו כן תיקנו שמי שניזוק באשו של חבירו יכול להשבע מה היה
 60 טמון בהוישלם לו המזיק.
 61 הגמרא דנה אם דין זה אמור גם במזיקים נוספים: פעי - נסתפק
 62 אמרי, האם עשו לתקנת נגול' בפיבור - במי שמסר את ממנונו של
 63 חבירו למלכות, שישבע חבירו כמה היה שוה וישלם לו, או לא
 64 תיקנו כן בזה. מבארת הגמרא: אליבא דמאן דאמר - לדעת
 65 הסבורים (להלן קיז): שלא דינינו דיןא דנרמי - שאין דנים דין
 66 'גרמי', דהיינו שאין אדם חייב על נזקים שסיבב וגרם אלא רק על
 67 מה שעשה בגופו או בכוחו. לא תפעי לה - אין להסתפק כלל, דהרי
 68 מסיירות נמי לא דינינו - גם מי שמסר ממנונו של חבירו למלכות אין
 69 דנים לחיבו, שגם זה אינו אלא גרמי, אלא פי תפעי לה - מה שיש
 70 להסתפק הוא אליבא דמאן דאמר - לדעה הסוברת שדינינו דיןא
 71 דנרמי - שדנים ומחייבים בנזקים שנעשו בגרמי, ומי שמסר את
 72 ממנונו של חבירו למלכות חייב לשלם, שיש לדון אם עשו לתקנת
 73 נגול' בפסוה, דמשפתבע ופקיל - נשבע מהו היזוק ונטול מהמזיק, או
 74 לא עשו תקנה זו, ואין המוסר משלם אלא במה שהוא מורה
 75 שהיזוק. אומרת הגמרא: תיקו - יעמוד ספק זה, שלא הוכרע.
 76 מביאה הגמרא מעשה ובו ספק נוסף בענין זה: ההוא נברא דבמש
 77 בכספתא דתבריה שדריה בנהרא - מעשה באדם שביטע בכספת
 78 ארגו שמניחים בו כספיהם של חבירו וזרקו בנהר, ואינו יודע מה
 79 היה בתוכה, ובכמה היזוק. אהא בריה - בא בעליה של הכספת
 80 ואמר הכי והכי תהו לי בגוה - כך וכך ממון היה לי בתוכה. תיבי -
 81 ישב רב אשי וקא מעיני ביה - והתבונן בדבר, שנסתפק כי האי גוונא
 82 מאי - מהו הדין במקרה זה, האם נאמן בעליה לטעון מה הכילה,
 83 או לא. אמר ליה רבינא לרב אחא בריה דרבא, ואמרי לה - ויש
 84 אומרים שאמר זאת רב אחא בריה דרבא לרב אשי, לא דינינו
 85 מתניתין - האם אין ללמוד זאת ממשנתינו, דתנן ומוזים חכמים
 86 לרבי יהודה כמדליק את הבירה שמשלם כל מה שבתוכו, שכן דרף
 87 בני אדם להניח בפתים. ובהכרח מבואר במשנתנו שנאמן הניזק
 88 לומר כמה היה בבירה. דוחה הגמרא, אמר ליה, אי דקא מעין וזוי
 89 הקא נמי - אם הניזק טוען שהזיז שם מעות, אכן הוא נאמן, וכפי
 90 המבואר במשנתנו, אבל הקא בפיא עקקינן) - במעשה זה שבא
 91 לפני רב אשי מדובר היה דקא מעין מרנתיא - שהניזק טוען
 92 שהזיזה שם מרגלית, ולכך יש להסתפק מאי - מהו הדין בזה, מי
 93 מנחי אינשי מרנתיא בכספתא - האם דרך בני אדם להניח מרגלית
 94 בכספת, ונאמן הוא על כך, או לא. אומרת הגמרא: תיקו - יעמוד
 95 ספק זה, שלא הוכרע.
 96 מסתפקת הגמרא ספק נוסף בענין זה: אמר ליה רב יימר לרב אשי,
 97 באופן שנשרפה הבירה, שמשלם המזיק כל מה שבתוכו, כאמור
 98 במשנה, אם מעין הניזק שהיה קסא דכספא - כוס כסף בבירה
 99 שנשרפה, מאי - האם נאמן בזה לחייב את המזיק לשלם. אמר ליה,
 100 חוינא - רואים אנו, אי אינשי אמיר הוא - אם הניזק הוא אדם עשיר
 101 שיש לאמוד אותו דאית ליה קסא דכספא - שיש לו כוס כסף, אי
 102 נמי - או אם אינשי מהימנא הוא דמפקדי אינשי גביה - אדם נאמן
 103 הוא שאנשים מפקידים אצלו את חפציהם, ולכך יתכן שהפקידו
 104 אצלו כוס כסף, ומשתבע ופקיל - נשבע בעל הבירה ונטול מהמזיק
 105 את דמי הכוס, ואי לא - ואם אינו אדם עשיר ואף אינו אדם נאמן
 106 שמפקידים אצלו, לאו כל בפיניה - אין ביכולתו לטעון כן.
 107 הגמרא מביאה נידון אודות ההבדל בין גולן גולן אמר ליה רב
 108 אדיא בריה דרב אשי, מה החילוק בין גולן לתמסן. אמר
 109 ליה רב אשי, תמסן הוא מי שנטול מחבירו בעל כורחו אולם תיב
 110 דמי - משלם את דמי מה שנטל, ואילו גולן הוא מי שנטול ולא תיב

המשך בעמוד 70

1 מוסיפה הברייתא, בפה דברים אמורים שפוטרים חכמים על טמון
 2 באש, כמדליק את האש בתוך רשותו שלו והלכה ודלקה בתוך
 3 רשותו של חבירו ושרפה את גדישו, אכל אם היה מדליק אש בתוך
 4 רשותו של חבירו (דבריהם) משלם כל מה שהיה בתוכו, אם הם
 5 כלים שדרך להטמינם בו, כגון מוריגין וכלי הבקר, כיון שהמדליק
 6 בשל חבירו אינו פטור על טמון באש. ומודה רבי יהודה לתקנים
 7 שפטור על הטמון איש, אלא על מה שנתן לחבירו רשות להכניס
 8 וקיבל עליו לשומרו, ולכך דינו שאין משלם אלא את דמי הגדיש
 9 בלבד ולא את דמי הכלים שהטמין, שעליהם לא קיבל שמירה. וכן
 10 אם השאיל לו מקום בשדהו להגדיש חטין, והגדיש שעורין, או
 11 שהשאיל לו מקום להגדיש שעורין והגדיש חטין, או שהשאילו
 12 עבור שיגדיש חטין, וכן עשה שהגדיש חטין אלא שחיפן - כיסה
 13 אותן בשעורין, או שהשאילו עבור שעורין והגדיש שעורין וחיפן
 14 בחטים, הדין בכל ארבעת המקרים הללו שאינו משלם אלא דמי
 15 שעורין בלבד. שבאופן הראשון, שהשאילו עבור גדיש של חטין
 16 והגדיש שעורין, לא ניזוק אלא בשעורין. ובאופן השני, שהשאילו
 17 לשעורין והגדיש חטין, לא קיבל עליו שמירה אלא בערך של
 18 שעורין. ובאופן השלישי, שהשאילו לחטין וחיפן בשעורין, אף
 19 שניזוק בחיטין מכל מקום, באופן שמשאיל מקום בשדהו לחבירו
 20 כדי להגדיש גדיש, והגדיש בו חבירו גדיש והטמין כלים באותו
 21 גדיש, ונשרפו באישו ולא בעל הבית, שכיון שהגדיש נמצא בתוך
 22 רשותו, אין לחייבו מדין נזקי הרי הוא ואמר לו כיון שחיפית אותן
 23 בשעורין לא נזהרתי בהן כל כך, שסבור הייתי שכל הגדיש של
 24 שעורין הוא. ובאופן הרביעי, שהשאילו לשעורין וחיפן בחיטין, גם
 25 כן לא ניזוק אלא בשעורין בלבד.

26 הגמרא מביאה דינים נוספים מענין זה:

27 אמר רבא, הותן דינר וזהב לאשה לשומרו, ואמר לה, הנהרי בו
 28 בשמירתו, משום שדינר של כסף הוא, אם היוקתו בידים, כדון
 29 ששרפתו או השליכתו לים, משלמת דינר וזהב, ואף שלא גידה
 30 שדינר של זהב הוא, משום דאמר לה הנותן, מאי תהו ליה גביה
 31 דאוקתיה - מה סיבה ראית להיזק, ומזיק משלם את שווי של
 32 הדבר אפילו חשב שערכו פחות. אך אם פשעה בו ולא שמרתו
 33 כראוי וניזוק, משלמת דמי דינר של כסף, ולא כערכו האמתית,
 34 משום דאמרה ליה לנותן, נמירותא דכספא קבילי עלי נמירותא
 35 דדהבא לא קבילי עלי - קבלתי עלי שמירת דינר כסף ולא שמירת
 36 דינר זהב, ולכן איני מחייבת בערך דינר זהב אלא בערך דינר
 37 כסף.

38 הגמרא מביאה שסברא זו נאמרה בברייתא:

39 אמר ליה רב מרדכי לרב אשי, אתון בדרבא מתניתו לה - אתם בשם
 40 רבא אמרתם את הדין האמור, שאם אמר לה שהדינר של כסף,
 41 אינה מחייבת בשמירה אלא על ערך דינר כסף, ואילו אגן
 42 ממתניתא פשיטא לן - אנו הוכחנו זאת מהברייתא האמורה לעיל,
 43 שנאמר בה שאם השאילו מקום בשדהו להגדיש חטין, והוא חיפן
 44 בשעורין, או שהשאילו לשעורין וחיפן בחטין, אינו משלם אלא דמי
 45 שעורין בלבד, ואף באופן הראשון שהגדיש חטין וחיפה אותו
 46 בשעורים, אלא - מוכח שאמר ליה - יכול בעל השדה לומר
 47 למגדיש נמירותא דשערי קבילי עלי - רק שמירה של שעורין
 48 קבלתי עלי, ולא שמירה של חטין, הקא נמי אמרה ליה נמירותא
 49 דדהבא לא קבילי עלי - כך גם כאן יכולה היא לומר למפקיד שלא
 50 קבלה עליה שמירת מטבע של זהב, ולא תשלם אלא דמי מטבע
 51 של כסף.

52 הגמרא מבארת כיצד מבררים ערך הכלים שהוטמנו ונשרפו:

53 אמר רב, שמיעת מילתא - שמעתי שנאמרה הלכה לשיטת רבי
 54 יהודה במשנה, המחייב על טמון באש, ולא דענא מאי היא הלכה
 55 זו. אמר שמואל, וכי לא ידע אבא - רב (ששמו היה אבא) מאי שמיע

בבא קמא. פרק שישי - הכונס - דף סב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

קצו

תוספות

רש"י

1 ד"ה משלם מה שבתוכו. רבא מתירץ לה לטעמיה בכלים שדרקין להטמין בגדיש: אלא
2 דמי גדיש. אם הבעירו בעל השדה דלא קביל עליה אלא נטירותא גדיש: חסין וחיפון
3 בשעוריה. אע"פ שנותן לו רשות לחסין אינו משלם אלא שעורין דאמר ליה לא ראיתי
4 אלא שעורין לפיכך לא נותרתי בהן כל כפר: מאי הנה ליה גביה דאוקתיה. בדיים ששרפתו
5 או שהשלקתו לים ולא דמי למשאל מקום
6 לחבירו להגדיש שעורין והגדיש חסין דאמרן
7 לעיל אינו משלם אלא דמי שעורין דמבעיר לא
8 מזיק בדיים הוא אלא פושע כדכתיב כי תצא
9 אש מעצמה מפי המזדה: פשעה בו. לא שמרתו
10 בדרך השומרים ואבד: [בדרבנא] מתניתו לה.
11 משמיה דרבא אמריתו לה: שעורין וחיפון בחסין.
12 נותן לו רשות להגדיש שעורין ולא חסין: ושעריה
13 מילתא ליה יהודה. אליבא דר' יהודה דמתני:
14 עשו תקנת נגול באשוי. כי היכי דתקנו רבנן
15 לנגול לישיבע כמה גזלו ויטול דתנו במסכת
16 שבעות (דף מה) אלו נשבעין ונטלין השביר
17 והנגול כר תקנו באשו שישבע מה טמאין ויטול:
18 אליבא דמ"ד לא דיינינן דינא דרמי. בפרק
19 הגזול ומאכיל (לקמן דף קיז): בכספתא. ארנו
20 שמתניתו בו כספיה אמרי. עשר שאומדין אותו
21 לכלי כסף:

במה דברים אמורים במדליק בתוך שלו והלקה בתוך של חברו אבל במדליק בתוך
של חברו משלם כל מה שבתוכו. כלומר בדרך שרבוהו כגון מוריגים וכלי דקר אבל
ארנקי בגדיש לא מחייבי רבנן אע"פ שדרקוהו בכל הני דלעיל שהיה משלם כל מה שבתוכו
לרבנן כמנ לר' יהודה הני מילי היבא דקתני ומודים או היבא דקתני דברי הכל אבל היבא
במה דברים אמורים קתני ורבנן מילתיהו מפרשי
ולאו אמילתא דרבי יהודה קימי:

שאינו משלם אלא דמי שיעורים. במדליק
בתוך שלו איירי דאי במדליק בתוך
של חברו שעורין והגדיש חסין למה לא ישלם
חסין כיון דחיי ליה ובסוקו מדמי להו נמי לנותן
דינר זהב לאשה ופשעה בו משמע דהיינו מדליק
בתוך שלו והלקה בתוך של חברו:
לרבי יהודה דמתניב על נקי טמון באש כו.
לרבנן נמי הוה מצי למימר ויעשו תקנה
בבדיה בכל דבר ובגדיש במוריגין אלא רבותא
אשמתינן דלרבי יהודה אפי' ארנקי בגדיש עשו
תקנת נגול:

עשו תקנת נגול במסור או לא. כתב רב אלפס
כגון שיש עדים שמסור ואיבר ממונו ואין
יודעין כמה תיקו וכל תיקו דממנא לקולא ובשם
רב האי גאון כתוב שישבע ויטול מחצה שכל תיקו
דממנא דחולקין ואין נראה לר' לחייב כלל משום
תיקו ור"ת מפרש דהך בעיא כשמוסרי מבחיש
את הנמסר דמיקא דנגול בשבעות דגולן מבחישו
אבל אם המוסר עצמו אינו יודע כמה ישבע נמסר
במה הפסיד ויטול ולר' נראה דהך בעיא אפילו
אין המוסר יודע דמיקא דתקנת נגול באשו שאין
דמבעיני יודע כמה הפסיד הנזק דמבעי ליה
במסור אי עשו תקנתא או לא:

מ' מנחי אינשי מרגינתא בכספתא או לא. אפילו
יש עדים שהיה בו מרגינתא מבעיא ליה
דשקא לא אבעי ליה לאסוקי אדעתיה להאי ולא
אמרין מאי הוה ליה גביה דאוקתא כיון דלא רגיל
אינשי לאנחוי כלל ולא דמי לדינר והב דלעיל
דבעי ליה לאסוקי אדעתא טפי דפעמים שאומר
כיון דירא שאם יהיה יודעת שהוא של זהב לא
היתה שומרתו ולא דמי נמי לארנקי בגדיש
דרגילין טפי דמנחי מרגינתא בכספתא ואין לפרש
דלענן שבעה מבעיא ליה אי עשו תקנת נגול
ויהא נאמן לומר שהיה בו מרגינתא דאי' מה היה
אומר לרב אשי לאו היינו מחתי מה ענין זה
למשנתיה:

מה בין גזולן לחסין. בלישנא דקרא אין חילוק
ביניהם והבא קמאי מה בין גזולן דרבנן
לחסין דרבנן דתניא בפ' זה בורר (סנהדרין דף כה)
דחסיפו עליהם הגזולנים והתמסרין ומפרש גזולן
לא יחייב דמי ובמציאת חרש שוטה וקטן כדמוקי ליה התם דאין פסול מן התורה אלא משום דרבי שלום:
אלא היבא דלא יחייב דמי אבל היבא דהיהב דמי כשר אע"פ דלא אמר רוצה אני שעובר על לאו דלא תתמודד נהא אמרי' בפרק שנים אוחזין (כ"מ דף ה' ושם ד"ה בלא) לא תתמודד לאינשי
בלא דמי משמע להו וההיא דסוף מילכתין (דף קט) דמיתיה מחמסם בני יהודה דאפילו היבא דהיהב דמי הוה כאלו נוטל נשמתו לאו דרשה מנזרה היא אלא אסמכתא בעלמא דתחמסן
דקרא היינו גזולן דלא יחייב דמי וא"ת כיון דתחמסן דהיהב דמי פסול מדרבנא א"כ כי אמרי' בפ' שנים אוחזין (כ"מ ד' ה' ושם ד"ה בלא) אלא דאמר רב הונא משביעים אותו ושבעה שאינה
ברשותו ניקא מיגו דהיהב דמי ומשני מורה ואומר דמי קהיבנא מי' מה מירץ בכך אם הוא מעבד הפקדון בי' דרוצה ליפטר בדמים בעל כרחו של בעלים תרי' הוא חמסן ופסול לשיבעיה
מדרבנן ואבתי ניקא מיגו דחדשי כו' וי"ל דמי' בגזולן דאורייתא אין להוכיח שלא יהא חשוד אשבעתו ועוד דתחמסן דרבנן כשר הוא ואינו פסול עד שיקרוהו עליו כדאמר בפ' זה בורר
(סנהדרין ד' כה) ואפילו אם הוא יודע שבעה חמסן בענין זה שמא לא ראו החכמים לפסוקי בכך וגם לא להכריזו אלא וקאי פי' שקיל וחסיו פורוע בעל כרחיהו דבעלמא והמקשה דקא
פרקי' ניקא מיגו דחדשי כו' אע"פ דקא רדאי קים לן דגזולן דרבנן בעי הכרזה ואינו נפסל עד אשר הכרזה כל עיקר לא הביא דברי רב הונא אלא משום דמקשה והא קעבר בלא תתמודד
א"נ הכי מקשה כיון שפטר עצמו נגבבו ואו נאבדו ואינו משלם דמים אלא לפי שאינו רוצה לישיבע ואם היה פוטרו מן השבעות לא היה משלם כלום א"כ נאמי מיגו כו' ומשני
מורה ואומר כו' וגם אם היה פוטרו מן השבעות שקא כמו כן היה משלם דמים לפי שמעבד הפקדון בי' ולרבי לא חשדי אמוקא:

פסולה

פסולה

כסופה וכמבוי. תימה דהתה ליה למימר ימעט כדאמרי' בריש מסכת סוכה (דף ב.) מבוי דרבען הני תפנתאי ו"ל משום דבעי למימר כסופה נקט לשון פסולה אי נמי לפי שהיה צריך להאריך בלשון ולומר יבכה ומעט ויחזור וידליק דלמעט כמו שהיא מודלקת לא סגי כדאמרינן בפ' במה מרליקין (שבת דף כב) דהדליקה בפנים והוציאה בחוץ לא עשה ולא כלום והקא נמי לא שאנא:

הדרן עלך הבונים

מרוצה

מי קתני אין בין בו' משמע הקא דהקא דהני אין בין לא שיער למימר הנא שיער הקשה הרי' מאורליני'ש מתיא דתנן בפ"ק דמגילה (ר"ח. ושם ד"ה אין) אין בין גרמים לנדרות אלא שהגרמים חייב באחריותו ונדרות אינו חייב באחריותו ואפתי תא איפא שהנדרה באה מן המעשה ונדר שהוא דבר שבחובה אין באה אלא מן החולין כדתנן בהתורה נמנות ר' פא) ו"ל דהתם לא בא לשנות כל ענין שיעור ונדרה חלוקים זה מזה אלא בא לומר שאין חייב להקאה בזה יותר מבזה אלא אחריות אבל לענין כל תאחר זה וזה שזון וכן אין בין שבת ליום הכפורים לא אייתי לכל דברים שבניהם כגון איסור אכילה וכן אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד לא אייתי בחומר שבניהם כגון לאו ומיתה אלא בדבר האסור או מותר לעשות כן ועוד ו"ל דהך משנה דמגילה שניה במסכת קנים (פ"א מ"א) גבי עלות העוף ועולה בין נדר בין נדרה אין באה מן המעשה כיון דאין בה אכילת אדם כדדרש בספירי בפ' עשר תעשר ת"ל ואכלת ושחמת שמחה שיש בה אכילה יצאו עלות שאין עממן אכילה ואין להאריך באן יותר:

מרוצה

קתני תנא ושירי. לשון ראשון דמייתי סיעתא לא בעי למימר דשירי דסבר ההוא לישיא דכיון דקתני מרוצה אין לומר שירי כמו באין בין וכן משמע הלשון דקאמר ללישא בתרא מי קתני אין בין מרוצה קתני משמע שתחלה היה סבור דמרוצה הוי כמו אין בין וא"ת ומאי שירי דהאי שירי ו"ל דשירי טענת גנב באבדיה דררשי לקמן רבי יוחנן דמשלם כפל ואי טעין טענת גנב כפסדון לא משלם ארבעה וחמשה כטבח ומכר הכי נמי טוען טענת גנב באבדיה ועוד מששיר שותף שגנב מחבירו ושיתפין שגנבו לא משלם ארבעה וחמשה כדאמר לקמן בפירקין (ר"ע) ועוד יש מפרשים דאין לחוש הקא אם אינו משירי כי אם דבר אחד כיון דלא נחת למינאי אלא לגליל לן שיש ריבוי בפל מארבעה וחמשה:

יצאו

קרקעות בו' וא"ת כיון דאמעטי משבועה כדאמרינן בפרק הדיק (בי"מ ד' נו) תיפוק ליה דאין בהם כפל בטוען טענת גנב דלא משלם אלא בשבועה כדאמרינן לקמן בשמעתין וליכא למימר דאצטרך לקופין ונשבע דבהנזיל קמא (לקמן ד' קו) מוכח דלא משלם א"כ ב"ד משביעין אותו ו"ל דאצטרך להיקא דנשבע ע"י לגול כדתנן (קדושין ד' בו.) וזקקין הנכסים שיש להם אחריות עם הנכסים בו' לישבע עליהן ומיהו לפי מאי דמסקינן לקמן האי כל ריבוי הוא מדלא כתיב הני פרטי גבי כסף וכלים וס"ל דכפל שבועה הכל אחד נחיא דליכא אלא חד קרא לתרתייהו וא"ת ונגיבה בקרקע היכי שייכא ו"ל במשיג גבול אי' במחוקר לקרקע כי התיא ד' נפנים טענות וטוען שנגנבו לו ד' ונמצא שהוא גנבם (שבועות ד' מב):

יצאו

קרקעות בו' וא"ת כיון דאמעטי משבועה כדאמרינן בפרק הדיק (בי"מ ד' נו) תיפוק ליה דאין בהם כפל בטוען טענת גנב

מתני' ג' אשטנצייל: גמ' למעלה מעשרים אמה. לא חזו לה אינשי ולא מפרסם ניסא ואנן לפרסמי ניסא בעינן:

הדרן עלך הבונים

מתני'

ג' שיעא מתחת הפמיש והזיק חייב גמל שהיה טעון פשתן ועבר ברשות הרבים ונכנס פשתנו לתוך התנות ודלקו גברו של חנוני והדליק את הכירה בעל גמל חייב הניח חנוני גרו מפחוץ החנוני חייב רבי יהודה אומר גנר חנופה פטור: גמ' אמר רבינא משמיה דרבא ש"מ מדרבי יהודה גר חנופה מצוה להניחה בתוך עשרה דאי סלקא דעתך למעלה מעשרה אפאי אמר ר' יהודה גר חנופה פטור לימא ליה הוה ליה לאנחה למעלה מגמל ורובו אלא לאו ש"מ מצוה להניחה בתוך עשרה אמרי לא לעולם אימא לך אפי' למעלה מעשרה מאי אמרת אבעי לך לאנחה למעלה מגמל ורובו פיון דבמצוה קא עסיס כולי האי לא אמרתיה רבנן אמר רב פהנא דרש רב נתן בר מניויה משמיה דרבי תנחום גר חנופה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסופה וכמבוי:

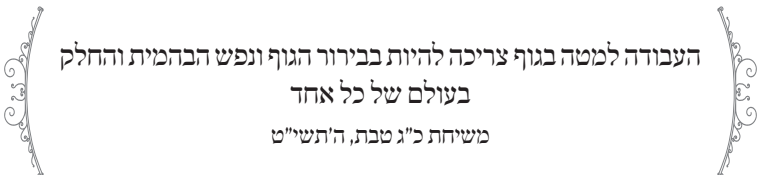
הדרן עלך הבונים

מדת תשלומי כפל ממתת תשלומי ארבעה וחמשה שמדת תשלומי כפל נהנת

בין בדרבן שיש בו רוח חיים ובין בדרבן שאין בו רוח חיים ומדת תשלומי ארבעה וחמשה אינה נהנת אלא בשור ושה בלבד שצנאמר פי ונזוב איש שור או שה ומבחו או מכרו וגו' אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל ולא המוכר אחר הגנב משלם תשלומי ארבעה וחמשה: גמ' ואילו מדת תשלומי כפל נהנת בין בגנב בין בטוען טענת גנב ומדת תשלומי ארבעה וחמשה אינה נהנת אלא בגנב כתיב מסייע ליה לרבי חייא בר אבא דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הטוען טענת גנב כפסדון משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה איכא דאמרי לימא מסייע ליה לרבי חייא בר אבא דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הטוען טענת גנב כפסדון משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה מי קתני אין בין מרוצה קתני תנא ושירי: שמדת תשלומי כפל נהנת בו' מנה"מ דת"ר על כל דבר פשע כפל על שור על חמור על שה ועל שלמה פרט על כל אבדיה חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דבר המפלטלל וגופו ממון אף כל דבר המפלטלל וגופו ממון יצאו קרקעות שאינן מפלטללין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות שאף על פי שמפלטללין אין גופן ממון יצאו הקדש רעהו כתיב אי מה הפרט מפורש דבר שנבלתו מטמא במגע ובמישא אף כל דבר שנבלתו מטמא במגע ובמישא אבל עופות לא ומו מצית אמרת הכי והא שלמה כתיב אמרי אנן כבעלי חיים קאמרינן אימא כבעלי חיים דבר שנבלתו מטמא במגע ובמישא אין דבר שאין נבלתו מטמא במגע ובמישא לא

דלא משלם אלא בשבועה כדאמרינן לקמן בשמעתין וליכא למימר דאצטרך לקופין ונשבע דבהנזיל קמא (לקמן ד' קו) מוכח דלא משלם א"כ ב"ד משביעין אותו ו"ל דאצטרך להיקא דנשבע ע"י לגול כדתנן (קדושין ד' בו.) וזקקין הנכסים שיש להם אחריות עם הנכסים בו' לישבע עליהן ומיהו לפי מאי דמסקינן לקמן האי כל ריבוי הוא מדלא כתיב הני פרטי גבי כסף וכלים וס"ל דכפל שבועה הכל אחד נחיא דליכא אלא חד קרא לתרתייהו וא"ת ונגיבה בקרקע היכי שייכא ו"ל במשיג גבול אי' במחוקר לקרקע כי התיא ד' נפנים טענות וטוען שנגנבו לו ד' ונמצא שהוא גנבם (שבועות ד' מב):

אלא מדרבנן כדפרישית בסוף התרהו (ר"ג. ד"ה חמור) ו"ל כיון דאי איתיה לשטר בעין חייב להחזיר (משלם) סלקא דעתך דכשמחזיר ומשלם (מחזיר) הכפל עמנו:



לענין תשלומי ארבעה וחמשה (שמות כא לו) כי יגנב איש שור או
שה ויבאחו או מקרו וגו' חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן
תחת השה, הרי שלא חייבה התורה אלא על אלו בלבד. המשנה
מביאה דין נוסף בחיוב כפל וארבעה וחמשה: אין הגונב אחר הגנב
- הגונב מגנב חפץ שגנב הוא מאחריים, אינו משלם תשלומי כפל
לא לבעל החפץ ולא לגנב. ולא הופכת ולא המוכר אחר הגנב -
אם גנב מהגנב שור או שה שגנבם הוא מאחריים, וטבחם או מכרם,
אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה לא לבעל הגניבה ולא לגנב
הראשון.

גמרא

הגמרא מדייקת בדברי התנא ולומדת מהם דין נוסף: התנא נקט רק
הבדל דין אחד בין כפל לארבע וחמשה, ואילו שמדת תשלומי כפל
נוהגת בין פגנב עצמו ובין פגנבן פגנבן - שומר הפוסט עצמו
טענה שהפקדון גנב ממנו ונמצא שהוא גנב, שדינו כגנב
ומשלם תשלומי כפל, ומדת תשלומי ארבעה וחמשה אינה נוהגת
אלא בגנב בלבד ולא בטוען טענת גנב לא קתני - חילוק זה לא שנה
התנא, דבר זה מסייע ליה לרבי חייא בר אבא. דאמר רבי חייא בר
אבא אמר רבי יוחנן, הטוען טענת גנב בפקדון משלם תשלומי כפל,
ואם טבח ומכר את הפקדון, משלם תשלומי ארבעה וחמשה.

הגמרא מביאה דעה אחרת הדוחה את הראיה מהמשנה: איכא
דאמרי - יש אומרים שכך אמרו חכמי התלמוד על דברי המשנה,
מאחר והתנא לא שנה חילוק נוסף ושחיוב כפל נוהג אף בטוען
טענת גנב, ואילו חיוב ארבעה וחמשה אינו נוהג אלא בגנב עצמו
לימא מסייע ליה - נאמר שיש מכאן טיוע וראיה לרבי חייא בר אבא
היטור שאין חילוק בענין זה בין כפל לארבעה וחמשה, דאמר רבי
חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, הטוען טענת גנב בפקדון משלם
תשלומי כפל, מכה ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה. דוחה
הגמרא: מי קתני - האם נקט התנא בלשונו אין בין מידת כפל
למידת ארבעה וחמשה, שאז היינו אומרים אכן שאין חילוק נוסף
מלבד החילוק האמור, הלא לשון 'מרוכח' קתני התנא, כלומר
שהאופנים שחייב עליהם כפל רבים על האופנים שהוא חייב בהם
ארבעה וחמשה, והנא וקתני - שנה מקצת מהאופנים ושיר
מקצתן, ויתכן שאף חילוק זה לא הזכירו התנא.

שנינו במשנה, שמדת תשלומי כפל נוהגת בו, בין בדבר שיש בו
רוח חיים ובין בדבר שאין בו רוח חיים. מבררת הגמרא: מנא הני
מילי - מנין שמדת כפל נוהגת בכל דבר. משיבה הגמרא: דהני
בגנב, על כל דבר פשעי (שמות כב ח) האמור לענין חיוב תשלומי
כפל, ומשמע לחייב בכפל על כל דבר, הרי זה כפל, ובהמשך
הפסוק כשנאמר 'על שור על חמור על שור (1) על שלמה' שמשמע
שאינ לחייבו כפל אלא בדברים אלו, הרי זה פירוש, וכשנאמר שוב
'על כל אבידה' ומשמע שוב שחיוב כפל הוא בכל דבר חוד הכתוב
וכלל, ומידה היא בתורה כפל ופירוש לכלל אי אהתה דין לרבות אל
בענין הפירוש, לפיכך מה ו-כשם שהפירוש המפורש בפסוק 'שור'
'חמור' 'שה' 'שלמה' הוא דבר המטלטל וגופו שווה ממון, כך נוהג
חיוב כפל אף בכל דבר המטלטל וגופו ממון, יצאו קרקעות שאין
חייבים עליהם כפל לפי שאינן מטלטלין. וכן יצאו עבדים כיון
שהקדשו לקרקעות - התורה השוותה את דינם לקרקע, וכשם שאין
חיוב כפל על קרקע כאמור לעיל כך אין חיוב כפל על עבד. וכן
יצאו שטרות, שאף על פי שהם מטלטלין, אין גופן שווה ממון אלא
הן רק ראייה על קיומו של חוב. וכן יצא הגונב הקדש שאינו חייב
כפל, כיון שבחיוב כפל רעהו פתיב, שנאמר (שם כב ו) 'כי יתן איש
אל רעהו כסף או כלים לשמר' וגו', והקדש אינו בכלל רעהו.
מקשה הגמרא: אם כן נדרוש גם כך, אי מה הפירוש המפורש הוא
דבר שנבלתו מטמא אדם כגנב ויבטא, שכן נבלת שור חמור ושה

משנה

המשנה עוסקת במקרים שונים של נזקי אש: גין - ניצוץ שיקצא
מתחת הפטיש כשהכה בו הנפח על הסדן, והלך ובער בחפצים
שונים והיוק אותם, חייב הנפח לשלם. גמל שהיה מעון על גבו משא
של פשתו, ועבר ברשות הרבים ונכנס פשתנו לתוך הקנית, ודלקו
הבילות הפשתן בגין של חנוני שהיה בחנות, והדליק בכך את
הבירה - בית גדול, פעל גמל חייב לשלם על שפשע ולא שמר שלא
ידלק הפשתן ויזיק, ואם הניח חנוני נרו מפתחו - מוחזק לחנותו
ברשות הרבים, החנוני חייב, שלא היה לו להניח נרו שם. רבי
יהודה אומר, אם דלק הפשתן בגין חנוני שהניחו אדם מבחוץ,
פטור מניח הנר, כיון שמצוה להניחה ברשות הרבים כדי לפרסם
את הנס:

גמרא

שנינו במשנתנו, שלפי רבי יהודה, חנוני המדליק נר חנוכה
ברשות הרבים פטור מנזקיו. ודנה הגמרא אם יש ללמוד מדברי
רבי יהודה דין בהלכות נר חנוכה: אמר רבינא משמיהו - (בשמן)
דבא, שפע מינה - יש ללמוד מדרבי יהודה שגין חנוכה מצוה
להניחה בתוך עשרה טפחים מהקרקע, ולא למעלה מכך, דאי סלקא
דעתך - שאם עולה על דעתך לומר שאפשר להניח את הנר גם
למעלה מעשרה טפחים מהקרקע, קשה, אמאי - למה אמר רבי
יהודה שאם דלק הפשתן בגין חנוכה פטור בעל הנר, והלא על אף
שמצוה עליו להניחה ברשות הרבים, עדיין לימא ליה - יאמר לו
בעל הבירה דהוה ליה לאנוחה - שהיה לו להניח את הנר גבוה
למעלה משיעור גובה של גמל ורוכבו, כדי שלא ידלק משא הגמל
בר, אללא לאו שפע מינה - האם אין ללמוד מזה שמצוה להניחה
את הנר בתוך עשרה טפחים מהקרקע, ולכן פטור בעל הנר לפי
שלא יכל להניחו גבוה יותר. דוחה הגמרא: אמרי - אמרו בני
הישיבה, לא, אין ראייה ממשנתנו, משום דלעולם אימא - אומר לך
שאפשר להניח את הנר אפילו למעלה מעשרה טפחים, מאי אכרת
- מזה תאמר, שאם כן יש לטעון כנגד בעל הנר, אכתי לך לאנוחה
- היה לך להניחו למעלה מגובה גמל ורוכבו, על כך יש לענות
שבין דבמצוה קא עסיק - עוסק הוא במצוה, כולי האי לא אמרוה
רבנן - לא הטרירוהו חכמים כל כך, והתירו לו להניח גם פחות
מעשרה טפחים.

הגמרא מביאה דין נוסף בגובה הנחת נר חנוכה: אמר רב פהנא,
דרש רב נתן בר מניו משימיה דרבי תנחום, נר חנוכה שהניחה
גבוהה למעלה מעשרים אמה, פסולה, כדין סוכה שפטולה אם
סככה למעלה מעשרים אמה, ודין מביי שאין לטלטל בו על סמך
קורה הגבוהה מעשרים אמה, וכיוצא בדבר אף בנר חנוכה, כיון
שמצוה לפרסם את הנס, עליו להיות תוך עשרים אמה, שאם לא
כן לא יראוהו ולא יתפרסם הנס:

הדרן עלך הבונים:

משנה

המשנה מלמדת מתי נוהגים תשלומי כפל בגנב, ומתי נוהגים בו
תשלומי ארבעה וחמשה אם טבח או מכר דברים מסוימים לאחר
שגנב: מרוכח מדת - מרובים האופנים שיש חיוב לשלם תשלומי
כפל ממדת - מהאופנים שיש חיוב לשלם תשלומי ארבעה וחמשה,
שכן מדת תשלומי כפל נוהגת בין בדרך שיש בו רוח חיים ובין בדרך
שאין בו רוח חיים - בין אם גנב בעלי חיים ובין אם גנב שאר
מטלטלין, ומדת תשלומי ארבעה וחמשה אינה נוהגת אללא בשור
ושנה בלבד, לא במטלטלים ואף לא בשאר בעלי חיים, שנגמא

43 שני דְּקָתִיב בו 'כָּל' וְקָא דְּרִשְׁיָן לִיה - ואף על פי כן נדרש הפסוק
44 כְּכָל וּפְרָט ולא בריבוי ומיעוט. דְּתִנְיָא בברייתא, מי שיש בידו
45 מעות של מעשר שני וחפץ לקנות בהם דברי מאכל בירושלים,
46 נאמר על כך בתורה (דברים יד כו) 'וְנִתְּתָה הַכֹּהֵן כְּכֹל אֲשֶׁר תִּאָּמַר
47 נְפִשְׁךָ, וּפְסוּק זֶה הוּא כָּל' שכן משמע שיכול לקנות במעות אלו
48 כל דבר. וכאשר נאמר בהמשך הפסוק 'כִּפְקֹד וַצֵּאן וַיִּזְנוּ וַיִּשְׁכְּרוּ'
49 הרי זה פְּרָט, שמשמע שאין לקנות בהם אלא מינים אלו.
50 וכשנאמר בהמשך 'וְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ נְפִשְׁךָ, תִּזְדָּרַךְ וְכָל' שיכול לקנות כל דבר.
51 נמצא בפסוק זה כָּל וּפְרָט וְכָל, לפיכך אִי
52 אֲתָה דִן לרבות אֵלָא דבר שהוא כְּעֵין הַפְּרָט, מִה הַפְּרָט האמור
53 בפסוק מְפֹרֵשׁ שהוא פְּרִי מְפֹרֵשׁ - דבר שנוצר מדבר אחר שאף הוא
54 נוצר מאחר, וכן מפורש שהוא גִּידוּלֵי קֶרְקַע - צומח, יונק או ניזון
55 מן הארץ, אף כֵּן הוא פְּרִי מְפֹרֵשׁ וְגִידוּלֵי קֶרְקַע נִיקָח בכספי
56 מעשר. ומבואר כאן שתיבת 'כל' נדרשת ביכלל ופרט וכלל, ולא
57 בריבוי ומיעוט וריבה.
58 מתרצת הגמרא, אֲמַר - בני בית המדרש אמרו תירוץ לקושיא זו,
59 מעשר שני שנאמר בו 'כָּל' וְכָל אֲשֶׁר תִּאָּמַר נְפִשְׁךָ' וְכָל אֲשֶׁר
60 תִּשְׁאַלְךָ נְפִשְׁךָ' הוּא כָּל' אך תשלומי כפל שנאמר בהם 'כָּל'
61 'עַל כֵּן דְּבַר פִּשְׁעוֹ' 'עַל כֵּן אֲבִידוּ' רִיבּוּיָא הוּא, תירוץ נוסף,
62 וְאִיכְתִּיב אִימָא, גם כאשר נאמר בתורה 'כָּל' כְּכָל הוּא, מִיחוּ 'כָּל'
63 דְּהִקָּא האמור בחיוב כפל רִיבּוּיָא הוּא. והראיה לכך היא, מְפֹדֵי
64 כְּתִיב מְעַקְרָא - הרי בתחילת הפרשה כבר נאמר כָּל וּפְרָט וְכָל,
65 דְּקָתִיב (שמות כב ו) 'כִּי יִהְיֶה אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הָרִי זֶה כָּל שֶׁכֶן מִשְׁמַע
66 כָּל פִּקּוּדוֹן שֶׁהוּא, כִּפְקֹד אוֹ כְּלִים' הרי זה פְּרָט שכן משמע דווקא
67 אלו ולא דבר אחר, 'לְשִׁמּוֹר' הֲדַר - חזר הכתוב וְכָל כל דבר. וְאִי
68 סְלִקָּא דְּעֵתָה לומר, הֵא - הפסוק שנאמר שם בהמשך 'עַל כֵּן דְּבַר
69 פִּשְׁעוֹ, נָמִי לְכָל וּפְרָט הוּא דְּאֵתָא - אף הוא נדרש בכלל ופרט
70 וכלל, אם כן נְּתִיב דְּהִקָּא לְהִנֵּי פְּרָטִי - שתכתוב התורה אף את
71 הפרטים האמורים כאן גְּבִי הַאִיךָ כָּל וּפְרָט - אצל הכלל ופרט
72 וכלל האמור בתחילת הפרשה, 'עַל כֵּן דְּבַר פִּשְׁעוֹ לְמַה לִּי - מדוע
73 נאמר. אלא שְׁמַע מִינָה - מכאן אתה למד, שהכלל שנאמר בפסוק
74 האחרון רִיבּוּיָא הוּא, ומרבה אף דבר שאינו מעין הפרט.
75 הגמרא מבארת מדוע נאמרו כמה פרטים בפסוק, ושואלת: הַשְּׁתָּא
76 דְּאֵתְרָתָה כָּל רִיבּוּיָא הוּא - מכיון שאתה אמור שהפסוק 'עַל כֵּן דְּבַר
77 פִּשְׁעוֹ' הוּא רִיבּוּי, כֵּן הִנֵּי פְּרָטִי לְמַה לִּי - כל אותם הפרטים שנאמרו
78 באותו פסוק (שור וחמור שה ושלמה), מדוע נאמרו. משיבה
79 הגמרא, הֵד - אחד מהם נאמר כדי לְמַעוּטֵי קֶרְקַע מחיוב תשלומי
80 כפל, וְחַד לְמַעוּטֵי עֶבְרִים, וְחַד לְמַעוּטֵי שְׁפִירוֹת. 'שְׁלֵמָה' נאמר כדי
81 לְמַעוּטֵי דְּבַר שְׁאִינוּ מְסוּיָים - שאין לו סימן בגופו, שאין חייבים עליו
82 כפל. ומה שנאמר בסוף 'עַל כֵּן דְּבַר אֲבִידָה' הוּא כדי ללמד לְכַרְכְּבֵי
83 חִיָּא בְּרַ אֲבָא, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּא בְּרַ אֲבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַפּוֹעֵן מַעֲנֵת
84 נֶגְבַּ

1 דְּהָא כָּל חַד וְחַד כְּכָל וּפְרָט כְּפִי נְפִשְׁיָה דְּרִשְׁיָן לִיה - כאשר נאמרו
2 ב'פרט' כמה פרטים נדרש כל אחד מהם בפני עצמו בכלל ופרט
3 וכלל, ואין לרבות אלא דבר הדומה לו. אף כאן, שנאמר בפרט
4 שור חמור שה ושלמה, נדרש כל אחד מהם בפני עצמו, ולפיכך
5 אין לרבות מ'שלמה' בעלי חיים כלל, ואילו משור ומחמור ושה
6 אין לרבות אלא בעלי חיים שנבלתן מטמאת במגע ובמשא, אֲכָל
7 עוֹפּוֹת שאין נבלתם מטמאת במגע ובמשא. שאין לרבות אלא דבר
8 מתרצת הגמרא: אִם כֵּן - אם כדברייך, שאין לרבות אלא דבר
9 הדומה לפרט לגמרי, נְּתִיב דְּהִקָּא חַד פְּרָטָא - שתכתוב התורה
10 פרט אחד בלבד וממנו נלמד לרבות את הדומה לו לגמרי, אלא
11 בודאי לכך כתבה התורה כמה פרטים ללמד שחיוב כפל נוהג אף
12 בשאר בעלי חיים.
13 מבררת הגמרא: הִי נְּתִיב דְּהִקָּא - איזה מהפרטים יכלה התורה
14 לכתוב ונלמד ממנו לשאר. הרי אִי כְּתִיב דְּהִקָּא שור בלבד, הִיחָה
15 אֲמַינָא שאם גב מין הראוי להיות קָרֵב לְגַבִּי מוֹבְחָ, אִין - אזי חייב
16 עליו כפל, כיון שזה דומה לשור, אבל אם גב מין שְׁאִין קָרֵב לְגַבִּי
17 מוֹבְחָ לֹא, לפיכך נאמר 'חמור' ללמדנו חיוב כפל גם במין שאינו
18 קרב לגבי מזהב. וְאִי כְּתִיב דְּהִקָּא חֲמוֹר בלבד, הִיחָה אֲמַינָא, על דבר
19 שמינו קדוש כְּבִבְרָה אִין - חייב עליו כפל, לפי שהוא דומה לחמור
20 הקדוש בכורה, אבל דבר שְׁאִין מינו קדוש כְּבִבְרָה לֹא חייב עליו
21 כפל. לכן נאמר 'שור', שאם אינו נצרך ללמד על עצמו ושהרי הוא
22 קדוש בכורה מלמד הוא לרבות אפילו דבר שאינו קדוש
23 בכורה. הגמרא מישבת, אֲמַר תלמידי בית המדרש, אִם כֵּן, שלא
24 התרבה אלא דבר שנבלתו מטמאת במגע ובמשא, נְּתִיב דְּהִקָּא
25 'שור וְחֲמוֹר' בלבד, 'שְׁה' לְמַה לִּי, שְׁמַע מִינָה מאחר ואינו נצרך
26 ללמד על עצמו ושהרי הוא קדוש בכורה וקרב לגבי המזבח),
27 מלמד הוא לְאֵתוּי ו-לרבות) עוֹפּוֹת, שאף שאין נבלתם מטמאת
28 במגע ומשא חייב עליהם כפל.
29 שואלת הגמרא: וְאִמָּא - ואומר ש'שה' נאמר לְאֵתוּי רק עוֹפּוֹת
30 שהורים, לפי שהם דוּמָא דְּשָׁה - דומים לשה, בכך דְּמִטְמָא כְּנָדִים
31 אֲבִית הַבְּלִיעָה - שנבלתם מטמאת אפילו את בגדיו של האוכל מהם
32 (וכל שכן את גופו) בשעה שהם בבית הבליעה שלו, אֲכָל עוֹפּוֹת
33 מְטָמִים לְיָתִי כְּהוּ מוֹמָתָה - שאין בהם דין טומאה כיון דְּלֹא מְטָמִיא
34 כְּנָדִים אֲבִית הַבְּלִיעָה - שאינם מטמאים את האדם ואת הבגדים
35 שהוא נוגע בהם בשעת אכילתם, ואם כן אינם דומים לפרט כלל,
36 לֹא חייבים עליהם כפל. משיבה הגמרא: תיבת 'כָּל' שבפסוק 'עַל כֵּן דְּבַר
37 פִּשְׁעוֹ' רִיבּוּיָא הוּא - נחשבת ל'ריבוי' ונדרשת במידת 'ריבוי
38 ומיעוט', ואינה נדרשת במידת 'כלל ופרט'. ומכיון שכן, יש לרבות
39 כל דבר (מלבד דבר אחד) ככל פסוק הנדרש במידה זו.
40 הגמרא מקשה על הכלל שאמרה 'כל' ריבויא הוּא: וְכָל הִקָּא
41 דְּכְּתִיב 'כָּל' רִיבּוּיָא הוּא - וכי בכל מקום שנאמר 'כל' הוא ריבוי
42 והפסוק נדרש במידת 'ריבה ומיעוט וריבה', וְחָא - והרי לְגַבִּי מְעַשֵּׂר

על-ידי עבודת בני ישראל בעולם - עם היותם בעולם הזה, שבו מאירה רק הארה מאלוקות - נעשה נחת רוח להקדוש-ברוך-הוא בעצמו, כמאמר רבותינו ז"ל "נחת רוח לפני", הקדוש-ברוך-הוא אומר: זוהי נחת רוח בשבילי בעצמי, עצמותו יתברך, שבני ישראל עשו את רצוני משיחת כ"ג טבת, ה'תשי"ט

בבא קמא. פרק שביעי - מרובה - דף סג עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

רא תוכפות

רש"י

1 דהא כל חד וחד כלל ופרט באפיה נפשיה דרשין ליה. ולא הקדש תימה לר"י ומאי איצטרך רעהו למעוטי הקדש מפכל
2 בטעון טענת גבגב היא ליבא שבועה בהקדש ולמסקנא דנפיק כפל ושבועה מחד קרא
3 איש ואית דלקמן נפקא לן בפרקין (ר' עוב) למעט הקדש מוגזב מבית האיש ולא מבית
4 הקדש ור"ל דהתם נמי לא מיש קדוש דגבי הקדש נמי שדך לשון איש ולא משום דכתיב
5 (שמות טו) ה' איש מלחמה אלא משום דבכל
6 דבר שהוא לשון זכר שדך לשון איש ואשה על
7 לשון נקבה כגון אשה אל אחותה בפרקים (שם
8 כו) אלא התם ה"פ מבית איש שדך ביה רעהו
9 בדכתיב ולא מבית הקדש ואגב דגבי גבגב
10 איצטרך למעט ליה לישנא למידרש ולא מבית
11 הגבגב הטי ליה נמי לענין הקדש.

12 דהא כל חד וחד דרשין כלל ופרט באפי
13 נפשיה. ואית דהא לקמן גבי ונתת הכסף
14 דרשין כולוה פרטי באחת ובפרק קמא דקדושין
15 (ר' יו. ושם) גבי הענקת ר"ל בין דכתיב על אכל
16 פרטא בדכתיב על שור על חמור על שה על
17 שלמה ש"מ למידרש כל חד וחד פרטא באפי
18 נפשיה אינו מי ע"כ אית לן למידרש כל חד פרטא
19 באפי נפשיה ולמעט עופות דאי לא הכי לשתוק
20 ממולוה פרטי וכתוב שלמה לחודיה ותו לא
21 דמשלמה אמי כל מילי בין בעלי חיים בין אינם
22 ב"ח ככלל ופרט וכלל דמשום דהוה ב"ח לא
23 גריעי והשתא בתחילה כשהקשה ואימא מה
24 הפרט מפורש דבר שנכללו מטמאה כו' הר"מ
25 למפרך קישא אחריית לפי מה שסובר דאמרין
26 מה הפרט מפורש דבר המשולט וגופו ממון לא
27 לכתוב אלא שלמה לחודיה ולשתוק מכל שאר
28 פרטי אלא הא עדיפא ליה למפרך שמקשה
29 דפסי מה שאמר אין אמת:

30 דלא מטמא נכללו. בדממעט להו בתורת כהנים
31 ובבבויזי בפ' חטאת (העוף) (ר' סטא):
32 למה לי. למיהדר למכתב ככלל אחרניא אלא
33 לא ש"מ כל ריבויא הוא לפי מאי דמסיק
34 השתא וכל ריבויא אית השתא) נפיק מקרא דהקא
35 כפל ושבועה ואית ליה דכתב רחמנא כל הי
36 פרטי לא לכתוב אלא כסף ומינה שמעין דבר
37 המשולט וגופו ממון ככלל ופרט וכלל וכי תימא
38 שלא הייתי הורשו לכלל ופרט משום דאיצטרך
39 כדדרשין בשבועות (דף לו. ושם ד"ה מה) מה
40 כלים שנים והא ע"כ כלל ופרט דרשין ליה
41 בהקדב (כ"מ דף נה. ושם ד"ה כ) לענין שבועה דאין
42 נשבעין על הקרקעות ועל עבדים ושטרות וכפל
43 ושבועה הכל איתו מוקדמא לכתביהו להקד
44 פרטי התם והיכי הוה מצי למכתביהו אי"כ
45 הייתי ממעט עופות מטמאים משבועה אלא ע"כ אם המעט מפכל ג"כ משבועה המעט ועוד אי הוה כתיב להו התם לא הוה דרשין להו גבי כפל אלא גבי שבועה אלא פשיטא לן
46 דהני קראי קיימי אפכל ושבועה ו"ל כסף או כלים איצטרך לכדדרשין בשבועות מה כלים שנים כו' והא דדרשין ליה בפ' ה' ה' (שם) לכללי ופרטי וכללי אילו לא נאמר קמא כולמו
47 אילו לא נאמר על כל דבר פשע היינו דורשין מיעוט קרקעות ועבדים ושטרות מקרא דכי יתן אכל השקא דכתיב על כל דבר פשע איתר ליה כסף או כלים למה כלים שנים ולפי מה
48 שפירשתי וכפל ושבועה הכל איתו כי היכי דדרשין לענין שבועה מה כלים שנים הכי נמי לענין כפל וכן הא דמעטין דבר שאינו מסוים הו' בין לענין שבועה בין לענין כפל ואפי'
49 היבא דנשבע על ידי גלוגל בדבר שאינו מסוים פטור הוא מפכל: (לעיל)

50 אלא כל ריבויא. אע"ג דבבבויזיא דריש להו כלל ופרט וכלל לאו משום דדרש ליקרא הכי אלא מאיחא טעם שיהיה מרביין כל דבר המשולט וגופו ממון ולפי שדרשה זו שגורה בגמרא
51 קט בענין זה: ל"ל למעוטי קרקעות. שטרות הנה ליה למעוטי ברישא דרמי טפי למעוטי בדמוכח לקמן בפ' בתרא (ר' קה) דלמאן דדרש ריבויי ומיעוטי לא הוה ממעט אלא שטרות:
52 וי"ל למעוטי עבדים. אע"ג דלעיל ילפינן עבדים מדאמרוש לקרקעות הכא כיון דכתיב כל ריבויא כפי כלל חד מיעוט באפי נפשיה:

53 דבר שאינו מסוים. פירש ההקונטרס דבר שאין לבעלים סימן בו וקשה מה לי יש בו סימן מה לי אין בו סימן ומפרש ר"בא כגון הייתי דתנן בשבועות הדיינין (שבועות ד' מב. ושם ד"ה על)
54 אין נשבעין אלא על דבר שבמדה שבמשקל ובשומנון לאפוקי בית מלא מסרתי לך וכסי מלא והלה אומר מה שהנתת אנה נוטל אכל זה אומר עד החלון וזה אומר עד הנוי תיב
55 ומנא ליה הא סברא אי לא משום דדרשין משלמה ועוד היינו יכולין לפרש דבר המסוים כי הייתי דפרק ה' ה' (כ"מ ד' מה) נעל דבר מסוים כו' לאפוקי חצי רימון וחצי אגוז דלא
56 וכן אמרין לקמן (דף סד) גבי דרשה דהתמצא תמצא דאמר שדי חמור בין המצא תמצא למעוטי דבר שאינו מסוים היינו חצי רימון וחצי אגוז דמעט להו כפפל ודבר שבמדה ושבמשקל
57 ושומנון דמערבי גבי חיוב שבועה תיפוק ליה ממשמעות דכי הוא זה ויש ספרים דגרסי לקמן לאתויי דבר שאינו מסוים ואין נראה דמתיבא הנה ס"ד למעוטי דאיצטרך קרא לאתויי
58 דאף על גב דמעטין ליה לענין טוען טענת גבגב מפכל בגבגב עצמו מתיבא אתי אלא למעוטי גרס ואף על פי שנחמטעט מוגב עצמו בפסוק הראשון אין למעט בכך בפסוק האחרון עד
59 שימעט הכתוב בהדיא דהא קרקעות ועבדים ושטרות איצטרך למעוטי ולא ילפינן מהדדי:

1 דהא כל חד וחד כלל ופרט באפיה נפשיה דרשין ליה. כלומר היבא דאיבא פרטי יתייר
2 כל חד וחד מרבי בעין ידיה ולא דרשין כולוה בהדי דרשי דליהו בעין הפרט דשלמה
3 לרבות בעלי חיים שאין נכללו מטמאה כדאמר לקמן כדתיב דכי חזקה שדי שור בין
4 המצא לתמצא כו' שדי חמור בין המצא לתמצא אלא כל חד וחד באפי נפשיה מדריש:

5 א"כ. דבעין הפרט בכל צדדין הוא דמייתי לא
6 נכתוב אלא חד מתיי פרטי דבעלי חיים ומרבי
7 בעין הפרט כל שנכללו מטמאה ומדכתב פרטי
8 יתייר תנם ענין לרבות שאר בעלי חיים: קדוש
9 כבבורה. בעין שור ושה הוא דמירבי מפעין
10 הפרט דחמור דמי ליה תלות צדדין בעלי חיים
11 ובכבורה ונכללו מטמאה אכל צבי ואיל דלא
12 דמי ליה אלא בתרתי ב"ח לכתב שור דאם
13 אינו ענין לו הנהו ענין לשאינו קדוש בכבורה
14 דדמי מיהת בתרתי לפרטא ב"ח ונכללו מטמא
15 ולעולם עופות לא: ה"ג א"כ לכתוב רחמנא שור
16 וחמור שה למה לי לאתויי עופות: ואימא
17 חזיריו. דדמי לפרטא קצת דיש טמאה נבבלתם
18 קצת לטמא בבית הבליעה: אבל עופות מטמאים
19 לא. דלית בהו טמאה פריאתא בחולין (ר' ק)
20 וכול תתא נבלת עוף טמא מטמא בגדים אבית
21 הבליעה ת"ל נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה כו'
22 מי שאסורו משום כל האכל נבילה וטרפה וצא
23 זה שאין אסורו משום כל האכל נבילה וטרפה
24 אלא משום כל האכל טמא: פרי מפר. וקד
25 מוקד וגפן מחרצן למעוטי מים ומלח וכמיהן
26 ופטירות: וידוילי קרקע. למעוטי דגים: כסדי
27 כתיב. בראש הפרשה ככל ופרטי כי יתן איש
28 דרשין ליה בפרק ה' ה' לענין שבועה שומרין
29 למימר דאין נשבעין אלא על בעין הפרט
30 שמשולט וגופו ממון: ואי ס"ד האי על כל דבר
31 פשע. דהא לא לענין כפל למידרשה ככלל ופרט
32 אהא ולא מתרבי לכפל אלא בעין הפרט
33 לכתביהו להני פרטי בקרא קמא ולדרוש כל חד
34 באפי נפשיה כדוקמרת דהא בקרא קמא נמי
35 כפילא כתיב אלא ש"מ האי בקרא דקרא בתרא
36 ריבויא הוא ולענין כפל ולא דרשין כלל ופרט
37 וקרא קמא דכתיב ביה כלל ופרט לענין שבועה
38 הוא דהא דכתיב בתרתי וקרב בעל הבית
39 וגו': שלמה. יש לה סימנים כדאמרין אלו
40 מצואות (כ"מ דף סו) מה שלמה מיוחדת שש
41 לה סימנים כו': למעוטי דבר שאינו מסוים.
42 שאין לבעלים סימן בו שפטור מפכל:
באברה

הערים

והעדים מעידים אותו שאכלו. אכלו נקט לרבותא אף על פי שאבדו מן העולם פטור מן הכפל טענת אבד וסיפא נקט שנגנבו לרבותא דאע"פ שהוא בעין חייב כפל כיון שטוען טענת גנב: **תרי** אומר בטוען טענת גנב דבר הכתוב. דבא זה ולימיר על זה: **כנגב** הגנב. דהגנב משמע המיוחד כמו העולה עולה ראשונה (פסחים דף נח) הדרך המיומנת שבדרך (תלמוד דף צא).

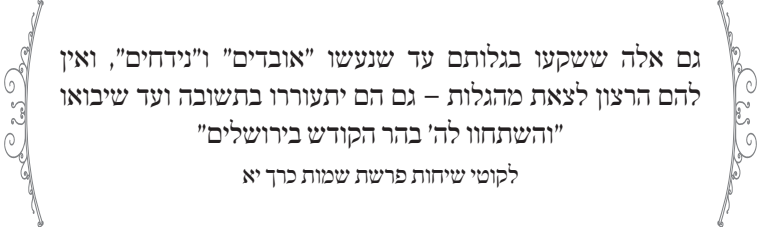
ואידך (ב) הגנב לכבוד חייה בר אבא. א"ע. 1
 דהאי דריש לרבינו והאי למיעוט אין 2
 לחוש דהכל לפי סברת הדרש. 3
 כשהוא 4

5 **והומוש ואשם היכן פקדוני אומר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שנגנבו משלם תשלומי כפל הודה מעצמו משלם קרן והומוש ואשם קתינו מיתה בטוען טענת גנב דמשלם תשלומי כפל אבל בטוען טענת אבד לא משלם תשלומי כפל ואפי' טוען טענת גנב בשבועה הוא דמשלם תשלומי כפל אבל שלא בשבועה אינו משלם תשלומי כפל מנהני מיילי דתני רבנן אם ימצא הגנב בטוען טענת גנב הכתוב מדבר אתה אומר בטוען טענת גנב או אינו אלא כנגב עצמו כשהוא אומר אם לא ימצא הגנב בטוען טענת גנב הכתוב מדבר תניא אידך אם ימצא הגנב כנגב עצמו הכתוב מדבר אתה אומר בטוען טענת גנב או אינו אלא בטוען טענת גנב כשהוא אומר אם לא ימצא הגנב הרי טוען טענת גנב אומר הוא מה אני מקיים אם ימצא הגנב כנגב עצמו הכתוב מדבר דכולו עלמא מיהת אם לא ימצא הגנב בטוען טענת גנב כתיב מאי מושמע אומר רבא אם לא ימצא כמה שאמר אלא שהוא עצמו גנבו ישלם שנים ומגלן דבשבועה דתניא ונקרב בעל הבית אל האלהים לשבועה אתה אומר לשבועה או אינו אלא לדון נאמר שלוחות יד למטה ונאמר שלוחות יד למעלה מה להלן לשבועה אף פאן לשבועה בשלמא למאן דאמר חד כנגב וחד בטוען טענת גנב היינו דכתבי תרי קראי אלא למאן דאמר תרווייהו בטוען טענת גנב תרי קראי למאן לי אמרי חד למעוטי טענת אבד ולמאן דאמר חד כנגב וחד בטוען טענת גנב דלא מיתר למעוטי טענת אבד מנא ליה מנגב הגנב ולמאן דאמר תרווייהו בטוען טענת גנב דמיעוט ליה טוען טענת אבד גנב הגנב מאי דריש ביה אמר לך מקבי ליה לכדריב חייא בר אבא אמר רבי יוחנן דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן המוען טענת גנב כפסקון משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה למאן דאמר חד כנגב וחד בטוען טענת גנב דהיא גנב הגנב אפקיה למעוטי טענת אבד דר' חייא בר אבא מנא ליה אמר לך הקוישא הוא ואין מושבין על הקוישא בשלמא למאן דאמר חד כנגב וחד בטוען טענת גנב שפיר אלא למאן דאמר תרווייהו בטוען טענת גנב עצמו מנא ליה וכי תימא לייתי בק"ו מוטוען טענת גנב דיו לכא מן הדיו להיות פגדון מה להלן בשבועה אף פאן בשבועה נפקא ליה מודתנא דבי חזקיה דתנא דבי חזקיה יאמר שור ונגיבה ותכל בכלל אילו כף הייתי אומר מה הפרט מפורש קרב לגבי מובח אף כל קרב לגבי מובח מה יש לך להביא שיה**

למפרך מה לגנב עצמו שכן חיוב כפל בלא שבועה תאמר בטוען טענת גנב שצריך שבועה אין משיבין על ההיקש כדאמרין ליה מילתא בהגוזל עצים (לפני דף קה) ואיבא דאמר הקוישא כדמפרש התם הואיל ונגב משלם כפל וטוען טענת גנב משלם כפל מה גנב טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה אף טוען טענת גנב טבח ומכר משלם ארבעה וחמשה ולא מילתא דהיא דהיא מה מצינו בגין און הוא ולא הקוישא אלא סמיכות המקראות קרי היקש והכי נמי שמעין התם: הניחא למ"ד חד כנגב וחד בטוען טענת גנב שפיר נפקא ליה גנב מחבא אלא למ"ד בוי: סתתנא דבי חזקיה. דריש קרא אחרינא דמשתעי כנגב עצמו אם המצא תמצא בידו הנגיבה וגו' והאי דנקט דרשה ולא נקט קרא משום דמקרא לא נפקא לן בהדנא אלא בעלי חיים כדכתוב משור ועד חמור עד שה חיים ומדרשה מוכר להו תנא דבי חזקיה לכולהו: יאמר שור ונגיבה ותכל בכלל. דמריבין כל כעין הפרט דבר המוטלט וגופו ממוח חמור ושה למה לי ומשיני אילו כן וכו' ולקמיה מפרש מאי קאמר הא לאו כלל ופרט וכלל הוא דקדריש ליה כעין הפרט: אף כל קרב. ולא מותרב מפעין הפרט אלא הקרב למובח להכי כתב שה דלא תימא כל לאתני קרב למובח קאתי דמה יש לך להביא שקרב למובח ולא כתב בפירוש שה כשהוא אומר שה דהי קראי אומר הוא מה אני מקיים ונגיבה שאני דורש ככעין הפרט:

באבידה. מוצא אבידה שטוען נגנבה הימני לאחר שמצאתייה: שנאמר על כל אבידה וגו' ובטוען טענת גנב מוקמין ליה להאי קרא לקמן בשמעתין: תנן התם. בהגוזל עצים: משלים את הקרן. דאין כפל אלא בטענת גנב. הודה מעצמו משלם קרן והומוש ואשם. דכתיב (ויקרא ה) או מכל אשר ישוב עליו לשקר וגו' וזהו אשם גזילות ואינו בא אלא על הודאת פיו דאע"פ דלא כתב בהדיא פרשה הוודהא כתב רתמנא באשם גזיל הנר בפרשת נשא והתרוו את חטאתו וגו' והומוש נמי אינו בלא אשם: טענת אבידה. אבד הימנו: בשבועה. לאחר שנשבע לשקר כדקתני משביעך אני: בטוען טענת גנב בבית הבית שטוען טענת גנב כפקדון זה כדכתיב ונגוב מבית האיש וגו' הכתוב מדבר וקאמר דאם ימצא שהוא גנב שישלם שנים: או אינו אלא כנגב עצמו. שבעל הבית אמת טען ונמצא הגנב שנגב: כשהוא אומר אם לא ימצא הגנב. ולקמיה מוקמין לה בטוען טענת גנב שנמצא הוא בעצמו גנב דהי אומר דהאי קרא דלעיל נמי כשנמצא בעל הבית שקרן קאמר ולקמיה פריבין תרי קראי לקמי ליה כנגב עצמו. מגיד הכתוב שגנב משלם כפל: או אינו אלא בטוען טענת גנב קאמר. דאם נמצא הוא גנב משלם כפל: ה"ג. כשהוא אומר אם לא ימצא הגנב הרי טוען טענת גנב אומר הא מה אני מקיים כיו: אם לא ימצא כמה שאמר. שטוען נגנבה כדכתיב ונגוב מבית האיש: אלא הוא עצמו גנבו. ונקרב בעל הבית כולומר והוא כבר נשבע בדבר שלא שלח דין מה כתיב אחריי על כל דבר פשע וגו' ישלם שנים: ומפאי. דהאי ונקרב בעל הבית לשבועה קאמר: לשבועה. שיון שטוען ונגוב מבית האיש ששבע שנגנבה ופטר: או אינו אלא לדון. לפרעון דשומר חנם שטוען נגנבה ישלם דהאי קרא בשומר חנם כתיב כדאמר' בהשוואל (במי דף עז): שלוחות יד לטפה. בשומר שבר שבועה ה' תהיה בין שניהם כיו: לא שלח וגו': שלוחות יד למעלה. ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח יד: למעוטי טענת אבד. אם טען נאבדה הימנו ועדים מעידים שנגבו פטור מכפל אפילו נשבע משלם תשלומי ארבעה וחמשה. כנגב עצמו דנפקא ליה מנגב הגנב: הקוישא הוא. כיון דסמיכי להודי' הני קראי איתקש גנב וטוען טענת גנב להודי' מה גנב משלם תשלומי ארבעה וחמשה אם טבח ומכר אף טוען טענת גנב משלם ארבעה וחמשה ואע"ג דאיבא

לרבות



משיבה הברייתא, דבר זה יש ללמוד בגזירה שוה, שכן נאמר
 שליחות יד למטה - בפרשה שאחר כך העוסקת בשומר שבר נאמר
 (שמות כב י) אם לא שלח ידו במלאכת רעהו, ונאמר שליחות יד
 למעלה - בפרשה הקודמת לה העוסקת בשומר חנם נאמר (שם ז)
 אם לא שלח ידו במלאכת רעהו, מה להלן - כשם שבשומר שבר
 לשבועה - מדובר בשבועה, שנאמר שם 'שבעת ה' תהיה בין
 שניהם, אף כאן לשבועה - אף שומר חנם אינו חייב אלא אם כן
 נשבע.
 הגמרא חוזרת לדון במחלוקת הברייתות לעיל, ושואלת: בשלמא
 למאן דאמר - דבר זה מובן למי שסובר חד בגנב וחד בטוען טענת
 גנב - שהפסוק הראשון ואם ימצא הגנב ישלם שנים נאמר בגנב
 עצמו והפסוק השני נאמר בטוען טענת גנב, היינו דקיימי תרי קראי
 - לפיכך נאמרו שני פסוקים בפרשה זו. ואלא למאן דאמר תרוניהו
 - שני הפסוקים נאמרו בטוען טענת גנב, תרי קראי למה לי - מדוע
 נאמרו שני פסוקים בענין זה. אמרי - בני הישיבה תירצו, חד
 למעוטי טענת אבד - אחד מהפסוקים נאמר ללמד שאם נשבע
 השומר שהפקדון אבד ממנו, אף על פי שעדים מעידים שהוא
 גנבו, אינו חייב כפל.
 שואלת הגמרא: ולמאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, דלא
 מיתיר - שלדבריו אין פסוק מיותר בפרשה הזו, למעוטי טענת אבד
 מנא ליה - מנין לו למעט את הטוען טענת אבד מכפל. משיבה
 הגמרא: הוא לומד זאת קמה שלא כתבה התורה 'אם ימצא גנב'
 אלא כתבה הגנב, שמע. רק גנב מסוים חייב כפל ולא כל גנב,
 שהטוען טענת אבד אינו משלם כפל.
 שואלת הגמרא: ולמאן דאמר תרוניהו בטוען טענת גנב, דמיעוט ליה
 - שלדעתו כבר התמעט טוען טענת אבד מאחד הפסוקים, גנב הגנב
 מאי דריש ביה - מה הוא דורש מהאות ה"א שבתיבת 'הגנב',
 משיבה הגמרא, אמר לה, מכני ליה - האות ה"א נצרך לכדרי חייל
 בר אבא אמר רבי יוחנן. דאמר רבי חייל בר אבא אמר רבי יוחנן,
 הטוען טענת גנב בפקדון משלם תשלומי כפל, ואם מבח ומכר את
 הפקדון משלם תשלומי ארבעה וקמישה. לכן נאמר 'הגנב' ללמדנו
 שהטוען טענת גנב דינו כגנב ממש, וחייב בתשלומי ארבעה
 וחמשה.
 הגמרא ממשיכה ושואלת: ולמאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת
 גנב, דתאי גנב הגנב - שלדעתו ממה שנאמר 'הגנב אפקיה - הוא
 לומד למעוטי טענת אבד מתשלומי כפל, אם כן, את הדין דרבי
 חייל בר אבא (שהטוען טענת גנב וטבח ומכר משלם ארבעה
 וחמשה) מנא ליה - מהיכן הוא לומד זאת. משיבה הגמרא: אמר לה
 הקיישא הוא - דין זה נלמד ממה שסמכה התורה דין גנב לדין טוען
 טענת גנב ושהרי לדעתו הפסוק הראשון מדבר בגנב, ואילו הפסוק
 השני בטוען טענת גנב, ונמצא שהם סמוכים זה לזה, כשם שגנב
 חייב בתשלומי ארבעה וחמשה כך הדין בטוען טענת גנב, ואין
 משיבין על הקיישא - ואף על פי שיש להשיב ולדחות את הלימוד
 מהיקש זה ושכן יתכן ורק גנב חייב בתשלומי ארבעה וחמשה
 ומאחר והוא חייב כפל אף ללא שבועה, אלא טוען טענת גנב
 שאינו חייב כפל אלא אם כן נשבע לשקר, אינו חייב בתשלומי
 ארבעה וחמשה, בכל זאת אין משיבים, מאחר וכלל הוא בכלל
 מקום שאין משיבים על ההיקש.
 הגמרא שואלת שאלה נוספת במחלוקת הברייתות לעיל: בשלמא
 למאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, שפיר - מובן מהיכן
 למדים חיוב כפל בגנב. אלא למאן דאמר תרוניהו בטוען טענת גנב,
 ואילו בדין גנב לא דברה כאן התורה כלל, גנב עצמו מנא ליה
 לחיבו כפל. וכי תימא - שמא תרצה לומר ליתני - דין זה יבוא
 ו-ללמדו בקל ויחזקו בטוען טענת גנב, שהרי אם שומר, שבא לידו
 החפץ בהיתר, חייב כפל כשטוען טענת גנב, כל שכן גנב עצמו,

באבקה - מוצא אבידה שטען שנגנבה ונשבע, והעדים מעידים
 שהיא ברשותו, משלם תשלומי כפל, שנאמר בענין שומר הטוען
 טענת גנב (שמות כב ח) על כל אבדה אשר יאמר וגו' ישלם שנים
 לרעהו; ללמד שגם שומר אבידה שטען טענת גנב ונמצא שהוא
 גנבו חייב לשלם כפל.
 הגמרא עוברת לדון בדיון טוען טענת גנב ובמקורה: תנן התם (לקמן
 קח): תנן המפקיד לשומר חנם היכן פקדונו, אמר ליה השומר אבד
 ושומר חכם פטור באבידה. אמר לו המפקיד משיבך אני - השבע
 לי, ואמר השומר אמן - אני מקבל את דבריך ומסכים להישבע.
 והעדים מעידים אותו - את השומר שאכלו בעצמו, משלם את הקרן
 ואינו משלם כפל. לפי שאין שומר חייב כפל אלא אם טען טענת
 גניבה, אך לא כשטען טענת אבידה. ואם הודה השומר על פי עצמו
 שאכל את הפקדון, משלם קרן וחומש ומביא קרבן אשם. אך אם
 תבע את השומר היכן פקדונו, ואמר לו השומר שנגנב (ושומר חנם
 פטור בגניבה), ואמר לו המפקיד משיבך אני, ואמר השומר אמן,
 והעדים מעידים אותו שנגנב בעצמו, משלם תשלומי כפל. ואם הודה
 השומר מעצמו לפני שבאו העדים, שהוא גנב את הפקדון, משלם
 קרן וחומש ואשם ופטור מכפל.
 קתיי מיהא - על כל פנים נאמר במשנה זו, שרק בטוען טענת גנב
 ועדים מעידים שהוא גנבו, הוא המשלם תשלומי כפל, אבל בטוען
 טענת אבד לא משלם תשלומי כפל. ועוד ללמדנו מהמשנה שאמרה
 'משיבך אני ואמר אמן', ואפילו משיבך אני, ואמר השומר אמן,
 אם נשבע על כך הוא המשלם תשלומי כפל, אבל שלא בשבועה -
 אם לא נשבע, אינו משלם תשלומי כפל. מבררת הגמרא, מנהיגי
 מילי - מהיכן נלמדו דינים אלו. מבארת הגמרא: דתנו רבנן, נאמר
 בתורה (שמות כב ו) כי יתן איש אל רעהו וגו' לשמר ויגנב מבית
 האיש אם ימצא הגנב ישלם שנים, בשומר הטוען טענת גנב הקתוב
 מדברי. ופירוש הפסוק הוא, ויגנב מבית האיש' לדברי השומר, 'אם
 ימצא הגנב' שימצא שהוא בעצמו גנבו, ישלם שנים. שואלת
 הברייתא, איהא אומר שהפסוק מדבר בטוען טענת גנב, או שמא
 אינו מדבר אלא בגנב עצמו, והשמיענו חיוב כפל בגנב. משיבה
 הברייתא, בשהוא אומר בפסוקים אחר כך (שם ז-ח) אם לא ימצא
 הגנב וגו' ישלם שנים לרעהו, ומדובר שם בטוען טענת גנב, הוי
 אומר שאף כאן בטוען טענת גנב הקתוב מדברי.
 הניא אידך - שנינו ברייתא החולקת: מה שנאמר 'אם ימצא הגנב
 ישלם שנים' בגנב עצמו הקתוב מדברי ולחייבו כפל. שואלת
 הברייתא, איהא אומר שהפסוק מדבר בגנב עצמו, או שמא אינו
 מדבר אלא בטוען טענת גנב, וללמד ששומר הטוען טענת גנב
 משלם כפל. משיבה הברייתא, בשהוא אומר אחר כך 'אם לא ימצא
 הגנב וגו' הרי טוען טענת גנב אמור כבר, הא מה אני מקיים - אם
 כן כיצד יש להעמיד את הפסוק הקודם 'אם ימצא הגנב וגו', על
 כרחיך שנגנב עצמו הקתוב מדברי. מבררת הגמרא: דכילי עלמא
 מיהת - לפי כולם, על כל פנים, הפסוק אם לא ימצא הגנב בטוען
 טענת גנב קתיי, מאי משימע - כיצד משמע כך מהפסוק. מבארת
 הגמרא, אמר רבא, יש לפרש את הפסוק כך, 'אם לא ימצא קמה
 שאמר השומר ושנגנבהו, אלא יתברר בעדים שהוא עצמו גנבו
 וינקרב בעל הבית אל האלהים וגו' שנשבע השומר על כך,
 ישלם שנים לרעהו.
 מבררת הגמרא: ומילן דבשבועה - מנין שהטוען טענת גנב אינו
 חייב כפל אלא כאשר נשבע תחילה. משיבה הגמרא: דתניא מה
 שנאמר 'אם לא ימצא הגנב וינקרב בעל הבית אל האלהים, קרבה
 זו לשבועה היא, שנשבע השומר שנגנבה ממנו הפקדון ונפטר.
 שואלת הברייתא, איהא אומר שהשבעה שנגנבה ממנו הפקדון ונפטר.
 שמא אין פירושו הפסוק אלא לדין - שהשומר יקרב לקיים את הדין
 ולשלם למפקיד, ונאמר ששומר חנם שטוען נגנבה חייב לשלם.

פרט, אֲתֵימֵן קָא קְמִיךָ לֵיהּ - הסתמך על כלל נוסף האומר בפסוק
 48 בתיבת 'חיים', וְכָלל וּפְרַט וְכָלל קְאָמֵר לֵיהּ - ורבה את הכל במידת
 49 כלל ופרט וכלל, שאנו אומרים בה לרבות רק מעין הפרט. להלן
 50 ממשיך רבא לבאר את הברייתא, אך הגמרא מפסיקה באמצע
 51 דבריו, ומקשה: וְהָא לֹא דְמִי לְלֵאָא בְּתֵרָא לְלֵאָא קְאָמֵר - הן הכלל
 52 האחרון ('חיים') כולל רק בעלי חיים, ואינו דומה לכלל הראשון
 53 ('גנבה') הכולל כל דבר. וכאשר הכללים אינם דומים, אינם
 54 נידונים בכלל ופרט וכלל. מתרצת הגמרא: הָא - התנא שישנם
 55 ברייתא זו סובר כשיטת תַנָּא דְבִי רַבִּי יִשְׁמַעְיָא הוּא, דְּכִי הָאֵי גִּוְוָא
 56 - אף כאשר הכללים אינם דומים דְרִישׁ בְּלֵי וּפְרָטִי - הוא דורש
 57 אותם בכלל ופרט וכלל.
 58 רבא ממשיך ומבאר את התירוץ: וְהִי קָא קְשִׁיָא לֵיהּ - כך הקשה
 59 התנא (דבי חזקיה) בסוף דבריו כשאמר 'ויאמר גנבה שור ושה
 60 וחמור [וחיים] והכל בכלל', אִם הַמְצָא תַמְצָא' שנאמר בתחילת
 61 הפסוק לָמָּה לִי - מדוע כפלה כן התורה. על פי תירוץ זה מבאר
 62 רבא את כל הברייתא: וכך מקשה הברייתא, יֹאמֵר שׁוֹר וְגִנְיָה
 63 וְחַיִּים, דְּהֵינּוּ 'גְנִיבָה' וְכָלל, 'שׁוֹר' [פרט] וְחַיִּים' וְכָלל, וְהַבֵּל בְּכָלֵל
 64 - ונרבה בכלל ופרט וכלל כל דבר שהוא מעין הפרט, ומדוע
 65 נאמרו שאר הפרטים. משיבה הברייתא, אִילוּ הִיָּה נֹאמֵר בְּן, הֵיָּתִי
 66 אֹמֵר מַה הַפְּרָט מְפֻרָּשׁ דְּבַר תַּקְרַב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, אָף כֵּן תַּקְרַב לְגַבֵּי
 67 מִזְבֵּחַ. ומבאר הברייתא, מַה יֵּשׁ לְהִבְיָא שְׁלֵא נֹאמֵר בַּפְּסוּק, שֶׁהָ.
 68 אם כן בְּשֵׁהוּא אֹמֵר שֶׁהָ, הֲרִי שֶׁהָ אֹמֵר כְּבֵר, הָא מַה אֲנִי מְקַיֵּים -
 69 כיצד אני דורש את הכלל ופרט וכלל האומר בתיבת 'גניבה', הוּי
 70 אומר לְרַבּוּת כֵּן דְּבַר וּאִפִּילוּ אִינוּ קָרֵב לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. ושוב מקשה
 71 הברייתא, יֹאמֵר גִּנְיָה וְשׁוֹר וְשֶׁהָ וְחַיִּים' וְהַבֵּל בְּכָלֵל - ומתוספת
 72 תיבת 'שה' נרבה שאר דברים בכלל ופרט וכלל, ומדוע נאמר
 73 'חמור'. משיבה הברייתא, אִילוּ הִיָּה נֹאמֵר בְּן, הֵיָּתִי אֹמֵר מַה
 74 הַפְּרָט הַמְּפֻרָּשׁ הוּא דְּבַר תַּקְדִּישׁ בְּכַבּוּדָּהּ, אָף כֵּן דְּבַר תַּקְדִּישׁ
 75 בְּכַבּוּדָּהּ, לְפִיכָן נֹאמֵר 'חמור' לרבות כל דבר. ומבאר הברייתא,
 76 מַה יֵּשׁ לְךָ לְהִבְיָא שְׁלֵא נֹאמֵר בַּפְּסוּק, הוּי אֹמֵר הַמִּזְבֵּחַ. אם כן
 77 [בְּשֵׁהוּא אֹמֵר הַמִּזְבֵּחַ] הֲרִי הַמִּזְבֵּחַ אֹמֵר כְּבֵר, הָא מַה אֲנִי מְקַיֵּים אֵת
 78 הַכֵּלל וּפְרַט הָאמֹר בְּתִיבַת 'גִּנְיָה', הוּי אֹמֵר לְרַבּוּת כֵּן דְּבַר
 79 וּאִפִּילוּ אִינוּ קָדוֹשׁ בְּכַבּוּדָּהּ. ושוב מקשה הברייתא, יֹאמֵר גִּנְיָה
 80 וְשׁוֹר וְשֶׁהָ וְחַיִּים' וְהַבֵּל בְּכָלֵל - ומתוספת תיבת 'חמור' נרבה
 81 בכלל ופרט וכלל דבר שאינו קדוש בכבודה, ומדוע נאמר
 82 בתחילת הפסוק 'אם המצא תמצא'. מתרצת הברייתא, אִילוּ הִיָּה
 83 נֹאמֵר בְּן, הֵיָּתִי אֹמֵר מַה הַפְּרָט הַמְּפֻרָּשׁ הוּא בְּעֵלֵי חַיִּים, אָף כֵּן
 84 בְּעֵלֵי חַיִּים. לְפִיכָן נֹאמֵר 'אם המצא תמצא', ללמדנו שהכלל ופרט
 85 וכלל נדרש מ'המצא תמצא' ולא מ'גניבה וחיים' וכפי שתבאר
 86 הגמרא להלן, וממילא התרבו אף דברים שאינם בעלי חיים. אלא
 87 שהברייתא מקשה על התירוץ, מַה יֵּשׁ לְךָ לְהִבְיָא - לרבות מהכלל
 88 ופרט וכלל שלא נאמר בפסוק, הוּי אֹמֵר שֶׁאֵין בְּעֵלֵי חַיִּים. אם כן,
 89 בְּשֵׁהוּא אֹמֵר 'חיים' הֲרִי חַיִּים אֹמֵר - כבר נכללו כל בעלי חיים,
 90 ועל כרחק לומר הָא מַה אֲנִי מְקַיֵּים - מדוע נאמר הכלל ופרט וכלל
 91 האומר בתיבת 'גניבה', כְּדִי לְרַבּוּת כֵּן דְּבַר, וְאִם כֵּן יִקְשֶׁה שׁוֹב 'אם
 92 הַמְצָא תַמְצָא' לָמָּה לִי, הֲרִי מְהַכֵּל וּפְרַט וְכָלל אֲנוּ מֵרִבִּים כְּבֵר כֵּן
 93 דְּבַר.

1 אם כן בְּשֵׁהוּא אֹמֵר 'שֶׁהָ' - לאחר שנאמר שֶׁהָ הֲרִי שֶׁהָ אֹמֵר כְּבֵר,
 2 ולא בא הכלל לרבות אותו, הָא - על כרחק מַה אֲנִי מְקַיֵּים - מה
 3 יש לי לדרוש מהכלל האומר בתיבת 'גניבה', לְרַבּוּת כֵּן דְּבַר לְחַיִּים
 4 ככל בגנב, ואפילו אינו קרב לגבי מזבח.
 5 ממשיכה הברייתא ומקשה, יֹאמֵר בַּפְּסוּק 'שׁוֹר וְגִנְיָה' וְהַבֵּל
 6 בְּכָלֵל - ואנו נרבה כל דבר מכלל ופרט וכלל, מדוע נאמר גם
 7 'חמור'. משיבה הברייתא, אִילוּ כֵּן כְּתִבָּה הַתּוֹרָה, הֵיָּתִי אֹמֵר, מַה
 8 - כשם שהפְּרָט הַמְּפֻרָּשׁ פְּסוּק הוּא דְּבַר תַּקְדִּישׁ בְּכַבּוּדָּהּ - שיש
 9 במינו דין קדושת כבוד, אָף כֵּן שְׁאֵתָה מֵרַבָּה מְהַכֵּל אִינוּ אֵלֵא
 10 דְּבַר תַּקְדִּישׁ בְּכַבּוּדָּהּ, וְאִין לְרַבּוּת אֵלֵא חִמּוֹר שֶׁהוּא קָדוֹשׁ בְּכַבּוּדָּהּ.
 11 לְפִיכָן נֹאמֵר 'חמור', לרבות כל דבר. שהרי מַה יֵּשׁ לְךָ לְהִבְיָא -
 12 לרבות מהכלל אילו לא נאמר 'חמור', הוּי אֹמֵר הַמִּזְבֵּחַ, אם כן
 13 בְּשֵׁהוּא אֹמֵר 'הַמִּזְבֵּחַ' - לאחר שנאמר חִמּוֹר הֲרִי הַמִּזְבֵּחַ אֹמֵר כְּבֵר,
 14 הָא מַה אֲנִי מְקַיֵּים אֵת הַכֵּלל הָאמֹר בְּתִיבַת 'גִּנְיָה', לְרַבּוּת כֵּן דְּבַר
 15 וּאִפִּילוּ אִינוּ קָדוֹשׁ בְּכַבּוּדָּהּ.
 16 מממשיכה הברייתא ומקשה, יֹאמֵר 'שׁוֹר וְחַיִּים' וְגִנְיָה' וְהַבֵּל
 17 בְּכָלֵל, וּמְדוּעַ נֹאמֵר בַּפְּסוּק גַּם 'חיים'. משיבה הברייתא, אִילוּ כֵּן
 18 הִיָּה נֹאמֵר, הֵיָּתִי אֹמֵר, מַה הַפְּרָט הַמְּפֻרָּשׁ בַּפְּסוּק הוּא מְפֻעֵלֵי
 19 חַיִּים, אָף כֵּן שְׁאֵתָה מֵרַבָּה אִינוּ אֵלֵא בְּעֵלֵי חַיִּים. לְפִיכָן כְּתִבָּה
 20 הַתּוֹרָה 'חיים', לרבות כל דבר. שכן מַה יֵּשׁ לְךָ לְהִבְיָא מְהַכֵּל אִילוּ
 21 לֹא נֹאמֵר 'חיים', הוּי אֹמֵר שֶׁאֵין בְּעֵלֵי חַיִּים שְׁאִינִם מְפֻרָּשִׁים
 22 בַּפְּסוּק, אם כן בְּשֵׁהוּא אֹמֵר 'חיים' - לאחר שנאמר 'חיים' הֲרִי כֵּן
 23 [בְּעֵלֵי] חַיִּים אֹמֵר כְּבֵר, הָא מַה אֲנִי מְקַיֵּים אֵת הַכֵּלל 'גִּנְיָה', לְרַבּוּת
 24 כֵּן דְּבַר וּאִפִּילוּ אִינוּ מְבַעֲלֵי חַיִּים.
 25 הגמרא מבאר את דברי תנא דבי חזקיה: אֹמֵר מַר - בברייתא
 26 לעיל, יֹאמֵר שׁוֹר וְגִנְיָה. הגמרא תמהה, מִי כְּתִיב שׁוֹר וְגִנְיָה -
 27 האם נאמר בפסוק 'שור' תחילה ואחריו 'גנבה' הרי גניבה ושור
 28 הוּא דְּקִרְבִּיב - תחילה נאמר 'גניבה' ורק אחריו 'שור'. וְכִי תִמָּא -
 29 שְׁמֵא תִרְצֶה לומר, אִילוּ נֹאמֵר קְאָמֵר - שאילו נאמר שור וגנבה
 30 היינו למדים הכל [כדין פרט וכלל], ולפיכך קשה מדוע אכן לא
 31 נאמר כך. דוחה הגמרא, אִילוּ הִיָּה נֹאמֵר שׁוֹר וְגִנְיָה וְיָמִי מְצִית
 32 אֲמַרְתָּ מַה הַפְּרָט מְפֻרָּשׁ - וכי היית יכול לומר שאין לרבות אלא
 33 דבר שהוא מעין הפרט המפורש בפסוק וכפי שתירצה הברייתא,
 34 הֵלֵא הָוָה 'שור' פְּרָט וְגִנְיָה' כֵּלֵל, ובכל מקום שנאמר פְּרָט וְכָלל
 35 אנו אומרים שְׁנַעֲשֶׂה הַכֵּלֵל מוֹסֵף עַל הַפְּרָט וְאִיתְרַבּוּ לְהוּ כֵּן מִלֵּי
 36 - ומתרבה כל דבר ואפילו אינו מעין הפרט האמור. הגמרא
 37 מביאה אפשרות נוספת לתרוץ, אֵלֵא בְּדְרָתִיב קְאָמֵרִי - כוונת
 38 הברייתא כפי שאכן נאמר בפסוק, דְּהֵינּוּ גִנְיָה וְשׁוֹר, אֵלֵא שֶׁ
 39 דִּיִּקְהָ בלשונה, דוחה הגמרא: מִי מְצִית אֲמַרְתָּ הַבֵּל בְּכָלֵל - וכי
 40 בדרך זו יכול אתה לומר שהכלל מרבה כל דבר [וכקושיית
 41 הברייתא], או לומר מַה הַפְּרָט מְפֻרָּשׁ וְכו' ולרבות כל דבר שהוא
 42 כעין הפרט וכתירוץ הברייתא. הֵלֵא הָוָה לֵיהּ 'גִּנְיָה' כֵּלֵל וְשׁוֹר'
 43 פְּרָט, ובכל מקום שנאמר כֵּלֵל וּפְרָט אנו אומרים שאין בְּכָלֵל אֵלֵא
 44 מַה שְׁנֹאמֵר בְּפִרְט בְּלַבַּד, ואף כאן נדרוש שׁוֹר שֶׁנֹּאמֵר בַּפְּסוּק אִין
 45 - חייב עליו כפל, אֵבֵל מִדִּי אֲחֵרִיָּא - דבר אחר לא.
 46 רבא מבאר את דרשת הברייתא באופן אחר: אֹמֵר רַבָּא, הַתַּנָּא
 47 שאמר שאפשר לרבות הכל מ'גנבה' שהוא כלל ומ'שור' שהוא

העצם נותן גם כוח להיהודי למטה שלא להתפעל מהגלות, ולמלא את עבודתו הפרטית בגופו ונפשו הבהמית וחלקו בעולם, ועבודה גדולה ביותר - עבודה שמביאה לידי עלייה גם בעצם הנשמה, ועד - "וישכנתי בתוכם"; שתתגלה בגאולה השלימה בקרוב ממש

משיחת כ"ג טבת, ה'תשי"ט

לרבות שאר דברים. כל הני אילו פן. לשון תשובת שאילה הן. אף כל קדוש בכבורה. ולא מתריב מדרשא אלא חמור חלקך מה יהיה לך להביא שלא נכתב חמור להכי כתב חמור דע"כ כלל הפרט לשאר דברים אתי. והכל בכלל. חיים דמשמע לרבות כל בעלי חיים למה לי מי פתיב שור. ברישא וחדר גניבה ודונה ליה פרט וכלל דנימא הכל בכלל דנעשה כלל מוסיק על הפרט גניבה ושור פתיב דהנה ליה כלל הפרט ושור אין מידא אחרניא לא: ואיכא דאמר שור. ברישא וחדר גניבה לא היה צריך לכתוב יותר ולמה לא נכתב פן: אילו נאמר שור וגניבה בתמיא הוא ודאי ה"ל פרט וכלל ופשי קשיא ל" ומאי אילו פן קמחדר ליה: אלא דכתביב קאמר. בתמיא גניבה ושור הא הנה ליה כלל הפרט ומאי הכל בכלל דקא קשי ל" ומאי מה הפרט מפורש דמחדר ליה הא כלל הפרט לא מרבי מידא אחיים סמיך. גניבה ודאי כלל קמא סמיך ליה אחיים דהוי כלל א בתרא ודריש בכלל הפרט וכלל וסיפא דקתני ויאמר גניבה שור ושה וחמור והכל בכלל הואיל ואחיים סמיך ליה מאי קשיא ל" הא טפי לא פתיב אם המצא המצא קשיא ליה דאמר במסקנא ומיזו אפסקיה מקרא למילתי דרבא בפרכי אחריתי ולא שבק לאסוקיה למילתי: והא לא דמי כלל א בתרא. דלא בייל כלל הואיל ובעלי חיים לכלל קמא דמשמע כל דבר: הא תנא דבי רבי ישמעאל. בשילהי אלו טריפו: והכי קא קשיא ליה. לתנא דבי חזקיה בסיקא דמילתא: אם המצא המצא דמשמע ריבוי למה לי והשת' קא מפרש לה רבא וכלא מתני: הכל בכלל. דמתרבי כל בעין הפרט דבר המשולט וגופו ממון: הא מה אני מקיים גניבה. ודרשינן בכלל הפרט לרבות כל דבר: ויאמר גניבה ושור ושה וחמור וחיים והכל בכלל. אם המצא המצא ל" ומשני אילו פן הייתי אומר אף כל ב"ח להכי איצטרך אם המצא המצא ל" ומאי דלא מוגניבה וחיים דרשינן בכלל אלא דאם המצא המצא ושרינהו לל ליה הני פתיבי עדימיהו דמפרש לקמן: הנה שור תנא דבי חזקיה מה יש לך להביא שאר ב"ח כשהוא אומר חיים הרי בעלי חיים אמור. כלומר מקרא בהדיא נפק ולא בכלל הפרט חלקך מה אני מקיים כלל הפרט לרבות כל דבר ואפתי המצא המצא למה לי והכי מסקנא דתנא דבי חזקיה:

בְּשֵׁהוּא אומר שור כו. אף על גב דחמור פתיב ברישא נקט כי האי גוונא משום דהכי מסיק מילתיה שפיר: **יֵאמֵר** גניבה ושור וחיים והכל בכלל. שאל ה"ר אשר מלולני את ר"י הכי סיד דמגניבה שור וחיים מרבינן כל דבר ולא יתנה אלא פרט וכלל דלא הוה מרבינן מיניה אלא ב"ח והשתא בעי לרבותי בכלל הפרט וכלל טפי ומאי דמשמע כלל א בתרא והשכיב ר"י פון דלא מסיק אפתי אדעמיה צד קדושה בכבורות וקרב לגבי מזבח א"כ אם נאמר מה הפרט מפורש בעלי חיים נמוץ שאין כלום בכלל בתרא דחיים יותר מבעין הפרט והואיל וכן הוא אית לן למימר דחיים כלל הוא להיות משמע כל דבר כמו גניבה באא אינו נקט דחיים ומשני דלענין כל דבר לא נפרש חיים לשון חשיבות כמו אחיה למון בעין שגב דלקמן ולהכי קאמר והכל בכלל דאם לא בא לרבות מבעין הפרט אלא בעלי חיים לא יכתוב שום פרט אלא גניבה וחיים וליזו גניבה וכל וחיים פרט ונימ בעלי חיים והא דפריך קל לא דמיא בכלל בתרא לכלל קמא אע"ג דפרשינן דחיים משמע כל דבר כמו כלל דגניבה מימ הואיל ומשמעות פשט שלחן אין שוה אין לעשות כלל הפרט וכלל מהם ומשני ה"א קרב לגבי מזבח אין וכלל חיים בקמטעמיה ומבעין הפרט אנו ממשטין שאר ב"ח שאין קריבין לגבי מזבח כמו בכל מקום דבעין הפרט אהא למעשה מכלל בתרא והכל מתיישב כפי ר"י אף האחרון דקאמר יאמר גניבה שור ושה וחמור וחיים והכל בכלל דכיון דמנחם פרטי בעי למימר שיהיה הכל בכלל מאי קמשני אילו פן הייתי אומר מה הפרט מפורש בעלי חיים והא מנחם פירוט בא לרבות אפי' לאו בעלי חיים ואורי' דהמתרין לא הכין דבר המקשין וחזרו ומקשה לו אותה קשיא עצמה ומפרש דכריו ואין נראה דאין זו סוגיית הגמ' אלא תנא אחד הוא ששואל ומשיב לעצמו לך נראה לפרש דהתנא לרבותא דמילתא בא לפרש דאפילו תאמר שאין חילוק בין ב"ח לשאין בעלי חיים ולא ממשטין מחיים דלאו ב"ח אפיה מפרשט דשור לא תרביה כל דבר המשולט וגופו ממון ותקשה לך המצא המצא ל" דהא לא מרבינן מפרשט דשור ושה ושה ושה ושה לגבי מזבח ומסיק ויאמר גניבה ושור וחמור ושה וחיים והכל בכלל וא"כ המצא המצא למה לי ומשני אילו פן הייתי אומר מה הפרט מפורש ב"ח עתה שאין מוצא טעם אחר מחלק בין בעלי חיים לשאין בעלי חיים אכל בתחלה שהיו לו טעמים אחרים לא חושש אל לא נחלק והשתא איצטרך המצא המצא לרבות שאין בעלי חיים ופריך מה יש לך להביא בעלי חיים כשהוא אומר חיים הרי חיים אמור למה לי כל הני פרטי הא מה אני מקיים גניבה פירוש כלל הפרט וכלל לרבות כל דבר ועוד שאלו דאמאי הוצרך לומר מה הפרט מפורש ב"ח ה"ל למימר אילו פן הייתי אומר מה הפרט מפורש דבר שנכלתו מטמא לאתויי עופות טהורים ולא הוי מצי' לאקשיוו הו כשהוא אומר חיים הרי חיים אמור כו' ופשי איצטרך המצא המצא ואורי' דסובר זה התנא שאין לנו לתלות זה הדבר בצד טומאה ביון שטומאה חלוקה יותר מדיא שוה במנוע ובמשא וזה בבית הכליגיה וזקא ועוד שאלו למה ליה לרבא למימר דאם המצא המצא קא קשיא ליה וצריך להפוך דבר בביריותא ולומר גניבה ושור לימא דחזקיה אתא לפרושי למה כל הני פרטי ואם המצא המצא סמיך וכבני מערבא ס"ל דאמר בשני כללות הסמוכי: זה לזה השל פרט ביניהם ודונם בכלל הפרט וד"ס ויאמר המצא ושור וגניבה והכל בכלל אכל המצא המצא לא חשיב להו שני כללות דברכה תורה כלשון בני אדם ומשני דמשור לדודיה וגם שני כללות לא אתי ומסיק ויאמר המצא ושור וחמור ושה וגניבה והכל בכלל אילו פן הייתי אומר מה הפרט מפורש ב"ח והשתא מסיים שפיר כשהוא אומר חיים הרי חיים אמור הא מה אני מקיים כלל הפרט לרבות כל דבר וזו הוי אתי מסקנא דבריותא שפיר דלפי מה שפירש רבא דהמצא המצא קא קשיא ליה אין מתרין בביריותא עצמה כלום וגם מה שמוכיר שור קודם לגניבה הנה אתי נמי שפיר והשכיב ר"י ה"א דאין לומר דברה תורה כלשון בני אדם אלא במקום שאי אפשר לומר בע"א ואין להתאריך כאן הוה ועוד דא"כ היאך יהיה וכול לומר אילו פן הייתי אומר מה הפרט מפורש קרב לגבי קדוש בכבורה הא ע"כ כיון דסבר תאי תנא דשני כללות הסמוכים זה לזה בריבה ומיעט וריבה דייקנן ליה א"כ משני בזה לזה מרבינן כל דבר דהא ליכא למימר השל פרט ביניהם בכני מערבא דא"כ תקשה ליה שם למה לי כדפריך בסמוך:

מקיים גניבה לרבות כל דבר יאמר גניבה ושור ושה וחמור וחיים והכל בכלל אילו פן הייתי אומר מה הפרט מפורש בעלי חיים אף כל ב"ח מה יש לך להביא שאר ב"ח כשהוא אומר חיים הרי חיים אמור הא מה אני מקיים גניבה לרבות כל דבר אם המצא המצא ל"ל

אומר חיים הרי חיים אמור למה לי כל הני פרטי הא מה אני מקיים גניבה פירוש כלל הפרט וכלל לרבות כל דבר ועוד שאלו דאמאי הוצרך לומר מה הפרט מפורש ב"ח ה"ל למימר אילו פן הייתי אומר מה הפרט מפורש דבר שנכלתו מטמא לאתויי עופות טהורים ולא הוי מצי' לאקשיוו הו כשהוא אומר חיים הרי חיים אמור כו' ופשי איצטרך המצא המצא ואורי' דסובר זה התנא שאין לנו לתלות זה הדבר בצד טומאה ביון שטומאה חלוקה יותר מדיא שוה במנוע ובמשא וזה בבית הכליגיה וזקא ועוד שאלו למה ליה לרבא למימר דאם המצא המצא קא קשיא ליה וצריך להפוך דבר בביריותא ולומר גניבה ושור לימא דחזקיה אתא לפרושי למה כל הני פרטי ואם המצא המצא סמיך וכבני מערבא ס"ל דאמר בשני כללות הסמוכי: זה לזה השל פרט ביניהם ודונם בכלל הפרט וד"ס ויאמר המצא ושור וגניבה והכל בכלל אכל המצא המצא לא חשיב להו שני כללות דברכה תורה כלשון בני אדם ומשני דמשור לדודיה וגם שני כללות לא אתי ומסיק ויאמר המצא ושור וחמור ושה וגניבה והכל בכלל אילו פן הייתי אומר מה הפרט מפורש ב"ח והשתא מסיים שפיר כשהוא אומר חיים הרי חיים אמור הא מה אני מקיים כלל הפרט לרבות כל דבר וזו הוי אתי מסקנא דבריותא שפיר דלפי מה שפירש רבא דהמצא המצא קא קשיא ליה אין מתרין בביריותא עצמה כלום וגם מה שמוכיר שור קודם לגניבה הנה אתי נמי שפיר והשכיב ר"י ה"א דאין לומר דברה תורה כלשון בני אדם אלא במקום שאי אפשר לומר בע"א ואין להתאריך כאן הוה ועוד דא"כ היאך יהיה וכול לומר אילו פן הייתי אומר מה הפרט מפורש קרב לגבי קדוש בכבורה הא ע"כ כיון דסבר תאי תנא דשני כללות הסמוכים זה לזה בריבה ומיעט וריבה דייקנן ליה א"כ משני בזה לזה מרבינן כל דבר דהא ליכא למימר השל פרט ביניהם בכני מערבא דא"כ תקשה ליה שם למה לי כדפריך בסמוך:

אי הכי שפיר קשיא ליה. ומשני משום דאית ליה פירכא א"ג דהאי פירכא ליתא בברייתא היינו משום דלא חש לפרשה:

מתיבא קמייתי ליה מפלגא בתרא כללא גופי חיים כתיב ביה. גם זה שאל הר"א אשר מלוגייל את ר"י דאפתי תהשה המצא המצא ליל דהא כיון דלא מצי לרבווי

בכלל ופרט וכלל טפי אלא בעלי חיים משום דכללא גופיה חיים כתיב ביה איב ע"כ חיים לכללא לא אתאי דאי כללא אמאי איצטרך כל תהוה פרטי לא לכתוב אלא גניבה וחיים וזהו מרבינא נמי כל בעלי חיים אלא לאו כללא הוא אלא פרטא ומפרט דחיים לחוד נרבה כל ב"ח ומכל הני פרטי נרבה כל דבר והכי איתא בסמוך אי לאתווי בעלי חיים מחיים נפקא והשיב ר"י דלקמן ודאי דאיבא כללא ופרטא וכללא כדאמר שד"י שור בין המצא המצא קאמר שפיר דמקצ"ה הפרט דשור מרבינא אפילו דלאו ב"ח כלל ב"ח מפרטא דחיים נפקא אכל הקא בלא המצא המצא אי ליתא לא הו"ל כלל היכי מרובה דלאו ב"ח מפרטי כיון דליבא בכל בתרא לרבווי מניה בעין הפרט והואיל שאין לרבות מהן כלום אם נעשה חיים פרט ע"כ פ"ד כיון אנו לעשות מחיים כלל ויבואו הפרטות למעט מן הכלל ונאמר מה הפרט מפורט דבר שנכלתו טמאה ונמטע מהם עופות טמאים ואע"ג דהאי תנא אין נראה לו לתפוס צד טמאה היינו דוקא לפי מה שהיה יכול לתפוס צד ב"ח ורובה לעשות כלל דחיים כמו כלל הדיקה אבל השתא דמסיק דמחיים לא משמע אלא ב"ח ואין יכול לתפוס צד ב"ח דאי"כ פרטי למה לי ע"כ הנהו פ"ד לתפוס צד טמאה להכי איצטרך המצא תמצא לרבות כל דבר כדמסיק:

למעוטי דבר שאין מסוים. אית ספרים דגרסי לאתוי ולעיל דף סג. ד"ה דב"ח מפורט:

אי הכי שה ליל. הימ לאקשיי שור ושה ליל דמקצ"ה הפרט דחיים לחוד מרבינא כל דבר אפילו דלאו ב"ח ולפי שהקצ"ה התחיל דבריו בשור שהוא ראשון נקט הכי אבל באמת הוא ששיניהם מיתרים:

אין

אי הכי שפיר קא קשיא ליה. ומאי תשובה יש בדבר: ה"ג לרבות כל דבר מתיבא מייתי לה מפלג בתרא כללא גופא חיים כתיב ביה. כלומר איצטרך אם המצא המצא דאי מגניבה וחיים דרשת לכלל איבא למפרך שאר דברים מתיבא מייחית ליה מפלגא בתרא אף כל כללא גופיה חיים כתיב ביה דכל היבא דדרשין כלל ופרט וכלל אף כל מפלגא בתרא מפרט דכללא קמא דמפרט דחיים לחוד נרבה כל ב"ח ומכל הני פרטי נרבה כל דבר והכי איתא בסמוך אי לאתווי בעלי חיים מחיים נפקא והשיב ר"י דלקמן ודאי דאיבא כללא ופרטא וכללא כדאמר שד"י שור בין המצא המצא קאמר שפיר דמקצ"ה הפרט דשור מרבינא אפילו דלאו ב"ח כלל ב"ח מפרטא דחיים נפקא אכל הקא בלא המצא המצא אי ליתא לא הו"ל כלל היכי מרובה דלאו ב"ח מפרטי כיון דליבא בכל בתרא לרבווי מניה בעין הפרט והואיל שאין לרבות מהן כלום אם נעשה חיים פרט ע"כ פ"ד כיון אנו לעשות מחיים כלל ויבואו הפרטות למעט מן הכלל ונאמר מה הפרט מפורט דבר שנכלתו טמאה ונמטע מהם עופות טמאים ואע"ג דהאי תנא אין נראה לו לתפוס צד טמאה היינו דוקא לפי מה שהיה יכול לתפוס צד ב"ח ורובה לעשות כלל דחיים כמו כלל הדיקה אבל השתא דמסיק דמחיים לא משמע אלא ב"ח ואין יכול לתפוס צד ב"ח דאי"כ פרטי למה לי ע"כ הנהו פ"ד לתפוס צד טמאה להכי איצטרך המצא תמצא לרבות כל דבר כדמסיק:

אי הכי שפיר קא קשיא ליה. ומאי תשובה יש בדבר: ה"ג לרבות כל דבר מתיבא מייתי לה מפלג בתרא כללא גופא חיים כתיב ביה. כלומר איצטרך אם המצא המצא דאי מגניבה וחיים דרשת לכלל איבא למפרך שאר דברים מתיבא מייחית ליה מפלגא בתרא אף כל כללא גופיה חיים כתיב ביה דכל היבא דדרשין כלל ופרט וכלל אף כל מפלגא בתרא מפרט דכללא קמא דמפרט דחיים לחוד נרבה כל ב"ח ומכל הני פרטי נרבה כל דבר והכי איתא בסמוך אי לאתווי בעלי חיים מחיים נפקא והשיב ר"י דלקמן ודאי דאיבא כללא ופרטא וכללא כדאמר שד"י שור בין המצא המצא קאמר שפיר דמקצ"ה הפרט דשור מרבינא אפילו דלאו ב"ח כלל ב"ח מפרטא דחיים נפקא אכל הקא בלא המצא המצא אי ליתא לא הו"ל כלל היכי מרובה דלאו ב"ח מפרטי כיון דליבא בכל בתרא לרבווי מניה בעין הפרט והואיל שאין לרבות מהן כלום אם נעשה חיים פרט ע"כ פ"ד כיון אנו לעשות מחיים כלל ויבואו הפרטות למעט מן הכלל ונאמר מה הפרט מפורט דבר שנכלתו טמאה ונמטע מהם עופות טמאים ואע"ג דהאי תנא אין נראה לו לתפוס צד טמאה היינו דוקא לפי מה שהיה יכול לתפוס צד ב"ח ורובה לעשות כלל דחיים כמו כלל הדיקה אבל השתא דמסיק דמחיים לא משמע אלא ב"ח ואין יכול לתפוס צד ב"ח דאי"כ פרטי למה לי ע"כ הנהו פ"ד לתפוס צד טמאה להכי איצטרך המצא תמצא לרבות כל דבר כדמסיק:

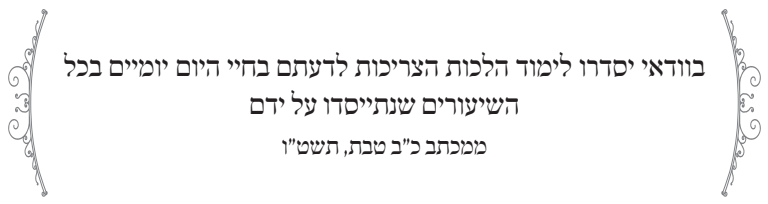
למעוטי דבר שאין מסוים. אית ספרים דגרסי לאתוי ולעיל דף סג. ד"ה דב"ח מפורט:

מדוע נאמרו כל הפרטים הללו. משיבה הגמרא, חד - אחד
 מהפרטים נאמר למעוטי קרקע שאין הגב חייב עליה כפל, וחד
 למעוטי עקדים - אם גב עבדים הוא פטור מכפל, וחד למעוטי
 שטרות - אם גב שטרות פטור מכפל. ומה שהוסיפה התורה
 תיבות גניבה וחיובים, הוא לפירוש - לדרשה שדרש מהם רב (לקמן
 סה). דאמר רב, ממה שנאמר 'חיים' לגבי גניבה אנו למדים לחייה
 לקרן בעין שגב - השלם את הקרן שתהא כשעת הגניבה. דדיינו,
 אם הוכחשה או הוזלה הבהמה לאחר הגנבה, חייב לשלם את
 הקרן כפי שוויה בשעת הגנבה.
 מסוגית הגמרא עד כאן עולה, שהפסוק 'אם לא ימצא הגנב' אמור
 בטוען טענת גנב. ואילו בפסוק 'אם ימצא הגנב' נחלקו הבריות
 (לעיל סג). האם אמור בגנב עצמו ודורש 'הגנב למעט טענת
 אבד, וחוב ארבעה וחמשה בטוען טענת אבד ודורש 'הגנב לרבות
 או שהוא נאמר כדי למעט טוען טענת אבד ודורש 'הגנב לרבות
 תשלומי ארבעה וחמשה, וגנב עצמו אמור בפסוק 'אם ימצא
 תמצא' כאשר התבאר בתנא דבי חזקיה. הגמרא ממשיכה לברר
 כיצד נדרשים הפסוקים לפי שתי הבריות לעיל: ולמאן דאמר חד
 - פסוק אחד נאמר בגנב ('אם ימצא הגנב') וחד - ופסוק אחד נאמר
 בטוען טענת גנב ('אם לא ימצא הגנב'), ונגב עצמו שחייב כפל
 נפקא ליה - הוא לומד מ'אם ימצא הגנב' ושלם שנים (שמות כו),
 אם כן האי - הפסוק (ש ג) 'אם תמצא תמצא בידו הגנבה וגו' שנים
 ישלם, מאי דריש ביה - מה הוא דורש ממנו, הן כבר למדנו לדבריו
 חיוב כפל בגנב עצמו. משיבה הגמרא, מכני ליה פסוק זה נצרך
 לו לפירושא בר אחילאי. דאמר רבא בר אחילאי, מאי טעמא דרב
 דאמר (לקמן עד) המודה מעצמו בחיוב קנס המוטל עליו, וכגון
 שהודה שגנב והתחייב לשלם כפל, ואחר כך באו עדים לחיובו על
 כך, פטור מלשלם. משום דקתיב 'אם תמצא תמצא', ומכפילות
 הלשון יש לדרוש שרק 'אם תמצא' הדבר מתחילה בעדים - על ידי
 עדים, 'אם תמצא' חיוב הכפל (שהוא קנס) פרייני - על ידי הדיינים,
 שחיובוהו לשלם, פריש למרשיע את עצמו - המודה בעצמו בחיוב
 הקנס, שאף על פי שבאו עדים אחר כך, אינו משלם כפל.
 מבררת הגמרא, ולמאן דאמר תרתייהו בטוען טענת גנב - למי
 שסובר ששני הפסוקים נאמרו בשומר הטוען טענת גנב, ולדבריו
 דהאי 'אם תמצא תמצא' מפיק ליה - הוא לומד חיוב כפל לגנב
 עצמו, אם כן מרשיע עצמו - המודה מעצמו בקנס מנולן שפטור
 מכפל. משיבה הגמרא, התנא הזה לומד זאת מאשר ירשיע אלהים
 ישלם שנים לרעהו (שם ח) האמור בשומר חנם, שמשמע שאינו
 חייב כפל אלא כאשר הורשע על ידי דיינים ודהיינו על פי העדים,
 ולא מרשיע את עצמו לפני שבאו העדים שפטור מכפל.
 ממשיכה הגמרא ומבררת: ולמאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת
 גנב, דאיתיה ליה - שהוא לומד מ'תמצא תמצא' למרשיע את עצמו
 לפטורו מקנס, האי 'אשר ירשיעו וגו' מאי דריש ביה. משיבה
 הגמרא, אפר לה, יהוה מופיע ליה - פסוק זה נצרך לדעתו כדי
 ללמד המודה בקנס ולא באו עדים אחר כך דאמר. ומכיון שפסוק
 זה למד לפטור באופן שלא באו עדים לאחר שהודה, נותר לו
 הפסוק 'אם תמצא תמצא' ללמד שאפילו באו עדים אחר כך הוא
 פטור. ומאן דאמר תרתייהו בטוען טענת גנב, ודרש מ'אם תמצא
 תמצא' לחיוב גנב בכפל, ואם כן לא נותר אלא הפסוק 'אשר
 ירשיעו' לפטור מודה בקנס. קסבר שהמודה בקנס ואחר כך באו
 עדים חייב, ולא פטרה התורה את המודה בקנס אלא באופן שלא
 באו עדים לאחר שהודה.
 מקשה הגמרא: ולמאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, דנפקא
 ליה חיוב כפל בגנב מהתם - מהפסוק 'אם ימצא הגנב', בשלמא -
 מובן מדוע נאמר 'אם תמצא תמצא' לפירושא בר אחילאי שלמד
 מכאן פטור במודה בקנס, אבל כל הני פרישי האמורים שם, משור

מקשה הגמרא: אי הכי, שהכלל הראשון הוא 'גניבה' והכלל
 האחרון הוא 'חיים', שפיר קשיא ליה - היטב הוקשה לתנא, ומדוע
 אכן נאמר בפסוק 'אם תמצא תמצא'. משיבה הגמרא: משום דאת
 ליה פירקא - יש דחייה ללימוד זה, שכן לרבות כל דבר שאמור
 התנא מהיקא קמיתיה ליה - מהיכן הוא דורש זאת, היו אמור מכלל
 פירקא - מהכלל האחרון, 'חיים'. וקשה, הלא כלל גופיה - הכלל
 עצמו, 'חיים' פתיח ביה ומשמע בעלי חיים בלבד, ואם כן כלל ופריש
 וכלל שנאמר בפסוק מאי קא מהני ליה - מה הועיל, שכן אי לאתווי
 - אם כדי לרבות כל דבר, הא חיים פתיח, ומשמע בעלי חיים אין -
 כן, מיד אחרינא לא. משום קא איצטרך - לפיכך הוצרכה התורה
 לכתוב 'אם תמצא תמצא', ללמד שהכלל ופרט וכלל נדרש משם
 ולכן התרבו אף שאר דברים.
 מאחר והכלל ופרט וכלל נדרש מ'אם תמצא תמצא', אמרי -
 התקשו בני הישיבה, והא שני בללות דמייבי אהדי ניהו - שני
 הכללים 'אם תמצא תמצא' נאמרו בסמיכות זה לזה והפרט ושור
 חמור ושהו לא נאמר ביניהם, כיצד אם כן ניתן לדרשם בכלל
 ופרט וכלל. אמר רבינא, גם באופן זה נדרש הפסוק בכלל ופרט
 וכלל, ובדאמרי פתחיה - כפי שאמרו בארץ ישראל, כל מקום
 שאתה מוצא שני בללות - כללים הסמוכים זה לזה והפרט נאמר
 אחר כך, הפל את הפרט ודרשהו כאילו הוא נאמר ביניהם, ודונם
 ודרוש את הפסוק בכלל ופרט.
 הגמרא מבארת כיצד נדרש הפסוק 'אם תמצא תמצא' בכלל ופרט
 וכלל: שרי - הטל את תיבת 'שור' בין 'תמצא' שהוא הכלל
 הראשון ל'תמצא' שהוא הכלל האחרון, ודרוש כלל ופרט וכלל.
 מבררת הגמרא, לאתווי מאי - מה יש לרבות מהכלל ופרט וכלל,
 אי לאתווי - אם לרבות שאר בעלי חיים, הרי מ'חיים' נפקא -
 מתיבת 'חיים' אנו למדים כבר לרבות אותם. אלא לאתווי דבר
 שאין בעלי חיים, ודרוש הכי - וכך תדרוש לרבות מעין הפרט, מה
 הפרט המפורש ודהיינו שור, הוא דבר המפליגל וגופו ממון, אף כל
 דבר המפליגל וגופו ממון חייבים עליו כפל. מוסיפה הגמרא, ותו -
 הפסוק נדרש בכלל ופרט וכלל נוסף, שכן שרי - הטל אף את תיבת
 'חמור' בין 'תמצא' ל'תמצא', ודרוש כלל ופרט וכלל. לאתווי מאי -
 מה בא לרבות כלל ופרט וכלל זה, אי לאתווי דבר שאין בעלי חיים,
 הרי מ'שור' נפקא - מהכלל ופרט וכלל הנדרש בתיבת 'שור' כבר
 התרבו אלו. אלא לאתווי דבר מסוים - לרבות שחיוב כפל נוהג
 בכל דבר שיש סימן היכר באופו, אבל לא בדבר שאינו מסוים.
 אולם הגמרא מקשה על ביאור זה בברייתא, אי הכי - אם אכן
 נדרש הפסוק בכלל ופרט וכלל, 'שה' למה ליה - מדוע נאמר 'שה'.
 הגמרא מבארת את דרשת הברייתא באופן אחר: אלא ריבה ומיעט
 וריקה הוא - מאחר ונאמרו הכללים בסמיכות והפרטים אחריהם
 נדרש הפסוק במידת ריבה ומיעט וריבה, פדתנא דבי רבי ישמעאל
 - כפי שדרש התנא מבית מדרשו של רבי ישמעאל פסוק אחר
 האמור מעין פסוק זה. דתנא דבי רבי ישמעאל, בענין סימני טהרה
 בדגים נאמרו בתורה התיבות 'במים' 'במים' שני פעמים בסמיכות,
 שנאמר (ויקרא יא ט) 'את זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר לו
 סנפיר וקשקרת במים בימים ובנחלים אתם תאכלו, ותיבת 'במים'
 היא 'כלל' מאחר ונכללו בה כל מימות שבעולם ונחלים, שיחין
 ומערות, ונמצא ששני כללים 'במים' 'במים' נאמרו בסמיכות
 ואילו הפרטים 'בימים ובנחלים' נאמרו אחריהם, לפיכך אין פסוק
 זה נדרש במידת כלל ופרט וכלל, אלא במידת ריבה ומיעט וריקה
 שבה אנו אמורים ריבה הפל - התרבו כל מימות שבעולם להצריך
 סימני טהרה בדגים הגדלים בהם.
 הגמרא מסיימת את התירוץ ומבארת לפי זה את הפסוק: מאי רבי
 - מה התרבה בפסוק, רבי כל מיילי - התרבה כל דבר. מבררת
 הגמרא, אי הכי - מאחר והתרבה כל דבר, כל הני פרישי למה ליה -

51 הטביחה, מה לי קמלה פלגא - לבין גב ששחט את חציה, דהיינו
 52 שהכחישה, שאף היא נחשבת כהתחלת הטביחה, וכשם שהשוחט
 53 משלם ד' וה' כשווי הבהמה בשעת תחילת הטביחה, כן גם
 54 בשהכחישה משלם כפי שוויה בשעת תחילת ההכחשה. נמצא
 55 שרב לא דיבר בהמה שהגב שינה את גופה, אלא פי קאמר רב,
 56 פיוקרא וזולא הוא דקאמר - בשנתנה מחיר הבהמה, כגון
 57 שנתייקרו הבהמות או הוולו בין שעת הגניבה לשעת העמדה
 58 בדין.
 59 שואלת הגמרא: היכי דמי - באיזה שינוי מחיר דיבר רב, אלימא
 60 - אם תאמר דמעיקרא שווי וזוי - שבתחילה, בשעת הגניבה,
 61 היתה הבהמה שוה זוז אחד, ולבסוף סמוך לשעה שהגניבה עברה
 62 מהעולם על ידי טביחה או מכירה, נתייקרו הבהמות, ושויא ארבע
 63 זוזי, וכן גם נשאר שוויה עד שעת העמדה בדין, ואכן באופן זה
 64 אמר רב שאת תשלום הקרן יש לשלם זוז אחד פנין שנגב, אי
 65 לימא פליגא דרב אדרבה - נמצא שרב חולק על דברי רבה, דאמר
 66 רבה, האי מאן דגול חיתא דחמרא מהכריה - הגזול הבית יין
 67 מחברו, מעיקרא בשעת הגזילה היתה החבית שוויא וזוי, ולבסוף
 68 סמוך לשעה שעברה מהעולם, נתייקרה ושויא ארבע זוזי, הדין
 69 הוא שאם עברה מהעולם על ידי מעשי ידיו, כגון שתקרה - שבר
 70 אותה, או שתיהה - שתה את יינה, משלם ארבע זוזים, שכיון
 71 שהגולן מחויב להשיב את החבית לבעליה, נמצא שברשות
 72 הבעלים נתייקרה, והשירתה או שיתיה זהו מעשה גזילה, ולכן
 73 משלם כשוויה בשעה זו, אולם באופן שאיהרב פליגא - נאברה
 74 החבית מאליה, בלא שהגנב עשה מעשה, משלם רק וזוי, שכן
 75 חיובו הוא על הוצאתה מבית הבעלים, ובשעה זו היתה שוה רק
 76 זוז. ואם כן, מדברי רבה שגולן השובר בידיים משלם ארבע זוזים,
 77 נמצא שגנב שטבח או מכר משלם קרן כשעת הטביחה והמכירה
 78 ולא כעין שגנב, ואילו לדברי רב הקרן משתלמת כעין שגנב.
 79 משיבה הגמרא: אמרי, רב אינו חולק על רבה, שכן רב לא דיבר
 80 בהמה שנתייקרה לאחר הגניבה, אלא פי קאמר רב, פגון ובאופן
 81 דמעיקרא שוויא ד' זוזים, ולבסוף הוולו הבהמות ושויא וזוי, ובאופן
 82 זה אמר רב שמשלם את הקרן פנין שנגב - כשוויה בשעת הגניבה,
 83 דהיינו ד' זוזים, אולם תשלומי פסל ותשלומי ארבעה וחמישה
 84 משתלמים בפשעת העמדה בדין, זוז אחד לתשלום הכפל וג' או ד'
 85 זוזים לתשלום ד' וה'.

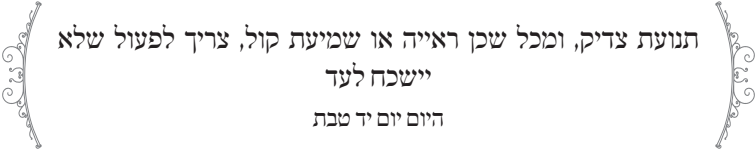
1 אין לי לחייב גנב בכפל אלא בזמן שנטל את הגניבה בידו, אך אם
 2 היא נכנסה מאליה לפגון או להצירו וקפישו - מגרש גדול המוקף
 3 מחיצות שלא לצורך דירו, ונעל בפניה על מנת לגנובה, פנין שאף
 4 באופן זה הוא חייב כפל. תלמוד לומר: אם המצא המצא, ללמדנו
 5 שמכל קמון הוא חייב כפל. מתרצת הגמרא: אם כן, שלא נאמר
 6 הפסוק אלא לכך, לימא קרא - יאמר הכתוב או 'המצא המצא' או
 7 'המצא המצא', דהיינו לשון שוה בשתיקה, מדישני קרא - מזה
 8 ששינה הכתוב ואמר 'המצא המצא' שמע מינה תרתי - יש לך
 9 ללמוד מכאן שני דברים, חיוב כפל בכל אופן, ואחת מהדרשות
 10 האמורות לעיל.
 11 אגב שהובאו דברי רב לעיל, דנה הגמרא בדבריה: גופא, אמר רב,
 12 יש חילוק בין התשלומים שעל הגנב לשלם, שתשלום הקרן שהוא
 13 כנגד הדבר הנגנב, על הגנב לשלם פנין שנגב - כשווי הגניבה
 14 בשעה שהוציאה מבית בעליה, אולם תשלומי פסל שנקנס הגנב
 15 על מעשה הגניבה, ותשלומי ארבעה וחמישה שנקנס כשטבח או
 16 מכר את הבהמה שגנב, עליו לשלם בפשעת העמדה בדין - כפי
 17 מה שהיתה הבהמה הגנובה שווה, אם היתה קיימת בשעה שבאו
 18 העדים לבית דין להעיד על מעשיו ולחייבו. מבררת הגמרא: מאי
 19 מעמא דרב, שחילק בין התשלומים. ומבארת: בפרשת גנב
 20 שנמצאה הגניבה בידו, אמר קרא ו- (הכתוב) את התיבות גניבה
 21 ותיים, שנאמר (שמות כג ב) 'אם המצא המצא בידו הגניבה, משור
 22 עד חמור עד שיה חיים, ויש לדרוק, אמאי קאמר תשלומי תיים
 23 בגניבה, הרי מילים אלו מיוחדות דן, אלא בא ללמד שציתתה
 24 התורה על הגנב, אתייה לקרן - החיה והשלם את חיוב הקרן,
 25 שיהא פנין שנגב - שישלם את החסרון שנחסר לבעלים בשעה
 26 שנגנבה. ומאחר שהכתוב נקט לשון גניבה שמשמע ממנו רק
 27 תשלום הקרן, נמצאו למדים שיש למועט את שאר התשלומים,
 28 אותם הגנב משלם כשעת העמדה בדין.
 29 מסתימת דברי רב נראה, שכוונתו לכל שינוי שחל בהמה משעת
 30 הגניבה עד שעת העמדה בדין. לפיכך אמר רב ששתי, אמניא -
 31 אומר אני, שלא יתכן שרב טעה לומר דבר שאינו נכון, אלא פי
 32 ניים ושכיב רב - כאשר נמנס רב בעיפותו, לפני שנדרס, אמר להא
 33 שמענתא - את דבריו אלו, שכן יש לדבריו פירכא, דתניא, הגונב
 34 בהמה פחושה, והשמניה - האביל אותה עד שהשמניה ושוה יותר
 35 מתחילה, משלם תשלומי פסל, וכן תשלומי ארבעה וחמישה אם
 36 טבח או מכר, פנין שהיתה הבהמה בשעה שנגב אותה, שהיתה אז
 37 כחושה. והרי לדברי רב משלם הגנב כפי ערך בהמה שמניה.
 38 מתרצת הגמרא: אמרי - ענו בני הישיבה, שאין להקשות מבריתא
 39 זו על דברי רב, שכן באופן זה הגנב אינו משלם כשעת העמדה
 40 בדין אף לדעת רב, משום דאמר ליה הגנב לבעל הבהמה, וכי אנא
 41 פמינא - אני טרחתי ופיתמתי את הבהמה מנכסיי, ואתי שקלת -
 42 ואתה תיטול את הקנס שכנגד תוספת פיתום זו.
 43 מקשה הגמרא עוד על דברי רב: תא שמע, הגונב בהמה שמניה,
 44 והכחישה על ידי שעשה בה מלאכה קשה או שהכה אותה
 45 במקלות, משלם תשלומי פסל ותשלומי ארבעה וחמישה פנין
 46 שהיתה הבהמה בשעה שנגב אותה. והרי לדברי רב יש לחייבו
 47 לשלם ד' וה' לפי ערך בהמה כחושה. מתרצת הגמרא: התם נמי -
 48 אף באופן זה מודה רב, משום דאמרני ליה לגנב, מה לי קמלה פולח
 49 - מהו החילוק בין גנב שבשעה ששחט אותה הרג את כל הבהמה
 50 שגנב, דהיינו, שלא נשתנה גופה משעת הגניבה ועד שעת



1 בחישה והשמינה בו, הגב פטמה וקשאי לרב דאמר תשלומי ד' וה' בשעת העמדה בדין
2 וקסיד' בין שבחה בין הכחישה הגב בידים; ומשני משום דא"ל בו, אבל שבחה בדימים
3 שהוקרו בהמות בשוק או שנתפטמה מאליה משלם כפל כי השתא; והכחישה. הגב
4 הכחישה בידים בטורח מלאכה או במקל; מה לי קמלה פלגא. הלך מההיא שעתא
5 דאבקהש אתחלה לה טביחה; ולבסוף שווא ד'.
6 בשעה שאקרה מן השלום; תכרה. בידים או
7 שתייה משלם ד' בהמפקיד (כ"מ דף מג) מפרש
8 טעמא דכל כמה דאיתיה בעיקר ברשותא דמרה
9 קיימא דהא בעי לאהדרה הלך ברשותא
10 דמרה הוקרה והתא שעתא דתכרה ושתיה
11 הוא דקא גזיל לה אבל איתבר ממילא אמאי
12 מתייבב ליה אהתא שעתא דגזלה והתא
13 שעתא וזוא הוא דשוניא ונבי טביחה ומכירה ה' **והוא**
14 כי תכרה או שתייה; משלם קרן וחומש ואשם.
15 משום שבעה ואין כאן כפל דמודה בקנס פטור
16 ואם משבא עדים. ונתתייבב בכפל הודה; משלם
17 כפל ואשם וחומש עולה לו בתוך הכפל. שחרי
18 חומש לבגלים הוא וזוא שקל וע"כ הא דר'
19 יעקב בששון פאחד החומש והכפל קמיידי דאי
20 הנה כפילא טפי ממומקא לא חומקא הו' ולא
21 מיפטר ליה עד דמשלם חומש דחומש כפרה
22 דשבעה הוא;

1 **אין** לי אלא גידו. פי' שגנבו גידו ממש וגו' חצירו כלומר שהכישה במקל מחצירו של
2 בעה"ב ונכנסו לגנו חצירו וקרפיו ואיצטרף לרבוני חצר לאשמועינן דחצר קונה אף
3 לחובתו דלא תימא בשליח דמאי ואין שליח לדרב' עבירה קמיל דקונה בדמפרש בפ"ק דבי"מ
4 (דף י"ג) דיש שליח לדרב' עבירה היבא דשליח לאו בר חיובא הוא וכן מוכח ה"מ
5 בדפרושיה:
6 **ליכתוב** או אם המצא המצא או המצא
7 המצא. משמע דאדחיה דקרא
8 ליכתוב ב' פעמים תיבה אחת וכן בהחובל (לקמן
9 פה) גבי ורפא ורפא וקשה דכריש היו בודקין
10 (סנהדרין דף ט' ושם ד"ה מדרחא) קאמר גבי גו"ש
11 דהייטב היטב דמפנה מדה"ל למכתב או דרוש
12 תדרוש או חקור תחקור מרשני קרא בדבוריה
13 כהיטב בו' משמע דאי הוה כתב הכי לא הוה
14 מופנה ואמאי אפתי הוה מופנה מדרחי ליה
15 למכתב או דרוש דרוש או תחקור תחקור וי"ל
16 דאין ה"נ אלא משום דאין יורד לאותה סקרא
17 ותיקא ליה למנקט כפל לשון השגור בכמה
18 מקומות כמו העניק תעניק נרות תמן (טריס"ט);
19 **נופא** אמר רב קרן פעין שגב. במסקנא
20 דמילתא אמרין דרב איירי לענן
21 יוקרא חולא וא"ת ומאי קמ"ל מנתנייהו היא בריש
22 הגזול קמא (לקמן דף צג) כל הגולנין משלמין
23 בשעת הגזילה ואע"ג דמתני' משמע דלענן
24 שינוי איירי בגזן עצים ועשאן כלים והתם (דף
25 צו) נמי קאמר בגמ' כל הגולנים משלמים בשעת
26 הגזילה לאתני' דר' אלעאי גזל טלה ועשה איל
27 נעשה שינוי בידו וקנאו מ"מ לענן יוקרא חולא
28 נמי איירי בדמוכח בסוף המפקדי (כ"מ דף מג)
29 דמיתני לה איוקרא חולא וכן פרק כל שעה
30 (פסחים דף לב). גבי אוכל תרומה דקאמר היבא
31 דמעיקרא שווא ד' ולבסוף שווא חזא לא תבעי
32 לך דודאי לפי דמים משלם דלא גרע מגזול דתנן
33 כל הגולנים משלמים בשעת הגזילה וי"ל דיעיקר
34 רב לא אקרא לאשמועינן אלא תשלומי כפל
35 ותשלומי ארבעה וחמישה בשעת העמדה בדין והא דקאמר מ"ט דרב אתשלומי כפל ותשלומי ד' וה' קא בעי וה"פ אמר קרא גביה ותיים אתיה לקרן פעין שגב ומשמע ליה דוקא לקרן
36 ולא תשלומי ד' וה' וא"ת בהגזול קמא (לקמן דף קה) דאמר רבא גזל שלש אגודות בג' פרוטות והזול ועמדו על ב' והחזיר לו ב' חייב לתחזיר לו אחת ותנא תנא גזל חמץ ועבר עליו
37 הפסח אמאי לא מיתני ראה מנתני' דכל הגולנים משלמין בשעת הגזילה כיון דלענן יוקרא חולא נמי איירי וי"ל דמנתניתינן דכל הגולנים לא מציי מיתני דהתם אם איתא לגזילה בעין
38 הוקרא בת השבחה והלכי כי ליתא נמי בעין משלם בשעת הגזילה אבל גבי אגודה דאם איתא בעין לא הוקרא בת השבחה דהשתא לא שוקא פרוטה הוה אמיקא דכי ליתא נמי לא משלם
39 אבל מההיא דחמץ ועבר עליו הפסח מיתני שפיר דאלו הוה בעין לא שוי מידי אפ"ה היבא דליתא בעין משלם בדמעיקרא ובפרק כל שעה (פסחים דף לב). ה"ז מצי לאתניי מההוא דגזול
40 חמץ דמשלם בדמעיקרא אלא דיתא ליה להביא ההיא דכל הגולנים שהיא שניה תחילה ועוד אור"י דמגזול חמץ לא מצי למידק כלל דלפי דמים משלם היבא דמעיקרא שווא ד'
41 ולבסוף שווא חזא דה"א דגבי חמץ כי ליתא בעין בעי תשלומי ליה חמץ מעליא באותה חתיכה שגזל דלפי מדה משלם אבל לא כדמים של שעת הגזילה;
42 **דתניא** בחושה והשמינה בו, תימה היכי ס"ד דרב ששת שדבר רב בחושה והשמינה דא"כ הוה מגרע חוה של קרן וממילתיה דרב משמע שבא ליפות חוה של קרן ולגרע כח כפל ד' וה'
43 דקאמר אתיה לקרן דוקא בעין שגב ואתייה משמע לשון פ"י כח וי"ל דאתיה אין לשון פ"י אלא לשון תשלומים וכל דבר שמשלם החסרון שגב או גזל קרי אתיה וכן משמע
44 בסוף שמעתי דקאמר טלאים בדמעיקרא (משלם) כפל ד' וה' בשל עכשיו משמע אפי' מעיקרא שווא חזא ולבסוף ד' דמיקא דטלה ונעשה איל משלם כפל כי השתא לפי ר"י דלקמן ושם
45 אפרש בע"ה ומיהו ר"ת פ"י בע"ה לקמן דלגרע כח הכפל קאמר רב בשעת העמדה בדין ואל ליפות;
46 **אנא** משמע דכשתפטמה מאליה הוי בשעת העמדה בדין ולפי זה הוה מצי לאוקמי מילתיה דרב כשתפטמה מאליה ולא הוה צריך לאוקמה ביוקרא חולא ומיהו
47 לפי האמת אפי' כשתפטמה מאליה משלם כפל ד' וה' בעין שגב כמו בטלה ונעשה איל דאמר לקמן דמשלם כפל ד' וה' בעין שגב ואפי' שינוי לא קני משום דאמר ליה אטו תורא
48 גנבי מיקר דיכרא גנבי מיקר הכא נמי כשתפטמה מאליה מצי אמר ליה אטו שמינה גנבי מיקר ודוקא ביוקרא חולא הוא דקאמר רב כפל ד' וה' כשעת העמדה בדין דלא שיקר למימר אטו
49 יוקרא גנבי מיקר וטעמא אפרש לקמן בע"ה גבי הא דקאמר טלאים בדמעיקרא דמים בשל עכשיו;
50 **מה** לי קטלה כולה מיל קטלה פלגא. פ"ה משום דהבכשה אתחלה טביחה היא וקשה לר"י דלא שייקא הבכשה לטביחה מידי' כיון שאם הוה הוה כולה בענין זה לא הוה דין ד' וה'
51 אלא הכי פריך מה לי קטלה כולה דאין הולכין בתר הדמים דהשתא דקנאה בשניו ואינה של גנב אלא בתר מעיקרא שתייה שלו וז"ה בהובחשה פלגא ולפי זה ה"ה בהובחשה ממילא
52 דמשלם בדמעיקרא דמה לי מתה כולה מה לי מתה פלגא ודאי מתה כולה מאליה יש לחייבו בדמעיקרא שתייה של גנב ולא בתר השתא וכי אפי' משני מוקי מילתא דרב ביוקרא חולא לא
53 הוה מצי לאוקמי בבכשה דממילא ועוד אר"י דמצי לפרש בע"ה מיל קטלה כולה מיל קטלה פלגא כלומר אפי' למ"ד אין לשחוקה אלא לבסוף ולא מחייב ד' וה' עד משהו אחרון אפ"ה לא
54 אולין בתר חשיבותא דהתא שעתא כפי מה שזוא שוה במשהו אחרון אלא כפי מה ששוקו קודם שחוקה א"כ כי קטלה פלגא נמי דהיינו הכחישה לא אולין בתר השתא אלא בתר מעיקרא
55 ולפי טעם זה ה"מ לאוקמה מילתיה דרב בהובחשה ממילא;

כבילא



כפילא ארבע חומשא זקא. לפי מה שפי' דחומשא עולה לו בכפילא שמשלם את הכפל ונפטר בכך מן החומש קשה קצת מה בכך אי כפילא ארבע חומשא זקא ומיהו בקונט' פי דלית ליה כפרה בחומש בין שאין ניכר ומוכלע בתוך הכפל ואיך הנה מפרש דחומשו עולה לו בכפילו שמשלם את החומש ועולה לו לכפל הנה ניהא דהנה פריך שפיר

אבל לשון בכפילו לא משמע הכי ובתוספתא נמי גרסי' ודחומשו עולה לו מתוך כפילו ור'יבא מפרש דאלשו בריתא קפריד דמשמע דחומשו עולה ככל כפילו:

אלמא

קרן בעין שגנב. תימה אמאי לא דחי בגון דמעיקרא שוקא זקא וזקא ולבסוף שוקא ד' וכפילא זקא בעין שגנב דלא כרב ודחומשא זקא כשעת העמדה ברין כדאמר דתבריה או שתיה משלם ד' ויל' דליקא למימר הכי ככל דמיהא ד' תימי דקרן היא כשעת העמדה ברין וכפל ד' וה' קרן אמ לא מבח פסוק וקח אין לנו שום פסוק ורב נמי דמתחלה היינו משום דקרא קרריש ועוד דכלאו הכי דחי שפיר ונח לו כפי האמת ובאותו ענין שהיה המסייע אומר שאין להעמידה:

ואי

אמרת שינוי קונה. פירוש כי האי דקלה ונעשה איל אבל הא שפיקטא דשינוי קני

איל

כדאמר בסמוך דשינוי קונה לכו' כן וימו קרוי איל. מיהו דאי לענין קרן אמרינן דאיל כן שתי שנים מדכתוב

במקום אחר ככש כן שנתו ויקרא יבא

הא

מני בית שמאי היא. האי שנויא ליתא לרבא דאית ליה ברית הגזול קמא (לקמן דף עד.) דוקא לגבוה קררי ב"ש משום דאמאיס זאי"ת הדין מדמה ליה דמה ענין אתנן אצל שינוי ויל' דקסבר דאי שינוי קונה אי"כ ראוי הוא להתיר שינוי באתנן דחשיב כאחד ואין זה אחרו שקב לזה בתורת אתנן וממאי נמי לא מאיס:

הן

ולא שנוייהם. תימה דבסמוך נפקא ליה לרבא דשינוי קונה מקרא אחרניא דכתוב

אשר גזל בעין שגזל יחזיר ועוד קשה דרב הסדא קאמר דשינוי אין קונה דרריש אשר גזל מי"מ

ובהגזול קמא (ע"ד) קאמר רבי יוחנן דבר תורה גזילה המשתינת חוזרת בעיניה מדכתוב והשיב

את הגזילה מי"מ וכי פליגי אבית הלל ונר"א לר"י דלקמן מיידי בשינוי החוזר לבריתו ואנכי מימתי

בריש הגזול קמא מלתייה דר' יוחנן ודכה דבסמוך קבר דאפי' שינוי החוזר לבריתו נמי קני וצריכי

תרי קראי דאי לאו אלא חר קרא הנה מקמינן ליה בשינוי שאין חוזר וקא דמייתי רבה סייע

לדבריו ממתניתין דהגזול עצים (לקמן ד' ע"ב) משום דמיידי בשינוי חוזר לבריתו כדמוקי ל'

התם בריש פרקין (ס) בעצים משופים וצמר טורי וההיא דלא הספיק ליתן לו עד שצבעו

נראה לרבה דאיידי נמי בשינוי החוזר שזכור להעבירו ע"י צפון כדאמר בריש הגזול (ס) ונאע"פ דלר' יוחנן מיידי בשינוי שאינו חוזר ומקי

זה כקלא אינן דלא עבר לה לרבה נראה לו דוחק להעמידה כקלא אינן (ללא עבר) ולהכי מיימתי מניה סייעקא:

הם

בבא קמא. פרק שביעי - מרובה - דף סה עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזוליץ) -

והכ"א קמון המשלם בראש. שאינו משלם אלא קרן והשיב את אשמו היינו קרן שהוא אשם וחוטא עליו ובקרא אחרניא כתיב התם ואת אשמו יביא לה וגו' ושאנו משלם בראש. כי הקא דאיכא כפל לא שייך בה דין חומש ככל ואפי' לא שוין חומשא וכפילא פטור ור"ש אשם קאתי לאסופי לפטוראי: **כפילא ד'** ודחומשא זקא. וכן דאין שוין לא

חומש מקרי ולא סליק ליה: **דכפילא זקא** ודחומשא זקא. דחומש בתר קרנא שיימינן וקרן

משלם בעין שגנב נמצא קרן ד' וחומשו מוסקי עליו מבחוץ זקא וכפילא זקא וכפל כשעת העמדה ברין והיינו כרב דאי לאו קרן בעין שגנב

לא הוי זקא חומש ואי כפל בעין שגנב הוי ד' אלא ש"מ כרב: ודגנן אמרי לה. אי לערבינהו

קבעי לא ליכתוב לא וי' ולא את: **לאפסוקי בין** קמון גבוה. אשם: לקמון הדיוט. חומש דלאו

אורח ארעא לערובינהו להדיא: נעשה שינוי בידו וקנאו. בשינוי להא מילתא דאם טבח ומכר

שלו הוא טובח וכי ופטור מה ד' אבל קרן וכפל משלם קרן כי השתא וכפל בעין שגנב או

כשעת העמדה ברין: בעין שגנב. לקמן אותיבין לרב מהא דאמר תשלומי כפל ד' וה' כשעת

העמדה ברין ולרבה דאמר תבריה או שתיה משלם ד' ופדהשתאוי ליבא לאותובי דזכור

לשינוי דהך מתניתנא כפל ד' וה' דוקא נקט אבל קרן והיא דאשכח פי השתא משלם: תורא גנבי

מינך. בתמיהה ונקניניהו בשינוי השם. נתי דשבח דגופיה לא הוי שינוי דממילא קשבו ואזל ומיהו

בשמת ודאי אישתמי ס"ט קשיא. לר' אילעא: שינוי במקומו עומד. אע"ג דאישתמי לא נפיק

משרות בגעליה: תני תרמי אסור. לקרנן: ע"ד

ור"ש בן יוחאי ואת ערבייה קרא ור'גנן אמרי לה לא ליכתוב רחמנא לא וי' ולא את

ור"ש בן יוחאי אמר לה את לא סניא דלא פתב לאפסוקי בין קמון גבוה לקמון הדיוט

הלךך אתא וי' ערבייה קרא אמר רבי אילעא גנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור

נעשה שינוי בידו וקנאו טבח ומכר שלו הוא טובח שלו הוא מוכר איתבייה רבי חנינא

לר' אילעא גנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה

וחמישה בעין שגנב ואי ס"ד קנייה בשינוי אמאי משלם שלו הוא טובח שלו הוא מוכר

אמר ליה ואלא מאי שינוי לא קני אמאי משלם בעין שגנב לשלם פי השתא אמר ליה

כי השתא היינו מעמא דלא משלם משום דא"ל תורא גנבי ממוך דיכרא גנבי ממוך א"ל

רחמנא ניצלן מהאי דעתא אמר ליה אדרבה רחמנא ניצלן מדעתא דידך: מתקוף לה רבי

יורא וניקניניהו בשינוי השם אמר רבא שור בן יומו קרוי שור איל בן יומו קרוי איל שור

בן יומו קרוי שור דכתוב שור או קשב או עו פי וילד איל בן יומו קרוי איל דכתוב ואילי

צאנך לא אכלתי אילים הוא דלא אבל כבשים אבל אלא לאו ש"מ איל בן יומו קרוי איל

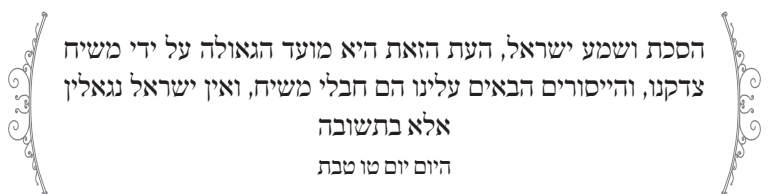
מ"מ קשיא א"ר ששת הא מני ב"ש היא דאמרי שינוי במקומו עומדת ולא קני דתניא נתן

לה באתנה חטין ועשאן סולת ויתים ועשאן שקמן עגבים ועשאן וין תני תרמי אסור ותני

תרמי אסור ותני רב יוסף תני גריון דמאספזרב כ"ש אוסרון ובית הלל מתירין מאי טעמא

דבית שמאי דכתוב גם לרבות שנוניהם ובית הלל הם ולא שנוניהם ובית שמאי ההוא

הם



הכתוב את הקרן לחומש, כאשר התבאר, ואם כן אָשֵׁם נְמִי לֹא
 מְשַׁלֵּם - אין עליו להביא, דָּהָא כְּתִיב (ויקרא ה כד-כה) בְּרֵאשֵׁי
 וְחִמְיִשְׁתִּי וְאֵת אֲשַׁמּוֹ, שאף חיוב האשם נסמך לחיוב הקרן.
 מתרצת הגמרא: אָמְרֵי לָךְ - ישיבו רַבֵּנּוּ, שחיוב האשם לא נסמך
 לקרן, משום שהמילה 'אֵת' פְּקִיחָה קָרְא - מפסיקה בניהם. מקשה
 הגמרא: וְרַבֵּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי, הסובר שהמחויב בכפל אינו מביא
 אשם, משום שחיוב האשם נסמך לקרן, הרי המילה 'את' מפסיקה
 בניהם, ומתרצת: ש"ש סובר שמילת 'וְאֵת' בתוספת וא"ו החיבור,
 עֲרָבִיהָ קָרְא - באה לערב ולחבר את חיוב האשם עם החיובים
 שנאמרו לפניו, מבארת הגמרא: וְרַבֵּנּוּ אָמְרֵי לָךְ - ישיבו על דברי
 ר"ש, שאין לומר כן, שהרי אם רצתה התורה לערב את חיוב
 האשם לנאמר לפניו, לֹא לִיבְתוּב רַבְמַנָּא - לא היה לתורה לכתוב
 לֹא וְיָוִי וְלֹא 'אֵת'. וְרַבֵּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי אָמַר לָךְ, שאף אם רצה
 הכתוב לסמך את האשם לנאמר לפניו, 'אֵת' לֹא סִנְיָא דְלֹא כְּתִב
 - לא היה אפשר שלא לכתוב 'את', שכן 'את' נצרך לְאִפְסוּקֵי -
 להפסיק בין האשם שהוא מִמּוֹן הַנִּיתּוּ לְגִבּוּת - לה' לבין החומש
 שהוא מִמּוֹן הַנִּיתּוּ לְהַדְיוּשׁ - לבעלים, שהרי אין ראוי לערבם
 כאילו שניהם שוים, הֲלִכְפָּה אָחָא - הוסיף הכתוב וְיָוִי וְעֲרָבִיהָ לְקָרְא,
 לפטור מאשם את מי שאינו משלם רק קרן.
 הגמרא מביאה מחלוקת בין רבי אילעא לרבי חנינא, שדבריהם
 למדנו ברייתא שהקשו ממנה (לקמן סו). על רבי אִלְעָא רַבֵּי אִילְעָא,
 גִּבּוּ מִלָּה וְנַעֲשֶׂה אֵיל, או שגבגב עָלָּ וְנַעֲשֶׂה שׁוֹר, אזי זה נחשב
 שְׁנַעֲשֶׂה בבהמה שִׁינוּי כשהיא בְּדוּל של הגבגב, ולכן קָנְיָא הגבגב את
 האיל או השור, שכל גניבה שנשתנתה ביד הגבגב, נקנית לו, ולכן
 אם מִכָּח וּמְכָר אינו משלם ד' וה', שכן בהמה שָׁלוּ הוא מִכָּח,
 ובהמה שָׁלוּ הוא מוכר. אִיתְבְּרִיה רַבֵּי חֲנִינָא לְרַבֵּי אִילְעָא מְבַרֵּייתָא,
 גִּבּוּ מִלָּה וְנַעֲשֶׂה אֵיל, או עָלָּ וְנַעֲשֶׂה שׁוֹר, מְשַׁלֵּם תְּשׁוּמֵי כְּפָל
 וְתְשׁוּמֵי אֲרִבְעָה וְחִמְיִשָּׁה, כְּעִין שהיה בשעה שִׁנְגַב אותה, שמשלם
 טלאים ועגלים ולא אילים ושוריים, וְאִי מִכָּח דְעָמַר שֶׁהִגֵּב כְּנִינָה
 קונה את האיל או השור בְּשִׁינוּי, אִמְרֵי מְשַׁלֵּם ד' וה' על כשטבת,
 הרי שָׁלוּ הוא מִכָּח וְשָׁלוּ הוא מוכר. אלא מוכח ששינוי כזה אינו
 נחשב שינוי, והבהמה עדיין שייכת לבעלים, ולכן הגבגב חייב אם
 טבח או מכר. אָמַר לִיה רַבֵּי אִילְעָא לְרַבֵּי חֲנִינָא, וְאִלְעָא מָאֵי רְצוּנָךְ
 להוכיח מהברייתא, ששינוי כזה אינו נחשב לשינוי ולא קָנִי הגבגב
 את הבהמה, אם כן אִמְרֵי מְשַׁלֵּם ד' וה' כְּעִין שִׁנְגַב, הרי עליו לְשַׁלֵּם
 כִּי הִשְׁתָּא - כפי שהיתה הבהמה בשעה שטבח או מכר, שכן
 כשטבחה הרי היא ברשות בעליה, אלא ודאי הברייתא משובשת
 ואין לתמוד ממנה כלל. אָמַר לִיה רַבֵּי חֲנִינָא לְרַבֵּי אִילְעָא,
 מקושייתך אין להוכיח מהברייתא משובשת, שכן כִּי הִשְׁתָּא הֵינּוּ
 מְעַמָּא דְלֹא מְשַׁלֵּם - הטעם שהגבגב אינו משלם כי השתא הוא,
 מְשׁוּם דְאָמַר לִיה הגבגב לבעלים, האם תוֹרָא - [שור] גִּבְבֵי מְקָה, הרי
 לא גבגתי ממך אלא עגל, והאם דִּיבְרָא - [איל] גִּבְבֵי מְקָה, הרי
 גבגתי טלה, ואין לחייבני על הטביחה אלא כנגד מה שגבגתי. אָמַר
 לִיה רַבֵּי אִילְעָא לְרַבֵּי חֲנִינָא, רַבְמַנָּא נִיבְלָן מְהַאי דְעָמַר - יצילנו ה'
 מדעתה זו שאינה כנונה, שאם שינוי זה אינו נחשב שינוי כדי
 לקנותה, על כרחך שהבהמה נחשבת שהיא 'בעין שגול', שכן לא
 נשתנתה, ונחשב שגבגב איל ושור, ונמצא שטבח שור ואיל שגבג.
 אָמַר לִיה רַבֵּי חֲנִינָא לְרַבֵּי אִילְעָא, אֲדִרְבָּה, רַבְמַנָּא נִיבְלָן מְדַעְתָּא
 דִּירְבָּה - מדעתך וסברתך שאינה כנונה, שכן אף ששינוי זה אינו
 נחשב שינוי גמור המועיל לקנותה, מכל מקום זהו שינוי במקצת
 המועיל להחשב שלא היה בשעת הגניבה, ואין הגבגב מתחייב
 בתשלומי ד' וה' כנגדו.
 הגמרא מבררת את דברי הברייתא שהביא רבי חנינא: מְתַקְּה לָךְ
 - הקשה רַבֵּי יוֹרְאָה על הברייתא, הרי אף אם 'טלה נעשה איל' אינו
 נקרא שינוי לענין לקנותה, משום שהשינוי נעשה מאיליו, מכל

הדרשות האמורות לעיל:
 וְחִמְיִם אִמְרִים, לגבי הכופר בממון חבירו ונשבע לשקר הוודה,
 נאמר (במדבר ה ז), וְהִשִּׁיב אֶת אֲשַׁמּוֹ בְּרֵאשֵׁי, וְחִמְיִשְׁתִּי יִסֵּף עָלָיו,
 שמשלם את הקרן שנשבע עליה לשקר ומוסיף עליה חומש, וכיון
 שסמך הכתוב את חיוב הקרן לחומש, יש לתמוד שְׁמִמּוֹן מְשַׁלֵּם
 בְּרֵאשֵׁי - כאשר הכופר בממון אינו משלם אלא את הקרן, כגון
 שהודה מעצמו קודם שבאו עדים, ואם כן נפטר מהקנסות של כפל
 וד' וה', הרי הוא מוסיף חומש, אולם מִמּוֹן מְשַׁלֵּם בְּרֵאשֵׁי -
 כאשר עליו להוסיף על תשלום הקרן גם כפל או ד' וה', כגון
 שהעידו עדים ששיקר בטענתו שהפקדון נגבג, ואם כן התחייב
 לשלם כפל, אזי אין מוסיף חומש. אולם אף באופן זה עליו להביא
 קרבן אשם, לכפר על שבעתו. רַבֵּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי חוֹלֵק על
 חכמים בחיוב האשם ואומר, אֵין חִמְיִשׁ וְאִשֵּׁם מְשַׁלֵּם בְּמִקּוּם שִׁישׁ
 כְּפָל - כאשר באו עדים תחילה, הודאתו אינה מחייבת אותו
 אשם, שכן נתחייב כפל, ולא חייבה התורה חומש ואשם אלא על
 ממון המשתלם בראש.
 מברר רבי חנינא את דברי רבי יעקב: כְּתִיב מִיָּתָּה - מכל מקום,
 חִמְיִשׁוֹ עוֹלָה לוֹ כְּכַפְּלוֹ, דְּבָרֵי רַבֵּי יַעֲקֹב, היינו שנפטר מהחומש על
 ידי תשלום הכפל, אך זה אינו אלא כששיעור שניהם שוה, ויש
 לברר, הֵיכִי דָּמִי - באיזה אופן שיעורם שוה, אִילְמָא מדובר
 דְּמַעֲקָרָא, כשטען שהפקדון נגבג, היה הפקדון שְׁוִיא ד' זוזים,
 וְלְכַפּוּת, כשחיובוהו העדים, היה עדיין שְׁוִיא אֲרִבְעָה, אזי האם
 חִמְיִשׁוֹ עוֹלָה לוֹ כְּכַפְּלוֹ, הרי כְּפִילָא - הכפל הוא אֲרִבְעָה זוזים
 כשווי הפקדון, וחִמְיִשָּׁא הוא זוּזָא אחד, וכיון שאינם שוים, תשלום
 הכפל אינו יכול להיקרא בשם חומש, ואינו פוטר מחיוב החומש,
 אִלָּא האם לאו מדובר דְּמַעֲקָרָא היה שְׁוִיא אֲרִבְעָה, ולכפוף הוול
 וְשׁוֹיָא זוּזָא, שבאופן זה אפשר לומר דְּכַפְּלוֹ משתלם כשווי
 הפקדון בשעת העמדה לדין, ולכן שיעורו זוּזָא, וחִמְיִשָּׁה גם היא
 זוּזָא, שכן הוא רביע מהקרן, שהיא הכפל הפקדון בשעת הגמרא
 והשבעה שהיא שעת הגניבה, אִלְמָא, מזה שהחומש הוא זו אחד,
 מוכח שהקרן משתלמת כְּעִין שִׁנְגַב, ומזה שהכפל אף הוא שיעורו
 זו אחד, מוכח שתְּשׁוּמֵי כְּפָל וְתְשׁוּמֵי ד' וה' משתלמים בְּשַׁעַת
 הַעֲמָדָה בְּדִין. ואם כן, דינו של רב מוכח מהברייתא.
 דוחה הגמרא את הראיה: אָמַר רַבָּא, אין הכרח לפרש את דברי
 רבי יעקב כשהפקדון הוול, שכן לְעוֹלָם - אפשר לפרש דְּמַעֲקָרָא
 שְׁוִיא אֲרִבְעָה, וְהִשְׁתָּא נְמִי שְׁוִיא אֲרִבְעָה, וְדָקָא קִשְׂיָא - מה
 שהוקשה, כיצד יפטור הכפל את החומש, שהרי כְּפִילָא שיעורו ד'
 זוזים וחִמְיִשָּׁה שיעורו זוּזָא, ואינם שוים, יש ליישב, הֲקָא בְּמָאֵי
 עֲקָרִין - מדובר בגִּזְוֹן שִׁנְגַבֵּעַ לשקר, וְהוּדוּ וְנִשְׁבַּע לשקר, וכן עשה
 אֲרִבְעַ עֶשְׂרִים, ולבסוף הוֹדָה שהפקדון היה בידו ונשבע לשקר,
 וְהַתוֹרָה אָמְרָה (ויקרא ה כד), וְחִמְיִשְׁתִּי יִסֵּף עָלָיו בלשון רבים,
 ללמד שהתורה רִיבְתָה חִמְיִשׁוֹת תְּרַבָּה בְּקָרְן אַחַת, שאם נשבע
 לשקר כמה פעמים על ממון אחד, כל שבעה מחייבתו חומש
 נוסף. ואם כן נתחייב בהודאתו על ד' השבעות ד' זוזים, כשיעור
 חיוב הכפל, ובאופן זה אמר רבי יעקב שתשלום הכפל פוטר
 מהחומש.
 הגמרא מבארת את דברי חכמים ורבי שמעון, שנזכרו בברייתא:
 אָמַר מִר, וְחִמְיִם אִמְרִים שנאמר בְּרֵאשֵׁי וְחִמְיִשְׁתִּי, וסמיכות
 חיוב הקרן לחומש מלמדת שְׁמִמּוֹן מְשַׁלֵּם בְּרֵאשֵׁי - כאשר הכופר
 בממון אינו משלם אלא את הקרן, הוא מוסיף חומש, אך מִמּוֹן
 שְׁאִין מְשַׁלֵּם בְּרֵאשֵׁי, אלא מוסיף גם כפל או ד' וה', אֵין מוֹסִיף
 חִמְיִשׁ, ומשמע מדברי חכמים, שהמחויב כפל אינו פטור אלא
 מחומש, אָבָל קָרְבַּן אֲשֵׁם, מִיָּתָּה - עליו להביא. מקשה הגמרא: מָאֵי
 שְׁנָא חִמְיִשׁ דְּלֹא מְשַׁלֵּם - מזה הטעם שנשתנה חיוב החומש שאינו
 משלם אותו, הרי זה משום דְּכִתְבֵי בְּרֵאשֵׁי וְחִמְיִשְׁתִּי, שסמך

אגרות קודש

ב"ה, א' טבת, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ מוה"ר יהודא זרח"י
מרדכי ליב חיים שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מבי וישב בבשורה הטובה שקנה דירה במקום משרתו בקדש. ויה"ר מהשי"ת שכמו שקנה בית גשמי, כן יקנה ביתו הרוחני, שקנין הוא ע"י מעות וחזקה ובמטלטלין ג"כ על ידי משיכה. וכמבואר הענין בספר המצות להצמח צדק מצות לדון במו"מ. ובית ברוחניות מבואר בלקו"ת סוף פ' דברים ובסוף המשך דמים רבים תרל"ו.

לפלא שאינו כותב ע"ד השתתפותו בהתועדות דיום הבהיר הוא י"ט כסלו גאולת רבנו הזקן בעל התניא קדישא - פוסק בנסתר דתורה - והשולחן ערוך - פוסק בנגלה דתורה -.

בברכת הצלחה.

ב"ה, ב' טבת, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מעש"ק וישב, ולפלא שמחכה בידעה עד שבא איזה ענין בטוב שאינו נראה ונגלה, ומה טוב הי' שינהג במנהג התורה שדרכי דרכי נועם להודיע תיכף כשיש אצלו בשורה משמחת וזה עצמו מועיל בהעניינים שהם מהחסדים המכוסים.

בעת רצון אזכירו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע לכל הדברים שמזכיר אודותם במכתבו, ובודאי יודע השקפתי וכמובא בכ"מ בספרים הק' אשר כדי לסלק הנדרים שאמירתו לגבוה כמסירתו מבלי להתנות תנאים, ע"ד "שיראה חסדי השי"ת בטוב הנראה ורק אז הנ"ל", ומובטח הקב"ה לקיים מה שמגיע, אף שאין מקשרים זה בתנאים.

לפלא שאין מזכיר דבר ע"ד התועדות דיום הבהיר הוא י"ט כסלו, יום גאולתנו ופדות נפשנו. וקבלת החלטות טובות על כל השנה כולה.

ואם על כל השנה כולה, קאי מרז"ל דאני ישנה בגלותא ולבי ער להקב"ה לתורתו ומצותיו, עאכו"כ בימי סגולה, כשפותחים - ע"י תעמולה מתאימה באיש הישראלי אפילו כחודה של מחט, פותח הקב"ה כפתחו של אולם, וכמבואר בדא"ח הדיוק בזה שלאולם לא היו לו דלתות ובמילא נוסף על העילוי בכמות גם עילוי באיכות שהי' תמיד פתוח ובלבד שישתדלו להכנס לעזרה, והרי בין עזרת ישראל וכהנים לא היתה מחיצה אף שצריכים היו לעלות במעלות מזו לזו, והנמשל מובן.

בברכת הצ' ולבשו"ט.

ב"ה, ב' טבת, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר משה אלי שי

שלום וברכה!

נתקבל הפ"נ שלו עבור מרת... תי ולפלא שאינו מזכיר ע"ד מצבה ביראת שמים וכו', אף שזה כמה פעמים בקשתי את אלו הכותבים בכגון דא לצרף גם ידיעות אלו.

ופשיטא שאין כוונתי בזה לחפש ולדקדק, אלא, למצוא את ההוראה והרמז במאורע פרטי הדורש ברכה, היינו שלע"ע יש חסרון, וחסרון באיזה ענין שהוא אצל בן ובת ישראל, בטח יש לזה שייכות לחסרון ברוחניות ופשוט.

בקשתו אזכיר את הנ"ל על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ועכ"פ מצדו יעורר את אם הנ"ל הנמצאת במחננו שהיא תעורר את בתה ע"ד השיפור בעניני מצות.

לפלא שאין מהם ידיעות ע"ד התועדות דיום הבהיר הוא י"ט כסלו, והעיקר בקבלת החלטות לפועל על כל השנה כולה ובטח ימלא בהזדמנות הבאה.

בברכה.

ב"ה, ב' טבת, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר מרדכי צבי שי

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מכ"ד כסלו, בו מבשר טוב מהשתפרות מצב מושפעיו והלימודים והעיקר בהנוגע למעשה. ובודאי גם על להבא ידגיש גודל המעשה שהוא העיקר, וכפסק המשנה, שלכן נחוץ ביותר וביותר לימוד הלכות הצריכות בחיי היום יומים. וכדאי לחפש עצות מתאימות ע"י בחינות מיוחדות נתינת פרסים וכיו"ב שיהיו המושפעים בקיאים בהם. וכוונתי פשוטה - הלימוד דברכות הנהנין, הפסק בתפלה וכיו"ב.

נהייתי ממ"ש אודות ביקורו באחדים מהישובים והתוצאות שפעל הביקור. ובודאי עומדים בקישור עמהם גם לאח"ז, בכדי שהחרישה והזריעה של ביקורם יתנו פירות במשך כל השנה. ואף שאינו דומה ביקור פא"פ לכתובה, הנה לאחר הביקור יש גם ע"י כתיבה לפעול גדולות. ובפרט שאין אתנו יודע ברור מהו גדולות מהו קטנות - נוסף על מרז"ל אל תהי יושב ושוקל מצותי של תורה.

בודאי השתתף בהתועדות דיום הבהיר י"ט כסלו ובקבלת החלטות בהנוגע אל הפועל מהם השתתפות בחלוקת השי"ס, והשי"ת יזכרו ויצליחו להביא החלטות אלו בפועל מתוך הרחבת הדעת בריאות ופרנסה.

מכתבי לחותנו הרה"ג והרה"צ בנשי"ק שליט"א בטח נתקבל.

בברכת הצלחה.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

ח ואפלו במת לא התירו אלא משום כבודו³⁶, אבל לא לצורך כהנים שישארו בכתיהם³⁷, או לצורך דבר אחר, אפלו הוא דבר מצוה.

אבל מתר לטלטלו על ידי נכרי לצורך מצוה, כגון חתנה, אפילו שלא על ידי דבר המתר, שכל שבות דשבות מתר במקום מצוה³⁸. ואין צריך לומר שבכל מקום שמתר לטלטלו על ידי דבר המתר משום כבודו, שמתר לטלטלו על ידי נכרי אפילו שלא על ידי דבר המתר³⁹:

חלק ב סימן שיא, דין מת בשבת ושאר טלטול מן הצד, סעיף ח:

ביאורי הלכה

לצורך מצוה אפילו על ידי דבר המותר אלא במקום כבוד הבריות³⁸.
לח [משום כבודו – או כבוד החיים³⁶.
למ] שישארו בכתיהם – כיון שיש להם מקום אחר ללכת אליו אין זה דבר מצוה³⁷.
מ] במקום מצוה – במקום שאין נכרי לא יטלטלו המת אפילו שבות גמור³⁹, וכל-שכן שמותר שבות דשבות.

צינונים והוספות

(36) כדלעיל סעיף ד.
(37) ועל-פי המבואר בסעיף הבא שמותר לטלטלו מן הצד לצורך הכהנים, ובסי' רעו ס"ט נתבאר שכל דבר שמותר לישראל בטלטול מן הצד מותר לומר לנכרי שיעשה כדרכו, אם-כן מותר לומר לנכרי לטלטל המת לצורך הכהנים, ומה שמשמע כאן שאסור לומר לנכרי, היינו טלטול המת עצמו שלא על ידי מיטה.
(38) במג"א ס"ק יד כתב שאם יש כהן חולה שאינו יכול לצאת מביתו כופין הקרובים להוציא המת מביתו כדי שלא יעבור על דאורייתא, ולכאורה כוונתו על ידי נכרי או טלטול מן הצד כמבואר בסעיף הבא.
(39) ולא הצריכו כבר או תינוק אלא משום שאפשר לתקן האיסור, ואצל נכרי אין בכך תיקון.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות יום-טוב ~

תבשילו בעוד עירובו קיים כגון שחתך הלפתות וכיוצא בזה מתיקוני תבשילים אע"פ שלא הספיק להעמיד הקדרה אצל האש עד שנאבד עירובו מותר לו לבשל תבשיל זה שהתחיל בו בהיתר אבל אסור לו לבשל תבשילים אחרים שלא התחיל להתעסק בתיקונם בעוד עירובו קיים ואין צריך לומר שאסור לו ללזש או להתחיל לעשות שאר מלאכות אוכל נפש מיום טוב לשבת אלא אם כן ידוע לו שיש בעיר מי שמוכח עירובו לכל בני העיר כמו שנתבאר למעלה:

בז מי שלא עירב כלל או שנאבד עירובו קודם שתיקן צרכי סעודת שחרית של י"ט שחל להיות בערב שבת מותר

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תקכז דיני עירוב תבשילין:

בו מי שהתחיל ללזש עיסתו מיו"ט לשבת וקודם שהספיק לגמור לישתו נאכל עירובו או שנאבד מותר לו לגמור הלישה והאפייה של עיסה זו שהתחיל בה בהיתר בעוד עירובו קיים אבל אסור לו ללזש עיסה אחרת מיום טוב לשבת אחר שנאבד עירובו ואין צריך לומר שאסור לו לבשל או להתחיל לעשות שאר מלאכות אוכל נפש מיום טוב לשבת אחר שנאבד עירובו וכן אם התחיל להתעסק בתיקוני

מותר לו לילך לתוך החדר מבעוד יום סמוך לחשכה לחפש איזה דבר ויוליך עמו נר דולק ויניחנו שם שיהיה דולק שם בשבת מלבד נר אחד הדולק בביתו שהתירו לו חכמים להדליקו לצורך השבת מפני שלום בית שלא יאכל בחשכה ואפילו בלא אכילה אין שלום בית בלא נר:

ל כבר נתבאר דאין עירובי תבשילין מתיר לעשות מלאכות אוכל נפש מיום טוב לשבת אלא משום שמן התורה אין כאן איסור בעשיית מלאכה זו הואיל והיא ראויה לו לבו ביום אם היו מודמנים לו אורחים שלא אכלו עדיין היום לפיכך מי שמתענה מחמת נדרו ביו"ט שחל בערב שבת כיון שאסור לו לעשות שום מלאכה לצורך אכילה ושתיה של אחרים אפילו יאכלו וישתו בו ביום כמ"ש בס' תצ"ה אין עירובי תבשילין מועיל לו שיהא מותר לו בעצמו לעשות מלאכה ביו"ט לצורך אכילה ושתיה של שבת אלא מועיל לו עירובי תבשילין לענין שאנשי ביתו או אחרים שעירבו יהיו מותרים לעשות לו כל מלאכות שלצורך אכילה ושתיה של שבת:

~ יום שלישי ~

חלק ד סימן תקכח דין עירובי חצירות ביום טוב:

א אם יו"ט צריך עירובי חצירות ושיתופי מבואות נתבאר בס' תקי"ח:

ב כשם שאסור לצאת חוץ לתחום בשבת אלא אם כן הניח עירובי תחומין כך הוא ביו"ט וכל הלכות תחומין נתבאר בהלכות שבת:

ג אם מניחים עירובי חצירות ושיתופי מבואות ועירובי תחומין ביו"ט לשבת נתבאר בס' סימן שצ"ג ותי"ו:

ד ואם חלו שני ימים טובים של גלויות בחמישי וששי אם מערבין עירובי חצירות ושיתופי מבואות ביו"ט ראשון על תנאי נתבאר בס' שצ"ג ואם מערבין עירובי תחומין על תנאי נתבאר בס' תי"ו ע"ש:

חלק ד סימן תקכט דיני שמחת יום טוב:

א כשם שמצוה לכבד את השבת ולענגה כך כל ימים טובים שנאמר לקדוש ה' מכובד וכל ימים טובים נאמר בהן מקרא קדש:

ב איזה כבוד זה שאמרו חכמים שמצוה על האדם לגלח בערב יו"ט כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול וכן מצוה לרחוץ בחמין ולחוף ראשו וליטול צפרניו בערב יו"ט כמו בערב שבת כמ"ש בס' ר"ם וכן מצוה ללוש פת בביתו בערב יו"ט לכבוד יו"ט כמו בערב שבת לכבוד שבת כמ"ש בס' רמ"ב ע"ש.

וכן מצוה להמנע מלקבוע סעודה בערב יו"ט משעה עשירית ולמעלה כדי שיאכל סעודת יו"ט לתיאבון שהוא מכלל הכבוד ואם ערב יו"ט הוא שבת שצריך לאכול סעודה שלישית

לו לבשל הרבה קדירות לצורך יו"ט אע"פ שיודע שבדאי לא יאכל כולם ויותר מהם לשבת והוא שלא יהיה מין תבשיל אחד בשתי קדירות אלא בכל אחת ואחת מין תבשיל אחד שאינו דומה לחבירו ויטעום מכל תבשיל ותבשיל ביו"ט עצמו כמ"ש כל זה בס' תק"ג (עיין שם כל ההלכות השייכות לכאן).

ואפילו אם לא בישל רק קדירה אחת לצורך יו"ט בלבד ואח"כ נמלך להניחה לשבת ולבשל אחרת ליו"ט צריך לטעום ממנה ביו"ט עצמו שאם לא יטעום ממנה ביו"ט נמצא שבישולו למפרע היה מיום טוב לשבת בלא עירוב תבשילין (ומכל מקום אם עבר או שכח ולא טעם ממנה ביו"ט אפילו בישל הרבה מיני קדירות קודם סעודת שחרית והיה בדעתו לטעום מכל אחת ואחת ביו"ט עצמו ואח"כ עבר או שכח ולא טעם מאומה מותר לאכלם בשבת כיון שבישולו היה בהיתר כמ"ש בס' תק"ג עיין שם כל ההלכות השייכות לכאן לענין זה).

אבל אם לא נאבד עירובו עד לאחר שבישול או אפה לצורך יו"ט מותר לו להניח פת ותבשיל זה לשבת ואין צריך לטעום ממנו מאומה ביו"ט כיון שנעשה בשעה שהיה מותר לו לאפות ולבשל מיום טוב לשבת ויאפה לו פת אחר ויבשל לו תבשיל אחר לצורך יו"ט:

~ יום שני ~

בח מי שלא עירב או שנאבד עירובו כשם שאסור לו לאפות ולבשל ולעשות כל מלאכות אוכל נפש מיום טוב לשבת לצורך עצמו כך אסור לו לעשות לאחרים אפילו בתוך ביתם דכיון שלא הניח עירוב תבשילין הרי יום שבת אצלו כיום חול וכל דבר שאסור לעשות או להכין מיום טוב לחול כמ"ש בס' תק"ג אסור לו לעשות או להכין מיום טוב לשבת בין לעצמו בין לאחרים.

וכשם שהוא אסור כך אחרים אע"פ שעירבו אסורים הן לעשות או להכין מיום טוב לשבת לזה שלא עירב ואין לו תקנה אלא שהקמח שהוא צריך לאפות והתבשילין שהוא צריך לבשל והנרות שהוא צריך להדליק וכן כל דבר שהוא צריך להכין מיום טוב לשבת יתן במתנה גמורה לאדם אחר שעירב והוא אופה ומבשל ומדליק את הנרות ומכין כל צרכי שבת לזה שלא עירב והוא שיקנה את המתנה בקנין גמור כגון במשיכה לתוך ביתו או בהגבהה טפח אפילו בתוך ביתו של הנותן:

כז ואם אין שם אדם אחר שעירב שיוכל להקנות לו קמחו ותבשילו ונרותיו או אפילו שיש אדם שעירב ואינו רוצה להקנות לו התירו לו חכמים להכין כל צרכי שבת בצמצום כדי חיו משום כבוד שבת דחינו שיאפה לו פת אחת ויבשל לו קדרה אחת וידליק לו נר אחד שיאכל אצלו אבל בחדר שאינו אוכל שם אסור לו להדליק שם נר לצורך השבת אבל

עכשיו בומן הזה שמאריכים בפיומים ויכולות הנשים להכין צרכי הסעודה בעוד שאומרים הפיומים לפיכך ימהרו לבא לבית הכנסת כמו בשאר ימות השנה וצריך למחות ביד מקצת מקומות שמאחרים לבא לבית הכנסת ביום טוב וגם מאריכים בפיומים קודם קריאת שמע ומתוך כך הם עוברים זמן קריאת שמע:

~ יום חמישי ~

אף על פי שהאכילה ושתיה במועדות היא מצות עשה לא יהיה אוכל ושותה כל היום כולו שהרי כבר נאמר עזרת לה' אלהיך ואף על פי שנאמר עזרת תהיה לכם כבר פירשו חכמים חציו לה' וחציו לכם לפיכך כך היא הדת הנכונה בבקר משכימין כל העם לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומתפללין שחרית ומוסף וחזורים לבתיהם ואוכלין סעודת הבקר והולכים לבתי מדרשות וקורין בנביאים ודורשין באגדה עד אחר חצות היום כדי לקיים חציו לה' ואחר כך מתפללין מנחה וחזורים לבתיהם לאכול ולשתות ולשמוח שמחת יו"ט שאר היום עד הלילה כדי לקיים חציו לכם.

ועכשיו שמאריכים בניגונים בתוך התפלה אין זה עולה בכלל חציו לה' אלא בכלל לכם הוא:

וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים שנאמר והלוי והגר והיתום וגו' אבל מי שנועל דלתי חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו ועל אלו נאמר וזכיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם טמא הוא ושמחה כזו קלון הוא להם שנאמר וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם:

כשאדם אוכל ושותה ושמה ברגל לא ימשוך ביין ובשחוק ובקלות ראש ויאמר כל מי שיוסף בזה ירבה במצות שמחה שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש אינה שמחה אלא הוללות וסכלות ולא נצטוינו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל שנאמר תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל הא למדת שהעבודה היא בשמחה ואי אפשר לעבוד את ה' לא מתוך שחוק ולא מתוך שכרות:

חייבים בית דין להעמיד שוטרים ברגלים שיהיו מסבבין ומחפשין בגנות ופרדסים ועל הנהרות שלא יתקבצו שם אנשים ונשים לאכול ולשתות ויבואו לידי עבירה וכן זיהירו זה לכל העם שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם לשמחה ולא ימשכו ביין שמא יבואו לידי עבירה אלא כולם יהיו קדושים:

עד הלכות ר"ה לא באו ברפום מעולם בשו"ע הוה כי לא נמצאו בכתבי המחבר נ"ע

יאכלנה קודם שעה עשירית ואם שכח או עבר ולא אכלה קודם שעה עשירית יאכלנה אחר כך וכן הדין ביו"ט ראשון שהוא ערב יו"ט שני של גליות או של ראש השנה אפילו בארץ ישראל:

איזה עונג זה שאמרו חכמים שחייב אדם לאכול בכל יו"ט ב' סעודות אחת בלילה ואחת ביום בשחרית אבל אין צריך לאכול סעודה שלישית אלא אם כן חל בשבת:

ועיקר הסעודה הוא הלחם אשר הוא אוכל לפיכך צריך להזהר שיאכל בכל סעודה פת יותר מכביצה מעט שעד כביצה נקרא אכילת עראי וצריך לקבוע כל סעודה על היין דהיינו שישתה יין באמצע סעודתו אם ידו משגת וירבה בכשר ויין ומגננות כפי יכלתו ואל יצמצם בהוצאת יו"ט שכל מוונותיו ויציאותיו של אדם קצובים לו מראש השנה חוץ מהוצאות שבתות וימים טובים שאם פחת פוחתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו ועיין בס' רמ"ב:

~ יום רביעי ~

ב' מצות אלו שהן כבוד ועונג הן נוהגות גם כן בראש השנה שהרי נאמר בו מקרא קדש אבל אינן נוהגות בחולו של מועד שהרי לא נאמר בהן מקרא קדש וכבר נתבאר בס' רמ"ב שהכבוד והעונג הן מצות מדברי סופרים ומפורשין על ידי הנביאים:

ויש בחול המועד מה שאין בראש השנה והוא שכל שבעת ימי הפסח ושמנות ימי החג וכן ביו"ט של עצרת חייב אדם להיות שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים אליו ושמחה זו היא מצות עשה מן התורה שנאמר ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך וגו':

כיצד משמחן הקטנים נותן להם קליות ואגוזים והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו והאנשים בזמן שבת המקדש היה קיים היו אוכלין בשר שלמים לשמחה ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין יוצאים ידי חובת שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש.

אבל בשר אין חובה לאכול עכשיו כיון שאין לנו בשר שלמים ומכל מקום מצוה יש באכילת בשר ביו"ט כיון שנאמר בו שמחה והואיל ואי אפשר לנו לשמוח בו בעיקר השמחה שהיא אכילת בשר שלמים יש לנו לשמוח בשאר כל מיני שמחות.

לכך נהגו להרבות במיני מאכלים ביו"ט יותר מבשבת שלא נאמר בה שמחה וכן בגדי יו"ט צריכים להיות יותר טובים מבגדי שבת:

ביו"ט שחרית מאחרין מעט לבא לבית הכנסת כדי שיכינו מקצת צרכי הסעודה קודם הליכה לבית הכנסת ולא יצטרכו להתעכב בתיוקן כל צרכי סעודה כבואם מבית הכנסת וגם בבית הכנסת אין מאריכין מאד אלא ממחרת לצאת כדי לשמוח בשמחת יו"ט ויש לגעור בחזנים המאריכים יותר מחצות היום כמו שנתבאר בס' רפ"ח ע"ש:

הקדוש:

~ יום שישי ~

~ שבת קודש ~

ד בשבת תשובה וכן אם חל ראש השנה או יום הכיפורים בשבת אומר הש"ץ בברכה מעין שבע שבלייל שבת המלך הקדוש וחותרם בשל שבת לבר ואינו מזכיר לא ראש השנה ולא יום הכיפורים מטעם שנתבאר בס' רס"ח:

ה יש נוהגין להתפלל בראש השנה וביום הכיפורים בכריעה וצריכין הם לזקוף בתחילת כל ברכה ובסוף כל ברכה קודם שיאמר ברוך אתה כדי שלא יהא נראה כמסופף על תקנת חכמים שתקנו לשחות בתחלת ברכת אבות ובסופה ובתחלת ברכת הודאה ובסופה עיין בס' קי"ג ובברכת אבות ובברכת הודאה צריך לזקוף כשיגיע לאיזה תיבות קודם החתימה ואח"כ כשיגיע להחתימה ישחה כתקנת חכמים מטעם שנתבאר שם:

ו הגאונים תקנו לומר בעשרת ימי תשובה בברכת אבות וזכרנו ובגבורות מי כמוך ובחודאה וכתוב ובימים שלום בספר ואם שכח לאומרים ונוכר קודם שסיים הברכה ששכח בה אומרים במקום שנוכר ואם נזכר לאחר שהזכיר את השם שנחתמת הברכה לא יאמר במקום שנוכר וגם לא יחזור לראש הברכה משום איסור ברכה לבטלה כיון דאינן אלא תיקון הגאונים:

ז לחיים יאמר בשב"א תחת הלמ"ד ולא יאמר בפת"ח דלא לשחמק לאחיים כלומר לא חיים ובימים האלו שהן ימי דין צריך לדקדק ולפרט היטב תפלתו אבל בשאר ימות השנה אנו אומרים והעמידנו מלכנו לחיים בפת"ח ואין אנו חוששין לפי שאחר כוונת הלב הן הן הדברים:

ח ולא יאמר לחיים טובים רק לחיים עד שיגיע לכתוב לחיים כו' אז יאמר לחיים טובים כי המבקש צריך לבקש תחלה דבר מועט ואח"כ מוסיף והולך:

ט בראש השנה אומר ותתן לנו את יום הזכרון הזה ואין צריך להזכיר ראש חודש ולומר ואת יום ראש חודש הזה דכשאומר יום הזכרון גם ראש חודש בכלל שנקרא זכרון שנאמר וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם וגו' ונזכרתם.

אם חל בחול אומרים בתפלה ובקידוש יום תרועה מקרא קודש ואם חל בשבת אומרים וזכרון תרועה:

חלק ד סימן תקפב סדר תפלות עשרת ימי תשובה וראש השנה:

א כל השנה אדם מתפלל האל הקדוש בברכה ג' ומלך אוהב צדקה ומשפט בברכה י"א חוץ מעשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים שבהן צריך לומר המלך הקדוש המלך המשפט לפי שבימים הללו הקב"ה מראה מלכותו לשפוט את העולם.

ואם טעה ואמר האל הקדוש או שהוא מסופק אם אמר המלך הקדוש אם נזכר לאחר ששהה כדי שאילת שלום תלמיד לרבו אחר גמר הברכה ואין צריך לומר אם נזכר לאחר שהתחיל ברכה רביעית צריך לחזור לראש התפלה מפני ששלש ברכות ראשונות חשובות כאחת:

ב ואם נזכר קודם ששהה כדי שיעור הזה וזוהי המלך הקדוש ואינו צריך לחזור לראש.

וכן הדין בהמלך המשפט ואם נזכר לאחר ששהה כדי שיעור הזה שאמר מלך אוהב צדקה ומשפט אינו צריך לחזור לראש כיון שהזכיר לשון מלכות.

ויש אומרים דאם נזכר קודם שסיים תפלתו חוזר לראש ברכת השיבה ואם נזכר לאחר שסיים תפלתו חוזר לראש התפלה ועל דרך שנתבאר בס' קי"ז משום דיש הפרש בין מלך אוהב צדקה ומשפט להמלך המשפט דבכל השנה הצדקה עיקר ולכך הקדימוה למשפט אבל בימים הללו המשפט עיקר ולכך אין מזכירין צדקה כלל.

ולענין הלכה ספק ברכות להקל ולפיכך אם נזכר קודם שסיים תפלתו אין צריך לחזור לברכת השיבה כדי שלא יכרך ספק ברכה לבטלה אבל לאחר שעקר רגליו טוב שיתפלל עוד פעם בתורת נדבה ואינו צריך לחדש בה דבר כיון שמתפלל אותה מחמת הספק כמ"ש בס' ק"ז:

ג אם אמר צ' פעמים ברוך אתה ה' המלך הקדוש או ברוך אתה ה' המלך המשפט ואח"כ נסתפק לו בתפלה אם אמר המלך הקדוש אעפ"כ צריך לחזור לראש לדברי הכל ואינו דומה למה שנתבאר בס' קי"ד דכאן כיון שאינו רשאי לומר השם כקריאתו משום ברכה לבטלה וא"כ בתפלה כשאומר את השם כקריאתו הוא חוזר ללימודו לומר האל

טבע בני אדם, מי שיש לו מנה רוצה מאתיים, ומיש שיש לו מאתיים רוצה ארבע מאות, שכמה פעמים ככה צריך להיות בעניינים השייכים לרוחניות ולקדושה, ומוכן וגם פשוט שהאמור יוסיף גם בברכות השם יתברך גם בענייניו הפרטיים

ממכתב כ"ב טבת, תש"כ

~ 'תורה אור' פרשת שמות - הפרשה החסידית ~

ויאמר גו' מי שם פה לאדם

עליונות גו'. (וכמו שכתוב שם בספר ה"תמונה"). אבל האר"י¹ פליג על זה², כמה שלמדו שצריך להיות עוד ה' שמיפות; וגם בענין מה שעולם הזה הוא שמיטה שניה, עם היות דסבירא ליה גמ'פן כן, ולכן פתחה התורה בבי"ת – בראשית – לומר שפבר היתה שמיטה אחת ועכשיו היא שמיטה שניה, אבל פירש האר"י³ ל:

דאין הפונה לומר⁴ שהיה עולם גשמי כמו עולם הזה דעכשיו, עם שמים וארץ גשמיים ודצח"מ, כי זה לא היה רק בנשמיטה זו דוקא לבר. וענין השמיטה שהיתה לפני זו, הוא ענין עולם התהו. דהיינו ענין ז' מלכין קדמאין דתהו שמתו⁵, שהוא ענין ספירות רוחניים כנודע.

וענין שמיטה דעכשיו הוא ענין עולם התקון שנגעשה אחר פד⁶. וכנודע בכתבי האר"י⁷ ל:

והנה, שתי נשמות⁸ משמיטה הראשונה, דהיינו מבחינת עולם התהו שלפני עולם התקון, ירדו ונמשכו למטה לשמיטה שניה, שהוא בחינת התקון, והם חנוך ומשה. דבחנוך פתיב (בראשית ה, כב): "ויהי חנוך את האלקים", לומר שפבר התהלך את האלקים בשמיטה

ויאמר גו' מי שם פה לאדם¹

"ויאמר ה' אליו מי שם פה לאדם וגו'" (פרשתו ד, יא):

להבין זה מה שאמר משה (שם, י): "לא איש דברים אנכי [...]. כי כבר פה כו", ומה שהשיב לו הקדוש ברוך הוא (שם, יא): "מי שם פה כו", שהוא פולו מקשה: וכי לא ידע משה זאת בתחלה מי השם פה לאדם?

הענין יובן על פי הקדמה:

דהנה איתא בספר ה"תמונה"² (בהקדמה לתמונה ג, דפים: כז, כ"ט, ל"א):

שהה העולם הוא שמיטה שניה, ולפניה היה גם כן שמיטה אחת שהיתה נמשכת ממדת החסד, והשמיטה דעכשיו (רוצה לומר "שית אלפי שני דהוי עלמא וחד חרוב") הוא ממדת הפחד. ולכן דרכיה חזקים וקשים ורעים כו'. דהיינו שהיה בה חורבן ביתראשון ושני כו'. מה שאין כן בשמיטה הראשונה שהיתה ממדת חסד, היתה העבודה באופן אחר, וגם התורה היה באופן אחר, ועיון שם, והיו רק טוב וחסד כו'.

כך דעת ספר התמונה. ואחריו נמשכו המקובלים האחרונים לדון מזה, שמוכרח להיות עוד חמש שמיפות אחר שמיטה זו. כי צריך להיות ז' שמיפות כנגד ז' מדות

3. (שער מאמרי הרשב"י לאדרא רבא (מר, ב). ספר הלכות פירוש פ' תשא, שם פרשת קדושים – ראה גם כן שיעור קומה לתרומ' סימן פג. לגנת הספיר. וראה דבור המתחיל "ואתם הדבקים" תרפ"ח עמוד רמח ואילך בארובה).

4. (בספר המאמרים תרס"ח עמוד מו: אבל בזה מודה דהעולם הזה הוא שמיטה שניה והיה עולם קודם לזה העולם, אבל לא עולם גשמי כי אם הוא עולם התהו שעל זה אמרו רז"ל שהיה הקדוש ברוך הוא בונה עולמות ומחריבן כו', ונראה דגם לפי דעת האר"י¹ השמיטה הא' דהיינו שמיטת התהו היה מבחינת החסד ולכן משה רבנו עליו השלום שהיה משמיטה הראשונה, פתיב ביה "מן הפנים משיתהו", שהיה מבחינת החסד", ענין שם. וראה גם משיחות שבת פרשת נח תשכ"ט הערה 34).

5. (ברפז ויאמר גוספי): (וענין ב"לקוטי תורה" [להאר"י] פרשת קדושים. וב'עמק המקדש", שער עולם התהו, פרק מ"א, דף כ"ה, עמוד א').

6. אף דלפניו השיב גם לכו, אבל רק ב' ירדו בני לתמן (מכתב כבוד קדושת מורי ורבי אדמו"ר) – הערת כבוד קדושת אדמו"ר).

1. (תורת חיים דבור המתחיל "ויאמר ה'" [שמות עמוד מג, א]. אור התורה דבור המתחיל "ויאמר ה'" [שמות עמוד עד – רשימת העמוד צדק על תפוסק]. – הערת כבוד קדושת אדמו"ר ב"ציונים והערות".

נאמר שבת פרשת שמות, כ' מכת תס"ה בסעודת שחרית. על פי הנחת רבי משה בן אדמו"ר חנוך – גרסא בספר המאמרים תס"ה חלק א עמוד קעח. תוכן המאמר בקיצור נמצא בדבור המתחיל "שלח נא" – מאמרי אדמו"ר חנוך הקצרים עמוד ל. חלוקת המאמר לפרקים וקיצורים מתיאצט צדק (שנכתבו אחרי הדפסת התורה אור) – אור התורה שמות עמוד עו ובאים פאן. ענין שם ובהערות כבוד קדושת אדמו"ר שם.

לכללות המאמר ראה תורת שמואל תרכ"ו עמוד פד (המאמר עם הוספות). תרכ"ח עמוד קמא. תרל"ג עמוד קיד. תרמ"ח עמוד רי ואילך (קטע מהמאמר עם הוספות). דבור המתחיל "אלה שמות" תש"ב. דבור המתחיל "מי שם פה" תשכ"ב. תשל"ג. חלק מההוספות באים לקטן במקומם בהערות.

2. (מיוחס לרבי נחניא בן חננה (סאראעץ תקמ"ד). ראה "תיקוני תר" תיקון לו ותיקון מא, שערי גן עדן בתחלתו – הערת כבוד קדושת אדמו"ר בדבור המתחיל "ואתם הדבקים", ספר המאמרים תרפ"ד עמוד רמח).

משה ירד לגאול את ישראל, ושיהיה מתנתורה על ידו כו"ל.¹¹

[ב] והנה ההפך בין תהו לתקון¹² ידוע ב"עין חיים"¹³: שהתהו לא היה בחינת פרוצופים, רק העשר ספירות היו בבחינת נקודות. רוצה לומר: נקודת-החסד, נקודת-הגבורה¹⁴ כו'. דהיינו שלא נתחלקה הספירה לפרטי פרטיית באורך ורוחב, כי אם היתה נקודה אחת בדרך כללי וקיצור מופלג – זו חסד זו גבורה¹⁵ כו'. וגם היו העשר ספירות "זה תחת זה", שהיו מפורדים זה מזה¹⁶, שהסד היה בפני עצמו וגבורה בפני עצמה, ולא היו מתפללים זה מזה¹⁷ (ולכן היו רק נקודות¹⁸ כו', דהא בהא תליא¹⁹).

מה שאין בן עולם התקון הוא שנעשו הספירות בבחינת פרוצופים: מחכמה נבנה פרוצופאבא, ומו' קצוות – פרוצופא"ו²⁰. שהוא, שנתחלקו הספירות בהתפשטות לפרטי פרטיית – מ' פעמים מ', ובכל אחד: ראש, תוף, סוף. וה' חסדים המגדילים, עד שנעשה

הא'⁷. וכן במשה פתיב (פרשתנו ב, י): "מן הנמים משיתהו"⁸, דהיינו משמטה ראשונה⁹, שהיא היתה מבחינת חסד¹⁰ הנקרא מים, ומושם "משיתהו" לשמטה דעכשיו כו'.

ועיקר ירדתם לזו השמיטה, הוא כדי לתקן העולמות. כי הם שרשם גבוהים מאד, וען היותם למעלה מבחינת נשמות דשמטה זו, דהיינו ששם נמצא הביטול הרבה יותר מאשר נמצא בשמיטה זו.

ולכן נאמר במשה "ונחנו נה" (בשלה טו, י); "והאיש משה ענו מאד כו'" (במעלותי יב, ג); וגם ראה שם נשמות גבוהות שלמעלה ממנו, כמו חנוך, למך כו'.

ולכן ירדו לשמטה זו לתקנה גם בן. שחנוך היה קודם דור המבול, שהיה העולם בתכלית השפלות, כמו שכתוב (נח ג, י): "קץ כל בשר בא לפני כו'". ולכן ירד חנוך לזה העולם – לתקן אותו שלא יחזור לגמרי לתהו ובהו, רק שיהיה מובול על הארץ לטהר הארץ, וישארו נח ויבניו קנימים בתיבה. אבל אם לא היה חנוך, היה העולם הרב לגמרי, ולא היה נשאר אף נח ויבניו. וכן

עדיין, ואף שבהכרח לומר שנמצאו בהם כל הפרטים כו' . . . והוא שנקרא אור כללי, שאינו בגדר התחלקות כלל" – ספר המאמרים תרמ"ח עמוד רי).

16. "ביאור הדברים ידוע, דהיינו מפני שהיה החשמלשלות בדרך עילה ועלול, ואף על פי שהעלול צריך לעילתו, אבל העילה אין צורך לעלול היכנו כלל, ועל כן נקרא "זה תחת זה" שהרי אין העליון כלול מן התחתון כלל" – אור התורה בראשית בדרך ג תעה, איב, עין שם).

17. "דלכאורה היה צריך להיות בחיפה, דמפני שהיו נקודות (היו בחינת אור כללי כנ"ל), לכן לא היה בהם התפללות זה מזה, מפני שהיו אורות פשוטים כו' כנ"ל, ולמה אמר "ולכן היו נקודות לבד כו'". . . יש לומר, דמפני שהיה מיעוט הכללי, היינו בבחינת רצוא ונקא, ועוררו למעלה גם בן העילוי בעצמייתו, והתמשכה היה בערך הכללי, והיינו אור פשוט וכללי ונקא, שהוא בחינת נקודות, ולא היה התחלקות זה מזה כו' כנ"ל, ודי לכינוי, בן יש לומר בדרך אפשר" – תרמ"ח).

18. (ולכן היו רק נקודות כו', דהא בהא תליא: ראה בארובה תורת חיים בראשית יב, ד).

19. (דהא בהא תליא: דמאחר שלא היה בהם התחלקות, כי אם אורות פשוטים כנ"ל, אי אפשר להיות התפללות. וכמו שאי אפשר שיתחברו אש הפשוט עם מים פשוטים מפני שהם הפכים בתכלית, כי אם מים שבאש ואש שבמים אפשר שיתחברו כו'. וכמו כן יובן בספירות דתהו, אור החסד הפשוט עם אור הגבורה הפשוט אי אפשר שיתפללו. ומכל מקום קודם שנתלבשו בהפלים דתהו היו פולם כלולים באין סוף והיו בטלים בתכלית" – תרמ"ח שם עמוד רי עין שם).

20. (ראה עין חיים שער התללים פרק ב וזה לשונו: "ובן מנקודה של חכמה נעשה פרוצופ אחד שלם מיו"ד ספירות ואז נקרא אבא, וכן מבינה נעשה פרוצופ אחד שלם מיו"ד ספירות ונקרא אבא, ומן הו' נקודות הנשברים נעשה מנוקים פרוצופ שלם מיו"ד ספירות ונקרא ו"א, ומנקודה עשירית נעשה פרוצופ שלם כלול מיו"ד ספירות ונקרא בת". עין שם ובחשבונו שם).

7. ("ויתחלף משמע לשון עבר (דהנה ליה למימר וילך), אלא פירושו שהלך מכבר בשמיטה הא' כו'". – ספר המאמרים תרנ"ח עמוד ו. ראה גם ספר המאמרים תס"ב עמוד נח, טג).

8. (ראה זה חלק ב כא, ב).

9. ("דהיינו מעולם התהו . . . וילחלחן ריש סעוה ה משמע קצת דהיינו חכמה דתהו" – לקוטי שיחות חלק ו עמוד 244. וראה דבור המתחיל "יבדבר גו' שאו את ראש" תרס"ו עמוד שט).

10. (ומה שנבאר במקום אחר דתהו הוא בחינת גבורה ותיקון – חסד, היינו לפי שהחסד דתהו הוא בחינת גבורה באמת, ובפרט כמו שנפל בשבירה כו'; וגבורה דתיקון זהו בחינת חסד באמת, שהרי זהו התיקון כו'". – ספר המאמרים תרס"ח עמוד מו עין שם. וראה ספר המאמרים תרנ"ח עמוד ו).

11. [קיצור]: בפרק זו נתבאר מה שכתוב בספר התמונה שעולם הנה הוא שמיטה הב' ונקרא שמיטת הפחד ולפניה היה שמיטה א' ממדת החסד. אמנם האריות"ל כתב דענין שמיטה הא' הוא ענין עולם התהו, ולא שהיה עולם בגשמיית כו'. וב' נשמות נמשכו משם לתקן שמיטה זו והם חנוך ומשה כו'. – אור התורה שמות עמוד עו.

12. (קטע מכאן מובא עם הנהות בספר המאמרים תרל"ג חלק א עמוד קד. תרמ"ח עמוד רט ואילך).

13. (ראה שער התללים פרק ב. ספר המאמרים תס"ה חלק א עמוד קט. מאמרי ארמי"ד תקון ענינים עמוד קסב. ובארובה בספר המאמרים אע"ד עמוד קלב ואילך. וראה לעיל כד, ד).

14. (ראה המשך תער"ב חלק א פרק רלו ואילך).

15. (נקודה אחת בדרך כללי וקיצור מופלג – זו חסד זו גבורה כו': "וכמבואר במקום אחר דספירות דתהו היו בחינת הפחד של כל ספירה, והיינו כל ספירה בבחינת פשוטות עדיין שלמעלה מבחינת התחלקות, והיינו שאינה בגדר התחלקות כלל. וכמו בוחות הנפש כמו שהן בעצם הנפש שהן בוחות פשוטים

פּרצוף, מוחין וזרועות כו'. (ובחינת התהו הוא בחינת 'עיוגולים', שהם בחינת מקיפים, וזהו כמשל המחשבה כו') (ועיין על פסוק "ויאמר מלך מצרים למלודות כו"²⁵, שנתבאר ענין זה באריכות מענין עיוגולים ויושר)²⁶.

[ג] והנה, לפי שביושר דתקון נתחלקו הספירות בפרטיות בבחינת פרצופים, לכך נמצא בהם דבר חדש, מעלה יתירה אשר לא היתה בעולם התהו בהיותן בבחינת "נקודות זה תחת זה". והיינו מה שפתיב בספר יצירה²⁷ "נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן"²⁸, שיש מעלה בסוף מה שאין בראש, שזה לא נמצא בעולם התהו²⁹ רק בעולם התקון מפני שנעשו בבחינת פרצופים.

והוא על דרך משל מכחות הנפש שבנוף: שהשכל מלוכב במוח שבראש - שהוא המעולה וראש לכל כחות הנפש; ואחר כך בידיים מתלבש כח המעשה לכתוב ולצייר ולעשות כל מלאכת אופן - שהוא כח פחות בערך לגבי כח השכל שבמוח³⁰; ואחר כך ברגלים מתלבש הכח היותר נמוך שבמעשה - כח החילוף לבר.

וכאשר נעריך הפחות בעצמן זה לזה מצד עצם

רמ"ח איברים²¹ כו'; וגם נעשה התפללות הספירות זו מזו. והמשל לשני בחינות אלו יובן גם כן בכחות הנפש שבנוף:

שרמ"ח כחות הנפש מתלבשים ברמ"ח איברי הגוף - כח הראיה מתלבשת בעיני, וכח השמיעה באזני, וכח המעשה בידיים, וכח החילוף ברגלים כו' - ובחינה זו, הוא ענין התפשטות והתלבשות כחות הנפש בכלים שהן האיברים²².

ועוד נמצא בחינה אחת הכוללת את כל פרטי הכחות המתחלקים באיברים הנ"ל ומקפת עליהם מכל צד מראשו עד רגלו, והיינו בחינת המחשבה של האדם²³. כנראה בעליל, שכאשר יבנה בצפורן רגלו - תרגיש תיכף המחשבה את הפאב. וכן כשירצה לנענע רגלו - תתנענע תיכף ומיד שיעלה במחשבתו לנענע רגלו. שמוה ראיה שהמחשבה ישנה ברגל גם כן, והיא שם בבחינת מקיף²⁴ כו'.

והנה, ענין התלבשות הכחות באיברים הוא משל לבחינת 'פרצופים' דיושר, שמתלבשים בכלים פדונגמת

- עיוגולים ויושר, הפנונה שענין עיוגולים ויושר הוא כמו שנתבאר בדבור המתחיל "מלודות" הנ"ל והיינו כנ"ל.

אך צריך עיון לומר שבתורה אור כן הפנונה, שהרי הוא אומר משל מהמחשבה ובדבור המתחיל "ויצוים" רל"ג מבואר הפנונה שהוא ספירות, היינו קו, ויש עוד נקודה שלמעלה, והמשל דעצם הנפש זהו נקודה לפי מה שנתבאר בתורת חיים בדבור המתחיל הנ"ל.

ואפשר, אם נחבר ענין עיוגולים ויושר לתהו ותקון, כמו שפתיב בדבור המתחיל "מלודות", אפשר יש לומר שהפנונה שם שהשכיבה תהה בעקודים, כמו שפתיב בפסוק שער תלמוד תורה. אך דרוק לומר. ועוד, בדבור המתחיל "מי שם" אי אפשר לומר כן . . . "עין שם פארוה ובספר המאמרים תרמ"ח עמוד ריג).

27. (פרק א משנה ה. וראה לעיל א, ב).

28. (וצריך עיון אם כוונתו שבנונה נעיצת התחילה הוא בסוף דוקא יותר מבראש המתפשט, כמו שנתבאר בדבור המתחיל "ועמדו רגליו", או ענין ההתפללות לבר, שהראש מצטרף להרגל, שזהו ענין נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן כו'. - ספר המאמרים ארמ"ר חלק א עמוד ה. ויש הפערת המוציא לאור: בהנחת כבוד קדושת ארמ"ר מותרש"ב מציין שפנת אמירת המאמר הכריע כבוד קדושת ארמ"ר מתר"ש שהראש צריך להרגל).

29. (דבעולם התהו מפני שלא יש ראש וסוף פי אם בחינת אור כללי ותפלים מועטים שזהו בחינת עיוגולים דהוה שלא יש בהן ראש וסוף פאורות וכלים כו' כנ"ל ממילא לא שייך בחינת התפללות כנ"ל פי אם העליון מתבירו משובח מתבירו" - תרמ"ח עין שם בארובה).

30. (והוא בחינת עשיה שבמות, וכמו שנתבאר במקום אחר, וכן חכמי הפתקך אומרים שהאדם עושה הצלתו בב' דברים: שכל העיוני ושכל המעשה כו' - תרמ"ח).

21. (ונראה דהוה מה שהאור עצמו היה בו ריבוי הפרטים . . . וגם היה התפללות זה מזה שזהו מצד הכלים" - תרמ"ח שם עמוד ריא, עין שם).

22. (והיינו הכחות פנימים, שהאור מתלבש בתוך הכלי בפנימיותו ולא ישנו את תפקידם, שבה הראיה מתלבש תמיד בעין ולא באזני, וכח השמיעה נמשך תמיד באזני כו', מפני שחומר העין ממויג ומורקב באופן כזה שראוי לקבל בתוכו אור הראיה, והאזני ממויג באופן שראוי לקבל אור השמיעה כו', שהכלים ממויגים בערך האור כו' - תרמ"ח).

23. (שאין לו כלי מיוחדת בנוף" - תרמ"ח).

24. (וזהו כמשל המושבחה כו' "וצריך עיון איך יצדק על בחינת עיוגולים דהוה המשל מהמחשבה; אם שהוא בחינת מקיף כנ"ל מכל מקום הרי הוא מקיף לפנימי כו', מה שאין כן בחינת עיוגולים דהוה הוא שמויג בגדר פנימי כלל, ולכן נקראים מקיפים דהוה, ענין בדבור המתחיל "וישלח" בתורה אור ובספר תס"ג, ובדבור המתחיל "ויאמר משה לא איש דברים אנכי" בספר תס"ג [אוילי צריך להיות: תס"ח] (שהוא הדיוש "מי שם פה לאדם" שבתורה אור) . .

ונראה, מה שמביא משל המחשבה, רוצה לומר שהוא על דרך כח המחשבה בבחינת המקיף ויושר, כמו כן יובן בבחינת העיוגולים, שבודאי אינו מושב, דלית מחשבה תפיסא ביה כלל כו', ומכל מקום פועל בהפנימי כו' - תרמ"ח).

25. (דבור המתחיל "ויאמר מלך מצרים למלודות" תס"ה - נדפס בתורת חיים שכוח כו' ג. ובקממות שנסמנו שם בהערה 1).

26. (בספר המאמרים תרמ"ב עמוד קמו: "ובדבור המתחיל "מלודות" מבואר ענין עיוגולים כמשל הפחות בעצם הנפש ועיוגולים הוא בחינת התהו, כמבואר בתורה אור "מי שם פה". ויש לומר שגם בתורה אור שם גם כן הפנונה המשל כמו בדבור המתחיל "מלודות" הנ"ל; בתורה אור בדבור המתחיל "מי שם" - ציון: "ענין בדבור המתחיל מלודות", משמע שמה שבבאר ענין עולם התקון והתהו

מעלה במצות מעשיות – שהם גבוהים בבחינה אחת יותר מן התורה (עם היות שהתורה היא בחינת פנימיות, והמצות הם בחינת חיצוניות – מעשה לבד), שהרי מבפנים מתלמוד-תורה לצורך הלויית הפות.

גם מצינו, שבשביל הכנסת-פלה ביטלו מקריאת שמע, כנזכר בינוקא דבלק: "בריקא דלבושיכו כו"³⁷. (אף שבקריאת-שמע יש יחידים עליונים כו). גם אמרו רז"ל³⁸: עשה דוחה לא-תעשה, כמו מילה בצרעת ושעמנו בציצית³⁹. אשר כל זה הוא מפני שיש מעלה במעשה – שהוא בחינת נה"י, בחינת "רגליו", מה שלמעלה גם מהכמה-עילאה.

ולכן גם הדייט שבש"שאל המקיים איזו מצוה מעשיית בלי פוננות וסודות, רק מפני שפך צוה הקדוש ברוך הוא, ויכל להיות שיהיה זה יקר בעיני השם בבחינה אחת – מפנה פוננות והשגות שבצדיקים כו. כי יש בחינת מעלה⁴⁰ יתירה בבחינת "תמכין דאורייתא"⁴¹ יותר מ"עניי העדה"⁴², כנ"ל במשל הרגל לגבי הראש כו. (ועל דרך זה אמרו רז"ל⁴³: "גדול העושה צדקה בסתר יותר ממושה רבינו". וכמו שנתבאר במקום אחר).

וזהו דוקא מצד עולם התקון, שישם נעשה בחינה זו ד"נעוץ סוף כו", והיינו לפי שבתקון הוא רבוי הפלים, ומצד הפלים דוקא נמצא בחינה זו כנ"ל. מה שאין פן בתהו היו האורות מרובים והפלים מועטים – לא היה בחינה זו כו⁴⁴:

מהותן כמו שהם קודם התלבשות באיברים, ודאי ימצא שבה השכל הוא מרום ונעלה לגמרי בכל מכל כל מבח המעשה שבדיים ורגלים כו, כי הוא כח מפנימיות הנפש, ונעלה מעלה מן כח ההלוקד שהוא רק מחיצונית הנפש.

אמנם בשנתלבושו בכלים – כח השכל בראש וכן ההלוקד ברגלים – אזי ימצא מעלה ברגל שאינו בראש; שהרי הרגלים מעמידים את הראש ומוליכים אותו ממקום למקום, ואין נמצא כח זה בראש כלל; הרי "נעוץ תחלתו בסוף וסוף בתחלתו", שיש מעלה בהסוף שאינו בהראש כו, וזה בא דוקא מצד התלבשות הכח בכלי הרגל דוקא³¹:

והנמשל יובן – ההפרש בין עגולים-דתהו ליושר-דתקון:

דשם בתהו היו "זה תחת זה", ולא היו בבחינת פרצוף, על פן לא היה נמצא בחינה זו ד"נעוץ סוף כו"³². אבל בתקון, שנתלבושו בכלים רבים, בבחינת פרצוף, אזי נעשה בחינה זו מצד הפלים, שיש ברגל מה שאין בראש כו.

וכדונמא זו ד"נעוץ סוף בתחלתו", שהוא ענין "מבלי³³ אשר ימצא ראש וסוף"³⁴, שיש מעלה בסוף מה שאינו בראש³⁵, יובן גם פן במצות (שהם גם פן בחינת תקון, כמו שכתוב (קת"י, יד): "זאת התורה אדם"³⁶), שיש

37. פטור מן המצוה. אמרו ליה: ברי, כמה ידעת? אמר ליה: בריקא דלבושיכו ידענא, כד קריבנא לגבייכו".

תרגום: "אמרו: . . . והיום השתדלנו יחד עם חתן ופלה שלא היו להם צרכים והיו מתאחרים להדונו, ולא היה אדם שישתדל עליהם, ואנו השתדלנו בהם ולא קראנו קריאת שמע בעונתה, ומי שעוסק במצוה פטור מן המצוה. אמרו לו: בני, איך ידעת? אמר להם: בריח לבושכם ידעתי ששקרבתי אליכם".

38. (ראה שבת קלב, ב, ובמות ג, ב, ד, א).

39. (בתרל"ג ובתרמ"ח: "מבמלים מצוה שאי אפשר להתקיים על ידי אחרים").

40. (פי יש בחינת מעלה צריך להיות: וכן יש מעלה – הנחת פבור קדושת ארמו"ר מותרש"ב נשמתו עדין נעקקה ב"היום יום" כ"ג טבת).

41. (ראה הקדמת היורה ח, א).

42. (לשון הכתוב שלח טו, כד).

43. (בבא בתרא ט, ב, ראה ספר המאמרים תרל"ג בדרך א עמוד קיח. תרמ"ח עמוד ריו).

44. [קיצור פרקים כ"ג]: נתבאר ההפרש בין תהו לתיקון – שהם עיגולים ויושר, פי עולם התהו היה עיגולים, והוא שבתהו היו נקודות זה תחת זה; ותיקון – פרצופים, כמשל רמ"ח כחות הנפש כשהם ברמ"ח אברי הגוף; זה

31. (ראה אור התורה בראשית בדרך ו תרכ"ו, ב, וראה ספר המאמרים תרל"ג חלק א עמוד קטו).

32. ("הנעוץ ספירות דעגולים אין להם קשר וחבור זה לזה, שכן זה תחת זה כו, ופאשר יהיה האופן בתוך האופן" שאין אהר נוגע לתבירו כו, אלא כל עילה טובב ומקוץ לעילתו כעניול הכתר שסובב ומקוץ לעניול החכמה, ולעולם אינו נוגע עניול הכתר בעניול החכמה, רק בבחינת מקוץ ובבחינת ריחוק והבדלה כו, וכן עניול החכמה לעניול הבינה כו". – ספר המאמרים אעת"ר עמוד קלו. עין שם).

33. (קת"ה ג, יא: "מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלוקים בראש ועד סוף").

34. ("דעם היות שיש בהם בחינת ראש וסוף בעצם, הנה התחללות הוא באופן קוה שהסוף משלים את הראש והראש מקבל ממנו כו". – ספר המאמרים אעת"ר עמוד קב).

35. (ונמצא כי בבחינה זו הסוף הוא הראש כו". – תרל"ג, תרמ"ח).

36. ("שנמשלו התורה ומצות לבחינת אדם". – תרל"ג, תרמ"ח).

37. (והר חלק ג קפו, א: "אמרו: . . . וימא דא אשתדלנא בתדי חתן ופלה, דלא היה לון צרכיהו, והו מתאחרן לאודונוא, ולא היה בר גש לאשתדלנא עלייהו; ואנו אשתדלנא בהו, ולא קרינו קריאת שמע בעונתיה, וימאן דאתעסק במצוה

להכיל, מה שאין פן בתקון הוא מיעוט האורות ורובי הפלים. וגם זה אמת, אלא שעם כל זה יש מעלה יתירה בתקון מצד הפלים, כנ"ל בענין "נעוץ סופן כו". :

[ה] והנה, השם יתברך השיב לו (פרשתנו ד, יא): "מי שם פה לאדם?.." הלא אנכי הוי"ה".

פירושו: אמת אתה אומר שאתה "כבד פה", שאין לך פלים כאלו הנמצאים בתקון, ש"נעוץ תחלתו בסופו", ומצד שרש נשמתך אתה "כבד פה", שאין השכל יוכל להתלבש בכלי הפה כו',

אך "מי שם פה לאדם"? - בניקוד קמ"ץ - רומז על האדם הידוע⁴⁶, היינו בחינת אדם - דאצילות - שעל הפסא⁴⁷, שהוא שם מ"ה - בנימריא אדם⁴⁸, שהוא בללות התקון בנודע. וענין כלי הפה הוא הממשיך אור מקור, כמו שכתוב ב"פרי עץ חיים"⁴⁹, שעל ידי הברכה של המצוה נמשך בחינת המקור⁵⁰, ועל ידי המצוה עצמה נמשך האור פנימי (פי הכל הפה נעשה בחינת אור מקור. וענין בתניא פרק ה).

ולכן בתפילין של ראש נחלקו הספרדים והאשכנזים⁵¹ אם יברכו עליה ברכה מיוחדת, מפני שהמקור דתפילין של ראש גבוה מאד, על פני⁵² מנהג ספרד שלא לברך, דסבירא להו שאי אפשר להמשיך המקור שהוא כו'; והאשכנזים סבירא להו דיכולים להמשיך.

על כל פנים למדנו, דכלי הפה הוא הממשיך האור מקור כו'. והו שכתוב "מי שם פה לאדם"? בלומר, מי האציל כלי הפה שהוא כלי שממשיך אור מקור - מי האצילו לאדם דתקון?

[ד] והנה כבר נתבאר, שגשמת משה היתה משמטה א' ונמשכה לעולם התקון. והוא היה מבחינת חכמה, שהוא בחינת ראיה, כמו שנאמר בו (ברכה לג, כא): "וירא ראשית לו". לך, כשראה משה בבחינת ראיה ממש בכל עולם התקון דאצילות, שירד ונמשך בו מה ש"נעוץ תחלתו בסופו" וסופו בתחלתו, שזה היה בעיניו דבר חדש ממש, שהרי לא נמצא זה בעולם התהו כו' - נתפלא מאד על זה.

ולכן השפיל עצמו נגד הנשמות דעולם התקון ואמר (פרשתנו ד, יא): "ש"לח נא ביד תשלח כו", כי יש בהם מעלה יתירה יותר ממנו מצד הפלים דתקון ש"נעוץ סופן כו", מה שאין פן אצלו ששרשו מתהו.

וזהו שאמר "פי כבד פה וכבד לשון אנכי" - רוצה לומר: ששרשו מתהו שעם היו האורות גדולים ולא היו יכולים להתלבש בכלים. וזהו ענין "כבד פה" - שלא היה יכול להשפיע אור שכלו לתוך כלי הפה, וזה היה בעיניו חסרון גדול. ומעלת התקון שהפלים מרובים להכיל האורות - נפלאה ויקרה בעיניו, על פן אמר "שלח נא ביד תשלח", דהיינו מי שהוא מעולם התקון. כי בתקון נמצא מעלה יתירה מצד דבר שנתחדש שם ד"נעוץ סופן כו", והיינו דוקא מצד הפלים דתקון כנ"ל, ואין זאת אצלו, שהרי הוא "כבד פה כו" - זה היה מענת משה רבנו עליו השלום, שהשפיל את עצמו מאד להיותו עניו מכל האדם⁴⁵ כו'.

(ובאמת היא מעלה אצלנו מה שהיה "כבד פה", שהרי סיבה זו הוא מצד רבוי האורות - שלכך לא יכלה הכלי

50. (באגרות קדש כבוד קדושת אדמו"ר חלק ב עמוד נה מציון על זה: "מקור - אין הפירוש סובב ומקור למעלה בבחינת מקום חס ושלום כי לא שייך כלל בחינת מקום ברוחניות אלא רוצה לומר סובב ומקור מלמעלה לענין בחינת גילוי השפעה . . . ההשפעה שאינה בבחינת גילוי אלא בהסתר והעלם ואין העלמות משיגים אותה אינה נקראת מתלבשת אלא מסתתרת וסובבת (תניא פרק מה. וראה תורה אור דבור המתחיל "הנו רבנן מצות נר תעשה" סעיף ו) [נשם: והוא בחינת שלמעלה מויו והתארה המושגת להם, לפיכך אין נמשכת בבחינת גילוי כי אם על דרך הראיה על ידי אספקלריא שאינה מאירה, שאין מושג המהות של הנראה, רק על דרך "כבוד הנביאים אדמה כו").

51. (מור ושלחן ערוך אורח חיים סימן כח סעיף ה.

47. "צריך עיון, על פי זה - איך יתבאר הדין דאם שח בין התפלה לתפלה יברך על של ראש, דאם אי אפשר להמשיך האור, הרי גם אם אי אפשר לברך. - נתבאר בארוכה באגרות קדש שם. וראה תורת חיים שמות עמוד קלו. ספר המאמרים תש"ג עמוד 15).

52. (בספר המאמרים תקס"ה עמוד קפג נוסף כאן: "אם יוכל להמשיך אור מקור דשל ראש מפני שהוא גבוה מאד נעלה").

[אולי צריך להיות: תהו -] ממשכה מספתי; ומצד התלבשותו בכלים נעשה בחינת "נעוץ תחלתו בסופו" וסופו בתחלתו" מפלי שצמצא ראש וסופו כו'; יש מעלה ברגל מה שאינו בראש, וכן במצות מעשיות כו', ובחינה זו לא היה בתהו, רק בחינתו מצד רבוי הפלים [קצור פרק ב - עד תיבת "מקפת"]. - אור התורה שמות עמוד עו [הקרות כבוד קדושת אדמו"ר שם].

45. (בתעלותך יב, ג: "האיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה").

46. (ראה אור התורה יתרו עמוד תשפג. ספר המאמרים תרל"ד עמוד צו. תרע"ח עמוד קלג).

47. (והקאל א, כו: "ועל דמות הפסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה").

48. (ראה תקוני זמר בהקדמה. פרדים ערך אדם. עין חיים שער התקון (שער י) פרק ג. שער רחל ולאח (שער לח) פרק ב. לקוטי תורה להאר"ל שער הפסוקים בראשית ג, ב. מאורי אור א, קסו. לעיל ל, א. לקמן סה, ד. לקוטי תורה אמור לו ג, לה, ג. תצא לה, ב. תורת חיים בראשית מ, א. נתבאר באור התורה יום הכפורים עמוד א'תקס. פלה הרמון וקרא עמוד ח).

49. (ראה לקוטי תורה פמודר ת, ד. חקת נו, א. ואתחנן יא, א).

ב) "ארוממך [...] פי דליתני" – איך דורך ש'הוא בחינת דבור ה'יה כלול באדם הראשון – בחינת חכמה כו', והוא פגענון "כבד פה". וגילוי בחינת הדבור – בחינת דוד – זהו עגנון "מי שם פה לאדם הלא אנכי", והו בחינת "ארוממך", עומק רוב" כו', עיני שם.

וכדונמא⁵⁵ זו היא מה שנתבאר במקום אחר מעלת מצות דרבנן:

פי הנה, רמ"ח מצות-עשה – רמ"ח איברים, היינו המושבת אורות בכלים. מה שאין פן שפ"ה לא-תעשה – שפ"ה גידים, הם בחינת אורות שלמעלה מהתלבשות בכלים ואיברים. לכן אין בלא-תעשה "קום ועשה". והיינו פגענון אורות דתהו שלמעלה מאורות דתקון, לכן אי אפשר לכלים להכילם.

אבל במצות דרבנן, שהם גם פן מבחינה זו דלא-תעשה, ומכל מקום מתלבשים ב"קום ועשה"⁵⁶ – בכלים, לפי ש"בינה יתירה כו"⁵⁷, וכך נאמר למשה: "אנכי אהיה עם פיך" – שגם אורות שמבחינת תהו יתלבשו בכלים דתקון בנ"ל⁵⁸). :

"הלא אנכי הו"ה" – בחינת עצמות אור אינוסוף, שרש תקו וחוט דאור אינוסוף ברוף-הוא, המקור לכל אורות פנימיים ומקיפים כו'. ואם פן ממני לא יבצר מאומה, "ואנכי אהיה עם פיך" (שם, יב) גם פן.

פירושו: אף שמצד שרשך מתהו אין לך כלים פאלו, אבל "אנכי הו"ה" שעשיתי את הכלים דתקון ואת עולם התהו, אני יכול להפך הדבר, להתערב בחינת תהו ותיקון יחד, היינו המעלות דשניהם – שיהיו האורות מרובים כמו בתהו כו'; וגם בחינת המעלה דתקון, שיהיו הכלים מרובים מאד, ואז יהיה "נעוץ תחלתו כו".

וזהו ו"אנכי אהיה עם פיך": שהגם ששרשך מתהו, עם פל זה יהיו לך כלים דתקון, ובפרט בלי הפה שעל ידו נמשכו האורות מקיפים כו', ויהיה אם פן בך שני המעלות. והיינו, מפני שכמו ש"נעוץ תחלתו בסופן" כך "נעוץ סופן בתחלתו", לכך יוכל להיות נמצא מעלת התקון אף בתהו כו', לכך יתחברו יחד כו.⁵⁹

(ועיניו⁵⁴ מה שנתבאר במקום אחר על פסוק (תהלים ל,

על פסוק "לרוע הארץ כו" [פנראה הוא דשנת חקס"ב הנדפס בסוף ספר טעמי המצות להצמח צדק], ונחבאר שם גם פן ענין התחברות אורות דתהו בכלים דתיקון שזהו יסוד תכלית העבודה" – אור התורה שמות (שם).

56. "ויקה יש לתרץ מה שלא נמנו פקוה גזרות וכו' דמדרבנן אף שאין להם עיקר מן התורה". הערת פבוד קדושת אדמו"ר בדבור המתחיל "מאי פברך" – ספר הפאמרים ח"ת"ש עמוד ער).

57. ("באשה יותר מבאיש" – נדה מה, ב).

58. ועיני לקקו על פסוק "זה שמו".

53. קיצור פקדים דיה: נחבאר, דלכך משה שקה מתהו, שאורות מרובין והכלים מועטים, על פן היה "כבד פה", ולחיות שהכלים דתיקון יש בהם מעלה נפלאה לכך אמר "שלח נא ביד תשלח" יהיה מי שיהיה מתקין כו'. והשם יתברך הקיבו "מי שם פה לאדם" דתיקון – "הלא אנכי" – עצמות אור אין סוף, ואם פן "אנכי אהיה עם פיך" שיהיה בך מב' המעלות אורות דתהו וכלים דתיקון. – אור התורה שמות עמוד עו.

54. (תבא בסוגרים – תבנת אדמו"ר להצמח צדק. ראה דרך מצותיך מצות מיני מלך קט, א).

55. ("ולתבין זה היטב בענין הנ"ל שיש בכלים מעלה יתירה מפאורות – תמצא

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

בתשובה ומע"ט בעוה"ו דוקא כו') כנ"ל הנה אז נק' כנ"י בשם אחות קטנה כו' דהנה ידוע דהחכ' נק' אחותי כמו אמור לחכ' אחותי את כו' ויש בחכ' ב' מדרגות א' בבחי' הגדלות דח"ע הנ"ל שהוא פנימי מעמי המצות כו' והוא בבחי' יחוד העליון הפנימי בפנימיות דאו"א בפנימיות התו"מ וכמו וגם אמנה אחותי בת אבי כו' וכתוב מי יתנד כאח לי יונק שדי אמי כו' שזהו בחי' פנימיות התורה שנק' כנ"י אחותי רעיתי כו' ומדרגה הב' בבחי' חכמה הוא בבחי' קטנות דחכ'

(כד) וזהו שא' אשר אנכי דלא ידע ליה בר איהו כו' בחי' מהו"ע ממש הוא אשר אנכי מצוך לשון צוותא והוא התקשרות וחבור ע"י מצות כפ"מ (והיום דוקא כמ"ש דיפה שעה א' כו'). ובכל זה יובן מה שא' אחר אם יתן איש כו' אחות לנו קטנה ושרים אין לה כו' דהנה אחר שבזו יבזו לכל הון ביתו דאיש העליון בעבור בחי' האה"ר דכל מאדך שאו הנפש מתאחדת ומתקשרת במהו"ע ית' ממש (ע"י מ"ר שתעלה לנפש יותר ממקור חוצבה שע"כ א' יפה שעה א'

דקטנות דעכשיו נק' אחות קטנה לע"ל תתגדל ביותר ותהיה א"ח עמ"ב והוא ע"י העלאת הבידורים דחכ' דתשבוע"פ דוקא וע"כ אז תתגדל ביותר מח"ע ויהיה עיקר הדבור בה דוקא יותר מתשב"כ (שעכשיו עיקר הדבור בח"ע דתשב"כ כמו ויאמר ה' אל משה לאמר כו') משום דנקבה תסוכב גבר בכפלים מקומת המשפיע כמו"ש ואולך אחכם קוממיות כמו אין לך טפה כו' שאין טיפיים עולים כנגדה בבחי' או"ח כו' וכענין פי שנים ברוחך אלי וזהו כיום שידובר בה שממנה יהיה עיקר הדבור שנק' דבור מקורי כמו פועל יוצא כמו ודבר דבר וד"ל. והיינו ענין הנ"ל בבחי' אה"ר העצמית דכל מאדך שע"י בחי' מ"ר כמו"ש כיום ההוא יצאו מים חיים כו' הרי נעשה בחי' מקבל לבחי' אה"ר שבעצמות ממש שנק' חסדי ממש שז"ש נקבה תסוכב גבר כו' ותהיה נק' ארץ חפץ חפצי בה שלמעלה מח"ע דהון ביתו וז"ש אחות לנו קטנה עכשיו כנקודה די' בקיום המצות בפ"מ לבד בלא כוונה וטעם כנ"ל שבאה"ר הנ"ל אבל לע"ל מה נעשה לאחותנו שתתגדל ביותר והוא שיומשך בה אה"ר שבמהו"ע ית' ממש וזהו כיום שידובר בה שיומשך בה כל בחי' פנימית ועצמות דא"ס ב"ה ואז ממילא ממנה יהיה עיקר הדבור בתכלית הגדלות דחכ' למעלה יותר מח"ע דעכשיו שזהו כל הון ביתו דאיש העליון לפי שתהיה עמ"ב כנ"ל וד"ל:

שאינה רק בבחי' נקודה א' בלתי התחלקות לע"ס שהוא בבחי' הביטול דבחי' מה דחכמה כמו מה פשפשת מה ידעת כו'. וזהו כמו"ש והחכ' מאין כו' כמו שהיא בבחי' האין דכתר שכלול' שם בתכלית הביטול בלתי נרא' כלל לבחי' יש ודבר מה כו' והיינו לשון אחות שהוא ענין היחוד והתכלול' כמו איחוי אלכסנדריא כו' וכמו כל הקרעים כו' ומאחה כו' שמתאחדת מאד כמקורה כמו עד"מ נקודת החכ' כמו שהיא כלולה בעצם כח המשכיל בבחי' ההעלם עדיין כו' ואז נק' קטנה דוקא בבחי' הקטנות דנקודה די' לבד כמו"ש בזהר ע"פ שחורה אני ונאווה כו' דאזעירת גרמה כו' והיא הבא' עתה בתורה הנגלית לנו כחיצוניות מאד כו' וע"כ ממילא שדים אין לה שאינה ראויה ליחוד משפיע ומקבל כו' ואין בה להיות בחי' משפיע בפנימית התורה שנק' חלב שזהו ענין שדים שעשה דדים במקום בינה כידוע שמצד בחי' הקטנות שבחכ' כשכלולה למעלה בבחי' אי"ן שדים אין לה להשפיע פנימית התורה ואינה ראויה ליחוד כלל משא"כ כמ"ת שנאמר רבבה כצמח כו' שדים נכונו ושערך צמח שזהו קבלת תורה הנגלית עם בחי' הנסתר כו' וכענין אידי דטרוד למבלע לא פליט מעוצם הביטול במקור' כו' שזהו שנק' מה דחכ' מה פשפשת כו' אבל מה נעשה לאחותנו זו דקטנות החכ' כיום שידובר בה להיות דנעוץ תב"ס דוקא שבחי' ח"ת



ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - מה יפו פעמיך

הענין הוא דידוע הוא שהת"ת עולה עד הכתר פי' שהוא בחי' אין כמו בחי' אין של המקיף הנק' כתר על כן יש בכח התפארת להגביה ולהעלות מהות הדבר משפלות לעלי' שהרי אנו [רואי'] שהגוונין (של הלבוש שהם עיקר התפארת) אינו עצם מהות הדבר והוא בחי' אין לבד ועל ידי הגוונין יוגבה ויתעלה מהות הדבר, אין זה כ"א מחמת הארת הכתר שיש בתפארת, כי הגה המקיפים שורים על הלבושים כי שרשם הוא מהמקיפים אלא שנתגשמו כמו"ש כמ"א על כן יש הארת התפארת בהלבושים עד שיפארו את האדם ויתעלה על ידם בתכלי' העליו והיופי שבלבושים אינו הלבוש עצמו אך הוא שרש הלבוש כמו שהי' בבחי' מקיף כו' וזהו עליית הלבוש כאשר יתראה בו היופי והתפארת כי כל ת"ת הוא מעלה בבחי' התנשאות ויוקר מופלג כנ"ל, וזהו

ג. ועתה יש להבין ענין מה יפו פעמיך מהו היופי של ההילוך כי פי' פעמיך היינו ההילוך לבד, ומ"ש בנעלים הוא ענין ב' לומר שההילוך עם הנעלים יפה ביותר מיופי ההילוך מצד עצמו, אבל עכ"ז ההילוך מצד עצמו יפה ג"כ. ויש להבין מהו ענין היופי שבהילוך, כתיב עון והדר לבושה, פי' כי אנו רואים בלבושי' הגשמי' שבאדם, הגם שהלבוש הוא נפרד לגמרי ממהות האדם הנה יבא לגוף האדם ע"י הלבושים יתרון מעלה מה שלא הי' מוצאו ע"י עצמו, והוא הפאר ותפארת שיתפאר ויהי' הדר מאד ע"י לבושים נאים כידוע, והרי ע"י הפאר ההוא נתעלה בנופו מאד והי' לאיש אחר ממש וגם הוא חשוב ונכבד בעיני כל רואה מה שלא הי' מוצא עילוי זה וכבוד זה לנפשו וגופו מצד עצמו, וי"ל מהדין כח זה ללבושים הנפרדים, אמנם

וזהו ענין הפנימות שבין הסנפירים ע"ש והנה בחי' ההפסק הוא ענין השוב) ועד"ז הוא ענין ממי ולא ממי אלא שהוא לפני האצי' ובאמת בחי' ר"ש שרשו גבוה יותר מבחי' מטולמ"ט כי מבחי' מטולמ"ט הוא שרש התהוות הכלים בנין הנוק', והיינו ענין מרקדין לפני הכלה שהרקידה יש בו עלי' וירידה בכל הגע והוה רמו על עלי' המל' הנק' כלה, וזהו ענין היופי בהילוך פעמי' כי הנה כל יופי הוא דוקא מהתכללות כמה דברים יחד כמו בנוונין שנוון א' לכן או אדום או ירוק לא יתכן לקרותו יפה כ"כ אבל כשיש גוונים הרבה על הבגד כלולים יחד נק' יופי מחמת מויגת הגוונים כ"ש כשהם במדה נכונה כפי הנאות ועד"ז גם בכלי זמר עיקר יופי הניגון כשיהי' ממויגת קולות הרבה משונים זמ"ז כמו חדה ומרירות וכשיהיו יחד בניגון א' יהי' נערב לקול השומע משא"כ קול א' פשוט אין בו עריבות כ"כ. וכעד"ז גם למעלה בענין עלי' המל' אם היה העליה רק בחי' הסתלקות לכד לא היה יתכן לשבח בו יופי כ"כ אבל להיותו כלול מירידה ג"כ ושניהם במדה נכונה כפי הראוי לא לגרוע ולא להוסיף לכך משבח הכתוב מה יפו פעמיך שהילוך פעמי' של המל' מצד עצמן בעלי' וירידה יפים ביותר, עד"מ כמו שמשבחים לא' ביופי הרקידה שיוכל לבוין (הטאק) ר"ל שתנועת רגליו יהיו מכונים לתנועת הניגון שהרי הניגון כלול מתנועות עולות ויורדות כנ"ל ככה יהיו נוסות תנועות וקול היוצא מהכאת רגליו אם לשמחה או למרירות וכשמכוין הטיב נק' יופי, כך עד"מ ענין היופי בעליית המל' שהעלי' מצד עצמה יפה ביותר להיותה כלולה מירידה ג"כ בבחי' ר"ש. וזהו שאומרים כלה נאה וחסודה פי' חסודה כבר נת' לעיל פ"ב שהוא כשהשושבין שלה רוצה להעלותה לאצי' מזכיר אך שהיא חסודה והוא מעלת הלבושים ששרשם מחסד עליון כנ"ל ובחי' נאה הוא השושבין השני המעלה אותה שמוכר שבחה ויופי ההילוך שלה מצד עצמו וזלת הלבושים שהוא יפה ג"כ והוא התנועה הפנימי' והוא התפארת העצמי לכד תפארת הלבושים שהוא ענין חסודה כנ"ל:

ענין היופי בנעלים פי' כי כאשר הלבושי' מוכסי' על המל' להסתירה ולהעלימה בעולמות דבי"ע אינן יפים כלל אדרבה כתיב אל תראוני שאני שחרחרת כו' אך כשהיא עולה בתכלית העליון באצי' (וגם הלבושי' מתבררי' ומגיעי' לשרשם דתהו כדלעיל פ"ב) אז הלבושים בבחי' התפארת והיופי שבלבושים כנ"ל והן משבחין ומעלין אותה בעליו היותר גבוה מכמו שהיתה תחלה (באצי' קודם ירידתה בבי"ע ללבוש לבושי נוגה לבררם) וא"כ הגם שהנעלים היו בחי' לבוש שק מתחלה נעשי' יפים ביופי ות"ת העליון שניתן בלבושים וכת' מה יפו פעמיך בנעלים שהנעלים יתנו תוספת יופי לה כו' וד"ל. ועתה יש להבין ענין היופי הב' שהוא היופי דפעמיך שפעמיה יפים מצד עצמם מלבד היופי דנעלים כנ"ל, והענין הוא להיות כי עליית המל' הוא בבחי' ר"ש ששרשו מממי ולא ממי כו' כמו טבע האש שהסתלקותו למעלה אינו הסתלקות לבדו אלא כלול מהסתלקות והתפשטות ר"ל עלי' וירידה שהרי מתנענע בהסתלקותו והיינו לפי שהוא עולה וחוזר מעט וחוזר ועולה וכו' ומזה בא הנענוע משא"כ ההסתלקות לבדו שאינו כלול מירידה הוא שעולה בבת לגמרי ממטה למעלה, והנה אופן העלי' של המל' מבי"ע לאצי' אינו בבת א' ובבחי' הסתלקות לכד, אלא בבחי' שכלול מירידה ג"כ הגם שהעיקר הוא העלי' שהרי עולה מבי"ע לאצי' אבל בכל עלי' ממדרגה למדרגה יהיה אח"כ ירידה קצת ואח"כ חוזר ועולה ביותר וזהו בחי' רצוא ושוב שהגם שהעלי' בחי' אור חוזר וגבו רשפי אש הוא כלול מבחי' השוב ג"כ, (וכמ"ש במ"א בענין הקניגיד דלעתיד שישחוט הליותן את שור הבר כסנפיריו ואי' במדרש פ' שמיני והלא פנימה היא אלא שאמר הקב"ה תורה חדשה מאתי תצא ששחיטה זו כשרה, ונת' שם הענין לפי שבכל עלי' שהיא ממטה למעלה במדרגות רבות רוממות ועו' צריך להיות הפסק בינתיים שאחר שעלה מדרגה והיכל א' עד"מ ינוה שם עד שיתאחד עם מהות אותו ההיכל והעולם שעלה בו ושוב יעלה אח"כ בבחי' גבוה יותר כו')

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

ששה משמותם

שמחת לבו וארז"ל ביום התונתו זו מ"ת וכיום שמחת לבו זה בנין ביהמ"ק שיבנה בב"א, ויש בחי' עטרה לבחי' חתונתו ובחי' עטרה לבחי' שמחת לבו, וי"ל למה נק' בנין בהמ"ק

(ב) ועתה י"ל ענין חשן ואפוד שהוא בחי' העלאת האבנים, והענין הוא דהנה כתי' צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום

רוח שהוא בחי' רוח חיים שבחלל הימני וכמ"ש ונחה עליו רוח הוי', ושם אלקי' הוא בחי' חלל השמאלי כו', נמצא שע"י הקרבן נעשה התחברות בחי' רוח החיים שבחלל הימני עם חלל השמאלי שהוא בחי' שם הוי' עם שם אלקים שזהו ענין התחברות סוכ"ע בממכ"ע. וזהו שבהמ"ק נק' שמחת לבו, דהנה שמחה גורם פתיחת הלב שהוא בחי' התחברות רוח החיים עם בחי' הדם שבחלל השמאלי, והיינו כי פעם נאמר ויתעצב אל לבו עצבות הוא היפך שהוא גורם קמיטה וכיוון הלב שאז אין בו בחי' התפשטות רוח החיים, וזהו שנא' שם לא ידון רוחי באדם לעולם דהיינו שלא יהי' מאיר מבחי' רוח החיים שהוא בחי' שם הוי' בשם אלקים לפי שנאמר שם ויתעצב אל לבו, וכמ"ש במד"ר ע"ז משל למלך שבנה פלטרין ע"י אדריכל לא ערב לו, על מי יש לו להתרעם לא על האדריכל, כך בריאת העולם הי' ע"י הלב שהוא בחי' שם אלקי' ל"ב אלקי' שבמעשה בראשית וכמ"ש שם במדרש במי נמלך בלבו נמלך, שהלב הוא בחי' האדריכל, ולכך ויתעצב אל לבו, שדור המבול גרמו שיהי' ויתעצב אל לבו, שלא יהי' מאיר מבחי' רוח שהוא בחי' שם הוי' שהוא בחי' סוכ"ע בממכ"ע וכמ"ש לא ידון רוחי אלא ההנהגה יהי' ע"פ שם אלקי' לבד כו', אך בהמ"ק הוא בחי' שמחת לבו שגורם פתיחת הלב שיהי' נמשך המשכה מבחי' שם הוי' בלב שהוא בחי' שם אלקי' כו' וזהו ע"י קרבנות כו'.

[לפע"י ב' שנתבאר שם שבהמ"ק הי' בחי' שמחת לבו פתיחת הלב, היפך דור המבול שגרמו להיות ח"ו ויתעצב אל לבו שלא נמשך שם הוי' בשם אלקים, אבל בהמ"ק הי' שמחת לבו פתיחת הלב המשכת שם הוי' בשם אלקים ע"י קרבנות. ולכאורה צ"ע ממ"ש על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת מיום הוסדה, וצ"ע ואולי י"ל שזהו מצד מוחין דגדלות לכן הגם שעל אפי ועל חמתי מ"מ הי' נמשך גילוי אלקות ע"י הקרבנות ריח ניחוח להוי', וכמ"ש מזה במ"א, וא"כ י"ל שאינו סותר כלל שי"ל שנמשך שמחת לבו ש' אלקי' ע"י התפשטות רוח החיים הוא בחי' רוח הוי' וע"י המשכת סוכ"ע בממכ"ע נמשך שמחת הלב, ומצד בחי' מוחין דגדלות הגם שהי' ידוע לו ית' שמחמת זה על אפו ועל חמתי הי' העיר מיום הוסדה מ"מ מצד מוחין דגדלות לא עירב שמחת הלב ע"י המשכת רוח הוי' כו'].

שמחת לבו. והענין הוא דהנה הקב"ה נק' לב וכמשארז"ל במד"ר שה"ש ע"פ אני ישנה ולבי ער היכן מצינו שהקב"ה נק' לבן של ישראל שנא' צור לבבי וחלקי אלקי', וזהו לבבתי אחותי כלה, שכנס"י עושין לו לבחי' לב. והענין הוא דהנה כמו למשל הלב באדם הוא באמצע הגוף ויש בלב שני חללים חלל הימני מלא רוח וחלל השמאלי מלא דם שהדם הוא הנפש, והיינו שהתלבשות הנפש בדם היא, והנה התהוות הדם הוא מהמאכלים שאדם אוכל ושותה ונתברר בקיבה ואח"כ נתברר עוד בכבד, ואח"כ עולה מהכבד ללב, ואעפ"י שיש פרסא המפסיק בין לב לכבד שהוא בחי' חצר הכבד אעפ"י ע"י עורקים עולה הדם מהכבד ללב, ואח"כ לבא פליג לכל שיפין שנמשך הדם לכל האברים ונותן כח וחיות בכל האברים ע"י גידי הדם כו', והנה מהלב עולה הדם גם למוח ועי"ז נמשך המשכה מהמוח ללב שהוא בחי' רוח החיים שבחלל הימני שנמשך מהמוח ללב, נמצא שעיקר הלב הוא שנתחבר בו רוח החיים עם הדם כי הדם הוא הנפש שהוא בחי' התחברות רוח ונפש כו'. וכך למעלה שהקב"ה נק' לב היינו שהוא ג"כ התחברות רוח ונפש שיש למעלה ג"כ בחי' רוח ונפש וכמ"ש נשבע ה' בנפשו, והר סיני עשן הוא בחי' עולם שנה נפש, שנפש הוא בחי' אחרונה שהוא רק בחי' החיות של עולם ושנה בחי' כי הדם הוא הנפש כו'.

והנה כמו במשל לב האדם בחי' הדם שבחלל השמאלי נמשך מלמטה למעלה דהיינו מבחי' בירורי המאכלים, כמ"כ למעלה בחי' נפש שהוא בחי' חיות של עולם ושנה הוא נמשך מלמטה דהיינו מבחי' הקרבנות שהי' בבהמ"ק, דהנה שרש הקרבן נמשך מבחי' חיות שבמרכבה, בהמה נמשך מבחי' פני שור שבמרכבה ועופות נמשכו מבחי' פני נשר שבמרכבה, והנה עי"ז שהי' הכהן מקריב את הקרבן הי' מעלה אותו למעלה לשרשו בבחי' חיות שבמרכבה ועי"ז נעשה והחיות נושאות את הכסא שהוא בחי' כסא הכבוד שהוא בחי' לב, כי כבוד בנימי' לב שהוא ענין ל"ב פעמים אלקי' שבמע"ב שהוא בחי' לב שהוא מקור להחיות העולמות כו'. והנה אח"כ עולה מהלב למוח, ועי"ז נמשך המשכת רוח החיים מהמוח בחלל הימני שבלב, זהו ענין מה שבקרבן נא' ריח ניחוח להוי' שע"י נעשה המשכה מבחי' שם הוי' בשם אלקי' שהוא בחי' לב, כי שם הוי' נק' בחי'

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

שופטים ושוטרים תתן לך, שבת פרשת שופטים, תער"ג

ואדרבה מביא לידי כליון, וכמו נכספה וגם כלתה נפשי שזהו היפך ההתיישבות בו' (וא"ז רק בתענוג דאו"ח דשם הוא בבחי' כליון ממש בו', אלא גם בתענוג דאו"י התענוג גורם כליון הנפש בהדבר שמתענג בו בו', וגם מה שהתענוג משיב את הנפש וכמו נחת רוח שהוא בבחי' השבה והנחה בו' ג"ז הוא למע' מהתיישבות בכלים בו', וכמו שבת שהוא בחי' מנוחה ועונג וכמ"ש וירא אלקים בו' והנה טוב מאד שזהו המנוחה והעונג שאחר היגיעה בו' (אם כי לא בעמל ויגיעה בו'), ויש בחי' עונג ומנוחה שלמע' מזה והוא בחי' שבתא דיומא הנק' שבתו של שבת בו' וכמ"ש במ"א. הרי באמת הגילויים דשבת הן למע' מהשתל', וכנודע דמוחין דאבא למע' מהשתל' והוא מה שהחכ' נק' ערן בו'). וי"ל דהעונג שבתו' זהו עיקר שכר הנשמו' בג"ע והיינו לא רק ההשגה כ"א בחי' התענוג שמתענגי' בלימוד התו' וכמא' נהנין מזיו השכינה תענוג הנשמה בו', דהעונג זהו עיקר הקבלת שכר בו', וכמ"ש בס' בפי' ברוך משלם שכר טוב דזיו הוא בחי' זיווא עילאה דעתיקא, וז"ע שכר טוב דהגילוי בג"ע לנשמו' הוא מבחי' עתיק דברי' בו', ועמ"ש בס"ש ח"ב ספ"ה, ורקיע זה נק' רוא דאורייתא בו', מרקיע זה נוטף טל למוזון הנשמו' בו', וידוע דטל הוא מבחי' עתיק בו', והיינו דעיקר מזון הנשמו' בג"ע הוא בחי' העונג בו'. ועפ"ז י"ל דחיצוני' התו' הוא בבחי' התקשרו' להיות שזהו כמו דבר הנבדל בו', ומש"א אורייתא וקוב"ה בו' ח ממש זהו בבחי' פנימי' התו' שהוא בחי' העונג שלמע' מהחכ' בו'.

קיצור. ובאצי' התורה מדברת בעניני אלקות, וכמו נגעים הוא סילוק אור אבא, ואנאה באופני החמשה דש' הוי', ומ"מ להיות שכ"ז בס' השתל' י"ל שזהו חיצינות התורה, נובלות חשמו"ע, ולכן בכל עולם היא בהשגה, והפנימיות הוא העונג שבתורה שלמעלה מהשגה גם העונג שבהשגה, והוא בבחי' כליון גם העונג דאו"י, וגם מה שמישיב את הנפש ה"ז למעלה מכלים, וכמו מנוחה דשבת, וי"ל דעיקר שכר הנשמות בג"ע הוא העונג שבתורה, ובוה א' דכולא חד.

קפא) והנה התו' כמו שהיא באצי' ה"ה בעניני' דאלקי', וכמו ענין הנגעים הוא דש' אהי"ה בריבוע בנימט' דם, ונודע דשם אהי"ה הוא כבינה והוא בחי' אלקי' חיים בחי' בינה הממשכת האור והחיות (שזהו הדם) לאברי' דו"א, ובינה מקבלת מאור אבא שהוא בחי' מים העושה התפשטו' הדם בו', וכמא' אכל ולא שתה אכילתו דם היינו שאינו מתפשט בהאברי' בו', וז"ע אדם א' דם שע"י הא' הוא התפשטו' הדם בו', והבהרת הוא מניעת התפשטו' הדם בחי' ש' אהי' מחמת שאין אור אבא יכול להתפשט בו"א בו', ואזי יכול להיות בחי' נגעים שזהו דבחי' ק"ג דאצי' יונק מבחי' עור אדה"ע בחי' ז"א דאצי', ואזי והובא אל הכהן וצריך הסגר שבעת ימים שהן הו' יומין עילאין דאצי' בו', וכהן יראנה שהוא בחי' יסוד אבא בו', שכ"ז הוא במדר' אלקי' בו'. וכן בענין האנאה מאריך בזה בע"ה וכד"כ הוא כשהצירוף דש' הוי' נמשך ביותר מס' המשכה אז נחאנה המוכר שהוא המשפיע, ואם להיפך נתאנה המקבל בו', דהחכ' בזה הוא בענין המשכת ש' הוי' שהוא בחי' א"ס בו'. וי"ל שג"ז הוא בכלל בחי' חיצינו' התו' להיות שכ"ז הוא שמדבר במדר' דהשתל' ע"ה שזהו במדר' דאצי' שהוא אלקי' ממש, מ"מ מאחר שזהו במדר' דהשתל' ה"ז בחי' חיצינו' לבד בו', וכ"ז הוא מבחי' חיצינו' החכ' דאצי' שנק' נובלות חשמו"ע בו' כנ"ל, וע"כ ה"ז בא בהשגה בכל עולם שהוא, דכשם שהנגלה דתו' למטה ה"ז בא בהשגה וכמו הלכות הגשמי' הנ"ל דהמחליף פרה בחמור ואנאה וכה"ג ה"ה אצלנו בהשגה ממש, כמו"כ הוא רוחני' התו' בעולמו' עליוני' וכמו השגת הנשמו' בג"ע בעסק התו' שלהם שזהו בבחי' השגה ממש בו', וכ"ה בתו' דאצי' שמדברת בעניני' דאלקי' ה"ז בבחי' השגה ממש באצי' בו', והיינו לפי שכ"ז הוא מבחי' חיצינו' החכ' שבאה בהשגה דבינה בו'. ועיקר בחי' פנימי' התו' י"ל שזהו בחי' העונג שבתו', דעונג בעצם הוא למע' מהשגה דגם העונג שבהשגה דהענין המושג ה"ה בבחי' השגה ובבחי' תפיסא והתיישבות בו', הרי תענוג הנפש שבהענין ה"ה למע' מהשגה ואינו בבחי' התיישבו'



א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

- ספר המאמרים תרפ"ט -

מרגלא וכו' תכלית חכמה תשובה - י"ט כסלו פ"ט בסעודה

דהיינו בחי' התפשטות גדולתו בעולמות אך שמהוה ומחי' ריבוי עולמות ונבראים מאד, וכמ"ש מה רבו מעשיך הוי' ומה גדלו מעשיך הוי' שיש גדולי נבראים וריבוי נבראים מאד עד אין קץ ושיעור כלל, שבוה נראה וניכר גדולת הוי', וכמא' הגדולה זו מע"ב וכת' גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלקינו, אימתי הוא גדול כשהוא בעיר אלקינו, שע"י עיר אלקינו, עולם הדבור המהווה עולמות ניכר גדולת הוי' וכדא' במד"ת ע"פ השמים מספרים כבוד א"ל משל לגבור שנכנס למדינה ולא היו יודעים גבורתו, ה' שם פקח אחד אמר מאבנא דהוא מתגושש בה אתון ידעין גבורתו כך השמים מספרים כבוד א"ל כו', ובהתבוננות זאת בהתפשטות גדולתו נעשה התפעלות הנפש על אלקות ונעשה בבחי' רצוא, וכפרט כשמתבונן אך שכ"ז הוא במאמר ורוח פיו לבד, וכמו ברוך שאמר והי' העולם, דבאמירה א' נבראו כל העולמות, או שמתבונן בעצם הענין שבכל דבר יש כח אלקי המהווה אותו ומחי' אותו, כי אין דבר עושה א"ע ואינו חי מעצמו, וכמ"ש במ"א פרטי הענין הזה, וע"י העמקת הדעת נעשה יקר אצלו האור והחיות האלקי וממילא מתעורר שכל חפצו ורצונו יהי' באלקות. וכ"ז הוא ההתבוננות בהארה האלקית המתלבשת בעולמות, וכאשר מתבונן בהאור א"ס שלמעלה מעולמות אך שמופלא מעולמות, דכללות האור והחיות האלקי המתלבש בעולמות אפילו בעולמות העליונים הוא הארה לבד, אבל עצמות אוא"ס הוא מופלא ומובדל מעולמות, ומשיג בזה איכות ואופן ההפלאה, ועי"ז בא לידי אה"ר שיהפוך בעצמות אוא"ס וכמו מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ שלא ירצה בכל הגילויים כ"א תכלית חפצו ורצונו הוא בבחי' עצמות אוא"ס.

קיצור. ולכן לית מחשבה תב"כ, חשב הנחה שכלית, מה רא' דחכמה אינו תופס בהעצמות, ונתפס ברעו"ד, ויבאר ב' מדריגות התבוננות בדרך השגה ודרך הפלאה בב' מיני אהבה, הא' בהארה שמהוה ומחי' עולמות והב' להכלל בעצמותו דמי לי בשמים.

ד) וזהו לית מחשבה תפיסא כך כלל, דבך הוא פנימי ועצמי אוא"ס ב"ה אינו שייך תפיסא ע"י השגה, דלא מבעי דהשגת השלילה אף שהיא המדריגה היותר עליונה דהשגה דכינה בחי' פנימי כינה אינו תופס בהעצמות ב"ה, אלא דגם מחשבה שהיא חש"ב מ"ה דחכמה, דחכ' בכלל הוא בחי' אין, וחש"ב הוא הנחה שכלית ומ"ה הוא בחי' רא' דחכ' הרי ג"כ אינו תופס בהעצמות ב"ה, דעם היות דרא' דחכ' הוא למעלה מהשגה לגמרי, ומ"מ הרי נתוסף עי"ז ידיעה שכלית ג"כ בנביעה גדולה ביותר, וכמאמר דאינו דומה שמועה לרא', דשמועה הוא השגת הענין ורא' הוא ענין אחר לגמרי, דבמוחש אנו רואים דכאשר משיג הענין אפילו בהפשטה ומ"מ בדבור רחב ומסודר הוא יכול להסביר את ההפלאה, והיינו לפי שמוצא אותיות שהם כלים המכילים את ההשכלה ההיא, משא"כ ברא' דחכ' הנה כל כמה שידבר בזה ויסבירונו הנה עוד אין הדבר מבואר לגמרי, ער האט גאר ניט בכח בריינגען דאס בדבור, והיינו דאותיות הדבור אינם יכולים להכיל את האור, וכהא דא' בפע"ח דהארז"ל ראה בשינת צהרים דשבת כפ' בלעם ובלק דאם הי' צריך לדבר בזה הי' מדבר ס' או פ' שנה, הרי שהרא' היא למעלה מהשגה לגמרי, ומ"מ אין זה תופס בהעצמות ב"ה, והנה לא זו בלבד שאינו נתפס בהשגת הנשמות למטה אלא גם בעולמות עליונים ובעולמות שלמעלה מאצי' אינו נתפס כלל, דגם בבחי' חכמה עילאה דאצי' ולמעלה מאצי' אינו נתפס בחי' עצמות אוא"ס. וזהו לית מחשבה תב"כ, דגם בחי' מחשבה וחכמה הקדומה אינו תופס בבחי' עצמות, אבל נתפס איהו ברעותא דליבא, דבחי' ומדרי' זו דמחשבה אינו תופס בה"ה נתפס ברעו"ד, דרעו"ד דוקא תופס בבחי' עצמות אוא"ס ב"ה. והענין בזה הוא, דהנה ידוע דבכללות ענין האהבה יש ב' מדרי', בחי' אה' פנימי' ואהבה חיצונית, אהב' חיצונית היא האהבה שנלקחה מן הדעת וההשגה והיינו ע"י השגה והתבוננות באלקות שמוה נולדה האהבה, ויש בזה כמה אופני התבוננות, אם שמתבונן בבחי' גדולת הוי',

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

חג השבועות, תרצ"ד

מנחה ביער. אך לא אמרו דבר. נענה הרב מברדיצ'וב ואמר: לא רחוק מכאן ישנו ישוב קטן של פריץ, שם נתפלל אי"ה מנחה. והנסיעה נמשכה.

עבר קרוב לשעה, ומרחוק נראה קצה בנין גבוה מאד, שאליו צמודה גזוזטרה בעלת מעקה איתן ובה עמדו ספסלים, ומשם היה ניתן לראות את כל הסביבה למרחקים.

לפני שהגיעו לאותו ישוב, אמר הרב מברדיצ'וב: בודאי ישנם שם כמה וכמה בתים, אל ימהרו לגשת אל אחד מהם, עד שיראה להם לאיזה בית לגשת.

כשנכנסו לחצר, החלו כלבים לנבוח.

נענה הרב מברדיצ'וב ואמר:

כשבני ישראל יצאו ממצרים, כתוב³ "לא יחרץ כלב לשונו", ואילו כשנכנסים למצרים, על הכלבים לנבוח.

מצרים היא מקום של טענות ותביעות. גם כשיוסף הצדיק היה במצרים, והיהודים הראשונים, בני יעקב, הגיעו לשם, היו ליוסף הצדיק טענות ותביעות כלפיהם, מצרים היא מקום של תביעות.

ז. הרב מברדיצ'וב הצביע לאיזה בית להתקרב, הורה לבעל העגלה להיכנס לבית ולומר שעובר כאן צדיק, הרב מברדיצ'וב, ועליו להתפלל מנחה והוא מבקש רשות להתפלל שם.

עוד לא הספיק בעל העגלה לרדת מהעגלה, ומתוך הבית יוצא אדם בשנותיו האמצעיות, אדם גבוה בעל מבנה גוף חזק, גלוי ראש עם שערות ארוכות מסולסלות, מגולח עם שפם שחור, לבוש הדר כמו גנרל ושוט בידו, חגור חגורת עור רחבה, שעל צדה הימיני תלוי אקדח ובצדה השמאלי – כידון, כולו אדום מכעס, עיניו נוצצות בשל היותו שיכור בשיא שיכרותו, והתחיל לצעוק.

בתוך כך יצא כלב שחור בריצה מהבית, והתחיל לנבוח ולהתנפל על הסוסים ועל העגלה.

בעל העגלה הסיר את כובעו, ונשאר בכיפה של קטיפה, ורצה לומר הדברים שהרב מברדיצ'וב הורה לו לומר, אך בעל הגוף אינו רוצה לשמוע כלל, והוא כולו בוער מרציחה.

בינתיים נפתחו כמה חלונות בבית, ומתוכם נראו פניהם של שיכורים שצעקו: אה! עגלת צוענים.

ח. הרב מברדיצ'וב החל להתרומם, בכוונה להוציא

ה. מנהלה של האחווה נולד בגרמניה למשפחה יהודית מכובדת, אך משום היותו בסביבה לא דתית, היה רחוק מיהדות.

בבגרותו שירת בצבא, ולאט לאט שכח על מוצאו היהודי. גם הסובבים אותו לא ידעו שהוא יהודי.

היו לו פנים נאים, גוף בריא, והיה חרוץ, זריז ובעל מרץ רב, בעל כשרונות שכליים טובים, כך שהגיע לדרגה גבוהה בשירותו הצבאי עד שנכלל במשמר המלכותי.

בהיותו מסור ביותר לעבודתו ובהצלחה מיוחדת – עלה מחיל אל חיל.

חיי הפרטיים היו גרועים מאד, היה שותה, משתכר, שקוע בתאוות, עד ששכח על מוצאו היהודי, התחתן עם נכריה ונולדו לו ממנה ילדים, ויחד עם כך המשיך בחיי התאוה המופקרים שלו.

אחד ממכריו הטובים הפגיש אותו עם בעל האחווה הגרמני והוא התיידד עם משפחת בעל האחווה. עלתה בו מחשבה רעה שבגללה עזב את עבודתו בחצר המלכות, התנתק ממשפחתו, השאיר להם את כל רכושו, נסע יחד עם מכרו ומונה כמנהל הראשי של האחווה.

עם בואו של המנהל החדש לאחווה, נקבעו בה סדרים חדשים. בראש ובראשונה החלו היהודים לסבול בזיונות גדולים, גירשו אותם מהאחווה, הפסיקו לסחור אתם, עד שגירשו את כל היהודים שהיו קשורים עד אז לאחווה.

ובגלל אותו יהודי השקוע ברעתו, ערך הרב הצדיק הר' לוי יצחק את מסעו לאותה אחווה.

ו. הרב מברדיצ'וב הורה כיצד לנסוע. נסעו כמה שעות. הדרך היתה טובה מאד, והגיעו ליער. שם ציווה לעצור והורה לבעל העגלה להאכיל את הסוסים, והוא עצמו נכנס לבדו אל עומק היער.

התלמידים המתינו במקומם לא הרחק מהעגלה, ומרחוק שמעו את הרב מברדיצ'וב אומר תהלים. בתוך כך נזכרו שהרב עדיין לא אכל שום דבר. ורק אז הבינו שהוא יושב בתענית. הם לא העיזו לגשת אליו.

עברו כשעתיים, ולפתע קם הרב מברדיצ'וב ממקומו, ניגש במהירות אל העגלה וציווה על בעל העגלה לרתום את הסוסים ולהמשיך בנסיעה.

התלמידים חשבו שבודאי יתפלל הרב מברדיצ'וב

(3) שמות יא, ז.

עמידתו על המשמר ליד דלת חדרו של הקיסר, והמורא והפחד שנפל על שרי המלוכה כשהיו צריכים להיכנס אל הקיסר.

האנשים, חבריו השיכורים, לא ידעו ולא שמעו אף פעם מהו הסדר כשצריכים להיכנס אל הקיסר, ובקשוהו לספר להם על כך.

יוד. ובעל הגוף החל לספר ולהסביר להם:

כשעל שר המאה להיכנס אל שר האלף – נופל עליו פחד. וכשעל שר האלף להיכנס אל שר המחנה, שר על עשרים אלף אנשי חיל, נופל עליו פחד ומורא יותר גדולים, וכשעל שר המחנה להיכנס אל שר המחנות – שתחת הנהגתו עשר מחנות של עשרים אלף – נופל עליו פחד ומורא עוד יותר גדולים, וכשעל שר המחנות להיכנס אל שר הצבא – הממונה הראשי על כל שרי הצבא – נופל עליו פחד ומורא עוד יותר גדולים. וכשעל שר הצבא להיכנס אל שר המלחמה – המורא והפחד עוד יותר גדולים. וכשעל שר המלחמה להיכנס אל הקיסר – נופלים עליו האימה והפחד הגדולים ביותר.

בעל הגוף סיפר על כך ברצינות כזו, שראו שהוא "חיי" את כל התהליך. הוא מרגיש בתוכו את כל אשר הוא מספר, כאילו הוא עצמו הולך משר אחד למשנהו, והוא חי מחדש את המוראים והפחדים הגדולים כפי שפירט אותם.

כעת – אומר בעל הגוף לחבריו השיכורים – תארו לעצמכם, כשחיל פשוט צריך ללכת בשליחות משר המאה אל שר האלף, משר האלף אל שר המחנה, משר המחנה אל שר המחנות, משר המחנות אל שר הצבא, משר הצבא אל שר המלחמה, ושר המלחמה מצוה על אותו חיל פשוט להיכנס אל הקיסר – אין בכוחכם לתאר לעצמכם מידת האימה והפחד הנופלת על אותו חיל פשוט.

ובסיימו את התיאור האמור – נפל מתעלף.

חבריו של בעל הגוף התבלבלו, הם הכירו היטב את חברים כאחד בריא בעל לב חזק, ופתאום שיארע לו דבר כזה, שיתעלף. הם עוררוהו מהתעלפותו ובהתאוששותו אמר כשתיאר את החיל הפשוט שהוטל עליו להיכנס אל הקיסר – הוא "חיי" את הדבר כאילו הוא עצמו הוא אותו חיל פשוט ועליו נופלים אותם אימה ופחד, דבר שלא היה בכוחו לשאת.

יא. המאורע עם הכלב נודע מיד באחוזה, כולם נבהלו ממה שאירע, הנחמה היחידה היתה שבעל הגוף בעצמו ירה בכלבו.

מנהל האחוזה בעל הגוף היה נודע כאדם תקיף מאד, על כל דבר פעוט היה מעניש קשות. גם כשהבחין שאחד המשרתים צחק בקול, היה מצוה להלקותו.

את ראשו מהעגלה, וכך עשו גם התלמידים, ובאותו רגע נתקף בעל הגוף בחמת רצח, תפס באקדחו והחל לכוונו כדי לירות בעגלה.

בעל הגוף ירה, אלא שהכדורים לא נפלטו מהאקדח. בראות הכלב שבעגלה נהיה רעש והמולה, התנפל שוב על העגלה והחל לנבוח חזק יותר.

בעל הגוף ירה, אבל האקדח לא ירה כדורים – וכעסו גבר עוד יותר. תפס באקדח לבדוק אם הוא לא התקלקל, והנה האקדח בסדר גמור, ניסה שוב לירות, אך שוב האקדח אינו יורה.

בלי כוונה וכאילו מאיליו, היטה בעל הגוף את האקדח לעבר תחתית העגלה, ירה שני כדורים, פגע בכלב והרגו.

בראות בעל הגוף שהוא עצמו ירה בכלבו האהוב עליו ביותר, התבלבל מבלי יכולת לדבר, כאילו איבד את לשונו, ונשאר עומד על מקומו כמשותק מרוב תדהמה.

בתוך כך ירד אחד התלמידים מצדה השני של העגלה, ניגש אל בעל הגוף ואמר לו שנוסע כאן הצדיק המפורסם, הרב מברדיצ'וב, ועליו להתפלל מנחה, והוא רוצה להתפלל בביתו, והוא מבקש שירשה לו להתפלל מנחה בביתו.

בשמעו השם הצדיק מברדיצ'וב, שהיה ידוע ומכובד בכל הסביבה, גם בין האינם יהודים להבדיל, השתנה האיש לגמרי, ואמר שאפשר להיכנס לביתו להתפלל.

הרב מברדיצ'וב נכנס לבית, והוא והתלמידים החלו להכין עצמם לתפלת מנחה.

בעל העגלה הפנה את העגלה לאחורי החצר. הרב מברדיצ'וב הורה למסור לבעל העגלה, שבאם ירצו לתת לו מהבית מספוא לסוסים – ימאן לקחת, ובמדת הצורך יקנה את המספוא.

ט. בעל הבית התהלך טרוד והמום מבלי לדעת את הנעשה אחר.

כל האנשים שישבו אחרו והשתכרו יחד לפני בואו של הרב מברדיצ'וב וראו כל אשר אירע, החלו להסית את בעל הגוף, שבגלל היהודונים שהגיעו לכאן נגרם לו נזק כזה באיבוד כלבו הטוב ביותר, ובגלל כך עליו לנקום ביהודים.

בעל הגוף היה עדיין מבולבל מאד, מבלי יכולת לחזור אל עצמו. כשנרגע קצת אמר שבראותו פניו של הצדיק נפל עליו פחד כזה של דרך-ארץ כאילו ראה את הקיסר הגרמני, הדבר הרעיד אותו כל כך שהאקדח נטה ממקומו וירה מעצמו.

בהיותו בעבר אחד מחיילי משמרו של הקיסר הגרמני, הרי כשנזכר על הקיסר החל לספר ולתאר

מברדיצ'וב.

יב. שלוש המשפחות מנו למעלה משלושים נפשות, אנשים נשים וטף. הילוכם לעבר האחוזה עורר תמהון רב בתושבים הגויים של הכפר. הם לא הבינו להיכן הולכים היהודים לבושים בגדי חג. אך מיד נודע להם שהצדיק הגדול מברדיצ'וב נמצא בסביבה ומתעכב בביתו של מנהל האחוזה.

שמו הקדוש של הרב מברדיצ'וב היה כל כך ידוע ומכובד בכל הסביבה, שרבים מהגויים הלכו גם הם לראות את הצדיק.

היהודים לקחו אתם מי מקל ומי שוט, כי פחדו מ"הקליפה השחורה", כפי שקראו היהודים לכלבו של המנהל, שהרבה פעמים חטפו ממנו נשיכה אמיתית.

כל כלבי החווה היו כעסנים ורגזנים, ולא הרשו לאף אחד לעבור את החווה בלי מלווה. ואילו לכלב השחור היה טבע מיוחד, בגוי לא היה מתגרה, היה מסתפק בכמה נביחות בלבד, ואילו על יהודי היה מתנפל ונושך. כל כלבי החווה לא היו יוצאים משטח החווה, ואילו הכלב השחור היה יוצא גם משטח החווה, מתנפל על האנשים ונושך, עד שאנשי הבית היו מרחמים ומריצים אותו הביתה. משום כך הכתירוהו היהודים בשם "הקליפה השחורה".

בהילוכם לעבר החווה, ומתוך פחדם מ"הקליפה השחורה", השגיחו שהילדים לא ילכו ברגלים יחפות, ושכלל אחד יהיה משהו ביד.

כולם ידעו שהכלב היה יקר לו במאד. הוא העמיד משרת מיוחד להאכיל את הכלב, לשמור על זמני שתיית חלב, אכילת בשר, רחיצה וניקוי.

אנשי האחוזה יכולים לספר שגראף גדול אחד רצה לקנות את הכלב בדמים מרובים, ובעל הגוף מיאן אף לשמוע על כך.

הוא היה רגיל לומר תמיד, שמאז רכש את הכלב הוא מצליח בכל. בכל מקום בוואו היה לוקח אתו את הכלב. ופתאום אירוע כזה, שהוא עצמו ירה שלא ככוונה בכלבו האהוב.

הסיפור על כל פרטיו, נודע מיד בכל הסביבה, איך שמנהל האחוזה רצה לירות פעמיים בעגלה, בה ישב הצדיק הרב מברדיצ'וב ותלמידיו, והאקדח לא ירה, ושלא ככוונה ירה בכלבו האהוב.

במרחק חצי קילומטר מהאחוזה, היה כפר גדול בו חיו שלש משפחות יהודיות. בשמעם שהרב מברדיצ'וב עובר בסביבה ונמצא בביתו של מנהל האחוזה, הצטערו מאד על שהרב לא התעכב בבתייהם.

בינתיים ירד היום, השעה שש-שבע בערב, ואותם יהודים עדיין הסתפקו אם ללכת לאחוזה לראות את הרב או לא. הם פחדו להיכנס לאחוזה. אך כיוון שלא ידעו להיכן נוסע הרב, ואפשר הדבר שעוד מעט קט יסע לדרך הראשית הרחבה, ואז לא יעבור דרך הכפר שלהם – החליטו לגשת לאחוזה. הם לבשו בגדי שבת, הילדים הגדולים יותר נילוו אליהם, ואת הילדים הקטנים נשאו על ידיהם. וכך יצאו כולם לדרך לעבר האחוזה, אל הרב

~ רשימת המאסר ~

הרבי הריי"צ

(י) בְּכָל יוֹם נוֹתְנִים עֵט עוֹפֶרֶת וּפִיסַת נִייר לְכָתוּב עֲלָיו בְּקִשׁוֹת אֶל שַׂר הַפְּקִיד שֶׁל הַמְּעַרְכָּה אוֹ אֶל הַחֹקֵר וְדוֹרֵשׁ אוֹ אֶל הַסְּנִיגוֹר אוֹ אֶל הַרוֹפֵא, נְתִינַת הָעֵט עוֹפֶרֶת הוּא רֵק עַל שְׁעָה אוֹ שְׁתַּיִם וְאַחֲרֵי כֵן מְחוּיָיְבִים לְהַחְזִירוֹ, כִּי הַפְּתִיבָה, בְּכָלֵל, אֶסוּרָה הִיא.

(יא) פֶּעַם בְּשָׁבוּעַ יוֹם ד' יְכוּל כָּל אֶסִיר לְשְׁלוֹחַ חֲזָרָה לְבֵיתוֹ אוֹ לְקְרוֹבָיו בְּגִדָיו הַלְּבָנִים שְׂצָרִיכִים לְכַבְּסָם, אוֹ כְּלִים רַקִּים שֶׁהֵבִיאוּ בָּהֶם אוֹכֵל, וּלְשִׁילוּחַ זֶה צָרִיף הוּא לְצָרִף רְשִׁימַת הַדְּבָרִים שֶׁהוּא שׁוֹלֵחַ, וְיְכוּל לְכָתוּב מִלָּה אַחַת מְבַרְיָאוֹתוֹ אִם פְּרִיא הוּא אוֹ חוֹלָה, וּמַעֲבָר הַשְּׂנִי יְכוּל הוּא לְכָתוּב מֵה שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ שְׂיָבִיאוּ לוֹ אוֹכֵל אוֹ בְּגָדִים.

(יב) פֶּעַם בְּשָׁבוּעַ בְּיוֹם הַשְּׂשִׁי מְבִיָּאִים אוֹכֵל לְהַאֲסִירִים עַל מִשְׁךְ שָׁבוּעַ, וְיֵשׁ סֵדֵר מְיֻחָד בְּאוֹפֵן מְסִירָתוֹ וְנִתְּנָתוֹ עֲדֵי בּוֹאוֹ אֶל בֵּית אוֹצֵר פְּקִיד הַרְּאִשִׁי שֶׁל הַמַּחְלָקָה אֲשֶׁר הָאֶסִיר נִמְצָא בְּרִשׁוֹתוֹ.

והנה מלבד הביקור שמבקרים בעת הקבלה בבית הפקידות של בירת שפאליצ'רנא, הנה עוד ביקור פרטי ישנו בעת מסירתם אל האסיר בבית אוצר הפקיד של המחלקה.

כל דבר אוכל של עידון ותענוג אסור למסור בשביל האסירים, וכל דבר הנמסר אסור שיהיה חתום, או שלם, ולכן גם לחם הנמסר הוא נחתך לחלקים קטנים פן נמצא בתוך הלחם איזה כתב או רושם, וכן הבגדים נבדקים במקום התפירות.

בהגיע יום הששי, כל האסירים שיש להם בני בית, או קרובים מחכים אשר יקראו אותם אל הפקיד של המחלקה לקבל את הנשלח לו מביתו או מקרוביו.

הליכה אל אוצר פקיד המחלקה והובאת השלוח מגביה רוחו של האסיר ואם כי גוף כתב ידו של המשלח עם רשימת הדברים הנשלחים נשאר בבית פקידות הפקיד המחלקה, אבל בכל זה הלא ראית כתב ידו של הבני בית מחיה נפש האסיר.

וישנם בקיאים כאלו אשר רשימת הדברים הנשלחים כותבים על פסת בד ותופרים אותה אל המעטפה של בד או השק אשר בה שולחים את האוכל והבגדים, ובאופן כזה נשאר כתב ידו של המשלח אצל האסיר.

כאשר האסיר מביא את השלוח לחדר כלאו, פונה מקום היותר חשוב עבור הפאסילקע, והיש לה מקום יותר חשוב מכמו המטה שלו, אשר בה ישתמש כמעט כ"ד שעות היום, עליה ישן, עליה שוכב, עליה יושב, עליה בוכה, עליה צוחק, עליה חולץ עצמותיו, ועליה ירדום גם בשעות אסור השינה.

באהבה וחיבה ובזהירות לוקח הוא האסיר את הפאסילקע ומניחה על המקום היותר חשוב אשר פינה עבורה, ובעיניו בולטות מביט הוא על כל תפירה ותפירה שבשק המעטפה של הדברים הנשלחים, ומסתכל בה מפל עבר ופינה.

במתינות גדולה קורא הוא הכתוב בהפיסת בד הדבוקה בהשק, ומדייק בכל אות נאות, מחפש הוא בין השיטין, לא מבעי אם איזה תיבה חסירה אות או יתירה, ענין הוא לדרוש בו איזה רמז או ידיעה, גם אם אות אחת גדולה ואחת קטנה, בודאי מסורה היא.

בשבע תקירות מפלפל הוא האסיר בינו לבין עצמו, חוקר ודורש מדוע באות זו יש קוץ ממעל או מתחת ובאות זו איננו, הרי שני צדיקין לפניך, מדוע עוקצו של זה חד יותר מעוקצו של זה, הרי שתי גימלן לפניך, מדוע בטנו של גימל זה עבה יותר מבטנו של חבירו. שמה תאמר שתי ידות כתבום, הריני מכיר, פי יד אחת כתבתם, אלא מאי? רמז הוא, אף מה הפוונה ברמז זה.

נגמר בדיקת הכתב, ומתחלת בדיקת השק, כלומר המעטפה, וכאן האסיר שואל, מפני מה בשבוע העבר שלחו במעטפת שק של נופת, ובפעם הנה במעטפת שק של קמח, האפשר הדבר כי בני ביתי נודעו אשר מאשימים אותי גם בקנין ומסחר של קמח, ולזאת שלחו לי הפאסילקע בשק של קמח.

ובאופן כזה דורש הוא האסיר וחוקר אלה אלפים תקירות, ובדרך בשבעים ושבעה בדיקות את כל דבר ודבר הנשלח לו, ואחרית קבלת הפאסילקע היא שקיטה חרישית, משך איזה שעות,

כי כל אחד יושב לו בדרך וחושב מחשבות וכוונה לו ובנינים של חיוב ועלילה, כלומר, מה שרוצים לחייב אותו ולהעליל עליו, ובנינים של תשובות מה ישיב באשר ישאל אותו החוקר-ודורש בדבר קמת, בדבר כל מה שלא סחר בהם מעולם, לא הוא ולא אבות אבותיו.

* * *

(ג) פעם בשני שבועות, יכול הוא כל אסיר לכתוב מכתב גלוי אל בני ביתו, כמובן אשר הכל עובר דרך הבקורת – צענזור – ועל כן צריכים להיות דבריו מועטים לכתוב רק ממצב בריאותו ולא יותר.

(ד) פעם בשני שבועות, יכול הוא כל אסיר לקבל מכתב מאנשי ביתו, אבל אם בהמכתב נמצאו דברי יתר, או שבכללותו אינו לפי רוחו של המבקר, אין מוסרים את המכתב.

(ט) פעם בשני שבועות, יכול הוא כל אסיר שיש לו כסף על חשבוננו בבית הפקידות הכללי הנקרא טיעקווצי שצאט לקנות כל מה שהוא חפץ (?) מהחנות המשותפת – קאאפעראטיוו – של שפאלערני, רק שהוא צריך לכתוב מפורט ומפורש מה שהוא חפץ ואשר ישלמו מן חשבוננו, ודרישה זו נשלחת לאישור – נא אוטווערזשדיעניע – אל החוקר-דין והמנהל הראשי של בית הפקידות, וכאשר מרשים אז במשך השני שבועות יקבל דרישתו.

השתי פעמים בחודש הללו, הוא ביום ראשון וביום חמשה עשר בכל חודש, ובשאר הימים אי אפשר לדרוש, והסדר הוא אשר ביום הראשון והחמש עשרה בכל חודש מחלקים פתקאות נדפסות – בלאנקען – אשר עליהם נכתב כל הדרישה – זאקאז – ולעת ערב ביום ההוא עובר איש מיוחד ומאסף כל הפתקאות, וההחלט יודע בסוף השני שבועות.

(ז) פעם בשני שבועות, מחלקים ספרים למקרא, ליטעראטור, ונותנים לכל אסיר שנים או שלשה ספרים ואין רשות להאסיר לדרוש איזה ספר הוא חפץ, רק מה שנותנים את זה הוא יכול לקרוא, ורוב הספרים הם הליטעראטור הקומוניסטי.

(ז) פעם בשלשה שבועות, יכול הוא האסיר לגלח או להסתפר, ורק שצריך הוא להודיע שבווע אחד קודם לזה ולרשום את שמו בין החפצים להתגלח או להסתפר.

(ח) פעם בחודש, מחוייב הוא כל אסיר ללכת למרחץ, ויכול הוא ללכת גם פעם בשני שבועות, אבל פעם בחודש מוכרח הוא ללכת.

(ט) פעם בחודש, מוכרח הוא האסיר ללכת אל חדר הרופא על ביקור, יכול הוא האסיר לדרוש ביאת הרופא בכל עת שידרש לו, רק על זה דרוש עריכת בקשה אל פקיד המחלקה, והפקיד שולחה אל בית הפקידות הכללי, וכאשר בא הרשיון על זה, אז מוליכין את החולה אל הרופא או שולחים רופא אל החולה, וכפי הנסיון דרוש על זה לא פחות משלשה ימים.

ואחרי שהאסיר יודע כל חוקי האסירים, סדריו, ארחות הפקידים נימוסיהם והנהגותיהם, אז הוא אסיר נכבד.



~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

בי"ה, ה' אדי"ר, תרח"ץ

ידידי הרב ווי"ח אי"א מוה"ר ישראל
שי

שלום וברכה!

דוב שי נהניתי במאד, וזה האחרון הוא בעל מרץ טוב
בשקידה גדולה, וכשיכיר את תנאי המקום הנה בעזה"י
יביא תועלת רב.

לשיקאגא על ש[נ]לוח הקודם כבר השיב הרי"פ שי.

הנני נהנה מהרושם הטוב שעשה מכתבי על ר"א שי
כאווען, ואתענין לדעת אם הביא איזה תועלת לבתו וחתנו
יחיו בדבר שמירת הטהרה אשר ע"ז צריכים להניח כחות
בבקשה ותחנונים, והשי"ת יעזרהו בגו"ר.

עיי ידידנו ידי"ע וידי"נ הרה"ח אי"א מוה"ר מרדכי
שי שוי"ב הבא למחנם בשליחותי יקבלו פ"ש מפורט,
ובודאי הנה כל ידידי שי והוא ביחוד ישתדלו אשר
נסיעתו תביא בעזרתו ית' התועלת המקווה בגו"ר. ולמותר
לבקשו לקרב את ידי"ע הנ"ל בכל מיני קירוב ולהכירו עם
כל ידידו שי ולסדר התועדות כפי אשר כתב אליהם
מזכירי ידידי הרי"פ שי.

על א[נ]דות עניני חזקת ידידי כבוד אביו שי יעזור
השי"ת שישודרו באופן היותר טוב ומועיל בגשמי
וברוחני לטובת ידידי כבוד אביו שי ולטובתו הפרטי
בעדו או בעד חתן טוב בגו"ר.

יעזר לו השי"ת בהדרוש לו ולזוגתו ולילידיהם שי
בגשמיות וברוחניות ויוכל הוא וידידי חבריו התמימים
יחיו להוציא כחותיהם הפנימי אשר נטע בהם הוד כ"ק
אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע מהכח אל הפועל
טוב לעורר את אנ"ש שי את גזע החסידים ואת הצעירים
שי לקבוע עתים לתורה ברבים וללכת בדרכי החסידות
וטוב יהי להם בגו"ר.

ידידו הדו"ש ומברכו

יוסף יצחק

שני מכתביו הגיעוני כאחד, ועל א[נ]דות הבחור מר
שלמה זלמן שי בודאי צריכים להשתדל בזה בכל מה
דאפשר אבל הכל בשמחה ובטוב לבב ואין ממה להצטער
כלל וכלל כי בודאי יהי טוב באמת.

נהניתי במאד מהידיעה אשר בתם תח"י חפצה להתנהג
בהנהגה של יראת שמים בהידור, ובגלל הדבר הזה יעזר
לה השי"ת בשדוך טוב בכל הפרטים, והשי"ת יעזר שיהי
טוב בגו"ר ותגדלוה בין שאר ילידיהם שי לתורה חופה
ומעש"ט מתוך פרנסה בריוח ומתוך הרחבת הדעת בגו"ר.

על א[נ]דות הוצאת ק[נ]בך זמני הנה כתבתי בזה
לידידי מזכירי הרי"פ שי ונהניתי במאד שמתקבץ חומר
מבתי הכנסיות של חב"ד עם תולדותיהם מייסדיהם
לשנותיהם ותמונותיהם.

בטח ישימו לב להדרישה עניני חסידות בשפת המדינה
בשביל הנוער, כי דבר גדול הוא, ונכון הי' להעתיק איזה
ספורים - ללקוט מהאגרות והשיחות - ולבארם באופן
אשר יבינום הצעירים.

אתענין לדעת מה שעלה משיחתם א[נ]דות התיסדות
שיבה ברוחה של תו"ת יצ"ו.

בודאי קבלו המענה התלגרפית א[נ]דות הנירות של
ידידנו הרה"ח הרי"י שליט"א לשלחם לריגא.

על א[נ]דות הנירות עבור ידידנו הרה"ג ווי"ח אי"א
מוהר"ש שי ברוק וידידנו הרה"ג ווי"ח אי"א מוה"ר יצחק



כשם שישנו גלות מצד האומות, כמו כן ישנו גלות מצד היצר-הרע,
ועל זה נאמר "קרבה אל נפשי גאלה". ועל-ידי הגאולה הפרטית באה
גם הגאולה הכללית בקרוב ממש
משיחת כ"ג טבת ה'תשכ"ב

נקודה משיחת קדש

הבן הגדול והבן הקטן

פרשת שמות מספרת כמה קשה היה לעם ישראל בגלות מצרים. בזמן זה מתגלה השם אל משה במדבר מדין ושולח אותו לומר לפרעה: "בני בכרי ישראל... שלח את בני יעבדני".

השם רוצה שפרעה יבין שעם ישראל הוא הבן הבכור, החביב והחשוב שלו. אבל לפעמים עם ישראל נמשל דוקא לבן הקטן שאותו האבא - השם - אוהב במיוחד. אז למה פעם אנחנו כמו הבן הגדול ופעם כמו הבן הקטן?

האמת היא שאבא אוהב את שניהם. גם את הגדול וגם את הקטן. אבל ההבדל הוא שילד קטן אבא שלו אוהב אותו רק מפני שהוא הבן שלו. לעצמת זאת, ילד שכבר גדל יכול להיות שאבא שלו אוהב אותו גם בגלל המעלות שהוא השיג במהלך השנים - שהוא חכם, מכשר, או שהוא מכבד במיוחד את אבא ואמא.

כך השם אוהב אותנו גם עקב המעלות שלנו, שאנחנו לומדים תורה ומקיימים מצוות (כמו בן גדול), וגם בגלל עצם זה שאנחנו בניו (כמו בן קטן).

אנחנו צריכים ללמוד מזה שמצד אחד יהודי צריך ללמד תורה ולקיים מצוות, פראוי לבנו בכורו של השם, אבל מצד שני אנחנו צריכים לעבד את השם בתמימות ובקבלת על כמו ילד קטן שאוהב את אבא בצורה הכי פשוטה.

(מעובד ע"פ לקו"ש כ"א, עמ' 20 ואילך. מתוך 'שמעתא דאורייתא')

על-ידי בירור וזיכוך החומריות והגשמיות, יכולים להגיע ולהתעלות למדרגה כזו שהנשמה מצד עצמה אינה יכולה להגיע לשם תורת מנחם ה'תשח"י כרך כא, עמ' 211-212

השם יתברך יעזור אותו וחבירו בעבודה בקודש, להחדיר בשומעי לקחם והמושפעים שלהם את התורה ואת המצווה, תורת אלוקים חיים ומצוותיו לעשותם בפועל ולהמשיך על ידם תוספת ברכה בגשם וברוח ממכתב כ"ב טבת, תשט"ו

פרשת שמות

שני ^ה ויקרא מלך מצרים למולדת ויאמר להן מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיינ את הילדים: ^ו ותאמר המולדת אל פרעה כי לא כנשים המצרית העברית פייחות הנה בטרם תבוא אלן המולדת וילדו: ^ז ויטב אלהים למולדת וירב העם ויעצמו מאד: ^ח ויהי פיראון המולדת את האלהים ויעש להם בתים: ^ט ויצו פרעה לכל עמו לאמר פליחן הילוד היארה תשליכוהו וכל הבת תחיון: ^י פ ^א וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי: ^ב ותהר האשה ותלד בן ותרא אתו פרי טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים: ^ג ולא יכלה עוד הצפינו ותקח לו תבת גמא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד ותשם בסוף על שפת היאר: ^ד ותתצב אחתו מרחק לדעה מה יעשה לו: ^ה ותרד בת פרעה לרחץ על היאר ונערתיה הלכת עליד היאר ותרא את התבה בתוך הפוף ותשלח את אמתה ותקחה: ^ו ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים זה: ^ז ותאמר אחת אל בת פרעה האלף וקראתי לך אשה מינקת מן העברית ותינק לך את הילד: ^ח ותאמר לה בת פרעה לכי ותלך העלמה ותקרא את-אם הילד: ^ט ותאמר לה בת פרעה היליכי את הילד הזה והינקתו לי ואני אתן את שכרך ותקח האשה הילד ותניקוהו: ^י ויגדל הילד ותבאהו לבת פרעה ויהי לה לבן ותקרא שמו משה ותאמר כי מן המים משיתוהו:

~ נקודות משיחות קודש ~

ותרא אותו כי טוב הוא (ב, ב) נולד פשהוא מהול . . . נתמלא הבית פלו אור (טוטה יב, א). נולד מהול - רומז על

א ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו: ^ב ראובן שמעון לוי ויהודה: ^ג יששכר זבולן ובנימן: ^ד דן ונפתלי גר ואשר: ^ה ויהי פלגנפש יצאי ירד יעקב שבעים נפש ויוסף היה כמצרים: ^ו וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא: ^ז ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם: ^ח פ ^א ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף: ^ב ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו: ^ג הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה פיתקראנה מלחמה ונוסף גס הוא על שניאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ: ^ד וישימו עליו שרי מפים למען ענתו בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה את פתם ואת רעמסס: ^ה וכאשר יענו אתו בן ירבה וכן יפרץ ויקצו מפני בני ישראל: ^ו ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך: ^ז וימררו את חייהם בעבדה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבדה בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך: ^ח ויאמר מלך מצרים למולדת העברית אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה: ^ט ויאמר בילדכן את העבריות וראיתן עליהאננים אם בן הוא והמתן אתו ואם בת הוא וחיה: ^י ותיראן המולדת את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיינ את הילדים:

~ נקודות משיחות קודש ~

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (א, א) שמו של אדם אינו קשור לעצמותו, ואינו אלא כדי שהזולת יוכל ליצר קשר עמו. והינו ש'שם' הוא בחינת הארה, לא בחינת עצם. זהו ואלה שמות - רק הארת הנשמה נמשכת ויורדת במצר הגוף והעולם, שכן הגוף אינו 'פלי' לעצם הנשמה.

(לקוטי שיחות כרך 2 עמ' 846)

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ (ב, יב) מִשֶּׁה רָאָה שָׂאִין מִי שֶׁיִּצְלֵל אֶת הַיְהוּדִי, וְהוּא חָיֵב לְהִשְׁתַּדֵּל בְּנֹחַ.

(תורת מנחם, כרך לה עמ' 64)

רביעי ג א וּמִוֹשֶׁה הָיָה רֹעִה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ הַתְּנִי
 בְּתוֹן מִדִּין וַיִּנְהַג אֶת־הַצֹּאן אַחֵר הַמְדַבֵּר וַיָּבֵא
 אֶל־הַר הָאֱלֹהִים חֲרָבָה: ב וַיֵּרָא מֶלֶאךָ יְהוָה
 אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֶּנֶה וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסֶּנֶה
 בְּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסֶּנֶה אֵינְנו אֶכְּלֵ: ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
 אֶסְרֶה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמְּרֹאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה
 מִדֹּעַ לֹא־יִבְעַר הַסֶּנֶה: ד וַיֵּרָא יְהוָה כִּי סָר
 לְרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסֶּנֶה וַיֹּאמֶר
 מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲנִי: ה וַיֹּאמֶר אֶל־תִּקְרַב
 הֵלֶם שֶׁל־נִעְלִיד מֵעַל רִגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
 אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמַּת־קֹדֶשׁ הוּא: ו וַיֹּאמֶר
 אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבֹתַי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק
 וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרָא מֵהַבְּיַט
 אֶל־הָאֱלֹהִים: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה רְאֵה רְאִיתִי אֶת־עֲנִי
 עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶת־צַעֲקוֹתֵם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי
 נַגְשָׁיו כִּי יִדְעַתִּי אֶת־מַכְאֲבוֹ: ח וַאֲדַר לְהַצִּילוֹ |
 מִיַּד מִצְרַיִם וְלְהַעֲלֹתוֹ מִן־הָאָרֶץ הַהִוא אֶל־אֶרֶץ
 מִטְבָּה וְרַחֲבָה אֶל־אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ אֶל־
 מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֲמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי
 וְהַיְבוֹסִי: ט וְעַתָּה הִנֵּה צִעַקְתָּ בְּנִי־יִשְׂרָאֵל בְּאֶה
 אֵלַי וְגַם־דֹּאִיתִי אֶת־הַלֶּחֶץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לְחַצִּים
 אַתָּם: י וְעַתָּה לֵכָה וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל־פְּרַעֲה וְהוֹצֵא
 אֶת־עַמִּי בְּנִי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
 אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אֲנֹכִי כִּי אֵלֶךְ אֶל־פְּרַעֲה וְכִי
 אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: יב וַיֹּאמֶר כִּי־
 אֶהְיֶה עִמָּךְ וְוַהֲלַכְתָּ הָאֹת כִּי אֲנֹכִי שֹׁלְחֶיךָ
 בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת־
 הָאֱלֹהִים עַל הַהָר הַזֶּה: יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
 הָאֱלֹהִים הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי

צְדָקוֹתוֹ כְּשֶׁלְעֲצֻמוֹ (הַצֵּר הָרַע, שְׁנִקְרָא 'עֲרֵל' (סוכה נב, א), לֹא
 הִסְתִּיר עַל נַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית). נִתְמַלֵּא הַבַּיִת אוֹר - רוֹמְזו עַל
 מַעֲלָתוֹ כְּמִשְׁפִּיעַ רוֹעֵה לְיִשְׂרָאֵל וְלַעוֹלָם. הַדְּבָר נִרְמַז גַּם
 בְּדַבְרֵי רַשִׁי לְחֵלֶן פְּסוּק יא: לְקוֹמָה - שְׁלֵמוֹת עֲצֻמִּית.
 לְגִדְלָה, שְׁמֹנְהוּ פְּרַעֲה עַל בֵּיתוֹ - שְׁלֵמוֹת בְּתוֹר מְנַהֵיג וְרוֹעֵה.
 (לקוטי שׂיחוט כרך טז עמ' 26)

שלישי י וַיְהִי | בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא
 אֶל־אֶחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרֵי מִפְּה
 אִישׁ־עֲבָרֵי מֵאֶחָיו: יא וַיִּפֶן פֶּה וְכֹה וַיֵּרָא כִּי אֵין
 אִישׁ וַיִּדַּ אֶת־הַמִּצְרֵי וַיִּשְׁמְנֵהוּ בַּחֹל: יב וַיֵּצֵא
 בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי־אֲנָשִׁים עֲבָרִים נָצִים
 וַיֹּאמֶר לְרַשָּׁע לָמָּה תִּפְה רַעַךְ: יג וַיֹּאמֶר מִי שְׁמוֹךְ
 לְאִישׁ שֶׁר וְשִׁבְטִי עָלֵינוּ הַלְהַרְגֵנִי אַתָּה אָמַר
 כְּאֲשֶׁר הֲרַגְתָּ אֶת־הַמִּצְרֵי וַיֵּרָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר
 אָכֵן נֹדַע הַדְּבָר: יד וַיִּשְׁמַע פְּרַעֲה אֶת־הַדְּבָר
 הַזֶּה וַיִּבְקֹשׁ לְהַרְגוֹ אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי
 פְּרַעֲה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּעָר:
 טו וְלָכְתָּן מִדִּין שִׁבְעַ בְּנֹת וּתְבַאֲנָה וּתְדַלְּנָה
 וּתְמַלְּאֲנָה אֶת־הַרְהֻטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן:
 טז וַיָּבֵאוּ הָרַעִים וַיִּגְרְשׁוּם וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיּוֹשְׁעוּן וַיִּשְׁקוּ
 אֶת־צֹאנָם: יז וּתְבַאֲנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר
 מִדֹּעַ מֵהֲרַתֶּן בָּא הַיּוֹם: יח וְהַאֲמֹרֵן אִישׁ מִצְרֵי
 הַצִּילָנוּ מִיַּד הָרַעִים וְגַם־דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשְׁקוּ
 אֶת־הַצֹּאן: יט וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֵיתָיו וְאִינוּ לָמָּה זֶה
 עֹזְבֹתָן אֶת־הָאִישׁ קְרָאֵן לוֹ וַיֹּאכַל לֶחֶם: כ וַיּוֹאֵל
 מֹשֶׁה לְשִׁבְתָּ אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צַפְרָה בְּתוֹ
 לְמֹשֶׁה: כא וּתְלַד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֵּרְשָׁם כִּי
 אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נֹכְרִיה: כב וַיְהִי בַּיָּמִים
 הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּאֲנַחוּ בְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבָדָה וַיִּזְעַקוּ וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל־
 הָאֱלֹהִים מִן־הַעֲבָדָה: כג וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־
 נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם
 אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב: כד וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וַיִּדַע אֱלֹהִים: כה

לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְאָמְרוּ לִי
 מִה־שָׁמוּ מַה אָמַר אֱלֹהִים: ^ד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
 אֶל־מֹשֶׁה אֱהִיה אֲשֶׁר אֱהִיה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר
 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֱהִיה שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם: ^ה וַיֹּאמֶר עוֹד
 אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק
 וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם זֶה־שְׁמִי לְעֹלָם זֶה
 זְכְרִי לְדֹר דֹּר:

~ נקודות משיחות קודש ~

הסנה בער באש והסנה איננו אכל (ג, ב) האש שלמעלה
 . שורפת ואינה אוכלת (מדרש רבה) סנה - השפיל מכל
 האילנות, רומז ליהודי, המשפיל ומבטל את עצמו. בער
 באש - יהודי צריך להרגיש אתה גדולה לה' ותשוקה עזה
 להתקרב אליו. איננו אכל - אכל אסור שנה זביא לילות
 הנפש, עליו להשאר נשמה בגוף. וכמבאר בחסידות על
 פסוק זה, ש"רשפי אש האהבה בנשמות ישראל, להיות
 בטול היש . . אינה אוכלת ומכלה אותם . . אדרבה, הבטול
 הזה הוא עקר החיות".

(לקוטי שיחות כרך לג עמ' 225)

חמישי ^ו לָךְ וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי
 אַבְרָהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב לֵאמֹר פְּקֹד פְּקֹדָתִי אֶתְכֶם
 וְאֶת־הַעֲשׂוֹי לָכֶם בְּמִצְרַיִם: ^ז וְאָמַר אֲעֲלֶה
 אֶתְכֶם מֵעֵנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ הַפְּנִיעֵנִי וְהַחֲתִי
 וְהֶאֱמַרְתִּי וְהִפְרִיזוּ וְהִחוּזוּ וְהִיבֹסוּ אֶל־אֶרֶץ זִבְת
 חֶלֶב וּדְבַשׁ: ^ח וְשָׁמְעוּ לְקִלְקֹל וּבֵאתְךָ אֶתְךָ וּזְקַנֵי
 יִשְׂרָאֵל אֶל־מִלְחָמָה מִצְרַיִם וְאָמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה
 אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה נִלְכְּה־נָא
 דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחַה לַיהוָה
 אֱלֹהֵינוּ: ^ט וְאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מִלְחָמָה
 מִצְרַיִם לְהִלָּךְ וְלֹא בִיד חֲזָקָה: ^י וְשִׁלַּחְתִּי אֶת־יָדִי
 וְהִפִּיתִי אֶת־מִצְרַיִם כְּכֹל נִפְלְאוֹתַי אֲשֶׁר אַעֲשֶׂה
 בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם: ^{יא} וְנִתַּתִּי אֶת־חֶן
 הָעַם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְהָיָה כִּי תִלְכּוּן לֹא
 תִלְכוּ רִיקָם: ^{יב} וְשִׂאֵלָה אֲשֶׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִגִּרְתָּהּ

בִּיתָה כְּלִי־כֶסֶף וְכִלְי זָהָב וְשִׁמְלֹת וְשִׁמְתֶם
 עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶם אֶת־מִצְרַיִם:
 ד * וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא
 יִשְׁמְעוּ בְּקִלְי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֱלֹהֵי יְהוָה:
 ז וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה כְּתִיב מוֹזֵה קְרוֹי מִה־זֶּה בְּיָדְךָ
 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: ^ח וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ
 אֶרְצָה וַיְהִי לְנַחֵשׁ וַיִּנֶּם מֹשֶׁה מִפְּנֵיו: ^ט וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאַחֲזוּ בּוֹנֵבּוּ וַיִּשְׁלַח
 יָדוֹ וַיַּחֲזֹק בּוֹ וַיְהִי לְמַטָּה בְּכַפּוֹ: ^י לְמַעַן יֵאֱמִינוּ
 כִּי־נִרְאָה אֱלֹהֵי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֶם אֱלֹהֵי
 אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ^{יא} וַיֹּאמֶר יְהוָה
 לוֹ עוֹד הִבְאִינָא יָדְךָ בְּחִיקְךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחִיקוֹ
 וַיּוֹצֵאֵה וְהִנֵּה יָדוֹ מִצְרַעַת כְּשֶׁלֶג: ^{יב} וַיֹּאמֶר הֲשֵׁב
 יָדְךָ אֶל־חִיקְךָ וַיִּשֵׁב יָדוֹ אֶל־חִיקוֹ וַיּוֹצֵאֵה
 מִחִיקוֹ וְהִנֵּה־שָׁבָה כְּבָשָׂרוֹ: ^{יג} וְהָיָה אִם־לֹא
 יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֵת הָרִאשׁוֹן
 וְהֵאֱמִינוּ לְקֹל הָאֵת הָאַחֲרוֹן: ^{יד} וְהָיָה אִם־לֹא
 יֵאֱמִינוּ גַם לְשֵׁנֵי הָאֵתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן
 לְקִלְקֹל וְלִקְחַת מִמִּימֵי הַיָּאֵר וְשִׁפְכַת הַיַּבֵּשָׁה
 וְהָיוּ הַפְּיֹם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיָּאֵר וְהָיוּ לְדָם
 בַּיַּבֵּשֶׁת: ^{טו} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה כִּי אֲדַנְי לֹא
 אִישׁ דְּבָרִים אֲנִי גַם מִתְּמוֹל גַּם מִשְׁלָשִׁם גַּם
 מֵאִז דְּבַרְךָ אֶל־עַבְדְּךָ כִּי כְבֹד־פָּה וּכְבֹד לְשׁוֹן
 אֲנִי: ^{טז} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם
 אוּ מִי־שֵׁוֹם אֵלִים אוּ חֵרֶשׁ אוּ פֶקֶח אוּ עוֹר
 הֲלֹא אֲנִי יְהוָה: ^{יז} וְעַתָּה לָךְ וְאֲנֹכִי אֱהִי
 עַם־פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר: ^{יח} וַיֹּאמֶר כִּי
 אֲדַנְי שְׁלַח־נָא בְיַד־תְּשַׁלַּח: ^{יט} וַיַּחֲרֵ־אֶף יְהוָה
 בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְרֵן אֲחִיךָ הַלֹּוֹי יָדַעְתִּי
 כִּי־דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא יֵצֵא לְקִרְאוֹתֶיךָ
 וְרֹאֶךָ וְשָׁמַח בְּלִבּוֹ: ^כ וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו וְשִׁמַּת
 אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאֲנֹכִי אֱהִי עַם־פִּיךָ וְעַם־
 פִּיְהוּ וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:

הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁקְלוּ: ^כ וַיַּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת
 כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוּ וְאֵת כָּל־הָאֲתֵת
 אֲשֶׁר צִוְּהוּ: ^{כא} וַיִּלְךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאסְפוּ אֶת־
 כָּל־זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{כב} וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל־
 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ
 הָאֲתֵת לְעֵינֵי הָעָם: ^{כג} וַיֹּאמְרוּ הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ
 כִּי־פָקֵד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־
 עֲנָנִים וַיִּקְרוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּרְכִּיבֶם עַל הַחֲמֹר (ד, כ) הַחֲמֹר שֶׁחֲבַשׂ אֲבָרֶהֶם . .
 שְׁעֵתִיד מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ לְהַגְלוֹת עָלָיו (רש"י) 'חֲמֹר' וְרָמַז לְחֹמֶר
 הַגּוֹף וְלְחֲמִרֵי הָעוֹלָם. בְּאֲבָרֶהֶם אָבִינוּ נֶאֱמַר "וַיַּחֲבֹשׂ אֶת
 חֲמֹרָיו", רָמַז לְהַכְנַעַת הַחֲמֹר. בְּמֹשֶׁה רִבְנוּ נֶאֱמַר "וַיִּרְכִּיבֶם
 עַל הַחֲמֹר", רָמַז לְהַמְשִׁכַת אֹרֶךְ הַקְּדוּשָׁה לְתוֹךְ הַחֲמֹר. מֶלֶךְ
 הַמְּשִׁיחַ - יִתְגַּלֶּה עַל הַחֲמֹר, רָמַז לְזִכּוּף הַחֲמֹר עַד שֶׁהוּא
 עֲצֻמוֹ מְגִלָּה אֶת אֹרֶךְ הַקְּדוּשָׁה.

(לקוטי שיחות כרך לא עמ' 20)

שְׁשִׁי ^ה וַיִּלְךְ מֹשֶׁה וַיֵּשֶׁב | אֶל־יֵתֶר הַתְּנֹז וַיֹּאמֶר
 לוֹ אֲלֹכָה נָא וְאִשׁוּבָה אֶל־אֲחֵי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם
 וְאַרְאֶה הַעוֹדֵם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ
 לְשָׁלוֹם: ^ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְּוָן לֵךְ
 שָׁב מִצְרַיִם כִּי־מָתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים
 אֶת־נַפְשֶׁךָ: ^ז וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו
 וַיִּרְכַּבֶם עַל־הַחֲמֹר וַיֵּשֶׁב אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּקַּח
 מֹשֶׁה אֶת־מִטַּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ: ^ח וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה בְּלִבְתֶּךָ לְשׁוּב מִצְרַיִמָּה רָאָה כָּל־
 הַמִּפְתִּיחַ אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בְיָדְךָ וַעֲשִׂיתֶם לַפָּנִי
 פְּרָעָה וְאֲנִי אַחֲזֶק אֶת־לִבֹּךְ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־
 הָעָם: ^ט וְאָמַרְתָּ אֶל־פְּרָעָה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי
 בְּכָרִי יִשְׂרָאֵל: ^י וְאָמַר אֵלֶיךָ שְׁלַח אֶת־בְּנֵי
 וַיַּעֲבֹדֵנִי וְתִמְאַן לְשַׁלְּחוֹ תִּגַּה אֲנֹכִי הֲרֹג אֶת־
 בְּנֶךָ בְּכָרְךָ: ^{יא} וַיְהִי בַדְרֹךְ בְּמַלּוֹן וַיִּפְגְּשׂוּהוּ יְהוָה
 וַיִּבְקַשׁ הַמִּיתוֹ: ^{יב} וַתִּקַּח צַפְרָה צֹר וַתַּכֶּתֶת
 אֶת־עַרְלַת בְּנֵהּ וַתַּנַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חַתֵּן
 דְּמִים אֲתָה לִי: ^{יג} וַיִּרְרַף מִמֶּנּוּ אִזּוֹ אָמְרָה חַתֵּן
 דְּמִים לַמּוֹלַת: ^{יד} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ
 לְקַרְאֵת מֹשֶׁה הַמְּדַבֵּר וַיִּלְךְ וַיִּפְגְּשׂוּהוּ בְּהַר

וַיִּדְבַּר־הוּא לְךָ אֶל־הָעָם וְהָיָה הוּא יְהִי־לְךָ
 לְפָה וְאֲתָה תְהִי־לֹ לְאֱלֹהִים: ^{טו} וְאֶת־הַמִּטָּה
 הַזֶּה תִקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַעֲשֶׂה־בוֹ אֶת־
 הָאֲתֵת: ^{טז}

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיַּעֲבֹדֵנִי וַתִּמְאַן לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חַתֵּן
 דְּמִים אֲתָה לִי - אֵשֶׁת אֲנִי וְאֶת־הַמִּטָּה הַזֶּה
 תִקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַעֲשֶׂה־בוֹ אֶת־הָאֲתֵת.
 עוֹסְקַת בְּהֶם מִזְמָן לְזְמָן (כְּשֶׁכֶּן שְׂאִין פּוֹגְשִׁים בּוֹ בְּקַבִּיעוּת).
 גֵּרַת בֵּיתָה - דְּבָרִים שֶׁהַנְּשֻׂמָה עוֹסְקַת בְּהֶם בְּדֶרֶךְ קִבְעָה (כְּאֵדָם
 הַמְתַּגֵּדֵר בְּבֵית). כְּסָף - אֲהַבַת ה' (מִלְשׁוֹן "נִכְסֵף נִכְסֵפְתִּי").
 זָהָב - יְרֵאת ה' ("זָהָב מִצְפוֹן אֲתָה", בְּחִינַת שְׂמָאל, יְרֵאָה).
 עַל הַנְּשֻׂמָה לְהוֹצִיא מִן הַגְּלוּת אֶת נַצּוּצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁיִּשְׁנֶם
 בְּגֵרַת בֵּיתָה' וְאֵף אֵלּוּ הַנְּמַצְאִים בְּשִׁכְנֵתָה; עֲלִיָּה לַעֲשׂוֹת
 מִשְׁנֵהֶם כְּלִים לְאַהֲבַת ה' וְלִירְאָתוֹ.

(לקוטי שיחות כרך ג עמ' 826)

וַיִּרְכִּיבֶם עַל הַחֲמֹר (ד, כ) הַחֲמֹר שֶׁחֲבַשׂ אֲבָרֶהֶם . .
 שְׁעֵתִיד מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ לְהַגְלוֹת עָלָיו (רש"י) 'חֲמֹר' וְרָמַז לְחֹמֶר
 הַגּוֹף וְלְחֲמִרֵי הָעוֹלָם. בְּאֲבָרֶהֶם אָבִינוּ נֶאֱמַר "וַיַּחֲבֹשׂ אֶת
 חֲמֹרָיו", רָמַז לְהַכְנַעַת הַחֲמֹר. בְּמֹשֶׁה רִבְנוּ נֶאֱמַר "וַיִּרְכִּיבֶם
 עַל הַחֲמֹר", רָמַז לְהַמְשִׁכַת אֹרֶךְ הַקְּדוּשָׁה לְתוֹךְ הַחֲמֹר. מֶלֶךְ
 הַמְּשִׁיחַ - יִתְגַּלֶּה עַל הַחֲמֹר, רָמַז לְזִכּוּף הַחֲמֹר עַד שֶׁהוּא
 עֲצֻמוֹ מְגִלָּה אֶת אֹרֶךְ הַקְּדוּשָׁה.



חצי קריש

וַתַּגְדֵּל וַתִּקְדָּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אִמֵּן בְּעֶלְמָא דִּי בְרָא
 כְּרַעוּתָהּ וַיְמַלִּיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוּרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
 מְשִׁיחָהּ. אִמֵּן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
 בְּעֶגְלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
 לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְרַךְ: יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
 וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיְתַפְאֵר, וַיְתַרְוֶמֶם,
 וַיְתַנְשֵׂא, וַיְתַהַדֵּר, וַיְתַעַלֵּה, וַיְתַהַלֵּל, שְׁמָה דְקַדְשָׁא
 בְּרִידָא הוּא. אִמֵּן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
 תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחְמָתָא, דְאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן



~ נקודות משיחות קודש ~

ומאז באתי... לדבר בשמך... והצל לא הצלת את עמך
 (ה, כג) ה'משה' שבכל אחד ואחד מישראל בא בטענה
 להקב"ה. באתי... לדבר בשמך - קימתי את מצוות התורה,
 שבלה שמותיו של הקב"ה, ובכל זאת לא הצלת את עמך -
 אף שיש פסוק דין מפרש ברמב"ם (הלכות תשובה ג, ד) שקיום
 מצוה אחת מביאה "תשובה והצלה" לכל העולם!
 (ספר השיחות תש"ג כרך א עמ' 253)

מפטיר ב וישב משה אליהו ויאמר אדני למה
 הרעתה לעם הזה למה זה שלחתיני: ב ומאז
 באתי אלפרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה
 והצל לא הצלת את עמך: ו ויאמר יהוה
 אלמשה עתה תראה אשר אעשה לפרעה
 כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם
 מארצו: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~

וביד חזקה יגרשם מארצו (ו, א) יש לפרש בדרך רמז
 ולחידודא, שעל ידי למוד יד החזקה של הרמב"ם נזכה
 לצאת מן הגלות. שהרי רז"ל אמרו "אין הגליות מתבנסות
 אלא בזכות המשניות", שהן תלכות פסוקות, ואף ספר ה'יד'
 הוא תלכה פסוקה.

(ספר השיחות תש"א כרך א עמ' 242)

על־פִּן הֵם צְעָקִים לְאֹמֶר גִּלְתָּה נִזְבַּחַה
 לְאֱלֹהֵינוּ: ט תִּכְבֵּד הַעֲבֹדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשֵׂוּ
 בָהּ וְאֵל־יִשְׁעוּ בְּדַבְרֵי־שָׁקֶר: י וַיֵּצְאוּ נְגִשֵׁי הָעַם
 וַיִּשְׁטְרוּ וַיֵּאמְרוּ אֶל־הָעַם לְאֹמֶר פֹּה אִמֵּר
 פְּרַעֲהַ אֵינְנִי נָתַן לָכֶם תָּבוֹן: יא אַתֶּם לָכוּ קָחוּ
 לָכֶם תָּבוֹן מֵאֲשֶׁר תִּמְצְאוּ כִּי אֵין נִגְרַע
 מֵעֲבַדְתְּכֶם דְּבַר: יב וַיַּפֵּץ הָעַם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
 לְקִישׁ קִשׁ לְתָבוֹן: יג וְהַנְּגִשִׁים אֲצִים לְאֹמֶר כֹּלוּ
 מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר־זוּם בְּיוֹמוֹ כִּי־אֲשֶׁר בַּהֲיוֹת הַתָּבוֹן:
 יד וַיָּכּוּ שְׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׁמוּ עֲלֵהֶם נְגִשֵׁי
 פְּרַעֲהַ לְאֹמֶר מַדּוּעַ לֹא כָלִיתֶם חֻקְכֶם לְלַבֵּן
 כְּתֻמּוֹל שְׁלִשִׁים גַּם־תֻּמּוֹל גַּם־הַיּוֹם: טו וַיִּבְאֹו
 שְׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּצְעִקוּ אֶל־פְּרַעֲהַ לְאֹמֶר
 לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹה לְעַבְדֶּיךָ: טז תָּבוֹן אֵין נָתַן
 לְעַבְדֶּיךָ וּלְבָנִים אֹמְרִים לָנוּ עָשׂוּ וְהִנֵּה עַבְדֶּיךָ
 מִכִּים וְחַטָּאת עֲמָד: יז וַיֵּאמְרוּ נִרְפִים אַתֶּם
 נִרְפִים עַל־פִּן אַתֶּם אֹמְרִים גִּלְתָּה נִזְבַּחַה
 לַיהוָה: יח וַעֲתָה לָכוּ עֲבָדוּ וְתָבוֹן לֹא־יִנָּתֵן לָכֶם
 וְתָבוֹן לְבָנִים תִּתְּנוּ: יט וַיִּרְאוּ שְׁטְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
 אֶתֶם בְּרַע לְאֹמֶר לֹא־תִגְרַעוּ מִלְּבַבְכֶם דְּבַר־זוּם
 בְּיוֹמוֹ: כ וַיַּפְּעוּ אֶת־מִשָּׁה וְאֶת־אַהֲרֹן נְצִבִים
 לְקִרְאָתָם בְּצֵאתָם מֵאֵת פְּרַעֲהַ: כא וַיֵּאמְרוּ
 אֲלֵהֶם יֵרָא יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֲשֶׁר
 הִבְאִשְׁתֶּם אֶת־רִיחֲנוּ בְּעֵינֵי פְּרַעֲהַ וּבְעֵינֵי עַבְדָּיו
 לְתַת־חֶרֶב בִּידֶם לְהַרְגֵנוּ: כב וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל־
 יְהוָה וַיֵּאמֶר אֲדֹנָי לָמָּה הֲרַעַתָּה לְעַם הַזֶּה לָמָּה
 זֶה שְׁלַחְתָּנִי: כג וּמֵאֵז בָּאתִי אֶל־פְּרַעֲהַ לְדַבֵּר
 בְּשִׁמּוֹךְ הָרַע לְעַם הַזֶּה וְהִצַּל לֹא־הֲצַלְתָּ אֶת־
 עַמְּךָ: ו וַיֵּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲתָה תֵרְאֶה
 אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפְרַעֲהַ כִּי בִיד חֻזְקָה יִשְׁלַחֶם
 וּבִיד חֻזְקָה יִגְרַשֶׁם מֵאֶרְצוֹ: ססס

קכ"ד פסוקים, ויק"ח סימן. מער"י סימן:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֵינַיִם הָיָא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיךָ מֵאֲשֶׁר. דְּרַכִּיךָ דְּרַכִּינְעָם, וְכָל־נְתִיבְתִיךָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיַמֵּינָהּ, בְּשִׂמְאֵלָהּ עֵשֶׂר וְכְבוֹד. וְיִ חָפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ, וְיִגְדִיל תּוֹרָה וְיִאֲדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים מְזֻכָּרִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנְבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הווק, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

ו דָּבָר אֵת יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי תְּחִלַּת וְהִרְגוּ אֲשֶׁר עָבְרוּ עֲלֵיהֶם לְכַרֵּם שְׁתֵּרֵב פּוּלָא וְלֹא נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ רַק שׁוֹרֶשׁ, אֲבָל הַנְּבִיא אֹמֵר, בְּיָמִים תְּבֵאִים בְּיַמֵּי הַנְּאֻמָּה יִשְׂרָשׁ יִתֵּן ה' שְׁרֵשׁ שֶׁל יַעֲקֹב לְהוֹיֵת מִתְּפִשֵׁט לְמַרְחֹק וְצִיץ וּפְרַח יִשְׂרָאֵל הֵם יִשְׁלָחוּ עַד לְמַרְחֹק וְיִגְדְּלוּ עַד מְאֹד וּמִלְּאוּ פְּנֵי־תֵבֶל תְּנוּבָה כְּצִמְחֵי הַשָּׂדֶה: א רָאָה נָא הָאֵם הַכְּמֻפָּת

שֶׁהָיָה ה' אֵת מִכְּהוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל הַכְּהוּ ה' אֵת יִשְׂרָאֵל? אִם־פְּהָרְגַּ כְּמֹ שֶׁהָיָה ה' אֵת הַרְגִּינִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל הַרְגִּי ה' אֵת יִשְׂרָאֵל? הֲלֹא אֵת הַגּוֹיִם שֶׁהָיוּ וְהָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל הַשְּׂמִיד ה' עַד פְּלִאָה: ח וְאֵת יִשְׂרָאֵל בְּסִמְלֵי הַכְּמֻפָּת בְּמִדָּה שֶׁהָיוּ חוֹטְאִים לְפָנָי, בְּמִדָּה זוֹ נִפְרַע מֵהֶם, בְּשִׁלְחָה תְּרִיבָנָה הִיא שׁוֹפֵד מְתוֹ עַל הַשְּׂדוֹת וְהַגּוֹלָת לְשִׁלּוֹחַ בְּהוֹן שְׁדִפּוֹן וְאַרְבָּה וְלֹא פָּנַע בְּנִפְשׁוֹת תְּחִלָּה, הִגָּה הַכּוֹר הַפְּרִי בְּרוּחוֹ

שי למורא

(ו) תְּבֵאִים, בְּיָמִים תְּבֵאִים, כְּלוֹמַר בְּיָמֵי הַנְּאֻמָּה. יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב, יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב אֵת שְׁרֵשׁוֹ לְהוֹיֵת נְטוּעַ הַטֵּב מִלְּמַפְתָּה. וְצִיץ וּפְרַח יִשְׂרָאֵל, וְצִיץ וְיוֹצֵיא פְּרַח מִלְּמַפְתָּה. וּמִלְּאוּ פְּנֵי תֵבֶל תְּנוּבָה, וְפִרְחֵיו וּמִלְּאוּ פְּנֵי כָּל הַיְשׁוּב שֶׁל הָעוֹלָם. (ז) הַכְּמֻפָּת מִכְּהוּ הַכְּהוּ, וְכִי הִכָּה הַכְּבִי"ה אֵת יִשְׂרָאֵל (עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם) כְּמֹ שֶׁהָיָה הַכְּבִי"ה אֵת הַגּוֹיִם שֶׁהָיוּ אֵת יִשְׂרָאֵל. אִם כְּהָרַג הַרְגִּינִי הַרְגִּי, וְכִי הָרַג בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹ שֶׁהָיָה כְּהָרַגְוּ הַגּוֹיִם שֶׁהָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל. ח) בְּסִמְלֵי הַכְּמֻפָּת, בְּאֵתָהּ מִדָּה, בְּשִׁלְחָה תְּרִיבָנָה, כְּשִׁלְחָה הַכְּבִי"ה מִדָּת פְּרַעְנוֹת לְהַפְרַע מַעֲשֵׂיו עַל הַטְּאֵם, תְּרִיב כְּנֻסַת יִשְׂרָאֵל לְכַבֵּל תְּנוּבָה. פְּרִישׁ אַחֵר, "שִׁלְחָה" הוּא שֵׁם עַל הַגּוֹלָת וְשְׂדוֹת תְּחִבּוּאָה, כְּמֹ "בְּרַכַת הַשְּׁלָח" (נחמיה ג.טו). "שִׁלְחָה" פְּרִישׁ רְמוּזִים" (שיר השירים ד.ג), וְאִמֵּר שִׁלְפָרְעוֹן הַחֵטָא הוּא מְבִיא רַק שְׁדִפּוֹן בְּתִבּוּאָה בְּמִדָּה בְּלִבְד. הִגָּה בְּרוּחוֹ הַקְּשָׁה, הַכּוֹר אֵת הַפְּרוֹת עַל יְדֵי רִים קֶשֶׁה שֶׁמְנַשְׁבֵּת בְּאֵילָנוֹת. בְּיוֹם קָדִים, בְּיוֹם שְׁנֵי־שָׁבָת רִים מְנַרְחֵת חֲזָקָה. וְלֹא יִשְׁפָד מְתוֹ עֲלֵיהֶם בְּלֹא מִדָּה עַד

הפטרה לפרשת שמות לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

בישעיה פרק כו

כֹּז וְהַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב וְצִיץ וּפְרַח יִשְׂרָאֵל וּמִלְּאוּ פְּנֵי־תֵבֶל תְּנוּבָה: ז הַכְּמֻפָּת מִכְּהוּ הַכְּהוּ אִם־פְּהָרְגַּ הַרְגִּינִי הַרְגִּי: ח בְּסִמְלֵי הַכְּמֻפָּת בְּשִׁלְחָה תְּרִיבָנָה

בְּרוּחוֹ הַקְּשָׁה, הַכּוֹר אֵת הַפְּרוֹת עַל יְדֵי רִים קֶשֶׁה שֶׁמְנַשְׁבֵּת בְּאֵילָנוֹת. בְּיוֹם קָדִים, בְּיוֹם שְׁנֵי־שָׁבָת רִים מְנַרְחֵת חֲזָקָה. וְלֹא יִשְׁפָד מְתוֹ עֲלֵיהֶם בְּלֹא מִדָּה עַד

שִׁבְלָם, דָּבָר זֶה לֹא יַעֲשֶׂה הַקב"ה לְיִשְׂרָאֵל. (ט) לָכֵן, הוֹאִיל וּרְחֵמֵי עָלָיו. בְּזֹאת יִכַּפֵּר עוֹן יַעֲקֹב, אַעֲשֶׂה לוֹ גַם זֹאת, לְהַתְּכַפֵּר בְּדָבָר קָל. וְזֶה כָּל פְּרֵי הַסֵּר הַטָּאוֹת, וְזֶה יִתֵּן לִי פְרֵי טוֹב לְהַסִּיר וְלַמְחֹל עַל חַטֹּאתַי. כָּל אֲבֹנֵי מִזְבֵּחַ, כָּל אֲבֵי הַמִּזְבֵּחַ וְיֵשִׁים אֲבֹנֵיהֶם לְעִבְדוֹתֶיהָ. כְּאֲבֵי גַר מִנְפָצוֹת, שִׁתְּיוּ אֲבֹנֵיהֶם מִנְפָצוֹת בְּדָרֵךְ שְׂמֵנְפָצִים אֲבֵי גֵר הַדֵּק הַיָּבֵשׁ. לֹא יִקְמוּ אֲשֵׁרִים וְחַמְנִים, שְׁלֹא יִקְמוּ יוֹתֵר שׁוֹם אֲשֵׁרִים וְשׁוֹם חַמְנִים. ('אֲשֵׁרִים', הֵם אֵילָנוֹת שְׂעוּדִים אוֹתָם. 'חַמְנִים', הֵם דְּמוּיוֹת פִּסְלִים עֲשׂוּיוֹת לְעִבְדוֹת הַחַמֹּה). (י) כִּי עֵיר בְּצוּרָה בְּדָרֵךְ, כִּי בַעֲשׂוֹתָם זֹאת לְנַפֵּץ אֶת אֲבֵי מִזְבְּחוֹת הָאֵלִילִים, אוֹ הַעֵיר הַבְּצוּרָה, הִיא פֶּרֶךְ גָּדוֹל שֶׁל אָדוֹם, תִּתְּחֶה בְּדָר מִיִּשְׁבֵּיָהּ. גִּוְה מִשְׁלַח וְנִעְזָב, וְהִנֵּה שְׂלוֹ יִתֵּן מִשְׁלַח מִיִּשְׁבָּיו. שֶׁם יִרְעָה עֲגֹל, בְּמִקוֹם הָעֵיר הַבְּצוּרָה וְרַעֲוֵ עֲגֹלִים. וְשֶׁם יִרְבֶּץ, וְשֶׁם יִשְׁכְּבוּ לַיָּלֵה. וְכֻלָּה סְעִיפָיָהּ, וּיְכַלֹּ אֶת עֲנְפֵי הָאֵילָנוֹת אֲשֶׁר גְּדָלוּ שָׂמָּה. יֵא אִיבֹשׁ קְצִירָה תִשְׁכְּרְנָה, כִּשְׂתִּיבְשׁוּ עֲנְפֵיהָ יִשְׁתַּכְּרוּ מֵאֲלֵהֶם. כְּלוֹמֵר, כִּשְׂתִּתְמַלֵּא סָתָם יִשְׁכְּרוּ מֵאֲלֵהֶם. נְשִׁים בָּאוֹת מֵאֵירוֹת אוֹתָהּ, נְשִׁים תִּבְאֵנָה וְיִבְעֵרוּ בָהֶם הָאֵשׁ. כְּלוֹמֵר, עִם חֵלֶשׁ כְּנָשִׁים יִשְׁחִיתוּ אוֹתָהּ. כִּי לֹא עִם בִּינוֹת הוּא, שְׁלֹא תִכּוֹן שְׂקָל מִשְׁשִׁלְתוֹ כָּאֵה לוֹ מֵחַ וְלֹא בִּכְחַ וְרַעֲוֵ. עוֹשֶׂהוּ, הַקב"ה שְׂדָלוֹ וְחִמְשִׁילוֹ. (יב) יַחְבֹּט יָדָיו, כְּלוֹמֵר, כִּמוֹ שְׂחֹבְטִים אֶת הַשְּׂבָלִים בְּמִקְּסֵל לְהַסִּיר אֶת הַחִבּוּאָה מִן הַקֶּשֶׁת, כֵּן יִסִּיר ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִבְּנוֹ הַגּוֹיִם. מְשַׁבְּלַת הַנְּהַר, מֵאֲרָץ אֲשׁוּר הַיִּשְׁבִּים עַל נְהַר פָּרַת. עַד נַחֵל מִצְרַיִם, הֵם הַנְּדָחִים בְּאֲרָץ מִצְרַיִם. לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הַמּוּצֵא

הַקֶּשֶׁת בְּיָוֵם שְׂנֹשְׁבֶת רֵיחַ קָדִים עֹנֶה: ט לָכֵן הוֹאִיל וּרְחֵמֵי עָלָיו גַּם עָתָה בְּזֹאת שֶׁהַעֲנִישָׁם בְּדָבָר קָל יִכַּפֵּר עוֹן יַעֲקֹב לְזִמּוֹת לְהַנְּאֵל וְזֶה כָּל פְּרֵי הַסֵּר הַטָּאוֹת גַּם הַשּׁוֹגַן בְּשׁוּמוֹ | כָּל אֲבֵי מִזְבֵּחַ כִּמְה שִׁתְּיוּן הַמִּזְבְּחוֹת שֶׁל עִבְדוֹתֶיהָ וְיֵשִׁים אֲבֹנֵיהֶם כְּאֲבֵי גַר מִנְפָצוֹת הַדֵּק הַיָּבֵשׁ וְכַתְּנָא לְאִיִּקְמוּ מֵעַתָּה אֲשֵׁרִים וְחַמְנִים: י כִּי בַעֲשׂוֹתָם זֹאת עֵיר בְּצוּרָה שֶׁל גוֹיִם תִּתְּחֶה בְּדָר מִיִּשְׁבֵּיָהּ גִּוְה נֹאֹת אָדוֹם, נִגּוֹת וּפְרָדִיסִים נַעֲשֶׂה מִשְׁלַח מִיִּשְׁבָּיו וְנִעְזָב בְּמִדְבָר עַד כִּי יֵשֶׁם יִרְעָה עֲגֹל וְשֶׁם גַּם בְּקִיעוֹת יִרְבֶּץ וְכֻלָּה סְעִיפָיָהּ עֲנְפֵי הָאֵילָנוֹת אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ שָׂמָּה: יא כִּיבֹשׁ קְצִירָה כִּשְׂתִּיבְשׁוּ עֲנְפֵיהָ תִשְׁכְּרְנָה מֵעֲצָמָה, רֵצָה לִכְמֵר כִּשְׂתִּתְמַלֵּא סָתָם יִשְׁכְּרוּ מֵאֲלֵהֶם נְשִׁים הַאֲבִיוֹת בָּאוֹת וּמְלַמּוֹת אוֹתָם מֵאֵירוֹת מְבַעֲרוֹת אוֹתָהּ וְזֶה מִשָּׁל עַל הַשְּׂמִימֹן וְהָאֲדָרֹן כִּי לֹא עִם בִּינוֹת הוּא אִין גַּם תִּכְנוּה לְשׁוֹב בַּחֲשׂוּבָה עַל־כֵּן לֹא יִרְחַמְנוּ עֲשֵׂהוּ וְיִצְרוּ לֹא יַחְנְנוּ: יב וְהִיָּה בְּיוֹם הַהוּא כִּמוֹן הַשִּׁעֲוָה יַחְבֹּט יָדָיו כִּמוֹ שְׁהוּא חוֹבֵט חַטִּים מִן הַקֶּשֶׁת מִשְׁבְּלַת הַנְּהַר הֵם הַאֲבָדִים בְּאֲרָץ אֲשׁוּר עַד־נַחֵל מִצְרַיִם הֵם הַנְּדָחִים בְּאֲרָץ מִצְרַיִם וְאֹתָם בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵימִין הַמְּפֹזָרִים כָּל פֶּאֶה תְּלַקְטוּ מִן הַגְּלִיּוֹת לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַבֹּאֵתִי אֲתֵכֶם צִיּוֹן: יג וְהִיָּה | בְּיוֹם הַהוּא כוֹלֵם יִתְקַצְצוּ וְיִבְאוּ כְּאֵילוֹ יִתְקַע בְּשׁוּפֵר גָּדוֹל לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל בְּכָל הָעוֹלָם לְהַתְּכַבֵּץ וְלִבּוֹא וְכָאוּ הָאֲבָדִים שְׂפִפּוּצוֹ בְּאֲרָץ רְחוֹקָה לְפָנִים מִן הַנְּהַר סַמְפְּטוֹן בְּאֲרָץ אֲשׁוּר שְׁלֹא חֵרוֹ לְאַרְצָם מַעַת שְׁגָלוֹ וְהַנְּדָחִים בְּאֲרָץ מִצְרַיִם וְהַשְּׂחִחוּ לִיהוָה בְּהַר הַקָּדְשׁ מִקוֹם הַמִּקְדָּשׁ בִּירוּשָׁלָיִם: מִדְּבַר עַל הַמּוֹן הַתְּלֹאוֹת שְׁעָבְרוּ עַל שְׂכָמָ וְהוּדָה עַל דִּי מְלֻךְ אֲשׁוּר, וּמְשַׁלְתוֹ לְפָנָה, וְהַתְּכַוֵּבִים (מִן הַפּסוּק א' עַד ה')

הַגֵּה בְּרוּחֹה הַקֶּשֶׁת בְּיוֹם קָדִים: ט לָכֵן בְּזֹאת יִכַּפֵּר עוֹן יַעֲקֹב וְזֶה כָּל פְּרֵי הַסֵּר הַטָּאוֹת בְּשׁוּמוֹ | כָּל אֲבֵי מִזְבֵּחַ כְּאֲבֵי גַר מִנְפָצוֹת לְאִיִּקְמוּ אֲשֵׁרִים וְחַמְנִים: י כִּי עֵיר בְּצוּרָה בְּדָר גִּוְה מִשְׁלַח וְנִעְזָב בְּמִדְבָר שֶׁם יִרְעָה עֲגֹל וְשֶׁם יִרְבֶּץ וְכֻלָּה סְעִיפָיָהּ: יא כִּיבֹשׁ קְצִירָה תִשְׁכְּרְנָה נְשִׁים בָּאוֹת מֵאֵירוֹת לֹא יִרְחַמְנוּ עֲשֵׂהוּ וְיִצְרוּ לֹא יַחְנְנוּ: יב וְהִיָּה בְּיוֹם הַהוּא יַחְבֹּט יְהוָה מִשְׁבְּלַת הַנְּהַר עַד־נַחֵל מִצְרַיִם וְאֹתָם תְּלַקְטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יג וְהִיָּה | בְּיוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוּפֵר גָּדוֹל וְכָאוּ הָאֲבָדִים בְּאֲרָץ אֲשׁוּר וְהַנְּדָחִים בְּאֲרָץ מִצְרַיִם וְהַשְּׂחִחוּ לִיהוָה בְּהַר הַקָּדְשׁ בִּירוּשָׁלָיִם: כח א הוּי עֵטְרַת גְּאוֹת שְׁכָרֵי אֶפְרָיִם וְצִיּוֹן נִבֵּל צְבֵי תַפְאֶרְתוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ

אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְכִיאוּ לִירוּשָׁלַם. (יג) יִתְקַע בְּשׁוּפֵר גָּדוֹל, כָּל כֶּךְ יִתְכַבְּצוּ, כְּאֵילוֹ יִתֵּן תְּקַע בְּשׁוּפֵר גָּדוֹל לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל בְּכָל הָעוֹלָם. הָאֲבָדִים בְּאֲרָץ אֲשׁוּר, עֲשֶׂרֶת הַשְּׂכָבִים, לְפִי שְׁלֹא חֵרוֹ בְּאֲרָץ יִשְׂרָאֵל מַעַת שְׁגָלוֹ לְשֶׁם, לָכֵן נִקְרְאוּ אֲבָדִים. וְהַנְּדָחִים בְּאֲרָץ מִצְרַיִם, אוֹתָם שְׁגָלוּ לְמִצְרַיִם שִׂאֵנָה רְחוֹקָה, נִקְרְאוּ נְדָחִים. בְּהַר הַקָּדְשׁ, בְּהַר הַמְּזוּרָה מִקוֹם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. (א) הוּי, קִרְיָאָה שֶׁל צַעַר. עֵטְרַת גְּאוֹת, מִן הַגְּאוֹת הָיוּ עוֹשִׂים עֵטְרָה לְרֹאשָׁם, כְּלוֹמֵר, הִיוּ מִתְּפָאֵרִים בְּעֵשֶׂרֶם וּבְחַשְׁבֹּנָם. שְׁכָרֵי אֶפְרָיִם, אֲנָשִׁי מְלָכֵת אֶפְרָים כְּשַׁעֲדוֹן לֹא הִלְכוּ לְגְלוּת, יִתֵּן כָּל עַמְּקָם בְּמֵאֵכֶל וּמִשְׁכָּרוֹת וּבִשְׂכָרוֹת. וְצִיּוֹן נִבֵּל צְבֵי תַפְאֶרְתוֹ, וְכָאֵמַת כָּל הַבְּדַר תַּפְאֶרְתָּם יִתֵּן דּוּמָה לְצִיּוֹן נִבֵּל. אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ גִּיָּא

הַקָּדְשׁ מִקוֹם הַמִּקְדָּשׁ בִּירוּשָׁלָיִם: מִדְּבַר עַל הַמּוֹן הַתְּלֹאוֹת שְׁעָבְרוּ עַל שְׂכָמָ וְהוּדָה עַל דִּי מְלֻךְ אֲשׁוּר, וּמְשַׁלְתוֹ לְפָנָה, וְהַתְּכַוֵּבִים (מִן הַפּסוּק א' עַד ה')

הם מכבר הלומי יין שבירים בגלל תינו והשכרות: ב הנה יש רוח חזק ואמיץ לאדני שהוא פזרם בדרד המשבר אילנות שער קטב כרוח סערה הפזרת פזרם מים בפירים אשר הפה שטפים בחוקת, הניח והוא יניח עטרת זאנים לארץ בדר בחוקת הדי: ג ברגלים של האויב תרמסנה

שמנים, שמרב השמן המבשם שיצקים על ראשם כאלו הוא גיא מלא שמנים. הלומי יין, מפי תינו: ב) הנה חזק, הנה יש רוח חזק. שער קטב, כרוח סערה הפזרת וימחית. הניח לארץ בדר, זה הרוח יניח עטרת זאנותם לארץ בחוקת הדי ובכתב רב. ג) ברגלים תרמסנה, בגדלי האויב תרמסנה עמרות

הנאות של שפורי אפרים, כלומר, האויב ישפיל זאנותם. ד) והיתה ציצת נבל צבי תפארתו... ככבורה בטרם קיץ וגו', הדר תפארתו שהיא כצין נבל, ואשר היא על ראש גיא שמנים, תתה ככבורה בטרם קיץ, כחאנה שהתכפרה בטרם יתה הקיץ. בעודה בכפו יבלענה, מיד כשהיא ערו תלויה על הענף ואינו ממתין עד שיתלוש. כלומר, שככה ימחר האויב להשפיל את זאנותם. ה) ביום ההוא, ביום שגילו עטרת השכמים. לעטרת צבי, לעטרה של רצון ותמדה (החזקה). ולצפירת תפארה, ולכתר של תפארת. לשאר עמו, שכט יתורה ובגמיון והמצטרפים עמהם למלכות חזקהו מלך יהודה. ו) ולרוח משפט ליושב על המושפט, ויתרה הקב"ה לרוח משפט למו שהיה יושב על המשפט. והוא חזקהו מלך יהודה, שישב על כפא המלכות לעשות משפט, ותן לו הקב"ה דעת ובינה לעשות משפט אמת. ולגבורה, ויתה הקב"ה להם לגבורה, כפי שהכה מלאך ה' במתנה אשור ולא הצרכו להלחם בהם. משיבו מלחמה שערה, וכו' כשילחמו אויביהם בהם וישיבו מלחמה נגדם. וכן ה' להם גבורה שיהיו ממים באויביהם עד שער עריהם תבצורות. ז) וגם אלה, וגם שכטו יהודה ובגמיון. ביין שגו וגו', זה הנה בימי אחז אביו של חזקיהו. ובשכר תעו,

גיא שמנים הלומי יין: ב הנה חזק ואמיץ לאדני פזרם בדרד שער קטב פזרם מים בפירים שטפים הניח לארץ ביד: ג ברגלים תרמסנה עטרת זאנות שפורי אפרים: ד והיתה ציצת נבל צבי תפארתו אשר על-ראש גיא שמנים ככבורה בטרם קיץ אשר יראה הראה אותה בעודה בכפו יבלענה: ה ביום ההוא יתה הקיץ אשר מיד כשיראה הראה אותה בעודה בכפו תלויה על הענף יבלענה ואינו ממתין עד שיתלוש. ואמר לשון ימחר האויב להשפיל אפרים: ה ביום ההוא ביום מפלת מלכות אפרים יתה יהודה זכאות לעטרת צבי ותלו הכבוד בגמיון ה' ולצפירת לכתר תפארה לשאר עמו הם יהודה ובגמיון: ו ולרוח משפט יהיה הקדוש-ברוך הוא ליושב על המשפט יחונן דעה לחוקים לעשות משפט אמת ולגבורה יתה לאותן שהם משיבו מלחמה של תורה שערה: ז וגם-אלה ביין שגו ובשכר תעו ביהו ונביא שגו בשכר נבלעו מן-היין תעו מן-השכר שגו בראה פקו פליליה: ח פי כל-שלחנות מלאו קיא צאה בלי מקום: ט את-מי יורה דעה ואת-מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים: י פי צו לצו צו לצו קו לקו קו לקו זעיר שם זעיר שם:

הנאות של שפורי אפרים, כלומר, האויב ישפיל זאנותם. ד) והיתה ציצת נבל צבי תפארתו... ככבורה בטרם קיץ וגו', הדר תפארתו שהיא כצין נבל, ואשר היא על ראש גיא שמנים, תתה ככבורה בטרם קיץ, כחאנה שהתכפרה בטרם יתה הקיץ. בעודה בכפו יבלענה, מיד כשהיא ערו תלויה על הענף ואינו ממתין עד שיתלוש. כלומר, שככה ימחר האויב להשפיל את זאנותם. ה) ביום ההוא, ביום שגילו עטרת השכמים. לעטרת צבי, לעטרה של רצון ותמדה (החזקה). ולצפירת תפארה, ולכתר של תפארת. לשאר עמו, שכט יתורה ובגמיון והמצטרפים עמהם למלכות חזקהו מלך יהודה. ו) ולרוח משפט ליושב על המושפט, ויתרה הקב"ה לרוח משפט למו שהיה יושב על המשפט. והוא חזקהו מלך יהודה, שישב על כפא המלכות לעשות משפט, ותן לו הקב"ה דעת ובינה לעשות משפט אמת. ולגבורה, ויתה הקב"ה להם לגבורה, כפי שהכה מלאך ה' במתנה אשור ולא הצרכו להלחם בהם. משיבו מלחמה שערה, וכו' כשילחמו אויביהם בהם וישיבו מלחמה נגדם. וכן ה' להם גבורה שיהיו ממים באויביהם עד שער עריהם תבצורות. ז) וגם אלה, וגם שכטו יהודה ובגמיון. ביין שגו וגו', זה הנה בימי אחז אביו של חזקיהו. ובשכר תעו,

הקאה ושלשול מלמטה בלי מקום פונים אל השכרות, אם כן את-מי יורה דעה הכהן ואת-מי יבין שמועה של הנביא אשר שמע מאת ה', וכו' ולמד לגמולי מחלב שנגמלו מהנקת החלב עתיקי העתקים משדים משרו אמן?: י פי על צו של נביא לצו של הקדוש ברוך הוא, הם אומרים יש לנו צו של בעוד-יהיה לצו הנה

ומתוך רבוי שנתת וכו' ישן תעו מן הדרד תכונתו. ונביא, נביא השקר. נבלעו מן היין, נשחתו מרב שנתת תינו. שגו בראה, לא הלכו בדרך שהורם הוראה, הוא הנביא המתמי. פקו פליליה, כשלו במשפט, ולא שפטו דין אמת. "פקו", כשלו, והוא מלשון "ופק בריבים" (נדחם ברא). "פליליה", משפט, כמו "פללו אלהים" (שמואלא רבנח). ח) פי כל שלחנות, אפלו שלחן הכהנים. מלאו קיא צואה, קיא וצואה, שכן דרך השפור. וחסר וי"ו השמוש. בלי מקום,

עד שאין מקום נקי. ט) את מי יורה דעה, מאחר שהם משתפרים ככה, אם כן למו יורה המורה דעה. שמועה, מה ששמע הנביא מאת ה' לצוותם. גמולי מחלב עתיקי משדים, הם כמו נערים קטנים שזה עמה נשלמה וניקתם ונעמקו משדים. י) פי צו לצו צו לצו, אמר שהם כמו נערים קטנים שיצוה אותם

שי למורא

אדם מעט מעט וילמדו כפי שיקבילו, כי אין להם לב לקבל אלא דברים מעטים, ולכן יצוה להם מצוה קטנה, ואחר כך עוד מצוה. קו לקו קו לקו, כמו הבנאי, שמוחת את קו הבנין למור טור אחד, ואחר כך יעתיק את הקו למור שני, וככה מעט מעט עד שישלים את הקור. ועיר שם ועיר שם, מעט מעט, פעם אחר פעם. (יא) פי בלעגי שפה ובבלשון אחרת, הם עושים עצמם כאלו היה הנביא מדבר בשפה בלתי מובנת, או בשפה אחרת לנמרי. (יב) אשר אמר אליהם, והנביא הרי אמר להם רק דברים טובים. זאת המנוחה, גוה תהיו בשלוח. הניחו לעוף, אל תגלוהו, וזאת תהיה לכם המנוחה לשבת במנוחה בארצכם. (יג) והיה להם דבר ה', כמדתם

עטרת מרים

קו חוט משקולת משפטי רשע כנגד לקו הצדק והיה קו לקו הנביא עוד אמר להם אולי ועיר שם ועיר שם מעט בדבר זה ומעט בדבר זה כן תקבלו וארעלי פירכו אינם מקבלים: יא פי דברי הנביא בעניניהם כאלו ידברו אליהם בלעגי שפה נגמגום שאין מבנים את דבריו ובבלשון אחרת שאינם מפרים ודבר אל העם הנה: יב אשר | אמר הנביא אליהם בזאת תמצאו המנוחה בארצכם ולא תגלו עוד, אבל בתנאי הניחו לעוף ותש כח ואל תגלו אותו וזאת המנוחה לכם אם אתם נוהגים כן. עם כל זה ולא אבוא שמוע: יג והיה להם דבר והיה אף שאין רוצים לשמוע צו לצו ציווי אחר ציווי צו לצו ואזהרה אחר אזהרה קו לקו פעם אחר פעם קו לקו משמרת למשמרת התורה, אף במקום שלמדה נחשבת

ימדד להם, כיון שלא רצו לשמע מעט מעט, יגור בדברו עליהם צו של אמות המשתעבדים כם. צו לצו וגו', צו על צו, פקדה על פקדה, עבודה על עבודה, קו של פרגנות כנגד קו של עבדות. ועיר שם ועיר שם, למים מועטים תבוא עליהם, והם יתמעטו שם בארץ אויביהם. למען ולכן וכשלו אחר ונשפרו, כשילכו וישלו לכל אחר וישפרו. ונקשו ונלכדו, ויפלו בפה המקוש, וילכדו בו. כלומר, יפלו בצרה ולא יוכלו להמלט. (כב) אשר פדה את אברהם, כלומר, ה' אשר פדה את אברהם מאור כשדים, אמר אל בית יעקב לא עתה יבוש יעקב, כי כשאין ישראל עושים רצון הקב"ה, הוא כאלו יעקב בוש בדבר. ומעתה לא יבוש יחורו, ותלכנו. כי המתחמש מתלכנים פניו. (כג) כראותו ילדיו, בראות יעקב את צאצאיו בלכתם בדרך המובת. מעשה ידי בקרבו, כלומר, צדיקים יש בהם. יקדישו שמי, שהם

יא פי בלעגי שפה ובבלשון אחרת ידבר אליהם הנה: יב אשר | אמר אליהם זאת המנוחה הניחו לעוף וזאת המנוחה ולא אבוא שמוע: יג והיה להם דבר והיה צו לצו צו לצו קו לקו קו לקו ועיר שם ועיר שם למען ילכו וכשלו אחר ונשפרו ונקשו ונלכדו: כט כג לכן פה אמר יהוה אל בית יעקב אשר פדה את אברהם לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו: כג פי בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו:

ועיר שם ועיר שם מעט ואף כי אותם שלא דרכו בנתיבותיה למען ילכו וכשלו אחר באכן ונשפרו בלי תרופה ונקשו בפה קוש שממנו לו אחרים כבונה, ונלכדו ויפלו בצרה ולא יוכלו להמלט: כב לכן אחר שחזרו

מקדישים שם ה' והקדישו את קדוש יעקב, יאמרו בהקדישם שמו "קדוש יעקב ואלהי ישראל", שהוא אביהם. יעריצו, ישבחו לומר שהתקן בידו.

ישראל בתשובה כה אמר יהוה אל בית יעקב ה' אשר פדה את אברהם מאור כשדים כשנשלך לכבשן האש לא עתה יבוש יעקב עוד, כי ישראל עושים רצון המקום ועקב אבינו לא בוש מהם ולא עתה פניו יחורו ותלכנו מבושה: כג לכן לא יבוש יעקב כי בראותו ילדיו הצדיקים וכשרים מעשה ידי בקרבו אשר המה יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב על ידי קדושת מעשיהם ואת אלהי ישראל יעריצו ישבחו לומר שהתקן בידו:

לאחר שמסיים ההפטרס יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבֹת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּכַנְיָהּ:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה
יָבוֹא וַיַּגִּל לַבְּנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אַחֵרִים אֶת
כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּתְּ לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֶרֶת. עַל הַפֶּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמוֹלָד: יוֹם ה', שָׁעָה 8 בְּבוֹקֶר, 45 דְּקוֹת ו-4 חֲלָקִים.
רֵאשׁ חֹדֶשׁ שְׁבַט, בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי, הַבֵּא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה.

קריאת התורה למנחת שבת קודש

מִצְרַיִם: הַ וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁאַתִּי אֶת-יָדֵי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וְלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לְכֶם מִוְרֶשֶׁה אֲנִי יְהוָה:
וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בֵּן אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ
אֶל-מֹשֶׁה מִקְצֵר רוּחַ וּמַעֲבֹדָה קָשָׁה: פ (יִשְׂרָאֵל)
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: כֹּה דַבֵּר
אֶל-פְּרַעֲה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּשְׁלַח אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ: ג וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן
בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לֹא-שָׁמְעוּ אֵלַי וְאִיךָ יִשְׁמְעֵנִי פְרַעֲה
וְאֲנִי עֶרְל שִׁפְתָּיִם: פ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה
וְאֶל-אַהֲרֹן וַיְצַוֵם אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל-פְּרַעֲה
מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם: ח

ו וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל-מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי
יְהוָה: ז וְאֹרְא אֶל-אַבְרָהָם אֶל-יִצְחָק וְאֶל-יַעֲקֹב
בְּאֵל שְׁדַי וְשְׁמִי יְהוָה לֹא נִודַעְתִּי לָהֶם: ח וְגַם
הַקְּמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי אִתְּם לָתֵת לָהֶם אֶת-אֶרֶץ
כְּנָעַן אֶת אֶרֶץ מִגְרִיהֶם אֲשֶׁר-גָּרוּ בָהּ: ט וְגַם אֶל
אֲנִי שָׁמְעֵתִי אֶת-נְאֻמַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
מִצְרַיִם מַעֲבֹדִים אִתְּם וְאֹזְכָר אֶת-בְּרִיתִי: (י)
וְלָכֵן אֹמֵר לְבְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי
אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם
מִמַּעֲבַדְתָּם וְגִאלְתִּי אֶתְכֶם בְּזֹרַע נְטוּיָה
וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים: י וְלִקְחֵתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם
וְהָיִיתִי לְכֶם לֵאלֹהִים וַיְדַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת

לוח זמנים לשבוע פרשת שמות - בערים שונות בעולם

רמו

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יצאת שבת	כניסת שבת	צאת המוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	אדמו"ר		מג"א		א	ש	
										א	ש	א	ש			
17:32	16:32	17:21	17:17	16:53	16:48	12:16	12:14	10:04	10:02	09:11	09:09	08:35	08:33	06:40	06:39	באר שבע (ח)
17:28	16:17	17:17	17:13	16:51	16:47	12:16	12:13	10:05	10:03	09:12	09:11	08:36	08:33	06:43	06:42	חיפה (ח)
17:29	16:14	17:18	17:14	16:55	16:50	12:15	12:12	10:03	10:01	09:10	09:08	08:34	08:32	06:40	06:39	ירושלים (ח)
17:30	16:28	17:19	17:15	16:51	16:46	12:16	12:14	10:05	10:03	09:12	09:11	08:36	08:34	06:42	06:41	תל אביב (ח)
17:09	15:57	16:54	16:48	16:16	16:10	12:30	12:27	10:35	10:33	09:51	09:49	09:02	09:01	07:45	07:45	אוסטריה, וינה (ח)
21:32	20:28	21:19	21:18	20:47	20:46	14:02	14:00	10:59	10:55	09:43	09:40	08:56	08:52	06:05	06:00	אוסטרליה, מלבורן (ק)
17:16	16:06	17:02	16:56	16:25	16:19	12:33	12:30	10:35	10:34	09:50	09:48	09:03	09:01	07:41	07:41	אוקראינה, אוזרסה (ח)
16:43	15:32	16:29	16:23	15:51	15:45	12:04	12:02	10:09	10:07	09:24	09:23	08:36	08:35	07:18	07:19	אוקראינה, ז'וניעק (ח)
16:53	15:41	16:39	16:33	16:00	15:54	12:15	12:13	10:21	10:19	09:36	09:35	08:47	08:46	07:31	07:32	אוקראינה, דנייפרטרובסק (ח)
17:14	15:59	16:58	16:52	16:18	16:11	12:41	12:38	10:49	10:47	10:06	10:05	09:15	09:13	08:04	08:05	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
17:06	15:50	16:50	16:44	16:10	16:03	12:33	12:31	10:42	10:40	09:59	09:58	09:07	09:06	07:58	07:59	אוקראינה, קייב (ח)
18:25	17:28	18:15	18:11	17:49	17:45	12:58	12:55	10:41	10:39	09:46	09:44	09:12	09:10	07:08	07:06	ארה"ב, אמריקות, אבו דאבי (ח)
17:45	16:36	17:31	17:25	16:58	16:52	12:59	12:56	11:00	10:59	10:14	10:13	09:28	09:27	08:03	08:03	איטליה, מילאנו (ח)
18:57	18:05	18:48	18:45	18:24	18:21	12:50	12:47	10:18	10:16	09:16	09:13	08:45	08:42	06:16	06:13	אקוודור, קיטו (ח)
20:54	19:52	20:41	20:41	20:11	20:11	13:35	13:33	10:36	10:32	09:22	09:18	08:38	08:34	05:48	05:43	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
22:11	21:03	21:56	21:57	21:21	21:21	14:28	14:26	11:21	11:17	10:04	10:00	09:12	09:07	06:21	06:15	ארגנטינה, ברילינצה (ח)
17:42	16:39	17:30	17:25	16:58	16:53	12:42	12:39	10:37	10:35	09:47	09:46	09:07	09:05	07:26	07:26	ארה"ב, בולטימור (ח)
17:28	16:24	17:16	17:11	16:43	16:38	12:31	12:29	10:28	10:26	09:39	09:37	08:57	08:55	07:20	07:19	ארה"ב, ברוקלין (ח)
17:29	16:25	17:16	17:11	16:44	16:38	12:32	12:29	10:28	10:26	09:39	09:38	08:58	08:56	07:20	07:20	ארה"ב, גריס סיטי (ח)
18:01	16:56	17:48	17:43	17:15	17:09	13:08	13:05	11:06	11:04	10:18	10:16	09:35	09:33	08:01	08:01	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:15	17:18	18:04	18:00	17:38	17:33	12:57	12:54	10:44	10:42	09:51	09:49	09:15	09:13	07:18	07:17	ארה"ב, הווסטון (ח)
17:38	16:39	17:27	17:23	16:58	16:53	12:28	12:25	10:18	10:16	09:26	09:24	08:48	08:46	06:58	06:57	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:22	17:26	18:11	18:07	17:45	17:41	12:57	12:54	10:41	10:38	09:46	09:44	09:11	09:09	07:09	07:07	ארה"ב, מיאמי (ח)
17:23	16:18	17:10	17:05	16:37	16:32	12:27	12:25	10:24	10:22	09:36	09:34	08:54	08:52	07:18	07:17	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
17:53	16:49	17:41	17:36	17:08	17:03	12:56	12:53	10:52	10:50	10:03	10:01	09:21	09:19	07:43	07:43	ארה"ב, פיטסבורג (ח)
17:20	16:15	17:08	17:03	16:34	16:29	12:26	12:23	10:24	10:22	09:35	09:34	08:53	08:51	07:18	07:18	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:46	18:52	19:36	19:34	19:10	19:08	13:11	13:08	10:28	10:24	09:20	09:17	08:47	08:43	06:06	06:03	בוליביה, לה-פס (ח)
17:48	16:31	17:32	17:26	16:50	16:44	13:18	13:15	11:27	11:26	10:45	10:44	09:52	09:51	08:46	08:47	בלגיה, אנטוורפן (ח)
17:49	16:33	17:34	17:28	16:52	16:46	13:18	13:15	11:27	11:25	10:44	10:43	09:52	09:51	08:44	08:45	בלגיה, בריסל (ח)
19:36	18:40	19:25	19:24	19:03	19:01	12:46	12:43	09:57	09:54	08:47	08:44	08:11	08:08	05:26	05:22	ברזיל, סאן פאולו (ח)
19:22	18:26	19:11	19:10	18:45	18:43	12:34	12:31	09:46	09:42	08:36	08:33	08:00	07:57	05:16	05:12	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
17:05	15:51	16:49	16:43	16:09	16:02	12:36	12:33	10:46	10:44	10:04	10:03	09:11	09:09	08:05	08:06	בריטניה, לונדון (ח)
17:07	15:49	16:51	16:44	16:06	15:59	12:45	12:42	10:58	10:56	10:17	10:16	09:21	09:20	08:24	08:25	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
17:08	15:49	16:52	16:45	16:10	16:03	12:42	12:39	10:54	10:52	10:12	10:11	09:18	09:17	08:16	08:17	גרמניה, ברלין (ח)
17:34	16:19	17:19	17:13	16:39	16:32	13:01	12:58	11:09	11:07	10:25	10:24	09:35	09:33	08:24	08:25	גרמניה, פרנקפורט (ח)
19:43	18:46	19:32	19:31	19:11	19:10	12:47	12:45	09:56	09:52	08:45	08:42	08:08	08:04	05:21	05:17	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
18:50	17:56	18:40	18:37	18:15	18:11	13:14	13:11	10:54	10:51	09:57	09:54	09:24	09:22	07:13	07:11	הודו, מומבאי (ח)
18:47	17:53	18:37	18:34	18:12	18:08	13:10	13:07	10:50	10:47	09:52	09:50	09:20	09:17	07:08	07:06	הודו, פנה (ח)
17:00	15:49	16:45	16:40	16:08	16:02	12:19	12:16	10:23	10:22	09:38	09:37	08:51	08:49	07:31	07:31	הונגריה, בודפשט (ח)

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:25	07:25	09:00	09:02	09:42	09:44	10:31	10:33	12:33	12:36	16:41	16:47	17:14	17:19	16:28	17:32
יוון, אתונה (ח)	07:41	07:41	09:22	09:24	10:02	10:04	10:52	10:54	12:58	13:01	17:15	17:20	17:46	17:51	17:01	18:03
מולדובה, קישינב (ח)	07:50	07:51	09:09	09:11	09:57	09:58	10:42	10:44	12:37	12:40	16:25	16:31	17:02	17:08	16:11	17:22
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:11	07:09	09:19	09:22	09:52	09:54	10:49	10:51	13:09	13:12	18:08	18:12	18:34	18:37	17:53	18:47
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	04:57	04:50	07:39	07:46	08:40	08:45	10:00	10:04	13:14	13:16	20:21	20:18	21:00	20:57	20:01	21:14
נפאל, קטמנדו (ח)	06:55	06:54	08:53	08:55	09:28	09:30	10:22	10:25	12:36	12:39	17:19	17:23	17:46	17:50	17:04	18:01
סין, בייג'ינג (ח)	07:36	07:36	09:13	09:15	09:54	09:56	10:43	10:45	12:47	12:50	16:58	17:03	17:31	17:36	16:43	17:48
סינגפור, סינגפור (ח)	07:09	07:06	09:33	09:36	10:05	10:07	11:07	11:10	13:37	13:40	19:09	19:12	19:33	19:36	18:53	19:45
פולין, ורשא (ח)	07:44	07:46	08:46	08:47	09:40	09:41	10:21	10:23	12:09	12:12	15:32	15:39	16:16	16:22	15:20	16:38
פרו, לימה (ח)	05:50	05:46	08:24	08:27	08:57	09:00	10:03	10:06	12:43	12:46	18:36	18:38	19:01	19:03	18:20	19:12
צרפת, ליון (ח)	08:21	08:22	09:44	09:46	10:31	10:32	11:16	11:18	13:14	13:16	17:05	17:11	17:42	17:47	16:52	18:01
צרפת, פריז (ח)	08:44	08:44	09:57	09:59	10:47	10:48	11:30	11:32	13:24	13:26	17:05	17:11	17:42	17:48	16:50	18:03
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:06	06:04	08:29	08:31	09:00	09:02	10:01	10:04	12:29	12:32	17:55	17:58	18:19	18:22	17:39	18:31
קנדה, טורונטו (ח)	07:51	07:51	09:20	09:21	10:04	10:05	10:51	10:53	12:50	12:53	16:53	16:59	17:25	17:30	16:37	17:43
קנדה, מונטריאול (ח)	07:34	07:34	08:58	08:59	09:44	09:45	10:30	10:31	12:27	12:30	16:21	16:27	16:56	17:02	16:07	17:16
קפריסין, לינקה (ח)	06:54	06:53	08:40	08:42	09:19	09:20	10:10	10:12	12:18	12:21	16:44	16:48	17:14	17:18	16:30	17:30
רוסיה, לובבאוויטש (ח)	09:19	09:20	10:09	10:10	11:08	11:08	11:46	11:47	13:29	13:32	16:38	16:45	17:26	17:32	16:26	17:50
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:57	08:59	09:43	09:44	10:44	10:44	11:21	11:23	13:02	13:05	16:10	16:17	16:55	17:02	15:54	17:19
רוסיה, רוסובט על-הדון (ח)	08:08	08:08	09:26	09:28	10:14	10:15	10:59	11:00	12:54	12:57	16:40	16:46	17:18	17:24	16:27	17:38
שווייץ, ציריך (ח)	08:13	08:13	09:31	09:33	10:19	10:20	11:04	11:05	12:59	13:01	16:49	16:55	17:22	17:28	16:31	17:42
תאילנד, בנגמוק (ח)	06:43	06:41	08:57	09:00	09:29	09:31	10:28	10:30	12:51	12:54	18:01	18:04	18:25	18:29	17:46	18:38

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מולה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתה, וטוב לומר מעומד אם אפשר בכל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף פל-אויב ואורב ולסמים וחיזות רעות בדרך ומכל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבני



לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמודות נדרים פלוס



2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב